

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

სტუდენტების საუნივერსიტეტო სამეცნიერო კონფერენცია

თბილისი
27 მაისი, 2024

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

სტუდენტების საუნივერსიტეტო სამეცნიერო კონფერენცია

**2024
27 მაისი**

მასაღებში დაცულია ავტორების სტილი.

The Articles in This Collection Maintain the Author's Original Style.

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2025

სარჩევი

მარიამ ბარბაქაძე – შრომის ანაზღაურების პრობლემები ჯანდაცვის სფეროში	5
ნუციკო ქისიშვილი – მრეწველობის ტენდენციების ანალიზი საქართველოში	11
ნიკა გირგვლიანი – საქართველოს საგარეო ვაჭრობა: ტენდენციები და ანალიზი	16
კახა კოკოზაშვილი – პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ანალიზი საქართველოში	24
პეტრე სიჭინავა – ფასების სტატისტიკა საქართველოში და მისი ანალიზი	31
დავით სიმონიანი – ურბანიზაციის დონის გაზომვის აქტუალური საკითხები და მისი გავლენა მდგრად განვითარებაზე	38
ანი კახიძე – მსოფლიო ურბანიზაცია და საქართველო	48
თამარ ლომოური – ციფრული ტრანსფორმაციის გავლენა სტუდენტების პროფესიული უნარ-ჩვევების განვითარებაზე, მიმდინარე გლობალიზაციისა და ევროინტეგრაციის პირობებში	53
ბექა ჭალელიშვილი – აშშ-ს ეკონომიკური ზრდის პერსპექტივები და საქართველო	67
მარიკა გაბელია – ეკონომიკური ზრდა და დემოგრაფია მცირე ქვეყნებში: საქართველოს და ირლანდიის ქეისი	74
ელენე გარდავა – სოციალური მენარმეობის როლი მდგრად განვითარებაში (ძირითად ბიზნეს მოდელებზე დაყრდნობით)	81
ლადო ნიკლაური – მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია და მოსალოდნელი ცვლილებები შრომის ბაზარზე და ტექნოლოგიებში	93
ლიკა ვანიშვილი – თანამედროვე ტექნოლოგიები სურსათის მრეწველობაში: გამოწვევები და შესაძლებლობები	102
მარიამ დოიაშვილი – ნიადაგის დაბინძურების გამოწვევები გურჯაანის მუნიციპალიტეტში	121
ნატალი ბოჩიკაშვილი – ოჯახური ძალადობის სტატისტიკური ტენდენციები საქართველოში	135
ნინი ჯანგიანი – საქართველოს შრომის ბაზრის სტატისტიკური შესწავლა	145
ელეონორა არუთიუნიაი – საქართველოსა და ჩინეთის სავაჭრო ურთიერთობების თანამედროვე მდგომარეობა	157
თამუნა გრიგალაშვილი – მერკანტილიზმი: სავაჭრო პროტექციონიზმი და თანამედროვეობა	161

ლიკა გეგია – შვეიცარიის ეკონომიკური განვითარების გამოწვევები გლობალიზაციის კონტექსტში	169
ანზორ მწარიაშვილი – ქორწინებისა და განქორწინების თანამედროვე სტატისტიკური ტენდენციების საქართველოს ადმინისტრაციულ რეგიონებში	177
ბადრი გელაშვილი – შობადობისა და მოკვდაობის თანამედროვე სტატისტიკური ტენდენციები საქართველოს ადმინისტრაციულ რეგიონებში	186
მარიამ ელგენდარაშვილი – საქართველოდან საქონლის ექსპორტის მოცულობის სტატისტიკური ანალიზი	195
ანა კუპატაძე – კახეთის ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია	203
ირინა ფურელიანი – ოფშორული ბიზნესის ფენომენი და საქართველოს გამოწვევები	209
თამარ ქობალია – მცირე ბიზნესის განვითარების ტენდენციები საქართველოში	220
თათია ცარციძე – ღვინის ბიზნესი საქართველოში	228
საბა ჩახუნაშვილი – შრომის ბაზრის განვითარების ტენდენციები საქართველოში	234
გვანცა ჭილაძე – მდგრადი განვითარების კონცეფცია და მწვანე ბიზნესი	241
საბა ბიჩინგაური – პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები	248
ელენე ხურცილავა – ფრანჩაიზინგის ფენომენი თანამედროვე ბიზნესში	255
ეკა ჯანელიძე – მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ტენდენციები საქართველოში და მისი ხელშემწყობი პირობები	262
გიორგი გელაშვილი – რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტი და ომის შედეგად გამოწვეული ეკონომიკური მდგომარეობა	272
გურამ ლაფაჩი – ბიზნესის მაკროეკონომიკური გარემო და ციფრული ტრანსფორმაცია	278
ანა ტაბატაძე – საქართველოს ინტეგრაციის პროცესი ევროკავშირში: შედეგები და გამოწვევები	290
მარიამ ბუთხუზი – საქართველოსა და ჩინეთის თანამშრომლობა საინვესტიციო სფეროში	299

შრომის ანაზღაურების პრობლემები ჯანდაცვის სფეროში

მარიამ ბარბაქაძე

დაბალი ხელფასი საქართველოს შრომის ბაზრის განვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი შემაფერხებელი ფაქტორია. ის ბიძგს აძლევს მასობრივ შრომით ემიგრაციას და კვალიფიციური კადრის დეფიციტის წყაროა. ეს ნათლად გამოჩნდა ჯანდაცვის სფეროშიც, განსაკუთრებით პანდემიისას.

ჩვენი მიზანი იყო შეგვესწავლა ჯანდაცვის სფეროში არსებული შრომის ანაზღაურების სისტემის ფუნქციონირება ქალაქ რუსთავის სამედიცინო დაწესებულებების მაგალითზე.

ნაშრომი ეყრდნობა შრომის ბაზრის შესახებ არსებულ სტატისტიკურ მონაცემებს, სხვადასხვა ორგანიზაციების მიერ ჩატარებულ კვლევებსა და იმ აკადემიურ, სამეცნიერო შრომებს, რომელიც შრომის ანაზღაურებაში არსებულ ხარვეზებს ეხება.

კვლევით გამოვლინდა, რომ რუსთავის ჯანდაცვის ორგანიზაციებში ადგილი აქვს ე.წ. „ხელფასის მოპარვის“ პრაქტიკას, რაც აქვეითებს პერსონალის მოტივაციას შრომის მაღალი მწარმოებლურობისათვის. მიგვაჩნია, რომ საჭიროა იმ მექანიზმის შემუშავება, რომელიც უზრუნველყოფს, მათ შორის, საკანონმდებლო დონეზეც, შრომის ანაზღაურების სისტემის გამართულ ფუნქციონირებას, რაც თავის მხრივ გააძლიერებს სოციალურ უსაფრთხოებას ქვეყანაში.

საკვანძო სიტყვები: ხელფასი, შრომა, ჯანდაცვა, სამუშაო ძალა, შრომის ბაზარი.

შესავალი

საქართველოს შრომის ბაზარზე არსებული სამუშაო ძალის ფასი მნიშვნელოვნად ჩამორჩება მოსახლეობის მაღალი კეთილდღეობის მაჩვენებლებს. ეს იწვევს მის გადინებას საზღვარგარეთ, საქართველოში კი კვალიფიციურ კადრთა დეფიციტს. ცნობილია, რომ გაეროს სტანდარტით, საქართველოს სასაქონლო ბაზარზე არსებული მინიმალური ფასების გათვალისწინებით, მინიმალური ხელფასი უნდა იყოს 3094.10 ლარი (ცარციძე მ, 2022). საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით კი საქართველოში არსებული საშუალო თვიური ხელფასი 2022 წლისათვის -1543 ლარია, მათ შორის, ჯანდაცვის სისტემაში – 1395 ლარი. მეტად მცირეა ამ სფეროში დაქირავებული პერსონალის მედიანური ხელფასიც (837 ლარი). იგი ქვეყანაში არსებული მედიანური ხელფასის 80 %-ია. ეს მაშინ, როცა ჯანდაცვის სფერო ქვეყნის სოციალური უსაფრთხოების მნიშვნელოვანი გარანტია.

ჯანდაცვის სფეროში სამუშაო ძალის დაბალი ფასით გამოწვეულ კადრების დეფიციტს ამძაფრებს ე. წ. „ხელფასის მოპარვის“ არსებული პრაქტიკაც. ჩვენი მიზანი იყო შეგვესწავლა, რამდენად ჰქონდა ამ პრაქტიკას ადგილი რუსთავის სამედიცინო დაწესებულებებში და რა ხარვეზებია შრომის ანაზღაურებისას სისტემის ფუნქციონირებაში.

კვლევის შედეგები

2020 წლის აპრილ-ივნისში ჩატარებული გამოკითხვის საფუძველზე, რომლის „რესპონდენტებად შერჩეული იყვნენ გადაუდებელი დახმარების დეპარტამენტი-სა და საგანგებო სიტუაციების კოორდინაციისა და გადაუდებელი დახმარების ცენტრების თანამშრომლები თბილისსა და რუსთავში.“ გამოვლინდა, რომ „რესპონდენტების სრული უმრავლესობა (93%) ფიქრობს, რომ არსებული ანაზღაურება არ შეესაბამება განეულ სამუშაოს“. [მ. აბრამიშვილი, ნ. ჩხაბერიძე, ნ. ფიცხელაური, მ. კერესელიძე, ნ. ჩიხლაძე 2021; გვ. 51]

„2023 წელს ჯანდაცვის სამინისტროს ინიციატივით, ექიმებისა და ექთნებისთვის მინიმალური ხელფასი დაწესდა. ექიმების ხელფასი საათში 7 ლარით, ხოლო ექთნის 4,4 ლარით განისაზღვრა. რეფორმა ეხება საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამაში ჩართული კლინიკების სტაციონარულ კომპონენტში მომუშავე ყველა ექიმსა და ექთანს.“ (ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო, 2023)

მცირე წარმოდგენისთვის, ჩვენი გამოთვლების საფუძველზე ეს მონაცემები გულისხმობს საშუალოთვიურ ანაზღაურებას 492,8 ლარიდან 1344 ლარამდე, რაც ექიმისა, თუ ექთნის პასუხისმგებლობებისა და მოვალეობების გათვალისწინებით საკმაოდ მცირეა.

„მიუხედავად იმისა, რომ ექთანს ჯანმრთელობის დაცვის სისტემაში ერთდერთი საკვანძო ადგილი უჭირავს, საქართველოში ექთნების რაოდენობა ერთ-ერთი დაბალია ევროპის რეგიონში და წლიდან წლამდე მცირდება“. [თ. გონგაძე, მ. ერისთავი, გ. დოლიძე, მ. გოგია 2017; გვ.69].

ზემოთ ხსენებული ინიციატივა მინიმალურ ხელფასთან დაკავშირებით კი პრობლემის აქტუალობიდან გამომდინარე, როგორც ჩანს, კვლავაც ვერ უზრუნველყოფს ქვეყნის ჯანდაცვის სფეროში მომუშავეთა მინიმალურ კმაყოფილებას. გარდა ამისა, ცნობილია, რომ საქართველოში ყოველ 100 000 მოსახლეზე 606.6 ექიმი და 595,3 ექთანი მოდის. ასე, რომ ექიმს 1 ექთანიც კი არ ემსახურება. ევროპაში 310 ექიმი ითვლება ნორმად, ხოლო 1 ექიმს ემსახურება 2-5 ექთანი“. (მ. კუჭავა, მ. მეტრეველი 2023; გვ. 23)

მაგალითად თურქეთმა 2003-2013 წლებში ჯანდაცვის სფეროში დანახარჯების წილის ზრდითა და ახალი, სწორი პოლიტიკით შეძლო, რომ გაეზარდა საჯარო სექტორში ხელფასები, კერძოდ „ჯანდაცვის მუშაკების მიერ უფრო მეტი მომსახურების მიწოდების სტიმულირების მიზნით, შემოღებული იქნა შესრულებული სამუშაოთი ანაზღაურების მეთოდი, რომელიც დაკავშირებული იყო ჩატარებული მომსახურების რაოდენობასთან და პაციენტის კმაყოფილებასთან“. (გ. მიქიაშვილი, თ. ვერულავა 2021; გვ. 16)

„ხელფასის მოპარვა“ საქართველოში შრომითი უფლებების დარღვევის ერთ-ერთ ყველაზე სისტემურ და შეფარულ ფორმას წარმოადგენს, განსაკუთრებით სამედიცინო სფეროში. მოპარული ხელფასი, დამსაქმებლის მიერ, მშრომელის-

თვის კუთვნილი შრომის ანაზღაურების გადაუხდელობას წარმოადგენს და დასაქმებულისთვის კუთვნილი ხელფასის უკანონოდ მითვისებაში ან/და არასრულ ანაზღაურებაში გამოიხატება. კერძოდ, ეს შეიძლება იყოს აუნაზღაურებელი ზეგანაკვეთური შრომა, გადაუხდელი პრემია ან დანამატი, ე.წ. „ჩაი“ (tips), ხელფასის უკანონო დაქვითვა, შრომითი ხელშეკრულების შეწყვეტის დროს კუთვნილი კომპენსაციის გადაუხდელობა და ა. შ.

ე. წ. „მოპარული ხელფასი“ გლობალური მასშტაბით ძალიან დიდი პრობლემაა. მაგალითად, „ამერიკის შეერთებულ შტატებში ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტიტუტის (EPI) 2017 წლის კვლევით დადგინდა, რომ მხოლოდ 10 შტატში დასაქმებულები წელიწადში ჯამურად 8 მილიარდ დოლარს კარგავდნენ სწორედ ე.წ. „მოპარული ხელფასის“ გამო“ (ღირსეული შრომის პლატფორმა, 2017).

კვლევებით გამოვლინდა, რომ დამსაქმებლის მიერ „ხელფასის მოპარვა“ საქართველოშიცაა გავრცელებული, თუმცა კვლევების შეზღუდული პირობების გამო, ჯერჯერობით, დაუდგენელია „მოპარული ხელფასის“ ზუსტი რაოდენობა.

ჩატარებული კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ შრომითი უფლებების დარღვევის მრავალი შემთხვევაა ჯანდაცვის სფეროში და დასაქმებულებს უწევთ ბრძოლა „აუღებელი ხელფასებისთვის“.

საქართველოში ე. წ. „მოპარულ ხელფასზე“ ანგარიში გამოაქვეყნა ორგანიზაცია „ღირსეული შრომის პლატფორმამ“. ამ ანგარიშში შეფასებულია ქვეყანაში არსებული ე.წ. „მოპარული ხელფასის“ უკანონო პრაქტიკა. ანგარიში ეფუძნება კვლევას, რომელიც ჩატარდა 2020 წლის 10 დეკემბრიდან 2022 წლის 20 ივნისის ჩათვლით. კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 3 167-მა დასაქმებულმა. კვლევის თანახმად 2 789 დასაქმებული (88%) სამუშაო ადგილზე მინიმუმ ერთხელ მაინც ყოფილა ხელფასის მოპარვის მსხვერპლი. მშრომელთათვის „მოპარული ხელფასის“ შედეგად მიყენებული ეკონომიკური ზიანი წლიურად 25 585 074 ლარს, ხოლო ერთ დასაქმებულზე წლიურად საშუალოდ 8 079 ლარს უტოლდება.

შრომის ინსპექციის მიერ შემოწმებული 110 კლინიკიდან 86 კლინიკაში (შემოწმებულ კლინიკათა 78%-ში) „ხელფასის მოპარვა“ დაფიქსირდა (სახელმწიფოს მიერ მიწოდებული, სამედიცინო პერსონალისთვის გამიზნული ე.წ კოვიდ დანამატი ან არ გაუციათ, ან ნაწილობრივ გაიცა).

როგორც კვლევებმა გამოავლინა, ქალაქ რუსთავის ზოგიერთ კლინიკაში რამდენიმე თვის განმავლობაში არ გაუციათ ძირითადი ხელფასიც, მაგალითად ერთი კლინიკის ინსპექტირების ანგარიში აჩვენებს, რომ 2020-2021წწ. ხელფასი სრულად 129 თანამშრომლიდან მხოლოდ 2 პირზე გაიცა. ამ პერიოდში დასაქმებულთათვის „მოპარული ხელფასის“ საერთო ოდენობა 626 460 ლარია.

2021 და 2022 წლებში შრომის ინსპექციის მიერ ჩატარებული განმეორებითი ინსპექტირების მასალები ქალაქ რუსთავის კლინიკებში ასეთ სურათს იძლევა:

ქალაქ რუსთავის „სს სამშობიარო სახლში“ – ჩატარებული ინსპექტირების შედეგად (24.09.2021) გამოვლინდა 11 სხვადასხვა სახის დარღვევა, აღმოჩენილი დარღვევების შედეგად კლინიკას დაეკისრა ჯარიმა 2400 ლარის ოდენობით. ხელ-

მეორე ინსპექტირება, რომელიც ერთი წლის მერე უნდა ჩატარებულიყო, სამწუხაროდ არ განხორციელებულა.

„შპს რუსთავის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრი“ – (06.09.2023) გამოვლინდა 5 დარღვევა და გაიცა შესაბამისი გაფრთხილება, ასევე ჩატარდა განმეორებითი ინსპექტირება.

- **„შპს მარდალეიშვილის სამედიცინო ცენტრი რუსთავი“** – კლინიკაში გამოვლინდა 8 დარღვევა. მიცემული გაფრთხილების შემდგომ განმეორებითი ინსპექტირებისას არ გამოსწორდა ერთ-ერთი დარღვევა (ხელფასის გადახდის წესის დარღვევა), რის შედეგადაც კლინიკას დაეკისრა ჯარიმა 600 ლარის ოდენობით.
- **„შპს კლინიკა რუსთავი“** – (06.09.2021) გამოვლინდა 10 სხვადასხვა ტიპის დარღვევა, გაცემული მითითებებიდან შეუსრულებელია 1 (სამუშაო დროის დარღვევა: სამუშაო დროის სწორად აღრიცხვის დარღვევა (მუხ. 24, ნაწ. 11)), რის შედეგადაც დაეკისრა ჯარიმა 200 ლარის ოდენობით.
- **„სს რუსთავის ცენტრალური საავადმყოფო“** – (06.09.2021) გამოვლინდა 11 დარღვევა, რომელთაგანაც შეუსრულებელია 4 მათგანი და კლინიკას დაეკისრა ჯარიმა 800 ლარის ოდენობით.

საქართველოს შრომის კანონთა კოდექსით ნათლადაა განსაზღვრული, როგორც დამსაქმებლის, ისე დასაქმებულის უფლებები და მოვალეობები, ხოლო შრომითი უფლებების დაცვასა და დისკრიმინაციისგან თავისუფალ სამუშაო გარემოზე ზედამხედველი სახელმწიფო ორგანო – შრომის ინსპექცია ატარებს მონიტორინგს და შესაბამის ჯარიმებს.

რუსთავის კლინიკებში გამოვლენილი დარღვევები, ძირითადად, შემდეგი ხასიათისაა:

1. შრომითი ხელშეკრულების პირობების დარღვევა: სამუშაო საათებისა და დასვენების დროის დაუზუსტებლობა; სამუშაოს აღწერილობის განუსაზღვრელობა; ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურების წესის დაუზუსტებლობა; ხელშეკრულების შეწყვეტის პროცედურების დაუზუსტებლობა.
2. შრომითი ხელშეკრულების პირობების უკანონო ცვლილება.
3. სამუშაო დროის დარღვევა: სამუშაო დროის სწორად აღრიცხვის დარღვევა.
4. ცვლაში მუშაობის წესების დარღვევა.
5. ზეგანაკვეთური სამუშაოს შემთხვევაში: ზეგანაკვეთური შრომის გაზრდილი განაკვეთით აუნაზღაურებლობა.
6. შვებულების გაცემის წესის დარღვევა: ანაზღაურებადი შვებულების პირობების დარღვევა.
7. ხელფასის გადახდის წესის დარღვევა.

დასკვნა

დღევანდელი პრაქტიკით, „ხელფასის მოპარვა“ არ აღიქმება ისეთი სიმძიმის უკანონობად, როგორც ჩვეულებრივი „დანაშაულები“ (მაგ. ქურდობა). ამას ადასტურებს ისიც, რომ ამაზე პროტესტის მხოლოდ მცირე რაოდენობა ფიქსირდება ქალაქ რუსთავეში.

კანონმდებლობისა თუ ზედამხედველი სახელმწიფო ორგანოს (შრომის ინსპექციის) არსებობის მიუხედავად, ფაქტობრივად უგულებელყოფილია შრომის კოდექსით გათვალისწინებული ნორმები. ხოლო პრობლემა, რომელიც ასეთი მწვავეა, კვლავაც მოუგვარებელი რჩება. ჯარიმით განსაზღვრული თანხის ოდენობა იმდენად მცირეა, რომ კლინიკები კვლავაც განაგრძობენ დასაქმებულთა შრომითი უფლებების დარღვევას (ჯარიმის მინიმალური ოდენობა 200 ლარია ხოლო მაქსიმალური 3000 ლარი). ეს გადასახდელი თანხა მიზერულია იმასთან შედარებით, რასაც ისინი დასაქმებულებს „ჰპარავენ“. შრომითი ინსპექციის მიერ ჩატარებული ინსპექტირებები კი არ ხასიათდება მაღალი ინტენსივობით, მას არ აქვს სისტემატური სახე.

მიგვაჩნია, რომ უფრო ენერგიული ნაბიჯების გადადგმით შესაძლებელია დასრულდეს და აღიკვეთოს „ხელფასის მოპარვის“ შემთხვევები. ვფიქრობ, ამისათვის აუცილებელია გამკაცრდეს კანონმდებლობა, რაც შესაძლოა გამოიხატოს ჯარიმის ოდენობის გაზრდით.

ჩვენი აზრით, აუცილებელია დარღვევათა გამო აღიძრას სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა. ამასთან მიგვაჩნია, რომ დიდი მნიშვნელობა აქვს დასაქმებულთა ცნობიერების ამაღლებას შრომითი უფლებებზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბრამიშვილი მ., ჩხაბერიძე ნ., ფიცხელაური ნ., კერესელიძე მ., ჩილაძე ნ., (2021;5) „გადაუდებელი სამედიცინო დახმარების პერსონალის კმაყოფილება (თბილისის და რუსთავის მაგალითზე)“. ჟ. „ჯანდაცვის პოლიტიკა, ეკონომიკა და სოციოლოგია“, ტ. 5; გვ. 49-54.
2. გონგაძე თ., ერისთავი მ., დოლიძე გ., გოგია მ. (2017;1) „ექთნების მომსახურების ხარისხით კმაყოფილების კვლევა“. ჟ. „ჯანდაცვის პოლიტიკა, ეკონომიკა და სოციოლოგია“, ტ. 1; გვ. 68-73.
3. კუჭავა მ., მეტრეველი მ. (2023). „გამონვევები საქართველოს ჯანდაცვის მართვის სისტემებში და მათი გადანაცვების გზები“. ჟ. „ეკონომიკა“, ტ. 105, 3-4 გვ.18-37.
4. მელაშვილი მ. ქისტაურ ნ. ქველადე ქ. (2022) მსოფლიო და ეროვნული ეკონომიკის სოციალური უსაფრთხოების საკითხები (აშშ-სა და საქართველოს მაგალითზე) <http://conferenceeconomics.tsu.ge/?mcat=1&cat=pers&leng=ge&adgi=1726&title>.
5. მიქიაშვილი გ., ვერულავა თ., (2021;5) „ჯანდაცვის სისტემის წარმატებული რეფორმები: თურქეთის მაგალითი“, ჟ. „ჯანდაცვის პოლიტიკა, ეკონომიკა და სოციოლოგია“, ტ. 5; გვ. 8-18.
6. როგორია „მოპარული ხელფასის“ პრაქტიკა საქართველოში კვლევის შედეგები (2022). <https://publika.ge/rogoria-moparuli-khelfasis-praqtika-saqartveloshi-kvlevis-shedegebi/>.
7. სამოქალაქო საზოგადოების ფონდი (2022) „მოპარული ხელფასი საქართველოში“ <https://csf.ge/publication/moparuli-khelfasi-saqartveloshi/>.

8. საქართველოს შრომის ბაზრის ანალიზი (2019). ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. თბილისი.
9. საქართველოს შრომის კოდექსი, თბ. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1155567?publication=21>
10. ქალაქ რუსთავის მუნიციპალიტეტის მერია (2022) „სამედიცინო დაწესებულებები“ <https://rustavi.gov.ge/samedicino-dawesebulebebi-2/>.
11. ქუთათელაძე რ., ელისაბედაშვილი ნ. (2022) „საქართველოს პირველადი ჯანდაცვის პრობლემები და საჭიროებები“. ჟ. „ეკონომიკა“, ტ. 105, 3; გვ. 188-201.
12. ღირსეული შრომის პლატფორმა (2022) „მოპარული ხელფასი საქართველოში, შრომითი უფლებების დარღვევის ფინანსური გავლენა მშრომელებზე“. https://shroma.ge/wp-content/uploads/2022/07/Wage-theft-report-KA-final.pdf?fbclid=IwAR3FxmZdtoWa2T3fplUGa3MX_Kfo-Eo50zalT-9oibGV2qAkfx5jTbUrHoV4.
13. ღირსეული შრომის პლატფორმა (2021) „შრომის უფლებების მონიტორი“ <https://shroma.ge/monitor/?lang=ka&sector=Q&region=&violation=&type=2&accident=&penalty=&status=&date=>,
14. ღირსეული შრომის პლატფორმა (2024) „რა არის „მოპარული ხელფასი““ <https://shroma.ge/wage-theft-intro/>.
15. ცარციძე მ. (2022). მინიმალური ხელფასი საქართველოში. „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“. თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის 100 წლის იუბილესადმი მიძღვნილი VII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია. თსუ. თბილისი.

მრეწველობის ტენდენციების ანალიზი საქართველოში

ნუციკო ქისიშვილი

მრეწველობა არის ეროვნული ეკონომიკის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დარგი, რომელიც გადამწყვეტ გავლენას ახდენს საზოგადოების პროდუქტიულობის დონეზე. სწორედ ამიტომ, მრეწველობის დარგი, კერძოდ ენერგეტიკა, მეტალურგია, მანქანათმშენებლობა, ქიმიური მრეწველობა, კვების მრეწველობა და ა.შ. უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს თანამედროვე ეკონომიკაში. მრეწველობა-ინდუსტრიის რუმსხვილესი შემადგენელი ნაწილი, რომელიც, თავის მხრივ, იყოფა მოპოვებით და დამამუშავებელ მრეწველობად. მრეწველობა, ანუ წარმოება მიკროეკონომიკაში არის საგანთა შექმნის აქტი, კერძოდ კი ისეთი პროდუქტებისა, რომელიც შემდგომში კომერციულად გაიცვლება ან გაიყიდება. მაკროეკონომიკაში კი მრეწველობა არის საქმიანობა, რომლითაც ტრანზაქტორები (ანუ, გაცვლის აგენტები) იყენებენ რესურსებს პროდუქციის გამოსაშვებად; უფრო სპეციფიკურად, ეკონომიკური მრეწველობა საქმიანობაა, რომელსაც კონტროლს უწევს (ასევე პასუხისმგებელი) ინსტიტუციონალური რგოლი, რომელიც იყენებს მუშახელს, კაპიტალს, საქონელსა და მომსახურებას (წარმოების ფაქტორები) სხვა საქონლისა და მომსახურების შესაქმნელად.

საკვანძო სიტყვები: მრეწველობა, ტენდენციები, ანალიზი, საქონელი.

შესავალი

მრეწველობა მნიშვნელოვანია ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში, რამდენადაც მისი ეფექტიანი ფუნქციონირების გარეშე შეუძლებელია ქვეყნის წინსვლა, მოსახლეობის კეთილდღეობა, ეკონომიკური და პოლიტიკური უსაფრთხოება მისი განმტკიცება, დაცვა და შენარჩუნება, სიღარიბის დაძლევა, ქვეყანაში არსებული შრომითი რესურსების დასაქმების უზრუნველყოფა. ქვეყნის მრეწველობის წინაშე არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ სტრატეგიული ხასიათის მრავალი ამოცანა დგას, რომელთა მნიშვნელობა განსაკუთრებით ისეთ პერიოდში იზრდება, როგორშიც ამჟამად საქართველოა. საქართველოში სამენარმეო საქმიანობა უძველესი პერიოდიდან იწყება. ვითარდებოდა ოჯახური მენარმეობა და ხელოსნობა, რასაც ჩვენს ერამდე მოღწეული ნაკეთობები მოწმობს.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს დამოუკიდებელი სამრეწველო პოლიტიკა არასოდეს ჰქონია. მისი სამრეწველო დარგობრივი სტრუქტურა, განვითარების პრიორიტეტები, მასშტაბები განისაზღვრებოდა ერთიანი საკავშირო სახალხო მეურნეობის კომპლექსის განვითარების საერთო ინტერესებით. ქვეყნის მრეწველობა, როგორც ცენტრში მისი შემადგენელი ნაწილი (იგი იძლეოდა ყოფილი საბჭოთა კავშირის სამრეწველო პროდუქციის 1,6-1,8%), განისაზღვრებოდა ორგანიზაციულ-ეკონომიკურ ურთიერთობათა სქემაში „თამაშების წესების“ მისთვის წინასწარ მინიჭებული უფლებით, ხოლო ახალი სამეურნეო კავშირების მოშლის შედეგებმა სამრეწველო წარმოების მკვეთრი დაცემა გამოიწვია.

დღეს სამრეწველო წარმოება, როგორც საერთოდ ეკონომიკა, მართვის როგორც მიკრო, აგრეთვე მაკროდონეზე, ღრმა კრიზისს განიცდის. გამოაშკარავდა საბაზრო მექანიზმების „ღვთაებრივი“ ხასიათის, ბაზრის თვითრეგულირების უნივერსალური ბუნების, „უხილავი ხელის“ განსაკუთრებულობის და სხვა თეორიების უარყოფითი შედეგი.

მრეწველობის დარგებია:

- მეტალურგია – შავი მეტალურგია, ფერადი მეტალურგია;
- ენერგეტიკა – ელექტროენერგეტიკა, ნავთობის მრეწველობა, ატომური ენერგეტიკა;
- სამთო-მოპოვებითი მრეწველობა – სამთო-ქიმიური მრეწველობა;
- მანქანათმშენებლობა – გემთმშენებლობა, ავიამშენებლობა, ავიამშენებლობა;
- ქიმიური მრეწველობა;
- კვების მრეწველობა;
- მსუბუქი მრეწველობა – საფეიქრო მრეწველობა, ტყავ-საგალანტერიო; მრეწველობა, სამკერვალო მრეწველობა;

სამრეწველო პოლიტიკა საქართველოში

საშუალო და გრძელვადიან პერსპექტივაში აქტუალური იქნება აქტიური სამრეწველო პოლიტიკის გატარება, რომლის ხელშემწყობი იქნება:

1. ხელისუფლების მხრიდან მრეწველობის განვითარების პრიორიტეტულ მიმართულებად მიჩნევა;
2. გადამმუშავებელი დარგებისა და ქვედარგების აქტიური განვითარებისათვის მხარდაჭერა, რომელთა პროდუქციაზე მოთხოვნა ფიქსირდება და საქართველოს შეუძლია მისი წარმოება;
3. ინვესტორებისათვის შესაბამის სამრეწველო წარმოებაში სახსრების დასაბანდებლად გარკვეული შეღავათების დაწესება;
4. სასურველი და აუცილებელია, ეკოლოგიაზე ზიანის მიუყენებლად ელექტროენერგეტიკის განვითარება;
5. საჭიროა მანქანათმშენებლობის იმ ქვედარგების უპირატესი განვითარება, რომელთაც შეუძლიათ ახალი ტექნოლოგიების საფუძველზე შექმნილი საწარმოების საშუალებით უზრუნველყოფა, განსაკუთრებით ეს ეხება ელექტროტექნიკურ მრეწველობასა და სასოფლო-სამეურნეო მანქანათმშენებლობას;
6. უპირატესი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს მეცნიერებატევადი დარგების განვითარებას;
7. ქიმიური და ნავთობქიმიური მრეწველობის დარგებიდან, რომლის ნედლეულია ბარიტი, კალციტი, ცელოლიტი და სხვ. ქვედარგების განვითარების

ხელშეწყობა. კადრები და სიმძლავრეები ნაწილობრივ ქვეყანას ჯერ კიდევ გააჩნია;

8. შავი და ფერადი მეტალურგიის საწარმოების განვითარების უზრუნველყოფა და სხვა.

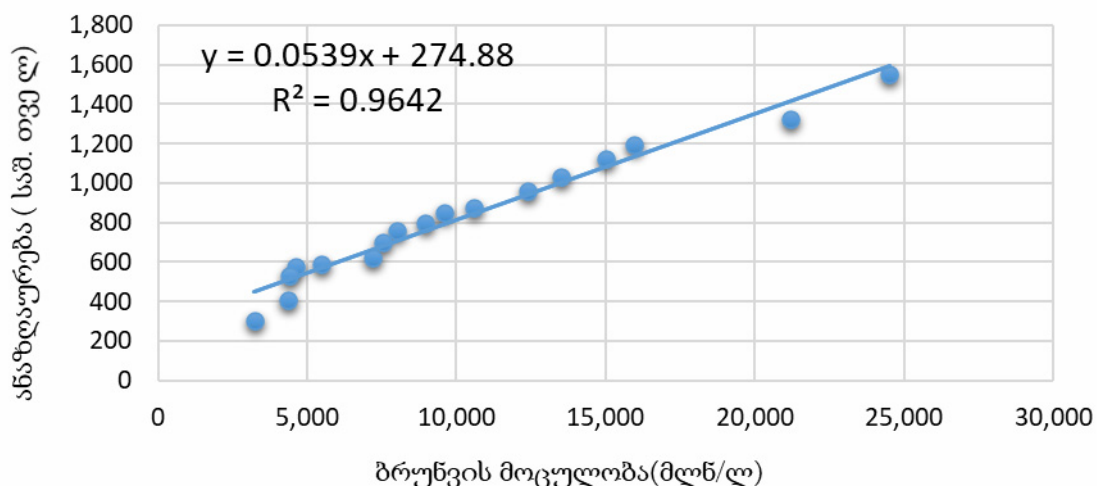
ასევე მნიშვნელოვანია მსუბუქი მრეწველობის განვითარებისათვის სანედლეულო ბაზის გაძლიერება და მისი რაციონალური გამოყენება. ყველაზე კარგი პერსპექტივები კი კვების მრეწველობას გააჩნია როგორც ნედლეულის მრავალფეროვნების, ისე ეკოლოგიური ფაქტორის გათვალისწინებით.

ეკონომიკური ზრდა სამრეწველო სფეროში

2020 წელს საქართველოს ეკონომიკა 6.8%-ით შემცირდა. 2020 წლის ბოლოს საქართველოს მთავრობა პროგნოზირებდა, რომ 2021 წელს ეკონომიკა 4.3%-ით გაიზრდებოდა. პანდემიის გამო დაწესებული ეკონომიკური შეზღუდვებიდან გამომდინარე, იანვარში ეკონომიკა 11.5%-ით შემცირდა, თებერვალში კი 5.1%-ით. მარტიდან ეკონომიკამ ზოგადად და მათ შორის სამრეწველო სფეროშიც ზრდა დაიწყო, რაც სამი მიზეზით იყო განპირობებული:

1. შეზღუდვები შემსუბუქდა;
2. 2020 წლის გაზაფხულიდან დაფიქსირებულმა ეკონომიკურმა კლებამ, ე.წ. საბაზისო ეფექტის როლი ითამაშა და წელს ზრდის მიღწევა გაამარტივა;
3. მსოფლიო ეკონომიკამ ზრდა დაიწყო;
- 4.

კავშირი საწარმოთა ბრუნვის მოცულობასა და ანაზღაურებას შორის

წყარო: საქსტატი

ზოგადი კავშირი საწარმოს მოცულობასა და მის მწარმოებლურობას შორის

2017 წლამდე საწარმოთა ზომა განისაზღვრებოდა შემდეგი მეთოდოლოგიით:

მსხვილია საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალოწლიური რაოდენობა აღემატება 100 კაცს ან საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა 1.5 მლნ ლარს.

საშუალო ზომისაა საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა მერყეობს 20-დან 100 კაცამდე, ხოლო საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა – 0.5 მლნ ლარიდან 1.5 მლნ ლარამდე

მცირე ზომისაა საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა არ აღემატება 20 დასაქმებულს და საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა არ აღემატება 0.5 მლნ ლარს.

2017 წლიდან საწარმოთა ზომის განსაზღვრის შემდეგი მეთოდოლოგია მოქმედებს:

მსხვილია საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალოწლიური რაოდენობა აღემატება 249 კაცს ან საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა 60 მლნ ლარს. რსაშუალორზომისაა საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა მერყეობს 50-დან 250 კაცამდე, ხოლო საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა – 12 მლნ ლარიდან 60 მლნ ლარამდე.

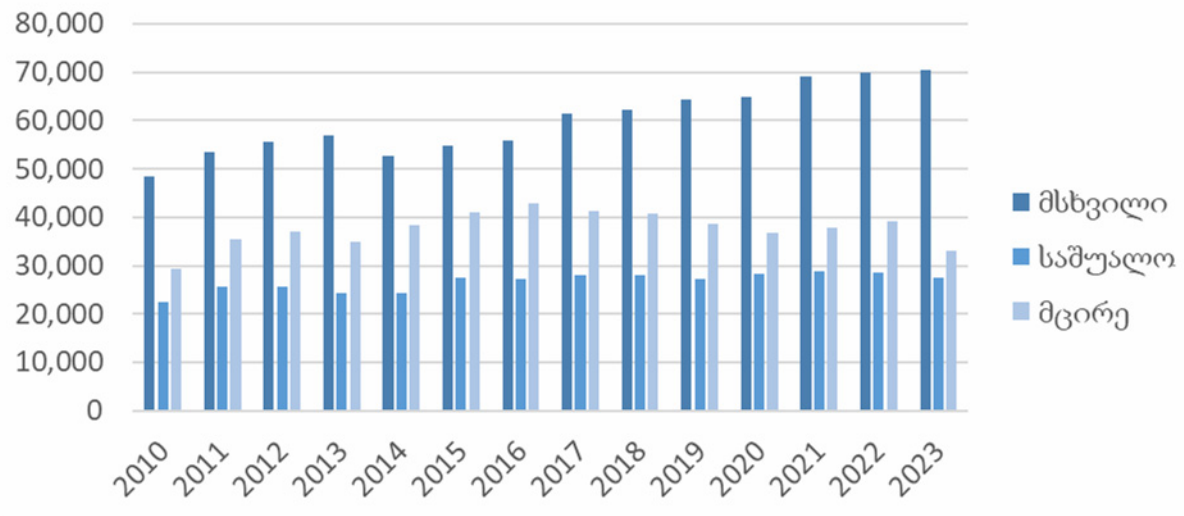
მცირე რზომისაა საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა არ აღემატება 50 დასაქმებულს და საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა არ აღემატება 12 მლნ ლარს.

დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის 42.6 პროცენტი მსხვილ ბიზნესზე მოდის, 20.5 პროცენტი – საშუალოზე, ხოლო 37.0 პროცენტი – მცირე ბიზნესზე.

საანგარიშო პერიოდში, დაქირავებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 637.1 ათასი კაცი შეადგინა (გასული წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 8.7 პროცენტით მეტი), ხოლო საწარმოთა მთლიანი დანახარჯები პერსონალზე – 2 889.9 მლნ. ლარით განისაზღვრა (გასული წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 25.7 პროცენტით მეტი). 2022 წლის I კვარტალში საშუალო თვიური ხელფასი ბიზნეს სექტორში 1 479.7 ლარს გაუტოლდა (გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელთან შედარებით გაზრდილია 196.2 ლარით), მათ შორის ქალების ხელფასმა შეადგინა 1 186.8 ლარი (გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელთან შედარებით გაიზარდა 168.2 ლარით).

საწარმოთა ზომის მიხედვით საშუალო თვიური ხელფასი შემდეგნაირია:

დასაქმებულთა რაოდენობა საწარმოთა ზომის მიხედვით (ათასი კაცი)

წყარო: საქსტატი

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ასათიანი, როზეტა. სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კონცეპტუალური ანალიზი. თბილისი: სიახლე, 2014.
2. გაგნიძე, ინეზა. ქვეყნების კონკურენტუნარიანობა და კლასტერები: ისტორია და თანამედროვეობა. თბილისი: უნივერსალი, 2012.
3. ერქომაიშვილი, გულნაზი. „კონკურენტუნარიანობის ზრდის სტრატეგია საქართველოში.“ თსუ მეცნიერება, 2016.
4. მოსახლიშვილი, აკაკი, და ლევან მიქელაძე. „კავშირგაბმულობის დარგის გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე – შეფასება ლეონტიევის „ნედლეული-გამოშვების“ (IO) მოდელის მიხედვით.“ ეკონომიკა და საბანკო საქმე 6, no. 1 (2019): 37–43.
5. პაპავა, ვლადიმერ. „რატომ ვერ აღიქვამს დადებითად საქართველოს მოსახლეობა ეკონომიკურ ზრდას.“ GFSIS, 2018. <https://www.gfsis.org/ge/blog/view/888>.
6. პაპავა, ვლადიმერ. „საით მიდის ეკონომიკური პოლიტიკა?“ GFSIS, 2019.
7. სილაგაძე, ავთანდილ. „დანამდვილებით არავინ იცის, რამდენი უმუშევარი ცხოვრობს ჩვენს ქვეყანაში.“ 2019, <http://businesspost.ge/geo/page/analytics/5385>.
8. ხადური, ნოდარ. „ომის შემდგომი საქართველოს ეკონომიკური საფრთხეები.“ ეკონომისტი, 2009.
9. ხარაიშვილი, ეთერ, და ბადრი გეჩბაია. „ბოსტნეულის ბაზარი: ქართული პროდუქტის კონკურენტული უპირატესობები და კონკურენციის გამოწვევები.“ კონკურენციის პოლიტიკის მეორე საერთაშორისო კონფერენცია, 2018, 52–63. <http://www.library.court.ge/upload/33712018-11-13.pdf>

საქართველოს საგარეო ვაჭრობა: ტენდენციები და ანალიზი

ნიკა გირგვლიანი

საქართველოს საგარეო ვაჭრობის სექტორი გადამწყვეტ გზაზე დგას. ბოლო წლებში მნიშვნელოვანი ზრდა იყო, ექსპორტმა 2023 წელს 6,09 მილიარდ აშშ დოლარს მიაღწია. თუმცა, მუდმივი სავაჭრო დეფიციტი და ექსპორტის კონკრეტულ კატეგორიებზე გადაჭარბებული დამოკიდებულება გამოწვევებს უქმნის. ეს ანგარიში იკვლევს საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ამჟამინდელ მდგომარეობას, ანალიზებს ძირითად ტენდენციებს, განიხილავს ძირითად სავაჭრო პარტნიორებს და განსაზღვრავს გაუმჯობესების სფეროებს. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (საქსტატი) და სხვა სანდო წყაროების მონაცემების ზედმიწევნითი ანალიზით, ეს ანგარიში წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ვაჭრობის დინამიკის ყოვლისმომცველ სურათს.

საკვანძო სიტყვები: საგარეო, ვაჭრობა, ექსპორტი, იმპორტი, ანალიზი.

შესავალი

ევროპისა და აზიის გზაჯვარედინზე მოქცეული საქართველო საგარეო ვაჭრობის სექტორში შესამჩნევი გაფართოების მომსწრე გახდა. ძლიერი ლოგისტიკური ქსელისა და თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებების (FTAs) ქსელის გამოყენებით, საქართველომ დაიმკვიდრა ნიშა, როგორც მთავარი მოთამაშე რეგიონულ ვაჭრობაში. თუმცა, წინსვლის გზა წარმოადგენს როგორც პერსპექტიულ შესაძლებლობებს, ასევე მწვავე გამოწვევებს, რომლებიც საჭიროებენ სტრატეგიულ ნავიგაციას. ეს სტატია განიხილავს საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ამჟამინდელ ლანდშაფტს, ანალიზებს ძირითად ტენდენციებს, განიხილავს ძირითად სავაჭრო პარტნიორებს და განსაზღვრავს გაუმჯობესების სფეროებს. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (საქსტატი) და სხვა სანდო წყაროების მონაცემების ზედმიწევნითი ანალიზით, ეს ანგარიში წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ვაჭრობის დინამიკის ყოვლისმომცველ სურათს.

ძირითადი მიგნებები

2024 წლის პირველ კვარტალში დროებითი კლების მიუხედავად, საქართველოს საგარეო ვაჭრობამ მნიშვნელოვანი ზრდა განიცადა 2023 წელს. ექსპორტმა მიაღწია 6,09 მილიარდ აშშ დოლარს, რაც 9,1%-ით არის ზრდა 2022 წელთან შედარებით. იმპორტი ასევე გაიზარდა და 15,44 აშშ დოლარს მიაღწია. მილიარდი, რაც ასახავს 14%-იან წლიურ ზრდას. სანამ მთლიანი ვაჭრობა ყვავის, საქართველო ებრძვის სტრუქტურულ სავაჭრო დეფიციტს. ეს უფსკრული გაფართოვდა 2023

წელს და მიაღწია მნიშვნელოვან 9,35 მილიარდ აშშ დოლარს, რაც ნიშნავს მთლიანი სავაჭრო ბრუნვის 43,4%-ს.

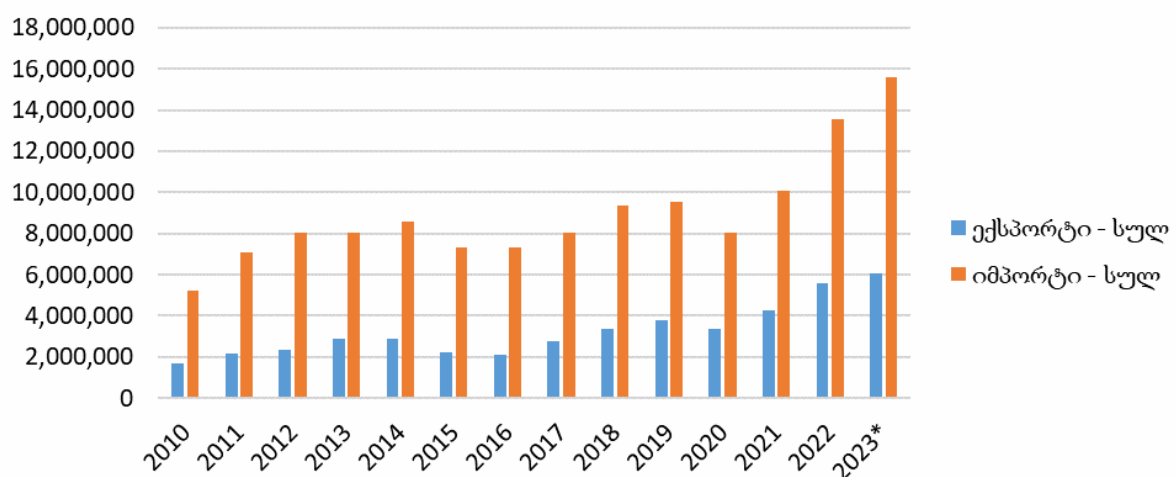
საქართველოს საექსპორტო კალათაში დომინირებს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია, სადაც ფრინველი, თხილი და სხვა ხის თხილი ლიდერობს. წარმოებული საქონელი და წიაღისეული ასევე მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს ექსპორტის პროფილს. თუმცა, ექსპორტის შეზღუდულ დიაპაზონზე დამოკიდებულება საქართველოს გარე მოწყვლადობის წინაშე აყენებს.

საქართველო დიდწილად ეყრდნობა იმპორტს პირველადი საქონლისა და გადამწყვეტი ტექნიკისთვის. იმპორტის ძირითადი კატეგორიები მოიცავს საწვავის და ენერგეტიკულ პროდუქტებს, სატრანსპორტო საშუალებებს და ფარმაცევტულ პროდუქტებს. ჩინეთი რჩება საქართველოს მთავარ სავაჭრო პარტნიორად, რასაც მოსდევს ისეთი ძირითადი ბაზრები, როგორიცაა თურქეთი, ევროკავშირი და მეზობელი დსთ-ს ქვეყნები. ამ რეგიონებთან თავისუფალი ვაჭრობის გაფორმებამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ვაჭრობის გაფართოებას.

მონაცემების ანალიზი

გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ხელმისაწვდომი მონაცემების შეზღუდვების აღიარებას. საქსტატის მონაცემები საგარეო ვაჭრობის შესახებ, უპირველეს ყოვლისა, ფოკუსირებულია საქონლის ვაჭრობაზე, არადეკლარირებული ვაჭრობის გამოკლებით. გარდა ამისა, უახლესი დეტალური მონაცემები გარე საქონლის ვაჭრობის შესახებ არის 2024 წლის 22 იანვრიდან.

ექსპორტი და იმპორტი სულ (აშშ დოლარებში)

წყარო: საქსტატი

გამონვევები და შესაძლებლობები

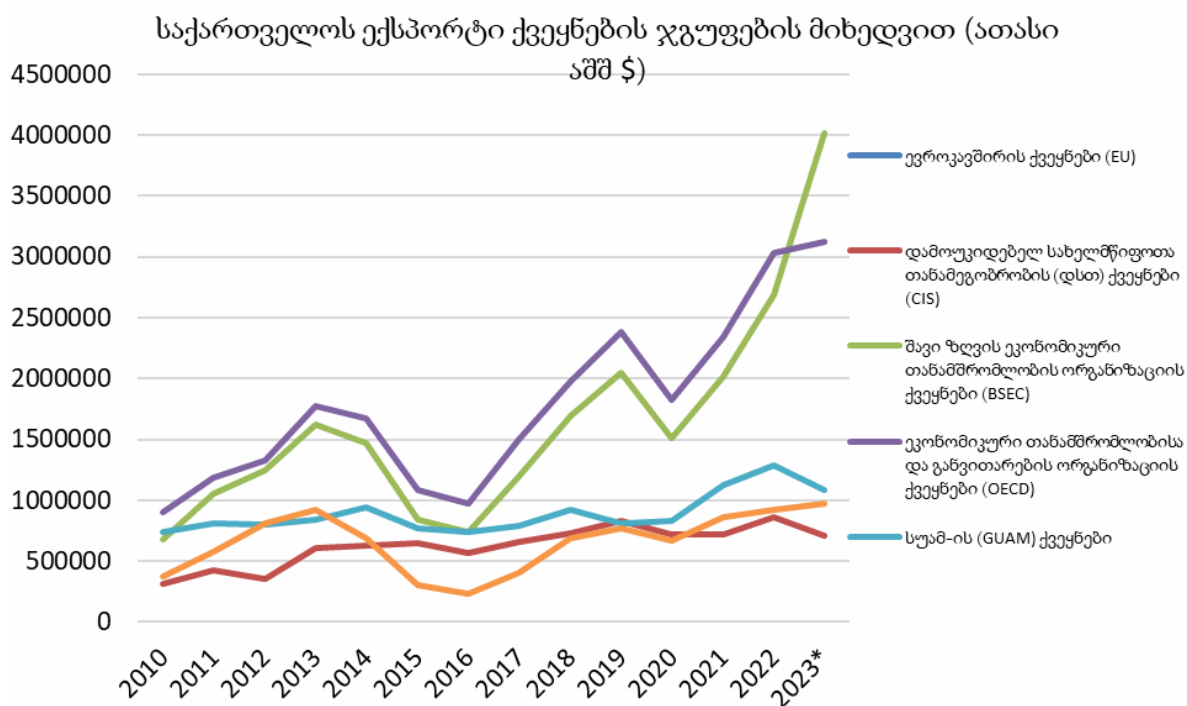
მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს საგარეო ვაჭრობის სექტორი ავლენს ზრდის უდავო პოტენციალს, რამდენიმე გამონვევა ხელს უშლის შემდგომ პროგრესს. მუდმივი სავაჭრო დეფიციტი საჭიროებს დივერსიფიკაციას როგორც ექსპორტში, ასევე იმპორტის ჩანაცვლების სტრატეგიებში. აქ უფრო ახლოს არის ძირითადი გამონვევები და შესაძლებლობები:

- **სავაჭრო დეფიციტის შემცირება:** სავაჭრო დეფიციტის შემცირება მოითხოვს მრავალმხრივ მიდგომას. ეს მოიცავს მაღალი დამატებული ღირებულების ექსპორტის ხელშეწყობას, რომელიც უზრუნველყოფს პრემიუმ ფასებს, ხელს უწყობს იმპორტის შემცველების შიდა წარმოებას და ახალი საექსპორტო ბაზრების იდენტიფიცირებას.
- **ექსპორტის დივერსიფიკაცია:** სოფლის მეურნეობის ექსპორტის შეზღუდულ დიპაზონზე გადაჭარბებული დამოკიდებულება ავლენს საქართველოს დაუცველობას ფასების გარე რყევებისა და ლოგისტიკური შეფერხებების მიმართ. ექსპორტის დივერსიფიკაციის წახალისება ისეთ სექტორებში, როგორიცაა ტექნოლოგია, გადამუშავებული საკვები და ტურიზმი, შეუძლია შეამსუბუქოს ეს რისკები.
- **ინფრასტრუქტურის განვითარება:** უწყვეტი ინვესტიციები ინფრასტრუქტურაში, განსაკუთრებით ლოგისტიკურ და სატრანსპორტო ქსელებში, გაზრდის საქართველოს მიმზიდველობას, როგორც სავაჭრო ცენტრს და ხელს შეუწყობს საქონლის ეფექტურ მოძრაობას. სასაზღვრო ინფრასტრუქტურის განახლებამ და საბაჟო პროცედურების გამარტივებამ შეიძლება კიდევ უფრო დააჩქაროს სავაჭრო ნაკადები.
- **ინოვაცია და ტექნოლოგია:** ინოვაციების ხელშეწყობა ექსპორტზე ორიენტირებულ ინდუსტრიებში გადამწყვეტია კონკურენტული უპირატესობების განვითარებისთვის. ტექნოლოგიური მიღწევების მიღებას შეუძლია წარმოების პროცესების გამარტივება, პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესება და ექსპორტის კონკურენტუნარიანობის გაზრდა. სამთავრობო ინიციატივები, რომლებიც მხარს უჭერენ კვლევასა და განვითარებას (R&D) და სტიმულს აძლევს ტექნოლოგიების დანერგვას ექსპორტზე ორიენტირებულ ინდუსტრიებში.
- **რეგიონული თანამშრომლობა:** რეგიონული სავაჭრო თანამშრომლობის გაძლიერება არსებული და ახალი თავისუფალი სავაჭრო ხელშეკრულებების მეშვეობით შეიძლება გახსნას ახალი ბაზრები ქართული ექსპორტისთვის და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა. საქართველოს სტრატეგიული მდებარეობა განაპირობებს მას, როგორც სასიცოცხლო მნიშვნელობის კავშირს ევროპასა და აზიას შორის და ამის გამომუშავება რეგიონალურ პარტნიორობთან უფრო მჭიდრო სავაჭრო კავშირების ხელშეწყობის გზით შეიძლება ძალიან მომგებიანი იყოს.

ექსპორტის შემადგენლობის ანალიზი

მიუხედავად იმისა, რომ სოფლის მეურნეობის პროდუქტები დომინირებს საქართველოს საექსპორტო პროფილში, უფრო დეტალური დათვალიერება უფრო ნათელ სურათს ავლენს. აქ მოცემულია ექსპორტის წამყვანი კატეგორიების დაყოფა:

- სოფლის მეურნეობის პროდუქტები: ფრინველი, თხილი და სხვა ხის თხილი რჩება საქართველოს წამყვან სოფლის მეურნეობის ექსპორტში. თუმცა, სექტორი ასევე მოიცავს ხილსა და ბოსტნეულს, ღვინოს და ალკოჰოლურ სასმელებს და ეთერზეთებს. სოფლის მეურნეობის სექტორში დივერსიფიკაციამ შეიძლება კიდევ უფრო გააძლიეროს ექსპორტის მდგრადობა.
- წარმოებული საქონელი: წარმოებული საქონელი საქართველოს ექსპორტის მზარდი სეგმენტია. ძირითადი კატეგორიები მოიცავს ფეროშენადნობებს, მანქანა-დანადგარებსა და აღჭურვილობას და ქსოვილებს. დამატებითი ღირებულების წარმოების ხელშეწყობამ შეიძლება მნიშვნელოვნად გაზარდოს საექსპორტო კონკურენტუნარიანობა ამ სექტორში.
- წიაღისეული: საქართველო ფლობს მდიდარ მინერალურ რესურსებს, სპილენძი, მანგანუმი და თუთია ძირითადი საექსპორტო საქონელია. ამ წიაღისეულის შიდა გადამუშავების შესაძლებლობების შესწავლამ შეიძლება შემატოს ღირებულება და გამოიმუშავოს უფრო მაღალი საექსპორტო შემოსავლები.

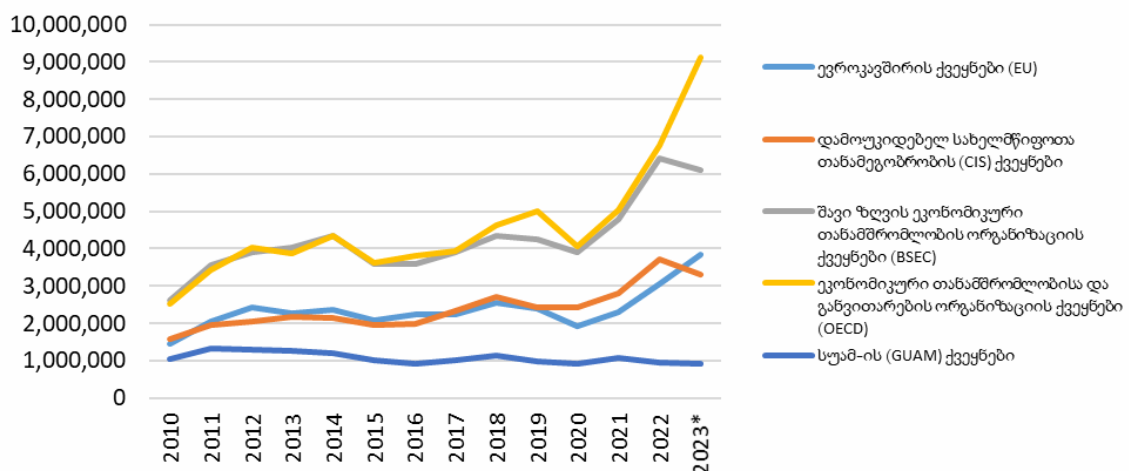
წყარო: საქსტატი

იმპორტის შემადგენლობის ანალიზი

საქართველოს იმპორტის პროფილი ასახავს მის დამოკიდებულებას ძირითად საქონელსა და პროდუქტიულ საქონელზე. აქ მოცემულია იმპორტის წამყვანი კატეგორიების დაყოფა:

- **საწვავი და ენერგეტიკული პროდუქტები:** წიაღისეული საწვავი, როგორცაა ნავთობი და გაზი, რჩება იმპორტის მნიშვნელოვან კატეგორიად, რაც ხაზს უსვამს საქართველოს დამოკიდებულებას ენერგიის გარე წყაროებზე. განახლებადი ენერგიის წყაროების შესწავლა და ენერგოეფექტურობის ხელშეწყობა დაგეხმარებათ ამ დამოკიდებულების შემცირებაში.
- **მანქანები:** მანქანები, მათ შორის, სატვირთო მანქანები და ავტობუსები, წარმოადგენს ძირითად იმპორტის კატეგორიას. მანქანების შიდა შეკრების წახალისებამ ან ადგილობრივი ელექტრომობილების ინდუსტრიის განვითარებამ შეიძლება პოტენციურად შეამციროს იმპორტირებულ მანქანებზე დამოკიდებულება.
- **ფარმაცევტული პროდუქტები:** საქართველო დიდწილად ეყრდნობა იმპორტირებულ ფარმაცევტულ საშუალებებს შიდა მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. აუცილებელი მედიკამენტების შიდა წარმოების ხელშეწყობამ და ფარმაცევტულ სექტორში კვლევისა და განვითარების ხელშეწყობამ შეიძლება გააძლიეროს თვითკმარი ამ კრიტიკულ სფეროში.
- **მანქანები და აღჭურვილობა:** მანქანებისა და აღჭურვილობის იმპორტი გადამწყვეტია საქართველოს ინდუსტრიული განვითარებისთვის. თუმცა, იმპორტირებულ მანქანებზე გადაჭარბებულმა დამოკიდებულებამ შეიძლება შეაფერხოს ტექნოლოგიური წინსვლა. შიდა მანქანების წარმოების სექტორის განვითარების მხარდაჭერა ამ გამოწვევას შეუძლია.

საქართველოს იმპორტი ქვეყნების ჯგუფების მიხედვით (ათასი აშშ \$)

წყარო: საქსტატი

ძირითადი სავაჭრო პარტნიორები

საქართველოს მთავარი სავაჭრო პარტნიორების გააზრება გადამწყვეტია სავაჭრო ნიმუშების ანალიზისა და პოტენციური შესაძლებლობების გამოსავლენად. აქ მოცემულია რამდენიმე ძირითადი პარტნიორი უფრო დეტალურად:

ჩინეთი: ჩინეთი გახდა საქართველოს მთავარი სავაჭრო პარტნიორი ჩინეთის წარმოების საქონლის მნიშვნელოვანი იმპორტით. საქართველოს იმპორტის წყაროების დივერსიფიკაცია და ჩინეთში დამატებითი ღირებულების პროდუქტების ექსპორტის პოტენციალის შესწავლა ხელს შეუწყობს უფრო დაბალანსებული სავაჭრო ურთიერთობების მიღწევას.

თურქეთი: თურქეთი არის გადამწყვეტი სავაჭრო პარტნიორი, ძლიერი ორმხრივი სავაჭრო ურთიერთობებით. საქართველო ახორციელებს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციისა და მინერალების ექსპორტს თურქეთში, ხოლო იმპორტის მთელი რიგი წარმოებული საქონელი და ტექნიკა. თურქეთთან სავაჭრო კავშირების გაძლიერება შეიძლება ორმხრივად მომგებიანი იყოს.

ევროკავშირი (EU): ევროკავშირი წარმოადგენს მნიშვნელოვან ბაზარს ქართული ექსპორტისთვის, განსაკუთრებით სოფლის მეურნეობის პროდუქტებისა და გადამუშავებული საკვებისთვის. ევროკავშირთან თავისუფალი ვაჭრობის გაფორმებამ ხელი შეუწყო ვაჭრობის გაფართოებას. ევროკავშირის რეგულაციების შემდგომმა ჰარმონიზაციამ შეიძლება კიდევ უფრო დიდი საექსპორტო შესაძლებლობები გახსნას.

დსთ-ს ქვეყნები: საქართველო ინარჩუნებს მჭიდრო სავაჭრო კავშირებს მეზობელ დსთ-ს ქვეყნებთან, განსაკუთრებით რუსეთთან და აზერბაიჯანთან. ეს ბაზრები გვთავაზობენ სოფლის მეურნეობის პროდუქციისა და წარმოებული საქონლის ექსპორტის შესაძლებლობებს. დსთ-ს ფარგლებში რეგიონული სავაჭრო თანამშრომლობის გაღრმავება შეიძლება იყოს მომგებიანი.

დასკვნები და რეკომენდაციები

საქართველოს საგარეო ვაჭრობის სექტორი პერსპექტიულ სურათს წარმოადგენს, რომელსაც ახასიათებს ზრდა და პოტენციალი. თუმცა, სავაჭრო დეფიციტის მოგვარება და ექსპორტის დივერსიფიკაციის ხელშეწყობა მრავალმხრივ მიდგომას მოითხოვს. აქ მოცემულია რამდენიმე ძირითადი რეკომენდაცია წინსვლისთვის:

მთავრობის ინიციატივები: მთავრობას შეუძლია გადამწყვეტი როლი შეასრულოს ექსპორტის დივერსიფიკაციის ხელშეწყობაში ექსპორტზე ორიენტირე-

ბულ ინდუსტრიებში ინვესტიციების სტიმულირების გზით, ექსპორტიორებისთვის ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის ხელშეწყობით და მაღალი ღირებულების სექტორებში კვლევისა და განვითარების მხარდაჭერით.

საჯარო-კერძო პარტნიორობა: საჯარო-კერძო პარტნიორობის ხელშეწყობას შეუძლია გამოიყენოს ორივე სექტორის გამოცდილება ექსპორტის ხელშეწყობის ყოვლისმომცველი სტრატეგიის შემუშავებისთვის.

ვაჭრობის ხელშეწყობი აქტივობები: ბაზრობებში აქტიური მონაწილეობა, სავაჭრო მისიების ორგანიზება და სავაჭრო საინფორმაციო ცენტრების ჩამოყალიბება შეიძლება გაზარდოს საქართველოს ხილვადობა საერთაშორისო ბაზრებზე.

საინვესტიციო კლიმატი: ბიზნესისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა, რომელიც იზიდავს პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს (FDI) შეიძლება მნიშვნელოვნად შეუწყოს ხელი ექსპორტის ზრდას ახალი ტექნოლოგიებისა და ექსპერტიზის შემოტანით.

თავისი სტრატეგიული მდებარეობის, ძლიერი ლოგისტიკური ქსელის და არსებული თავისუფალი სავაჭრო ხელშეკრულებების გაუმჯობესებით, საქართველოს შეუძლია კიდევ უფრო გააძლიეროს თავისი პოზიცია, როგორც სასიცოცხლო სავაჭრო ცენტრი რეგიონში. სავაჭრო დეფიციტის გამოსწორება ექსპორტის დივერსიფიკაციის, იმპორტის ჩანაცვლების სტრატეგიების და რეგიონული სავაჭრო თანამშრომლობის ხელშეწყობის გზით გადამწყვეტი იქნება მდგრადი საგარეო ვაჭრობის ზრდის მისაღწევად. ამ ანგარიშში ასახული რეკომენდაციების განხორციელებამ შეიძლება გზა გაუხსნას საქართველოს უფრო დაბალანსებულ და აყვავებულ საგარეო ვაჭრობის სექტორს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ი. ნათელაური – საგარეო ეკონომიკური კომპლექსის ფუნქციონირება და განვითარება, თბ. 2004.
2. ი.მესხია – საერთაშორისო ვაჭრობა, თბ. 2012.
3. ო. აბესაძე – ევროკავშირთან საქართველოს ეკონომიკური ინტეგრაციის სტატისტიკური ანალიზი, დისერტაცია – თბ. 2015.
4. თ.მიქაბერიძე – საქართველოს საგარეო ვაჭრობა და მისი განვითარების ტენდენციები WTO-ს შეთანხმების საზღვრებში, დისერტაცია – თბ. 2016.
5. ანანიაშვილი, ი., მესხია, ი., სილაგაძე, ა., პაპავა, გ., აჩელაშვილი, კ., წერეთელი, გ.
6. (2003). მაკროეკონომიკური რეგულირების მეთოდები და მოდელები. „მეცნიერება“, თბილისი.
7. ასლამაზიშვილი, ნ. (2003). საგარეო ვაჭრობა. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი.
8. ბახტაძე, ლ., კაკულია, მ., კაპანაძე, ნ. (2018). საქართველოს ეკონომიკის კვარტალური მიმოხილვა. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი. თბილისი.

9. გველესიანი, რ. (1999). მცირე და საშუალო მეწარმეობის წარმატების სტრატეგია და კულტურა. გამომცემლობა „სამშობლო“. თბილისი.
10. გელაშვილი, ს. (2012). ეკონომიკური პროცესების სტატისტიკური პროგნოზირება. გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი.
11. მექვაბიშვილი, ე. (2018). გლობალიზაციის ეპოქის ფინანსური კრიზისები და საქართველოს ეკონომიკა. თბილისი.
12. სილაგაძე, ა., ჩიკვაძე, თ., ბასილია, თ. (2001). პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე. თბილისი.
13. ლალანიძე, გ. (2014). საქართველოს საექსპორტო პოტენციალის მენეჯმენტის აქტუალური საკითხები. თბილისი.
14. ხარაიშვილი, ე., საღარეიშვილი, ნ. (2016). ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის სტიმულირების პროგრამები და მათი ეფექტიანობა.
15. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“. თბილისი.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ანალიზი საქართველოში

კახა კოკოზაშვილი

საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად ინვესტიციად მიიჩნევა ყველა სახის ქონებრივი და ინტელექტუალური ფასეულობა ან უფლება, რომელიც დაბანდდება და გამოიყენება შესაძლო მოგების მიღების მიზნით საქართველოს ტერიტორიაზე განხორციელებულ სამენარმოო საქმიანობაში. სახელმწიფოს სამეურნეო კომპლექსის ფუნქციონირება ყოველად შეუძლებელია ინვესტიციების გარეშე. ინვესტიციები თანამედროვე ეკონომიკის განუყოფელი ნაწილია. ინვესტიციები უზრუნველყოფენ კვლავწარმოების უწყვეტობას. ხელს უწყობენ სანარმოო, ინოვაციური და სოციალური პროექტების რეალიზაციას, მონაწილეობენ წარმოების მოცულობის ზრდისა და საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტიანობის შემდგომი ამაღლების საქმეში. სახელმწიფოს კრიზისის პირობებში ინვესტიციები წარმოადგენენ ყველაზე მნიშვნელოვან საშუალებას სოციალური და სანარმოო პოტენციალის სტრუქტურული გარდაქმნისა და მისი ბაზრისადმი დაქვემდებარების გზაზე.

საკვანძო სიტყვები: უცხოური ინვესტიციები, ანალიზი, ბაზარი, საქართველო

შესავალი

სიტყვა ინვესტიცია ლათინური წარმოშობისაა (investire – შემოსვა) და ნიშნავს კაპიტალის ხანგრძლივ დაბანდებას ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის სანარმოებში.

უცხოური ინვესტიციები იყოფა პორტფელურ და პირდაპირ ინვესტიციებად. პორტფელური ინვესტიციები მიმღები ქვეყნის ამა თუ იმ კომპანიაში წილის 10%-დე ფლობას და ძირითადად ფასიანი ქაღალდების შეძენას გულისხმობს და ხშირ შემთხვევაში მოკლევადიან ინვესტიციებთან და კაპიტალის არასტაბილურ ნაკადებთან ასოცირდება. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (FDI) საერთაშორისო სავალუტო ფონდის და ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების საერთაშორისო ორგანიზაციის განმარტებით, გამოხატავს გრძელვადიანი ინტერესების შეძენას ერთი ქვეყნის რეზიდენტი კომპანიის მიერ მეორე ქვეყნის კომპანიაში. გრძელვადიანი ინტერესების არსებობა გულისხმობს ხანგრძლივადიანი საქმიანი ურთიერთობების დამყარებას ამ კომპანიებს შორის, რამდენადაც ინვესტორი იძენს საწესდებო კაპიტალის 10% და მეტს და იღებს უფლებას სერიოზული ზეგავლენა მოახდინოს მიმღები კომპანიის საქმიანობაზე.

საინვესტიციო ინსტრუმენტების მიხედვით პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემადგენლობაში შედის:

- კომპანიების მიერ სხვა ქვეყანაში საკუთარი კაპიტალის დაბანდება: ფილიალების კაპიტალი და ასევე შვილობილი ან ასოცირებული კომპანიების აქციებში არსებული წილი;

- მოგების რეინვესტირება: პირდაპირი ინვესტორის წილი საწარმოს მოგებაში, რომელიც არ ნაწილდება დივიდენდების სახით და არ გადაირიცხება პირდაპირი ინვესტორის ანგარიშზე;
- კაპიტალის შიდაკორპორაციული გადარიცხვები: ის როგორც წესი, ხორციელდება, ერთი მხრივ, პირდაპირ ინვესტორსა და მეორე მხრივ, შვილობილ ან ასოცირებულ კომპანიებს შორის, ასევე ფილიალებს შორის. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები თავის მხრივ კლასიფიცირდება შემდეგი ფორმების მიხედვით: „გრინფილდი“ (ე.წ. მწვანე ველის ინვესტიციები), „ბრაუნფილდი“, „შერწყმა“ და „შთანთქმა“ (M&A), ჰორიზონტალური და ვერტიკალური ტიპის ინვესტიციები.

ინვესტიციების სამართლებრივი რეგულირება საქართველოში

მსოფლიო მასშტაბით პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადების რაოდენობა დინამიკაში, შესაბამისობაშია არსებულ სამართლებრივ რეგულაციებთან. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, საქართველოში დამოუკიდებლობის გამოცხადების პირველივე წელს დაიწყო საინვესტიციო საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლების შექმნის პროცესი. კერძოდ, 1991 წლის 25 ივლისს, უზენაესი საბჭოს მიერ (იმ დროინდელი საკანონმდებლო ორგანო), მიღებულ იქნა პირველი კანონი „უცხოური ინვესტიციების შესახებ“, რომელიც სამართლებრივ დონეზე არეგულირებდა უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის საკითხებს.

საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები

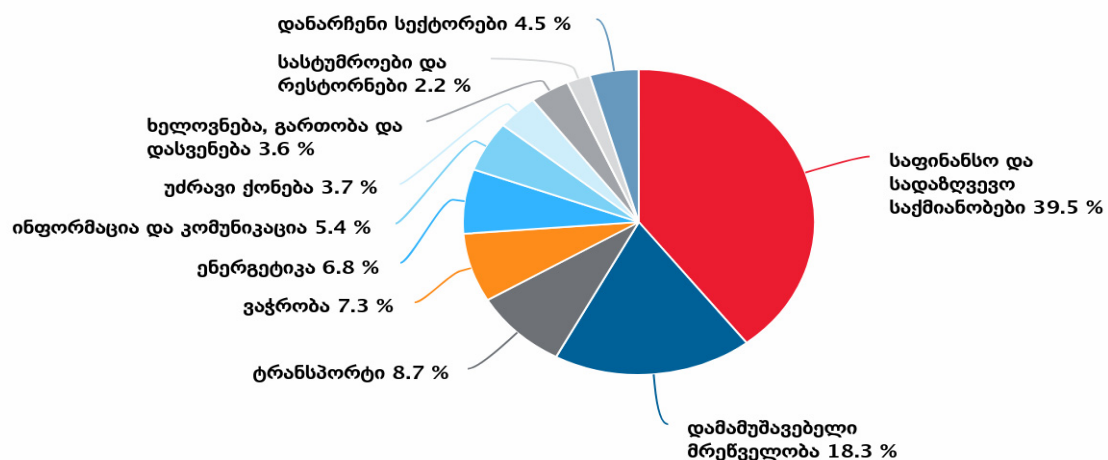
საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით უცხოური ინვესტიციები იყოფა სამ ძირითად ნაწილად: პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, პორტფელური ინვესტიციები და სხვა ინვესტიციები. საქართველოში მისი განგარიშება 1997 წლიდან ხორციელდება. პირდაპირი ინვესტორის როლში შეიძლება გამოვიდნენ ფიზიკური პირები, კორპორირებული ან არაკორპორირებული კერძო და სახელმწიფო ორგანიზაციები“. საქსტატში, 2007 წლამდე მონაცემები მუშავდებოდა მხოლოდ ქვეყნების ქრილში, 2007 წლიდან შესაძლებელი გახდა საწარმოები დაყოფილიყო საქმიანობის სფეროების მიხედვით, ხოლო 2009 წლიდან ხელმისაწვდომია ინფორმაცია რეგიონების შესახებაც. საქართველო დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ პერიოდში ადგილმდებარეობითა და იაფი მუშახელით გამოირჩეოდა. შესაბამისად, საქართველოში ინვესტიციები თითქმის მთლიანად რეგიონული მნიშვნელობის გაზსადენებსა თუ მილსადენებში ხორცი-

ელდებოდა, რის შედეგადაც საერთაშორისო ორგანიზაციებმა მაქსიმალურად გამოიყენეს საქართველოს ადგილმდებარეობის უპირატესობა. საქართველოს გეოეკონომიკური მდებარეობა მიმზიდველია უცხოელი ინვესტორებისთვის. ჩვენ ტერიტორიაზე ჯერ კიდევ უძველესი დროიდან მოემართებოდა ე.წ. „აბრეშუმის გზა“ ინდოეთიდან და ჩინეთიდან – ევროპისაკენ. საქართველო თანამედროვე პირობებშიც საკვანძო დამაკავშირებელი ხილია ევროპააზიისათვის. საქართველოს ტერიტორიაზე გავლით განხორციელდა სხვადასხვა მნიშვნელოვანი საერთაშორისო საინვესტიციო პროექტი. საქართველოს, როგორც სატრანზიტო ქვეყნის მნიშვნელობა დიდია.

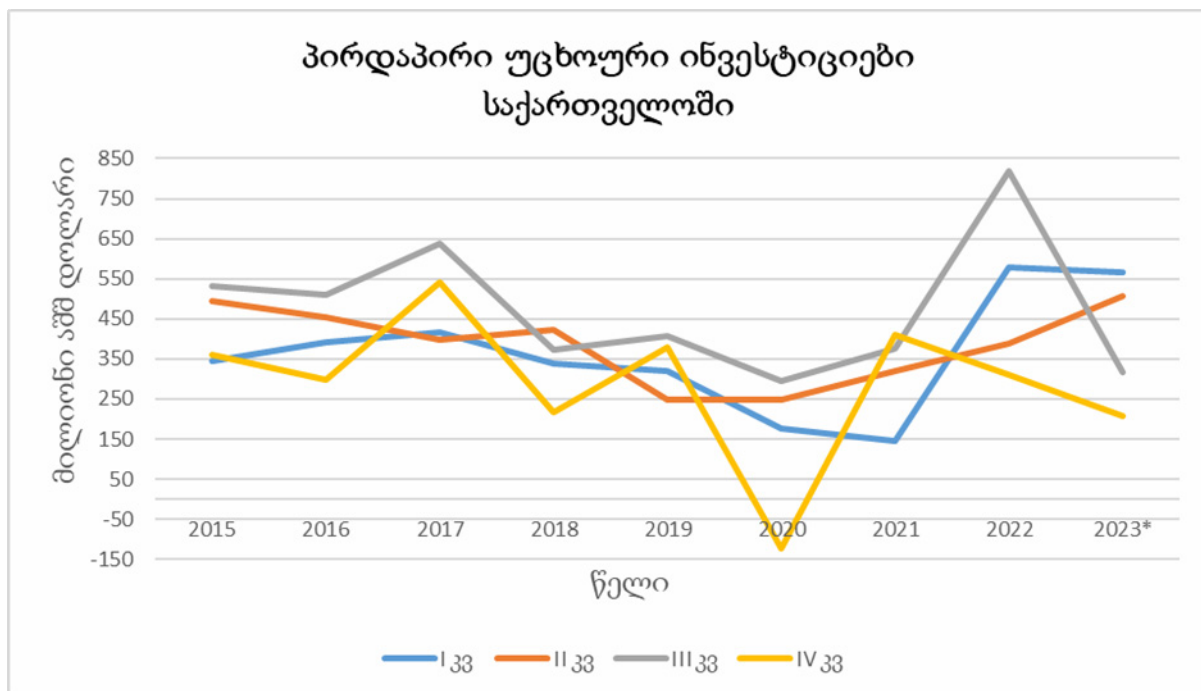
რაც შეეხება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განაწილებას კომპონენტების მიხედვით, სააქციო კაპიტალის მოცულობამ 1 173.1 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის დაზუსტებულ მაჩვენებელს 68.3 პროცენტით აღემატება, ხოლო რეინვესტიციამ 1 279.1 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის დაზუსტებულ მაჩვენებელზე 7.2 პროცენტით ნაკლებია.

წელი	2018	2019	2020	2021	2022	2023*
სულ	1,350,608.20	1,354,093.20	595,257.40	1,252,728.50	2,097,898.10	1,594,746.90
მათ შორის:						
სააქციო კაპიტალი	866,582.80	710,933.70	36,915.90	221,558.10	696,815.30	1,173,072.00
რეინვესტიცია	433,994.70	636,553.90	500,466.30	772,002.00	1,378,360.40	1,279,130.90
სავალ ვალდებულებები	50,030.60	6,605.60	57,875.20	259,168.30	22,722.50	-857,456.00

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები უმსხვილესი ეკონომიკის სექტორების მიხედვით 2023 წელს (%), წინასწარი მონაცემებით

წყარო: საქსტატი

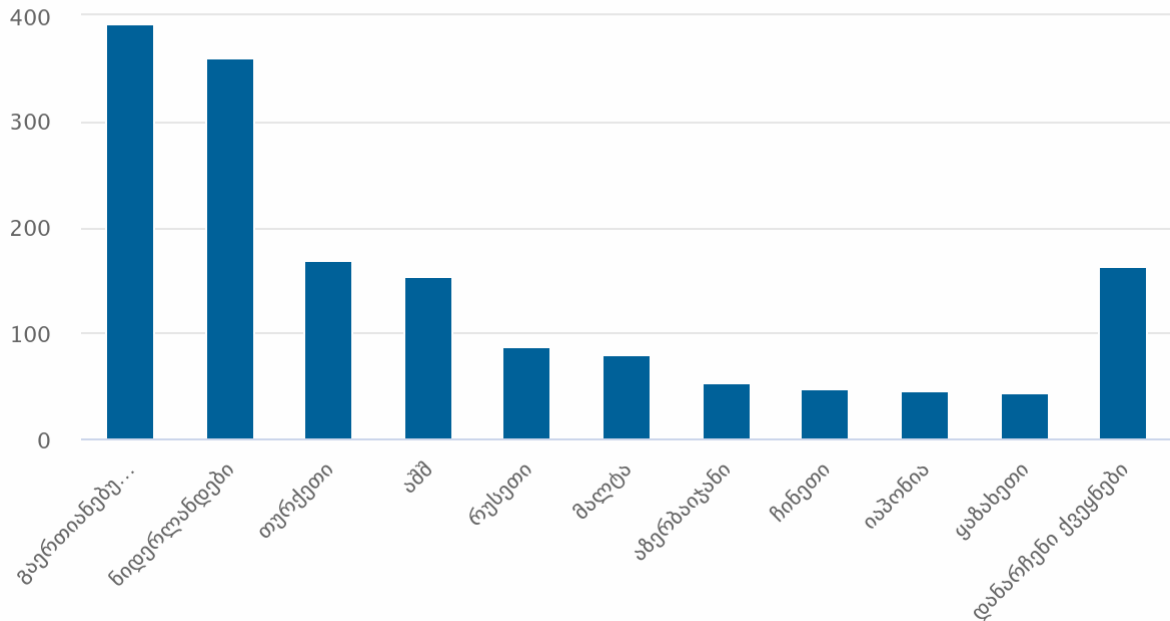

წყარო: საქსტატი

სამი უმსხვილესი სექტორის წილმა (განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მიხედვით) 2023 წელს 66.5 პროცენტი შეადგინა. ყველაზე დიდი მოცულობის პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია საფინანსო და სადაზღვევო საქმიანობების სექტორში განხორციელდა და 630.1 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 39.5 პროცენტია. მეორე ადგილზე იმყოფება დამამუშავებელი მრეწველობის სექტორი 291.7 მლნ. აშშ დოლარით (18.3 პროცენტი), ხოლო მესამეზე – ტრანსპორტის სექტორი 138.2 მლნ. აშშ დოლარით (8.7 პროცენტი).

დაახლოებით თვრამეტი-ოცი წლის წინ პუი პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში ძირითადად ორიენტირებული იყო ბუნებრივი რესურსების მოპოვებაზე 2006 წლამდე განხორციელებული ინვესტიციები საქართველოში დაკავშირებული იყო ბუნებრივ რესურსებთან (მილსადენით ნავთობისა და გაზის ტრანზიტთან). საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ყოფილი სსრკ-ს წევრები განსაკუთრებით მიმზიდველები იყვნენ ბაზრის ათვისებაზე ორიენტირებული პუი-ს მოზიდვის თვალსაზრისით. უცხოელი ინვესტორები ბაზრის ათვისების თვალსაზრისით ევროპულ და პოსტსაბჭოთა ქვეყნებს დაახლოებით თანაბარ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ. ბუნებრივ რესურსებზე ორიენტირებული პუი-ს თვალსაზრისით პოსტსაბჭოთა ქვეყნები ლიდერობდნენ, ხოლო შრომითი ბაზრის ეფექტიანობის თვალსაზრისით ევროკავშირის წევრი ქვეყნები. ეფექტიანობაზე ორიენტირებული პუი-ს შემთხვევაში, ინვესტორი ცდილობს გამოიყენოს კონკურენტული უპირატესობა, რომელიც მას სხვა ინვესტორებთან შედარებით აშკარა პრივილეგიას მიანიჭებს. აღსანიშნავია, რომ ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნები ყველაზე ნაკლებად ამ სახის პუი-ს იზიდავენ.

უმსხვილესი პირდაპირი ინვესტორი ქვეყნები 2023 წლის წინასწარი
მონაცემებით, მილიონი აშშ დოლარი

წყარო: საქსტატი

სამი უმსხვილესი ინვესტორი ქვეყნის წილმა მთლიან პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებში, 2023 წლის წინასწარი მონაცემებით, 57.8 პროცენტი შეადგინა. პირველ ადგილზე გაერთიანებული სამეფო იმყოფება 24.6 პროცენტით, მეორეზე – ნიდერლანდები 22.6 პროცენტით, ხოლო მესამეზე – თურქეთი 10.6 პროცენტით.

საქართველოს საინვესტიციო პოტენციალის შეფასება

საინვესტიციო პოტენციალს აფასებენ მაკროეკონომიკური მახასიათებლების საფუძველზე, რომელიც შეიცავს: მოცემულ ტერიტორიაზე წარმოების ფაქტორების არსებობას (მათ შორის შრომით რესურსებს მათი საგანმანათლებლო დონის გათვალისწინებით); სამომხმარებლო მოთხოვნას; მოსახლეობის სამეურნეო საქმიანობის შედეგებს; მეცნიერების განვითარებისა და მისი მიღწევების დანერგვის დონეს; საბაზრო ეკონომიკის წამყვანი ინსტიტუტების განვითარებას; კომპლექსური ინფრასტრუქტურით უზრუნველყოფას. საინვესტიციო რისკები ფასდება ინვესტიციებისა და შემოსავლების დაკარგვის ალბათობის პოზიციიდან. ამ რისკებს შორისაა: ეკონომიკური, ფინანსური, პოლიტიკური, სოციალური, ეკოლოგიური, კრიმინალური და საკანონმდებლო რისკები. მრავალ მაჩვენებელთა საფუძველზე ფასდება ყოველი რეგიონის რეიტინგი საინვესტიციო პოტენციალის ყოველი შემადგენელი ელემენტის და რისკის მიხედვით. ქვეყნის საინვესტიციო პოტენციალი – საინვესტიციო გარემო (კლიმატი), როგორც ეკონომიკური კატეგორია, წარმოადგენს სოციალურ-ეკონომიკურ, პოლიტიკურ-მართლებრივ,

ეკონომიკურ-გეოგრაფიულ, გეოპოლიტიკურეკოლოგიურ და სხვა ურთიერთობების ფართო სისტემას. იგი ფორმირდება ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული პროცესების და მოვლენების ზეგავლენით მართვის მაკრო, მეზო და მიკროდონეზე და ხელს უწყობს (ან ხელს უშლის) მყარი ინვესტიციური მოტივების წარმოშობას. საინვესტიციო პოტენციალი შედგება მრავალი კომპონენტისგან, ესენია: ფინანსური; ნედლეულის; მწარმოებლური; ადამიანური; ინფრასტრუქტურული; ინოვაციური და ინსტიტუციური პოტენციალი. საქართველოს, როგორც უკვე ავლნიშნეთ გააჩნია დიდი საინვესტიციო პოტენციალი სხვადასხვა მიმართულებით მათ შორისაა უძრავი ქონების სექტორი ამ სფეროში დიდი საინვესტიციო შესაძლებლობებია საქართველოს ბუნებრივი, გეოგრაფიული და კლიმატური პირობების, ასევე მდიდარი კულტურული მიემკვიდრეობის და ტურიზმის და საკურორტო ინდუსტრიის განვითარების დიდი პოტენციალის გათვალისწინებით. უძრავი ქონების სექტორის განვითარება საქართველოს ტურისტული პოტენციალის სწრაფი განვითარების საფუძველია. ხანგრძლივი ისტორიის მანძილზე საქართველომ რეგიონში ერთ-ერთი ყველაზე მიმზიდველი და განვითარებული ტურისტული ქვეყნის და მთავარი რეგიონული ტურისტული დანიშნულების ადგილის ნიშა დაიკავა, როგორც საზაფხულო, ასევე ზამთრის (სათხილამურო), სამკურნალო, გამაჯანსაღებელი, სპორტული თუ სხვა სახის კურორტების მიმართულებით. ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად იზრდება საქართველოში შემოსული უცხოელი ტურისტების რაოდენობა. დიდია საინვესტიციო შესაძლებლობები (როგორც სრულიად ახალი, გაუკვალავი, ისე უკვე არსებული), როგორც დედაქალაქ თბილისში, ისე საქართველოს რეგიონებში.

დასკვნა

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების ერთერთ პირობას წარმოადგენს თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში, სადაც ხდება არარეზიდენტი წარმომადგენლის მიერ კაპიტალის მიმღები ქვეყნის ყველაზე მომგებიან სექტორში. ამისათვის კი თანამედროვე მსოფლიოში ყველა ქვეყანა ცდილობს კაპიტალის მაქსიმალურად მობილიზებას იმდენად რამდენადაც ეს დაკავშირებულია ეკონომიკურ ზრდასთან და და პროგრესთან მრავალი მიმართულებით, პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია კაპიტალის მიმღები ქვეყნისათვის ნიშნავს ტექნოლოგიურ სიახლეების დანერგვას, ადგილობრივი მუშახელის გადამზადებას და მათი კონკურენტუნარიანობის გაზრდას, ხელს უწყობს დასაქმებას, შედეგად კი შეასაძლებელია ქვეყანაში სოციალური უთანასწორობის აღმოფხვრა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბსანძე თ. რა აფერხებს საქართველოში თიზების განვითარებას.
2. ბარათაშვილი ე., მაგრაქველიძე დ. – საქართველოში საინვესტიციო გარემოს სრულყოფის პრინციპები, თბილისი – 2009.
3. გერაძე რ. სტატია – პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები დადებითი და უარყოფითი შედეგები
4. ნამჩავიძე ბ. – რამდენად წარმატებულად იზიდავს საქართველო უცხოურ ინვესტიციებს.
5. ქარაია ვ. – პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი და მნიშვნელობა ქვეყნის ეკონომიკური ზრდისთვის (საქართველოს მაგალითზე) დისერტაცია თბილისი – 2015.
6. თეთრუაშვილი ზ. თეთრუაშვილი ქარდავა მ. – საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ფინანსურ – ეკონომიკური ფაქტორები და მისი რეგულირების მექანიზმები საბაზრო ურთიერთობათა ფორმირების პირობებში – თბილისი 2006.
7. ინვესტიციები ბათუმში.
8. ლაარი მ. სტატია ესტონეთის ეკონომიკური სასწაული თარგმანი ჯიბლაძე გ. 30.04.2018.
9. პაპავა ვ. თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნა „უკვდავი“ იდეა – თბილისი 2007.
10. საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო ეკონომიკური ზრდა.

ფასების სტატიკა საქართველოში და მისი ანალიზი

პეტრე სიჭინავა

საქართველოში, რომელიც მდებარეობს ევროპისა და აზიის კვეთაზე, ბოლო ათწლეულების განმავლობაში მნიშვნელოვანი ეკონომიკური გარდაქმნები განიცადა. ეს სტატია განიხილავს საქართველოში ფასების სტატისტიკის სირთულეებს, განიხილავს ტენდენციებს, ძირითად ფაქტორებს და უფრო ფართო შედეგებს. ამ ელემენტების გაგება გადამწყვეტია პოლიტიკის შემქმნელებისთვის, ბიზნესებისთვის და მომხმარებლებისთვის, რადგან ისინი მოძრაობენ განვითარებად ეკონომიკურ ლანდშაფტზე.

ასევე ეს კვლევა იკვლევს ფასების სტატისტიკას საქართველოში, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის (საქსტატიკის) მონაცემების გამოყენებით ინფლაციური ტენდენციების და მათი პოტენციური მიზეზების გასაანალიზებლად. კვლევა იყენებს სტუდენტზე ორიენტირებულ მიდგომას, ხაზს უსვამს ხელმისაწვდომი ონლაინ რესურსების შეზღუდვებს, ხოლო შემდგომი გამოკვლევის გზებს სთავაზობს. ანალიზი დამოკიდებულია სამომხმარებლო ფასების ინდექსზე (CPI) და მის როლზე ინფლაციის გაზომვაში. მიუხედავად იმისა, რომ საქსტატიკის ვებ-გვერდზე არსებული მონაცემები მიუთითებს CPI-ის მნიშვნელოვან ზრდაზე ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში, არსებობს შეზღუდვები გადმოტვირთვის მონაცემთა ნაკრებისა და დეტალური მეთოდოლოგიური ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით. კვლევა გვთავაზობს შემდგომი კვლევის გზებს, მათ შორის დანაწევრებული მონაცემების მოპოვებას, CPI-ის გამოთვლის მეთოდოლოგიის დეკონსტრუქციას და საერთაშორისო შედარებების ჩატარებას. ამ შეზღუდვების მოგვარებით და შემდგომი კვლევის ჩატარებით, ჩვენ შეგვიძლია მივიღოთ უფრო სრულყოფილი წარმოდგენა საქართველოში ინფლაციური ტენდენციების შესახებ და მათი გავლენა ქვეყნის ეკონომიკასა და მოქალაქეებზე.

საკვანძო სიტყვები: ფასები, სტატისტიკა, ინფლაცია, ხარჯები.

შესავალი

ფასების დინამიკის გაგება გადამწყვეტია ერის ეკონომიკური ჯანმრთელობის გასაანალიზებლად. ფასების სტატისტიკა, საქონლისა და მომსახურების კალათისთვის მომხმარებელთა მიერ გადახდილი ფასების შესახებ მონაცემების სისტემატური შეგროვება და ანალიზი, გვთავაზობს ძვირფას ინფორმაციას ინფლაციის, დროთა განმავლობაში ფასების დონის ცვლილების ტემპის შესახებ. ეს კვლევა იკვლევს ფასების სტატისტიკას საქართველოში, ქვეყანაში, რომელიც განიცდის მნიშვნელოვან ეკონომიკურ ტრანსფორმაციას.

ინფლაცია ეკონომიკური სტაბილურობისა და მსყიდველობით უნარიანობის მთავარი მაჩვენებელია. სამომხმარებლო ფასების ინდექსი (CPI) არის ინფლაციის საზომი ძირითადი ინდიკატორი. ის ასახავს ფასების საშუალო ცვლილებას საქონლისა და მომსახურების წარმომადგენლობითი კალათისთვის, რომელსაც ჩვეულებრივ მოიხმარენ შინამეურნეობები.

გასული ათწლეულის განმავლობაში საქართველომ მოასწრო სხვადასხვა ინფლაციის მაჩვენებლების შენარჩუნება, როგორც შიდა, ისე გლობალური ფაქტორების გავლენის ქვეშ. მაგალითად, 2022 წელს, წლიური ინფლაციის მაჩვენებელი დაახლოებით 9.6%-ს შეადგენდა, რაც პირველ რიგში გამოწვეულია გლობალური მინოდების ჯაჭვის შეფერხებითა და ენერგიის ფასების ზრდით. საქართველოს ეროვნული ბანკის (სებ) მცდელობებმა ეკონომიკის სტაბილიზაციაზე გარკვეული წარმატება აჩვენა, პროგნოზები ვარაუდობენ, რომ უახლოეს წლებში ინფლაციის მაჩვენებლების ზომიერება 4-5%-მდე იქნება.

მოთხოვნა-მიწოდების ინფლაცია

მოთხოვნის მოზიდვის ინფლაცია წარმოიქმნება მაშინ, როდესაც საქონელსა და მომსახურებაზე მთლიანი მოთხოვნა აღემატება ეკონომიკის შესაძლებლობებს მათი წარმოებისთვის. ეს სცენარი შეიძლება მოხდეს რამდენიმე ფაქტორის გამო, მათ შორის:

- გაზრდილი სახელმწიფო ხარჯები: ექსპანსიურ ფისკალურ პოლიტიკას, სადაც მთავრობა ფულს აწვდის ეკონომიკას გაზრდილი ხარჯების ან გადასახადების შემცირების გზით, შეუძლია მოთხოვნის სტიმულირება და ინფლაციამდე მიყვანა, თუ წარმოება ვერ შეინარჩუნებს ტემპს.
- კერძო მოხმარების ზრდა: სამომხმარებლო დანახარჯების ზრდამ, რომელიც განაპირობებს ხელფასების ზრდას ან კრედიტის გამარტივებას, შეიძლება გაზარდოს მთლიანი მოთხოვნა და მოახდინოს ზენოლა ფასებზე.
- წმინდა ექსპორტი: წმინდა ექსპორტის ზრდამ, სადაც ქვეყანა უფრო მეტ ექსპორტს ახორციელებს, ვიდრე იმპორტს, ასევე შეიძლება გამოიწვიოს მოთხოვნილების გაზრდის ინფლაცია, რადგან შიდა წარმოებას სჭირდება როგორც შიდა, ასევე საგარეო მოთხოვნა.

ხარჯების ინფლაცია

ხარჯთაღრიცხვის ინფლაცია ხდება მაშინ, როდესაც ეკონომიკის მიწოდების მხარეზე მყოფი ფაქტორები იწვევს წარმოების ხარჯების ზრდას, რაც ბიზნესს უბიძგებს გაზარდოს ფასები მოგების მარჟის შესანარჩუნებლად. ხარჯების ინფლაციის პოტენციური მიზეზები მოიცავს:

- შეყვანის ხარჯების ზრდა: ნედლეულის, ენერგიის ან შრომის ფასების ზრდამ შეიძლება აიძულოს ბიზნესი გაზარდოს ფასები მომგებიანობის შესანარჩუნებლად.
- მიწოდების ჯაჭვის შეფერხებები: მოვლენებმა, როგორიცაა ბუნებრივი კატასტროფები, გეოპოლიტიკური კონფლიქტები ან სავაჭრო ომები, შეიძ-

ლება დაარღვიოს მიწოდების ჯაჭვები, რაც გამოიწვევს საქონლის დეფიციტს და ზრდის ფასებს.

- ვალუტის გაუფასურება: ადგილობრივი ვალუტის გაუფასურებამ უცხოურ ვალუტებთან შედარებით შეიძლება გაზარდოს იმპორტირებული საქონლისა და მომსახურების ღირებულება, რაც გამოიწვევს დანახარჯების ამაღლებას.

მონეტარული ფაქტორები

მონეტარული პოლიტიკა, ცენტრალური ბანკის ქმედებები ფულის მიწოდებასა და საპროცენტო განაკვეთებზე ზეგავლენის მოხდენის მიზნით, ასევე შეუძლია როლი შეასრულოს ინფლაციაში. ზედმეტად ექსპანსიური მონეტარული პოლიტიკა, სადაც ცენტრალური ბანკი ძალიან სწრაფად ზრდის ფულის მასას, შეიძლება გამოიწვიოს ინფლაცია, რადგან მეტი ფული დევს შეზღუდული რაოდენობის საქონელსა და მომსახურებას.

ინფლაციის ადამიანური გავლენა

ინფლაციის ადამიანური გავლენის გაგება გადამწყვეტია. ფასების ზრდამ, რაც აისახება CPI-ით, შეიძლება მნიშვნელოვნად იმოქმედოს საქართველოს მოქალაქეების ყოველდღიურ ცხოვრებაზე. ახალგაზრდა პროფესიონალი, რომელიც იბრძვის ქირის ყიდვაზე საცხოვრებლის მზარდი ხარჯების გამო, ან პენსიონერი, რომელსაც ფიქსირებული შემოსავალი აქვს, აღმოაჩინა, რომ მათი სასურსათო ბიუჯეტი შემცირდა საკვების ფასების ინფლაციის გამო, მხოლოდ ორი მაგალითია.

შემდგომი კვლევა შეიძლება მოიცავდეს:

შინამეურნეობების ბიუჯეტის კვლევები: საქსტატის ან სხვა ორგანიზაციების მონაცემები შინამეურნეობების ბიუჯეტის კვლევების შესახებ შეიძლება უფრო კონკრეტულ სურათს წარმოადგენდეს. ეს კვლევები, როგორც წესი, აკვირდება, თუ რამდენს ხარჯავენ ქართული ოჯახები სხვადასხვა კატეგორიებზე, როგორიცაა საკვები, საცხოვრებელი და ტრანსპორტი. დროთა განმავლობაში ტენდენციების გაანალიზებით, ჩვენ შეგვიძლია გამოვყოთ ის სფეროები, სადაც ქართველები იძულებულნი არიან შეამცირონ ინფლაციის გამო.

სოციალური მედიის ანალიზი: საქართველოში ინფლაციის შესახებ სოციალური მედიის დისკუსიების შესწავლამ შეიძლება წარმოადგინოს ღირებული ანეკდოტური მტკიცებულება. **როგორ უმკლავდებიან ქართველები ფასების ზრდას? რა არის მათი ყველაზე დიდი საზრუნავი?** სწორედ ეს კითხვები ისმის საზოგადოებაში.

საილუსტრაციოდ, 2015 წლიდან 2020 წლამდე, საქართველოში ინფლაციის მაჩვენებელი საშუალოდ დაახლოებით 5%-ს შეადგენდა, რაც 2017 წელს 6,4%-ს მიაღწია, რაც გაზრდილი აქციზის და იმპორტის ხარჯების ზრდის გამო იყო. 2020 წლის შემდგომ გლობალურმა პანდემიამ და მიწოდების ჯაჭვის შემდგომმა პრობლემებმა განაპირობა ინფლაციის მაღალი მაჩვენებლები გლობალურად, რისგანაც საქართველო არ იყო დაზღვეული.

დეტალური ინფორმაცია (2012-2023 წწ):

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
საშუალო წლიური წინა წლის საშუალო წლიურთან	99.1	99.5	103.1	104.0	102.1	106.0	102.6	104.9	105.2	109.6	111.9	102.5
დეკემბერი წინა წლის დეკემბერთან	98.6	102.4	102.0	104.9	101.8	106.7	101.5	107.0	102.4	113.9	109.8	100.4

წყარო: საქსტატი

სამომხმარებლო ფასების ინდექსი (CPI)

სამომხმარებლო ფასების ინდექსი (CPI) ასახავს მომხმარებლების მიერ გადახდილი ფასების საშუალო ცვლილებას საქონლისა და მომსახურების კალათაზე. CPI-ის მატება ნიშნავს ინფლაციას, რაც მიუთითებს მსყიდველობითუნარიანობის შემცირებაზე, ხოლო CPI-ის დაცემა მიუთითებს დეფლაციაზე. საქსტატის მიერ CPI-ის გამოსათვლელად გამოყენებული მეთოდოლოგიის გაგება გადამწყვეტია, რადგან ის განსაზღვრავს კალათაში შემავალ კონკრეტულ საქონელსა და მომსახურებას და მათ შედარებით წონას. ეს წონა ასახავს ქართული შინამეურნეობების მოხმარების ტიპურ ნიმუშებს. საქართველოში CPI-მ აჩვენა აღმავალი ტრაექტორია, განსაკუთრებით ისეთ სექტორებში, როგორიცაა საკვები და უალკოჰოლო სასმელები, საცხოვრებელი, კომუნალური მომსახურება და ტრანსპორტი. მაგალითად, 2023 წელს სურსათისა და უალკოჰოლო სასმელების CPI გაიზარდა 14%-ით, რაც ასახავს სურსათზე ფასების გლობალურ ზრდას და ადგილობრივ მიწოდების შეზღუდვებს.

გასული ათწლეულის CPI-ის ანალიზი ცხადყოფს თანმიმდევრულ ზრდას, მნიშვნელოვანი მწვერვალებით ეკონომიკური „სტრესის“ პერიოდში. CPI-ის მონაცემები ხაზს უსვამს ოჯახების ხარჯზე ზეწოლას, რაც ხაზს უსვამს ეფექტური პოლიტიკის ზომების მნიშვნელობას ინფლაციის კონტროლისთვის.

CPI-მ საქართველოში აჩვენა სტაბილური აღმავალი ტრაექტორია და მიაღწია 178,60 ქულას 2024 წლის აპრილში, 2000 წლის ივლისის მხოლოდ 51,80 პუნქტთან შედარებით. ეს მნიშვნელოვანი ზრდა მიუთითებს ცხოვრების საერთო ღირებულების არსებით ზრდაზე ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში.

ხარჯები პროდუქტებზე

ხარჯების ჯგუფების მიხედვით (კვება, საცხოვრებელი, ტრანსპორტი) ჩამოტვირთული მონაცემთა ნაკრების ნაკლებობა წარმოადგენს მნიშვნელოვან შეზღუდვას. დანაწევრებული მონაცემები საშუალებას მისცემს ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორში ინფლაციური სკემების უფრო დახვეწილ ანალიზს. მაგალითად, ასეთმა მონაცემებმა შეიძლება გამოავლინოს, არის თუ არა ინფლაცია ძირითადად გამოწვეული საკვები პროდუქტების ფასების ზრდით, საცხოვრებლის ხარჯების ზრდით თუ ფაქტორების ერთობლიობით.

მეთოდოლოგიის დეკონსტრუქციის მნიშვნელობა

გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს საქსტატის მეთოდოლოგიას CPI-ის გამოთვლისთვის. „კალათის“ სპეციფიკური შემადგენლობისა და ცალკეული პუნქტების შეწონვის გაგება იძლევა ღირებულ შეხედულებას იმის შესახებ, თუ როგორ უწყობს ხელს ყოველდღიური საქონლისა და მომსახურების ფასების რყევები მთლიან ინფლაციას. მაგალითად, თუ კალათა ძლიერად იწონის იმპორტირებულ საქონელს, ქართული ლარის (ლ) გაუფასურებამ შეიძლება მნიშვნელოვნად იმოქმედოს CPI-ზე. პირიქით, თუ კალათაში პრიორიტეტულია შიდა წარმოების საქონელი, შიდა ფაქტორები, როგორიცაა წარმოების ხარჯები, მიწოდების ჯაჭვის შეფერხება ან მთავრობის პოლიტიკა, შეიძლება გამოიწვიოს ინფლაცია.

საერთაშორისო შედარებები

მიუხედავად იმისა, რომ სრულ ანგარიშზე წვდომა მიუწვდომელია, საქსტატის ვებსაიტზე სათაურით „სამომხმარებლო ფასების ჰარმონიზებული ინდექსი (2024 წლის აპრილი)“ დოკუმენტის არსებობა ინვესტს შემდგომ გამოძიებას. ეს ანგარიში პოტენციურად იძლევა ევროკავშირის CPI-ის გამოთვლის მეთოდებთან შესადარებელ მონაცემებს. ამ მონაცემების მოპოვება და ანალიზი საშუალებას მისცემს გადამწყვეტი საერთაშორისო შედარებას.

საქართველოს ინფლაციის მაჩვენებლის ევროპელ კოლეგებთან შეხამებით, ჩვენ შეგვიძლია დავადგინოთ სიტუაციის შედარებითი სიმძიმე. განიცდიან თუ არა მეზობელი ქვეყნები მსგავს ინფლაციურ ზენოლას, **თუ საქართველო უნიკალური გამოწვევების წინაშე დგას?** ამგვარმა შედარებამ შეიძლება შესთავაზოს ღირებული ინფორმაცია საქართველოში ინფლაციის პოტენციური მიზეზების შესახებ.

მაგალითად, თუ მეზობელი ქვეყნები მსგავსი ეკონომიკური სტრუქტურებით განიცდიან მნიშვნელოვნად დაბალ ინფლაციას, ეს შეიძლება მიუთითებდეს საქართველოსთვის დამახასიათებელ ფაქტორებზე, როგორიცაა ვალუტის რყევები ან შიდა პოლიტიკის გადაწყვეტილებები. პირიქით, თუ რეგიონული ინფლაცია

ფართოდ არის გავრცელებული, ეს შეიძლება მიუთითებდეს უფრო ფართო გლობალურ ეკონომიკურ ფაქტორებზე.

მოთხოვნის მხრივ, საქართველოს ეკონომიკურმა ზრდამ ბოლო წლებში შეიძლება გამოიწვიოს სახელმწიფო ხარჯების გაზრდა ან კერძო მოხმარების გაზრდა, რაც გაზრდის მთლიან მოთხოვნას. გარდა ამისა, ხელფასების ზრდამ შეიძლება მოახდინოს ზრდის ზენოლა წარმოების ხარჯებზე, რაც ხელს შეუწყობს ხარჯების გაზრდის ინფლაციას. რაც შეეხება ხარჯებს, პოტენციური ფაქტორები შეიძლება შეიცავდეს:

- საქონლის ფასების გლობალური ზრდა: ნავთობზე, საკვებზე ან სხვა აუცილებელ საქონელზე გლობალური ფასების ზრდამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს საქართველოს იმპორტის ხარჯებზე.
- მიწოდების ჯაჭვის პრობლემები: გლობალური მიწოდების ჯაჭვის შეფერხებები COVID-19 პანდემიის ან გეოპოლიტიკური დაძაბულობის გამო შესაძლოა გავლენა იქონიოს საქართველოში იმპორტირებული საქონლის ხელმისაწვდომობაზე და ხელმისაწვდომობაზე.
- ვალუტის რყევები: ლარის კურსის მერყეობამ შესაძლოა გავლენა იქონიოს იმპორტირებული საქონლის ფასზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები

საქართველოში ინფლაციური ტენდენციების უფრო სრულყოფილი წარმოდგენის მიზნით, რეკომენდებულია შემდეგი კვლევის გზები:

ჩამოსატვირთი მონაცემთა ნაკრების მოპოვება: ფასების სტატისტიკის მიხედვით ჩამოტვირთული მონაცემთა ნაკრების შეძენა დანახარჯების ჯგუფების მიხედვით (კვება, საცხოვრებელი სახლი, ტრანსპორტი) ხელს შეუწყობს უფრო დეტალურ ანალიზს. ეს საშუალებას მისცემს მკვლევარებს თვალყური ადევნონ ფასების ცვლილებებს კონკრეტულ კატეგორიებში და დაადგინონ ის სექტორები, რომლებიც ყველაზე მეტად უწყობს ხელს ინფლაციას.

მეთოდოლოგიის დეკონსტრუქცია: გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს საქსტატის მეთოდოლოგიას CPI-ის გამოთვლისთვის. „კალათის“ სპეციფიკური შემადგენლობისა და ცალკეული პუნქტების შენთვის გაგება იძლევა ღირებულ შეხედულებას იმის შესახებ, თუ როგორ უწყობს ხელს ყოველდღიური საქონლისა და მომსახურების ფასების რყევები მთლიან ინფლაციას.

მონაცემთა საერთაშორისო მოპოვება და ანალიზი: „სამომხმარებლო ფასების ჰარმონიზებული ინდექსის“ მოხსენების უზრუნველყოფა და ანალიზი შესთავაზებს ღირებულ საერთაშორისო ეტალონს. საქართველოს ინფლაციის მაჩვენებლის სხვა ევროპულ ქვეყნებთან შედარება გადამწყვეტ კონტექსტს იძლევა და პოტენციურად გვთავაზობს მითითებებს საქართველოსთვის სპეციფიკური ინფლაციის გამომწვევი მიზეზების შესახებ.

ეკონომეტრიული მოდელირება: ეკონომეტრიული მოდელის შემუშავება, რომელიც მოიცავს შესაბამის ეკონომიკურ ცვლადებს, როგორცაა ფულის მიწოდება, სახელმწიფო ხარჯები, გაცვლითი კურსი და საქონლის გლობალური ფასები, საშუალებას მისცემს საქართველოში ინფლაციის მამოძრავებელი ფაქტორების უფრო მკაცრი ანალიზის გაკეთების საშუალებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ანანიაშვილი, ი. (2018). დროითი მწკრივების ანალიზი. ლექციების კურსი. ელექტრონული ფორმატი: თსუ.
2. ანანიაშვილი, ი. (2012). ეკონომეტრიკა. თბილისი: გამომცემლობა „მერიდიანი“.
3. ბლანშარი, ო. (2010). მაკროეკონომიკა. თბილისი. თსუ-ს გამომცემლობა.
4. არევაძე, ლ. სოფრომაძე, თ. ცუცქერიძე, გ. მხატრიშვილი, შ. (2020). ფილიპსის მრუდის იდენტიფიკაცია საქართველოსთვის, საქართველოს ეროვნული ბანკი კვლევითი ნაშრომების სერია.
5. ბლუაშვილი. ა. (2015) ოპტიმალური ინფლაციის დონე საქართველოში. ეკონომიკა და საბანკო საქმე. ტომი 3, №3.
6. ლემონჯავა. გ. (2016) მონეტარული პოლიტიკის გადაცემის მექანიზმები. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი. გლობალიზაცია და ბიზნესი. №2.
7. კაკულია, მ. კაპანაძე, ნ. ბახტაძე, ლ. (2018) საქართველოს ეკონომიკის კვარტალური მიმოხილვა: 2017 წლის IV კვარტალი. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი.
8. დემეტრაძე, მ. (2016) ინფლაციისა და უმუშევრობის ეკონომეტრიკული ანალიზი. სამაგისტრო ნაშრომი. თსუ.
9. პაპავა ვ. (2020) არატრადიციული ეკონომიკის მე-2 შევსებული დაგანახლებული გამოცემა, თსუ.

ურბანიზაციის დონის გავრცელების აქტუალური საკითხები და მისი გავლენა მდგრად განვითარებაზე

დავით სიმონიანი

მსოფლიო მოსახლეობის ზრდით გამოწვეული ცვლილებები დიდ გავლენას ახდენს პლანეტაზე მიმდინარე ეკონომიკურ და სოციალურ პროცესებში თანამედროვე ეპოქაში. ნაშრომში განხილულია ურბანიზაციის მნიშვნელობა ქვეყნის ეკონომიკურ კეთილდღეობისთვის და შეფასებულია მისი გავლენა GDP-ზე, როგორც მდგრადი განვითარების დამახასიათებელ მაჩვენებელზე. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე, შესწავლილია ურბანიზაციის როლი სხვადასხვა ქვეყნის მაგალითზე, ხოლო GDP-ზე, გავლენის შეფასებისათვის გამოყენებულია ეკონომეტრიკული მოდელირება. ამისთვის შერჩეული იყო 35 ქვეყნის მონაცემები მსოფლიო ბანკის ოფიციალურ საიტიდან და მათზე დაყრდნობით ავაგეთ რეგრესიული მოდელი უმცირეს კვადრატთა მეთოდით და ასევე ჩატარდა შესაბამისი ტესტირებები მოდელის და მისი კოეფიციენტების სტატისტიკური მნიშვნელოვნების დადგენისთვის. მოდელირების შედეგები გვაძლევს შემდეგი დასკვნების გაკეთების საშუალებას: ურბანიზაციის დონე დადებითად არის დაკავშირებული მშპ-სთან, რაც ადასტურებს ჰიპოთეზას, რომ ურბანიზაცია ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას. ეს შეიძლება გამოწვეული იყოს ეკონომიკური აქტივობის კონცენტრაციით, გაუმჯობესებული ინფრასტრუქტურით, გაზრდილი პროდუქტიულობით და უკეთესი სოციალური სერვისებით ქალაქებში. უმუშევრობის დონე უარყოფითად აისახება მშპ-ზე, რაც მოსალოდნელია, ვინაიდან მაღალი უმუშევრობა ამცირებს პროდუქტიულობას და სამომხმარებლო ხარჯებს, ზრდის სოციალურ უთანასწორობას და უმუშევართა მხარდაჭერის ეკონომიკურ ხარჯებს.

საკვანძო სიტყვები: ურბანიზაცია, მდგრადი განვითარება, უმუშევრობა, მოდელირება.

შესავალი

თანამედროვე ეპოქაში მკაფიოდ ჩანს მსოფლიო მოსახლეობის ზრდით გამოწვეული ცვლილებები პლანეტაზე მიმდინარე ეკონომიკურ და სოციალურ პროცესებში. მე-20 საუკუნის შუახანებიდან დღემდე შეიმჩნევა ქალაქ-სოფლის სტრუქტურის მიმდინარე მეტამორფოზის ტენდენცია, რომლის შედეგადაც იზრდება ქალაქის მოსახლეობის რიცხოვნობა და ამასთან ერთად ქალაქის როლი სახელმწიფოს მდგრად განვითარებაში. აღნიშნული ფენომენი, რომელიც ცნობილია ურბანიზაციის სახელწოდებით, განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს მდგრადი განვითარების მიზნებში, რომელიც ასევე აქტუალური გახდა ბოლო ათწლეულებში. ურბანიზაცია წარმოადგენს ქალაქის მოსახლეობის წილის ზრდას მთლიან მოსახლეობაში, რომელიც არის დაკავშირებული საგარეუბნო რაიონების რეკლასიფიკაციასთან და სოფლის მოსახლეობის მიგრაციასთან ურბანულ ზონებში. ურბანიზაცია სხვა მნიშვნელოვან ფაქტორებთან ერთად, როგორიცაა შემოსავლების ზრდა, დასაქმების შესაძლებლობის გაფართოება და ცხოვრების სტილის შეცვლა, იწვევს ცვლილებებს ნებისმიერ სახელმწიფოს ეკონომიკურ, სოციალურ და ეკოლოგიურ პროცესებში.

კვლევის შედეგები

ურბანიზაცია არის სწრაფი და ცვალებადი პროცესი, რომელიც დამოკიდებულია კონკრეტულ პირობებზე და განისაზღვრება ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორების ერთობლიობით, მათ შორის სხვადასხვა ეკონომიკური ცვლილებებით, პოლიტიკური გადაწყვეტილებებით, ბუნებრივი რესურსების ხელმისაწვდომობითა და გარე ფაქტორების ზემოქმედებით, როგორიცაა შეიარაღებული კონფლიქტი, ექსტრემალური კლიმატური პირობები და გარემოს დეგრადაცია.

აღნიშნული პროცესი შეიმჩნეოდა კაცობრიობის ისტორიის მთელ მანძილზე. ჯერ კიდევ ძვ.წ. III-I ათასწლეულში დაფუძნდა მრავალი ქალაქი ეგვიპტესა და მეზოპოტამიაში, სირიასა და ინდოეთში, მცირე აზიაში, ჩინეთში; ათენი, რომი და კართაგენი კი დიდი როლი ითამაშეს ბერძნულ-რომაულ სამყაროს განვითარებაში. სწორედ იმ პერიოდიდან დაწყებული ურბანიზაციის პროცესი თან ახლდა ნებისმიერ ცივილიზაციას და განაპირობებდა მის განვითარებასა და წინსვლას, თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ქალაქის მოსახლეობის ზრდა მიმდინარეობდა საკმაოდ დაბალი ტემპით იმდროინდელი საზოგადოების სოფლის მეურნეობაზე დამოკიდებულების გამო.

როგორც აღვნიშნეთ, ურბანიზაცია გულისხმობს ადამიანთა პოპულაციების კონცენტრაციას ცალკეულ ადგილებში, როდესაც ქალაქის მოსახლეობის ხვედრითი წილი იზრდება მთელ მოსახლეობაში. ამის შედეგად აუცილებელი ხდება საცხოვრებელი, კომერციული, სამრეწველო და სატრანსპორტო მიზნებისთვის მიწის ტრანსფორმაცია. ტრანსფორმაცია გულისხმობს სოფლის ცხოვრების პირობების ინკლუზიურ და მდგრად გაუმჯობესების პროცესს, რაც გამოისახება სოფლის მეურნეობის მცირე მწარმოებლების პროდუქტიულობის გაზრდით და შედეგად გაყიდვების ჭარბი რაოდენობით, გაზრდილი არასასოფლო-სამეურნეო დასაქმების შესაძლებლობებით, არაურბანულ რაიონებში მომსახურებაზე და ინფრასტრუქტურაზე გაუმჯობესებული ხელმისაწვდომობით და ეკონომიკური ზრდისა და სტრუქტურული ცვლილებების ეროვნულ პროცესებში პოლიტიკაზე გავლენის მოხდენის შესაძლებლობით.

ამავდროულად, შესაძლებელია, რომ ურბანიზაციას არ მოყვეს ეკონომიკის სათანადო ტრანსფორმაცია და ეს იყოს განპირობებული არაურბანულ რაიონებში არადაკმაყოფილებელი ცხოვრების პირობებით, როგორიც არის სიღარიბე, სამუშაო ადგილების ნაკლებობა ან უმუშევრობა, ცუდი ინფრასტრუქტურა, მომსახურებებზე ხელმისაწვდომობის ნაკლებობა, სასურსათო დაუცველობა და გარემოს დეგრადაცია. შედეგად სოფლის მოსახლეობის გაზრდილი რიცხოვნობა სასოფლო აგლომერაციების პროდუქტიულობის სტაგნაციას იწვევს: მიწათმოქმედებისთვის გათვალისწინებული ფართი ნაწილდება და ინტენსიური გამოყენების გამო კულტივირებისთვის უვარგისი ხდება. ასეთ შემთხვევებში, სოფლის მაცხოვრებლები გადადიან ქალაქებში, სადაც მათი შესაძლებლობები შეიძლება შეზღუდული იყოს (ეკონომიკური ზრდის არარსებობის გამო), რის შედეგადაც იზრდება სიღარიბის მასშტაბი ქალაქებში. ამის თვალსაჩინო მაგალითია საჰარის სამ-

ხრეთით მდებარე აფრიკის ქვეყნები. 1990-იანი წლების ბოლოს, ამ რეგიონმა განიცდიდა ურბანიზაციის ყველაზე მაღალ მაჩვენებლებს მსოფლიოში, ხოლო ამავე დროს მისი სოფლის მეურნეობისა და მთლიანობაში ეკონომიკის განვითარების ტემპები უკიდურესად დაბალი იყო.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, ხაზი უნდა გავესვათ შემდეგს: ურბანიზაცია მოიცავს არა მხოლოდ ქალაქის მოსახლეობის რიცხოვნობის ბუნებრივ ზრდას და ქალაქ-სოფლის სტრუქტურულ ცვლილებას, არამედ გადასახლების შედეგად დაკავებული ტერიტორიის ტრანსფორმაციას სხვადასხვა ცხოვრებისეული მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. აქედან გამომდინარე, უაღრესად მნიშვნელოვანია ურბანიზაციის როლი ქვეყნის განვითარებაში და ამას ადასტურებს ურბანული მდგომარეობის შესახებ ლიტერატურის შესამჩნევი ზრდა, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც გაეროს მიერ მდგრადი განვითარების მიზნებში მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა ურბანიზაციის თემამ.

აქედან გამომდინარე, საჭიროა ურბანიზაციის შესახებ ინფორმაციის ფლობა და მასზე დაყრდნობით შესაძლებელი ზეგავლენის გაზომვა და შემდგომში იმ ეფექტის პროგნოზირება, რომელიც განაპირობებს მდგრად განვითარებას. აქ ხაზგასასმელია ურბანიზაციის გამომწვევი ფაქტორები და მათი ზეგავლენის მოხდენის უნარი ქალაქების ზრდის პოტენციალზე.

ქალაქების სპეციფიკური წვლილი რეგიონებისა და ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში განისაზღვრება აგლომერაციის ეფექტით ეკონომიკური სუბიექტებისთვის. ლიტერატურაში ასეთი ეფექტების ორი სახეობა გვხვდება:

- პირველი დაკავშირებულია ქალაქის ზომასთან და ცნობილია როგორც ურბანიზაციის ეკონომიკა – პროდუქტიულობის უფრო მაღალი დონე დიდ ქალაქებში. ეკონომიკური თანამშრომლობის განვითარების ორგანიზაციის (OECD) შეფასებით ქალაქის მოსახლეობის გაორმაგება იწვევს პროდუქტიულობის გაზრდას 2–5%-ით.
- ეფექტის მეორე ტიპი ასოცირდება ქალაქში კონკრეტული ტიპის ეკონომიკური აქტივობის ან ეკონომიკური კლასტერის ზომასთან და ცნობილია როგორც ლოკალიზაციის ეკონომიკა ან სპეციალიზაცია. ეს საშუალებას აძლევს მცირერიცხოვან ქალაქებს გარკვეულ ინდუსტრიებში პროდუქტიულობის მაღალი დონის უზრუნველსაყოფად.

არსებობს აგლომერაციის ეფექტის სამი ძირითადი წყარო, რომლებიც შეიძლება განისაზღვროს, როგორც სინქრონიზაცია (გაერთიანება), გაზიარება და სწავლება.

- ქალაქებში შრომის უფრო დიდი ბაზრები უკეთესად შეესაბამება მიწოდებასა და მოთხოვნას შორის. რაც უფრო დიდია ქალაქი, მით სამუშაოების მეტი არჩევანია, რომელიც არ მოითხოვს პოტენციურ თანამშრომელს საცხოვრებელი ადგილის შეცვლას.
- ქალაქის ზომის ზრდასთან ერთად იზრდება წარმოებს ცალკეული ფაქტორების **ერთობლივი გამოყენებიდან მიღებული სარგებელი**, პირველ რიგ-

ში ეს ეხება ინფრასტრუქტურის გამიყენებას. ზოგადად, ხარჯები ინფრასტრუქტურის მშენებლობისა და ტექნიკური ხარჯები ერთ მომხმარებელზე მცირდება მომხმარებელთა რაოდენობის მატებასთან ერთად. ამიტომ, უფრო დიდ ქალაქებსა და ურბანულ აგლომერაციებს შეუძლიათ ისარგებლონ უკეთესი და მრავალფეროვანი ინფრასტრუქტურით.

- **სწავლის ფაქტორი** არის ცოდნისა და ინოვაციების უფრო სწრაფად გავრცელება მოსახლეობისა და ეკონომიკური აქტივობების მაღალი კონცენტრაციის სფეროებში. ქალაქებში ინოვაციების კონცენტრაცია განაპირობებს ასეთ სფეროებში სწრაფად მზარდ ფირმების უფრო დიდ წილს.

ამ კონტექსტში, იმ პროცესების მხარდაჭერა, რომლებიც აძლიერებენ აგლომერაციის ეფექტებს ქალაქებში ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტს წარმოადგენს. ამიტომ მომავალი კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად მნიშვნელოვანია მათი სტიმულირება და აგრეთვე კონტროლი. უკანასკნელი კი შესაძლებელი ხდება სტატისტიკური მონაცემების შეგროვებითა და ანალიზით, რომელიც ხორციელდება ემპირიულ მონაცემებზე დაყრდნობით.

ურბანიზაციის ხარისხი (დონე) განიხილება და იზომება როგორც აბსოლუტურ, ისე შეფარდებითი მაჩვენებლებით. იქნა შემუშავებული ინდექსების ორი სახეობა: პირველი დაფუძნებულია ურბანულ რაიონებში მცხოვრებ ადამიანთა პროპორციაზე, ხოლო მეორე ეხება ქალაქთა აბსოლუტურ რაოდენობას ქვეყანაში.

ურბანიზაციის დონის შეფასებისთვის ფართოდ გავრცელებული მიდგომის მიხედვით გამოიყენება შემდეგი ფორმულა:

$$Urban_i = \frac{PU_i}{PU_i + PR_i}$$

სადაც $Urban_i$ აღნიშნულია ურბანიზაციის დონე, ხოლო PU_i და PR_i გამოხატავს შესაბამისად ურბანულ და არაურბანულ მოსახლეობის რიცხოვნობას. ინდექსის პოპულარობა განპირობებულია კალკულაციისა და ინტერპრეტაციის სიმარტივით ფა ასევე საჭირო მონაცემების ხელმისაწვდომობით.

ურბანიზაციის დონის გაზომვის კიდევ ერთ გზას წარმოადგენს ქალაქების ზომის, ანუ მათში მცხოვრები ადამიანთა რაოდენობის საშუალოს გაზომვა. მოცემული ინდექსის სტატისტიკური არსი მდგომარეობს ქალაქთა ზომის მოსალოდნელი მნიშვნელობის გაზომვაში. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საშუალო ზომის ქალაქის მოსახლეობის რიცხოვნობა შემდეგი ფორმულით გამოითვლება:

$$MC = E(C_i) = E(p_i v_i),$$

სადაც $E(C)$ არის ქალაქის ზომის მოსალოდნელი მნიშვნელობა, p_i წარმოადგენს იმის ალბათობას, რომ შემთხვევით შერჩეული ადამიანი ცხოვრობს C_i ქალაქში, ხოლო v_i ქალაქის ზომაა. იმის გათვალისწინებით, რომ ქალაქის ზომა შინაარსობრივად და რაოდენობრივად ემთხვევა ქალაქში მცხოვრები მოსახლეობის რიცხოვნობას ($C_i = v_i$), ხოლო p_i ალბათობა წარმოადგენს ქალაქის მოსახლეობის რაოდენობა შეფარდებული ქვეყნის მთლიანი მოსახლეობის რიცხოვნობასთან ($p_i = C_i/p$).

აქედან გამომდინარე, ზემოთ მოცემული ფორმულა შემდეგ სახეს მიიღებს

$$MC = \sum_{p=1}^n \frac{C_p}{(1+r)^p}$$

ურბანიზაციის ტემპი. ამ ტიპის მაჩვენებელი აღწერს ურბანიზაციის დონის ცვლილებას დროის გარკვეულ მანძილზე. თუ ურბანიზაციის დონე იზომება ქალაქში მცხოვრები ადამიანთა პროცენტულობით, ქალაქ-სოფლის თანაფარდობა იზომება ქალაქის საშუალო ზომით, მაშინ ურბანიზაციის სიჩქარე წარმოადგენს მოცემული ინდექსით გამოხატულ ცვლილებას გარკვეული დროის პერიოდის განმავლობაში. ურბანიზაციის დონისგან განსხვავებით, ტემპის ინდექსით შეიძლება იზომებოდეს, როგორც პროცენტული ისე აბსოლუტური ცვლილება ურბანული აგლომერაციების რიცხოვნობაში t განმავლობაში.

ურბანიზაციის ტემპის პროცენტებში გაზომვისთვის ვიყენებთ შემდეგ ფორმულას

$$TA = \frac{1}{n} (PU^{t+n} - PU^t),$$

სადაც TA არის ურბანიზაციის ტემპი, n წლების რაოდენობა, ხოლო PU წარმოადგენს ქალაქში მცხოვრებ ადამიანთა წილს მთლიანი მოსახლეობაში t და $t+n$ წლებში.

სწორედ ამ მაჩვენებლებით გამოთვლილი მონაცემების გამოყენებით იქნება აგებული ძირითადი და დამხმარე მოდელები კვლევის მიზნის მიღწევისთვის. უშუალოდ სანამ ნაშრომის ძირითად ნაწილს შევეხებით, ყურადღება მივაქციოთ შემდეგ ორ დამოკიდებულებას, რომლებიც აღვწერეთ რეგრესიული განტოლების მეშვეობით, და, რომელიც ამავე დროს გვეხმარება ურბანიზაციის, როგორც ეკონომიკური და დემოგრაფიულ-სოციალური ფაქტორის გამოკვლევაში და მისი მნიშვნელოვნების დადგენაში.

კერძოდ, ისევე როგორც ძირითადი მოდელი, შემდეგი მოდელები აგებულია მსოფლიო მასშტაბით შერჩეულ ქვეყნების მონაცემებზე დაყრდნობით (იხ. ცხრილი 1):

Country			
Senegal	Chile	Thailand	Sweden
Zimbabwe	Uruguay	Georgia	Austria
India	Hungary	Brazil	Australia
Egypt	Latvia	Kazakhstan	Denmark
Phillipines	Portugal	China	USA
Tunisia	France	Ireland	Norway
Iran	New Zealand	Ecuador	Canada
Indonesia	UAE	Colombia	Belgium
South Africa	Germani	Switzerland	

პირველი მოდელი განიხილავს უმუშევრობასა (შედეგობრივი ცვლადი) და ურბანიზაციას (რეგრესორი) შორის კავშირს. ამ კავშირის ანალიზის მიზანია იმის

გამოკვლევა, თუ როგორ გავლენას ახდენს ქალაქის მოსახლეობის ზრდა ქვეყანაში უმუშევრების რიცხოვნობაზე, რომელიც თავის მხრივ მოქმედებს ეკონომიკურ ზრდაზე. მოცემული ქვეყნების 2023 წლის მონაცემების გამოყენებით აიგო შემდეგი რეგრესიის განტოლება:

$$y = 5,6559 + 0,01109x$$

სადაც ურბანიზაციის დონე გვევლინება ამხსნელ ცვლადად, ხოლო უმუშევრობის დონე კი საშედეგო ცვლადად. რასაკვირველია, სალი აზრისა და ეკონომიკური თეორიიდან გამომდინარე, მხოლოდ ქალაქების მოსახლეობის ზრდა არ განაპირობებს უმუშევრობის დონის ცვლილებას. იმაზე შედეგს გვაძლევს მოცემული მოდელის მონაცემები და მათი სტატისტიკური ტესტირება. კერძოდ:

- x -ის წინ მდგომი კოეფიციენტი სტატისტიკურად არამნიშვნელოვანია. ამაზე მეტყველებს მისი ნდობის ინტერვალი: $-0,0938 < \beta < 0,1159$. ინტერვალში ვარდება 0, ანუ კოეფიციენტი არამნიშვნელოვანია.
- მთლიანობაში მოდელის ხარისხზე მეტყველებს დეტრმინაციის კოეფიციენტის მნიშვნელობა. ამ მოდელისთვის ის შეადგენს $R^2 = 0,00140$ ანუ y -ის გაფანტულობა არ აიხსნება რეგრესიის მოდელით მნიშვნელოვანი ცვლადის გაუთვალისწინებლობის გამო. ამიტაც შეგვიძლია ავხსნათ კოეფიციენტის არამნიშვნელოვნება და ვთქვათ, რომ ის არ აკმაყოფილებს შემთხვევითი სიდიდის ხარისხიანობის კრიტერიუმებს და წარმოადგენს გადაადგილებულ სიდიდეს, ესე იგი $E(b) \neq \beta$
- და მესამე მაჩვენებელი, რომელიც მეტყველებს მოცემული მოდელის გამოყენების უუნარობაზე არის მთლიანობაში მოდელის სტატისტიკური ტესტირება და მიღებული შედეგები. თავიდან ვაყალიბებთ შემდეგ ჰიპოთეზას: $H_0: \sigma_R^2 \leq \sigma_E^2$, რომლის ალტერნატიულია $H_1: \sigma_R^2 > \sigma_E^2$. შემდეგ ფიშერის განაწილების მქონე კრიტერიუმის გამოყენებით ვატარებთ ტესტირებას: მივიღეთ შემდეგი F-სტატისტიკა $F=0.046$, ხოლო $F_{\alpha}(1,33)=4,15$ $F_{\alpha} \sim F(1, n-2)$.

დასკვნა: რადგან $F_{\alpha} > F$, ჩვენ ვერ უარვყოფთ ნულოვან ჰიპოთეზას და ვადასკვნით, რომ რეგრესიით ახსნილი გაფანტულობა ნაკლებია რეგრესიის აუხსნელ გადფანტულობაზე და შედეგად მოდელი სტატისტიკურად არამნიშვნელოვანია.

მეორე მოდელი, რომელიც აიგო ურბანიზაციის ბუნების გამოსაკვლელად, განიხილავს ურბანიზაციასა და ქვეყნის განვითარებულობას შორის. აქ უკვე შედეგობრივ ცვლადად გამოყენებული იქნა ურბანიზაციის დონე, ხოლო რეგრესორად აღებულია ფიქტიური ცვლადი: ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის მიერ შედგენილია განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნების ჩამონათვალი. მოდელში 0 აღნიშნავდა განვითარებად ქვეყნებს, როგორიცაა ჩინეთი, ინდონეზია, სამხრეთი აფრიკა და საქართველო, ხოლო 1 აღნიშნავს განვითარებულ ქვეყნებს გერმანიისა და შვეიცარიის მაგალითზე. ამ მოდელის აგების მიზანია იმის გარკვევა, თუ რა კავშირშია ქალაქების დიდი რიცხოვნება და ქვეყნის განვითარების დონე. ნიშნავს თუ არა ის, რომ, თუ ქვეყანა განვითა-

რებულია, ამას აუცილებლად უნდა მოჰყვებოდეს ურბანული მოსახლეობის რიცხობრივი დომინანტობა არაურბანულ მოსახლეობაზე? შედეგად მივიღეთ უმცირეს კვადრატთა მეთოდით შეფასებული შემდეგი სახის მოდელი:

$$y = 0.6338 + 0.1621x$$

მოცემული მოდელი მთლიანობაში სტატისტიკურად მნიშვნელოვანია ($F > F_{\alpha}$), თუმცა დეტერმინაციის R^2 კოეფიციენტის მნიშვნელობა მიგვანიშნებს მოდელის მორგების დაბალ ხარისხზე. ასე რომ, შეგვიძლია დავასკვნათ, არ არის აუცილებელი ურბანულ რაიონებში საქმიანობის სტიმულირების აუცილებლობა ქვეყნის განვითარების დონის ასამაღლებლად, თუმცა მისი უგულებელყოფა მიუღებელია. სწორედ ურბანიზაციის ამ ზეგავლენის შესახებ ქვეყნის მთლიან შიდა პროდუქტზე, როგორც მდგრადი განვითარების მაჩვენებელზე, განიხილული იქნება შემდეგ ნაწილში.

თანამედროვე სამყაროში ურბანიზაციის პროცესი და ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დონე ხშირად ურთიერთდაკავშირებულ ფენომენად განიხილება. ურბანიზაცია, რომელიც წარმოადგენს ქალაქის მოსახლეობის წილის ზრდას და ურბანული ტერიტორიების გაფართოებას, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ეკონომიკურ აქტივობაზე, დასაქმების სტრუქტურაზე, ცხოვრების დონესა და საზოგადოების ინოვაციურ შესაძლებლობებზე. ამავდროულად, მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) ზრდა ხელს უწყობს ურბანული ინფრასტრუქტურის განვითარებას, ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებას და ქალაქებში მოსახლეობის შემოდილების სტიმულირებას.

ურბანიზაციასა და მშპ-ს შორის ურთიერთობის გააზრება საკვანძოა მდგრადი განვითარებისკენ მიმართული ეფექტური ეკონომიკური და ურბანული დაგეგმარების სტრატეგიების შემუშავებისთვის. ურბანიზაციასა და მშპ-ს შორის ურთიერთობის მოდელი საშუალებას გვაძლევს განვსაზღვროთ ამ პროცესების შაბლონები და ურთიერთგავლენა, ასევე შევაფასოთ პოტენციური შედეგები ეკონომიკასა და მთლიანად საზოგადოებაზე.

ურბანიზაცია-მშპ ურთიერთობის მოდელი ასევე იძლევა მნიშვნელოვან მონაცემებს მომავალი ტენდენციების პროგნოზირებისთვის. იმის გაგება, თუ როგორ შეიძლება გავლენა იქონიოს ერთ-ერთ ინდიკატორში ცვლილებამ მეორეზე, ეკონომისტებს და დამგეგმავებს საშუალებას აძლევს შეიმუშაონ გრძელვადიანი სტენარები და შესთავაზონ ეფექტური ზომები შესაძლო რისკების შესამცირებლად. გარდა ამისა, ურბანიზაციის სხვადასხვა ასპექტის შესწავლა, როგორიცაა განათლებაზე ხელმისაწვდომობა, ჯანდაცვისა და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა, ხელს უწყობს ძირითადი ფაქტორების იდენტიფიცირებას, რომლებიც ხელს უწყობენ მდგრად ეკონომიკურ ზრდას და მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებას.

ურბანიზაციამ შეიძლება როგორც ხელი შეუწყოს უმუშევრობის შემცირებას ახალი სამუშაო ადგილების შექმნით და ეკონომიკური აქტივობის გაზრდით და გამოიწვიოს მისი ზრდა, ისე, პირიქით, გამოიწვიოს მისი ზრდა, თუ შრომის ბაზარს არ ექნება დრო, მოერგოს მოსახლეობის სწრაფ შემოდილებას. ამავდროუ-

ლად, მაღალი მშპ შეიძლება მიუთითებდეს ჯანსაღ ეკონომიკაზე სამუშაო ადგილების საკმარისი რაოდენობით, მაგრამ ადეკვატური რესურსების განაწილებისა და ეფექტური სოციალური პოლიტიკის გარეშე, ეკონომიკურ ზრდას შეიძლება თან ახლდეს მაღალი უმუშევრობა.

ურბანიზაციის, მშპ და უმუშევრობის დონის დამოკიდებულების მოდელის ანალიზი ავლენს შემდეგ ძირითად ასპექტებს:

ეკონომიკური შესაძლებლობა და ურბანიზაცია: განვითარებულ ქვეყნებში ურბანიზაციის მაღალი დონე ჩვეულებრივ ასოცირდება მაღალ მშპ-სთან და დაბალ უმუშევრობასთან, რადგან განვითარებული ინფრასტრუქტურა და შრომის მაღალი პროდუქტიულობა ქმნის უამრავ სამუშაო ადგილებს. განვითარებად ქვეყნებში სიტუაცია შეიძლება განსხვავებული იყოს: ურბანულ სწრაფ ზრდას ყოველთვის არ ახლავს ეკონომიკური შესაძლებლობების პროპორციული ზრდა, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს უმუშევრობის მაღალი დონე.

მიგრაცია და შრომის ბაზარი: ურბანიზაციას ხშირად თან ახლავს მიგრაციული პროცესები, სადაც სოფლიდან ხალხი გადადის ქალაქებში უკეთესი ეკონომიკური შესაძლებლობების საძიებლად. ამან შეიძლება დადებითად ან უარყოფითად იმოქმედოს უმუშევრობაზე, რაც დამოკიდებულია ქალაქების უნარზე ახალი მაცხოვრებლების ეკონომიკურ სისტემაში ინტეგრირება.

აღნიშნულის გათვალისწინებით და მსოფლიო ბანკის მონაცემებზე დაყრდნობით, განვიხილავთ რეგრესიულ მოდელს, რომელშიც ფაქტორულ ცვლადებად გამოიყენება ურბანიზაციასა და უმუშევრობის დონე და აგრეთვე უცხოური პირდპირი ინვესტიციები, ხოლო შედეგობრივ ცვლადად განიხილება მთლიანი ეროვნული პროდუქტი, რომელიც შეგვიძლია განვიხილოთ მდგრადი განვითარების ერთ-ერთ მაჩვენებლად.

მონაცემებზე დაყრდნობით მოდელი შეფასებისას ვიღებთ შემდეგ რეგრესიულ განტოლებას:

$$y = 2,4750 + 3,39303x_1 - 0,5636x_2$$

აგებული ეკონომეტრიული მოდელი, რომელიც იკვლევს მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) დამოკიდებულებას ურბანიზაციისა და უმუშევრობის დონეზე, იძლევა ღირებულ შეხედულებებს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორების გაგებაში. შეგროვებული მონაცემებისა და სავარაუდო მოდელის პარამეტრების ანალიზით შეიძლება რამდენიმე ძირითადი დასკვნის გაკეთება:

ურბანიზაციის დადებითი გავლენა: ურბანიზაციის დონე დადებითად არის დაკავშირებული მშპ-სთან, რაც ადასტურებს ჰიპოთეზას, რომ ურბანიზაცია ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას. ეს შეიძლება გამოწვეული იყოს ეკონომიკური აქტივობის კონცენტრაციით, გაუმჯობესებული ინფრასტრუქტურით, გაზრდილი პროდუქტიულობით და უკეთესი სოციალური სერვისებით ქალაქებში.

უმუშევრობის უარყოფითი გავლენა: უმუშევრობის დონე უარყოფითად აისახება მშპ-ზე, რაც მოსალოდნელია, ვინაიდან მაღალი უმუშევრობა ამცირებს პროდუქტიულობას და სამომხმარებლო ხარჯებს, ზრდის სოციალურ უთანასწორობას და უმუშევართა მხარდაჭერის ეკონომიკურ ხარჯებს.

ინტეგრირებული განვითარების მიდგომა: ეკონომიკური ზრდის მაქსიმალურად გასაზრდელად საჭიროა არა მხოლოდ ურბანიზაციის სტიმულირება, არამედ ერთდროულად გატარდეს ზომები უმუშევრობის შესამცირებლად. ეს შეიძლება მოიცავდეს ინვესტიციებს განათლებასა და პროფესიულ მომზადებაში, მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერას და სამუშაო ადგილების შექმნას ინოვაციურ და მაღალტექნოლოგიურ სექტორებში.

დასკვნა

შეზღუდვები და მიმართულებები მომავალი კვლევისთვის: მიუხედავად იმისა, რომ დასკვნები მნიშვნელოვანია, მოდელს აქვს თავისი შეზღუდვები. მაგალითად, ის არ ითვალისწინებს სხვა პოტენციურად მნიშვნელოვან ფაქტორებს, როგორიცაა ინფრასტრუქტურის ინვესტიციები, განათლების დონე, პოლიტიკური სტაბილურობა და ინოვაციური შესაძლებლობები. მომავალმა კვლევამ შეიძლება გააფართოოს ეს მოდელი დამატებითი ცვლადების ჩათვლით და უფრო დეტალური ანალიზის ჩატარებით სხვადასხვა რეგიონებსა და ქვეყნებში.

დასკვნის სახით, აგებული ეკონომეტრიკული მოდელები ადასტურებს ურბანიზაციისა და უმუშევრობის მნიშვნელობას ეკონომიკური განვითარებისთვის, თუმცა ხაზგასასმელია, რომ მას პრიორიტეტის მინიჭების აუცილებლობა არ არის, რადგან ის არ წარმოადგენს ეკონომიკური განვითარების უმთავრეს განმსაზღვრელ ფაქტორს. რასაკვირველია, მისი მნიშვნელობა აუცილებლად არის გასათვალისწინებელი ნებისმიერი სახელმწიფოს მხრიდან, თუმცა მასთან ერთად აუცილებელია ისეთი პოლიტიკისა და დაგეგმვის ინტეგრირებული მიდგომის ჩამოყალიბება და რეალიზაცია, რომლებიც დადებით გავლენას მოახდენენ და განავითარებენ ისეთ მნიშვნელოვან სფეროებს, როგორიცაა მრეწველობა, ბიზნეს სექტორი და მათში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თოთლაძე ლ. ხუსკივაძე მ., (2022), ურბანიზაცია მდგრადი განვითარების მიზნებში. ქალაქების ზომის მოდელირების საკითხი.
2. თოთლაძე ლ. ხუსკივაძე მ., (2022), მდგრადი განვითარება და ზიფის კანონი საქართველოს ქალაქებისთვის.
3. Davis, J.C. & Henderson, J.V. (2003). Evidence on the political economy of the urbanization process. *Journal of Urban Economics*, 53(1): 98-125. [https://doi.org/10.1016/S0094-1190\(02\)00504-1](https://doi.org/10.1016/S0094-1190(02)00504-1)
4. Jedwab, R. & Vollrath, D. (2015). Urbanization without growth in historical perspective. *Explorations in Economic History*, 58: 1-21. <https://doi.org/10.1016/j.eeh.2015.09.002>
5. Selod, H. & Shilpi, F. (2021). Rural-urban migration in developing countries: lessons from the literature. *Regional Science and Urban Economics*. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2021.103713>

6. Turok, I. & McGranahan, G. (2013). Urbanization and economic growth: the arguments and evidence for Africa and Asia. *Environment and Urbanization*, 25(2): 465-482. <https://doi.org/10.1177/095624-7813490908>
7. Косарева Н.Б., Полиди Т.Д., Пузанов А.С., (2018), Урбанизация и экономический рост, из книги: Экономическая урбанизация: 7-12.
https://www.urbaneeconomics.ru/sites/default/files/hse2018iue_econurban.pdf
8. Медведева В., Харланова А., (2016), УРБАНИЗАЦИЯ И ЕЕ РОЛЬ В ЭКОНОМИКЕ.

მსოფლიო ურბანიზაცია და საქართველო

ანი კახიძე

ურბანიზაცია ქალაქების ზრდა-განვითარების პროცესია, რომელიც გამოიხატება ქალაქის მოსახლეობის ხვედრითი წილის ზრდაში. ის გულისხმობს ხალხის გადაადგილებას სოფლიდან ქალაქებში, რაც ხშირად გამოწვეულია ისეთი ფაქტორებით, როგორიცაა ინდუსტრიალიზაცია, ეკონომიკური შესაძლებლობები, სერვისებზე უკეთესი ხელმისაწვდომობა და გაუმჯობესებული ცხოვრების დონე. ურბანიზაცია იწვევს ქალაქებისა და დაბების ზრდას და გაფართოებას, რაც იწვევს ურბანული ინფრასტრუქტურის განვითარებას, როგორიცაა საცხოვრებელი, სატრანსპორტო სისტემები, კომუნალური მომსახურება და სოციალური კეთილმოწყობა. ის ასევე მოიცავს ცხოვრების წესის, დასაქმების შაბლონებსა და სოციალურ დინამიკას ცვლილებებს, როდესაც ადამიანები ადაპტირდებიან ქალაქურ ცხოვრებასთან. ამ ფენომენს აქვს მნიშვნელოვანი გავლენა საზოგადოების სხვადასხვა ასპექტზე, მათ შორის ეკონომიკაზე, გარემოზე, კულტურასა და მმართველობაზე. მიუხედავად იმისა, რომ ურბანიზაციას შეუძლია ეკონომიკური ზრდისა და განვითარების შესაძლებლობების მოტანა, ის ასევე წარმოადგენს გამოწვევებს, როგორიცაა დაბინძურება, საცხოვრებლის დეფიციტი და სოციალური უთანასწორობა. ამიტომ, ურბანიზაციის ეფექტურად მართვას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მდგრადი განვითარებისთვის და ურბანული მაცხოვრებლების ცხოვრების მაღალი ხარისხის უზრუნველსაყოფისათვის.

ნაშრომში გადმოცემულია ურბანიზაციის მნიშვნელოვანი ასპექტები, ხაზგასმულია თანამედროვე პრობლემები, რასაც მსოფლიო ურბანიზაცია იწვევს, განხილულია პროცესი მსოფლიო დონეზე. ნაშრომი ასევე მოიცავს ურბანიზაციის თავისებურებებს საქართველოში. მიმოხილულია ურბანიზაციის დადებითი და უარყოფითი ეფექტები, გამომწვევი მიზეზები და დინამიკა საქართველოში.

ურბანიზაციის ზეგავლენა შეფასებისათვის ადამიანისეული კაპიტალის ფორმირების პროცესზე გამოვიყენეთ ეკონომეტრიკული მოდელირება. ამისათვის ავაგეთ რეგრესიის განტოლება, რომელიც მოგვცემდა საშუალებას გაგვეზომა ურბანიზაციის ზეგავლენა ადამიანისეული კაპიტალის ფორმირებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ურბანიზაცია, მდგრადი განვითარება, ეკოლოგიური უსაფრთხოება, ეკონომიკური განვითარება, მიგრაცია.

შესავალი

ურბანიზაცია მთელს მსოფლიოში დაკავშირებულია ეკონომიკის, საზოგადოებებისა და გარემოს ფორმირებასთან. პროცესის აქტუალობა განპირობებულია მისი გავლენით ქვეყნის განვითარების სხვა მნიშვნელოვან მახასიათებლებზე, როგორიცაა **ეკონომიკური ზრდა**: მაგალითად, ჩინეთის სწრაფი ურბანიზაცია იყო მისი ეკონომიკური ზრდის მთავარი მამოძრავებელი ძალა, ქალაქები, როგორიცაა შანხაი და პეკინი, წარმოადგენენ მთავარ ეკონომიკურ ცენტრებს, რომლებიც იზიდავენ შიდა და უცხოურ ინვესტიციებს. **მოსახლეობის ზრდა**: ქალაქები, როგორიცაა ტოკიო, დელი და ლაგოსი, განიცდიან მოსახლეობის სწრაფ ზრდას, რაც იწვევს სხვადასხვა შესაძლებლობებსა და გამოწვევებს. **ინფრასტრუქტუ-**

რის განვითარება: მაგალითად, ქალაქები, როგორცაა სინგაპური და დუბაი, ცნობილია თავისი თანამედროვე ინფრასტრუქტურითა და ეფექტური საჯარო სერვისებით. **გარემოზე ზემოქმედება:** ქალაქები, როგორცაა ლოს-ანჯელესი და პეკინი, ებრძვიან ისეთ საკითხებს, როგორცაა სმოგი და საცობები, რაც ხაზს უსვამს ურბანიზაციასთან დაკავშირებულ გარემოსდაცვით გამოწვევებს. **სოციალური დინამიკა:** მაგალითად, ნიუ-იორკის მრავალფეროვანი მოსახლეობა ხელს უწყობს მის განვითარებას ხელოვნებასა და კულინარიაში. **პოლიტიკური გავლენა:** ქალაქები, როგორცაა ლონდონი და ვაშინგტონი, მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ეროვნულ და საერთაშორისო პოლიტიკაში, გავლენას ახდენენ პოლიტიკასა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებზე. **ტექნოლოგიური ინოვაცია:** მაგალითად, სტოკჰოლმი და სეული, ცნობილია როგორც „ჭკვიანი ქალაქები“, რაც ტექნოლოგიების გამოყენებით, ურბანული ეფექტურობითა და მდგრადობით გამოიხატება.

ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე, ურბანიზაცია ძალზე აქტუალურია დღეს მსოფლიოში, დიდ გავლენას ახდენს ეკონომიკებზე, საზოგადოებებზე, გარემოზე და მმართველობის სტრუქტურებზე. ურბანიზაციის დინამიკის გააზრებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მის მიერ წარმოდგენილ შესაძლებლობებსა და გამოწვევებზე, მდგრადი და ინკლუზიური ურბანული განვითარების ხელშეწყობისთვის.

კვლევის შედეგები:

2024 ხელახალი კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ მაღალშემოსავლიან ქვეყნებში – დასავლეთ ევროპაში, ამერიკაში, ავსტრალიაში, იაპონიასა და ახლო აღმოსავლეთში – მოსახლეობის 80%-ზე მეტი ცხოვრობს ქალაქებში. უმაღლესი საშუალო შემოსავლის მქონე ქვეყნებში – აღმოსავლეთ ევროპაში, აღმოსავლეთ აზიაში, ჩრდილოეთ და სამხრეთ აფრიკაში და სამხრეთ ამერიკაში – ადამიანების 50%-დან 80%-მდე ასეა. ბევრ დაბალ და საშუალო შემოსავლის მქონე ბევრ ქვეყანაში, უმრავლესობა კვლავ სოფლად ცხოვრობს.

მოსალოდნელია, რომ პროგნოზირებული ურბანული ზრდის მესამედზე მეტი დღეიდან 2050 წლამდე მოხდება მხოლოდ სამ ქვეყანაში: ინდოეთში, ჩინეთსა და ნიგერიაში. 2050 წლისთვის ვარაუდობენ, რომ ინდოეთს დაემატება 416 მილიონი ქალაქის მცხოვრები, ჩინეთი 255 მილიონი და ნიგერია 189 მილიონი. [ჰანა რიჩი, ვერონიკა სამბორსკა და მაქს როსერი, ურბანიზაცია, -our world in data. 2018, რედაქტირებული და განახლებულია 2024]

უნდა აღინიშნოს, რომ ურბანული ტენდენცია საქართველოში უკანასკნელ წლებში არ გაჩენილა. ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობა საქართველოში ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 70-იან წლებში გათანაბრდა და მას შემდეგ ურბანიზაციის მაჩვენებელი ზრდას განაგრძობს. საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახურის მონაცემების მიხედვით, დღეის მდგომარეობით მოსახლეობის 58%

ქალაქად ცხოვრობს. ახლო მომავალში ურბანიზაციის მაჩვენებელი კიდევ უფრო გაიზრდება, გაეროს ეკონომიკურ და სოციალურ საქმეთა დეპარტამენტის მონაცემების მიხედვით, 2050 წლისთვის საქართველოს მოსახლეობის თითქმის 75% ქალაქებში იცხოვრებს. (არჩილ ჟორჟოლიანი-forbes 2019)

ურბანიზაციამ როგორც შესაძლებლობები, ასევე გამოწვევები შეიძლება მოგვითხოვოს, რაც დამოკიდებულია სხვადასხვა ფაქტორსა და მათ მართვაზე. აქ არის გასათვალისწინებელი რამდენიმე ასპექტი:

შეიძლება გამოვყოთ გამოწვევები როგორიცაა: ურბანული უკონტროლო გავრცელება, ინფრატრუქტურის დაძაბულობა, ეკონომიკური უთანასწორობა, კულტურული იდენტობის დისბალანსი.

რაც შეეხება შესაძლებლობებს ესენია: ეკონომიკური ზრდა, ინფრატრუქტურის განვითარება და ადამიანისეული კაპიტალი.

ჩავატარეთ კვლევა და ურბანიზაციის დადებითი ეფექტების ემპირიული შეფასებისათვის ჩვენ გამოვიყენეთ ეკონომეტრიკული მოდელირება. ურბანიზაცია გავლენას ახდენს ადამიანური კაპიტალის ფორმირებაზე. ეს არაერთი კვლევით დასტურდება. იმისათვის, რომ შეგვეფასებინა ურბანიზაციის ზეგავლენა ადამიანისეული კაპიტალის ფორმირების პროცესზე ავაგეთ რეგრესიის განტოლება, რომელიც მოგვცემდა საშუალებას გაგვეზომა ურბანიზაციის ზეგავლენა ადამიანისეული კაპიტალის ფორმირებაზე.

მოდელში ამხსნელ ცვლადად ჩავრთეთ ურბანიზაციის დონე, ხოლო შედეგობრივ ცვლადად კი წარმოდგენილი გვაქვს ადამიანის განვითარების ინდექსი, როგორც ადამიანისეული კაპიტალის საზომი.

აგებულ მოდელს აქვს შემდეგი სახე:

$$Y = -84,965 + 177,559 x \quad (1)$$

$$(t) (-1,760) (3,000)$$

მიუხედავად იმისა, რომ დეტერმინაციის კოეფიციენტი არც თუ ისე მაღალია = 0,67, მოდელიც და რეგრესიის კოეფიციენტებიც სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა, ამ შემთხვევისათვის $t_{კრ}=1,70$ $F_{კრ}=4,24$, რაც გვაძლევს საშუალებას ვთქვათ რომ ამ მაჩვენებლებს შორის პოზიტიური კავშირია,

ჩვენთვის საინტერესო იყო აგრეთვე როგორი იყო დამოკიდებულება ამ მაჩვენებლებს შორის საქართველოში. შევეცადეთ საქართველოს მაგალითზე გამოგვევლინა ეს დამოკიდებულება.

ამისათვის საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის რეგიონული სტატისტიკის მონაცემების მიხედვით საქართველოს 11 რეგიონისათვის ავიღეთ მონაცემები ამ რეგიონებში ურბანიზაციის დონის შესახებ ხოლო შედეგობრივ ცვლადად კი გავითვალისწინეთ ადამიანისეული კაპიტალის ინდექსი, როგორც ადამიანისეული კაპიტალის შეფასება ასევე შესაბამისი რეგიონის მიხედვით.

მიღებულ მოდელს აქვს სახე:

$$y = 0.7543 + 0.0875x_1 + u \quad (2)$$

ჩვენ ასევე შევამოწმეთ რეგრესიული მდელის კოეფიციენტებისა და თავად ეკონომეტრიკული მოდელის სტატისტიკური მნიშვნელობნება t და F ტესტებით. ჩვენი შემთხვევისათვის $t_{კრ.} = 1.86$ ხოლო $F_{კრ.} = 5,12$. ტესტირებამ დაადასტურა როგორც რეგრესიის კოეფიციენტების ასევე რეგრესიის განტოლების სტატისტიკური მნიშვნელოვნება. რაც შესაბამისობაშია დასკვნასთან რომ ურბანიზაცია გავლენას ახდენს ადამიანისეული კაპიტალის ფორმირებაზე.

დასკვნა და რეკომენდაციები:

განვიხილოთ რამდენიმე შესაძლებელი ვარიანტი ურბანიზაციის მართვისთვის:

სოფლის განვითარება: დასაქმებისა და ძირითადი სერვისების განვითარებამ სოფლებში, შეიძლება ხელი შეუწყოს სოფლიდან ქალაქამდე მიგრაციის შემცირებას **დეცენტრალიზაცია:** დეცენტრალიზაციამ შეიძლება ხელი შეუწყოს ეკონომიკური აქტივობებისა და მოსახლეობის უფრო თანაბრად განაწილებას რეგიონებში, რაც შეამცირებს ზეწოლას ურბანულ ცენტრებზე.

რეგიონული დაგეგმვა: ის ხელს უწყობს ეკონომიკური ზრდის დაბალანსებას, ინფრასტრუქტურის ინვესტიციებს და გარემოს დაცვას მდგრადი განვითარების ხელშესაწყობად.

ნახალისება მეორადი ქალაქებისთვის: მეორადი ქალაქების მხარდაჭერა ხელს უწყობს ზრდის უფრო თანაბრად განაწილებას და ამცირებს ზეწოლას მეგაპოლისებზე.

დისტანციური მუშაობის ხელშეწყობა: მას შეუძლია შეამციროს მგზავრობა, გადატვირთულობა და ურბანიზაციის ზეწოლა, რაც საშუალებას მისცემს ადამიანებს იმუშაონ ნებისმიერი ადგილიდან.

სოფლის ურბანული კავშირები: სოფლისა და ქალაქების კავშირის გაძლიერებამ შეიძლება ხელი შეუწყოს საქონლის, მომსახურებისა და შრომის ნაკადების მოძრაობას ქალაქსა და სოფლებს შორის, რაც განაპირობებს დაბალანსებულ განვითარებას.

გარემოს დაცვა: ბუნებრივი საფარისა და მწვანე სივრცეების შენარჩუნება ხელს უწყობს ეკოსისტემური სერვისების, ბიომრავალფეროვნების და ცხოვრების ხარისხის შენარჩუნებას როგორც ქალაქებში, ასევე სოფლად მცხოვრებთათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ ურბანიზაცია გარდაუვალია, მისი ტემპისა და ნიმუშის მართვამ შეიძლება ხელი შეუწყოს მასთან დაკავშირებული გამოწვევების მოგვარებას და მაქსიმალურად გაზარდოს მისი სარგებელი საზოგადოების, ეკონომიკისა და გარემოსთვის. ურბანიზაციის კონტროლი აუცილებელია მდგრადი განვითარების შედეგების მისაღწევად.

მაშასადამე, ურბანიზაცია კომპლექსური პროცესია, რომელიც გარდაუვალ მოვლენად გვევლინება გლობალურ სამყაროში. ის შეგვიძლია აღვიქვათ დადებით ჭრილში და ასევე განვიხილოთ როგორც უარყოფითი მოვლენა, თუმცა ჩვენი

მოსაზრებით, ურბანიზაციის სრულად შეჩერება არც მიზანშეწონილი და არც სასურველია, რადგან ურბანიზაცია ეკონომიკური განვითარებისა და სოციალური პროგრესის ბუნებრივი შედეგია. თუმცა, ურბანიზაციის მდგრადი მართვა მისი უარყოფითი ზემოქმედების შესამცირებლად გადამწყვეტია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ცერცვაძე თ., მსოფლიო ურბანიზაცია, www.geoeconomics.ge. 2021.
2. ჟორჟოლიანი ა., გარდაუვალი ურბანიზაცია და მცირე ქალაქების როლი, - www.forbes.ge 2019.
3. თოთლაძე ლ., ხუსკივაძე მ., ადამიანკაპიტალის გაზომვის კონცეპტუალური ასპექტები. საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი „ეკონომიკა და ბიზნესი“, №3 2022.
4. ჰანა რიჩი, ვერონიკა სამბორსკა და მაქს როსერი, ურბანიზაცია, - our world in data. 2018, რედაქტირებული და განახლებულია 2024.
5. იმან გოში, ურბანული ზრდის 70 წელი 1 ინფოგრაფიკაში, www.world economic forum 2019.
6. თოთლაძე ლ., ურბანიზაციის შემოსავლების განაწილებაზე ზეგავლენის მოდელირება. საერთაშორისო რეცენზირებადი სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი „ეკონომისტი“ №2, 2023.
7. Liddle, B., The Urbanization, Development, Environment, and Inequality Nexus: Stylized Facts and Empirical Relationships. 2017.

ციფრული ტრანსფორმაციის გავლენა სტუდენტების პროფესიული უნარ-ჩვევების განვითარებაზე, მიმდინარე გლობალიზაციისა და ევროინტეგრაციის პირობებში

თამარ ლომოური

ციფრული ტრანსფორმაცია, არის ციფრული ტექნოლოგიების ინტეგრირების პროცესი, ორგანიზაციის ყველა ნაწილში, ინოვაციების გაგრძელება და საქმის კეთების ახალი, უკეთესი გზების ძიება. სტუდენტები, არაინსტიტუციონალური მოსახლეობის ის კატეგორია, რომელსაც საერთაშორისო აღრიცხვის სისტემა ეკონომიკურად არააქტიურ მოსახლეობათა ჯგუფს მიაკუთვნებს. სწორედ ამიტომ, მიმდინარე გლობალიზაციისა და ევროინტეგრაციის პროცესში უდიდესი მნიშვნელობა სწორედ უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტების დასაქმებას ენიჭება. ევროპული ინტეგრაცია არის ევროპულ ქვეყნებს შორის თანამშრომლობის უნივერსალური ტერმინი, რომელიც გულისხმობს სახელმწიფოების ინდუსტრიული, ეკონომიკური, პოლიტიკური, სამართლებრივი, სოციალური და კულტურული ინტეგრაციის პროცესების წარმართვას ევროპაში ან მის მახლობლად. სამყარო ვითარდება, ცვლილებები, კი თითოეულ ობიექტსა თუ სუბიექტს ეხება. „როდესაც მთელ მსოფლიოში ინტენსიურად მიმდინარეობს ეკონომიკის ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესი, ეკონომიკური განვითარების მიზნებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ადამიანისეული კაპიტალის განვითარებასა და მოქნილი შრომის ბაზრის ფორმირებას“ [ცარციძე, 2024:1]. ეს ყველაფერი კი გავლენას ახდენს სტუდენტების უნარჩვევების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაზე, რაც მოითხოვს ტრადიციული უნარების გადასინჯვას და თანმიმდევრულ ინტეგრაციას, ამ აბსოლუტურად ახალ ციფრულ სივრცეში.

ნაშრომის მიზანი-მიმდინარე გლობალიზაციის, ევროინტეგრაციისა და ეკონომიკის ციფრული ტრანსფორმაციის პირობებში, შრომის ბაზარზე არსებული ცვლილებებისა და ტენდენციების გამოვლენა, ადამიანისეული კაპიტალის განვითარების მიმართულებით, კონკრეტულად კი სტუდენტების უნარ-ჩვევების კვლევა და მათი განვითარების პერსპექტივების შესწავლა შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით.

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ნაშრომში დასმულია და გადაწყვეტილია შემდეგი ძირითადი ამოცანები: ა. საკვლევ პრობლემასთან დაკავშირებული თეორიული მასალის შესწავლა, დამუშავება; ბ. საკითხის სიღრმისეულად შესწავლის მიზნით კონკრეტული კვლევის ჩატარება (კვლევის მეთოდოლოგიის განსაზღვრა; კვლევის კითხვარის შემუშავება; კვლევის შედეგების დამუშავება, შეჯერება); გ. დასკვნებისა და რეკომენდაციების შემუშავება.

ნაშრომში ასევე განხილულია, ციფრული ტრანსფორმაციისა და ევროინტეგრაციის არსებული პირობების გავლენა სტუდენტების პროფესიულ უნარ-ჩვევებზე. კავშირი ციფრულ ტრანსფორმაციასა და საგანმანათლებლო ლანდშაფტებს შორის სულ უფრო ღრმა ხდება, ხოლო ევროინტეგრაციისა და ციფრული ტრანსფორმაციის დაახლოება, კი სტუდენტებს სძენს გლობალურად მნიშვნელოვან უნარებს.

საკვანძო სიტყვები: ციფრული ტრანსფორმაცია, შრომის ბაზარი, უნარ-ჩვევები, პროფესიული ორიენტაცია, გლობალიზაცია, ევროინტეგრაცია

რას გვაძლევს ციფრული ტრანსფორმაცია და როგორ ხდება სტუდენტების პროფესიული ადაპტირება შრომის ბაზარზე?

ციფრული ტრანსფორმაცია და პლატფორმები, პირველ რიგში გვთავაზობს უპრეცედენტო შესაძლებლობებს, ევროპის სხვადასხვა ქვეყნიდან სტუდენტებთან თანამშრომლობას, იდეების გაზიარებასა და კულტურული პერსპექტივების გაცვლას. ვირტუალური გუნდური მუშაობის საშუალებით სტუდენტები ავითარებენ ინტერკულტურულ კომპეტენციას, კომუნიკაციის უნარს და მრავალფეროვან გუნდში ეფექტურად მუშაობის უნარს, რაც აუცილებელი თვისებებია ინტეგრირებულ ევროპულ სამუშაო ბაზარზე წარმატების მისაღწევად. თანდათანობით უფრო მეტად ვითარდება შრომის ინტელექტუალიზაციისა და უნივერსალიზაციის, უნიკალიზაციის პროცესი, სადაც ბუნებრივია ჩნდება მზარდი მოთხოვნა ახალ უნარ-ჩვევებსა და კომპეტენციებზე. „თავდაპირველად, ციფრული სერვისების დანერგვამ და დისტანციური მუშაობის პრაქტიკის შემოღებამ მნიშვნელოვნად დააზარალა ადმინისტრაციული და დამხმარე მომსახურების საქმიანობების სექტორი, სადაც დასაქმების მაჩვენებლების შემცირებამ 27.0% შეადგინა. ასევე ორნიშნა პროცენტული შემცირება (13.0%) დაფიქსირდა პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობების სექტორშიც“ [<https://www.economy.ge/>]. ანუ ეს იმას ნიშნავს, რომ ბაზარზე შეიცვალა მოთხოვნა და დაიწყო ახალი ტექნოლოგიური ეპოქა, ციფრული ტექნოლოგიები გამოიყენება უამრავ სექტორში, როგორიცაა მეურნეობა, ჯანდაცვა, ტრანსპორტი, განათლება, საცალო ვაჭრობა, ავტომატიკა, ენერგეტიკა, გადაზიდვები, ლოჯისტიკა, სწავლება და საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ინდუსტრია. „საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სპეციალისტებზე მოთხოვნა სწრაფად იზრდება. სამომავლოდ 10-იდან 9 სამუშაოს ციფრული უნარები დასჭირდება“ [The Digital Skills Gap in Europe].

ციფრული ტრანსფორმაციის პრობლემებთან დაკავშირებით საქართველოში არსებული ნაშრომებიდან, აღსანიშნავია: „ციფრული ტრანსფორმაციის ტენდენციები და პერსპექტივები საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში [ხარაიშვილი, 2023]; „ადამიანისეული კაპიტალის განვითარების თავისებურებები თანამედროვე შრომის ბაზარზე ეკონომიკის ციფრული ტრანსფორმაციის პირობებში“ [ცარციძე მ. გაბადაძე შ., 2024]. ნაშრომში აღნიშნულია, რომ მიმდინარე გლობალიზაციის ეპოქაში ციფრული ეკონომიკის, ანუ საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარება („გაციფრულება“) მნიშვნელოვან ზეგავლენას მოახდენს შრომის ბაზრის სტრუქტურაზე. შესაბამისად იცვლება პროფესიული მოთხოვნები და ადგილს იმკვიდრებს ახალი პროფესიები. ასევე მნიშვნელოვანია სამეცნიერო ნაშრომი „დასაქმების ახალი ფორმები შრომის ბაზარზე“ [კვირკვია მ. შენგელია მ., 2023:80-81], სადაც აღნიშნულია, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციები, ცალკეული მკვლევრები, სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციები, სამეცნიერო დაწესებულებები მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობენ თანამედროვე შრომის ბაზარზე არსებულ ციფრულ სამუშაო პლატფორმებს. მაგალითად, Forbes-ის ინ-

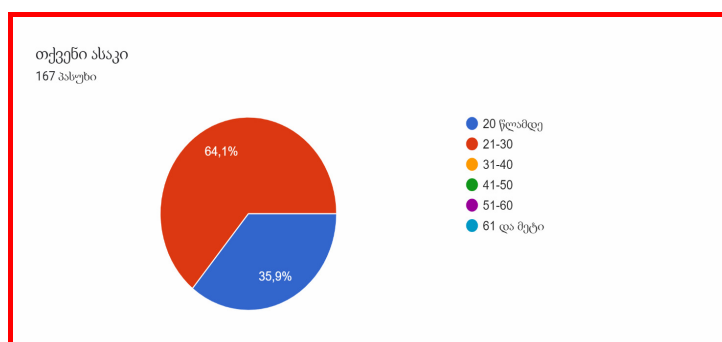
ფორმაციით მასაჩუსეტსის ტექნოლოგიური ინსტიტუტისა და ბოსტონის უნივერსიტეტის ანგარიშების მიხედვით 2025 წლისათვის ხელოვნური ინტელექტის შედეგად 2.0 მილიონი მუშა ჩანაცვლდება წარმოებაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ აუცილებელი გახდება სხვადასხვა ღონისძიებების გატარება, დატრენინგება და ახალი კუთხით განვითარება.

საქართველოს შრომის ბაზრის მნიშვნელოვან თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ რეალურად არსებობს მაღალკვალიფიციური, კონკურენტუნარიანი სამუშაო ძალის დეფიციტი. „შრომის ბაზარზე კვალიფიციური კადრების მოძიება რთულია, რადგან შრომის ბაზარზე კომპეტენტური კადრების დეფიციტია. დაუსაქმებლობის მთავარ მიზეზად სტუდენტები მიიჩნევენ სათანადო კომპეტენციების არქონას“ [ნარმანია...,2021:10]. ინოვაციური ეკონომიკის პირობებში კი კიდევ უფრო იზრდება მოთხოვნა ახალ უნარებზე. „ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენება ქმნის ახალ ციფრულ საგანმანათლებლო ტექნოლოგიების პერსპექტივებს სტუდენტების კარიერისა და სოციალური თვითრეალიზაციისთვის, ხოლო დიგიტალიზაცია ხელს უწყობს სტუდენტების ახალი კომპეტენციების ჩამოყალიბებას მაღალგანვითარებულ ინფორმაციულ გარემოში ცხოვრებისათვის“ [Шишкина..., 2021:123].

მაინც რა გავლენას ახდენს ციფრული ტრანსფორმაცია სტუდენტების პროფესიულ უნარ-ჩვევებზე? მიუხედავად იმისა, რომ სტუდენტები ყოველდღიურად იყენებენ ინტერნეტს, საინტერესოა რამდენად აქვთ გათვითცნობიერებული ციფრული ტრანსფორმაცია, რა დატვირთვა აქვს მას, რამდენად იცნობენ ამ ეპოქასა და სამყაროს. აღნიშნულის დასადგენად ჩვენს მიერ ჩატარდა სპეციალური კვლევა, ანკეტური ფორმით ჩავატარე კვლევა, სადაც რენსპონდენტები, იყვნენ სტუდენტები. სულ გამოიკითხა 167 სტუდენტი. კითხვარი მოიცავდა მაიდენტიფიცირებელ, კომპეტენციების, პრაქტიკულ და შეფასებით სექტორებს. მაიდენტიფიცირებელი სექციის მიხედვით გამოკითხვის შედეგებმა აჩვენა, რომ გამოკითხულთა 64.1% ქალია, ხოლო 35.9% მამაკაცი.

სქემა 1

გამოკითხულ რესპონდენტთა განაწილება ასაკის მიხედვით (წელი)

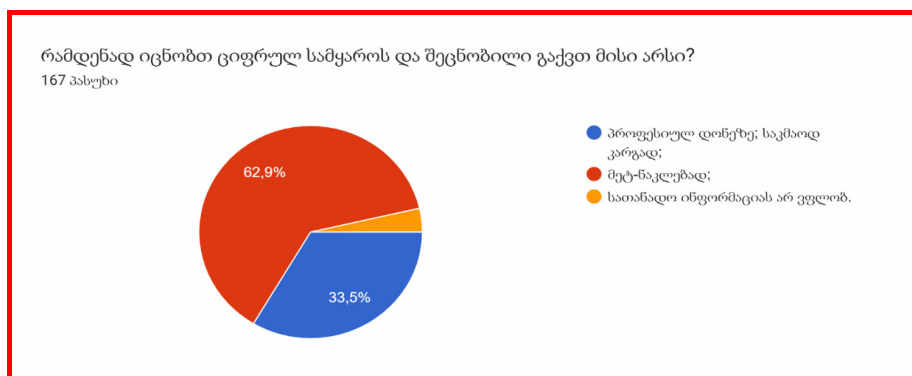
წყარო: სქემა შედგენილია ავტორის მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგების საფუძველზე

რაც შეეხება ასაკობრივი ჭრილის მიხედვით, (იხ. სქემა 1) გამოკითხული სტუდენტებიდან 64.1% ის ასაკი იყო 21-30 წელი, ხოლო 35.9% ის 20 წლამდე ასაკის ახალგაზრდაა.

კვლევამ აჩვენა რომ, მიუხედავად ირიბი თუ პირდაპირი გავლენისა სტუდენტები მეტ-ნაკლებად ფლობენ ინფორმაციას ციფრული ტრანსფორმაციის არსზე. კერძოდ, 62.9% მეტ-ნაკლებად ფლობს ინფორმაციას, 33.5% პროფესიულ დონეზე, საკმაოდ კარგად, ხოლო ძალიან მცირე ნაწილი სათანადო ინფორმაციას არ ფლობს (იხ. სქემა 2).

სქემა 2

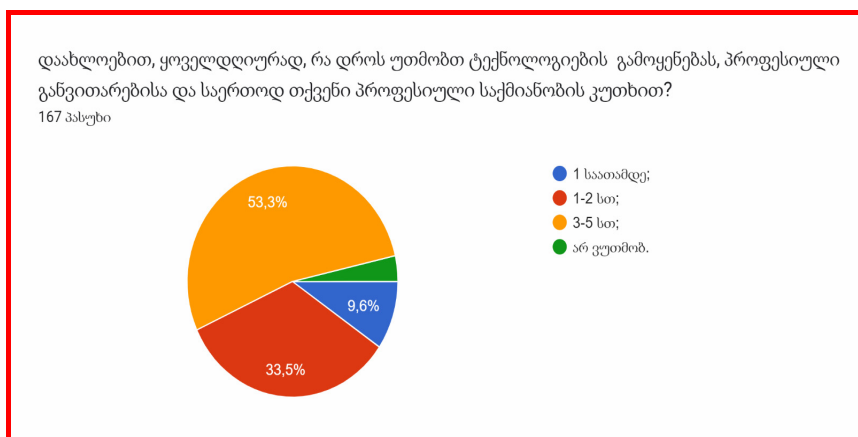
**გამოკითხულ რესპონდენტთა განაწილება
ციფრული სამყაროს შეცნობის დონის მიხედვით (%)**

წყარო: სქემა შედგენილია ავტორის მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგების საფუძველზე

მიუხედავად, ამ სფეროს არასრულყოფილი ათვისებისა სტუდენტები, მაქსიმალურად ცდილობენ, მოარგონ თავისი პროფესიული უნარები დღევანდელ ეპოქას და შრომის ბაზრის მოთხოვნები თანხვედრაში მოიყვანონ საკუთარ უნარებთან, სტუდენტების ძალიან დიდი ნაწილი უთმობს დროს პროფესიული კუთხით განვითარდნენ და თანამედროვე ტენდენციებს აუწყონ ფეხი, ისინი ეუფლებიან საბაზისო კომპიუტერულ უნარებს, როგორიცაა ტექსტის დამუშავება, ცხრილების მენეჯმენტი და ინტერნეტ ნავიგაცია, ასევე უფრო მონინავე უნარებს, კოდირებას რომელიც მონინავე ადგილს იკავებს, მოთხოვნად პროფესიებში, მონაცემთა ანალიზი და გრაფიკული დიზაინი. ანუ სტუდენტთა ძალიან დიდი ნაწილი, ორიენტირებულია ახალი გამოწვევების მიღებაზე და ყოველდღიურად მისი სამუშაო პროცესი შესაბამისი შედეგის მისაღწევად 3-5 სთ-მდე მერყეობს, გამოკითხულთა 53.3%, რომლებიც პროფესიულ საქმიანობის კუთხით ორიენტირებულები არიან ტექნოლოგიების სიღრმისეულად შესწავლაზე. 33.5% ყოველდღიურად 1-2 საათს უთმობს ტექნოლოგიებს, 9.6% -1 საათამდე, მცირეა ნაწილი კი საერთო არ იყენებენ და არ უთმობენ დროს, ამ საკითხს და პლატფორმებს მხოლოდ გასართობ დანიშნულებას აძლევენ (იხ. სქემა 3).

**რესპონდენტის გამოყოფილი დრო, ციფრული
ტრანსფორმაციის გამოყენების, პროფესიული
განვითარებისა და პროფესიული საქმიანობის კუთხით**

წყარო: სქემა შედგენილია ავტორის მიერ
ჩატარებული კვლევის შედეგების საფუძველზე

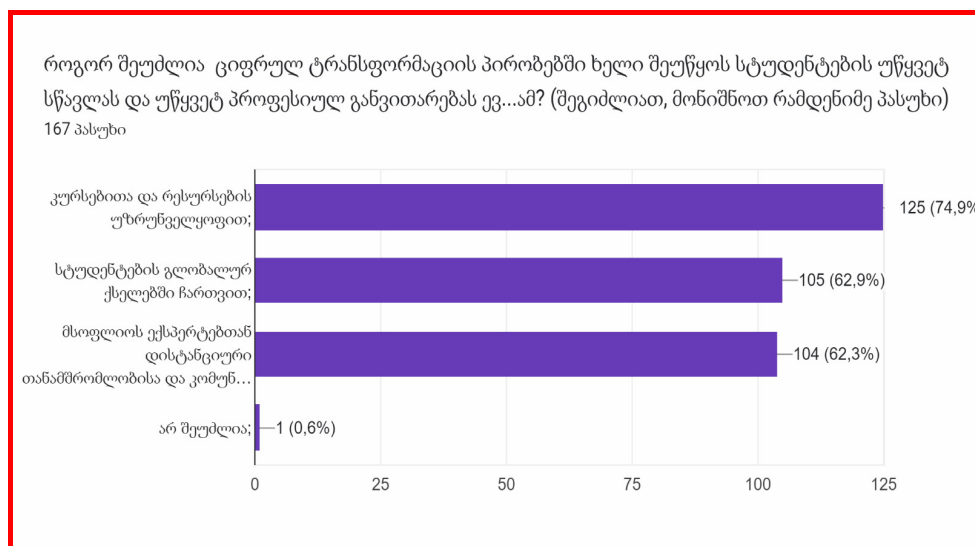
ცნობიერების ამაღლებასა და სტუდენტების პროფესიული დონის ამაღლებას ხელს უწყობს, ევროინტეგრაცია, იგი პროფესიული უნარჩვევების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაზე დადებით გავლენას ახდენს. მისი მეშვეობით იზრდება, არამხოლოდ ინფორმირებულობა ხელმისაწვდომი ციფრული ტექნოლოგიური შესაძლებლობების შესახებ, არამედ ის ხელს უწყობს სტუდენტების ციფრული პოტენციალის განვითარებას. ეს ყველაფერი თავის მხრივ ავითარებს ქვეყანას. სამწუხაროდ, როგორც დასაქმებულ სტუდენტთა ცალკეული კვლევები გვიჩვენებს „სტუდენტებს უმეტესად კერძო ბიზნეს სექტორი ქირაობს. ისინი დასაქმებული არიან შრომის მეორად ბაზარზე, მათი სპეციალობის შეუსაბამო სამუშაო ადგილებსა და დაბალკვალიფიციურ პოზიციებზე. მათი შრომის ძირითადი მოტივი შრომის ბაზრისათვის საჭირო უნარ-ჩვევების მიღება და ეკონომიკური დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა უფროა, ვიდრე სიღარიბით გამოწვეული იძულება. კვლევით გამოვლინდა ასევე მოსწავლეთა და სტუდენტთა პროფორიენტაციის დაბალი დონე“ [შელია, 2022:99-101].

სტუდენტთან დიდი ნაწილი, ტექნოლოგიური ცვლილებებს, ევროინტეგრაციის არსებულ პირობებსა და წყაროებს ახალ სიცოცხლეს უკავშირებენ. საშუალება გვეძლევა გავიაროთ მაღალი დონის კურსები ჩვენი პროფესიული განვითარებისთვის, ამას გარდა შესაძლებლობა გვექნება კონტაქტები დავამყაროთ ევროპულ კომპანიებთან და განავითაროთ ჩვენი კარიერა, რასაც აუცილებლად ჩვენი პროფესიული განვითარებაც მოჰყვება. აქედან გამდინარე ევროინტეგრაციის როლი საკმაოდ დიდია როგორც სტუდენტების უნარ-ჩვევების განვითარებაში ასევე ქვეყნის განვითარებისთვისაც. არსებობს უამრავი, კურსი, წყარო და მეთოდი რაც ხელმისაწვდომია, სტუდენტებისთვის გაცვლითი პროგრამები, უცხოელ მენტორებთან ონლაინ ვებინარები და პროფესიონალ წამყვან ე.წ ლიდერებთან

შეხვედრის შესაძლებლობები. პუბლიკაციების ავტორები თვლიან, რომ განათლების დიგიტალიზაციისთვის მნიშვნელოვანია დროში გამოცდილი და მეცნიერულად დადასტურებული საგანმანათლებლო რესურსების არსებობა, რომელიც ხელმისაწვდომი იქნება სტუდენტებისთვის. „ამასთან დაკავშირებით რჩევას აძლევენ მათ გამოიყენონ ისეთი ე.წ. „სანდო საიტები“, როგორიცაა ვიკიპედია, ონლაინ ბიბლიოთეკები და ვებინარები, სადაც არიან სხვადასხვა დარგის ექსპერტები“ [თოლორდავა, 2023:254-255]. ტრანსფორმაციამ უწყვეტმა სწავლამ და განვითარებამ განაპირობა, სამუშაო ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნება. ციფრულმა ტრანსფორმაციამ ასევე შექმნა ახალი შესაძლებლობები მენარმეობისთვის. სტუდენტებს ახლა შეუძლიათ ონლაინ ბიზნესის წამოწყება, პროდუქტებისა და სერვისების გაყიდვა ციფრული არხების საშუალებით და მიღწევა გლობალური აუდიტორიას მსოფლიოს ნებისმიერი ადგილიდან. ვთანხმდებით, რომ ციფრული ტრანსფორმაცია ინოვაციური ცვლილებების წინაპირობაა, მაგრამ მაინც რა როლს თამაშობს ევროინტეგრაცია? პასუხები მარტივია: ენობრივი უნარები: ევროკავშირში რომელიც მოიცავს მრავალ ქვეყანას სხვადასხვა ოფიციალური ენით, სტუდენტებს აქვთ შესაძლებლობა განავითარონ მრავალენოვანი ცოდნა. ეს განსაკუთრებით ღირებულია გლობალიზებულ სამუშაო ბაზარზე, სადაც მულტილინგვიზმი ხშირად აქტივია, რაც სტუდენტებს საშუალებას აძლევს ეფექტური კომუნიკაციის დამყარების შესაძლებლობას საზღვრებს და კულტურებს მიღმა. მრავალფეროვანი პერსპექტივებისა და გამოცდილების გაცნობა აძლიერებს სტუდენტების უნარს იმუშაონ მულტიკულტურულ გარემოში, ეს იქნება ონლაინ პლატფორმებითა თუ რაიმე სხვა სახის რესურსის გამოყენებით. ასევე მობილურობა და გაცვლითი პროგრამები: ევროკავშირი ხელს უწყობს სტუდენტების მობილურობას ისეთი ინიციატივებით, როგორიცაა Erasmus+ პროგრამა, რომელიც საშუალებას აძლევს სტუდენტებს ისწავლონ ან სტაჟირება გაუწიონ საზღვარგარეთ. ასეთ პროგრამებში მონაწილეობა არა მხოლოდ ამდიდრებს სტუდენტების აკადემიურ გამოცდილებას, არამედ ეხმარება მათ ისეთი ღირებული რბილი უნარების განვითარებაში, როგორიცაა ადაპტაციის უნარი, დამოუკიდებლობა და კულტურათაშორისი კომუნიკაცია. სტუდენტები თვლიან, რომ ციფრული ტრანსფორმაციის ეპოქაში, ევროინტეგრაცია ნყაროა კურსებისა და რესურსების უზრუნველყოფის, ეს ხელს უწყობს მსოფლიო ექსპერტებთან დისტანციურ თანამშრომლობასა და კომუნიკაციას და სტუდენტების გლობალურ ქსელში ჩართვას, ფართო მასშტაბზე გადასვლას, საკუთარი ადამიანური კაპიტალის კიდევ უფრო მაღალ დონეზე გადაყვანას.

კითხვაზე თუ როგორ შეუძლია ციფრული ტრანსფორმაციის პირობებში ხელი შეუწყოს სტუდენტების უწყვეტ სწავლასა და უწყვეტ პროფესიულ განვითარებას ევროინტეგრაციამ? რესპონდენტთა პასუხები ასე გადანაწილდა: 74.9% (125 რესპონდენტი) კურსების და რესურსების უზრუნველყოფით; 62.9% (105) სტუდენტების გლობალურ ქსელებში ჩართვით; 62.9% (104) მსოფლიო ექსპერტებთან დისტანციური თანამშრომლობით; 0.6% (1) თვლის, რომ არ შეუძლია პასუხის გაცემა (იხ. სქემა 4).

**ციფრული ტრანსფორმაციის გავლენა სტუდენტების
უნევეტ სწავლასა და უნევეტ პროფესიულ
განვითარებას ევროინტეგრაციის პროცესში**

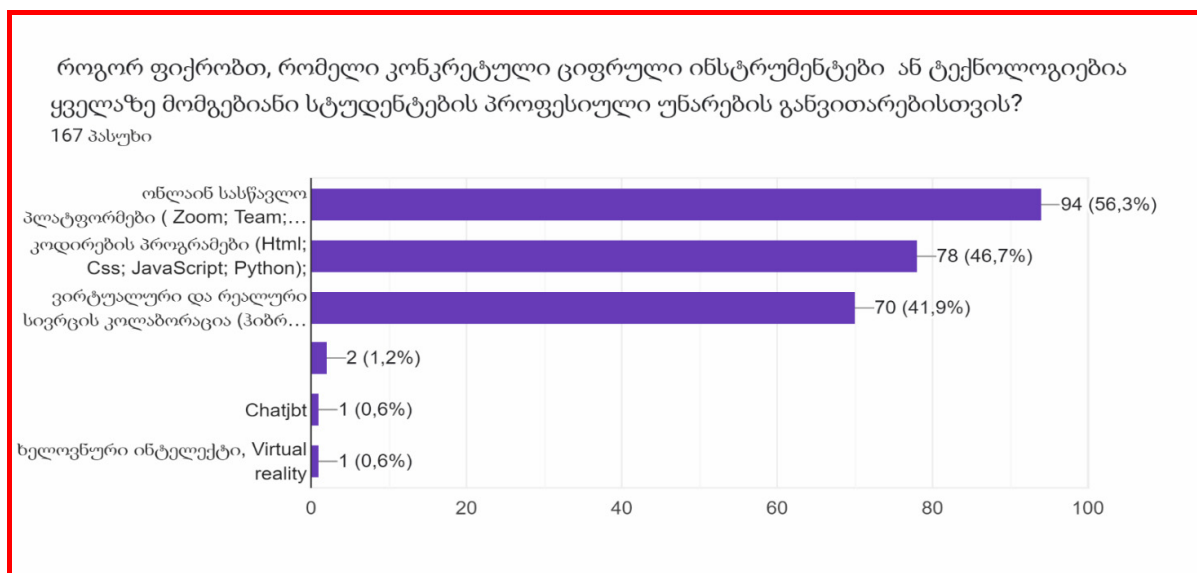

წყარო: სქემა შედგენილია ავტორის მიერ
ჩატარებული კვლევის შედეგების საფუძველზე

სტუდენტები, ერგებიან დღევანდელ მოთხოვნებს და აღიქვამენ ცვლილებებს, რეაგირებენმასზე. ამ მხრივ საინტერესოა ციფრული ჯანდაცვა და ტელემედიცინა: ციფრული ტრანსფორმაცია ახდენს რევოლუციას ჯანდაცვის ინდუსტრიაში ტელემედიცინის, ტარებად მოწყობილობების, ჯანმრთელობის მონიტორინგის აპლიკაციებისა და ჯანმრთელობის ელექტრონული ჩანაწერების მეშვეობით. ეს ტექნოლოგიები აუმჯობესებს ჯანდაცვის სერვისებზე ხელმისაწვდომობას, საშუალებას აძლევს პაციენტთა დისტანციურ მონიტორინგს და აძლევს ინდივიდებს უფლებას აიღონ კონტროლი მათ ჯანმრთელობაზე ანუ ერთ-ერთი სფერო, სადაც სტუდენტებს და მომავალ პროფესიონალებს უნევთ დაეუფლონ ტექნოლოგიის გამოყენებას და გადმოიტანონ პრაქტიკაში მიღებული უნარები.

ციფრული ტრანსფორმაციის ერთ-ერთი გამოვლინებაა ხელოვნური ინტელექტი, საშუალება რომელიც სტუდენტებს ხელსუწყობს მარტივად მიიღოს ესა თუ ის ინფორმაცია, გამოიყენოს და შემდგომში განავითაროს საკუთარ პრაქტიკაში. მიუხედავად ხელოვნური ინტელექტის შესაძლებლობისა სტუდენტების 56.3% (94 რესპონდენტი) თვლის, რომ **(იხ. სქემა 5)** ყველაზე მომგებიანი უნარების განვითარებისთვის ონლაინ სასწავლო პლატფორმებია, დისტანციური მუშაობა და ვირტუალური თანამშრომლობა, ვიდეო კონფერენცია, მყისიერი შეტყობინებები და პროექტის მენეჯმენტის ინსტრუმენტები. ასევე არანაკლებ აქტუალურია, კოდირების პროგრამები. პროგრამული უზრუნველყოფის პროექტების კოდირება არ არის მხოლოდ კოდის დაწერა. იგი ეხება მომხმარებლებისთვის ღირებულების მიწოდებას, პრობლემების გადაჭრას და პროგრამული

**გამოკითხულ რესპონდენტთა პასუხების განაწილება,
კონკრეტული ციფრული ინსტრუმენტების და ტექნოლოგიების
მიხედვით, რომლებიც ყველაზე მომგებიანია, სტუდენტების
პროფესიული უნარების განვითარებისთვის**

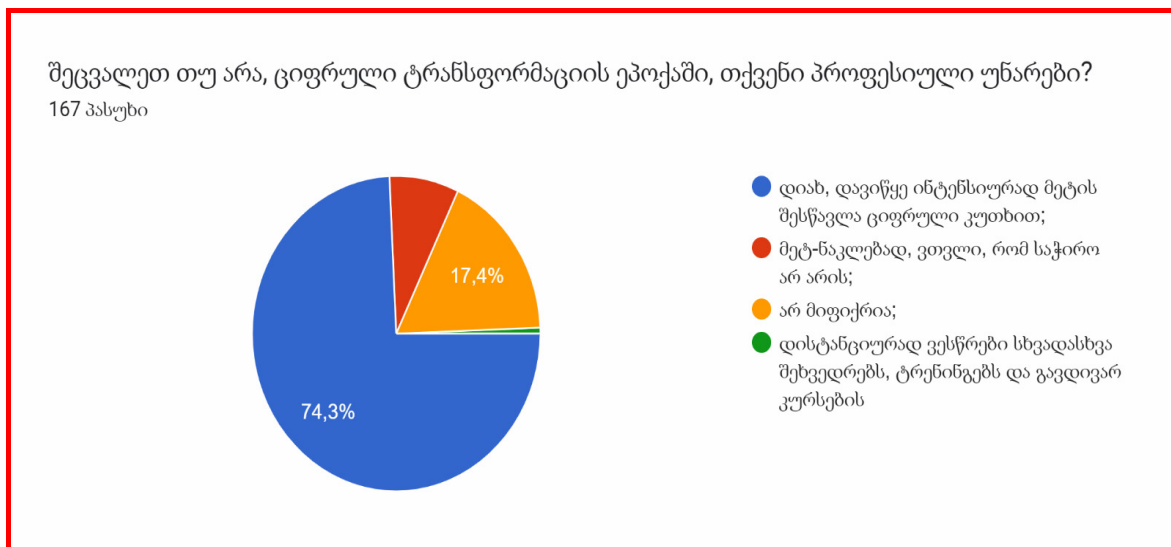

წყარო: სქემა შედგენილია ავტორის მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგების საფუძველზე

უზრუნველყოფის მუდმივ გაუმჯობესებას გამოხმაურებისა და ცვალებად საჭიროებების საფუძველზე. კვლევამ, აჩვენა რომ ვირტუალური სივრცის კოლაბორაცია ერთ-ერთი ინსტრუმენტია რაც პროფესიული კუთხით უნარების განვითარებაში გვეხმარება და გვინწყობს ხელს. როგორც ვირტუალურ, ისე რეალურ სივრცეში თანამშრომლობას თავისი ადგილი უკავია თანამედროვე სამუშაო და საგანმანათლებლო გარემოში და მათ შორის არჩევანი ხშირად დამოკიდებულია ისეთ ფაქტორებზე, როგორიცაა პროექტის ბუნება, გუნდის წევრების პრეფერენციები და საჭიროებები, გარე გარემოებები, როგორიცაა გეოგრაფიული დისტანსია.

როდესაც ვსაუბრობთ, ციფრულ ტრანსფორმაციებზე, პროფესიული უნარჩვევების განვითარებაზე, უნდა გამოვარჩიოთ და გამოვყოთ დისტანციური დასაქმება (ტელეშრომა). სტუდენტების 74.2 % თვლის რომ, რა თქმა უნდა ციფრულმა ტრანსფორმაციამ შეცვალა, მისი პროფესიული უნარები, საჭირო გახდა ინტენსიურად გადანწყობა და ციფრული კუთხით განვითარება. სტუდენტების 17.2%, ამ თემასთან დაკავშირებით არ უფიქრია, ხშირად ცვლილებები გაუაზრებლად ხდება და ადაპტირება შეუძლებლად მიმდინარეობს (იხ. სქემა 6).

**გამოკითხულ რესპონდენტთა მაჩვენებელი,
ციფრული ტრანსფორმაციის ეპოქაში პროფესიული
უნარების განვითარების მიხედვით**

წყარო: სქემა შედგენილია ავტორის მიერ
ჩატარებული კვლევის შედეგების საფუძველზე

სამყაროს სრულიად შეცვლა შეუძლია ტექნოლოგიურ განვითარებას. ხელოვნურმა ინტელექტმა, ავტომატიზაციამ და რობოტიზაციამ, ბევრი პროფესია არა-აქტიური გახადა და სავარაუდოა, რომ ეს მომავალშიც გაგრძელდება. თუ შენარჩუნდება რობოტიზაციის არსებული ტემპი, 2030 წელს მსოფლიოში 375 მილიონ ადამიანზე მეტი უმუშევარი დარჩება, ხოლო 800 მილიონზე მეტ დასაქმებულს ახალი სპეციალობის ათვისება მოუწევს. McKinsey Global Institute-ის კვლევის შედეგები მიხედვით კი 2030 წლისათვის მთელი მსოფლიოს მასშტაბით მომუშავეთა მინიმუმ 14.0%-ს მოუწევს კარიერის შეცვლა გაციფრულების, რობოტექნიკის განვითარებისა და ხელოვნური ინტელექტის სფეროში მიღწევების შედეგად.

ციფრული და საინფორმაციო ტექნოლოგიების გავრცელება ხელს უწყობს მნიშვნელოვან გარდაქმნებს ადამიანის საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში და გამონაკლისი არც უმაღლესი განათლების სფეროა. ციფრული ეკონომიკის ფორმატი საკმაოდ მობილურია, რაც იწვევს იმ ფაქტს, რომ ზოგიერთი სპეციალობა გაჩნდება, ზოგი დაკარგავს თავის მნიშვნელობას ან გაქრება და ან უნარების ტრანსფორმაციას მოითხოვს. როგორც ეკონომიკაში, ასევე უმაღლესი განათლების სფეროში არსებული ვითარების მაღალი მობილურობისა და ცვალებადობის გათვალისწინებით, საჭიროა საგანმანათლებლო პროგრამების მუდმივი კორექტირება მიმდინარე ცვლილებების გათვალისწინებით. „ახალი ცოდნისა და ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარება და მრავალი სხვა მიზეზი ხელს უწყობს უმაღლესი განათლების სისტემების მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას მთელ მსოფლიოში. ამასთან, ცვლილებების სისწრაფის გათვალისწინებით, ამჟამად საკმაოდ

რთულია იმ გამოწვევებისა და პრობლემების მთელი დიაპაზონის შეფასება, რაც აწყდება უმაღლესი განათლების სფეროს“. **[Impact of Digitalization on the Transformation of the Higher Education System]**.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ „შრომის ბაზარზე მუდმივად და ინტენსიურად იცვლება მოთხოვნები, სტუდენტების პროფესიული უნარების ცვლილება კი ამ მოთხოვნებს ექვემდებარება, სრულიად ძველი პროფესიები, რომლების შრომის ბაზრიდან მთლიანად გამქრალია, და სტუტენტებისთვის უცხოც კია, ასეთია მაგალითად: ადამიანი მალვიძარა; ლამპიონის წამკიდებელი; მტრის ვერტმფრენის აღმომჩენი; ადამიანი, რომელიც ქარხნის მუშებს ართობდა; ასევე შეგვიძლია განვიხილოთ პროფესიები რომლებიც დღესდღეობით არის, მაგრამ უახლოეს პერიოდში მოხდება მათი გადასინჯვა: მაღაზიის მოლარე; მშენებელი; საბანკო ოპერაციების ოპერატორები; დაცვის სამსახურის და ტრანსპორტის კონტროლის თანამშრომლები; დღესდღეობით კი 2021-2022 წლებში ჩატარებული კვლევის თანახმად, განსაკუთრებით მოთხოვნადი პროფესიებია: IT სპეციალისტები, ინჟინრები, ტექნოლოგები და ფინანსისტები“ [ცერცვაძე, 2022]. ხოლო „ექსპერტების მიერ შედგენილი ათწლიანი პროგნოზების მიხედვით ყველაზე მოთხოვნადი პროფესიების ყველაზე მაღალი რეიტინგით გამოირჩევა შემდეგი პროფესიები: ინჟინრები, IT სპეციალისტები და კომპიუტერული ტექნიკის დეველოპერები; ნანოტექნოლოგიის, ელექტრონიკისა და ბიოტექნოლოგიის დარგის სპეციალისტები; მარკეტინგის, მომსახურების სპეციალისტები, ლოგისტიკის, ეკოლოგიების პროფესიები; შემდეგ კი ექიმები და ქიმიკოსები“ [ცარციძე, 2023]. აქედან გამომდინარე, მარტივად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს ტრანსფორმაცია და ცვლილებები აუცილებლად საჭიროებს უნარების დახვეწასა და განვითარებას. სპეციალისტები ვარაუდობენ, რომ 2025 წელს ანალიტიკური აზროვნება, კრეატიულობა და მოქნილობა ყველაზე მოთხოვნადი და აუცილებელი უნარები იქნება.

აღსანიშნავია, რომ სტუდენტებისათვის მუდმივად მიმდინარეობს ხელშემწყობი პროგრამების დანერგვა, რადგან განავითარონ ციფრული უნარები, მიიღონ ცოდნა და გადმოიტანონ პრაქტიკაში, ამაში კი ევროინტეგრაციიდან მიღებული რესურსები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. მაგალითად: „EU4Digital-ის პროგრამა საქართველოში, რომელიც მიზნად ისახავს გაავრცელოს ევროკავშირის ერთიანი ციფრული ბაზრის უპირატესობები საქართველოსა და სხვა აღმოსავლური პარტნიორი ქვეყნებისთვის, ევროკავშირის მხარდაჭერა ციფრული ეკონომიკისა და საზოგადოების პოტენციალის გასავითარებლად. ევროკავშირის ციფრული უნარების და სამუშაო ადგილების ეროვნული კოალიცია საქმიანობს ოთხ ძირითად სფეროში: ციფრული უნარები ყველასთვის, ციფრული უნარები დასაქმებულებისთვის, ციფრული უნარები საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების პროფესიონალებისთვის და ციფრული უნარები განათლებაში¹. ისინი მთელი მასშტაბით ავრცელებენ არსებულ უნარებს. ასევე, „საქართველოს

¹ დეტალური ინფორმაცია იხილეთ EUROFORDIGITAL-ის ვებგვერდზე:
<https://eufordigital.eu/geo/eu4digital-facility-training-on-the-establishment-and-management-of-national-coalitions-for-digital-skills-and-jobs/>

ბანკს გააჩნია სტუდენტური პროგრამა, ლიდერატორი, სადაც მონაწილეობის შემთხვევაში, სტუდენტებს ეძლევათ საშუალება განავითარონ საკუთარი უნარები, მიიღონ გამოცდილება ისეთი მიმართულებებით როგორცაა, ციფრული საბანკო ეკოსისტემები – მიმართულება იკვლევს და აანალიზებს ადგილობრივ/საერთაშორისო ბაზარსა და ტენდენციებს, მუდმივად ზრუნავს ციფრული პროდუქტებისა და პროცესების კონცეფციების განვითარებაზე იმისათვის, რომ საბანკო პროდუქტები მეტად იყოს ინტეგრირებული ბაზარზე არსებულ სხვა ტექნოლოგიურ პლატფორმებთან; UX კვლევა – მიმართულება ზრუნავს ციფრული პროდუქტის მთელი სასიცოცხლო ციკლის მანძილზე შესაბამისი კვლევების დაგეგმვასა და ჩატარებაზე, რათა მომხმარებლებს პროდუქტის გამოყენებისას შევთავაზოთ საუკეთესო გამოცდილება. ციფრული საბანკო მომსახურების ხარისხის მართვა¹; „ინოვაციური განათლების ფონდი-საგანმანათლებლო პროცესში ინოვაციური მეთოდების გამოყენების დანერგვა. თანამედროვე მსოფლიოში განათლების მისაღებად კლასიკურ საშუალებებთან ერთად, სულ უფრო ხშირად გამოიყენება ახალი, ინფორმაციულ ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული რესურსები“.²

საქართველოში არსებული პროგრამები ინერგება წლების განმავლობაში, ერთ-ერთი მაგალითია „საქართველოს ეროვნული ინოვაციების ეკოსისტემის (GENIE) პროექტი რომელიც განხორციელდა, 2016 წელს. მარტში საქართველოს მთავრობამ და IBRD-მ ხელი მოაწერეს ხუთწლიან ხელშეკრულებას, რომელიც გახანგრძლივდა 23 თვით, ანუ 2023 წლამდე, რომლითაც საქართველოს გადაეცა 40 მილიონი აშშ დოლარი GENIE პროექტის განსახორციელებლად. ეს პროგრამა მიზნად ისახავდა მოქალაქეების და ფირმების მონაწილეობის ხელშეწყობას ციფრულ ეკონომიკაში და მათ მიერ განხორციელებული ინოვაციური აქტივობების რაოდენობის გაზრდას. პროექტი GITA-მ განახორციელა. ასევე, საქართველოს მთავრობის მიერ ინიცირებული IT სპეციალისტების პროგრამა; GeoLab Junior პროგრამა იქნა წამოწყებული GITA-ს მიერ 2021 წლის ივნისში, სტუდენტების მოსამზადებლად ონლაინ რეჟიმში Front End განვითარების პროგრამების ფარგლებში (დამწყები პროგრამისტებისთვის) 10 რეგიონში, სან დიეგოს უნივერსიტეტის გახსნა საქართველოში, რომელიც საერთაშორისოდ აკრედიტებულ STEM ბაკალავრის ხარისხს სთავაზობს, ათასწლეულის გამოწვევის კორპორაციის ფინანსური მხარდაჭერით“ [ბიზნესის განვითარების და გაციფრულების ხელშეწყობა].

საქართველოს განათლების დეპარტამენტი მიმართულია სტუდენტები მოამზადოს 21-ე საუკუნის სამუშაო ადგილზე კარიერისთვის მაღალი ხარისხის საგანმანათლებლო შესაძლებლობების მიწოდებით მეცნიერების, ტექნოლოგიების, ინჟინერიის, ხელოვნებისა და მათემატიკის სფეროებში. „საქართველოში STEM და STEAM განათლება არის ინტეგრირებული სასწავლო პროგრამა, რომელიც ხელმძღვანელობს საძიებო პროექტზე დაფუძნებული სწავლით და სტუდენტზე ორიენტირებული იდეებისა

¹ დეტალური ინფორმაცია იხილეთ საქართველოს ბანკის ვებგვერდზე:
<https://bankofgeorgia.ge/ka/about/news/details/61e51f5d1f85b9a60f44ea15>

² დეტალური ინფორმაცია ინოვაციის განათლების ფონდის ვებგვერდზე:
<https://innovative-education.ge>

და გადანაცვებილების შემუშავებას“ – [<https://stemsteamgeorgia.com/index.php>]. ციფრული უნარების ტრენინგის პროგრამა: პროგრამა, რომელიც შექმნილია იმისათვის, რომ აღჭურვოს ინდივიდები ისეთი აუცილებელი ციფრული უნარებით, როგორიცაა კოდირება, ციფრული წიგნიერება და პროგრამული უზრუნველყოფის ცოდნა, რათა გაზარდოს მათი დასაქმება ციფრულ ეპოქაში.

ძირითადი დასკვნები და რეკომენდაციები

ციფრული ტრანსფორმაცია არღვევს საზღვრებს ორგანიზაციებსა და ინდუსტრიებს შორის და განვითარების ახალ პერსპექტივებს ქმნის.

ციფრული ტრანსფორმაციის გავლენით ადამიანისეული კაპიტალის განვითარების მთავარი თავისებურებაა ციფრული უნარებისა და შესაძლებლობების მზარდი მნიშვნელობა, ციფრული ტექნოლოგიების სიღრმისეულად ცოდნის აუცილებლობა, რაც ინდივიდს აძლევს ციფრულ გარემოსთან ინტერაქციის საშუალებას. სტუდენტები მზარდად და ინტენსიურად ავითარებენ საკუთარ უნარებსა და შესაძლებლობებს რადგან დააკმაყოფილონ შრომის ბაზრის მოთხოვნები.

ციფრული ეპოქა, სტუდენტებს აძლევს შესაძლებლობას დაეუფლოს ახალ უნარებს და გამოიყენოს შემდგომში პრაქტიკაში, ამ ყველაფრის ხელშემწყობი ფაქტორი კი ევროინტეგრაციაა.

საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICT) გამოყენებით იქმნება ადამიანისეული კაპიტალის განვითარებისა და რეალიზაციის პრინციპულად ახალი შესაძლებლობები, რასაც თან სდევს შესაბამისი რისკების გაჩენა, რომელთაგან უნდა გამოიყოს-მოსახლეობის დიფერენცირება ციფრული ტექნოლოგიების ცოდნის დონის მიხედვით, რაც უკავშირდება ციფრული უთანასწორობის ფენომენს, ანუ სტუდენტთა ნაწილი მეტად ფლობს ტექნოლოგიას და მეტად უთმობს დროს განავითაროს არსებული კუთხე.

ციფრულმა ტრანსფორმაციამ ახდენს საგანმანათლებლო რესურსების ხელმისაწვდომობის დემოკრატიზაციას, რაც საშუალებას აძლევს სტუდენტებს მთელ ევროპაში მიიღონ მაღალი ხარისხის სასწავლო მასალა და შესაძლებლობები, მიუხედავად მათი გეოგრაფიული მდებარეობისა და სოციალურ-ეკონომიკური წარმოშობისა.

ციფრულმა ეპოქამ ხელი შეუწყო 21-ე საუკუნის არსებითი უნარების განვითარებას, როგორიცაა ციფრული წიგნიერება, კრიტიკული აზროვნება, პრობლემების გადაჭრა, კომუნიკაცია, თანამშრომლობა და ადაპტირება, რაც სულ უფრო მნიშვნელოვანია დღევანდელ სწრაფად განვითარებად შრომის ბაზარზე.

საბოლოოდ, ჩატარებული კვლევიდან გამომდინარე და მიღებული ინფორმაციებიდან შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სტუდენტები ინტენსიურად ახორციელებენ საკუთარი უნარების განვითარებას ახალ სივრცეში, იყენებენ შემოთავაზებულ რესურსებს და ერგებიან მიმდინარე და გარდაუვალ ცვლილებებს.

ციფრული საგანმანათლებლო ტექნოლოგიების დანერგვა არ გულისხმობს ტრადიციული მიდგომების სრულ გაუქმებას, იგი გულისხმობს ტრადიციული ტრადიციული უნარების განვითარების გადაფასებას.

მნიშვნელოვანია, რომ სამომავლოდ მთავრობამ და საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა პრიორიტეტი მიანიჭონ ინვესტიციებს ციფრულ ინფრასტრუქტურაში, მათ შორის მაღალსიჩქარიანი ინტერნეტით და უახლესი ტექნოლოგიების ინსტრუმენტებით აღჭურვოს საგანმანათლებლო ობიექტები, რათა უზრუნველყონ ყველა სტუდენტისთვის ციფრული სწავლის შესაძლებლობებზე თანაბარი წვდომა.

უმთავრესი კი, პარტნიორობა და თანამშრომლობაა, რომელიც გულისხმობს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს, სამთავრობო უწყებებს, ინდუსტრიის პარტნიორებსა და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს შორის თანამშრომლობას, რომელიც გასაღებია განათლების ციფრული ტრანსფორმაციის განსახორციელებლად. ერთობლივი მუშაობით, დაინტერესებულ მხარეებს შეუძლიათ გამოიყენონ თავიანთი რესურსები და გამოცდილება და შექმნან ინოვაციური გადაწყვეტილებები და საუკეთესო პრაქტიკა ციფრული ტექნოლოგიების ინტეგრირებისთვის.

მნიშვნელოვანია საგანმანათლებლო სისტემაში მუშაობის პირობების შექმნა, რესურსების მაქსიმალურად გამოყენება და დამატებითი უნარების გამომუშავება. ციფრული ტრანსფორმაცია ყველა სფეროში გარდაუვალი პროცესია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბიზნესის განვითარებისა და გაციფრულების ხელშეწყობა საქართველოში. © OECD 2022.
2. თოლორდავა ჟ. ციფრული საგანმანათლებლო ტექნოლოგიები ჟურნალი „ეკონომიკა და ბიზნესი“ №3, 2023 წელი. გვ. 254-255. http://eb.tsu.ge/doc/econ_biz_3_2023.pdf;
3. კვირკვია მ. შენგელია მ. დასაქმების ახალი ფორმები შრომის ბაზარზე. ჟურნალი „ეკონომისტი“, №2, 2023 წელი. გვ. 80-81. <https://ekonomisti.tsu.ge/uploads/images/ekon2-2023.pdf>;
4. ნარმანია დავითი, ეკა ჩოხელი, მანანა ხარხელი, გიული ქეშელაშვილი, ვასილ კიკუტაძე, კატერინე გულუა. საქართველოს შრომის ბაზრის მოთხოვნებთან კურსდამთავრებულთა კვალიფიკაციის შესაბამისობის ანალიზი (თსუ ეკონომიკის და ბიზნესის ფაკულტეტის მაგალითზე). <https://www.researchgate.net/publication/357420479> საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო;
5. შელია მზია. საქართველოს სტუდენტობა სოციალურ-შრომით და დემოგრაფიულ პრიზმაში. მონოგრაფია. გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი 2022 წელი;
6. ცარციძე მ. გაბადაძე შ. ადამიანისეული კაპიტალის განვითარების თავისებურებები თანამედროვე შრომის ბაზარზე ეკონომიკის ციფრული ტრანსფორმაციის პირობებში. 2024;
7. ცარციძე მ. შრომის ბაზარი და სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის ცვლილების ტენდენციები საქართველოში თანამედროვე გლობალური კრიზისის პირობებში. 2023 წელი;
8. ცარციძე მ. შრომის ეკონომიკა. გვ.71. თსუ-ის გამომცემლობა, 2022 წელი.
9. ცერცვაძე თ. შრომის ბაზარი ცვალებადია! 2022 წელი, <https://geoeconomics.ge/?p=14188>
10. ხარაიშვილი ეთერი, ციფრული ტრანსფორმაციის ტენდენციები და პერსპექტივები საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში. ჟურნალი „ეკონომიკა და ბიზნესი“ №3, 2023;

11. 2022 საქართველოს შრომის ბაზრის ანალიზი. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. <http://www.lmis.gov.ge/Lmis/Lmis.Portal.Web/Handlers/GetFile.ashx?Type=UserReport&ID=6d62d354-2f42-4614-9038-fdaea4c0d13d>;
12. Amanda Russo. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2020 October 2020. WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (weforum.org);
13. Report of the Director-General Report I The future of work centenary initiative. International Labour Conference, 104th Session, 2015. International Labour Office, Geneva. First edition 2015. https://www.ilo.org/-wcmstp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_369026.pdf;
14. Impact of Digitalization on the Transformation of the Higher Education System
15. How Will Artificial Intelligence Affect Jobs 2024-2030. Nexford University 2024. All Rights Reserved. How Will Artificial Intelligence Affect Jobs 2024-2030 | Nexford University
16. The Digital Skills Gap in Europe. 2017. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-skills-gap-europe>;
17. https://it.qaz.wiki/wiki/Gamification_of_learning, 2022’;
18. <https://eufordigital.eu/geo/eu4digital-facility-training-on-the-establishment-and-management-of-national-coalitions-for-digital-skills-and-jobs/>
19. <https://bankofgeorgia.ge/ka/about/news/details/61e51f5d1f85b9a60f44ea15>]
20. <https://innovative-education.ge>
21. <https://stemsteamgeorgia.com/index.php>]
22. Шишкина, Гаттарова, Исламов, 2021;

აშშ-ს ეკონომიკური ზრდის პერსპექტივები და საქართველო

ბექა ჭალელიშვილი

მიმდინარე ეკონომიკურ-გეოპოლიტიკური სიტუაცია საქართველოს მოსახლეობაში აჩენს კითხვას, თუ რამდენად აუცილებელი და სასარგებლო დასავლეთის ქვეყნებთან ინტეგრაციის პროცესი.

აღნიშნული კითხვა განსაკუთრებით აქტუალური გახდა 2023 წლის 14 დეკემბერს მიღებული გადაწყვეტილების შემდეგ, რომლის თანახმადაც საქართველოს ევროკავშირის წევრობის კანდიდატის სტატუსი მიენიჭა.

მოცემულ ნაშრომში საუბარია სხვადასხვა მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებზე, პროგნოზებსა და დასკვნებზე, რომელთა საფუძველზეც ცხადი ხდება გლობალიზაციისა და ე.წ. „გრავიტაციის ცენტრების“ ფაქტორი, მათთან ინტეგრაციისა და კოლაბორაციის აუცილებლობა, საქართველოს მსგავსი ქვეყნისათვის.

კვლევის პროცესში გამოყენებულია შემდეგი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლები: მთლიანი სამამულო პროდუქტისა და მოსახლეობის ზრდის ტემპი, მსპ-ს აბსოლუტური მოცულობა.

ემპირიული მონაცემებისთვის გამოყენებული იქნა პროგნოზირების მეთოდოლოგიები, როგორიცაა: ARIMA მოდელი და Nelson-Siegel-Swensen მოდელი.

კვლევის პროცესში, ასევე გამოვიყენეთ შემდეგი ეკონომიკური თეორიები: შედარებითი უპირატესობის თეორია (დევიდ რიკარდო) და მცირე სახელმწიფოები გლობალურ ეკონომიკაში (United Nations University).

საბოლოოდ, კვლევის საფუძველზე დადგინდა, გლობალიზაციის, როგორც შეუქცევადი პროცესის მნიშვნელობა, ცხადი გახდა აშშ-ს ეკონომიკური და გეო-პოლიტიკური როლი, საქართველოსთვის ოპტიმალური ორიენტირი, რომელიც უზრუნველყოფს მაკროეკონომიკური მიზნების მიღწევას.

საკვანძო სიტყვები: გრავიტაციის ცენტრი, ინტეგრაცია, კოლაბორაცია, გლობალიზაცია, ოპტიმალური ორიენტირი.

შესავალი

საქართველო წარმოადგენს აღმოსავლეთ ევროპის, პოსტ-საბჭოთა სახელმწიფოს, რომელმაც დამოუკიდებლობა 1991 წელს აღიდგინა, რის შედეგადაც მოუწია მრავალი, მნიშვნელოვანი გამოწვევის გადალახვა, ადგილი ჰქონდა 44.9% იან ეკონომიკურ ვარდნას გარდამავალ პერიოდში (1988-92 წლები), 1991-93 წლებში სამოქალაქო ომს, რომელიც აფხაზეთის კონფლიქტის პარალელურად მიმდინარეობდა. ასევე მოხდა ქაოტური და გაუაზრებელი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება 90 იანი წლების განმავლობაში, საბოლოოდ ყოველივე ამას მოყვა 2008 წელს რუსულ-ქართული (Russo-Georgian) ომი.

ზემოთ ხსენებულმა პროცესებმა ცხადია ნეგატიური გავლენა იქონია საქართველოს ეკონომიკაზე ბოლო სამი დეკადის განმავლობაში, შედეგად, დღეს დღეობით საქართველო განვითარებადი ქვეყნების რიგს მიეკუთვნება.

საგულისხმოა, რომ 90-იანი წლების მიწურულს, საქართველოში სწორი ეკონომიკური და პოლიტიკური გადანაცვებების მიღება მოხდა, 1995 წელს შეიქმნა ეროვნული ვალუტა „ლარი“, 1998 წელს მოხდა მცურავ კურსზე გადასვლა, ამავე პერიოდში ხელისუფლება დაუახლოვდა დასავლეთის ხელისუფლებებს, მოხდა საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოსვლა და შედეგად ეკონომიკის ზრდა.

სწორედ დასავლეთის ცივილიზაციასთან კავშირის დამყარება და გლობალიზაციის პროცესში ჩართვა, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი იყო იმ ფაქტორთაგან, რომელთაც საქართველოს შემდგომ განვითარებას შეუწყეს ხელი, ამგვარად მოცემული გარემოება გარკვეულ მტკიცებულებას წარმოადგენს იმ შედეგის და დასკვნის, რომელმაც კვლევის პროცესში იჩინა თავი.

კვლევის შედეგები

თანამედროვე ეკონომიკურ სამყაროში გამოიკვეთა ე.წ. „გრაფიტაციული ცენტრები“, რომელთაც მნიშვნელოვანი გავლენა გააჩნიათ მსოფლიოს პოლიტიკურ და ეკონომიკურ კლიმატზე.

2023 წლის მონაცემებით, მსოფლიოს 5 უმსხვილესი ქვეყანა, ერთობლივად მსოფლიო ეკონომიკის 53-54%-ს, შესაბამისად 55.81\$ ტრილიონს ფლობდა, გამოშვების უდიდესი ნაწილი, 25.54% აშშ-ზე მოდიოდა.

პიზიგია	ქვეყანა (წყარო: www.visualcapitalist.com)	მსპ(დოლარი)	პროცენტული წილი
1	 ამერიკის შეერთებული შტატები	\$26,855 მილიარდი	25.54%
2	 ჩინეთი	\$19,374 მილიარდი	18.43%
3	 იაპონია	\$4,410 მილიარდი	4.19%
4	 გერმანია	\$4,309 მილიარდი	4.10%
5	 ინდოეთი	\$3,737 მილიარდი	3.55%

აღნიშნავს იმსახურებს ფაქტი, რომ მსოფლიოს უდიდესი ეკონომიკები წარმოდგენილნი არიან ჩრდილო ამერიკის და ევრაზიის კონტინენტზე, რაც საქართველოსთვის ქმნის შესაძლებლობათა ჩარჩოს მომავალი ურთიერთობების უზრუნველსაყოფად.

ამერიკის შეერთებული შტატების როლი თანამედროვე მსოფლიოში

ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის მიწურულს და მე-20 საუკუნის დასაწყისში, აშშ მსოფლიოს უდიდესი ეკონომიკა გახდა, ამ პერიოდიდან მოყოლებული მნიშვნელოვნად გაიზარდა აშშ-ს როლი მსოფლიოს ეკონომიკურ და პოლიტიკურ დღის

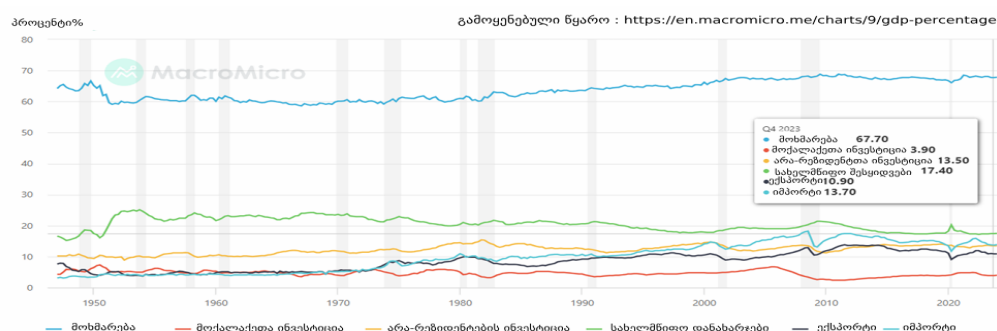
წესრიგში, რისი ნათელი მაგალითიც ნიქსონის ადმინისტრაციის პირობებში ოქროს სტანდარტზე უარის თქმა და ფიატის ეკონომიკაზე გადასვლა იყო.

ამერიკის შეერთებული შტატების, როგორც უდიდესი ეკონომიკის დაწინაურებაში მრავალმა ფაქტორმა ითამაშა როლი, შესაბამისად:

- ინდუსტრიული რევოლუცია, რომელიც მე-18 საუკუნეში დაიწყო და მე-20 საუკუნემდე გასტანა, ამ პერიოდში მოხდა ტრანსპორტირებასა და ძირითადი ნედლეულის წარმოებაზე დანახარჯების შემცირება, წარმოების ოპტიმიზაცია, ელექტურული ხელსაწყოების შექმნა.
- გეოგრაფია, ჩრდილოეთ ამერიკის კონტინენტის მდებარეობის დამსახურებით, აშშ იზოლირებული იყო ისეთი პოლიტიკური მოვლენებისგან, როგორიცაა პირველი და მეორე მსოფლიო ომი, თავისმხრივ კონტინენტი არ ხასიათდება ხშირი დაძაბულობებით ქვეყნებს შორის.
- სწორი პოლიტიკური კურსი, რომელიც აშშ-ს დამოუკიდებლობას, 1776 წლიდან მოყოლებული, სწორ-ხაზოვნად სდევს თან
- იმიგრაციის მაღალი დონე, რამაც ინდუსტრიალიზაციის პერიოდში გაზარდა მუშახელის მიწოდება ამერიკული წარმოებისთვის.
- კაპიტალის ბაზრის ფორმირება, რომელიც დიდი დებრესიის მერე აქტიურად დაიწყო და რომელიც უზრუნველყოფს რესურსების სწრაფ მობილურობას.

მიმდინარე ეკონომიკურ-დემოგრაფიული მდგომარეობა და პროგნოზი აშშ-ში

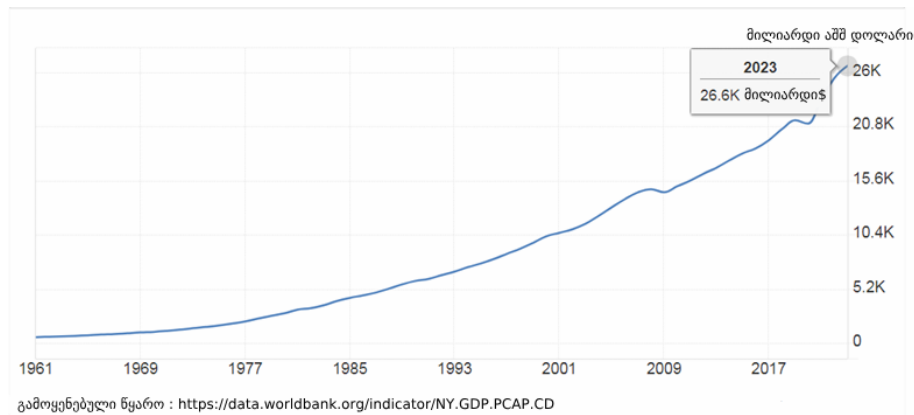
2023 წლის მონაცემებით, აშშ-ს ნომინალური მთლიანი სამამულო პროდუქტი (პაპავა & სილაგაძე, 2019) 26.8\$ ტრილიონის ექვივალენტი იყო, დანახარჯების მეთოდოლოგიის თანახმად მსპ-ს შემდეგი სტრუქტურა გააჩნია:

სადაც, მოხმარებაზე მოდის 67.7% მთლიანი გამოშვების, შემდგომში სახელმწიფო შესყიდვები 17.4% ით და ინვესტიციები 17.4% ით.

საგულისხმოა, რომ 1950 წლიდან 2020 წლამდე პერიოდში ტენდენცია ნარჩუნდებოდა, თუმცა მაინც მცირედით მოხდა მოხმარების წილის ზრდა.

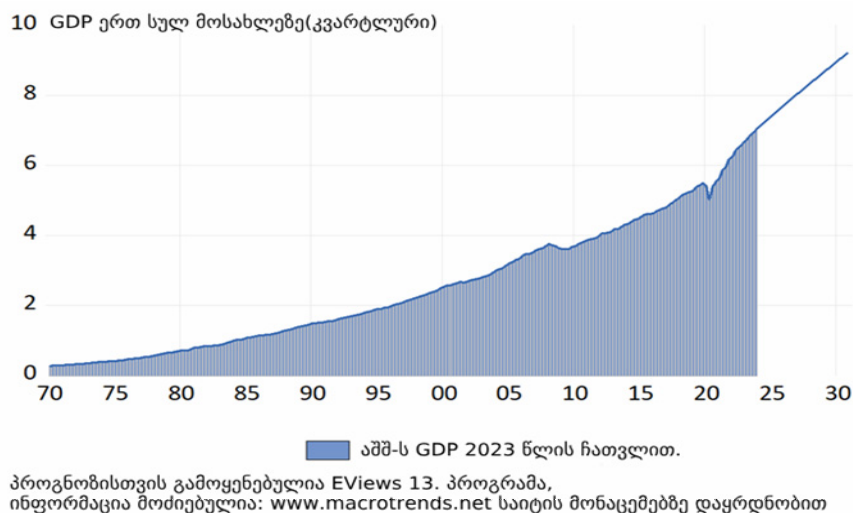
მსოფლიო ბანკის მონაცემებზე დაყრდნობით, აშშ-ს ეკონომიკა ბოლო 62 წლის განმავლობაში 6.44%-ით იზრდებოდა, ხოლო ბოლო დეკადის განმავლობაში 4.63% პროცენტით.

როგორც უკვე ვახსენეთ, მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების პროგნოზისას გამოყენებული იქნა *ARIMA* და *Nelson-Siegel_Svenssen* მოდელები.

ავტორეგრესიული და მცოცავი საშუალოდ მოდელისთვის გამოვიყენებთ EViews 13. პროგრამა, მოვახდინეთ 1947 წლის პირველი კვარტლის მონაცემებიდან, 2023 წლის მეოთხე კვარტლის ჩათვლით მონაცემების შეტანა.

საუკეთესო ახსნადობით (1,1) ლაგები, შესაბამისად *AR(1)* და *MA(1)* პარამეტრები ხასიათდებოდნენ, შედეგად:

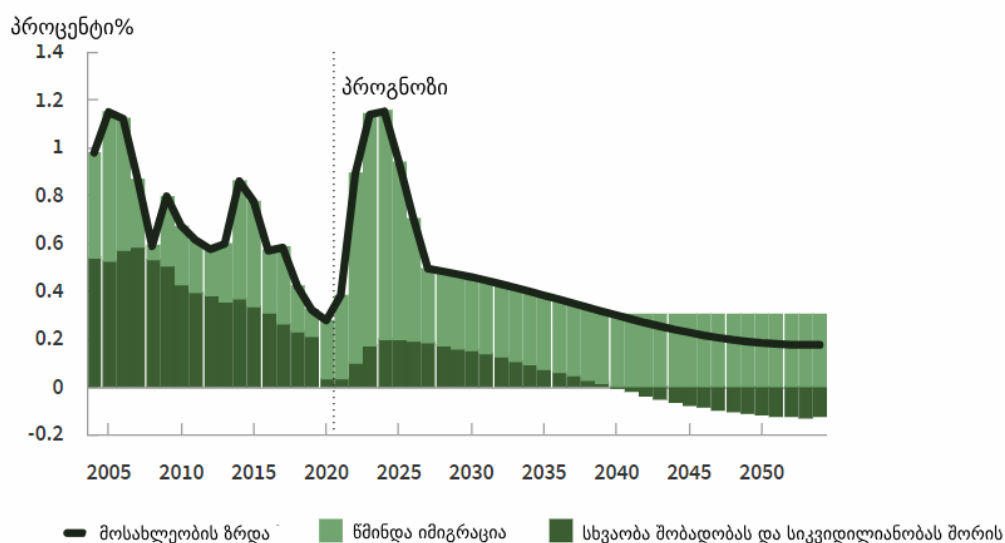
მოცემული პროგნოზის საფუძველზე, 2024-2030 წლების განმავლობაში, აშშ-ს მსპ-ს ზრდის ტემპი 4.1% იქნება საშუალოწლიურად, რაც ამ პერიოდის განმავლობაში 32.5% იან ზრდას გულისხმობს, ამგვარად 2030 წელს აშშ-ს ეკონომიკა 36.3\$ ტრილიონს მიაღწევს.

პროგნოზის თვალსაზრისით ნაკლებად სახარბიელო ვითარებაა დემოგრაფიული მიმართულებით, 1900 წელს ფერტილურობის დონე $TFR = 3.9$ ტოლი იყო, უკვე 2022 წლისთვის $TFR = 1.67$ ექვივალენტი გახდა.

პროგნოზის თანახმად, რომელიც *cbo.gov*-ს მიერ არის შემოთავაზებული, 2054 წლისთვის აშშ-ს მოსახლეობა 383 მილიონ ადამიანს მიაღწევს, 2023 წელს ეს მაჩვენებელი 340 მილიონი ადამიანის ტოლი იყო.

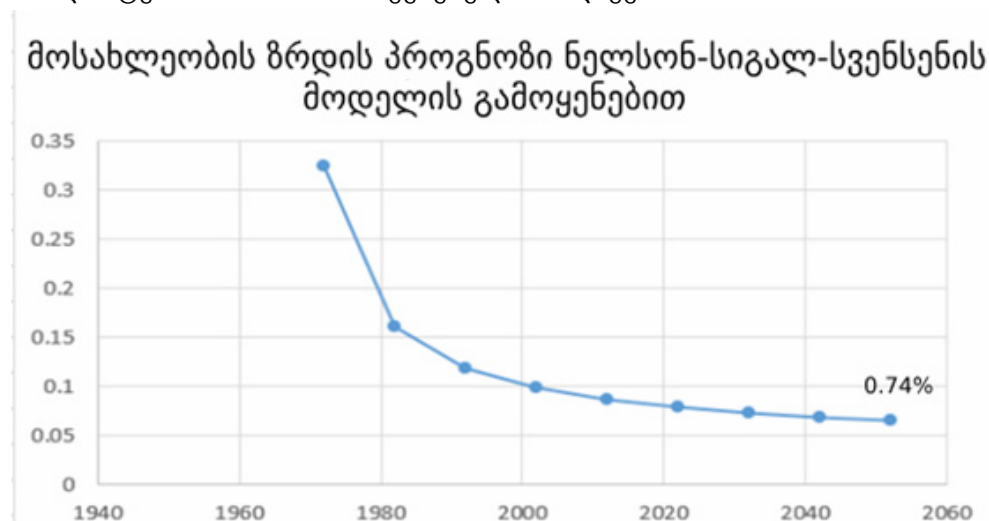
პროგნოზის თანახმად, ადგილი ექნება მოსახლეობის ზრდის ტემპის შემცირებას, თუმცა მისი დიდი ნაწილი, არა შობადობით, არამედ წმინდა იმიგრაციით იქნება გამოწვეული.

დემოგრაფიული ფაქტორების ზემოქმედება მოსახლეობის ზრდაზე

წყარო: <https://www.cbo.gov/publication/59697>

Nelson-Siegel-Svenssen საპროგნოზო მოდელის თანახმად, 2050 წლისთვის აშშ-ს მოსახლეობის ზრდის ტემპი 0.74% იან მაჩვენებელს მიაღწევს:

გამოყენებულია ინფორმაცია:

<https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/USA/united-states/population>

დასკვნა

ნაშრომის ფარგლებში, ვისაუბრეთ მსოფლიოს თანამედროვე გეოპოლიტიკურ და ეკონომიკურ კლიმატზე, ხაზი გავუსვით მსოფლიოს უმსხვილეს ეკონომიკებს და მათ როლს მსოფლიო ეკონომიკაში, მათ განაწილებას ევრაზიის და ჩრდილოეთ ამერიკის კონტინენტზე.

შევადგინეთ გარკვეული პროგნოზები, სხვადასხვა მეთოდოლოგიების გამოყენებით, რომელთა საფუძველზეც ცხადი გახდა შემდგომ პერიოდში აღნიშნული სახელმწიფოების, განსაკუთრებით აშშ-ს, დომინანტური პოზიცია და შემდგომი როლი მსოფლიო ეკონომიკაში.

საბოლოოდ, ცხადი გახდა, რომ გლობალიზაციის პროცესი შეუჩერებელი მოვლენაა, წარმოადგენს გარკვეულ აუცილებლობას შემდგომი განვითარების და ეკონომიკური ზრდის გზაზე, ამგვარად ქმნის მნიშვნელოვან დადებით გარე ეფექტებს ინტეგრაციის პროცესში, თითოეული ქვეყნისათვის.

მთელი რიგი ფაქტორების გათვალისწინებით, ფაქტობრივად ამოწურულია კითხვა აშშ-სთან დაახლოების და კოლაბორაციის აუცილებლობის შესახებ, რადგან აღნიშნული პროცესი თავის მხრივ წარმოადგენს გლობალიზაციას, თუმცა საკითხავია რამდენად სწრაფად უნდა განხორციელდეს ეს პროცესი.

ზემოთ აღნიშნული მიზეზების გამო, ლოგიკურია გლობალიზაციის და მასში აქტიური ჩართულობის მნიშვნელობა საქართველოს ეკონომიკურ ზრდაზე, მის გეო-პოლიტიკურ როლსა და სუვერენიტეტზე, რამეთუ აშშ-ს როგორც გრავიტაციული ცენტრის ეკონომიკის შემდგომი ზრდა გულისხმობს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების (FDI) ზრდას საქართველოში, აღნიშნულს თან ახლავს ტექნოლოგიებისა და ცოდნის მიმოცვლის პროცესი.

უხეში გათვლებით, აშშ-ს ეკონომიკის შემდგომი 32.5% იანი ზრდა 2030 წლამდე პერიოდში, გულისხმობს დაახლოებით ამდენივე ზრდას პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების და ვაჭრობის ბრუნვის მიმართულებით, ცხადია ინტეგრაციის პროცესის ნახალისება, ბევრად უკეთეს შედეგს მისცემს საქართველოს.

ამ მიმართულებით, მნიშვნელოვანია საქართველოს მოსახლეობის როლიც, უნდა მოხდეს ქართული კულტურის ელემენტების გაცნობა მთელი მსოფლიოსთვის, იმ ინდუსტრიების ნახალისება, რომელშიც საქართველოს შედარებითი უპირატესობა გააჩნია და რომელიც არ საჭიროებს მასშტაბის ეფექტს, ამგვარად ტურიზმის და შესაბამისად ქართული სამზარეულოსი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. 2023 წლის მონაცემები, წამყვანი სახელმწიფოების GDP მაჩვენებლების შესახებ
<https://www.visualcapitalist.com/visualizing-the-105-trillion-world-economy-in-one-chart/>
2. The Globalization Paradox by Dani Rodrik.
https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4126392/mod_resource/content/0/RODRIK%20The%20Globalization%20Paradox.pdf
3. პაპავა ვ., სილაგაძე ა.(2019). ერთი საკვანძო ეკონომიკური ტერმინის “Gross DomesticProduct”-ის ქართული სახელწოდების შესახებ.“ ეკონომიკა და ბიზნესი 2019(1), 180-182.
4. აშშ-ის ისტორია და დამოუკიდებლობის აქტი.
https://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Declaration_of_Independence
5. Bedianashvili G. (2023). Macrosystemic Challenges of Uncertainty under the Conditions of Confrontational Globalization. Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences, 17(2), 174-179.
http://science.org.ge/bnas/t17-n2/26_Bedianashvili_Economics.pdf
6. მონაცემები FDI ს შესახებ. <https://www.fdiintelligence.com/content/data-trends/top-10-countries-by-fdi-stock-in-2022-82725>
7. აშშ-ის დემოგრაფიული პროგნოზი. <https://www.cbo.gov/publication/59697>
8. საქართველო-აშშ-ის ურთიერთობები:
https://en.wikipedia.org/wiki/Georgia%E2%80%93United_States_relations#cite_note-US_forces_to_deliver-16
9. გეგეშიძე ა. (2017). საქართველო და ამერიკა: თანამედროვე ორმხრივი ურთიერთობების ევოლუციის ძირითადი შტრიხები. <https://gfsis.org.ge/files/library/opinion-papers/74-expert-opinion-geo.pdf>
10. დევიდ რიკარდო – ფ.გოგიჩაიშვილის თარგმანი – პოლიტიკური ეკონომიის და დაბეგვრის საფუძვლები. https://dSPACE.nplg.gov.ge/bitstream/1234/4785/1/Rikardo_David.pdf
11. აშშ-ს GDP დანახარჯების მიხედვით, მისი სტრუქტურა <https://en.macromicro.me/charts/9/gdp-percentage>
12. გოგოშიძე მ. (2006). გლობალიზაციის არსებითი ნიშნები.:
https://digitallibrary.tsu.ge/book/2019/jun/disertations/disertacia19/manana_gagoshidz.pdf
13. ბერიძე თ., ბალარჯიშვილი ი. (2016). თანამედროვე ეკონომიკური თეორიები.
<https://tsu.ge/assets/media/files/7/biblioteka/elguja.pdf>

ეკონომიკური ზრდა და დემოგრაფია მცირე ქვეყნებში: საქართველოს და ირლანდიის ქაისი

მარია გაბელია

ეკონომიკური ზრდის და დემოგრაფიის ურთიერთკავშირის არსებობის დადგენა მეტად საკამათო თემას წარმოადგენს. ამ სტატიაში ასევე ვისაუბრებ ერთ-ერთი განვითარებული ქვეყნის ირლანდიის და განვითარებადი საქართველოს მაგალითზე, რომელებიც არიან თითქმის მსგავსი ქვეყნები ტერიტორიული ფართობით და მოსახლეობის რიცხოვნობით, მაგრამ განსხვავებული ეკონომიკური შედეგებით. მთავარ მიზეზი რის გამოც ეს ქვეყნები შეიძლება არის ეკონომიკური ზრდის მიღწევის განსხვავებული ხერხები, რამაც გამოიწვია ირლანდიის კეთილდღეობის მიღწევა.

საბაზისო ლოგიკა გვიან მე-18 საუკუნეში ჩამოაყალიბა ინგლისელმა მღვდელმა თომას რობერტ მალთუსმა. მალთუსის მოდელი ეკონომიკური თვალთაზრისით გვიჩვენებს დამოკიდებულებას მოსახლეობის რაოდენობის ზრდასა და მოსახლეობის ერთ სულზე რესურსების განაწილებას, მიწისა და შემოსავალს.

მე-19 საუკუნის ბოლოს და მე-20 საუკუნის დასაწყისში აღფრედ მარშალმა თავისი სიტყვა თქვა ეკონომიკის ისტორიაში მოსახლეობის ზრდასა და ეკონომიკური ზრდის შესახებ. ის ამტკიცებდა, რომ მოსახლეობის ზრდა პოზიტიურად მოქმედებს სწორი რეფორმების გატარების, პოლიტიკის შედეგად, რადგან მისი აზრით მოსახლეობის მატება მჭიდრო კორელაციაში იყო სამუშაო ძალის ზრდის მატების აუცილებლობასთან, რაც შემდეგ მისი თეორიის პოსტულატი გახდა, მისი მოდელიდან გამომდინარე კი ეკონომიკური სიკეთის მექანიზმის მთავარი მამოძრავებელი ძალა.

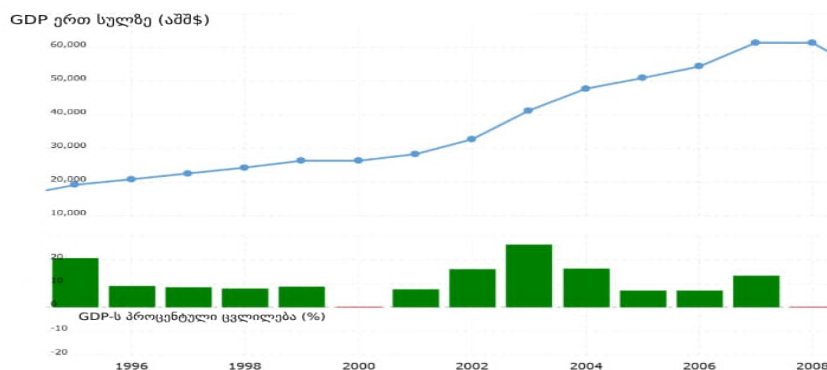
ასევე დადებით დამოკიდებულებას ხედავს ეკონომიკურ ზრდასა და მოსახლეობის ზრდას შორის ჯულიან საიმონი, რომლის აზრითაც, ეს კავშირი გრძელვადიან პროგრესულ გავლენას ახდენს ცხოვრების სტანდარტებზე, როგორც განვითარებულ ისე, განვითარებად ქვეყნებში. ის აღნიშნავდა, რომ ყველა ადამიანი წარმოადგენს ტვირთს მოკლევადიან პერსპექტივაში, თუმცა საერთო შეფასებისთვის მოსახლეობის ზრდაზე დასკვნები უნდა გაკეთდეს არა მოკლევადიანი პერსპექტივით არამედ, გრძელვადიან პერსპექტივაზე.

საკვანძო სიტყვები: ინსტიტუცია, ეკონომიკური ზრდა, დემოგრაფია, პროგრესი, ნეგატივი.

ირლანდიის ეკონომიკური ზრდა და მოსახლეობა

კელტური ვეფხვის სახელითაა ცნობილი ირლანდიაში არსებული ეკონომიკური ბუმი 1995-2007 წლებში. ირლანდიის ეკონომიკა 1995-2000 წლებში საშუალო წლიური 9,4%-ით გაიზარდა, ხოლო 1987-2007 წლებში ირლანდიის მთლიანი სამამულო პროდუქტი 229%-ით გაიზარდა. ირლანდია იყო ერთ-ერთი ყველაზე ღარიბი ქვეყანა ევროპაში ორი საუკუნის განმავლობაში ამ ეკონომიკური აღმოვლობის დრომდე. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ წლებში მოსახლეობის ზრდის ტემპიც განიცდიდა აღმავლობას.

ირლანდიის მთლიანი სამამულო პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე 1995-2007 წლებში

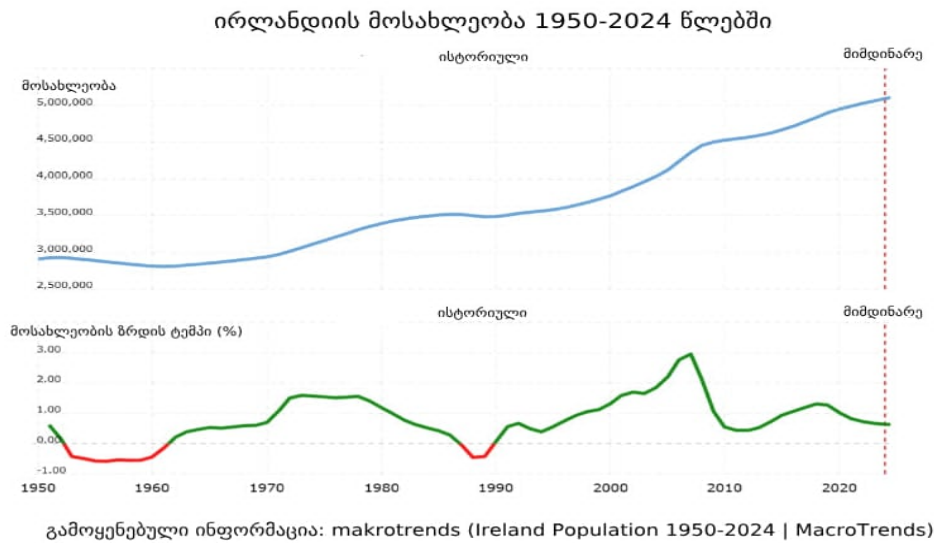

გამოყენებული ინფორმაცია: macrotrends(Ireland GDP Per Capita 1960-2024 | MacroTrends)

კელტური ვეფხვის შესწავლისას კი, რა თქმა უნდა, ყველაზე მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს მისი გამომწვევი მიზეზების შეცნობა, თუ რამ გამოიწვია მსგავსი ეკონომიკური ბუმი და რატომ განვითარდა პროცესები მსგავსად, მიზეზები კი შემდეგი სახისა: დაბალი კორპორაციული გადასახადები, სტაბილური ეროვნული ეკონომიკა, ადეკვატური საბიუჯეტო ეკონომიკა, ასევე დიდი გავლენა იქონია ამერიკის ეროვნულმა ბუმმა, ერთ-ერთ მთავარ მიზეზად კი შეგვიძლია დავასახელოთ ევროკავშირის წევრობა და ევროკავშირის სუბსიდიები. Peters (2021)

2023 წლის მონაცემებით ირლანდიის მთლიანი სამამულო პროდუქტი შეადგენს 545,79 მლრ აშშ დოლარს, ეს მონაცემი კი 2022 წელთან შედარებით, გაზრდილია დაახლოებით 2%-ით, რაც შეეხება მთლიანი სამამულო პროდუქტი-ს მოსახლეობის ერთ სულზე ის არის \$103,511. 2023 წლის მთლიანი სამამულო პროდუქტი-ს მაჩვენებლით ირლანდია იკავებს 26-ე ადგილს, 196 ქვეყნის რეინტიგში. აუცილებლად უნდა ავლენოთ, რომ ირლანდიის ეკონომიკური შედეგების გაუმჯობესება ბოლო წლებში განპირობებული იყო მისი არაჩვეულებრივი და მიმზიდველი ბიზნეს კლიმატით, ერთ-ერთი ყველაზე დაბალი კორპორაციული გადასახადებით ევროპაში და კარგად განათლებული ინგლისურენოვანი მოსახლეობით, რომლებიც წარმოადგენენ ევროპის ბაზრის ნაწილს. Clark (2024).

რა საკვირველია ეკონომიკურმა ზრდამ დიდი გავლენა იქონია დემოგრაფიულ საკითხზეც და 2023 წლის მონაცემებით ირლანდიის მოსახლეობამ შეადგინა 5,056,935 ადამიანი, 2022 წელთან შედარებით ეს მაჩვენებელი 0.67%-ით გაზრდილია და მეცნიერთა პროგნოზით ყოველწლიურად მეტად მზარდი იქნება. დაახლოებით 2051 წლისთვის მოსახლეობა გადხება 6,5 მლნ. ჰეგარგის ნაშრომში მოცემულია ყველა ის დეტალი და პუნქტი, რომელიც ეხება ირლანდიის მოსახლეობას, მასში კი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ ირლანდია გადაიქცა წმინდა მიგრაციული გადინების ქვეყნიდან ისეთ ქვეყნად, რომელიც ძირითადად განიცდის წმინდა მიგრაციის შემოღინებას, ეს ქვეყანა გახდა უფრო მულტიკულტურული და მრავალეთნიკური. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ირლანდიას შობადობის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი აქვს ევროპაში.

ეკონომიკური ზრდა და დემოგრაფია საქართველოში

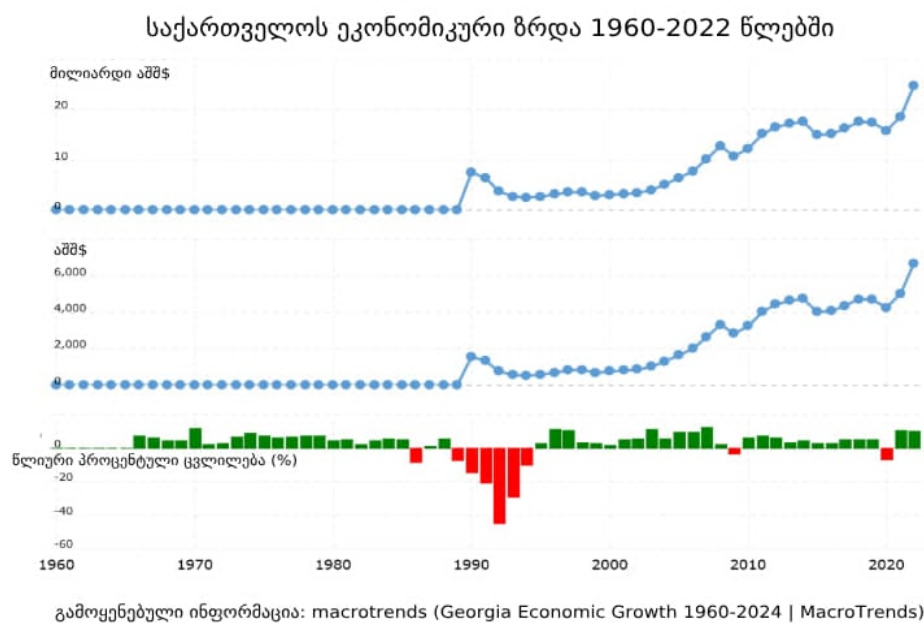
საქართველოს ეკონომიკა და არა მარტო ეკონომიკა, უდიდესი კრიზისის წინაშე იდგა 1991 წელს, ქვეყნის დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ. კორუფცია და ნეპოტიზმი თითქმის ყველა სფეროში იყო, რაც კიდევ უფრო ართულებდა მდგომარეობას და ზრდიდა ინფლაციურ გარემოს, ქვეყანას ფაქტიურად არ გააჩნდა დამოუკიდებლად მოქმედების უნარი, რადგან მას არ ჰქონდა არანაირი მაკროეკონომიკური ინსტრუმენტი და მოქმედების გეგმა. სამოქალაქო ომის, არეულობის და ეკონომიკური კრიზისის ფონზე საქართველო იყო ერთ-ერთი უღარიბესი ქვეყანა, რომლის მთლიანი სამამულო პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე 1992 წელს შეადგენდა 550 დოლარს, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა კი 45%-ით შემცირდა.

1991 წლიდან 2007 წლამდე ქვეყანაში იყო მძიმე ეკონომიკური და პოლიტიკური სიტუაცია, რომელიც სულ უფრო და უფრო მწვავედებოდა, თუმცა დამოუკიდებელი საქართველოს ისტორიაში 2007 წელს რეკორდული 12,6%-იანი ეკონომიკური ზრდა დაფიქსირდა, რომელიც შეგვიძლია დავუკავშიროთ 2 მილიარდი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციის შემოდინებას და მსხვილ ინფრასტრუქტურულ პროექტებს. 2008 წელს ეკონომიკური პროცესები კვლავ შეიცვალა უარესობისკენ, მსოფლიოში დაიწყო ფინანსური კრიზისი, საქართველო კი ჩაება რუსეთთან ომში. 2010 წელს ჩვენი ქვეყანა დაუბრუნდა აღმავლობის ტრაექტორიას და იმავე წელს მთლიანი სამამულო პროდუქტი-ს მოცულობა გაიზარდა 6,2%-ით, მაგრამ პანდემიის დაწყებამ 2020 წელს კვლავ ჩამოშალა ეკონომიკური სისტემა და შეამცირა ეკონომიკური ზრდის ტემპი.

საქართველოს ეკონომიკური ზრდა განაპირობა რამდენიმე ფაქტორმა ერთ-ერთი კი არის გონივრული ეკონომიკური მენეჯმენტი, საქართველომ განიცადა

შესამჩნევი შემოსავლის ზრდა და სიღარიბის შემცირება, რა გამოწვეული იყო სწორი მაკროეკონომიკური მენეჯმენტით. თავისუფალი ვაჭრობა და ტურიზმი ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკის მთავარი მამოძრავებელი ძალაა, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის მოქმედებს ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის. ხდება უცხოური ვალუტის შემოდინება, რაც პირდაპირ მოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკაზე. პოზიტიურია ასევე საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ გაკეთებული პროგნოზები, რომელიც 2024 წლისთვის 5,6% ეკონომიკურ ზრდას ელის. საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ ასევე იგეგმება ინფლაციის მიზნობრივი შემცირება, რაც გამოიწვევს ინვესტიციების გაფართოვებისა და ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესებას, ქვეყანაში არსებული სტაბილური ეკონომიკური მდგომარეობა მიმზიდველია ყველა უცხოელი ინვესტორისთვის, ვინაიდან მათ აქვთ ნდობა ამ ქვეყნის მიმართ.

ნახაზი 3

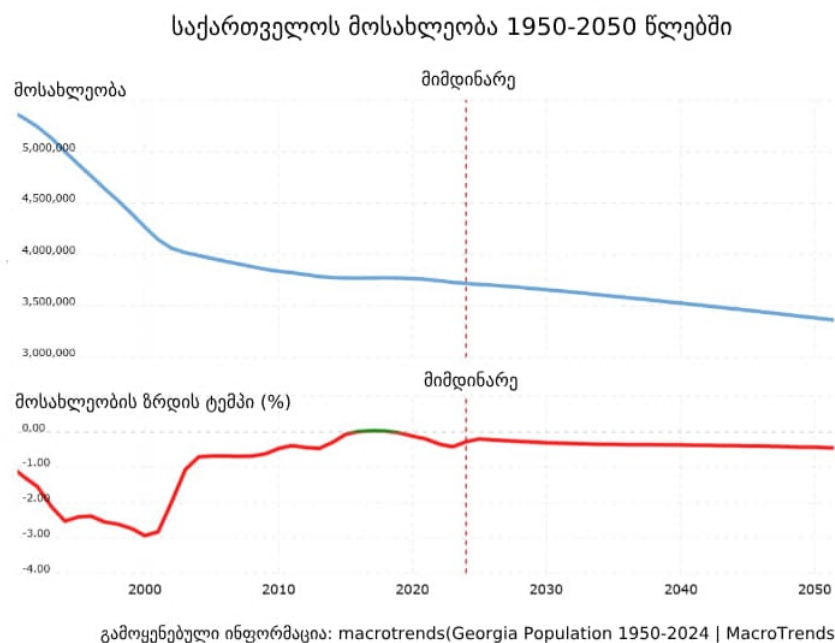
საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ საქართველოს დემოგრაფია მკვეთრად დაეცა, რაც გამოიწვია ომებმა, სოციალურ-ეკონომიკურმა კრიზისმა და ემიგრაციამ. 1992 წლიდან იწყება უარყოფითი ტენდენციები და მოსახლეობის მკვეთრი შემცირება, რომლის ერთ-ერთ მთავარი მიზეზი ომი და ტერიტორიის დაკარგვა გახლდათ. დღეის მონაცემებით საქართველოს მოსახლეობა 2024 წლის 1 იანვრის მაჩვენებლით შეადგენს 3 694.6 ათას ადამიანს, რაც წინა წელთან შედარებით 0.30%-ით არის შემცირებული, ეს შეგვიძლია ავხსნათ მიგრაციის ზრდით და შობადობის შემცირებით.

სამწუხაროდ, მოსალოდნელია, რომ შობადობის კლება მზარდ ემიგრაციასთან ერთად გაგრძელდება უახლოეს მომავალში, რაც გამოიწვევს მოსახლეობის მუდმივ შემცირებას. მიმდინარე პროგნოზის ვარაუდის მიხედვით 2050 წლისთვის წლიური ზრდის ტემპი -0,45%-მდე დაიკლებს.

მოსახლეობის ზრდა ყველა ქვეყნისთვის მნიშვნელოვანია და მათ შორის გამონაკლისი არც საქართველოა. მისი შეცვლა შეიძლება სხვადასხვა ღონისძიებით, რომელთა შორისაც არის ეკონომიკური განვითარება და დასაქმების შესაძლებლობები. პოლიტიკა, რომელიც ხელს უწყობს ინვესტიციებს, მეწარმეობას და სამუშაო ადგილების შექმნას, ვინაიდან განათლებული ადამიანები აუცილებელია მდგრადი ზრდისთვის, პოლიტიკას კი, რომელიც ინვესტირებას ახდენს განათლებაში, პროფესიულ მომზადებასა და უნარების განვითარებაში, შეუძლია მოიზიდოს და შეინარჩუნოს მაცხოვრებლები, განსაკუთრებით ახალგაზრდები.

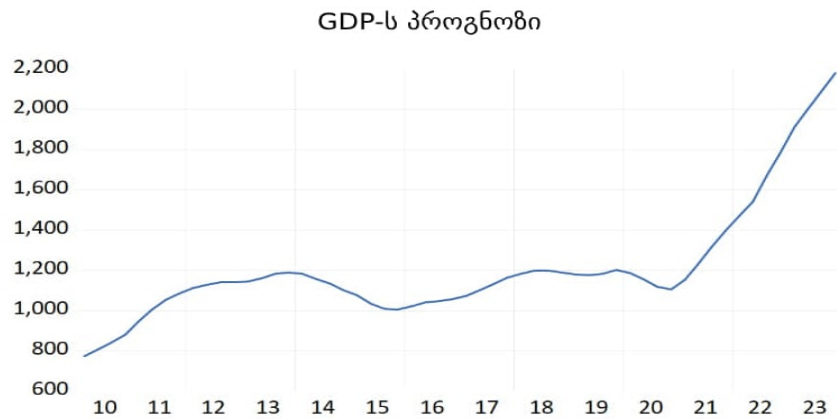
დადებითად იმოქმედებს ასევე ოჯახის მხარდაჭერის და ჯანმრთელობის პროგრამების ხელმისაწვდომობა, რომელიც აძლიერებს დედის და ბავშვის მდგომარეობას, და ხელს უწყობს მოსახლეობის გაფართოვებას.

ნახაზი 4

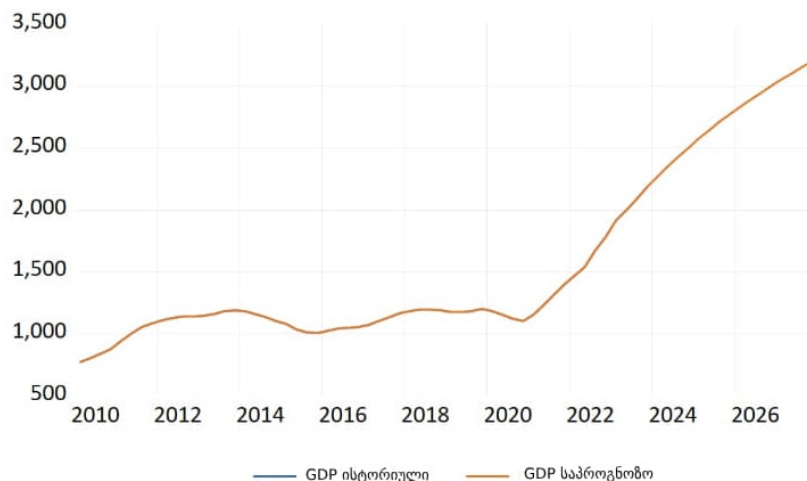
პროგნოზი

საქართველოს ეკონომიკური ზრდის პროგნოზისთვის გამოვიყენეთ კვარტლური მონაცემები მთლიანი სამამულო პროდუქტი-ს მოსახლეობის ერთ სულზე 2010-Q1 -> 2023-Q4 ის ჩათვლით. პროგნოზი გაკეთებულია პროგრამული პაკეტის EViews-ის გამოყენებით. Eviews-ში ვქმნით დროით მწრკივს **Object** დან და შეგვაქვს მონაცემები. ვამოწმებთ ამ მონაცემებს სტაციონალურობაზე, **Unit-Root** ის ტესტით, გრაფიკიდან გამომდინარე ცხადია მოდელში სეზონურობაა. ამიტომ სეზონურობისგან უნდა გავწმენდოთ კოეფიციენტი 1, რის შემდეგაც იცვლება მონაცემებიც და გრაფიკიც.

პროგნოზი აგებულია EViews13 პროგრამულ უზრუნველყოფაში

ვიყენებთ Seasonal-Root-Test და მონაცემების ათვლას 2013 წლიდან იწყებს. ახსნადი გაფანტულობა საკმაოდ მაღალია, შესაბამისად მაღალი იქნება ფიქსირის კრიტერიუმიც. შემდეგ მოდელი შევამოწმეთ სტაციონალურობაზე, და იყო **არასტაციონალური**, ამიტომ დიფერენციაცია გახდა საჭირო. შედეგად ამოირჩა ყველაზე კარგი **AR(2) MA(1)** მოდელი, რომლის მიხედვითც 2024 წლიდან 2027 წლის ბოლომდე სეზონურად შენონილი პროგნოზია:

პროგნოზი აგებულია EViews13 პროგრამულ უზრუნველყოფაში

საბოლოო პროგნოზის სახედ კი მივიღეთ შემდეგი მონაცემები და შეგვიძლია ვთქვათ, რომ 2027 წლისთვის საქართველოში მთლიანი სამამულო პროდუქტი (GDP) მოსახლეობის ერთ სულზე იქნება 12 495,091 \$.

დასკვნა

შეჯამების სახით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეკონომიკური ზრდა და დემოგრაფია პირდაპირ ზემოქმედებენ ერთმანეთზე, როგორც განვითარებულ ირლანდიაში, ასევე განვითარებად საქართველოში. ვიხილეთ ირლანდიის ეკონომიკური და დემოგრაფიული ზრდის მიღწევის მიზნები და მისი შედეგები გრაფიკულად, რაც

კიდევ ერთხელ გვაძლევს იმის თქმის უფლებას, რომ სწორი პოლიტიკის გატარება უმნიშვნელოვანესია ქვეყნისთვის. საქართველოს მაგალითმა კი გვაჩვენა, როგორ მოქმედებს უარყოფითი გავლენები ქვეყანაზე, კერძოდ ომი და არეულობა, რაც აფერხებს ქვეყნის განვითარებას და ხელს უშლის ეკონომიკური ზრდის მიღწევას.

EViews პროგნოზის მიხედვით კი ვნახეთ, რომ საქართველოს მოსახლეობა კლებულობს, მთლიანი სამამულო პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე კი მცირედით იზრდება და 2027 წლისთვის იქნება 12 495,091 \$.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თოლორდავა გ. (2023). „დამოუკიდებელი საქართველოს ეკონომიკური ისტორია – 32 წელი რიცხვებში“ დამოუკიდებელი საქართველოს ეკონომიკური ისტორია – 32 წელი რიცხვებში (bm.ge)
2. მოსახლეობა და დემოგრაფია – საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (geo-stat.ge)
3. საქართველოს ეკონომიკა – ვიკიპედია (wikipedia.org)
4. Clark D. (2024). The Irish economy – Statistics & Facts. The Irish economy – Statistics & Facts | Statista
5. DEMOGRAPHIC CHANGE – A KEY POLICY ISSUE (2021). Demographic Change – A Key Policy Issue | Social Justice Ireland
6. GDP per capita (current US\$) – Ireland | Data (worldbank.org)
7. Georgia’s Economic Growth to Moderate in 2023 and 2024 — ADB Georgia’s Economic Growth to Moderate in 2023 and 2024 — ADB | Asian Development Bank
8. Ireland GDP – Gross Domestic Product Ireland GDP – Gross Domestic Product 2023 | countryeconomy.com
9. in Economic Growth (2017). The Role of Population in Economic Growth – E. Wesley F. Peterson, 2017 (sagepub.com)
10. Simon J. L. (2019). The Economics of Population Growth, The Economics of Population Growth (degruyter.com) <https://doi.org/10.1515/9780691197654>
11. Peters K. (2021). Celtic Tiger: Definition, History, and How Irish Economy Thrived Celtic Tiger: Definition, History, and How Irish Economy Thrived (investopedia.com)
12. Agarwal P. (2022). Malthusian theory of population. Malthusian Theory Of Population – Intelligent Economist
13. Population, total – Georgia | Data (worldbank.org)
14. The demographic transition and economic growth: implications for development policy (2015). The demographic transition and economic growth: implications for development policy | Humanities and Social Sciences Communications (nature.com)
15. The Role of Population in Economic Growth (2017). The Role of Population in Economic Growth – E. Wesley F. Peterson, 2017 (sagepub.com)

სოციალური მეწარმეობის როლი მდგრად განვითარებაში (ძირითად ბიზნეს მოდელებზე დაყრდნობით)

ელენე გარდავა

საზოგადოებაში შეინიშნება სოციალურ პრობლემათა მთელი კომპლექსის გამწვავება, ხოლო მეორე მხრივ – საზოგადოების უუნარობა გადაჭრას ეს პრობლემები. ნაშრომში აღწერილია ის თუ როგორ ახდენს გავლენას სოციალური მეწარმეობა მდგრად განვითარებაზე. ამ ორ ტერმინს შორის ერთგვარ მაკავშირებლად განხილულია ბიზნეს-მოდელები, რომლებშიც გაერთიანებულია ბენეფიციარი, სოციალური მეწარმე და ფინანსური/არაფინანსური ნაკადები. თითოეულის ადგილი ბიზნეს-მოდელებში განსაზღვრას სოციალური სანარმო შექმნილ პროდუქტს, რაც ამავე დროს მდგრადი განვითარების მიზნებს აკმაყოფილებს. შესაძლებელი ხდება „მდგრადი-სოციალური“ სინერგიის გამოყენებული, რომლებიც ადასტურებენ სტატისტიკური კავშირის არსებობას სოციალურ და მდგრად მიზნებს შორის. გამოყენებულია რეგიონული მშპ და აა(იპ) კორპორაციების გამოშვების მთლიანი მოცულობა, ასევე აბსოლუტური სიღარიბისა და სოციალურ სანარმოში დასაქმებულ პირთა რიცხვობრივი კავშირი წლების მიხედვით. დასკვნითი ნაწილი კი ეთმობა ძირითად რეკომენდაციებსა და პრიორიტეტული მიმართულებების გამოყოფას: ეკონომიკური, დემოგრაფიული, სოციალური, ტექნოლოგიური.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური მეწარმეობა, მდგრადი განვითარება, 5 ბაზისური ბიზნეს-მოდელები, პრიორიტეტული მიმართულებების გამოყოფა, მდგრადი სოციალური განვითარება.

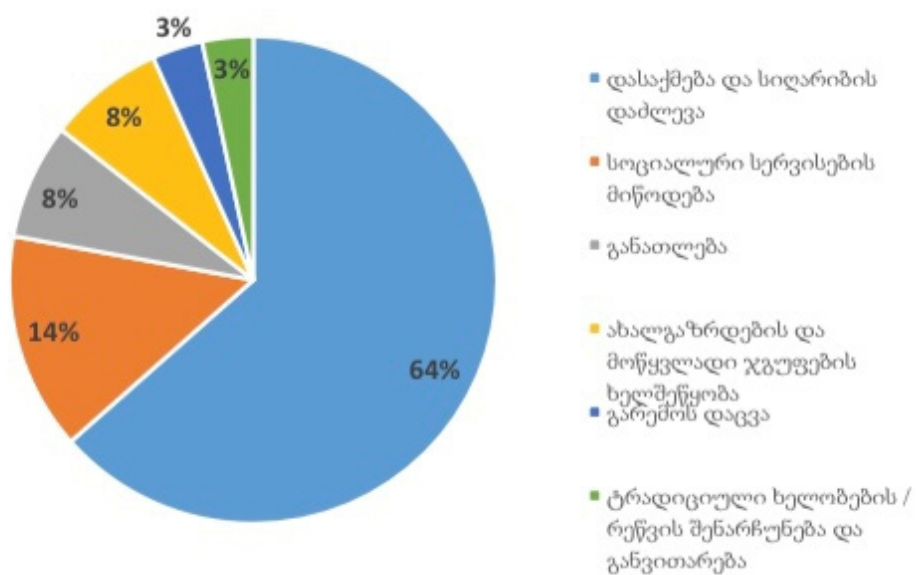
სოციალური მეწარმეობა საქართველოში შედარებით ახალი კონცეფციაა და მისი განვითარება სულ 10 წელს ითვლის. სექტორის განვითარების მიზანმიმართული საქმიანობა 2010 წლიდან იწყება, როდესაც საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრმა, ევროპის ფონდმა და ბრიტანეთის საბჭომ გააერთიანეს ძალისხმევა ქვეყანაში სოციალური მეწარმეობის განვითარების მიზნით. მას შემდეგ საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფში, აკადემიურ სექტორში, ახალგაზრდებში, მედიასა და გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა ინტერესი წლიდან წლამდე იზრდება. სოციალური მეწარმეობის ერთიანი დეფინიცია არ არსებობს. ფართო გაგებით, სოციალური სანარმო არის კომერციული ან არაკომერციული ორგანიზაცია, რომელიც ახორციელებს სოციალური სარგებლის მომტან ეკონომიკურ საქმიანობას. არასამეწარმეო სამართლის ევროპული ცენტრი თავის კვლევებში განიხილავს სოციალური მეწარმეობის სამ ძირითად კრიტერიუმს, რომლებიც ეყრდნობა ევროკომისიის მიერ შემუშავებულ დეფინიციას. ესენია: მმართველობითი, ეკონომიკური და სოციალური ასპექტები.

სოციალური მეწარმეობის სექტორი საქართველოში: ზემოთ აღნიშნული კრიტერიუმების მიხედვით შეგვიძლია მოვახდინოთ საქართველოში SE-ს საქმიანობის ძირითადი მიმართულებები, რათა შემდგომ შევძლოთ იმ დარგების გამოყოფა, რომლებიც საჭიროებენ განვითარებას.

საქართველოში მოქმედი სოციალური საწარმოების მიზნები მრავალფეროვანია, მაგრამ, ჭარბობს დასაქმებისა და სიღარიბის მიზნით შექმნილი საწარმოები – 66%, სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობის გაზრდის მიზნით – 15%, განათლების მიზნით შექმნილია საწარმოთა 8%. როგორც ჩანს ჭარბობს დასაქმება/სიღარიბის აღმომგზაველი მიმართულებები.

დიაგრამა 1

სოციალურ საწარმოთა კლასიფიკაცია მიზნობრიობის მიხედვით

საქმიანობის ტიპის მიხედვით: სოციალურ საწარმოთა 57% ქმნის გარკვეულ პროდუქციას, ხოლო 43% სერვისის მიმწოდებელია. საწარმოები ქმნიან ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტს. სოციალური საწარმოების მიერ შეთავაზებული სერვისები მრავალფეროვანია: სოციალური სერვისები, სოციალური კაფეები, ქეითორინგი, ციფრული მომსახურება, გაყიდვების ხელშეწყობა, არაფორმალური განათლება, ეზოებისა და ბაღების მოვლა, ტურისტული სერვისები და სხვა. ნაკლებად აქტიური სფეროა სერვისის მიწოდების სფერო, რაც საჭიროებს ამ მხრივ ღონისძიებებს.

სოციალური მენარმეობა ქვეყანაში ქმნის ისეთ გარემო-პირობებს, რომელიც მდგრადი განვითარების მიზნებს მიღწევადს ხდის და დადებითად მოქმედებს ეკონომიკურ განვითარებასა და მის ინდიკატორებზე. კერძოდ:

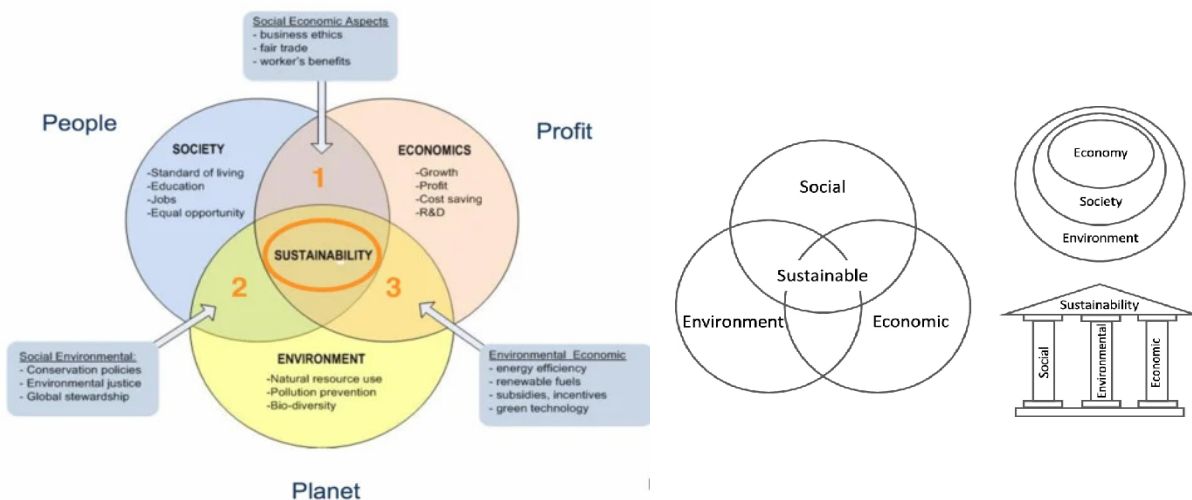
- სოციალური საწარმოები ავსებს იმ ცარიელ ადგილებს, სადაც სახელმწიფო და ბიზნესი ვერ უზრუნველყოფს საჭირო სერვისების/პროდუქტების მიწოდებას;
- ეხმარება სახელმწიფოს, მიაწოდოს სერვისები უფრო ხარჯთეფექტურად;
- ხელს უწყობს დასაქმებას იმ ჯგუფებისა, რომლებიც დასაქმების ბაზარზე ნაკლებად კონკრეტულია;
- არის სოციალური ინტეგრაციის მექანიზმი;

- შეაქვს მნიშვნელოვანი წვლილი გარემოსდაცვითი, კულტურული, არაფორმალური განათლების სფეროში;
- სიღარიბის დასაძლევად არის ეფექტური მექანიზმი.

მდგრადი განვითარება და SE-ს ფუნქციონირება ურთიერთშეთანხმებულად შესაძლებელს ხდის ნაკლები დანახარჯებით და მიზანშეწონილობის სწორი ანალიზით მიღწეულ იქნეს ორივე სფეროს სტაბილურობა. მდგრადი განვითარება მოიცავს ეკონომიკურ, სოციალურ და ეკოლოგიურ ასპექტებს. მიიჩნევა, რომ განვითარება უნდა იყოს: ეკონომიკურად ხელსაყრელი, სოციალურად სამართლიანი და გარემოსთვის დამზოგავი. მდგრადი განვითარებისა და სოციალური მეწარმეობის დაკავშირება მიგვიყვანს ტერმინამდე – „**მდგრადი სოციალური განვითარება**“, რაც პირველ რიგში, გულისხმობს ყველანაირი დისკრიმინაციის აღმოფხვრას და საზოგადოების მოწყვლადი წევრების – შშმ პირები, ქალები, უმცირესობები – სოციალური უფლებების დაცვას. სოციალური საქმიანობისა და მდგრადი განვითარების მიზნების კავშირს წარმოადგენს (დიაგრამა 4/3). მდგრადობა მოიცავს საზოგადოებას, ეკონომიკისა და გარემოს სრულყოფის მიზნებს.

დიაგრამა 2

სოციალური და ეკონომიკური გარემოს ურთიერთკავშირი

მდგრადი განვითარების მიზნები: 17 მიზნისა და 169 ინდიკატორის ნაკრებია, რომლებზეც თანხმდება გაეროს ყველა წევრი ქვეყანა უკეთესი და უფრო მდგრადი მომავლის მისაღწევად. ეს მიზნები ჩვენ წინაშე არსებულ თანამედროვე გლობალურ გამოწვევებს ეხება:რ

მდგრადი განვითარების მიზნები

ამრიგად, მდგრადი განვითარების ეკონომიკური ასპექტი პირდაპირ კავშირშია როგორც ეკოლოგიასა და გარემოს დაცვასთან, ისე სოციალური საწარმოს მიზნებთან.

აღნიშნული სფეროები ეკონომიკის, დაახლოებით, 60 %-ს შეადგენს და გლობალური მიზნების მიღწევაში კრიტიკულად მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. ამ შესაძლებლობების სრულად გამოსაყენებლად, სოციალურმა საწარმოებმა უნდა განაგრძოს სოციალური და ეკოლოგიური მდგრადობისკენ სწრაფვა სწორედ ისე, როგორც მიისწრაფიან ბაზრის წილისა და კომპანიის წილის მოსაპოვებლად. ნაშრომის მოცემულ ნაწილში კი განხილულია 5 ძირითადი ბიზნეს-მოდელი, რომელსაც სოციალური საწარმო იყენებს რათა მდგრადი და სოციალური მიზნები ერთმანეთთან დააკავშიროს და განახორციელონ ბიზნეს-მისია.

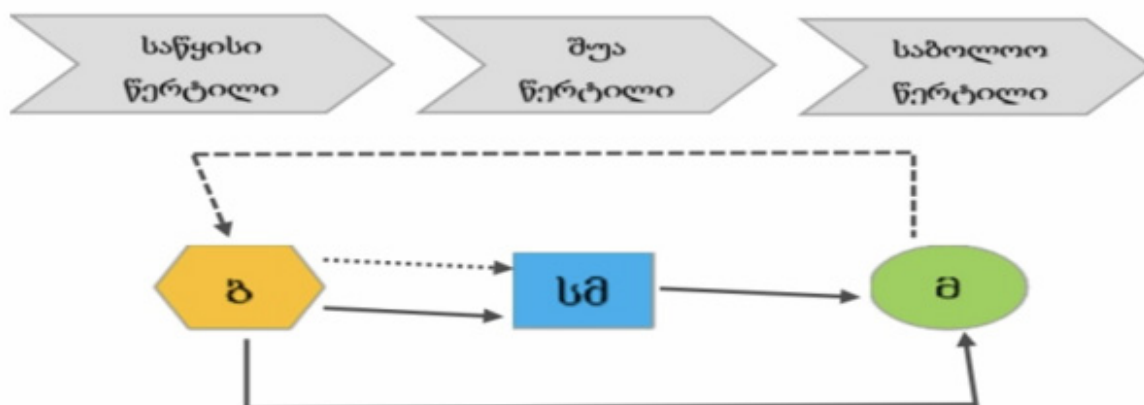
1. მოდელი პლატფორმა – სოციალური მეწარმე გვევლინება ბენეფიციარსა და მყიდველს შორის შუამავლის რანგში, ახორციელებს რა ძირითადი მიზნის რეალიზებას – ბენეფიციართა მიერ ბაზარზე წვდომის უზრუნველყოფა. როგორც წესი, სოციალური მეწარმე ამ მოდელში ასრულებს ბროკერის ფუნქციას და არ ქმნის პროდუქტს ბენეფიციარებისთვის. მოცემულ მოდელში ბენეფიციარი იღებს წვდომას რესურსებზე, მომსახურებაზე, რომლის მიწოდებასაც ახორციელებს მისთვის სოციალური მეწარმე. მისი მაგალითია „ცოდნის კაფე“, ხელს უწყობს ახალგაზრდებისა და ხანდაზმულების საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართულობის ზრდას. „ცოდნის კაფე“ აერთიანებს შემდეგ სივრცეებს – კაფეს, არაფორმალური განათლების ცენტრს, მულტიმედია ბიბლიოთეკას, საქართველოში ერთ-ერთ ყველაზე დიდ ინგლისურენოვან ბიბლიოთეკას, სამუშაო სივრცეს, რეზიდენციასა და წიგნის მაღაზიას. „ცოდნის კაფე“ გახდა ერთადერთი თავისუფალი სივრცე სიღნაღის მუნიციპალიტეტში შეხვედრებისთვის, ლიტერატურული საღამოებისთვის, დისკუსიების, კინოჩვენებების, ტრენინგებისა და ვორკშოპებისთვის.

ამ მოდელთან შესაძლოა დავაკავშიროთ SD-ის რამდენიმე მიზანი: ხარისხიანი განათლება, მდგრადი ქალაქები და დასახლებები, ინოვაცია.

2. მოდელი ბაზარზე წვდომა – წარმოადგენს მოდელს, სადაც სოციალური მეწარმე არის შუამავალი, რომელიც უზრუნველყოფს ბენეფიციარის ბაზარზე წვდომას. მოდელ „პლატფორმა“-ს მსგავსად, ამ მოდელში ბენეფიციარი არ გვევლინება შემოსავლის წყაროდ, ხოლო მისგან განსხვავებით, სოციალური მეწარმე, როგორც წესი, უზრუნველყოფს არა მხოლოდ სივრცის შექმნას ინფორმაციის გაცვლელად, არამედ ახორციელებს პროდუქციის შეძენასაც ბენეფიციარებისგან შემდგომი გადაყიდვისთვის ან საბოლოო პროდუქციის წარმოებაში ნედლეულის სახით გამოსაყენებლად. მაგალითად, სოციალური საწარმო „აგამა“ ახორციელებს წყალტუბოს მუნიციპალიტეტში ეკოლოგიურად სუფთა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოება-გადამუშავებას ახალი ტექნოლოგიების დანერგვით. პროექტის წყალობით სოფლის სოციალურად დაუცველ მაცხოვრებლებს აქვთ სამსახური, ხოლო იმერეთის რეგიონის ფერმერებს კი – შესაძლებლობა მიიტანონ თავიანთი საქონელი მომხმარებლებამდე დიდ ქალაქებში. ეს მოდელი ამარტივებს SD-ის შემდეგი მიზნების მიღწევას: სიღარიბე, მრეწველობა, ღირსეული სამუშაო და ეკონომიკური ზრდა, მდგრადი ქალაქები, არა შიმშილი, ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა, ეკოლოგია.

სქემა 1

მოდელი „ბაზარზე წვდომა“

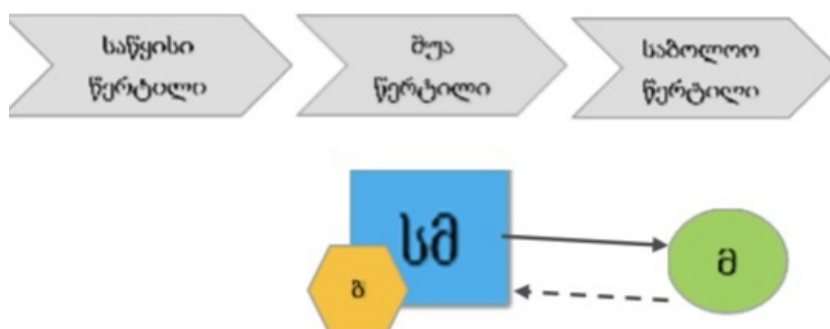

3. მოდელი დასაქმება – ესაა მოდელი, რომელშიც ბენეფიციარი იმყოფება ფასეულობათა ჯაჭვის შიგნით. ის ასახავს დასაქმების, მოსახლეობის „მონყევადი“ ფენების (მაგალითად, შშმ პირები, მუდმივი საცხოვრებელი ადგილის არმქონე ადამიანები, სრულწლოვანებას მიღწეული ბავშვთა სახლის ბენეფიციარები და ა.შ.) ჩართულობას ფასეულობის ფორმირების პროცესში. სოციალური საწარმო „ოჩოკემპი“ ახორციელებს ინკლუზიური საბანაკე მომსახურების მიწოდებას ლაგოდეხში. საწარმოში მუშაობენ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები,

რომლებსაც გააჩნიათ არა მხოლოდ სამუშაო ადგილი, არამედ სოციალიზაციის შესაძლებლობაც. ამ მოდელის მიზანია ინტეგრაცია, სოციალური ადაპტაცია და საზოგადოების ამა თუ იმ კონკრეტული ჯგუფის, ე.წ. „მონყვლადი ფენების“ ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება. ამ მოდელს შეესაბამება მდგრადი განვითარების შემდეგი მიზნები: შემცირებული უთანასწორობა, პარტნიორობა მდგრადი განვითარებისთვის, ღირსეული სამუშაო და ეკონომიკური ზრდა.

სქემა 2

მოდელი „დასაქმება“

4. მოდელი „საქონელზე/მომსახურებაზე წვდომა“ – ფარავს საბაზრო და სახელმწიფო პოლიტიკის ნაკლოვანებებს, რომელიც უკავშირდება ადამიანების გარკვეული ჯგუფებისთვის საქონელზე ან/და მომსახურებაზე წვდომის არქონას. მაგალითად, საქართველოში სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს აუტისტი ბავშვებისთვის განათლების მიცემა და მათი სოციალიზაცია. ხორციელდება ბენეფიციართა მოთხოვნის დაკმაყოფილება იქ, სადაც არ არსებობს საქონელი ან მომსახურება სუსტად განვითარებული ინფრასტრუქტურის გამო. პრობლემის გადაჭრის საკითხის მიმართ ინოვაციური, ნოვატორული მიდგომის გამოყენების მეშვეობით, სოციალურ მეწარმეს შესწევს უნარი შეიმუშაოს მოდელი, რომელიც შეძლებს ფასეულობის შექმნას ფინანსური სტაბილურობის მიღწევასთან ერთად.

5. მოდელი ქველმოქმედება – ბენეფიციარი იღებს საქონელს/მომსახურებას აბსოლუტურად უსასყიდლოდ. როგორც წესი, ასეთი მოდელი გამოიყენება იმ შემთხვევებში, როდესაც ბენეფიციარს არ შეუძლია გადაიხადოს საფასური. ორგანიზაცია „ანასეულის ხანდაზმულთა სახლი“ ახორციელებს ოჯახს მონყვეტილი, სოციალურად დაუცველი, ხანდაზმული პირებისთვის საბაზისო, საცხოვრებელი პირობებისა და ფსიქოლოგიური რეაბილიტაციის მომსახურებას.

6. შერეული მოდელი – მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ძირითადი მოდელეები არის შერეული ტიპის (ჰიბრიდული), რომლებიც საკმაოდ გავრცელებულია სოციალურ მეწარმეობაში. კვლევამ აჩვენა, რომ ყველაზე ხშირად გამოყენებადი მოდელი ესაა – ორი მოდელის „დასაქმების“ და „ქველმოქმედების“ კომბინაცია, ანუ როდესაც ბენეფიციარი იმყოფება ფასეულობის ჯაჭვის შიგნით და ამავედროულად არის მომხმარებელიც. ამასთანავე, ეს შესაძლებელია იყოს ერთი და იგივე სა-

მომხმარებლო სეგმენტი. მაგალითად, სოციალური საწარმო „ეტლების საამქრო“ აწარმოებს აღჭურვილობას შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისთვის, ამავდროულად წარმოების პროცესში დასაქმებულები არიან თავად შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები. ჰიბრიდული მოდელით, როგორც ჩანს მიღწევა-დი ხდება SD-ის ეკოლოგიური, სოციალური და ეკონომიკური მიზნები.

თეორიული და არსებული პრაქტიკის მაგალითზე გაანალიზებულია სოც მე-წარმოების როლი მდგრადი სოციალური მიზნების მიღწევაში, ახლა კი ეკონომეტრიკული მოდელი განვიხილოთ და აღვწეროთ კვლევის შედეგები. აღებულია რეგიონული მშპ 2017-2022 წლამდე სამეგრელოში, მეორე დაკვირვების ობიექტი კი არის ააიპ (არაკომერციული არასამეწარმეო პირები)-ის მიერ გამოშვებული საქონელი/მომსახურების მთლიანი მოცულობა. იმის დასაანხად თუ როგორი კავშირია ამ ორ ცვლადს, შორის – რეგრესიით დავინახავთ.

ცხრილი 1

რეგიონული მთლიანი შიდა პროდუქტი და სოციალური საწარმოების გამოშვების მოცულობა 2017-2022 წლებში

	რ ე გ ი ო ნ უ ლ ი მ შ პ სამეგრელოში	ა ა ი პ გამოშვება / მომსახურება
	Y	X
2017	2375.67	973,075.5
2018	2376.67	1,077,758.8
2019	2377.67	1,402,561.8
2020	2378.67	1,732,872.6
2021	2379.67	1,993,068.2
2022	2380.67	2,107,043.9

ცხრილი 2

რეგიონული მთლიანი შიდა პროდუქტისა და სოციალური საწარმოების გამოშვების მოცულობის კავშირის ეკონომეტრიკული ანალიზი

SUMMARY OUTPUT						
Regression Statistics						
Multiple R	0.988824562					
R Square	0.977774015					
Adjusted R Square	0.972217519					
Standard Error	0.31183118					
Observations	6					
ANOVA						
	df	SS	MS	F	Significance F	
Regression	1	17.11104526	17.11105	175.9695256	0.00018664	
Residual	4	0.38895474	0.097239			
Total	5	17.5				
Coefficients						
	Coefficients	Standard Error	t Stat	P-value	Lower 95%	Upper 95%
Intercept	2372.11	0.473	5005	9.561	2370.7	237.9076
X Variable 1	3.91	2.949	13.26535	0.000186638	3.09	0.0009

რეგრესიის საბოლოო სახეა: $Y=2372,11+3,91X$ -ამ მოდელის ეკონომიკური შინაარსია რომ X (სოციალური საწარმოდ რეგისტრირებული არაკომერციული ორგანიზაციების გამოშვების) ერთეულოვანი ზრდა გამოიწვევს რეგიონული მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდას (ამ შემთხვევაში სამეგრელოს მაგალითზე) საშუალოდ 3,91ათ.-ით. დეტერმინაციის და დეტერმინაციის კორექტირებული კოეფიციენტები, რომლებიც მოდელის მორგების ხარისხს ამოწმებენ მივიღეთ $R^2=0,988$ რაც ერთთან ძალიან ახლოსაა და მოდელი სტატისტიკურად მნიშვნელოვანია, შესაბამისად დასკვნებზე მსჯელობა მოდელზე დაყრდნობით ჭეშმარიტია.

მდგრადი განვითარების მიზნებში მთავარს და ყველაზე მომხიბვლელს წარმოადგენს პირველი მიზანი-არა სიღარიბეს. სიღარიბის აღმოფხვრა ემსახურება სოციალური მენარმეობაც, როგორც პირდაპირი ისე არაპირდაპირი გზებით. ამას ხაზი გაესვა ბიზნეს-მოდელების განხილვისას, ახლა კი გამოვიკვლიოთ რეგრესიით.

ცხრილი 3

სოციალურ საწარმოებში დასაქმებულთა რიცხვი და აბსოლუტური სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის რაოდენობა 2017-2018 წლებში

აიიპ-ში დასაქმებულ ები,ათასი ერთ			
Y	X(%)	X აბსოლუტური სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობა	
2017	52872.62	21.9	766500
2018	53027.62	20.1	749529
2019	54417.1	19.5	725985
2020	54417.1	21.3	791508
2021	54575.8	17.5	652000
2022	55171	15.6	572208

ცხრილი 4

სოციალურ საწარმოში დასაქმებულებსა და აბსოლუტური სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფ მოსახლეობას შორის კავშირის ეკონომეტრიკული ანალიზი

SUMMARY OUTPUT					
Regression Statistics					
Multiple R	0.675215366				
R Square	0.45591579				
Adjusted R Square	0.319894738				
Standard Error	68008.90566				
Observations	6				
ANOVA					
	df	SS	MS	F	gnificance
Regression	1	15	1.55E+10	3.351803	0.141098
Residual	4	1855.786	4.63E+09		
Total	5	3407.33			
Coefficients					
	Standard Err	t Stat	P-value	Lower 95%	
Intercept	3986.2	1788776	2.22728	0.089882	982332.8
X Variable 1	-60.548	33.07237	-1.83079	0.141098	-152.372

მიღებული რეგრესიის საბოლოო სახეა: $Y=3986,2-60.54X$, ეკონომიკური ინტერპრეტაციის მიხედვით: სოციალურ საწარმოში დასაქმებული ადამიანების რიცხვის ათასი ერთეულით ზრდის შედეგად აბსოლუტურ ზღვარს მყოფი მოსახლეობის რიცხვი მცირდება საშუალოდ 60,5 ათასი ერთეულით, ვინაიდან, აბსოლუტურ ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი უმუშევარია, ის მოიცავს საზოგადოების მონეულად ჯგუფებს. მათი დასაქმება კი როგორც მდგრადი განვითარების, ისე სოციალური მეწარმეობის მიზანია.

ეკონომიკური კავშირი სოციალურ მეწარმეობასა და მდგრადი განვითარების მიზნებს შორის ასევე შეგვიძლია დავინახოთ ააიპში დასაქმებულთა რიცხვსა და სოციალური დაზღვევების მიმღებთა შორის კავშირით.

ცხრილი 5

სოციალურ საწარმოში დასაქმებულები და სოციალური პაკეტების მიმღებები ადამიანების რიცხვი 2017-2018 წლებში

	X-აიპში დასაქმებულები	Y-სოციალური პაკეტებისა და დაზღვევის მიმღებ ადამიანთა რიცხვი
2017	51959	166000
2018	52280	165000
2019	53736	171700
2020	53490	174800
2021	53658	177900
2022	54148	178400
საშუალო	53110	173400

ცხრილი 6

სოციალურ საწარმოში დასაქმებულებსა და სოციალური პაკეტების მიმღებებს შორის კავშირის ეკონომეტრიკული ანალიზი

SUMMARY OUTPUT			
Regression Statistics			
Multiple R	0.91375631		
R Square	0.8349506		
Adjusted R Square	0.79368824		
Standard Error	2626.55478		
Observations	6		
ANOVA			
	df	SS	MS
Regression	1	139598173.3	1.4E+08
Residual	4	27595160.08	6898790
Total	5	167	
Coefficients Standard Error t Stat			
Intercept	-147508.6	71095.31404	-2.0748
X Variable 1	6.00947811	1.335928924	4.498352

რეგრესიის სახეა: $Y = -14705.8 + 6.09 X$.

სოციალურ საწარმოებში დასაქმებული ადამიანების რიცხვის ზრდა ათასი ერთეულით გაზრდის სოციალური პაკეტებისა და დაზღვევების მიმღებ მოწყვლადი ჯგუფების რიცხვს საშუალოდ 6 ათასი ერთეულით.

სოციალური პაკეტების მიმღებთა რიცხვზე სხვა მრავალი ფაქტორიც ახდენს გავლენას, თუმცა ერთ-ერთია სოციალურ საწარმოებში დასაქმებულთა რიცხვი და ზოგადად სოციალური საწარმოების ატივობის დონე ქვეყნის მასშტაბით. თუ სოციალურ საწარმოებში იზრდება დასაქმებულთა რიცხვი ეს ასოცირდება მოწყვლადი ჯგუფებისთვის ეკონომიკური შემწეობებისა და დაზღვევების გაცემის აქტივობის გაზრდით, რაც გაზრდის მათ ეკონომიკურ დონეს. ეკონომიკური ზრდა კი მდგრადი განვითარების მთავარი მიზანია.

ამ რეგრესიებზე დაყრდნობით ის რაც თეორიულად აღვწერეთ, მათემატიკურადაც დასტურდება. სოციალური საწარმოს გამოშვების ზრდა ასოცირებულია მოწყვლადი სოციალური ფენის დასაქმებასთან, რადგან ისინი ხდებიან მშპ-ს შექმნის მონაწილენი, რაც სოციალური მენარმეობა ქმნის ეკონომიკური სტაბილურობის შესაძლებლობებს, უმუშევრობის შემცირებას, უმუშევრობის შემცირებას მიყვავართ დასაქმებულთა საბაზრო ძალაუფლებების განმტკიცებასთან და ვიღებთ კონკურენტუნარიან მუშახელს, რაც ხელფასების გაზრდას გამოწვევს. ხელფასების გაზრდა გაზრდის კეთილდღეობას, საზოგადოების მოხმარებასა და საქონელსა და მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობას. ეს პროცესები კი მდგრადი განვითარებისთვის პრიორიტეტული მიმართულებებია. სოციალურმა მენარმემ რომ შეძლოს მდგრადი განვითარების მიღწევა თავდაპირველად შეისწავლის საზოგადოებაში არსებულ პრობლემას, შემდეგ სახელმწიფოს ჩართულობას არსებული მიმართულებით და ბოლოს შეიმუშავებს სტრატეგიას. არსებული პროცესის რამდენიმე თვალსაჩინო მაგალითი მოცემულია ცხრილში და ასახავს მდგრადი მიზნების მიღწევის პროცესს, სოციალური საქმიანობიდან (იხ. ცხრილი 7).

ცხრილი 7

სოციალური და მდგრადი მიზნების დაკავშირების ძირითადი ეტაპები

ქეისი	პრობლემა	სახელმწიფო ჩაგრდნა/პასიურობა	გადაჭრის გზა	მდგრადი განვითარების მიზნები
„ფრილანსერ“ დასაქმების პროგრამა პატიმრებისთვის	არ ხორციელდება პატიმრების ინტელექტუალური პოტენციალის გამოყენება	პრობლემა არ არის აღიარებული სახელმწიფოს მიერ, მხოლოდ ლოკალურ დონეზე განხილვადი.	გადაზრდნა-დამკვეთებისათვის პროდუქტის შექმნა. (ტექსტების გაციფრულება-აუდიო მონტაჟი-ტრეზორზე მუშაობა)	შემცირებული უთანასწორობა-განათლება-ხელმისაწვდომი განათლება-პარტნიორობა SD-ისთვის. მათი რესოციკალიზაცია და ჩართვა საქონლის მომხმარებლის შექმნაში.
გამჭირვალე ხელები	აფენის პერტის, თეში მცოფრები ქალების თვითრეალიზება	რეგიონში არ ექცევა ყურადღება ადგილობრივი მოსახლეობის კულტურის განვითარებას	პროდუქტის შექმნა, რომელსაც აქტიურად იყენებს ორგანიზაცია, მოქმედის ქალების ნამუშევრების გამოფენა	მოსახლეობის გააქტიურება-გენდერული თანასწორობა.
მწვანე საჩუქარი (გადამუშავებული მაკულატურისგან შექმნილი ნივთები)				დედამიწის ეკოსისტემა-ხელმისაწვდომი და სუფთა ენერგია-ნარჩენების მართვის პოპილარიზაცია
პერა (აუდიო სტუდია-აუდიო-მულტი რეგნები)				ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა-შემცირებული უთანასწორობა.

დასკვნები და რეკომენდაციები

საქართველოში ჯერ კიდევ დაბალია ცნობიერება სოლიდარული და სოციალური ეკონომიკის შესახებ. შესაბამისად, სოციალური ეკონომიკის ფაქტორებთან დაკავშირებით, როგორცაა სოციალური საწარმო, კოოპერატივი, ფონდები და ასოციაციები, არ არსებობს საერთო მიდგომა და განვითარების ხედვა. რეკომენდაციის სახით ამ სფეროს განვითარებისთვის აუცილებელია პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მიმართულებების გამოყოფა.

პოლიტიკური: მნიშვნელოვანია, შეიქმნას სოციალური მეწარმეობის სექტორის განვითარებისთვის უწყებათაშორისი დიალოგის პლატფორმა, ერთგვარი კოორდინაციის მექანიზმი, რომელიც ასევე გაართიანებს სხვა, ამ სფეროთი დაინტერესებულ სექტორებს, მათ შორის, საზოგადოებრივ ორგანიზაციებსა და თავად სოციალურ საწარმოებს, რათა მონაწილეობითი პრინციპის გათვალისწინებით წარიმართოს სინერგიული პროცესი. მნიშვნელოვანია ასევე სოციალური მეწარმეობისა და სოციალური საწარმოების დეფინიციების დამკვიდრება ქართულ საკანონმდებლო და სხვა ინსტიტუციონალურ ჩარჩოში, რაც ხელს შეუწყობს ამ სექტორის გარშემო ერთიანი გაგების ჩამოყალიბებას, გაამარტივებს სოციალური საწარმოებისთვის გარემოში ოპერირებას და ხელსაყრელ პირობებს შექმნის მათი მდგრადი განვითარებისთვის.

ტექნოლოგიური: გაციფრულება-ახალი ტექნოლოგიები ბიზნესის ეფექტიანობას ზრდის. ისინი ცვლიან ჩვენს მუშაობასა და ინტერაქციას. ამით სოციალური საწარმოებისათვის უკეთესად ორგანიზების, სერვისების მიწოდებისა და მომხმარებელამდე მისვლის შესაძლებლობა იქმნება.

დემოგრაფიული: მოსახლეობის დაბერება და მოსახლეობის ცვლილება დიდ წნეხს წარმოშობს სერვისების მიმართულებით. ინოვაცია, კრეატიულობა და თანამშრომლობაა საჭირო ახალი საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად. მეორე მიმართულება ახალგაზრდების ჩართულობის ამაღლებაა სოციალური მეწარმეობის სფეროში. ახალგაზრდა თაობა გააჩენს პროგრესულ ღირებულებებსა და ახალ მოლოდინებს საზოგადოების, ბიზნესისა და ცხოვრებისადმი. ეს დაეხმარება სოციალური მეწარმეობის სექტორს განვითარებაში მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი მოახერხებს ახალგაზრდების შთაგონებასა და ჩართვას საკუთარ საქმიანობაში.

ეკონომიკური: ფინანსურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდისთვის, მნიშვნელოვანია, არსებული ინსტიტუციური მექანიზმების გამოყენებით, სახელმწიფომ ხელი შეუწყოს სოციალური საწარმოების ფინანსურ მდგრადობას. უპირველესად, სოციალური მეწარმეობის მიზნებისთვის და სოციალური საწარმოებისთვის გრანტის მიღების უფლების საკანონმდებლო აღიარებას. გრანტების გამოყოფა და სოციალურ საწარმოთა პროდუქციის პოპულარიზაციის ამაღლება. – მაგალითად, „იყიდე სოციალური“-ის მსგავსი ინიციატივების განხორციელება. ეს ხელს შეუწყობს სოციალური საწარმოების უკეთეს ხილვადობას. საზოგადოებრივი ჩართულობისა და ინტერესის ზრდა, გამოიწვევს ახალი და ხარისხიანი იდე-

ბის გენერირებას. აგრეთვე, გაიზრდება შანსი ამ სექტორში ჩაერთონ მაღალი პოტენციალის მქონე ახალგაზრდები, რაც მათთვის ეფექტური თვითდასაქმების საშუალებაც იქნება.

პრიორიტეტული მიმართულებების იდენტიფიცირება: ერთ-ერთი საინტერესო და წარმატებული ფორმა იქნება სოციალური სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის შექმნა. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის სტატუსის მქონე სოციალური საწარმოს დაფუძნებას რიგი უპირატესობა ექნება, კერძოდ, ასეთი საწარმო სარგებლობს უპირატესობით მიიღოს გრანტი, არ იბეგრება ქონებისა და საშემოსავლო გადასახადით სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის განხორციელებიდან. ევროკავშირის ერთ-ერთი რეკომენდაცია საქართველოში ფერმერული მეურნეობების განვითარებაა. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შექმნა საკმაოდ მნიშვნელოვანია სოფლის მეურნეობის სექტორის სწორად განვითარებისათვის და როგორც მდგრადი ისე სოციალური განვითარებისთვის. მთლიანობაში, ის რაც თეორიულად აღწერეთ, მატემატიკურადაც დადასტურდა. სოციალური მეწარმეობა ქმნის ეკონომიკური სტაბილურობის შესაძლებლობებს და უკავშირდება SDG-ის მიზნებს. „გლობალური მიზნების მიღწევა ბაზარზე, 4 ეკონომიკურ სისტემაში, 12 ტრილიონი აშშ დოლარის გამომუშავების შესაძლებლობას იძლევა. SE-ს მდგრადი ზრდის მოდელზე გადაყვანა იქნება როგორც რისკებთან, ასევე შესაძლებლობებთან დაკავშირებული. ეს მოიცავს ახალ და უფრო მოქნილ ბიზნეს მოდელებსა და ციფრულ პლატფორმებზე ექსპერიმენტირებას, რაც, შეიძლება, გაიზარდოს და ახალი სოციალური და გარემოსდაცვითი ღირებულების ჯაჭვი შექმნას. ასევე, მნიშვნელოვანია რისკების შემცირება ავტომატიზირებულ ეკონომიკაზე გადასვლისას, ბიზნესის უსაფრთხოებისთვის. რაც გაზრდის სოციალური მეწარმეობის როლს მდგრადი განვითარების სფეროში, ეს კი არსებულ ანალიზში პრიორიტეტული მიმართულებაა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. დანელია ე. (2020). „სოციალური მეწარმეობა, სოციალური საწარმოები და მათი ეკოსისტემა; ევროპული პრაქტიკის მიმოხილვა“
2. დაუთაშვილი ე. (2020). „სოციალური მეწარმეობა საქართველოში, საქართველოს პრაქტიკის მიმოხილვა“. https://civilin.org/wp-content/uploads/2021/08/Social_Enterprise_geo.pdf
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. ბიზნეს-სექტორი. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/195/biznes-sektori>
4. სოციალური მეწარმეობის განვითარების სახელმწიფო მხარდაჭერა საქართველოში: პოლიტიკის დოკუმენტი – კონცეფცია
5. ჯანელიძე ნ. (2020). „სოციალური მეწარმეობა და მისი განვითარების პერსპექტივები საქართველოში“. <https://digitallibrary.tsu.ge/book/2021/july/dissertations/janelidze-disertacia.pdf>

მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია და მოსალოდნელი ცვლილებები შრომის ბაზარზე და ტექნოლოგიებში

ლადო ნიკლაური

თანამედროვე სამყაროში ინტენსიურად ვითარდება ტექნოლოგიები, რომელთაც რევოლუციური ცვლილებები მოაქვთ ინდუსტრიის, ბიზნესისა და მთლიანად საზოგადოებისათვის. ამ კონტექსტში განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის კონცეფცია, რომელიც წარმოადგენს წარმოების განვითარების ახალ ეპოქას. ის დაკავშირებულია ციფრულ ტრანსფორმაციასთან და მოწინავე ტექნოლოგიების ინტეგრაციასთან. ნაშრომში განხილულია ინდუსტრიული რევოლუციები და მათი ძირითადი მახასიათებლები, დამოკიდებულება ინოვაციებსა და მეოთხე ინდუსტრიულ რევოლუციას შორის, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის გამოწვევები და პრობლემები. წარმოდგენილ ნაშრომში განვიხილავთ მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის გავლენას სხვადასხვა ინდუსტრიასა და საჯარო სფეროებზე, ასევე გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს, რომლებსაც კომპანიები და საზოგადოება აწყდება მსგავსი ტექნოლოგიების გამოყენების პროცესში. ნაშრომის ფორმატით ჩატარდა მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციისადმი დამოკიდებულების კვლევა, რომლის ძირითადი შედეგები ასახულია ნაშრომში.

საკვანძო სიტყვები: მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია, შრომის ბაზარი, ტექნოლოგიები.

შესავალი

თანამედროვე პირობებში, მენარმესა თუ ბიზნესმენს ოფისიდან გაუსვლელად შეუძლია შეუკვეთოს მომსახურება, დაუკავშირდეს კონსულტანტს, ჩაატაროს ონლაინ შეხვედრები, გადაჭრას ფინანსური პრობლემები და მრავალი სხვა. მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია (Industry 4.0), გვთავაზობს ახალ მიდგომებს ბიზნესის ორგანიზებისა და ტექნოლოგიასთან ურთიერთობისთვის. ტერმინი პირველად დაინერგა ჰანოვერის გამოფენაზე 2011 წელს და სწრაფად იქცა კომპანიების, აკადემიური კვლევებისა და სამთავრობო ორგანიზაციებისთვის მსჯელობის საგანი მთელს მსოფლიოში. მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის ძირითადი მახასიათებლებია: მონოპოლიზაციის (ნივთების) ინტერნეტი (IoT – Internet of things), ხელოვნური ინტელექტი (AI – Artificial Intelligence), ავტომატიზაცია (automation), მონაცემთა ანალიტიკა (Data Analysis), რობოტიკა (Robotics) და მრავალი სხვა ტექნოლოგიური ინოვაცია. ეს ახალი შესაძლებლობები არა მხოლოდ აუმჯობესებს წარმოების ეფექტიანობას და აუმჯობესებს ბიზნეს პროცესებს, არამედ იძლევა ახალ შესაძლებლობებს ინოვაციებისა და ახალი პროდუქტებისა და სერვისების განვითარებისთვის.

მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის არსში საკვანძო ადგილს იკავებს „ჭკვიანი ქარხნის“ ან „ციფრული ქარხნის“ კონცეფცია. ჭკვიან ქარხანაში წარმოების

პროცესის ყველა ეტაპი/საფეხური, ნედლეულის მოპოვებიდან დაწყებული საბოლოო პროდუქტის დამზადებამდე, აღჭურვილია სენსორებით, რომლებიც მუდმივად აგროვებენ მონაცემებს აღჭურვილობის მუშაობისა და მდგომარეობის, ასევე წარმოების პროგრესის შესახებ. ეს მონაცემები გადაეცემა საკონტროლო ცენტრს, სადაც საწარმოო პროცესების მონიტორინგი და ანალიზი ხდება მონაცემთა ანალიტიკისა და ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით. მოკლედ შეგვიძლია შევეხოთ მახასიათებელ ინსტრუმენტებს: ავტომატიზაცია – რობოტების, ავტომატური მართვის სისტემების და სხვა ავტომატიზაციის ხელსაწყოების გამოყენება წარმოების ამოცანების შესასრულებლად ადამიანის პირდაპირი ჩარევის გარეშე (პროდუქციის ან მისი შეფუთვების გადაზიდვა, ადამიანისათვის სარისკო საქმიანობის ჩანაცვლება, დეფექტებისა და წუნის აღმოჩენა, საცავებში ტრანსპორტირება); Digital Twins – რეალური ობიექტების, სისტემებისა და პროცესების ვირტუალური მოდელების შექმნა (3D მოდელირება), რაც იძლევა წარმოების პროცესების ვირტუალური ტესტირების, მონიტორინგისა და ოპტიმიზაციის საშუალებას; გამონაკლისის მართვა (Exception Management) – ავტომატურად ამოიცნობს და წყვეტს პრობლემურ სიტუაციებს ადამიანის ჩარევის საჭიროების გარეშე (ისეთი სისტემების გამოყენებით როგორიცაა Big Data – მონაცემების მსოფლიო ბაზა).

წარმოდგენილ ნაშრომში განვიხილავთ მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის ძირითად ასპექტებს, მის გავლენას სხვადასხვა ინდუსტრიასა და საჯარო სფეროებზე, ასევე, გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს, რომლებსაც კომპანიები და საზოგადოება აწყდება მსგავსი ტექნოლოგიების გამოყენების პროცესში. ჩვენ ასევე განვიხილავთ ამ კონცეფციის მომავალს და მის გავლენას მომავალზე.

კვლევის შედეგები

პირველი ინდუსტრიული რევოლუცია დაიწყო მე-18 საუკუნის ბოლოს დიდ ბრიტანეთში, როდესაც საწარმოო პროცესში აქტიურად დაიწყო ორთქლის ძრავის გამოყენება. მეორე ინდუსტრიული რევოლუცია დაიწყო მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში და გაგრძელდა 20-ე საუკუნის შუა ათწლეულებამდე. ეს პერიოდი იკვეთება მეტალურგიის პროგრესირებით, ელექტროენერგიის მოხმარების გავრცელებით და სატელეკომუნიკაციო მოწყობილობების შექმნით, რკინიგზის გამოყენებით და სხვა. ჰენრი ფორდმა გამოიგონა წარმოების კონვეიერის მეთოდი, რომელიც უზრუნველყოფდა დროის ეფექტიან და რაციონალურ განაწილებას (დომინანტი კორპორაციები: Standart Oil, US Steel, Ford Motors და სხვა).

მესამე ინდუსტრიული რევოლუცია დაუკავშირდა საინფორმაციო ტექნოლოგიებისა (ინტერნეტი) და განახლებადი ენერგიის წყაროების გამოგონებას.

მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის ძირითადი მახასიათებლები არის მონიწვე ტექნოლოგიებისა და კონცეფციების ნაკრები, რომელიც ორიენტირებულია ინდუსტრიისა და ბიზნესის ციფრულ ტრანსფორმაციაზე. ერთ-ერთი მთავარი მა-

ხასიათებელია ნივთების ინტერნეტი (IoT), რომელიც აკავშირებს ფიზიკურ ობიექტებს, აღჭურვილობას და მოწყობილობებს ერთ ციფრულ ქსელში. ეს საშუალებას იძლევა მოხდეს მონაცემთა შეგროვება და გაცვლას რეალურ დროში, რაც გვაძლევს უზარმაზარ შესაძლებლობებს წარმოების პროცესების მონიტორინგის, კონტროლისა და ოპტიმიზაციისთვის. მენარმეობაში და საწარმოო პროცესში ასეთი ტექნოლოგიების იმპლემენტაცია რიგ დადებით შედეგებს მოგვიტანს, კერძოდ:

ეფექტიანობა და პროდუქტიულობა: პროცესების ავტომატიზაციისა და ოპტიმიზაციის გზით, ბიზნესს შეუძლია გააუმჯობესოს წარმოების ხარისხი. მაგალითად, IoT სენსორებს შეუძლიათ აღჭურვილობის მუშაობის მონიტორინგი, პრობლემების აღმოჩენა და ტექნიკური ხარჯების შემცირება.

- *მონაცემებზე ორიენტირებული შეხედულებები:* IoT მოწყობილობები ახდენენ დიდი რაოდენობით მონაცემებს გენერირებას. ამ მონაცემების გაანალიზება უზრუნველყოფს მომხმარებლის ქცევის, ბაზრის ტენდენციების და ოპერაციული მუშაობის შესახებ ინფორმაციას. ბიზნესს შეუძლია მიიღოს ინფორმირებული გადაწყვეტილებები სტრატეგიის, პროდუქტის განვითარებისა და რესურსების განაწილების შესახებ.
- *ხარჯების შემცირება:* განმეორებითი ამოცანების ავტომატიზაცია ხელს უწყობს ხარჯების შემცირებას. მაგალითად, IoT მოწყობილობების გამოყენებით მცირდება ხარვეზების დაშვების (გამოთვლებისას, როცა პერსონალი შეზღუდულია დროში და სხვა მიზეზები) ალბათობა და უმჯობესდება ენერგიის მოხმარების მონიტორინგი, შესაბამისად იზრდება რესურსების მდგრადი განვითარების ხარისხი.
- *უსაფრთხოება და მოწყობილობების შესაბამისობა:* IoT ზრდის სამუშაო ადგილის უსაფრთხოების დონეს სახიფათო პირობების მონიტორინგით, რეგულაციებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფით და ავარიების თავიდან აცილებით.

სტატისტიკის მიმოხილვა გვაძლევს შესაძლებლობას გადავხედოთ ბოლო წლებში განვითარებული ქვეყნებისა და მათი კომპანიების მიერ გამოყენებული ინოვაციების მოცულობასა თუ დანიშნულებას:

1) სამრეწველო მწარმოებელი კომპანიები არიან ყველაზე დიდი ინვესტორი ციფრული ქარხნის ტრანსფორმაციაში, ისინი ყოველწლიურად 318 მლრდ დოლარს ხარჯავენ:

Siemens – კომპანიაში დასაქმებულია 311000-ზე მეტი ადამიანი. ისინი ლიდერები არიან სამრეწველო ავტომატიზაციისა და ჭკვიანი ინფრასტრუქტურის შემუშავებაში, მათი პროდუქციიდან ამ მხრივ აღსანიშნავია: სენსორები, ძრავები, უსაფრთხოების უზრუნველყოფელი სისტემები (low-voltage controlers), HVAC (გათბობა, ვენტილაცია და კონდიცირება), ხანძარსაწინააღმდეგო უსაფრთხოება, უსაფრთხოება და ენერგიის მართვა და სხვა.

Schneider Electric – სათავო ოფისი პარიზში, საფრანგეთი. სპეციალიზირდება ელექტროობისა და ელექტრონული მოწყობილობების გამოშვებაში: ძირითადი პროდუქტები მოიცავს ავტომატიზაციისა და კონტროლის პროდუქტებს; მზის და

სხვა სახის ენერგიის შემნახავი მოწყობილობები; საშუალო ძაბვის განაწილება და ქსელის ავტომატიზაცია; გაგრილება (Coolers).

Cisco – კომპანია IoT-ს იყენებს კავშირგაბმულობაში. 70000-ზე მეტი საწარმო თანამშრომლობს Cisco IoT-თან. არსებითი მიღწევები: მაღალი ძაბვის მაკონტროლებელი ე.წ. remote controllers (Securing energy infrastructures with SD-WAN); უსაფრთხოების ხარისხის შენარჩუნება (CPFL Energia secures grid operations).

Amazon – თავისი AWS IoT პლატფორმის მეშვეობით Amazon მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყანი სახლის ტექნოლოგიასა და ღრუბლოვანი (cloud) სერვის-ზე დაფუძნებულ IoT-ის ფუნქციონირებისათვის, რაც აუცილებელია მომხმარებლის მოთხოვნებისა და სურვილების აღქმისათვის, ასევე მათი ტრანზაქციების უსაფრთხოებისათვის.

შემდგომ შეგვიძლია განვიხილოთ ხელოვნური ინტელექტი (AI) და მისი კონკრეტული ნაწილები, რომლებსაც სხვადასხვა წამყვანი კომპანია იყენებს:

1. **Google** – ძიების ალგორითმები: Google იყენებს AI-ს ძიების შედეგების სიზუსტისა და შესაბამისობის გასაუმჯობესებლად. Google Assistant: ხმოვანი ასისტენტი, რომელიც იყენებს ხელოვნურ ინტელექტს მომხმარებლის მოთხოვნების გასაანალიზებლად და შესასრულებლად. Google Photos: აპლიკაცია II მოწყობილობისა და ფოტოების დახარისხებისთვის.
2. **Microsoft** – Cortana: ვირტუალური ასისტენტი ხმის ამომცნობი, რომელიც იყენებს ხელოვნურ ინტელექტს ამოცანებისა და შეხსენებების სამართავად. Office 365: ჩაშენებული ხელოვნური ინტელექტის ფუნქციები, როგორიცაა “smart search” და მონაცემთა ანალიზი Excel-ში.
3. **IBM** – IBM Watson: AI პლატფორმა, რომელიც გამოიყენება მონაცემების გასაანალიზებლად, ჩატბოტების შესაქმნელად და მომხმარებელთა მომსახურების გასაუმჯობესებლად. ჯანდაცვა: უოტსონი ეხმარება ექიმებს სამედიცინო მონაცემების გაანალიზებაში და მკურნალობის ვარიანტების შეთავაზებაში.

ინოვაციებისა და მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის ურთიერთგავლენასთან დაკავშირებით აღვნიშნავთ, რომ:

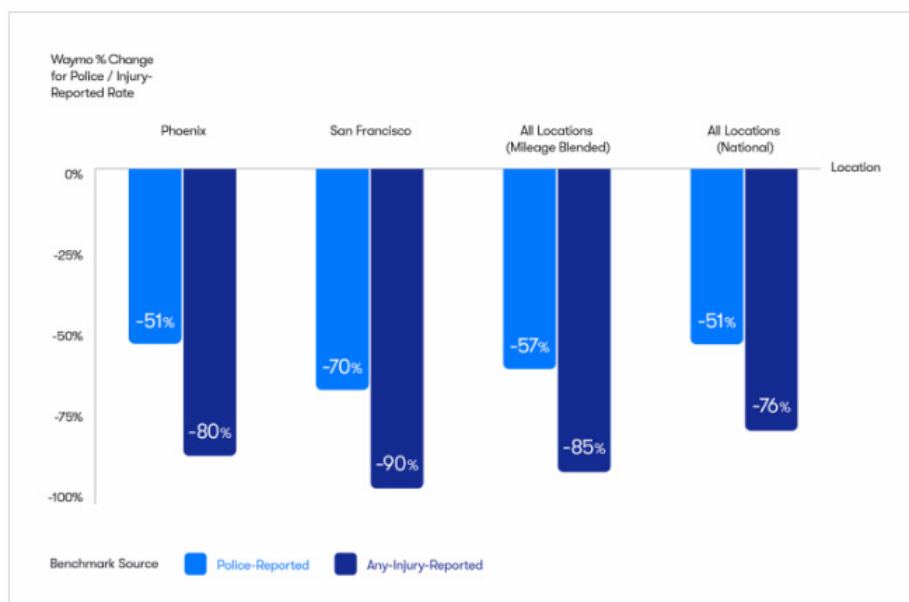
- მეოთხე ინდუსტრიულ რევოლუციაში, სადაც ციფრული ტექნოლოგიები მთავარ როლს თამაშობენ საზოგადოების გარდაქმნაში, Big Data თამაშობს სტრატეგიულ როლს. განვიხილოთ რამდენიმე მხარე: წარმოებისა ოპერაციების ოპტიმიზაცია (მონაცემების შეგროვება, შენახვა, ანალიზი და გახილვა, ინტერპრეტაცია ვიზუალური გაფორმება, უსაფრთხოების უზრუნველყოფა); საშუალებას აძლევს კომპანიებს შექმნან უფრო პერსონალიზებული პროდუქტები. Big Data კომპანიებს ეხმარება გაიგოს მომხმარებელთა პრეფერენციები, გაკეთდეს მომავალი მოთხოვნების პროგნოზი, რაც იწვევს მომხმარებელთა გამოცდილების გაუმჯობესებას და ლოიალობის გაზრდას; ბაზრის კვლევა, მარკეტინგული ანალიზი და ახალი ბიზნეს-მოდელების შექმნის შესაძლებლობა (მაგალითად, ე.წ. „E-commerce and Retail“,

„Telecommunication“ რომლებიც იკვლევენ მაყურებელთა გემოვნებას); მედიცინა და ჯანდაცვა: მედიცინაში დიდი მონაცემების ალგორითმები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ დიაგნოსტიკისა და მკურნალობის სფეროში. სამედიცინო მონაცემების ანალიზი შესაძლებელს ხდის დაავადების შაბლონების იდენტიფიცირებას, ეპიდემიების შესწავლას, პერსონალიზებული მკურნალობის შემუშავებას და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის მართვას.

- ინოვაციური კომპანიების პროდუქტის შემდეგი მაგალითია **Google waymo car**: ეს არის ავტონომიური მართვის მანქანა, რომელიც მუშაობს ჩაშენებული სენსორების გამოყენებით, ასევე მას გააჩნია რადარი, კამერები და მაღალი გარჩევადობის რუკები და დახვეწილი პროგრამული ალგორითმები ნავიგაციისთვის და რეალურ დროში გადაწყვეტილებების მისაღებად. რაც შეეხება სტატისტიკას: 85%-ით შემცირდა ავარიის სიხშირე, რომელიც მოიცავდა რაიმე დაზიანებას, მცირედან მძიმე და ფატალურ შემთხვევებამდე. 57%-ით შემცირდა პოლიციის მიერ დაფიქსირებული ავარიის მაჩვენებელი (2,1 შემთხვევა მილიონ მილზე Waymo Driver-ისთვის, ხოლო 4,85 ადამიანის შემთხვევაში). სქემაზე 1 წარმოდგენილია ორ ქალაქში (სან-ფრანცისკო და ფოენიქსი) ავარიების და დარღვევების შემცირების სტატისტიკა 2023 წლის ბოლოსათვის Google waymo car-ის გამოყენებისას.

სქემა 1

ავარიების შესახებ შეტყობინებებისა და ადამიანების ჯანმრთელობის დაზიანების შემთხვევების კლება Waymo car-ის გამოყენების დროს, 2023წ, ქ. ფოენიქსა და სან-ფრანცისკოში¹

Percent reduction for the Waymo Driver in police-reported and any-injury-reported crashed vehicle rates compared to human benchmarks

¹ წყარო: <https://waymo.com/blog/2023/12/waymo-significantly-outperforms-comparable-human-benchmarks-over-7-million/>

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი დადებითი ასპექტის მიუხედავად, მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის მიღწევების დანერგვა ბევრი გამოწვევის წინაშეა, კერძოდ:

- პირველ პრობლემად შეიძლება დავასახელოთ მუშა-ხელის ჩანაცვლება. კვლევების უმრავლესობაში მოხსენიებულია რუტინული სამუშაოების მოწყვლადობა (გაყიდვების მენეჯერები, ინფორმაციის შემნახველი და ანალიზის განხით მომუშავეები, ბროკერული სააგენტოები, კრიპტო-ექსპერტები, ბიბლიოთეკის მომუშავეები და სხვა). ამისათვის არსებობს მყარი არგუმენტი კომპანიისა თუ ბიზნესის მფლობელისათვის: დანახარჯების მინიმიზაცია და მოგების მაქსიმიზაცია. რაც არ უნდა დაბალი იყოს ადამიანების ხელფასი, ისინი ვერასოდეს შეძლებენ კონკურენციის გაწევას რობოტებთან და მანქანებთან, რომელთაც არ სჭირდებათ ხელფასი და დასვენება. მანქანები უკეთესად მუშაობენ: სტანდარტების ეროვნული ინსტიტუტი პროგნოზირებს, რომ მანქანური სწავლებამ შეიძლება გააუმჯობესოს საწარმოო სიმძლავრეები 20%-მდე და ნედლეულის ნარჩენები შეამციროს 4%-ით¹. კარგი მაგალითია, Amazon-ის ე.წ. „რობოტული თაროები“ რომლებიც მომუშავეების დროს ზოგავენ და სწრაფად აწვდიან საცავში არსებულ საჭირო ნივთებს². მსგავსი პრინციპით იქმნება რობოტები სინგაპურში ბიბლიოთეკის შენობების აღჭურვისათვის, რომლებიც ადამიანის მიერ წიგნების მოძებნის დამლელ პროცესს გაადვილებენ³. ხელოვნური ინტელექტითა და თანამედროვე ტექნოლოგიებით ჩანაცვლებულ ადამიანების პროფესიებს კიდევ შეიძლება დავამატოთ კომპანიების ვებ-გვერდებზე მომსახურე ასისიტენტი, რომელიც კლიენტების შეკითხვებს პასუხობდა. ახლა სხვადასხვა ორგანიზაციამ მასშტაბურად აიტაცა შესაძლებლობა გამოიყენოს „ჩატ-ბოტი“, რომელიც ადამიანისგან განსხვავებით, უფრო სწრაფად პასუხობს, კლიენტს არ უწევს ლოდინი, შეუძლიან მეტი ინფორმაცია გადაამუშავოს და ურჩიოს შესაბამისი მომსახურება. მნიშვნელოვანია, ხაზი გავუსვათ სტატისტიკას ამ მხრივ, ასევე საზოგადოების პრეფერენციას: მსხვილი კომპანიების დაახლოებით 50% (Accenture & Gartner-ის მიერ გამოკითხული) განიხილავს ინვესტიციების გაზრდას ჩატბოტებში⁴; გამოკითხულთა დაახლოებით 53% მიიჩნევს, რომ პასუხების დიდი ხნით ლოდინი არის მათთვის იმედგამაცრუებელი; გამოკითხულთა 62%-ს, 15 წუთის ლოდინს ურჩევნია ესაუბროს „ჩატ-ბოტს“; 90%-ზე მეტი კლიენტის მოთხოვნებსა და პრობლემებს ავტონომიური პროგრამა აგვარებს 10 ან ნაკლებ შეტყობინებაში; ამ სფეროში ტოპ 5 ყველაზე წინ წანეულ ქვეყანას წარმოადგენს: აშშ; ავსტრა-

¹ წყარო: https://www.nicva.org/sites/default/files/d7content/attachments-articles/the_impact_of_the_4th_industrial_revolution_on_jobs_and_the_sector.pdf/

² წყარო: <https://www.aboutamazon.com/news/operations/amazon-introduces-new-robotics-solutions>

³ წყარო : <https://phys.org/news/2016-06-automated-robot-scans-library-shelves.html>

⁴ წყარო: <https://research.aimultiple.com/chatbot-stats/>

ლია; გერმანია; ინდოეთი და დიდი ბრიტანეთი. ამჟამად დაახლოებით 1.5 მლრდ მომხმარებელი იყენებს ჩატ-ბოტს, ხოლო 2027 წლისთვის ნავარაუდევია ამ რაოდენობის რამდენჯერმე ზრდა; ძირითადი მიზეზები პროგრამის გამოყენებისა კი არის: პროდუქციის მოძებნა (67%), შეკვეთა (71%), ფასდაკლებების შესახებ ინფორმაციის მიღება(62%); შეხვედრის დანიშვნა (58%); გადახდის ტრანზაქციის განხორციელება (54%)¹.

- მეორე პრობლემაა ინოვაციური ტექნოლოგიების საწარმო საქმიანობაში იმპლემენტაციისათვის საჭირო ცოდნა, შესაბამისად, ტრენინგებისა და კურსების გავლა დასაქმებულების მიერ.
- ასევე მნიშვნელოვანი საკითხია ფინანსური ფაქტორი: უმრავლესი ჩიპი თუ სენსორი არის ძვირადღირებული საკუთარი დამზადების კომპლექსურობისა და უნიკალურობის გამო, ამიტომ ბევრ კომპანიას არ შეუძლია ასეთი ინვესტიციის განხორციელება, რამაც შეიძლება უფრო მეტად დააშოროს ერთმანეთს კონკურენტი ფირმები. ფინანსური პრობლემის მაგალითად შეგვიძლია განვიხილოთ ძვირადღირებული Nvidia-ს კომპიუტერული ტექნიკა, რომელსაც იგი ტაივანის ნახევარგამტარების მეშვეობით აწარმოებს. თავის მხრივ, კი ამ ტექნიკას იყენებს ხელოვნური ინტელექტის პროგრამების შექმნაში. Nvidia-ს კაპიტალიზაციის მაჩვენებელი 2024 წლის მარტის ბოლოსათვის შეადენდა დაახლოებით 2,25 ტრლნ დოლარს.
- ბევრი მომხმარებლისა თუ კომპანიისათვის გამონევეად რჩება კიბერუსაფრთხოება, მავნე პროგრამებისა და შეტევებისგან მონაცემების დაცვა: ამისათვის მიმართავენ ე.წ. Firewalls; პროგრამულ კოდებს; keylogger (კლავიატურით შეყვანილი ტექსტის გადამცემი ვირუსი) ამომცნობი დამცავი სისტემები; ანტი-ფიშინგის დანამატები ბრაუზერში, რომლებიც მავნე ვებ-საიტებს ამოიცნობენ და აფრთხილებენ მომხმარებლებს ყალბი მისამართების შესახებ.

მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციისადმი დამოკიდებულების კვლევა ჩატარდა თსუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სტუდენტების გამოკითხვის საფუძველზე Google Survey-ის საშუალებით. კვლევამ აჩვენა, რომ გამოკითხულთა 50% იყენებს ინოვაციურ ტექნოლოგიებს, მაგრამ ყოველდღიურად არა, დაახლოებით 21% იყენებს იშვიათად, 16,7% იყენებს ყოველდღიურად, ხოლო 12,5% არ იყენებს საერთოდ. გამოკითხულთა 87.5% მიიჩნევს რომ რობოტექნიკა ხელს უწყობს დროითი რესურსების ეფექტიანად გამოყენებას. გამოკითხულთა უმრავლესობა 62,5% არსებითად მიიჩნევს დრონების როლს, 29% – რობოტ-მანქანებს, ხოლო 8% – ავტონომიურ სისტემებს. მომავალში მოთხოვნად პროფესიებს შორის ყველა გამოკითხულმა აღნიშნა IT სფერო, მეორე არჩევანი დაფიქსირდა მისი განმტოება კიბერუსაფრთხოება – 79,2%, ასევე მონაცემების ანალიზი, ადამიანური რესურსების მართვა, მენეჯმენტი და პროექტების მართვა.

¹ წყარო: <https://www.tidio.com/blog/chatbot-statistics/>

დასკვნა

მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის პოტენციური სრულად არ არის რეალიზებული საქართველოში. რაც შეეხება IT სფეროს, აქ მნიშვნელოვანი ზრდა შემჩნევა როგორც სტუდენტების დაინტერესებით ასევე დამსაქმებელი ორგანიზაციების მოთხოვნებით. ინტერნეტსივრცეში გააქტიურდნენ პროგრამირების ონლაინ შემსწავლელი სკოლები, რომლებიც ყველა დაინტერესებულ პირს სთავაზობენ პროგრამირებისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების შემსწავლელ კურსებს (IT Step Academy Georgia, KhanAcademy), ეს თავის მხრივ, ზრდის პოპულარობას და საქართველოს ამ კუთხით წარმოაჩენს როგორც ამ სფეროში სწრაფად განვითარებად ქვეყანას, რომელიც იქნება მზად მსოფლიო ბაზარზე არსებული ინოვაციური მიდგომების გადმოსაღებად და დასაწერად.

თანამედროვე პერიოდში შეიძლება რთული იყოს იმის მტკიცება, რომ საინფორმაციო ტექნოლოგიები უპირობოდ იქცევა საქართველოს ეკონომიკის ლოკომოტივად, მაგრამ ცხადია ის, რომ ჩვენს ქვეყანას შანსი ამ კუთხით აქვს. კონკურენტუნარიანი საგანმანათლებლო სისტემა, ლიბერალური საგადასახადო პოლიტიკა და ბიზნესის კეთების სასურველი გარემო ამის კარგი წინაპირობა იქნება. მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია და მსოფლიოს განვითარება ჩვენს ქვეყანაზე უფრო სწრაფად აისახება, თუ მეტად ინფორმირებულნი ვიქნებით ამ მხრივ, გავაანალიზებთ ტენდენციებს, როგორც ინდივიდები და ასევე როგორც კომპანიები, რომლებსაც სურთ საერთაშორისო, კონკურენტულ ასპარეზზე გასვლა და საქართველოს სახელის დამკვიდრება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ტექნოლოგიები გამოყენება საქართველოში – მთარგმნელები: ქეთევან ჭილაძე, ბაბი ალავერდაშვილი, ნინო ლალიძე. ოფიციალური ვერსია: International Federation of Accountants 529 Fifth Avenue New York, NY 10017 USA, IFAC
2. მცირე და საშუალო ბიზნესის გამოწვევები ციფრული ტრანსფორმაციის პირობებში – ინება გაგნიძე, ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
3. <https://bm.ge/news/mcire-meteosadguri-farmers-nargavebis-morwyvis-dros-karnaxobs---ra-aris-smart-farming-sistema/101375> – „მცირე მეტეოსადგური ფერმერს ნარგავების მორწყვის დროს კარნახობს“ – რა არის Smart Farming სისტემა?
4. <https://tbcbusiness.ge/en/business-support/blogs/meteostation?fbclid=IwAR1hj7aRUnMgzjNA78k2vfiF1wzg3ZxzO6I7bd0VNvURI3v7veM03SYIZxw> – მცირე მეტეოსადგურები — ტექნოლოგია ფერმერული მეურნეობის უკეთ სამართავად
5. <https://www.comparitech.com/internet-providers/iot-statistics/> – გლობალური იოტ ქსელების რაოდენობის ზრდა
6. <https://blogs.cisco.com/sp/cisco-driving-global-expansion-in-mobile-iot> – კომპანია Cisco-ს პარტნიორები აიოტ ტექნოლოგიებში.
7. <https://www.cisco.com/c/en/us/solutions/internet-of-things/iot-digital-utilities.html?dtd=odicdc000509> – Cisco პროდუქცია და მაღალ ძაბვაზე მომუშავე დანადგარების Remote Control-ი.

8. <https://waymo.com/blog/2023/12/waymo-significantly-outperforms-comparable-human-benchmarks-over-7-million/#:~:text=An%2085%25%20reduction%20or%206.8,for%20the%20Waymo%20Driver%20vs.> – GOOGLE waymo car
9. <https://waymo.com/blog/2023/12/waymo-significantly-outperforms-comparable-human-benchmarks-over-7-million> – google waymo car statistics
10. <https://openai.com/> – Open.AI
11. <https://spellchecker.ge/> – Spellchecker-ის ქართული ვერსია
12. <https://www.statista.com/statistics/791992/worldwide-jobs-creation-elimination-due-to-ai/> – The number of jobs created and eliminated due to artificial intelligence (AI) worldwide in 2022*
13. <https://www.aboutamazon.com/news/operations/amazon-introduces-new-robotics-solutions/> – Amazon announces 2 new ways it's using robots to assist employees and deliver for customers (2023)
14. <https://phys.org/news/2016-06-automated-robot-scans-library-shelves.html> – Automated robot that scans library shelves using laser mapping and radio tags
15. <https://research.aimultiple.com/chatbot-stats/> – 90+ Chatbot/Conversational AI Statistics in 2024
16. <https://www.tidio.com/blog/chatbot-statistics/> – The Future of Chatbots: 80+ Chatbot Statistics for 2024
17. <https://kraneshares.com/nvidias-rapid-rise-fueled-by-chip-giants-tsmc-and-sk-hynix-2/#:~:text=NVIDIA%20has%20cultivated%20pivotal%20partnerships,5nm%20and%204nm%20process%20nodes.> – NVIDIA's Rapid Rise Fueled by Chip Giants TSMC and SK Hynix
18. <https://www.weforum.org/agenda/2023/06/the-future-of-manufacturing-insights-from-industry-leaders-on-navigating-the-fourth-industrial-revolution/> – The future of manufacturing: insights from industry leaders on navigating the Fourth Industrial Revolution
19. <https://www.weforum.org/agenda/2023/05/future-of-jobs-2023-skills/> – Future of jobs 2023: These are the most in-demand skills now – and beyond
20. <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/digest/> – The Future of Jobs Report 2023.

თანამედროვე ტექნოლოგიები სურსათის მრეწველობაში: გამოწვევები და შესაძლებლობები

ლიკა ვანიშვილი

დღევანდელ სამყაროში ჩვენ გვინევს თანამედროვე ტექნოლოგიებთან ერთად ცხოვრება. თანამედროვე ტექნოლოგიები უკვე დიდი დატვირთვით შემოდის თითქმის ყველა ინდუსტრიაში და ცვლის ძველებურ მიდგომებს უფრო გამარტივებული და ნაკლებხარჯიანი მიდგომების გამოყენების მეშვეობით. ამ მხრივ, ცალკე შესასწაველი მიმართულებაა კვების მრეწველობა, რომელშიც განხორციელდა ერთ-ერთი ყველაზე დიდი ცვლილებები უახლესი ტექნოლოგიებისა და მიდგომების დანერგვის საფუძველზე. ამ სიახლეებმა/ინოვაციებმა შეცვალა წარმოების ზრდის, გადამუშავებისა და მიწოდების გზები, რამაც ეფექტიანობის გაზრდა, მდგრადობის უზრუნველყოფა და პროდუქტის ხარისხის გაუმჯობესება გამოიწვია.

აღნიშნულ სტატიაში მიმოხიულია ტექნოლოგიების გავლენა სურსათის მრეწველობაზე და შეფასებულია ძირითადი გამოწვევები და შესაძლებლობები იმ მიგნებების საფუძველზე, რომელიც ჩატარებული რაოდენობრივი კვლევით გამოვლინდა.

საკვანძო სიტყვები: თანამედროვე ტექნოლოგიები, სურსათის მრეწველობა, ინოვაცია.

ტექნოლოგიების განვითარებამ საკვების წარმოების ინდუსტრია ახალ მდგომარეობაში გადაიყვანა, რაც მეტ საშუალებას გვაძლევს, დავაკმაყოფილოთ მუდმივად მზარდი გლობალური მოთხოვნა უსაფრთხო, ჯანსაღ და მდგრად საკვებზე. სოფლის მეურნეობიდან დაწყებული, ხელოვნური ინტელექტის მიერ ხარისხის კონტროლით დასრულებული, ცალკეული ტექნოლოგია მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პროდუქტიულობის გაზრდაში, წარჩინების შემცირებასა და სურსათის უვნებლობის უზრუნველყოფის საკითხებში. საკვების წარმოებაში თანამედროვე ტექნოლოგიების ინტეგრაციის გზები სხვადასხვა მიმართულებით იშლება (იხ. დიაგრამა 1).

დიაგრამა 1

საკვების წარმოებაში ტექნოლოგიების ინტეგრაციის
მიმართულებები აგებულია ავტორის მიერ

წყარო: (2024).

„ზუსტი“ სოფლის მეურნეობა (Precision Agriculture) – წარმოადგენს მიდგომების შეცვლის ტექნოლოგიას მოსავლის წარმოებაში, რომლის მიზანია მოსავლიანობის ოპტიმიზაცია და რესურსების გამოყენების მინიმუმამდე შემცირება. ის ეყრდნობა მონინავე ტექნოლოგიებს, როგორიცაა, მაგალითად, თვითმფრინავები, რომლებიც იღებს ნათესების დეტალურ აერო სურათებს, აწვდის მონაცემებს ნაყოფთა სიჯანსაღის, ზრდის მიმდინარეობისა და სასუქად საჭირო საკვები ნივთიერებების მოთხოვნილებების შესახებ. ნიადაგის სენსორები აღრიცხავს მიმდინარე დროში მონაცემებს ტენიანობის, საკვები ნივთიერებებისა და ტემპერატურის მიხედვით, რაც სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულებს საშუალებას აძლევს, შეცვალონ პირობები ოპტიმალური ზრდისთვის. GPS ინტეგრაცია ეფექტიანად აკონტროლებს და მართავს მანქანას. მონაცემთა ასახვა-ანალიტიკა და მანქანათმცოდნეობა აანალიზებს მონაცემთა უზარმაზარ ნაკრებებს, რათა შესთავაზოს ღირებული შეხედულებები და პროგნოზირების მოდელები, რაც სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულებს საშუალებას აძლევს, ჩამოაყალიბონ შესაბამისი პრაქტიკა და შეამცირონ საფრთხეები/რისკები. ციფრული სოფლის მეურნეობა დიდი გადატრიალებით შედის მოსავლის მენეჯმენტში, რაც ფერმერობას უფრო მიზანმიმართულს, შედეგიანსა და მდგრადს ხდის.

ვერტიკალური მეურნეობა ითვალისწინებს საკვების მდგრადი წარმოების საჭიროებას, შეზღუდულ სივრცეში მოსავლის მაქსიმალური გაზრდით. ის გულისხმობს თანმიმდევრობით კულტივაციას მართვად/კონტროლირებად გარემოში, ისეთი ტექნოლოგიების გამოყენებით, როგორიცაა ჰიდროპონიკა და აეროპონიკა. ჰიდროპონიკა აწვდის საკვებ ნივთიერებებს უშუალოდ მცენარის ფესვებს, ზოგავს წყალს და ზრდის მასზე მოქმედ ფაქტორებზე ზუსტი კონტროლის საშუალებას. აეროპონიკა ამცირებს წყლის მოხმარებას და ხელს უწყობს საკვები ნივთიერებების შენვას. ვერტიკალური მეურნეობები უზრუნველყოფს წარმოებას მთელი წლის განმავლობაში, ზრდის მიწის გამოყენების ეფექტიანობას, ამცირებს პესტიციდების გამოყენებას და გვთავაზობს უფრო ახალ, ჯანსაღ პროდუქტს. ეს თანამედროვე, ინოვაციური მიდგომა ტექნოლოგიას იყენებს რესურსების ოპტიმიზაციისთვის და მდგრადი გადაწყვეტილების უზრუნველსაყოფად.

მოსავლის ავტომატიზებული აღება საკვების წარმოების შედეგიანობასა და პროდუქტიულობაში გადატრიალება მოახდინა, მონინავე მანქანა-დანადგარებისა და თანამედროვე რობოტიკის გამოყენებით. რობოტული იარაღი, სენსორებითა და კომპიუტერული ხედვის შესაძლებლობებით, მოსახერხებელ და გამართივებულ მიდგომებს ითვისებს, მოსავალს აგროვებს ნაყოფის საჭირო მონიფულობის საფეხურზე და ზედმეტი ნარჩენების რაოდენობას. ამცირებს. ავტომატიზებული მანქანა-დანადგარები და მექანიზმები, რომლებიც GPS-ით ხელმძღვანელობს, ადვილად გადაადგილდება განსაზღვრულ სივრცეებზე და დავალებებს მაღალი სიზუსტით ასრულებს. მის უპირატესობებში შედის: შრომის ხარჯებისა და დროის შემცირება, მოსავლის აღების გამართივებული და გაიოლებული მსვლელობა, პროდუქტის ხარისხის გაუმჯობესება, მოსავლის გაუმჯობესებული მდგომარეობა და ამინდის პირობებისადმი გამძლეობა. ავტომატიზებულად მოსავლის

აღება აადვილებს ოპერაციებს, ამცირებს ხარჯებს და უზრუნველყოფს მდგრად და ნაყოფიერ მომავალს.

რობოტიკამ საკვების გადამუშავებაში მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა საკვების დამუშავება, იგი აუმჯობესებს ეფექტიანობას, თანმიმდევრულობასა და უსაფრთხოებას. რობოტები ასრულებენ დავალებებს, როგორიცაა, მაგალითად: დახარისხება, შემონმება, შეფუთვა და ხარისხის კონტროლი. ისინი გამოირჩევიან სიზუსტითა და სიჩქარით დახარისხებაში, რაც ამცირებს ადამიანურ შეცდომებს. რობოტები ხარისხიანად ფუთავენ პროდუქტებს, რაც ზრდის სიჩქარესა და საკვების უსაფრთხოებას. ისინი ამონმებენ გაპარულ შეცდომებს/დეფექტებსა და დამაბინძურებლებს, რაც უზრუნველყოფს მაღალი ხარისხის პროდუქტის მიწოდებას მომხმარებლისადმი. რობოტები ასევე, ხელს უწყობენ ჰიგიენის სტანდარტების დაცვასაც. ამ მიდგომის გამოყენების უპირატესობებში შედის გაუმჯობესებული ეფექტიანობა, შრომის ხარჯების შემცირება, გაძლიერებული თანმიმდევრულობა და მომხმარებელთა კმაყოფილების გაზრდა. ეს ტექნოლოგია აგრძელებს გადამუშავების საქმიანობის დახვეწას და ხელს უწყობს საკვების საიმედო და მდგრად მიწოდებას.

ინტერნეტით დამაკავშირებელი მოწყობილობები (IoT – Internet of Things) – სურსათის უვნებლობაში უზრუნველყოფს სურსათის უსაფრთხოებას მიმდინარე დროში მონიტორინგის, მიკვლევადობის/მიგნებადობისა და ხარისხის კონტროლის მეშვეობით. IoT მოწყობილობები აკონტროლებენ მონაცემებს, როგორიცაა, მაგალითად: ტემპერატურა, ტენიანობა და ჰაერის ხარისხი, რაც საფრთხეთა/რისკების ადრეული აღმოჩენისა და დადგენის საშუალებას იძლევა. ტემპერატურის მეთვალყურეობა გადამწყვეტი გარემოებაა მოსავლის გაფუჭების თავიდან ასაცილებლად და IoT სენსორები აყენებენ სიგნალიზაციას გადახრებისა და გადაცდომების თავიდან ასარიდებლად. IoT საშუალებას იძლევა, მიგნება განახორციელოს RFID ტეგებით, შტრიხკოდებით, რაც ხელს უწყობს დაბინძურების წყაროების აღმოჩენა-დადგენას და ამ გზით მათ სწრაფ გაუვნებელყოფას. ის აუმჯობესებს მარაგის მართვას და ამცირებს ზედმეტ ნარჩენებს. IoT მოწყობილობებიდან შეგროვებული მონაცემები შეიძლება გაანალიზდეს მონივნავე ანალიტიკისა და მანქანური სწავლების გამოყენებით, პროგნოზირებადი მოდელირებისთვის. IoT აძლიერებს გამჭვირვალობას, ამცირებს ხელით შემონმება-ინსპექტირებას და იძლევა ხარისხიანი გადაწყვეტილების მიღების საშუალებას. ის აუმჯობესებს სურსათის უსაფრთხოებას, ამცირებს ნარჩენებს და აწვდის მაღალი ხარისხის პროდუქტებს მომხმარებლებს.

ბლოკჩეინის ტექნოლოგია მიწოდების ჯაჭვის მენეჯმენტში რევოლუციას ახდენს მიწოდების ჯაჭვის მართვის გამჭვირვალობის, მიკვლევადობისა და ნდობის გაძლიერებით. ის უზრუნველყოფს სრულ მიკვლევადობას საკვები პროდუქტების ტრანზაქციების ჩანერით, ასახვით უცვლელ ციფრულ სივრცეში. ეს უზრუნველყოფს ზუსტ აღრიცხვას, ამცირებს თაღლითობას და საშუალებას აძლევს მომხმარებლებს, მიიღონ დანვრილებითი მონაცემები პროდუქტის წარმოშობისა და ისტორიის შესახებ. ბლოკჩეინი გამორიცხავს შუამავლებს, ხელს უწყობს თა-

ნამშრომლობასა და ნდობას მიწოდების ქსელის პარტნიორებს, თანამშრომლებს შორის. ის სწრაფად აღმოფხვრავს პროდუქტის დამაბინძურებელ გარემოებებს. გარდა ამისა, ბლოკჩეინს შეუძლია მდგრადი პრაქტიკის წახალისება და პასუხისმგებელია საკვების წარმოების მხარდაჭერაზე. ბლოკჩეინის დანერგვა აუმჯობესებს გამჭვირვალობას, ნდობასა და მთლიანობას კვების სისტემაში.

ხელოვნურმა ინტელექტმა (AI) ხარისხის მართვის/კონტროლისა და სურსათის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სფეროში გარდაქმნა ხარისხის მართვა/კონტროლი და სურსათის უვნებლობის უზრუნველყოფა უფრო სწრაფი და ზუსტი შემოწმების, დამაბინძურებლების გამოვლენისა და მარეგულირებელი ნესების დაცვით. გარეგნული/ვიზუალური ინსპექტირება ხელოვნური ინტელექტის ალგორითმების გამოყენებით, განსაზღვრავს საკვები პროდუქტების უხარისხობათა გამოვლენას, რაც უზრუნველყოფს ხარისხის შენარჩუნებას. ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია, აღმოაჩინოს დამაბინძურებლები შაბლონის გამოყენების გზით, რაც ხელს უშლის დაბინძურებული და გაფუჭებული პროდუქტების მომხმარებელამდე მისვლას. იგი აკონტროლებს პარამეტრებს წარმოების დროს უსაფრთხოების სტანდარტების შესანარჩუნებლად. ხელოვნური ინტელექტი ვარაუდს გამოთქვამს საფრთხეთა სავარაუდო არსებობისა და ხარისხის საკითხების შესახებ, რაც აძლიერებს მიწოდების ჯაჭვის ეფექტურობას. ხელოვნური ინტელექტი წარმოების პროცესების ოპტიმიზაციას ახდენს მონაცემების ანალიზით, ეფექტიანობის/შედეგიანობის გაზრდით და ნარჩენების შემცირებით. ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრირება აუმჯობესებს ინსპექტირებას, დამაბინძურებლების გამოვლენას, შესაბამისობასა და მთლიანი პროდუქტის უსაფრთხოებას. ხელოვნური ინტელექტის მომავალი წინსვლა კიდევ უფრო გააძლიერებს კვების მრეწველობის დარგს.

რობოტიკამ და ავტომატიზაციამ სურსათის შეფუთვაში გარდაქმნა საკვების შეფუთვის მიდგომები, გააუმჯობესა ეფექტიანობა, გაახანგრძლივა შენახვის ვადიანობა და გააუმჯობესა ხარისხი. რობოტები ასრულებენ ამოცანებს, როგორიცაა, მაგალითად, თაროთა შევსება, დალუქვა, დაბეჭდვა/მარკირება მაღალი სიზუსტითა და სისწრაფით. მათი გამოყენება ზრდის გამტარუნარიანობას, უზრუნველყოფს წარმოების უფრო მაღალ მოცულობას და აკმაყოფილებს ბაზრის მოთხოვნებს. რობოტები უზრუნველყოფენ შეფუთვის მიმდინარეობის თანმიმდევრულობას, სიზუსტესა და შესაბამისობას. ავტომატიზაცია ამცირებს პროდუქტის დაზიანებას, დაბინძურების რისკებს და აერთიანებს ხარისხის კონტროლს. ის ახანგრძლივებს შენახვის ვადას კონტროლირებადი შეფუთვის პროცესებისა და მომხმარებლის მოხერხებულობისთვის პერსონალიზაციის გზით. რობოტიკისა და ავტომატიზაციის დანერგვა მნიშვნელოვან გადატრიალებას იწვევს საკვების შეფუთვაში, მოქმედებათა გაუმჯობესებისა და მომხმარებლებისთვის უსაფრთხო მიწოდების უზრუნველყოფაში.

3D ბეჭდვა სურსათის წარმოებაში ან „დამატებითი წარმოება“ – არის განვითარებადი ტექნოლოგია საკვების წარმოებაში. იგი ქმნის სამგანზომილებიან საკვებ პროდუქტებს საკვები მასალის ფენების ერთანეთზე დაშენებით. საკვების წარ-

მოებაში 3D ბეჭდვის მეშვეობით იღებენ საკვების შესაბამის ზომებს, გარეგნობას, გემოვნურ მახასიათებლებსა და ჩვეულებრივთან მიმსგავსებულ საკვებს. მას შეუძლია შეცვალოს შემადგენლობა, ტექსტურა და საკვების კვებითი ღრებულება, მაგალითად, დიეტური საჭიროებების მიხედვით. ანუ შესაძლებელია, საკვების საჭიროებისამებრ ცვლა. 3D ბეჭდვა ასევე იკვლევს მდგრად შემადგენელ მინარევებს/ინგრედიენტებს, ამცირებს ნარჩენებს და ხელს უწყობს ეკოლოგიურად სუფთა საკვების შექმნას. მინარევთა და შემადგენელი ნაწილაკების განლაგების ზუსტი კონტროლი ამცირებს ნარჩენების ზრდასა და ხარჯვითი ენერგიის მოხმარებას. თუმცა გემო, ტექსტურა, კვება, უსაფრთხოება და მარეგულირებელი ასპექტები საჭიროებს შემდგომ კვლევასა და განვითარებას. 3D ბეჭდვას აქვს დიდი მომავალი მდგრადი საკვების წარმოებასა და თითოეულ პიროვნებაზე მორგებული საკვების შექმნის კუთხით. ამ ტექნოლოგიის მეშვეობით წარმოებული შემდგომი მიღწევები თავისთავად გარდაქმნის ჩვენი კვების მრეწველობის დარგს.

ბიოტექნოლოგია და გენეტიკური ინჟინერია ცვლის სურსათის წარმოებას ახლებური, ინოვაციური გადაწყვეტილებებით მოსავლის გაუმჯობესების, მოსავლიანობის ზრდის, მავნებლებისა და გარემოში არსებული გამლიზიანებლების, საფრთხეების (პროდუქტის/მოსავლის ზრდის შემაფერხებელი ბუნებრივი მოვლენები) შემცირებისა და გამძლეობის ზრდისთვის. გენეტიკური მოდიფიკაცია ცვლის მცენარის დნმ-ს, რათა მიაღწიოს სასურველი თვისებები, როგორიცაა, მაგალითად, ჰერბიციდების მიმართ გამძლეობა-ამტანობა ან გაუმჯობესებული და უფრო დახვეწილი შემადგენლობა. ის, აგრეთვე, ეხება მეცხოველეობასაც, გაუმჯობესებული თვისებების მინიჭების უნარის გამო. გენური ინჟინერია აჩქარებს ნიშან-თვისებების დახვეწასა და განვითარებას. ბიოტექნოლოგია ხელს უწყობს მდგრადობას ბიოსაწვავისა და ეკოლოგიურად სუფთა ბიომასალის გამოყენების საშუალებებით. უსაფრთხოებისა და ეთიკური მიდგომები მოითხოვს მკაცრ შეფასებებს, მეთვალყურეობას. ბიოტექნოლოგიის გონივრული დანერგვა უზრუნველყოფს გამძლე და უსაფრთხო საკვების მიწოდებას.

ახალი გამოწვევები და შესაძლებლობები სურსათის მეცნიერებაში, ტექნოლოგიებისა და საინჟინრო განათლებაში:

მეცნიერების, ტექნოლოგიებისა და ინოვაციების უცვლელი პროგრესი, მოითხოვს კვების მეცნიერების, ტექნოლოგიებისა და საინჟინრო (FST&E) განათლების ხელახალ გადახედვა-შეფასებას. მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია (ანუ „ინდუსტრია 4.0“) ხაზს უსვამს მნიშვნელოვან წინსვლას მრავალ სფეროში, მათ შორის: რობოტიკაში, ჭკვიანი სენსორების დანერგვაში, ხელოვნური ინტელექტის დანერგვაში, ინტერნეტით დამაკავშირებელ მოწყობილობებში (IoT), დიდი მონაცემების დახარისხებაში, უსაფრთხოებასა და წარმოების ეფექტიანობაში. გარემოპირობათა ცვლილება, მსოფლიო მოსახლეობის ზრდა, საკვების ხარჯვისა და მის ნარჩენთა მაღალი დონე და ახალი დაავადების ან პანდემიის გავრცელების საშიშროება მრავალი გამოწვევის მაგალითია, რომლებიც მოსალოდნელ, პოტენციურ

საფრთხეებს წარმოადგენს მომავალი მომავალში საკვების მდგრადობისა და დედამიწის უსაფრთხოებისთვის, რაც სასწრაფოდ უნდა გადაიჭრას.

მსოფლიო მოსახლეობის სავარაუდო ზრდა, რომელიც 10 მილიარდ ადამიანს მიაღწევს 2050 წლისთვის, ხაზს უსვამს FST&E განათლების სისტემის ახალი შეფასების მწვავე საჭიროებას, მზარდი გამოწვევებისა და შესაძლებლობების გადასაჭრელად. მომავალი ამოცანების სირთულე და მასთან დაკავშირებული ნავარაუდები უზარმაზარი მოცულობა ახალ მიდგომებს, ღია ინოვაციის მხარდაჭრასა და თანამედროვე აზროვნებას მოითხოვს, რომელიც ხელს შეუწყობს მულტიდისციპლინურ თანამშრომლობასა და პარტნიორობას.

ისეთი ხელსაწყოები, როგორიცაა, მაგალითად, ციფრული სოფლის მეურნეობა, მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია („მრეწველობა 4.0“), კვების სისწრაფე, დიდი მონაცემები და ხელოვნური ინტელექტი – გამოიყენება აგრო-სასურსათო სისტემების განვითარების/ევოლუციისა და მუშაობის ცვლილებების დასახასიათებლად. მაგალითად, ვაგენინგენის უნივერსიტეტმა (ერთ-ერთი წამყვანი და გავლენიანი უნივერსიტეტი ვაგენინგენი, ნიდერლანდები), ასევე, IT და ხელოვნური ინტელექტის განვითარებასთან დაკავშირებით მიიღო გადაწყვეტილება. გარდა შინაარსობრივი ცვლილებისა, პროექტზე დაფუძნებული შეფასებების გამოყენებით, გათვალისწინებულია ისეთი უნარები, როგორიცაა: კრიტიკული აზროვნება, შემოქმედებითობა/კრეატიულობა და დაბრკოლების/პრობლემის გადაჭრა. ინდუსტრიული რევოლუცია (ინდუსტრია 4.0) და ინდუსტრია 5.0-ზე გადასვლა მოიცავს ახალ გამაძლიერებელ ტექნოლოგიებს (მაგალითად, დიდი მონაცემები, IoT, ღრუბლოვანი გამოთვლები), გარდა ხელოვნური ინტელექტის, მანქანათმშენობის, ვირტუალიზაციისა და ა.შ.

საინჟინრო განათლება მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდის. სწავლების ჩვეულებრივი, ტრადიციული მოდელი, რომლის ფარგლებშიც სტუდენტები უმოქმედოდ იყვნენ სალექციო დარბაზებში, ადგილს უთმობს უფრო მოქმედ, აქტიურ, სტუდენტზე ორიენტირებულ და მონაწილეობით/ჩართულობით მიდგომებს. მანამდე გავრცელებული იყო განათლებისა და სწავლების სხვადასხვა მიდგომა/ტექნიკა, როგორიცაა შერეული სწავლება და საკლასო ოთახი, აქტიური სწავლა, ტექნოლოგიების გამოყენება სწავლებაში, საერთაშორისო დიზაინი და სტუდენტზე მორგებული განათლების მიდგომა. აქტიური ინჟინერიის სწავლება ხელს უწყობს ცოდნისა და ისეთი არსებითი რბილი უნარების (ე.წ.: Soft Skills) შეძენას, როგორიცაა: გუნდური მუშაობა, პრობლემების გადაჭრის უნარები და სამენარმეო აზროვნება. ის, ასევე, ხელს უწყობს ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენებას, როგორიცაა: სიმულაციური პროგრამული უზრუნველყოფა და ვირტუალური კვლევითი დანესებულებები/ლაბორატორიები. აღსანიშნავია ვირტუალური ცდები დამწყებ მოსწავლეთა/სტუდენტთათვის და ლაბორატორიები კვების მეცნიერების, ტექნოლოგიების გამოყენებით საკვების დამუშავებისა და ინჟინერიის სფეროში.

ინოვაცია და მეწარმეობა კვების სისტემებისთვის ძირითადი ფაქტორებია. დამატებული ღირებულების უზრუნველსაყოფად. Erasmus+-ის სტრატეგიული

პარტნიორობის BoostEdu-ს დასკვნების საფუძველზე, დაფიქსირდა ცოდნის სამი ხარვეზი:

1. იდენტიფიცირება ინოვაციებისა და მენარმეობის საჭიროებების შესახებ (I&E) კვების სექტორში;
2. სწავლის ორგანიზების/მონეობის საუკეთესო მეთოდის გაგება;
3. მოქნილობის უზრუნველყოფა ტურბულენტურ დროს.

პროექტის შედეგებმა, განსაკუთრებით COVID-19-ის პანდემიის დროს, ხაზი გაუსვა მოდულების მოქნილი წვდომის აუცილებლობას, რომლებიც ავსებს სხვა წყაროებს და თეორიულ კონცეფციებსა და პრაქტიკულ გამოცდილებას ეფუძნება. მიღებული ძირითადი გაკვეთილები ერთობლივი შექმნისა და ერთობლივი სწავლების პროცესების აუცილებლობას ეხება ინოვაციური ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენებისათვის, შესაფერისი პრაქტიკის გამოსავლენად. თუმცა, არიან ექსპერტები, რომლებიც უარყოფენ მენარმეობის კურსებს, FST&E კურიკულუმების საგანს. ეს საპირისპირო აზრი შეიძლება, აიხსნას აკადემიურ და გამოყენებით/ინდუსტრიულ პროფესიებს შორის შეპირისპირებით. იმის გამო, რომ FST&E კურსდამთავრებულთა დიდი უმრავლესობა დასაქმებულია სხვადასხვა ბიზნესში, სადაც ინოვაციები და სტარტაპები არსებითი ადგილს იკავებს, მენარმეობის ასპექტები გასათვალისწინებელია სამომავლო განათლებაში (Saguy n.d.).

კვების მრეწველობაში ტექნოლოგიების იმპლემენტაციის მაგალითები:

ცივი პლაზმის ტექნოლოგია – საკვების გადამუშავების ტრანსფორმირება: ცივი პლაზმის ტექნოლოგია გახლავთ თანამედროვე საკვების გადამუშავების მონინავე, ინოვაციური, ახლებური მიდგომა, რომელიც აერთიანებს მეცნიერებას პრაქტიკულ გამოყენებასთან მიმართებაში. ცივი პლაზმის ტექნოლოგია არის მონინავე მეთოდი საკვების გადამუშავებაში, რომელიც იყენებს მატერიის უნიკალურ მდგომარეობას – ცივ პლაზმას – ძლიერი, კონტროლირებადი გარემოს შესაქმნელად. იგი იყენებს ამ რბილ, მაგრამ უაღრესად რეაქტიულ ნივთიერებას სურსათის უვნებლობის გასაძლიერებლად, შენახვის ვადის გახანგრძლივებისა და დასუფთავების, განმენდის მიმდინარეობის გაუმჯობესება-დახვეწა-ოპტიმიზაციისთვის, სთავაზობს-რა დახვეწილ გადაწყვეტას ექსტრემალური ტემპერატურის გარეშე. საკვების გადამუშავების მხრივ, იგი ხდება მრავალმხრივი ინსტრუმენტი სურსათის უვნებლობის გასაძლიერებლად, ზედაპირებზე პათოგენებისა და ბაქტერიების ეფექტურად აღმოფხვრის გზით, რაც უზრუნველყოფს უფრო უსაფრთხო, მაღალი ხარისხის საკვები პროდუქტების წარმოებას. ცივი პლაზმის წარმოქმნა გულისხმობს გაზის, როგორიცაა, მაგალითად, ჰაერი ან აზოტი, ენერგიის წყაროს დაქვემდებარებას, აირის ნაწილაკების იონიზაციასა და პლაზმური გარემოს შექმნას. ეს პროცესი შეიძლება მოხდეს ატმოსფერული წნევის პირობებში, რაც მას შესაფერისს ხდის საკვების გადამამუშავებელ მრეწველობაში. საკვების წარმოებაში, ცივი პლაზმა, როგორც წესი, გამოიყენება პლაზმური ჭავლების ან სხვა სპეციალიზებული მონეობილობების მეშვეობით, რომლებიც მიმართავენ რეაქტიულ პლაზმას სამიზნე, საჭირო ზედაპირებზე. ეს ყოველივე გა-

მოყენება დეკონტამინაციისა და სხვა სასურველი შედეგების ეფექტურობის უზრუნველსაყოფად, საკვების ხარისხის გაუარესების გარეშე.

ცივი პლაზმა გამოიყენება:

1. ზედაპირის დეკონტამინაციისთვის [Surface Decontamination];

(***დეკონტამინაცია** – ლათ. *de* გამოყოფა, გამოცალკეება, *contaminatio* ჩირქის მოცხება) – ნიადაგის, ტანსაცმლის ან სხვა ობიექტების გაუსნებოვნება ანტისეპტიკური და ასეპტიკური მეთოდების საშუალებით.)

2. შენახვის ვადის გახანგრძლივებისთვის;

3. შეფუთვის სტერილიზებულობა-დაცულობისთვის (Jones 2023).

სალმონელას ცოდნა – SGA-ის ინდუსტრიის წამყვანი მიდგომა სურსათის უვნებლობის მიმართ: სალმონელა, „Enterobacteriaceae“ ოჯახის წარმომადგენელი, არის ბაქტერია, რომელიც ცნობილია, როგორც საკვებით გამოწვეული დაავადებების გამომწვევი. სალმონელას ინფექციები ყველაზე ხშირად დაკავშირებულია გარკვეული საკვების მოხმარებასთან. ქათამი, დაბინძურებული უმი კვერცხი, არაპასტერიზებული რძის პროდუქტები, მოხარშული ხორცი და სხვა – სალმონელათი დაავადების გავრცელებული წყაროებია (Wong 2023).

როგორ ვებრძოლოთ ლისტერიას: დაიცავით თქვენი საკვები და ჯანმრთელობა: ლისტერია, ოფიციალურად ცნობილი, როგორც „Listeria monocytogenes“, არის ბაქტერიების ჯიში, რომელიც ჩვეულებრივ, გვხვდება ნიადაგში, წყალსა და ცხოველთა ზოგიერთ სახეობაში. ის მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის სურსათის უვნებლობას, რადგან მას შეუძლია დააბინძუროს სხვადასხვა საკვები პროდუქტი, განსაკუთრებულად კი, ეს იკვეთება რძის პროდუქტების, გადამუშავებული ხორცისა და მზა საკვების მიმართ. აღსანიშნავია, რომ ლისტერია გამოირჩევა გამძლეობით, რადგან მას შეუძლია არა მხოლოდ გადარჩენა რთულ გარემო პირობებში, არამედ ზრდა-განვითარება მაცივარშიც კი (Isaiah Wong 2023).

ფრინველის გრიპის ნაწილაკები, ნაპოვნი პასტერიზებულ რძეში: აშშ-ის სურსათისა და წამლების ადმინისტრაციამ განაცხადა, რომ მან დაადგინა მაღალი პათოგენური ფრინველის გრიპის ვირუსული ნაწილაკები პასტერიზებული რძის საცდელ ნიმუშებში, მაგრამ აღმოჩენა, სავარაუდოდ, არ წარმოადგენს საფრთხეს მომხმარებლებისთვის. აშშ-ის სოფლის მეურნეობის განყოფილების ცნობით, მსხვილფეხა რქოსან პირუტყვში ფრინველის გრიპის 33 გამოვლინება აღირიცხა რვა შტატში. 20-ზე მეტმა შტატმა მიიღო პირუტყვის გადაყვანის დროებითი შეზღუდვები ვირუსთა გავრცელების შესაჩერებლად. სააგენტომ შეამოწმა რძის ნიმუშები რაოდენობრივი პოლიმერაზული ჯაჭვური რეაქციის (qPCR) ტესტის გამოყენებით, სკრინინგის ინსტრუმენტით, რომელიც გამოიყენება ნიმუშში ორგანიზმის გენეტიკური მასალის არსებობის ან არარსებობის დასადგენად (Owens 2024).

„Mondelēz“ ცდილობს, იმუშაოს ტექნიკურ სტარტაპებთან, რომლებიც მიმართულია ინგრედიენტების ხარისხზე, შეფუთვისა და მდგრადობაზე: წასახემსებელი საკვების უზარმაზარმა, გიგანტმა კომპანიამ განაცხადა, რომ კომპანიები, რომლებთანაც ის პარტნიორობს, როგორც მისი პროგრამის ნაწილი, უზ-

რუნველყოფენ წვდომას ახალ შესაძლებლობებზე, ახლებური ნაწარმის/პროდუქტებისა და პლატფორმების შესაქმნელად. Mondelēz-მა 2023 წელს 36 მილიარდი დოლარის წმინდა შემოსავლით, დაიწყო CoLab Tech, რათა დაეჩქარებინა და დაენერგა სიახლეები/ინოვაციები შოკოლადის, ორცხობილისა და გამომცხვარი საკვების ძირითად კატეგორიებში. ახლა მისი გეგმის მიზნებია: შეფუთვა, რომელიც გადამუშავებადია, გარემოზე ექნება დაბალი უარყოფითი ზეგავლენა და შეედლება პრემიუმ პროდუქციის მხარდაჭერა; ისევე, როგორც შემადგენლობა/ინგრედიენტები, რომლებიც სუფთაა და „თავისუფალი“, რომლებიც ხელს უწყობენ შაქრისა და კვებითი ღირებულების, კალორიების შემცირებას, ასევე გვთავაზობს მნიშვნელოვან აქტიურ ნივთიერებებს. ის, დამატებით, მიზნად ისახავს მდგრადობას ისეთი პრაქტიკის საშუალებით, როგორიცაა – წყლისა და ენერგიის ოპტიმიზებული რაოდენობით გამოყენება, ზედმეტი ხარჯების შემცირება და უფრო ეფექტური და მდგრადი გათბობის საშუალებების გამოყენება. პაულა ჰემერლი, CoLab Tech პროგრამის მენეჯერი, ამბობს, რომ CoLab Tech-ის პირველმა კოჰორტამ აჩვენა დიდი და პატარა კომპანიების უნარი, ერთად იმუშაონ, რათა დააჩქარონ კვების ტექნოლოგიების დანერგვა. „შარშანდელმა კოჰორტამ, ნამდვილად გაახილა თვალები იმის შესახებ, თუ რა არის შესაძლებელი საჭმლის ინოვაციის დანერგვაში“, – თქვა ჰემერლიმ. „ჩვენ უკვე ვთანამშრომლობთ ზოგიერთ მონაწილესთან მათი ტექნოლოგიების პრაქტიკაში გამოსაყენებლად“ (Doering 2024).

„Coca-Cola“ დახარჯავს 1,1 მილიარდ დოლარს Microsoft Cloud-ის, AI სერვისების გამოსაყენებლად: სასმელების გიგანტი იკვლევს ტექნოლოგიის გამოყენებას თავისი ოპერაციების გასამარტივებლად, ინოვაციების გასაძლიერებლად, ეფექტურობის გასაზრდელად და ზრდის შესაძლებლობების აღმოსაჩენად. Coca-Cola ინოვაციებს ახორციელებს გენერაციულ AI-ში, თითქმის, ერთი წელია და მიმართავს Microsoft-ის Azure OpenAI სერვისს მისი მარკეტინგის, წარმოებისა და მიწოდების ჯაჭვის გავითარებისთვის. სასმელების გიგანტმა განაცხადა, რომ იკვლევს ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებას მომხმარებელთა გამოცდილების გასაუმჯობესებლად, ოპერაციების გასაუმჯობესებლად, ინოვაციების გასაუმჯობესებლად, მისი კონკურენტული უპირატესობის გასაუმჯობესებლად, ეფექტურობის გასაზრდელად და ზრდის შესაძლებლობების აღმოსაჩენად. Coca-Cola-მ მანამდე ხელი მოაწერა ხუთწლიან ხელშეკრულებას, 2020 წელს 250 მილიონ დოლარად Microsoft Cloud-ისა და ბიზნესის პროგრამული უზრუნველყოფის გამოსაყენებლად. „ეს ახალი შეთანხმება ეფუძნება Microsoft-თან Coca-Cola-ს პარტნიორობის სტრატეგიის წარმატებას, რაც აჩვენებს ჩვენს ერთგულებას მიმდინარე ციფრული ტრანსფორმაციისადმი, – თქვა ჯონ მერფიმ, Coca-Cola-ს პრეზიდენტმა და მთავარმა ფინანსურმა ოფიცერმა.

2023 წელს, Coca-Cola-მ დაასახელა პრატიკ თაკარი გენერაციული ხელოვნური ინტელექტის გლობალურ ხელმძღვანელად. Sprite-ის, Diet Coke-ისა და BodyArmor-ის მწარმოებელი იყენებს ხელოვნურ ინტელექტს, როგორც მომხმარებელთან დასაკავშირებელ საშუალებას. უახლოეს წარსულში მან გამოუშვა Coca-Cola Y3000

სასმელი, რომელიც კომპანიის თქმით, არის პირველი არომატი, რომელიც შეიქმნა ადამიანებთან და ხელოვნურ ინტელექტთან ერთად. მან ასევე გამოიყენა ტექნოლოგია რამდენიმე ექსპერიმენტული მარკეტინგული კამპანიის დასაწყებად. Coca-Cola არ არის ერთადერთი კომპანია, რომელიც იყენებს ხელოვნურ ინტელექტს. Mars, AB InBev და McCormick & Co. – ასევე აერთიანებენ მას თავიანთ ოპერაციებში (Doering 2024).

ტექნოლოგიები კვების მრეწველობაში და საქართველო:

სურსათის უვნებლობის სახელმწიფო კონტროლის 2024 წლის პროგრამა საქართველოში განახლდა 2024 წელს; იგი შემუშავებულია სურსათის/ცხოველის საკვების უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსის მოთხოვნების შესაბამისად და წარმოადგენს ბიზნესოპერატორთა მიმართ სურსათის უვნებლობის სახელმწიფო კონტროლის განხორციელების 2024 წლის სამოქმედო გეგმას. პროგრამით გათვალისწინებული ღონისძიებების განხორციელება ხელს შეუწყობს: მოსახლეობის ჯანმრთელობის/სიცოცხლისა და მომხმარებელთა ინტერესების დაცვას, შიდა ბაზრის ეფექტიან ფუნქციონირებას, საექსპორტო პოტენციალის გაზრდას (სააგენტო 2024).

ცხრილი 1

ქულების მინიჭების მატრიცა:

ქულების მინიჭების მატრიცა			
ალბათობა	სიმძიმე		
	1	2	3
1	1	2	3
2	2	4	6
3	3	6	9

დაბალი რისკი - $(1 - 3) = 0,05$ ქულა
 საშუალო რისკი - $(4) = 0,15$ ქულა
 მაღალი რისკი - $(6 - 9) = 0,5$ ქულა

მონიტორინგი – ნიმუშის აღების მეთოდოლოგია: მონიტორინგის დროს ასაღები სურსათის ნიმუშების სახეობებისა და რაოდენობების განსაზღვრისას, გათვალისწინებული იქნა სურსათის/ცხოველის საკვების უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსის 261 მუხლის მე-2 ნაწილის მოთხოვნები. ასაღები სურსათის ნიმუშების რაოდენობის განსაზღვრის მიზნით გათვალისწინებული იქნა: საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 18 იანვრის №22 დადგენილებით დამტკიცებული „ტექნიკური რეგლამენტი – ცოცხალ ცხოველებსა და ცხოველური წარმოშობის სურსათში ზოგიერთი ნივთიერებისა (სუბსტანციის) და მათი ნარჩენების მონიტორინგის წესისა“ და საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 18 დეკემბრის №639 დადგენილებით დამტკიცებული „ფარმაკოლოგიურად აქტი-

ური ნივთიერებების, მათი კლასიფიკაციისა და ცხოველური წარმოშობის სურსათში ნარჩენების მაქსიმალური ზღვრის შესახებ“ ტექნიკური რეგლამენტით დადგენილი მოთხოვნები.

ქათმის ფილეს ნიმუშებში სალმონელა გამოვლინდა: სურსათის ეროვნული სააგენტოს უფლებამოსილმა პირებმა საზოგადოებრივი კვების ობიექტში – პიცერია „TASHIR PIZZA GEORGIA“-ში (ს/კ 400016647; ფაქტობრივი მისამართი: ქ. თბილისი, რუსთაველის გამზ. №2/4) გაყინული ქათმის მკერდის ფილეს ნიმუშები აიღეს. ლაბორატორიული კვლევის შედეგად გამოვლინდა პათოგენური მიკროორგანიზმი სალმონელა, სეროტიპი – *Salmonella typhimurium* (სააგენტო 2024).

სააგენტოს უფლებამოსილი პირების მიერ ინსპექტირება განხორციელდა საბავშვო ბაღებისა და სკოლების კვების ბლოკებში, ხორცისა და რძის პროდუქტების სარეალიზაციო, ასევე, ნედლი რძის თერმული დამუშავების ობიექტებში, ცხოველის/ფრინველის სასაკლაოებზე, საზოგადოებრივი კვების ობიექტებში და ა.შ. აღინიშნა შემდეგი შეუსაბამობები: სანიტარიულ-ჰიგიენური ნორმების დარღვევა, ხორცი ჯანმრთელობის ნიშანდების გარეშე; ტექნოლოგიური პროცესის, ეტიკეტირების წესისა და რეალიზაციის ვადების დარღვევა. სახელმწიფო კონტროლის შედეგად, სულ გამოვლინდა 971 ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა. მონიტორინგის ფარგლებში აღებულია სურსათის/სასმელი წყლის 817 ნიმუში/სინჯი. მიმდინარე წლის განმავლობაში სურსათის ეროვნულ სააგენტოს სურსათის/სასმელი წყლის 6000-ზე მეტი ნიმუშის/სინჯის აღება აქვს დაგეგმილი (სსიპ სურსათის ეროვნული სააგენტო, (სააგენტო 2024).

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრმა, ლევან დავითაშვილმა ბერლინში ყოველწლიურ გლობალურ ფორუმში მიიღო მონაწილეობა, რომელსაც მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის 80-მდე სოფლის მეურნეობის მინისტრი და საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლები ესწრებოდნენ. სურსათისა და სოფლის მეურნეობის გლობალური ფორუმი ქალაქ ბერლინში საერთაშორისო გამოფენის „მწვანე კვირეულის“ ფარგლებში გაიმართა. გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტროში გამართული მე-11 გლობალური ფორუმის მთავარი განსახილველი თემა იყო „ციფრული სოფლის მეურნეობა, გონივრული გადანაცვეტილება მომავლის ფერმერებისთვის“. თანამედროვე ტექნოლოგიების მეშვეობით უკვე შესაძლებელი ხდება კლიმატის ცვლილებების წინასწარი პროგნოზირება, რაც სურსათის წარმოების ზრდის შესაძლებლობას იძლევა (ს. გ. სამინისტრო 2019).

GITA-ს მხარდაჭერით საქართველოში Future Agro Challenge Georgia გაიმართა: საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოსა და საქართველოს ფერმერთა ასოციაციის მხარდაჭერით, საქართველოში უკვე მესამედ, Future Agro Challenge Georgia გაიმართა. Future Agro Challenge საერთაშორისო შეჯიბრია, რომლის მიზანი სტარტაპების, ინოვაციების, „აგროპრენერების“, ფერმერების, მეწარმეების, აგროტექნოლოგიების, აგროტურიზმითა და აგროკულტურით დაინტერესებული პირების მხარდაჭერა და გაძლიერებაა. Future Agro Challenge Georgia შემდეგ კატეგორიებში იმართება:

1. კვების ტექნოლოგია;
2. აგრო ტექნოლოგიები (ზუსტი სოფლის მეურნეობა, რობოტიკა, დრონები);
3. აგრომეტყვეობა;
4. საკვები/სასმელი (პროდუქცია/რითეილი);
5. კვების უსაფრთხოება/მდგრადობა;
6. საკვები ნარჩენები;
7. კვება და ჯანმრთელობა;
8. უსაფრთხოება და ჯანმრთელობა;
9. შეფუთვა და ლოჯისტიკა;
10. განათლება სოფლის მეურნეობის მიმართულებით;
11. აგროტურიზმი;
12. სოფლის მეურნეობის გამოშვება და დამუშავება (ს. ი. სამინისტრო 2021).

GITA-თან თანამშრომლობით, USAID-ის სოფლის მეურნეობის პროგრამამ ახალი საგრანტო ინიციატივა განახორციელა: „საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოსთან თანამშრომლობით, ტექნოპარკში, USAID-ის სოფლის მეურნეობის პროგრამამ დაინტერესებულ პირებს წარუდგინა „ბიზნესაქსელერაციის სერვისის პროვაიდერებისთვის აგრო და კვების მრეწველობის ტექნოლოგიების გაძლიერებისა და განვითარების“ ახალი პროგრამა. მათივე ცნობით, ახალი პროგრამის მიზანია, ხარისხიანი ბიზნესაქსელერაციის მომსახურების მიწოდების გზით, თანამედროვე აგრო, ბიო, სურსათის წარმოებისა (AgriTech, BioTech, FoodTech) და სხვა მსგავს საქმიანობებში ქალებისა და ახალგაზრდების ჩართულობის ხელშეწყობა.

სურსათის უვნებლობის მიმართულებით არსებობს სხვადასხვა **სტანდარტი**, რომელთა მიზანი სურსათის უვნებლობის უზრუნველყოფაა. ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის მონაცემებით, ყოველი 10 ადამიანიდან 1 სურსათისმიერი დაავადებით ავადდება. საერთაშორისო სტანდარტები შემუშავებულია კონსენსუსის საფუძველზე და შემოღებულია გამოსაყენებლად სხვადასხვა დაინტერესებული ჯგუფების მიერ.

შემდეგი საერთაშორისო სტანდარტები სურსათის უვნებლობის მიმართულებით:

- HACCP;
- ISO 22000:2018;
- IFS v.6.1;
- BRC GS v.8;
- GLOBALG.A.P.
- FSSC 22000 v.4.1;
- GFSI.

(interpressnews 2021).

2022 წლის 21 იანვარს, საქართველოში, ქ. თბილისში, ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული საჯარო სამსახურების დაძმობილების პროექტის ფარგლებში მოეწყო სპეციალური ღონისძიება საქართველოს სანიტარიული, ფიტოსანიტარიუ-

ლი და სურსათის უვნებლობის სისტემის ევროკავშირის სტანდარტებთან და პრაქტიკასთან დაახლოების კუთხით, პროექტის მიერ გაწეული საქმიანობის პროგრესის წარდგენის მიზნით (საქართველოში 2022).

პროექტის „ინკლუზიური სოფლის განვითარება და მდგრადი სოფლის მეურნეობა“ პრეზენტაცია გაიმართა: საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო და გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია (FAO), ავსტრიის განვითარების თანამშრომლობის (ADC) ფინანსური მხარდაჭერით, საქართველოში ახალ პროექტს იწყებს. 4 მილიონი ევროს ღირებულების პროექტი „ინკლუზიური სოფლის განვითარება და მდგრადი სოფლის მეურნეობა“ ოთხი წლის განმავლობაში განხორციელდება. პროექტის სამიზნე ჯგუფად განსაზღვრულია ფერმერები, შესაბამისი ასოციაციები, კოოპერატივები, სოფლად არსებული შინამეურნეობები, საგანმანათლებლო დაწესებულებები, კერძო სექტორის წარმომადგენლები (ს. გ. სამინისტრო 2024).

ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული საქართველოს სურსათის ბანკის პროექტის დაწყება: სასტუმრო სტამბაში ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული ახალი პროექტის – „სამოქალაქო საზოგადოების წევრები, როგორც ბერკეტები მდგრადი კვების სისტემისთვის საქართველოში“ – გახსნითი ღონისძიება გაიმართა. მნიშვნელოვანი ნაბიჯის გადადგმისას სურსათის ხარჯვის, წარჩენებთან ბრძოლისა და სურსათის უსაფრთხოების გაძლიერებისკენ, People in Need (PIN) Georgia-მ ევროკავშირთან (EU), ჩეხეთის განვითარების სააგენტოსთან (CzDA) და ძირითად პარტნიორებთან ერთად, აღნიშნა პროექტის წარმატებული დაწყება. ღონისძიებაზე შეიკრიბნენ სხვადასხვა სამთავრობო, არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციების, ასევე, კერძო სექტორის წარმომადგენლები.

ევროკავშირის მიერ მხარდაჭერილი პროექტი აწარმოებს სურსათის ბანკის ინიციატივას ადგილობრივი სასურსათო დაუცველობის აღმოსაფხვრელად, გაუყიდავი/გაუსაღებელი საკვები პროდუქტების გადანაწილების გზით და შეამოწმებს, დააკვირდება ახალი კანონის გავლენას სურსათის დაკარგვისა და წარჩენების შემცირების, სურსათის აღდგენისა და გადანაწილების შესახებ. ის მიზნად ისახავს საკვების წარჩენების, ფერმის დანაკარგების, სათბურის გაზების ემისიის/გამოშვებისა და სასურსათო დაუცველობის შემცირებას. საზოგადოების ცნობიერების ასამაღლებლად ჩატარდება ღონისძიებანი საკვების წარჩენებისა და დანაკარგების შესახებ (east 2024).

რაოდენობრივი კვლევის ანალიზი

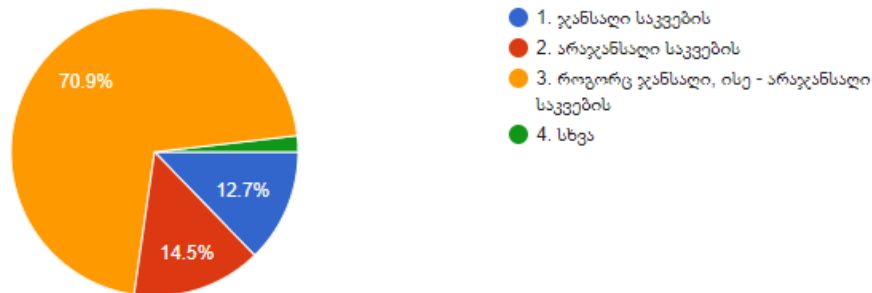
ნაშრომზე მუშაობის ფარგლებში ჩატარდა რაოდენობრივი კვლევა. მთავარი მიზანი იყო მომხმარებელთა გამოკითხვა და მათი აზრის გაგება მრეწველობის დარგში ჩართულ თანამედროვე ტექნოლოგიათა გამოყენებასთან დაკავშირებით.

კვლევა ჩატარდა 2024 წლის აპრილ-მაისის თვეთა (26/04/2024 – 11/05/2024წ.წ.) მონაკვეთში. გამოიკითხა 55 რესპოდენტი – Google Forms-ის ონლაინ კითხვარის

შევსების საფუძველზე. კითხვარი მოიცავს როგორც მაიდენტიფიცირებელ, ისე მაკლასიფიცირებელ კითხვებს. ამასთან, შემოთავაზებულია ერთი ღია, სადისკუსიო კითხვა.

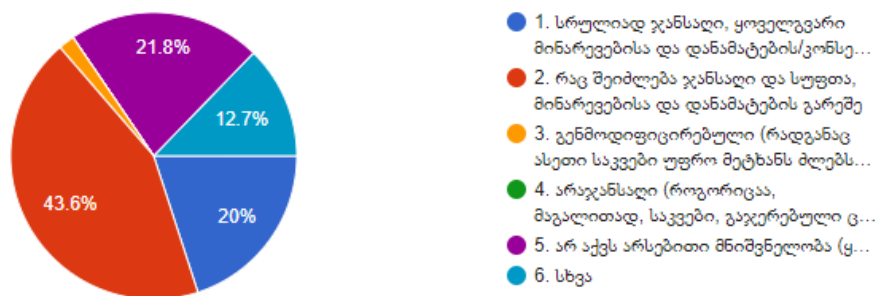
გამოიკითხა სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფი. რესპოდენტთა დიდი უმრავლესობა სტუდენტია.

დიაგრამა 1

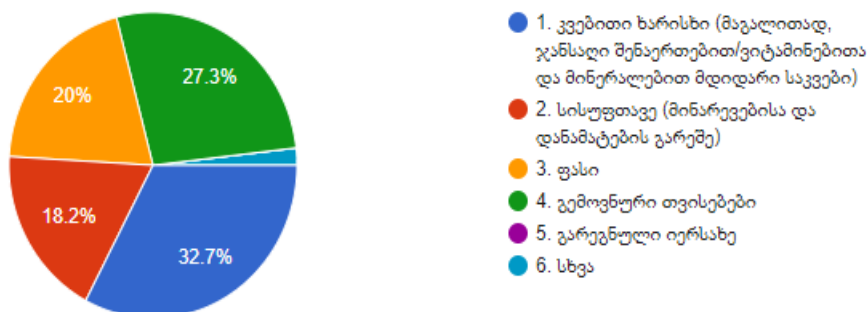
კითხვაზე, უმეტესად, როგორი ხარისხის საკვების შეძენა უნევთ გამოკითხულებს ყოველდღიურად, კვლავ 70.9% ამბობს, რომ ყიდულობენ ორივე სახის საკვებს თანაბარი რაოდენობით.

დიაგრამა 2

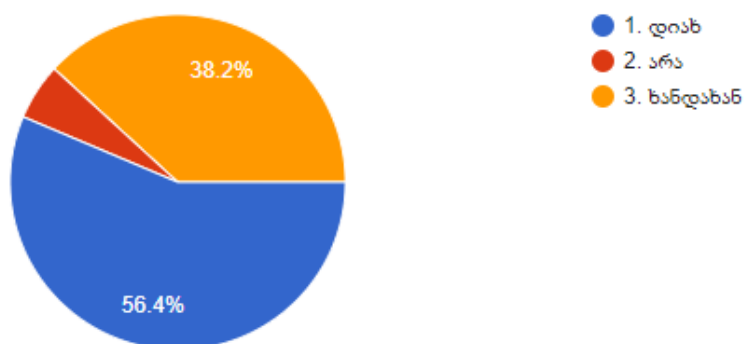
43.6% ყურადღებას ანიჭებს ისეთი საკვების შეძენას, რომელიც რაც შეიძლება ჯანსაღი, სუფთა და ყოველგვარი მინარევებისგან თავისუფალი იქნება.

დიაგრამა 3

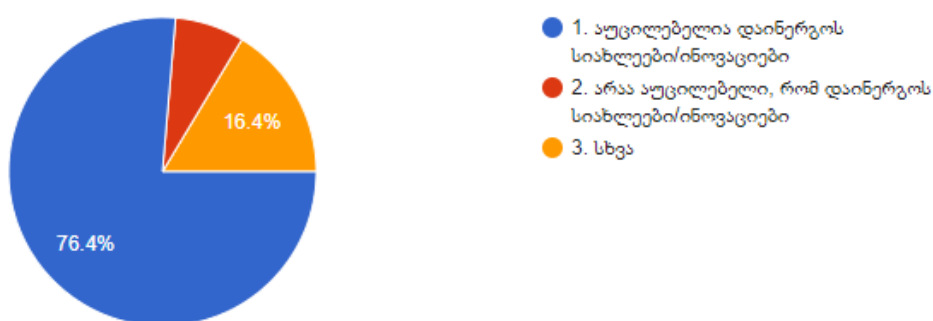
საკვების უშუალოდ შეძენისას, მომხმარებელთა 32.7%-ისთვის უპირატესია მისი კვებითი ხარისხი.

დიაგრამა 4

თუ შესაძლებლობა აქვთ, გამოკითხულთა 56.4% ყიდულობს უფრო ძვირადღირებულ, მაღალტექნოლოგიურად დამუშავებულ საკვებს, ვიდრე იაფფასიან და საექვო წარმომავლობის მქონეს.

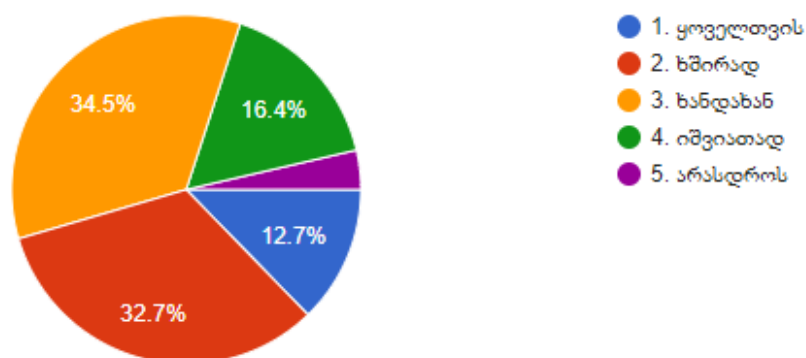
დიაგრამა 5

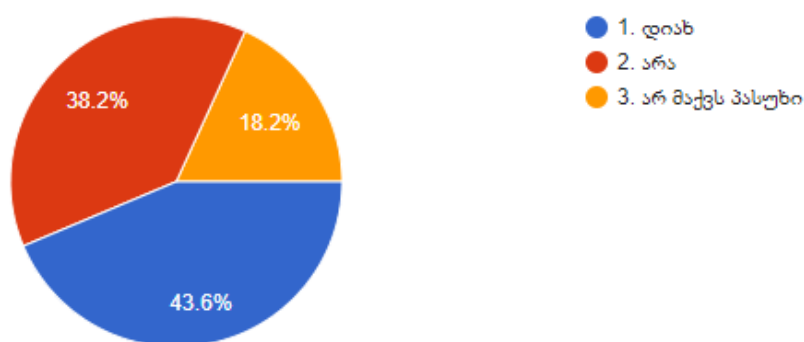
კითხვაზე, თუ რა მოლოდინები აქვთ თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და კვების მრეწველობის ურთიერთკავშირთან მიმართებით, 76.4% აღნიშნავს, რომ აუცილებელია სიახლეთა და ინოვაციების დანერგვა.

34.5% ცდილობს, შეიძინოს მდგრადი, გარემოს დაცვისკენ მიმართული შეფუთვისა და ტექნოლოგიური დამუშავების მქონე საკვები.

დიაგრამა 6

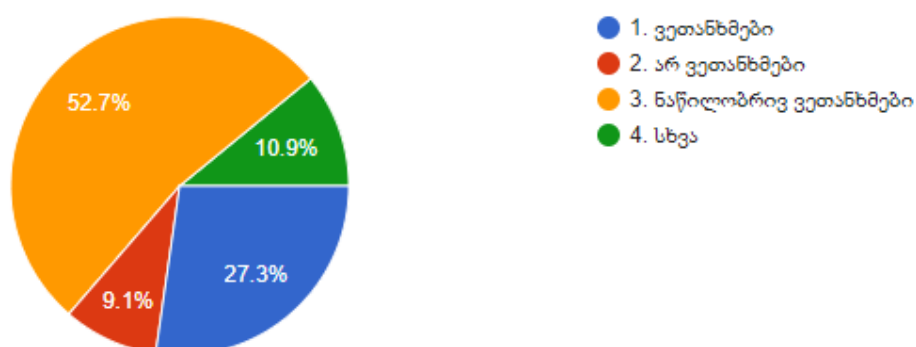
დიაგრამა 7

გამოკითხულთა 43.6% თვლის, რომ თანამედროვე სამყაროში მოსახლეობის სწრაფი ზრდის გამო აუცილებელია გენმოდირიცირებული საკვების წარმოება და განვითარება, რათა შესაბამისი სურსათით უზრუნველყოფილი იყოს თითოეული ადამიანი.

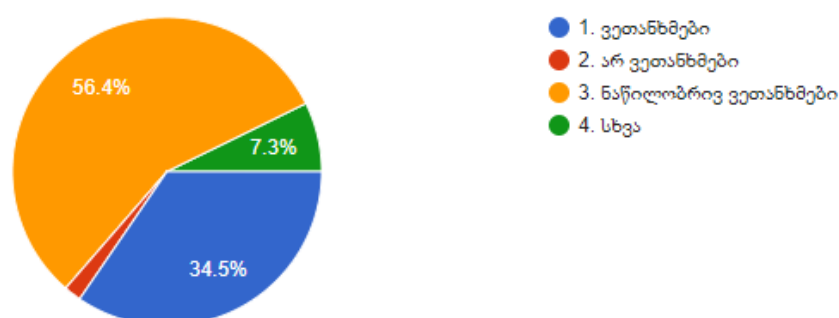
52.7% ნაწილობრივ ეთანხმება მოსაზრებას ბიოტექნოლოგიური და რობოტული წინსვლის დადებითი გავლენის შესახებ, საკვების ხარისხის გაუმჯობესებასთან მიმართებაში.

დიაგრამა 8

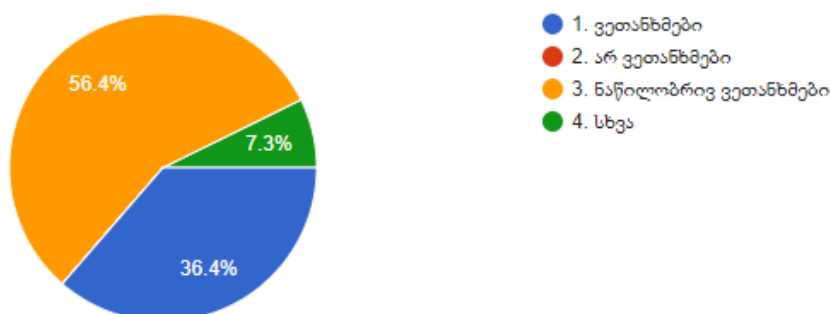
56,4% ნაწილობრივ ეთანხმება აზრს, რომ ხელოვნური ინტელექტის მეშვეობით შესაძლებელია საკვების შემადგენლობის გამოკვლევა, გაუმჯობესება და მისი დახვეწა-განვითარება, რათა სრულად აითვისოს ადამიანმა მისგან მისაღები სარგებელი.

დიაგრამა 9

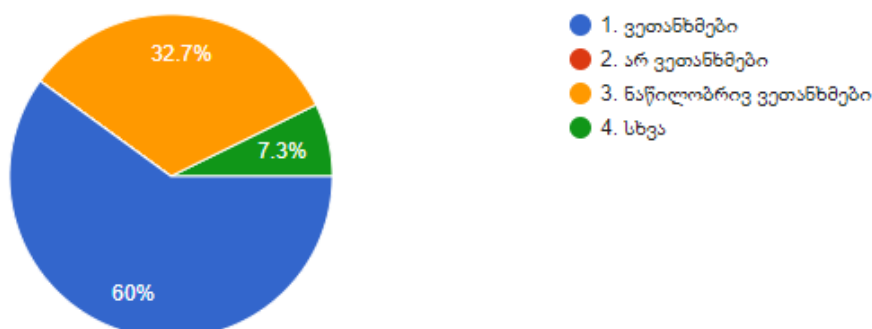
ხელოვნური ინტელექტისა და ტექნოლოგიების გამოყენებით უფრო მარტივდება საკვების ხარისხის შემოწმება/კონტროლი, რაც დადებითად აისახება მომხმარებელთა ჯანმრთელობასა და კმაყოფილებაზე – 56.4% ნაწილობრივ ეთანხმება.

დიაგრამა 10

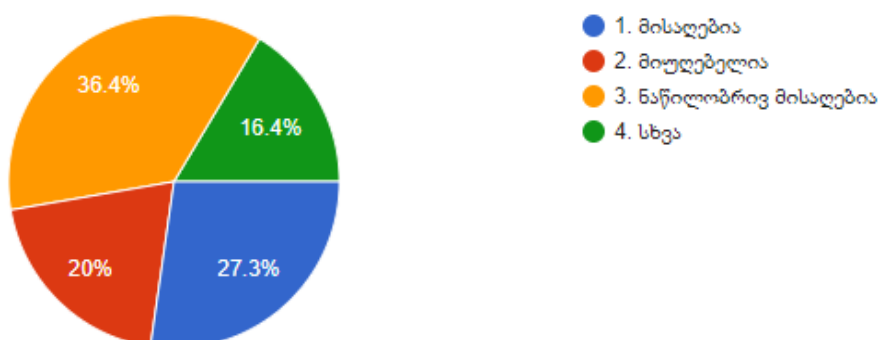
60% სრულად იზიარებს ინტერნეტის ტექნოლოგიის გამოყენების მნიშვნელობას, რომელიც ამარტივებს მოსავლის შესახებ საჭირო ვადებისა და მონაცემების ზუსტ და დროულ მიღებას მწარმოებელთა მხრიდან.

დიაგრამა 11

36.4%-ისთვის ნაწილობრივ მისაღებია 3D საკვების შექმნა-წარმოება, რომელიც ავითარებს, ე.წ.: „ნაბეჭდ საკვებს“, რაც გულისხმობს საკვების „დაბეჭდვას“, „დაპრინტვას“.

დიაგრამა 12

კვლევის ბოლო ნაწილი ეთმობოდა, ე.წ.: ღია კითხვას – „სურვილის შემთხვევაში, გთხოვთ, დატოვოთ თქვენი შეხედულება აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით“. გამოკითხული მომხმარებელი აღნიშნავს, რომ კითხვარი იყო საკმაოდ დამაფიქრებელი, შემეცნებითი და სასიამოვნოდ შესავსები, აგრეთვე, იმედოვნებენ კითხვარში აღნიშნული და წარმოდგენილი თანამედროვე სიახლეების ჩვენს ქვეყანაში დანერგვასაც. რამდენიმე გამოთქვა მოსაზრება, რომ ჩვენს ქვეყანას გააჩნია დიდი შესაძლებლობა და რესურსები, რათა ვაწარმოოთ იმ ოდენობის სოფლის მეურნეობის საკვები, რომელიც ხელმისაწვდომი იქნება, არა მხოლოდ საზღვარეგარეთის ქვეყნებისთვის (სადაც ექსპორტით გავდივართ), არამედ – ადგილობრივი მოსახლეობისთვისაც. რამდენიმე გამოკითხულმა მომხმარებელმა კი, აღნიშნა, რომ საკმაოდ მნიშვნელოვანია თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენება-დანერგვა მრეწველობაში, თუმცა, ხაზგასასმელია ის ფაქტი, რომ განსაკუთრებით, განვითარებად და დუხჭირ ქვეყნებში რობოტები კი არ უნდა იყვნენ ადამიანური შრომის ჩამნაცვლებლები, არამედ – დამხმარენი; ზოგიერთი მათგანი შენიშნავს გენმოდირეცირებული საკვების სიავეს და თვლის, რომ ადგილობრივ მენარმეებს ხელი უნდა შეეწყოს, რათა შეძლონ გაცილებით ბუნებრივი და ჯანსაღი საკვების წარმოება.

მიღებული კვლევის შედეგები ხელს შეუწყობს თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვის მნიშვნელობას, განსაკუთრებით, თანამედროვე სამყაროში; აგრეთვე, გვაძლევს მომხმარებელთა აზროვნების, შეხედულებათა და დამოკიდებულებების გააზრების შესაძლებლობას აღნიშნულ საკითხთან მიმართებაში. კვლევის შედეგები კარგი დამხმარე იქნება, თუნდაც, მენარმეთათვის, რომლებიც გეგმავენ თანამედროვე ტექნოლოგიათა ჩართვას წარმოების მსვლელობისას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. 2024. 25 03. <https://eu4georgia.eu/launching-of-the-eu-funded-food-bank-georgia-project/>.
2. Doering, Christopher. 2024. 04 24. <https://www.fooddive.com/news/mondelez-startups-ingredients-packaging-sustainability/714146/>.
3. —. 2024. 04 23. <https://www.fooddive.com/news/coca-cola-ai-artificial-intelligence-microsoft/713987/>.
4. east, Eu neighbours. 2024. 03 18. <https://euneighbourseast.eu/ka/news/latest-news/sakharthveloshivevrokavshiris-mier-daphinansebuli-sursathis-bankis-proekhti-daicqho-2/>.
5. interpressnews. 2021. 10 29. <https://www.interpressnews.ge/ka/article/681048-gita-tan-tanamshromlo-bit-usaid-is-soplis-meurneobis-programa-axal-sagranto-iniciativas-icqebis>.
6. Isaiah Wong, 20/09/2023. 2023. 09 20. <https://sga.com.au/how-to-combat-listeria/>.
7. Jones, Ben. 2023. 12 11. <https://sga.com.au/cold-plasma-technology/>.
8. Owens, Nathan. 2024. 04 24. <https://www.fooddive.com/news/bird-flu-remnants-discovered-in-pasteurized-milk-fda/714171/>.
9. Saguy, I.S., Silva, C.L.M. & Cohen, E. Emerging challenges and opportunities in innovating food science technology and engineering education. npj Sci Food 8, 5 (2024). n.d. <https://doi.org/10.1038/s41538-023-00243-w>.
10. Wong, Isaiah. 2023. 10 27. <https://sga.com.au/sgas-industry-leading-approach-to-food-safety/>.
11. სააგენტო, სსიპ სურსათის ეროვნული. 2024. <https://nfa.gov.ge/Ge/FoodSafetyStatePrograms>.

12. —. 2024. 04 23. <https://nfa.gov.ge/Ge/News/Details/499>.
13. —. 2024. 04 24. <https://nfa.gov.ge/Ge/News/Details/500>.
14. სამინისტრო, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის. 2019. 01 22. <https://mepa.gov.ge/Ge/News/Details/7342>.
15. —. 2024. 04 26. <https://mepa.gov.ge/Ge/News/Details/21668>.
16. სამინისტრო, საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების. 2021. 03 12. <https://gita.gov.ge/-news/gita-s-mkhardacherit-sakartveloshi-future-agro-challenge-georgia-imarteba-2--RACc4B>.
17. საქართველოში, ევროკავშირის წარმომადგენლობა. 2022. 01 24. https://www.eeas.europa.eu/-eeas/ევროკავშირი-აგრძელებს-საქართველოს-სურსათის-უვნებლობის-გაძლიერების-მხარდაჭერას-მომხმარებელთა_ka.

ნიადაგის დაბინძურების გამოწვევები გურჯაანის მუნიციპალიტეტში

მარიამ დოიაშვილი

ადამიანი და ბუნება ერთმანეთთან მუდმივად ურთერთქმედებენ და ამ კავშირის მნიშვნელობის შეფასება შეუძლებელია. საცხოვრებლის თავისებურებებისა და ხარისხისთვის ზიანის მიმყენებელ ყველა სახის მოვლენას ნიადაგის დაბინძურება ეწოდება. ნიადაგის დაბინძურება პირდაპირ თუ არაპირდაპირ გავლენას ახდენს ყველა ცოცხალ არსებაზე.

ნაშრომის მიზანი იყო ნიადაგის დაბინძურების პრობლემისა და მის წინააღმდეგ მიმართული ღონისძიებების შესწავლა გურჯაანის მუნიციპალიტეტში.

ნაშრომი ეყრდნობა საკვლევი სფეროს მარეგულირებელი კანონებს, ასევე გურჯაანის მუნიციპალიტეტის საშუალოვადიანი განვითარების დოკუმენტსა და კვლევის გარშემო არსებული სტატისტიკური მონაცემებს, სტატიებს, რომელთა შორის აღსანიშნავია: „ნიადაგის დაბინძურება“ (ავტორი-EKOLOGIIS KVALDAKVAL), „ქარსაფარი ზოლების გაშენება“ (ავტორი-მ. ხაზიური), „ნაცარი-გამოყენებითი სასუქი“ (გამომცემლება ქართული აგრორული ინტერნეტ გაზეთი-აგროკავკასია). (საქართველოს კანონი პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების შესახებ, 1998)

კვლევით გამოვლინდა, რომ ნიადაგის დაბინძურების პრობლემა ცნობილია მოსახლეობისთვის და ისინი ცდილობენ გამოიყენონ ბიოსასუქები და მიწის ნაყოფიერების ასამაღლებლად გააშენონ ქარსაცავი ზოლები და შექმნან საირიგაციო სისტემები სისტემები.

ნიადაგის დაბინძურების პრობლემთან მოსახლეობის დამოკიდებულების საკითხზე ჩატარებული თვისებრივი კვლევა Google survey პლატფორმისა და სოციალური ქსელის გამოყენებით მიმდინარეობდა. კვლევაში სულ 142 რესპონდენტმა მიიღო მონაწილეობა. კვლევის შედეგად გამოვლინდა მოსახლეობის განწყობა გაუფრთხილდეს გარემოს და ნიადაგს.

საკვანძო სიტყვები: ნიადაგის დაბინძურება, მევენახეობა, მეხილეობა, ბიოსასუქები.

შესავალი

გარემოს დაბინძურება XXI საუკუნის ნომერ პირველ გლობალურ პრობლემას წარმოადგენს. ყველა ცოცხალ არსებას გარკვეული გავლენის მოხდენა შეუძლია გარემოზე. მიწა დედამიწაზე მცხოვრები ცოცხალი ორგანიზმების დიდი ნაწილის მთავარი საცხოვრებელი ადგილია. ადამიანის ცხოვრების ხარისხსაც სწორედ არსებული გარემოს მდგომარეობა განაპირობებს, მაგრამ ამის მიუხედავად ხალხი ბუნებრივ რესურსებს არასათანადოდ ექცევა, რითაც საფრთხეს უქმნის პირველ რიგში ფლორასა და ფაუნას, ამასთანავე საკუთარ ჯანმრთელობას. განსაკუთრებით, ჩვენს დროში, აქტუალური გახდა ისეთი გლობალური პრობლემები, როგორიცაა ნიადაგის დაბინძურება და მასთან დაკავშირებული საფრთხეები. სწორედ ნიადაგი არის ცოცხალი ბუნების ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტი, რომელიც დღეს ძალიან მძიმე მდგომარეობაშია, საყოფაცხოვრებო, სამეურნეო, თუ სხვა ნარჩენების გამო. ადამიანის მიერ გარემოზე მუდმივი ზემოქმედების პროცესი

ანადგურებს ნიადაგში არსებულ მიკროორგანიზმებს და მცენარეებს, რასაც მძიმე შედეგები მოჰყვება. ნიადაგის დაბინძურება მასში არსებული სასარგებლო ნივთიერებების ბალანსს არღვევს. ამ პრობლემებმა თავი იჩინა საქართველოშიც, სადაც სოფლის მეურნეობა უძველესი დროიდან, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დარგია. სწორედ ამ დარგის მთავარი კომპონენტია მიწა.

საქართველო ნაყოფიერი მიწებით არის გამორჩეული, სადაც თითოეული კუთხისთვის დამახასიათებელი დარგები განვითარდა. ასეთი დარგებია მაგალითად, იმერეთსა და გურიაში მეჩაიეობა, აფხაზეთსა და აჭარაში მეციტრუსეობა, კახეთში კი მევენახეობა. კახეთი ერთ-ერთია საქართველოს იმ რეგიონებს შორის, რომელიც ეკონომიკურად სოფლის მეურნეობაზეა დამოკიდებული.

კახეთში ერთ-ერთი დიდი მუნიციპალიტეტი არის გურჯაანი, რომლის ადმინისტრაციულ ცენტრსაც წარმოადგენს ქალაქი გურჯაანი, იგი მოიცავს 24 ადმინისტრაციულ ერთეულს. მუნიციპალიტეტის ფართობი 849,2 კვ კმ-ია, რომლის დიდი ნაწილიც სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს უკავია – 39 430 ჰა. მისი მოსახლეობა 2021 წლის მონაცემებით შეადგენს 51 400 ადამიანს, სიმჭიდროვე 27,2 ადამიანი კვ.კმ-ზე. სულ 31 დასახლებაა, სოფლად 46 313 კაცი ცხოვრობს. მოსახლეობის სიმჭიდროვეა 64,23 კაცი/კვ.კმ, რაც ქვეყნის საშუალო მაჩვენებელს (67 კაცი/კვ.კმ) ოდნავ ჩამოუვარდება. მოსახლეობის შემოსავლის ძირითადი წყაროა: საბიუჯეტო ორგანიზაციები, სოფლის მეურნეობა, ხე-ტყის გადამუშავება და მცირე ბიზნესი. წამყვანი დარგია სოფლის მეურნეობა, ძირითადად მრეწველობა დარმეცხოველობა. ვაზის კულტურას უკავია სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების 20 %. მრეწველობის მთავარი დარგიარმეღვინეობა, მუნიციპალიტეტში ფუნქციონირებს ღვინის და სპირტის ქარხნები, ასევე სხვა პროფილის მცირე საწარმოები, რომლებსაც საქართველოს ეკონომიკისათვის ძალიან დიდი მნიშვნელობა. გურჯაანის მუნიციპალიტეტის აგრო კლიმატური პირობები ხელსაყრელია მრავალდარგოვანი და მაღალრენტაბელური სასოფლო-სამეურნეო წარმოების შექმნისთვის, განსაკუთრებით კი ისეთი დარგების განვითარებისთვის, როგორიცაა: მეხილეობა, მევენახეობა, მეფრინველეობა, მეფუტკრეობა, მეცხოველეობა. სოფლის მეურნეობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული გარემო პირობებზე: ნიადაგზე, კლიმატზე, სეზონებზე, მდებარეობაზე და სხვა. მის განვითარებაზე დიდ გავლენას ახდენენ სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერებათა ცალკეული დარგები: აგროქიმია, ვეტერინარია, ნიადაგმცოდნეობა, ზოოტექნიკა.

სოფლის მეურნეობის როლი გურჯაანის მუნიციპალიტეტის ეკონომიკურ პროფილში

გურჯაანის მუნიციპალიტეტი მოიცავს 19 287 ჰა სახნავის და 5600,0 ჰა საძოვრის კატეგორიის სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ფართობს. მათგან მუნიციპალიტეტის საკუთრებაშია – 340 ჰა სახნავი, 960 ჰა საძოვარი მიწის ფართობი და 1,6 ჰა არასასოფლო სამეურნეო დანიშნულების მიწა, ხოლო მიწის და-

ნარჩენი რესურსი სახელმწიფო საკუთრებაა. გურჯაანის მუნიციპალიტეტში მევენახეობა პრიორიტეტული დარგია. სოფლის მეურნეობის ძირითადი საექსპორტო პროდუქტებია ღვინო, ატამი, ვაშლი, ქლიავი, ლელვი.

ამჟამად მუნიციპალიტეტში სოფლის მეურნეობის დარგი წარმოდგენილია 99 საწარმოთი, სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია ამ სფეროში არსებული პრობლემებისა და გამოწვევების დაძლევა. კერძოდ: სოფლის მეურნეობის დარგში სწრაფ ზრდას აფერხებს სასოფლო-სამეურნეო სერვისებზე და ტექნიკაზე ნაკლები ხელმისაწვდომობა, აღნიშნულ დარგში მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების სიმცირე. აგრეთვე შემაფერხებელი ფაქტორია ფერმერთა სარგებლობაში არსებული მიწის ნაკვეთების მცირე ზომები, მათი უმრავლესობა ამუშავებს 1 ჰა-ზე ნაკლებ მიწის ნაკვეთს. პრობლემას ამწვავებს ისიც, რომ მეურნეობების კუთვნილი 1 ჰექტარი მიწა საშუალოდ წარმოდგენილია 2-3 ნაკვეთად. აქედან გამომდინარე, მომგებიანი და ეკონომიკურად ძლიერი სოფლის მეურნეობის განვითარება მიწების კონსოლიდაციის გარეშე შეუძლებელია.

გურჯაანის მუნიციპალიტეტის ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარებაში ბოლო წლების განმავლობაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა ტურიზმის სექტორი, განსაკუთრებით ღვინის ტურიზმი, ასევე სოფლის მეურნეობა, სადაც მოსახლეობის ყველაზე დიდი ნაწილია დასაქმებული და ალკოჰოლური სასმელების სექტორი, ვინაიდან გურჯაანის მუნიციპალიტეტში წარმოდგენილია ყველაზე მეტი ყურძნის გადამამუშავებელი საწარმო (ქარხანა და მარანი). გურჯაანის მუნიციპალიტეტში 2022 წლის მონაცემებით მუშაობს ღვინის 48 მარანი, 20 ღვინის ქარხანა, სადაც დასაქმებულთა რაოდენობა 650 მუშა-სპეციალისტია. წლის განმავლობაში ქარხნები იღებენ და გადაამუშავებენ 65 000 ტონამდე ყურძენს. აქედან 27 300 000 ლიტრი გადის ექსპორტზე.

სოფლის მეურნეობის კუთხით მევენახეობასთან ერთად განვითარებულია მეხილეობაც. გურჯაანის მუნიციპალიტეტში წელიწადში საშუალოდ იწარმოება 25-30 ათასი ტ ატამი და ნექტარინი. აქედან მაღალხარისხიან, ანუ სარეალიზაციო დანიშნულების პროდუქტს შეადგენს 80-85%. პირველადი სახით ნაწარმოები პროდუქციის 22% გადის ექსპორტზე. ექსპორტირებული პროდუქციის 70% გადის რუსულ ბაზარზე, დანარჩენი კი აზერბაიჯანში, სომხეთში, ბელორუსიასა და ყაზახეთში. მიუხედავად ტურიზმის, მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების შეუქცევადი პროცესისა, მწვავედ დგას კვალიფიციური სპეციალისტების და თანამედროვე ტექნიკაზე წვდომის პრობლემა. რაც ხელს უშლის მოსახლეობას, რომ შედარებით ეკომეგობრულად აწარმოონ პროდუქცია და არ დააზიანონ ნიადაგი. სოფლის მოსახლეობას დიდი წვლილი შეაქვს მუნიციპალიტეტის ეკონომიკის წარმართვაში. სწორედ, მევენახეობა-მეხილეობა არის მათი უმეტესი ნაწილის მთავარი შემოსავალიც.

გურჯაანის მხარე იყოფა ორად, წინა მხრისა და უკანა მხრის ზონებად. პირველი ზონის მოსახლეობა ძირითადად დამოკიდებულია მევენახეობაზე რადგან მათი ნიადაგი და ჰავა ქმნის ისეთ გარემოს სადაც ვაზი უფრო ხარობს და იძლევა მაღალხარისხიან ყურძენს. ხოლო მეორე ზონაში მეხილეობა-მეხოსტნეობა: ატა-

მი, ნექტარინი, გარგარი, ლელვი, პომიდორი და სხვა. ამ მხარეში არის უფრო თბილი და ნოტიო ჰავა, რაც ხელს უწყობს უფრო პროდუქტიულ მოსავლიანობას. ეს ნაწარმი კი შემდგომ ინახება სამაცივრე სისტემით და მისი დიდი ნაწილი ექსპორტზე გააქვთ, რაც ეკონომიკის კეთილდღეობისთვის ძალიან მნიშვნელოვანი ფაქტორია. წინამხრელი ფერმერები კი საკუთარ პროდუქციას ძირითადად ყიდნიან კერძო კლიენტებსა ან ქარხნებზე. სწორედ ღვინის საწარმოებს გააქვთ შემდგომ დამზადებული ღვინო, არაყი, სპირტი თუ სხვა ნაწარმი ექსპორტზე. ამიტომაც, გურჯაანელ ფერმერებს ძალიან დიდი წვლილი შეაქვთ მუნიციპალიტეტის ეკონომიკურ წინსვლაში. მაგრამ მათ სჭირდებათ უფრო მეტი ხელშეწყობა და სტიმული სახელმწიფოსგან, რათა გაზარდონ თავისი როლი ქვეყნის ეკონომიკაში. ამისთვის შეიძლება სახელმწიფომ გამოიყენოს ისეთი აგრარული პოლიტიკის ინსტრუმენტები, როგორიცაა: კონკრეტული სექტორისთვის სასურველი საკრედიტო გარემოს ფორმირება, შეღავათიანი კრედიტების შეთავაზება, სასოფლო-სამეურნეო კვლევებისა და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა-გავრცელების ორგანიზება, ასევე მარცვლეულის შესყიდვის, მიწის დაცვისა და გაუმჯობესების პროგრამების დაფინანსება და სხვა. ამ და სხვა ინსტრუმენტებით სახელმწიფო დაეხმარება ფერმერებს, რომ ნიადაგის დეგრადაცია აიცილონ თავიდან და არ დაუშვან სახნავ-სათესი მიწების გაუდაბნობა, არამედ შეინარჩუნონ ნიადაგის ნაყოფიერი ფენა. დღეს არსებულ მიწის ეკომდგომარეობას მოცემული აქტივობა ძალიან დაეხმარებოდა და გრძელვადიან პერიოდში გაზრდიდა ნაყოფიერებას, რადგან ყოველ წელს მიწა იფიტება მიწის დამუშავებით, შენამვლით თუ სხვა აქტივობით.

სასუქების, პესტიციდების და აგროქიმიკატების გავლენა ნიადაგზე

დიდია სასუქების და მცენარეთა დაცვის საშუალებების დადებითი გავლენა აგრო სფეროზე, თუმცა ის ნეგატიური ფონი, რასაც ქიმიზაცია იწვევს, მოითხოვს ქიმიკატების გლობალურ რეგულაციებს, დოზირებისა და მოხმარების წესების ზედმინევნით დაცვას, რასაც უმეტეს შემთხვევაში არ ახორციელებენ.

სასუქების როლი მიწის განაყოფიერებისთვის და მოსავლიანობის ამაღლებისთვის დღევანდელ ნიადაგურ პირობებში მნიშვნელოვან ფაქტორად იქცა. ვინაირო გაგებით, ქიმიური სასუქები ეხება ქიმიური მეთოდებით წარმოებულ სასუქებს; ფართო გაგებით, კი – ქიმიური არის არაორგანული და ნელი მოქმედების სასუქები, რომლებიც წარმოებულია ინდუსტრიაში. ამიტომ, ზოგიერთისთვის ყოვლისმომცველი არ არის აზოტოვანი სასუქებისთვის უბრალოდ ქიმიური სასუქების დარქმევა. ქიმიური სასუქები არის ზოგადი ტერმინი აზოტის, ფოსფორის, კალიუმის და რთული სასუქებისთვის. არსებობს მათი თხევადი, გრანულები და წყალში ხსნადი ვარიანტები ქართველ გლეხებს სხვანაირად ველარ მოჰყავთ პროდუქცია თანამედროვე ნიადაგურ პირობებში. გურჯაანელი გლეხები ქიმიურ სა-

სუქებს იყენებენ ვენახისა და სხვა ნარგავების ნაყოფიერების ასამაღლებლად. მიწის მსგავსი განოყიერება წელიწადში ერთხელ ან ორჯერ ხდება ამინდის გათვალისწინებით, რის შედეგადაც მუნიციპალიტეტში ყოველწლიურად უფრო და უფრო იკლებს მიწის ნაყოფიერება და სიჯანსაღე. სინთეზური სასუქების მუდმივმა გამოყენებამ, სამწუხაროდ, შეამცირა ნიადაგის ნაყოფიერება და ნიადაგის რალაც ნაწილის გაქვავება გამოიწვია. ასევე ხშირადაა შემთხვევები, როცა ხდება სასუქის დოზირების შეცდომით შეტანა ნათესებში, რაც იწვევს მცენარის ზედმეტ გამოკვებას, რასაც მცენარის დანვასაც უწოდებენ და ამ დროს მცენარეც ხმება და ნიადაგიც იწამლება. სინთეზური საკვები ნივთიერებები ხელს უწყობენ მცენარის კვებას მოკლე პერიოდში, მაგრამ არის საფრთხე, რომ ასეთი სასუქების გამოყენებამ, შეიძლება ხელი შეუშალოს ნიადაგში არსებული მიკროორგანიზმების სიცოცხლისუნარიანობას. მათ ფორმულებში არსებული მარილები ალიზიანებს და კლავს სასარგებლო მიკროორგანიზმებს, რომლებიც ნიადაგის კვების ქსელს ქმნიან. მიუხედავად იმისა, რომ მცენარეები იღებენ საჭირო საკვებ ნივთიერებებს, მიკრობები, რომლებზეც ისინი დამოკიდებული არიან, ნელ-ნელა წყვეტენ არსებობას. მოგეხსენებათ, მცენარეები სასიცოცხლოდ მხოლოდ საკვებ ნივთიერებებზე არ არიან დამოკიდებული. ეს პატარა არსებები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ დაავადებების პრევენციასა და ნიადაგის სტრუქტურის გაუმჯობესებაში. ქიმიური სასუქები მრავალი წლის განმავლობაში იღექება მიწაში.

სასოფლო მეურნეობაში პესტიციდების გამოყენება საკმაოდ გავრცელებული პრაქტიკაა სარეველებისა და არასასურველი მცენარეების გასაქრობად ნარგავებიდან. როდესაც მათ უარყოფით მხარეებს განვიხილავთ, პირველი, რაც გვახსენდება წყლისა და ჰაერის დაბინძურებაა, თუმცა, უნდა გვახსოვდეს, რომ არანაკლები ზიანი ადგება ნიადაგსაც. მიწა ბიოლოგიურად აქტიური მიკროორგანიზმებითაა სავსე. მათ ბევრი მნიშვნელოვანი ფუნქცია აქვთ, როგორიცაა: საკვები ელემენტების ციკლი, ნიადაგის სტრუქტურის შენარჩუნება, ნახშირბადის ტრანსფორმაცია და მავნებლებისა და დაავადებების რეგულირება. სასოფლო მეურნეობის მასშტაბების ზრდამ და პესტიციდების გამოყენებამ არაერთი მიწისქვეშ მცხოვრები უხერხემლო სახეობა მიიყვანა გადაშენების პირას, მათ შორის ისეთებიც, რომლებიც მოსავალს არანაირ საფრთხეს არ უქმნიან. სხვადასხვა კვლევების თანახმად, აშკარაა, რომ თითქმის ყველა სახის პესტიციდი რეალურ საფრთხეს უქმნის ნიადაგის უხერხემლო ბინადრებს. გურჯაანის მუნიციპალიტეტში კი აქტიურად გამოიყენება პესტიციდები თუ გერბიციდები, რათა გაანადგურონ ბალახი და სხვა სარეველები ამოძირკვონ ნარგავებიდან. პესტიციდები ვენახში გურჯაანელ ფერმერებს ძირითადად 2-3-ჯერ შეაქვთ. რისი ჩანაცვლებაც სხვა ალტერნატივებით შეიძლება, როგორიცაა მიწის კულტივირება დროგამოშვებით. ეს პროცესი მოიაზრებს სარეველების მოჭრას ტრაქტორზე ჩაბმული სპეციალური საკულტივაციო დანადგარით.

პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების ეფექტიანი გამოყენებისა და უსაფრთხო მოხმარების სამართლებრივი საფუძვლებია საქართველოს კონსტიტუცია, საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები, FAO-ს „პესტიციდების განა-

წილებისას და გამოყენებისას წესების საერთაშორისო კოდექსი“, სურსათის/ცხოველის საკვების უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსი, „ნიადაგის დაცვის შესახებ“, „ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ“ და „გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონები, ეს კანონი და სხვა ნორმატიული აქტები.

ვენახები იწამლება წელიწადში 8-დან 11-მდე აგროქიმიკატებით, რომლებიც ალკვეთენ ვენახის უამრავ დაავადებას. დღევანდელ გარემოში ძალიან ბევრი სახეობის ვაზის დაავადება გაჩნდა, მაგალითად, ასეთია ჭრაქი, ნაცარი, ქლოროზი და სხვა. თითოეულ დაავადებას კი, თავისი აგროქიმიკატი შეესაბამება. ეს ქიმიკატები კი წვიმის მეშვეობით ჩამოირეცხება ნიადაგში. ნაწილს იწვევს მცენარეები. მათი დიდი ნაწილი კვლავ ხვდება ნიადაგში და იწვევს თითქმის იგივე პრობლემებს, რასაც პესტიციდები.

გურჯაანის მუნიციპალიტეტის აგრარული პოლიტიკა ნიადაგის დაბინძურების წინააღმდეგ

გურჯაანის მუნიციპალიტეტი ცდილობს მონაწილეობა მიიღოს გარემოსდაცვით აქტივობებში და ამისთვის ატარებს მრავალ ღონისძიებას. ხშირად იმართება დასუფთავების აქციები სადაც მონაწილეობენ მოხალისეები. ასევე სხვადასხვა პროექტის ფარგლებში ხდება მუნიციპალიტეტის სკოლების ჩართულობა მდგრადი განვითარების მიზნების მისაღწევად, რომელშიც შედის სწორედ ნიადაგის დაბინძურების აღმოფხვრაც. ასეთი პროექტი არის „ნიკო კეცხოველის სასკოლო პრემია“ სადაც მოსწავლეები არა მხოლოდ საკუთარი ჩართულობით ასუფთავებენ გარემოს, არამედ აცნობენ საზოგადოებას ნიადაგის დაბინძურების პრობლემებსა და აწვდიან მათი გადაჭრის გზებზე ინფორმაციას, როგორიცაა, მაგალითად, გაუდაბნობასთან ბრძოლა და მიწის ეროზიის აცილება. ამ პრობლემის წინააღმდეგ ილაშქრებს გურჯაანის მერიაც. მაგალითად, მუნიციპალიტეტში გაიმართა პრეზენტაცია თემაზე: „ქარსაფარი ზოლების აღდგენა და გაშენება კახეთის მხარეში“. ნიადაგის დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით, მნიშვნელოვანია ქარსაფარი ზოლების აღდგენისა და გაუდაბნოების წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებების განხორციელება. მინდორდაცვითი ზოლების აღდგენის საკითხზე საქართველოს გარემოსდაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო აქტიურად დასუფთავების სერვისის გაუმჯობესება და მაღალი ხელმისაწვდომობა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრიორიტეტს წარმოადგენს. მომსახურებას ახორციელებს მუნიციპალური ააიპ „დასუფთავების სამსახური“, აღნიშნულ სამსახურში დასაქმებულია 134 ადამიანი. დასუფთავების სერვისი ხორციელდება 11 ნაგავმზიდი სპეცმანქანით.

დასუფთავების სერვისი მიეწოდება ყველა ტერიტორიულ ერთეულს. ყოველკვირეულად ხდება ნარჩენების გატანა ხოლო 5 დიდ სოფელში ნარჩენების გატანა ხდება კვირაში ორჯერ.

მუნიციპალიტეტი მუშაობს ნარჩენების გადამამუშავებელი ორგანოების შექმნაზე. მაგალითად, შეიქმნა ყურძნის ნიჰნის გადამამუშავებელი ქარხანა გურჯაანის მუნიციპალიტეტის სოფელ ველისციხეში სადაც აწარმოებენ ყურძნის ნიჰნის ზეთს. ქარხნის გახსნის წელს საწარმოში დაგეგმილი იყო 3000ტ ყურძნის ჭაჭის მიღება და გადამამუშავება, საიდანაც 55-60 ტონამდე ყურძნის ნიჰნის ზეთი და ნიჰნის ფქვილს ამზადებენ, სხვა ნარჩენებით კი, მაგალითად, კლერტი სასუქი მზადდება. გურჯაანის მუნიციპალიტეტის სოფელ არაშენდაში 2018 წელს კი მოსახლეობამ სახნავსათეს მიწებთან ახლოს ნაგავგადამამუშავებელი საწარმოს მშენებლობა გააპროტესტეს, რადგან იგი მრავალ ეკოლოგიურ პრობლემას გამოიწვევდა და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ნიადაგის დაბინძურებას გამოიწვევდა. ბაღების მეპატრონეები ამბობენ, რომ პროექტის განხორციელების შემთხვევაში ეკოსისტემა განადგურდება. მათი განცხადებით საწარმო მრავალ პრობლემას გამოიწვევდა. ასეთებია, მაგალითად, გამონახოლქვი, ნაგავსაყრელიდან ჩამოჟონილი წყლისგან მოინამლებოდა მიწა და ამასთანავე საკვები, რომელსაც ისინი აწარმოებენ. მათი გადმოცემით ნაგავსაყრელის ტერიტორიიდან წამოსული ჰავა სწორედ იმ სავარგულებზე ვრცელდება, სადაც ვენახები აქვს არაშენდას მოსახლეობას და სხვა ნარგავები, მაგალითად, მაცვალი. გურჯაანის მუნიციპალიტეტის ყოფილი მერი, ამბობდა, რომ მათთვის ცნობილია, რა სახის ზიანი შეიძლება მოიტანოს ნაგავსაყრელის მშენებლობამ. მერის თქმით, თუკი შესაბამისი სამსახურები საფრთხეებზე მიუთითებენ და უარყოფით დასკვნას დადებენ, პროექტი არ განხორციელდება. გურჯაანში, სოფელ არაშენდას, მოსახლეობის ნაწილი მიუთითებდა, რომ, თუ მათ მოთხოვნებს არ გაითვალისწინებენ, საპროტესტო აქციებს დაგეგმავდნენ. დღეისთვის მოცემული ქარხნის მშენებლობის გეგმა აღარ არის. მაგრამ 2020 წელს იყო საუბარი მსგავსი საწარმოს მშენებლობაზე გურჯაანის მუნიციპალიტეტის სოფელ ჩალაუბნის ტერიტორიის მიმდებარედაც (ე.წ. ძველ ჩალაუბანში), მაგრამ სოფლის მოსახლეობა წინააღმდეგი იყო, ამიტომ საკითხი ნაგავგადამამუშავებელი საწარმოს შესახებ ჯერჯერობით შეჩერებულია.

გურჯაანის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის მთავარ შემოსავალს სწორედ სოფლის მეურნეობა წარმოადგენს. ამიტომაც ნიადაგის დეგრადაცია მათი უმთავრესი პრობლემაა. ამ მოვლენამ, რომელიც თავად ადამიანებმა შექვემნიშვნით, შეამცირა ნაყოფიერება, ან საერთოდ გააქრო კიდეც ზოგიერთი კულტურა. რეგიონის მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი, როგორც შესავალში აღვნიშნეთ, სოფლად ცხოვრობს და მისდევს სოფლის მეურნეობას, განსაკუთრებით მევენახეობას. მუნიციპალიტეტში ფერმერები ცდილობენ საკუთარი გამოცდილებითა და რესურსებით შეანელონ ნიადაგის მოწამვლა, ამიტომაც ერთმანეთს უზიარებენ საკუთარ გამოცდილებას არსებული საფრთხეების შესახებ და ცდილობენ განახორციელონ ეკომეგობრული აქტივობები. მაგალითად, რეგიონში აქტიურად მიმდინარეობს ბუნებრივი სასუქის (ნაკელი, ნაცარი, კომპოსტი) გამოყენება ვენახებში. დღეისათვის უკვე მევენახეებმა დაიწყეს ეგრეთწოდებული საკუნი აპარატების გამოყენება, რათა შეემცირებინათ სინთეტიკური სასუქების გამოყენება სავარგულებში და წალმის დატოვება დაიწყეს ვენახში, ისინი მოცემული საკუნი და-

ნადგარით ამუშავებენ წალამს და ტოვებენ ნიადაგში. დროთა განმავლობაში ფოთოლი და წალმის ნაკუნის კომპოსტირდება და წარმოქმნის ბუნებრივ, განახლებად სასუქს. მაგრამ ისინი პრობლემის წინაშეც დგანან, აღნიშნული ტექნიკა ძვირი და იშვიათია ჯერჯერობით, ამიტომაც მათი მოძიება და დაქირავება გურჯაანელი ფერმერისთვის გარკვეულ პრობლემას წარმოადგენს. ასევე ისინი ცდილობენ, რომ ფოთლები არა თუ დაწვან, რაც წარსულში სამწუხაროდ გავრცელებული იყო, არამედ სავარგულებში შეიტანონ. ასევე სოფლების, რაღაც ნაწილი ჯერ კიდევ იყენებს შეშის ღუმელს გასათბობად, მაგრამ ცდილობენ, რომ დარჩენილი ნაცარი გამოიყენონ სასუქად, რადგან იგი მრავალი სასარგებლო თვისებით ხასიათდება ნიადაგისთვის. იგი შეიცავს: კალიუმს, კალციუმს, მაგნიუმს, ფოსფორს, რკინას, ბორს, სპილენძს. ნაცარს იყენებენ ნიადაგში მჟავიანობის დასაწევადაც, მაგრამ ტუტე ნიადაგში არ შეიძლება ნაცრის გამოყენება.

ბოლო წლებში ვენახებსა თუ ხილ-ბოსტნის ბაღებში აქტიურად გამოიყენება ე.წ. ვაზის და ბოსტნეულის ასახვევი ხელსაწყოები. მოცემული დანადგარი აადვილებს ფერმერების შრომას და მუშაობის დროსაც ამცირებს. ამ დანადგარმა ჩაანაცვლა სიმინდის ფუჩიჩი, რაც ბუნებრივი, ეკომეგობრული საშუალებაა და არანაირ საფრთხეს არ უქმნის გარემოს, განსხვავებით ზემოთ აღნიშნული დანადგარი-სა. „ვაზის საკავებელში“ გამოიყენება პოლიეთილენის ლენტები, რომელიც ისეთი ტექნიკითაა დამზადებული, რომ დაახლოებით ორი წელი სჭირდება, დასაშლელად მზის ზემოქმედების პირობებში. ეს მასა კი ნიადაგში ჩაინოვება, რაც ინვესტს მის დაბინძურებას და მასში მცხოვრები უხერხემლო არსებების მონამვლას.

მოსახლეობა აქტიურად ცდილობს დაიცვას სავარგულები ქარისმიერი ეროზიისგან და ჩართულები არიან საკუთარ ნაკვეთებთან ქარსაცავი ზოლების გაშენებაში, რაც არა მხოლოდ მიწის დეგრადაციას, არამედ საერთოდ გარემოსაც ეხმარება, რადგან იგი მოიცავს ხეების დარგვას. გურჯაანის რაიონში ქარსაცავი ზოლის შესაქმნელად უმეტესწილად იყენებენ აკაციის ხეს, რომელიც მალე მზარდი და ქარგამძლე მცენარეა და მოკლე ვადაში უკვე ქმნის ქარისმიერი ეროზიის საწინააღმდეგო ზოლს. აკაციასთან ერთად შესაძლებელია გამოყენებული იყოს პავლონიის ხეც. რეგიონში ბოლო წლებში აქტუალური გახდა სარწყავი სისტემის დაყენება ხილ-ბოსტნის ბაღებში, მოსახლეობამ მალევე აითვისა მოცემული ტენდენცია, რამაც მიწის გამოფიტვა შეამცირა, გაზარდა სასუქის შეთვისების ხარისხი მცენარეში და უფრო ნაყოფიერი გახდა მოსავალიც. მიწის ბოლომდე გამოფიტვის თავიდან ასაცილებლად მევენახეთა რაღაც ნაწილი ბოლო წლებში ჩეხავს კიდევ ვენახების ნაწილს და ცდილობს „დაასვენოს“ მიწა ზოგიერთი მათგანი გაკაფული ვენახის ადგილას ხორბალსაც თესავს, რათა შემოსავლის წყარო არ დაკარგოს, და, როგორც ამბობენ ფერმერები, ხორბლის ნათესი მინდორს ანაყოფიერებს კიდევ, რადგან დანადგარი, რომლითაც ისინი ხორბალს იღებენ (კომბაინი) ნაკვეთივე კუნავს და ტოვებს თესლის გარდა დარჩენილ მცენარეს, რომელიც კომპოსტირდება და ანაყოფიერებს გამოფიტულ მიწას.

ნიადაგის დაბინძურების პრობლემასთან მოსახლეობის დამოკიდებულების კვლევა

ნიადაგის დაბინძურების პრობლემასთან მოსახლეობის დამოკიდებულების კვლევა მიმდინარეობდა 28 აპრილიდან 7 მაისამდე პერიოდში Google survey-ს პლატფორმის გამოყენებით, ფეისბუქის სოციალური ქსელის სპეციფიკური ჯგუფის მონაწილეებისთვის. კვლევის კითხვარი მოცემულია დანართში 1.

კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 142-მა რესპონდენტმა, რომელთა უმეტესობა 39,9% (52) 21-30 წლისაა, 20 წ-მდეა 26,2% (37), 31-40 წლისაა 10,6%(15), 41-50 წლისაა 9,9% (14), ასევე 9,9% 51-60 წლის, 61 და მეტისაა 5,7%(8). გამოკითხულთა 70,2%(99) რესპონდენტი მდებარეობითი სქესისა, ხოლო 29,8% (42) მამრობითი. გურჯაანელი რესპონდენტები ნახევარზე ცოტა ნაკლებია 46,8%(66), ხოლო 53,2%(75) არის სხვა მუნიციპალიტეტებიდან.

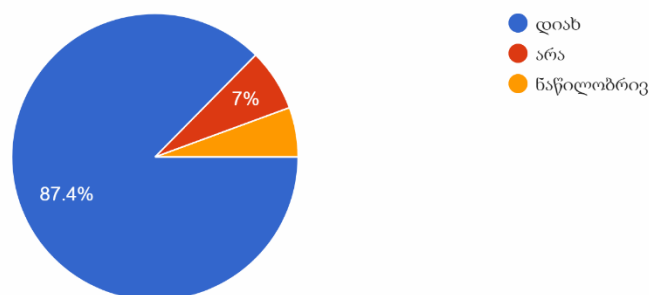
კითხვაზე, აქვთ თუ არა ინფორმაცია, როგორ ხდება ნიადაგის დაბინძურება გამოკითხულთა 71,3% (102)-მა გასცა დადებითი პასუხი, ხოლო 21,7% (31) ფიქრობს, რომ ნაწილობრივ ფლობს ინფორმაციას ნიადაგის დაბინძურების შესახებ, ხოლო 7% (10)-ს არ აქვს ინფორმაცია. (იხ. დიაგრამა 3)

ჩატარებული კვლევის პროცესში დაისვა კითხვა, მიგაჩნიათ ნიადაგის დაბინძურება მძიმე პრობლემად, რესპონდენტთა პასუხებს ასახავს დიაგრამა 1. პასუხები ასე გადანაწილდა: 87,4% (125) მძიმე პრობლემად მიიჩნევს ნიადაგის დაბინძურებას, ხოლო მცირე ნაწილი 5,6% (8) ფიქრობს რომ, ნაწილობრივ მძიმეა, 7% (10) მოცემულ კითხვაზე უარყოფით პასუხს სცემს.

დიაგრამა 1

ასახავს რესპონდენტთა პასუხების განაწილებას კითხვაზე:
მიაჩნიათ, თუ არა ნიადაგის დაბინძურება მძიმე პრობლემად

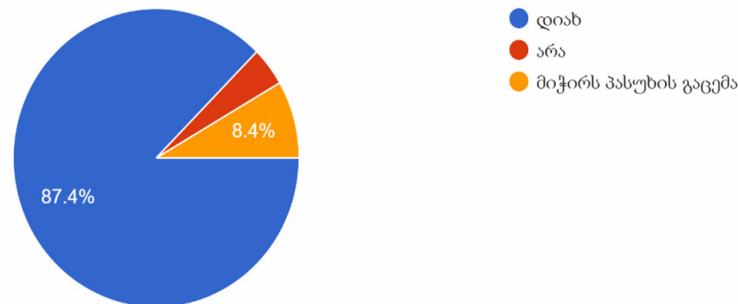
143 responses

დიაგრამაზე 2 ასახულია რესპონდენტთა აზრი კითხვაზე, ზემოქმედებს, თუ არა ნიადაგის დაბინძურება ყველა ცოცხალ არსებაზე. დადებით პასუხს სცემს გამოკითხულთა 87,4% (125), ხოლო 8,4% (12) მათგანის აზრით ნაწილობრივ ახდენს გავლენას.

დიაგრამა 2

**რესპონდენტთა აზრი, ახდენს თუ არა გავლენას
ნიადაგის დაბინძურება ყველა ცოცხალ არსებაზე**

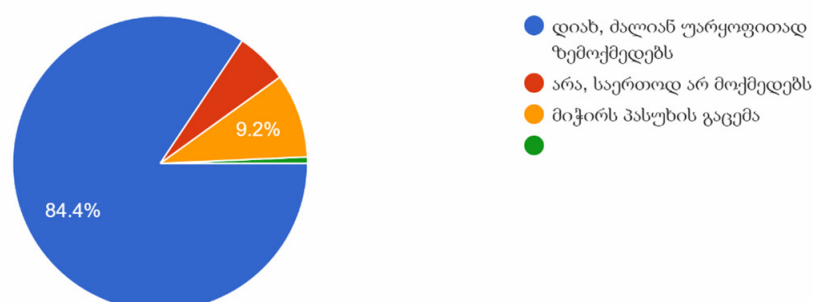

კითხვაზე უქმნის თუ არა საფრთხეს ნიადაგის დაბინძურება თქვენს ჯანმრთელობას პასუხები შემდეგნაირად გადანაწილდა, გამოკითხულთა 84,4%(119) ფიქრობს, რომ უარყოფითად ზემოქმედებს მოცემული მოვლენა მათ ჯანმრთელობაზე, 9.2%(13) კი ფიქრობს რომ საერთოდ არ მოქმედებს ნიადაგის დაბინძურება მათ ჯანმრთელობაზე. (იხ. დიაგრამა 3.)

დიაგრამა 3

**რესპონდენტთა პასუხების განაწილება კითხვაზე:
უქმნის თუ არა საფრთხეს მათ ჯანმრთელობას ნიადაგის დაბინძურება**

141 responses

დიაგრამა 7. ასახავს გამოკითხულთა გადანაწილებას იმ აქტივობების მიხედვით, რის განხორციელებასაც ცდილობენ ნიადაგის დაბინძურების აღმოსაფხვრელად. მოცემულ გრაფიკზე ნათლად ვხედავთ, რომ რესპონდენტთა უდიდესი ნაწილი რაიმე აქტივობით მაინცაა ჩართული ნიადაგის დაბინძურების აღმოფხვრაში. 51%(75) ცდილობს არასათანადო ადგილას არ დაყაროს ნაგავი და ნარჩენები, 23,4% (33) კი რამდენიმე აქტივობას ერთდროულად ახორციელებს, 8,5%

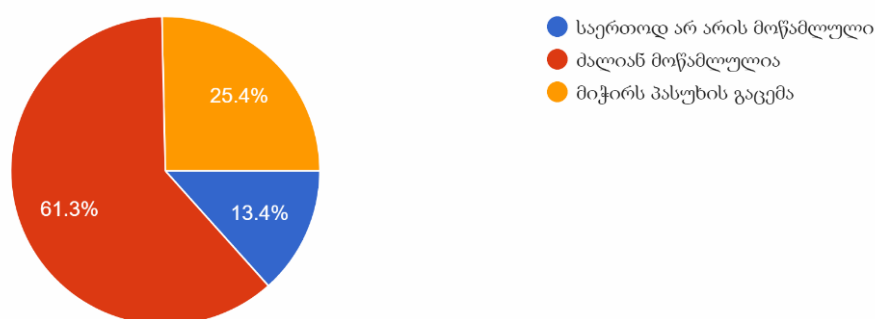
(12) კი ცდილობს ნარჩენებისთვის ახალი სიცოცხლის მინიჭებას, 9,9% კი არანაირ აქტივობას არ ახორციელებს.

გამოკითხულთა დიდი ნაწილის, 61,3%(87) აზრით სახნავ-სათესი სავარგულები სინთეტიკური სასუქების, პესტიციდებისა და აგროქიმიკატებისგან ძალიანაა დაბინძურებული. 25,4%(36)-ს კი უჭირს პასუხის გაცემა, ხოლო 13,4%(19) კი ფიქრობს, რომ საერთოდ არააზემოთ აღნიშნულით ნიადაგი მონამღული. (იხ. დიაგრამა 4.)

დიაგრამა 4

რესპონდენტთა აზრის გადანაწილება სახნავ-სათესი მიწების სასუქებით, აგროქიმიკატებითა და პესტიციდებით დაბინძურების შესახებ

142 responses

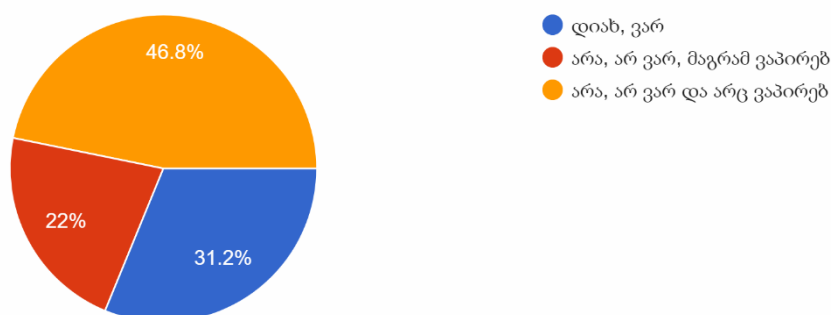

დიაგრამა 5. მიხედვით 31,2%(44) უკვე არის ფერმერი, 46,8%(66) არ არის და არც აპირებს ფერმერობას, ხოლო 22% (31) არ არის ფერმერი მაგრამ აპირებს რომ გახდეს.

დიაგრამა 5

გამოკითხულთა პროცენტული გადანაწილება, რამდენი მათგანია ფერმერი

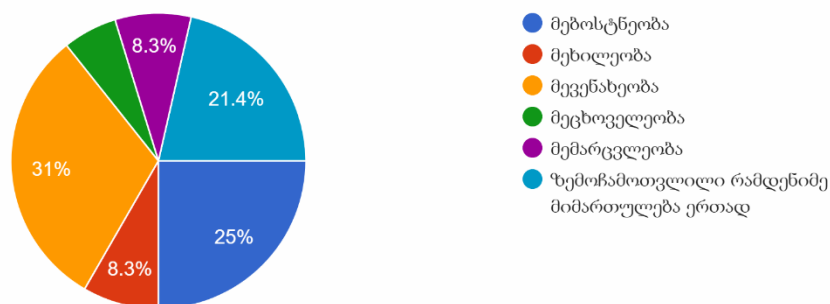
141 responses

დიაგრამაზე 10. გამოსახულია იმ მეურნეობების გადანაწილება რომელ დარგებსაც მიჰყვებიან გამოკითხული ფერმერები. 31%(26) მიჰყვება მევენახეობას, 25% (21) მებოსტნეობას, 21,4% (18) კი რამდენიმე დარგს ერთად.

მეურნეობები რომლებსაც მიჰყვებიან გამოკითხული ფერმერები

84 responses

კითხვაზე, ჰქონდათ თუ არა მეხილეობის ბაღები ან ვენახები გამოკითხულთა 49,3% (69) დადებით პასუხს სცემს, 24,3%(34)-ს არ აქვს არცერთი, 12,1%(17) აპირებს ახლო მომავალში რომელიმე მეურნეობის გაშენებას, 14,3%(20) საერთოდ არ აქვს საკუთარი მიწის ნაკვეთი.

გამოკითხულთა აზრი, იმის შესახებ თუ რამდენად ხელმისაწვდომია მათთვის და მათი ოჯახებისთვის ეკოლოგიურად სუფთა საკვები. 44,7% (63) ფიქრობს, რომ თითქმის არ არსებობს დღევანდელ გარემოში ჯანსაღი საკვები, 40,4%(57)-ის აზრით, მათთვის ხელმისაწვდომია ეკოლოგიური საკვები, ხოლო 14,9%(21) უარყოფით პასუხს სცემს.

რესპონდენტთა აზრი, იმის შესახებ, თუ რომელი დარგს (მემარცვლეობა, მეხილეობა, მევენახეობა, მეცხოველეობა, არცერთი, ყველა) აქვს ყველაზე მეტი პერსპექტივა დღევანდელ კლიმატურ-ნიადაგურ პირობებში გურჯაანის მუნიციპალიტეტში. რესპონდენტთა დაახლოებით ნახევარი, 48,2%(67) მევენახეობას ფიქრობს ყველაზე პერსპექტიულად, 18%(25)-ის აზრით ყველა დარგი გაამართლებს, 11,5% (16) მემარცვლეობას, ასევე 11,5%(16) მეხილეობას.

გამოკითხულთა მოსაზრებები, თუ როგორი აგრარული პოლიტიკის გატარება შეუძლია გურჯაანის მერიას, რათა დაეხმაროს გურჯაანელ ფერმერებს. რესპონდენტთა უმეტეს ნაწილს 42,1%(59) სურს თანადაფინანსების მექანიზმის გაზრდა, რაც ფერმერთათვის თანამედროვე ტექნიკით მომარაგების პრობლემასაც შეამცირებდა. 34,3% (48)-ს აზრით, მუნიციპალიტეტის მერიამ ნიადაგის დაბინძურების შესამცირებლად გამოყოს ბალახისა და ტოტების საკუნი დანადგარები, რომლის ქირაობაც შეღავათიან ფასშიც შეეძლება ფერმერს, ხოლო 23,6%(33) ფიქრობს, რომ გურჯაანელი ფერმერების დასახმარებლად მუნიციპალიტეტს შეუძლია გამოყოს სეზონურად ტალონები სატრაქტორო თუ სხვა სოფლის მეურნეობისთვის საჭირო ტექნიკის სანავისთვის.

დასკვნები და რეკომენდაციები

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან ირკვევა, რომ გურჯაანის მუნიციპალიტეტში, ასევე სრულიად საქართველოში მძიმედ დგას ნიადაგის დაბინძურების პრობლემა, რაც ძალიან დიდ საფრთხეს უქმნის რეგიონის ეკონომიკურ, თუ სოციალურ მდგომარეობას. საჭიროა ეკოლოგიისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ უფრო მეტად შეუწყოს ხელი იმ გამოწვევების შემცირებას, რასაც ნიადაგის დაბინძურება იწვევს. საჭიროა უფრო მეტად ინფორმირებულობის ამაღლება ამ თემის გარშემო ფერმერებში. ვინაიდან კვლევამ ცხადყო, რომ რეგიონის გარკვეულ ნაწილს გამოკითხულთა 7%(10) საერთოდ არ აქვს ინფორმაცია, 21,8%(31)-მა კი არასრულყოფილად აქვს, რაც საკმაოდ დიდ პრობლემას წარმოადგენს. ნიადაგის მდგრადობა საქართველოს საერთაშორისო ვაჭრობისთვისაც, ამ შემთხვევაში ექსპორტისთვის, ძალიან მნიშვნელოვანია, რათა ეკოლოგიურად სუფთა და ნაყოფიერი პროდუქცია იქნას გატანილი ბაზარზე და ამაღლდეს ამაღლდეს საექსპორტო პროდუქტის კონკურენტუნარიანობა, რითაც ჩვენი ღვინო, გამოირჩევა კიდეც. კვლევაში ნათლად ჩანს, რამდენად რთულად დგას ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტის პრობლემა.

გურჯაანის მუნიციპალიტეტი ცდილობს შეანელოს მიწის დეგრადაცია, რისთვისაც ახორციელებს სხვადასხვა აქტივობას, რაც განხორციელებული კვლევებიდანაც ნათლად ჩანს. მოსახლეობა აქტიურადაა ჩართული ნიადაგის „გადამრჩენ“ ღონისძიებებში, რომლის განხორციელებასაც თავისი რესურსით ცდილობს და გარკვეული პერიოდის განმავლობაში მაინც ახერხებს მიწის ბოლომდე გამოფიტვის თავიდან აცილებას. ამიტომაც სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს მათთვის ინფორმირებულობის ამაღლებას და უფრო მარტივად ხელმისაწვდომი გახადოს საჭირო ტექნოლოგიები, ამისთვის უნდა აწარმოოს სწორი აგრარული პოლიტიკა. მაგალითად, დააფინანსოს მიწების დაცვისა და გაუმჯობესების პროგრამები, დაწერგოს ახალი სასოფლო-სამეურნეო კვლევები და ახალი ტექნოლოგიები და სხვა. კარგი იქნებოდა, თუ მუნიციპალიტეტი განახორციელებდა ქარსაცავი ზოლების აქტიურ განაშენიანებას და სახნავ-სათესი სავარგულების გზების მოწესრიგებასაც, რათა სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობისთვის საჭირო ტექნიკისთვის უფრო მარტივი გახადოს საქმიანობა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ნიადაგის დაბინძურება (03/06/2018) ავტორი – ეკოლოგიის კვალდაკვალ
<https://ekologiiskvaldakval.wordpress.com/2018/06/03/%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%92%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%AB%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90/>
2. ყურძნის წიპნის გადამამუშავებელი საწარმო (24/09/2018)
<https://www.interpressnews.ge/ka/article/513440-levan-davitashvilma-gurjaanshi-cipcis-zetis-gadama-mushavebeli-pirveli-sacarmo-gaxsna/>

3. ქარსაფარი ზოლები გაშენება (23.05.2019) სტატიის ავტორი მაკა ხაზიური https://knews.ge/?p=39071&fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR00fgnaPpmT8JM1MzfSQwQZegszompPFFeDJrLIP6wjTW9IBPbnp_OB5UPU_aem_AXZDu9WqBd740ylaPGVE4iysdQIAbiH7qv9M61pGrY0a6SyF_yS_6MXwN1or8vV-CwkQbfT7EXRb-fOObbxyiW1m
4. ნაცარი, როგორც ბუნებრივი სასუქი <https://agrokavkaz.ge/fermerta-skola/natsari-gamoiqheneth-organuli-sasuqi.html>
5. ბალახისა და ტოტების საკუნი დანადგარი <https://agrosphere.ge/ge/products/sasoflo-sameurneo-teknika/misabmeli-agregatebi/mulcheri/balakhis-da-totebis-sakutsi-efgc-165>
6. გურჯაანის მუნიციპალიტეტის ოფიციალური საიტი <https://www.google.com/url?sa=D&q=https://www.gurjaani.gov.ge/&ust=1718207040000000&usg=AOvVaw17JElyf5cjbt6mEr3hGoKp&hl=en&source=gmail>
7. გურჯაანის მუნიციპალიტეტის საშუალოვადიანი განვითარების დოკუმენტი გურჯაანის სამოქმედო გეგმა.docx
8. წვეთოვანი სარწყავი სისტემა <https://turko.ge/project-details/drip->
9. საქართველოს კანონი პესტიციდებისა და აგროქიმიკატების შესახებ <https://matsne.gov.ge/-ka/document/view/18106?publication=12>

ოჯახური ძალადობის სტატისტიკური ტენდენციები საქართველოში

ნატალი ბოჩიკაშვილი

ძალადობა საზოგადოების მწვავე და აუცილებლად მოსაგვარებელ პრობლემას წარმოადგენს, რომელსაც გლობალური ხასიათი აქვს არა მარტო საქართველოში, არამედ მთელს მსოფლიოში. ძალადობა უამრავი სახით შეიძლება იქნეს წარმოდგენილი და მას არ აქვს არც ეთნიკური, ეროვნული ან რელიგიური კუთვნილება. მაგრამ აშკარაა, რომ რა ფორმითაც არ უნდა იქნას ის გამოხატული გაუმართლებელი და დაუშვებელია, ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია ძალადობის, მათ შორის ოჯახური ძალადობის სტატისტიკური ანალიზი, მაპროვოცირებელი ფაქტორების იდენტიფიცირება, ძალადობის გამოვლენის ფორმების ანალიზი სქესობრივ-ასაკობრივი ნიშნის მიხედვით და სხვა.

აქედან გამომდინარე, ნაშრომის ძირითად მიზანს წარმოადგენს საქართველოში ოჯახური ძალადობის თანამედროვე სტატისტიკური ტენდენციების გამოვლენა და ანალიზი.

სტატიაში განხილულია ძალადობის მაჩვენებლების ანალიზი; დახასიათებულია ძალადობის სქესობრივი, ასაკობრივი და გეოგრაფიული სტრუქტურა, გამოკვეთილია ძალადობის ტენდენციები, იდენტიფიცირებულია ძალადობის მაპროვოცირებელი ფაქტორები, განსაზღვრულია პრევენციის ღონისძიებები და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: ძალადობა, მსხვერპლი, ანალიზი, მოძალადე, ტენდენცია.

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიოში არსებულ გამოწვევებს შორის ძალადობა ერთ-ერთ სწრაფად მზარდ და უაღრესად მანკიერ ქმედებას წარმოადგენს. ამიტომაც საზოგადოების წინაშე ძალადობის პრობლემა ოდითგანვე დღის წესრიგის საკითხს წარმოადგენდა, რომელიც სხვადასხვა ფორმით შეიძლება გამოვლინდეს და მისგან არავინაა დაზღვეული, მან შეიძლება თავი იჩინოს ნებისმიერი ინდივიდის ცხოვრებაში: დაწყებული სიტყვიერი თუ ფიზიკური შეურაცხყოფით, მორალური, ფსიქოლოგიური ზეწოლით, სამწუხაროდ ზოგჯერ ფატალური შედეგებით დასრულებული. ფაქტია, რომ ნებისმიერი სახის ძალადობა, მიუღებელია და მის წინააღმდეგ ბრძოლა არა მარტო საზოგადოების თითოეული წევრის, არამედ სახელმწიფოს ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტული ვალდებულებაა.

„ოჯახში ძალადობა გულისხმობს ოჯახის ერთი წევრის მიერ მეორის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევას უგულბებლყოფით ან/და ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, სექსუალური ძალადობით ან იძულებით.“ აქედან გამომდინარე, ოჯახური ძალადობა მოიცავს იმ შეურაცხმყოფელ ქცევასა ერთობლიობას რომელსაც საშინლად დიდი დაღის დასმა შეუძლია მსხვერპლზე. იგი ხდება ოჯახურ ან ინტიმურ ურთიერთობებში შემდეგი სახით: ფიზიკური, ემოციური, ეკონომიკური, სექსუალური და ა.შ მისი დინამიკა გან-

სხვაგვარად იმის მიხედვით თუ ვის შორის ხდება იგი (მეუღლეები, მშობლებსა და შვილებს, და-ძმებს ან სხვა ნათესავებს შორის). ოჯახური ძალადობა საკმაოდ დიდი გავლენის მქონეა და შეიძლება დამანგრეველი შედეგები გამოიწვიოს, რაც აისახება მსხვერპლების, როგორც იმ დროინდელ მდგომარეობაზე ასევე მომავალზეც. იგი შეიძლება გამოხატული იქნას როგორც ფიზიკურად (სისხლჩაქცევების, ჩაღურჯებების და მოტეხილობების სახით) ასევე მორალურ-ფსიქიკურადაც, რის შემთხვევაშიც ბევრად უფრო რთულია მსხვერპლის მდგომარეობის გაუმჯობესება. ძალადობას გადარჩენილები განიცდიან შფოთვის, პოსტრამულ სტრესს, დეპრესიას, სხვადასხვა სახის მენტალურ აშლილობებს, უქვეითდებათ თვითშეფასება და უწევთ ფსიქოლოგიურად რთულ მდგომარეობაში ცხოვრების გაგრძელება.

გარდა ამისა ოჯახური ძალადობა აგრძელებს ზიანის ციკლს, რომელიც შეიძლება გაგრძელდეს მომავალ თაობებში. სტატისტიკურად ბავშვები რომლებიც იზრდებიან მოძალადე გარემოში, უფრო ხშირად ხვდებიან ძალადობის მსხვერპლნი ან მოძალადეები საკუთარ ურთიერთობებში, როგორც მოზრდილები, ვიდრე ნორმალურ გარემოში აღზრდილნი. ამ ციკლის არსებობა მუდმივად ხაზს უსვამს პრევენციისა და ინტერვენციის ძალისხმევის გადაუდებელ აუცილობლობას, რომელიც მიზნად ისახავს ამ ჯაჭვის გარღვევას.

აქტუალურია ბენედიტო კროჩეს სიტყვები „ძალადობა არ არის ძალა, არამედ სისუსტე და არც ის შეიძლება ოდესმე იყოს რამის შემქმნელი- მხოლოდ გამანადგურებელი“.

დღეს მიუხედავად იმისა, რომ ქალთა და ბავშვთა მიმართ ძალადობასთან ბრძოლაში და მის პრევენციაში მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, მათ შორის საქართველოში ყოველდღიურად უამრავი ადამიანია ჩართული, საკმაოდ დიდი ფინანსური თუ ფიზიკური რესურსი იხარჯება და ძალადობის აღმოფხვრისა და პრევენციის მიზნით აქტიური მუშაობა მიმდინარეობს, იხვეწება საკანონმდებლო აქტები, ძალადობის პრობლემა ქვეყანაში მაინც ერთ-ერთ მძიმე და მტკივნეულ პრობლემად რჩება. ამას მოწმობს ძალადობის ოფიციალური სტატისტიკა. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ძალადობის რეალურ ფაქტებთან შედარებით საჩივრების ნაკლებობის ალბათობა დიდია, რაც ოჯახურ ძალადობაზე საუბრისგან თავის შეკავებითაა განპირობებული. ამის მიზეზი შეიძლება იყოს მოძალადეზე ეკონომიკური დამოკიდებულება, კულტურული თუ რელიგიური რწმენები და შეხედულებები, შურისძიების შიში და სხვა. შესაბამისად, სტატისტიკისათვის სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენს. ამიტომაც, უკანასკნელ წლებში საკმაოდ მწვავედ დადგა ძალადობის და განსაკუთრებით, ქალთა და ბავშვთა მიმართ გამოვლენილი ძალადობის გაზრდილი ფაქტების რაოდენობრივად შესწავლის აუცილებლობის საკითხი.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია ძალადობის, მათ შორის ოჯახური ძალადობის სტატისტიკური ანალიზი, მაპროვოცირებელი ფაქტორების იდენტიფიცირება, ძალადობის გამოვლენის ფორმების ანალიზი სქესობრივ-ასაკობრივი ნიშნის მიხედვით და სხვა. ამის გათვალისწინებით, ნაშრომის ძირითად მიზანს წარმოადგენს საქართველოში ოჯახური ძალადობის თანამედროვე სტა-

ტიკური ტენდენციების გამოვლენა და ანალიზი. ამ მიზნის მისაღწევად კი აუცილებელია შემდეგი ამოცანების გადანაცვლება: ძალადობის შესწავლის სტატისტიკური მეთოდოლოგიის საფუძველზე შესაბამისი მაჩვენებლების ანალიზი; ძალადობის სქესობრივ ასაკობრივი და გეოგრაფიული სტრუქტურის შესწავლა; ძალადობის ტენდენციების გამოკვეთა; ძალადობის მაპროვოცირებელი ფაქტორების იდენტიფიცირება; პრევენციის ღონისძიებების განსაზღვრა და ა.შ.

კვლევის შედეგები

ფაქტია, რომ უკანასკნელი წლებში ქალთა მიმართ ძალადობა საზოგადოების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი, მტკივნეული და აქტუალური პრობლემაა არა მარტო საქართველოში, არამედ მთელს მსოფლიოში. ძალადობა უამრავი სახით შეიძლება იქნეს წარმოდგენილი და მას არ აქვს არც რელიგიური, ეთნიკური, ეროვნული ან რელიგიური კუთვნილება. მაგრამ აშკარაა, რომ რა ფორმითაც არ უნდა იქნას ის გამოხატული გაუმართლებელი და დაუშვებელია, ამიტომაც საჭიროა მისი მაპროვოცირებელი მოქმედებების სტრატეგიული შემუშავება როგორც ინდივიდის შესაძლებლობის დონეზე, ისე სახელმწიფოს მიერ.

მიუხედავად გატარებული სხვადასხვა ღონისძიებებისა, ოჯახური ძალადობის სტატისტიკური მაჩვენებელი ყოველწლიურად იმატებს. რადგან დილემა, ოჯახური ძალადობის შესახებ, აქტუალური და მსოფლიო, გლობალური პრობლემაა, არც საქართველოა გამონაკლისი. ძალადობა მოიცავს ქცევათა ფართო სპექტრს: ფიზიკურ და სექსუალურს, ფსიქოლოგიურს, ეკონომიკურს და ა.შ.

ძალადობის ერთ-ერთ გავრცელებული ფორმას წარმოადგენს ოჯახში ძალადობა, გაეროს მოსახლეობის ფონდის (UNFPA) განმარტებით ძალადობა საფრთხეს უქმნის მსხვერპლის ჯანმრთელობას, უსაფრთხოებას და საკუთარი ცხოვრების ქონას. აყენებს მას სერიოზულ ტრამვას, შეურაცხოფას და უქვეითებს თავმოყვარეობას „ოჯახში ძალადობა“ გულისხმობს ფიზიკური, სექსუალური, ფსიქოლოგიური თუ ეკონომიკური ძალადობის ყველა აქტს, რომლებიც ხდება ოჯახში თუ შინაურ წრეში ან ყოფილ ან ამჟამინდელ მეუღლეებსა თუ პარტნიორებს შორის, მიუხედავად იმისა, დამნაშავე პირი მსხვერპლთან ერთად ერთ საცხოვრებელში ცხოვრობს თუ არა.“

ძალადობა გამორჩეულადაა გავრცელებული ისეთი მენტალიტეტის მქონე საზოგადოებაში რომელიც თვლის, რომ დომინანტი სქესი მაინც მამრობითია, რომელსაც ყველაფრის უფლება აქვს, მოიქცეს ისე როგორც თვითონ თვლის სწორედ. ეს არის საფუძვლები რომლებიც ხელს უწყობს ოჯახში შექმნას ისეთი გარემო რომელშიც ჩხუბი, კინკლაობა, ფიზიკური შეხება ყოველდღიურ ნორმად ყალიბდება.

საქართველო, როგორც მსოფლიოს სხვა ქვეყნები, აქტიურადაა ჩართული შემოთავაზებულ კონვენციებსა და რეფორმებში, რომ აქტიურად ებრძოლოს ოჯახურ ძალადობას. 2015 წლის 1 აგვისტოს ძალაში შევიდა ევროპის საბჭოს კონვენ-

ცია ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლისა და პრევენციის შესახებ, ე.წ. სტამბოლის კონვენცია. რომელიც მიზნად ისახავს ძალადობის პროვოცირებას. საქართველო ასევე შეუერთდა გაეროს ბავშვთა უფლებების დაცვის კონვენციას, რომელის თანახმად, სახელმწიფო ვალდებულია დაიცვას მშობლის მეურვის ან ნებისმიერი სხვა პირის მხრიდან ძალადობისგან. (იქნება ეს ფიზიკური, ფსიქოლოგიური თუ სექსუალური).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ძალადობა თანამედროვე საზოგადოებისათვის მიუღებელი, მანკიერი, აქტუალური და სენსიტიური, ამავე დროს სერიოზული გამოწვევაა, რომელიც გადაწყვეტასა და ეფექტიანი პრევენციული ღონისძიებების გატარების მოითხოვს.

ამიტომ ოჯახური ძალადობის სტატისტიკური ანალიზი, ძალადობის მიზეზებისა და ფორმების იდენტიფიცირება ასაკობრივი ჯგუფებისა და რეგიონების მიხედვით, მოსალოდნელი შედეგების გაანალიზება, ძალადობის ინტენსივობის შეფასება და ა. შ. მნიშვნელოვანი, აუცილებელი და საჭიროა, რადგან მოხდეს არსებული სამართლებრივი რეგულირების პირობებში ძალადობის აღმოფხვრის სწორი პოლიტიკის შემუშავება, ძალადობის ფაქტის აღკვეთა და მსხვერპლის თავიდან აცილება.

ოჯახური ძალადობის ტენდენციების გამოსაკვეთად აუცილებელია შესაბამისი მონაცემების ბაზა. საკითხი საკმაოდ სენსიტიურია და ძალადობის ფაქტების გახმაურების ხარისხი შესაბამისად შეიძლება ვერ ასახავდეს რეალურ სურათს. სამწუხაროდ ჯერ კიდევ გასათვალისწინებელია მსხვერპლის მხრიდან ძალადობის არ გახმაურების ფაქტების რაოდენობაც, რაც გავლენას ახდენს დანაშაულის როგორც აბსოლუტურ ისე შეფარდებით მაჩვენებლებზე. დღეს ოჯახური ძალადობის სტატისტიკის ინფორმაციულ წყაროებს წარმოადგენს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მონაცემები, (შსს) ეროვნული კვლევები და ექსპერტული შეფასებები.

შინაგან საქმეთა სამინისტრო (შსს) თავისი კომპეტენციის ფარგლებში აგროვებს და ამუშავებს სტატისტიკურ ინფორმაციას რეგისტრირებული დანაშაულების შესახებ.

ოჯახში ძალადობის საკითხებზე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ცხელი ხაზის მონაცემები. საზოგადოებრივი უსაფრთხოების მართვის ცენტრი **112** არის საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომელიც უზრუნველყოფს ოჯახური ძალადობის სიტუაციებზე (სხვა საგანგებო და გადაუდებელ შემთხვევებზეც) ოპერატიულ რეაგირებას. გარდა ამისა მნიშვნელოვანია შსს-ს ინფორმაცია გამოცემული შემაკავებელი ორდერების რაოდენობისა და მის განაწილების შესახებ რეგიონული ნიშნის, ძალადობის ფორმებისა და მოძალადის/მსხვერპლის სქესისა და ასაკის მიხედვით. ეს საშუალებას იძლევა შეფასდეს და გაანალიზდეს ქვეყანაში არსებული ვითარება ოჯახური ძალადობის კუთხით რეგიონულ ქრილში ყველაზე უსაფრთხო ან ძალადობით გამორჩეული რეგიონების გამოვლენის მიზნით. გარდა ამისა, ძალადობის მონაცემთა ბაზის ფორმირებითვის მნიშვნელოვანია საქართველოს უზენაესი სამართლოს სტატისტიკურ ინფორმაცია, დამცავი ორდერების რაოდენობასა და

მის განაწილების შესახებ რეგიონული ნიშნის, ძალადობის ფორმებისა და მოძალადის/მსხვერპლის სქესისა და ასაკის მიხედვით. ანალიზისათვის მნიშვნელოვანია ოჯახური ძალადობის დანაშაულის მიხედვით გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენების რაოდენობის სტატისტიკაც.

ოჯახური ძალადობის სტატისტიკური ანალიზის დროს საყურადღებოა თავშესაფრებისა და კრიზისული ცენტრების მონაცემები. ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთათვის სახელმწიფოს მიერ უზრუნველყოფილია სახელმწიფო თავშესაფარი, არსებობს კრიზისული ცენტრიც, სადაც ხდება მსხვერპლის ფსიქოლოგიურ-სოციალური რეაბილიტაცია, იურიდიული და სამედიცინო დახმარება.

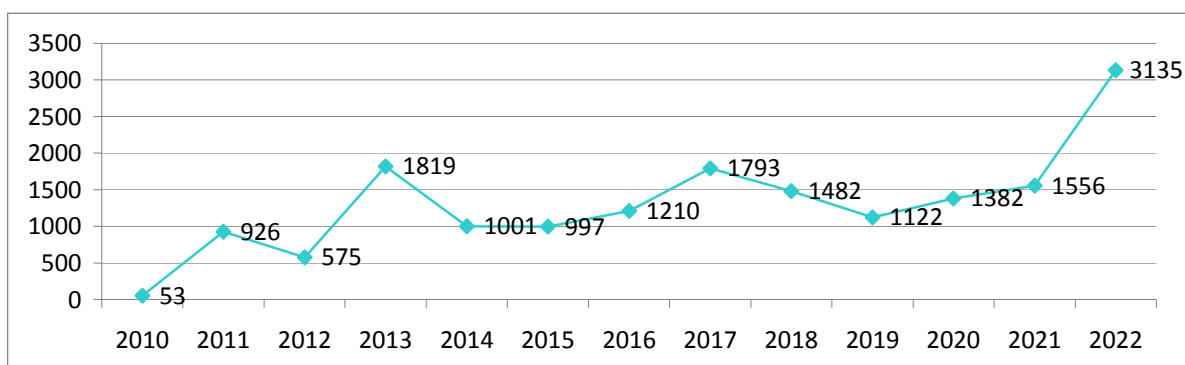
ოჯახური ძალადობის სტატისტიკა მოიცავს როგორც აბსოლუტური, ისე შეფარდებითი და საშუალო სიდიდეების გაანგარიშებასა და ანალიზს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ინტენსივობისა და სტრუქტურის შეფარდებითი მაჩვენებლების გაანგარიშება, ზოგადად დანაშაულის კოეფიციენტისა და ოჯახური ძალადობის ცალკეული სახეების მიხედვით ძალადობის დამნაშავეობის კოეფიციენტის გასაანგარიშებლად.

რადგანაც ოჯახურ ძალადობაში ტენდენციების გამოვლენა და სამომავლო მოლოდინების განსაზღვრა მხოლოდ ხანგრძლივი პერიოდის მიხედვით არსებული მონაცემებიდანაა შესაძლებელი, ამიტომ მნიშვნელოვანია დინამიკის შეფარდებითი სიდიდეებისა და დროითი მწკრივების საანალიზო და საპროგნოზო მაჩვენებლების გაანგარიშება და დასკვნების ფორმირება.

საქსტატის მონაცემებით, 2022 წელს ცხელ ხაზზე ოჯახური ძალადობის 3135 შემთხვევა გახმაურდა. რაც წინა წლის მონაცემს 101.5%-ით აჭარბებს. რადგან ძალადობის ფაქტების გახმაურება გამოკვეთილად უფრო ინტენსიურად 2013 წლიდან ფიქსირდება, ამიტომ ცხელ ხაზზე ქალთა მიმართ ძალადობის ფაქტების რაოდენობის საშუალო წლიური ზრდის ტემპი განსაზღვრულ იქნა ბოლო 10 წლის მონაცემების მიხედვით და მან 106,2% შეადგინა, ამ პერიოდში ყოველწლიურად ცხელ ხაზზე დაფიქსირებული დანაშაულის ფაქტების 6,2%-იანი მატება. (იხ. დიაგრამა 1) თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ ამ პერიოდში გაიზარდა დანაშაულებრივი ფაქტები, უბრალოდ ქალების ძალადობისადმი დამოკიდებულების, განწყობის ცვლილება, სამართლებრივად გაუმჯობესებული გარემო, საზოგადოების მხარდაჭერა და ა.შ. გახდა ქალების თავის დაცვისა და ძალადობასთან ბრძოლის მძლავრი იარაღი.

დიაგრამა 1

ოჯახური ძალადობის საკითხებზე ცხელი ხაზის მონაცემების დინამიკა

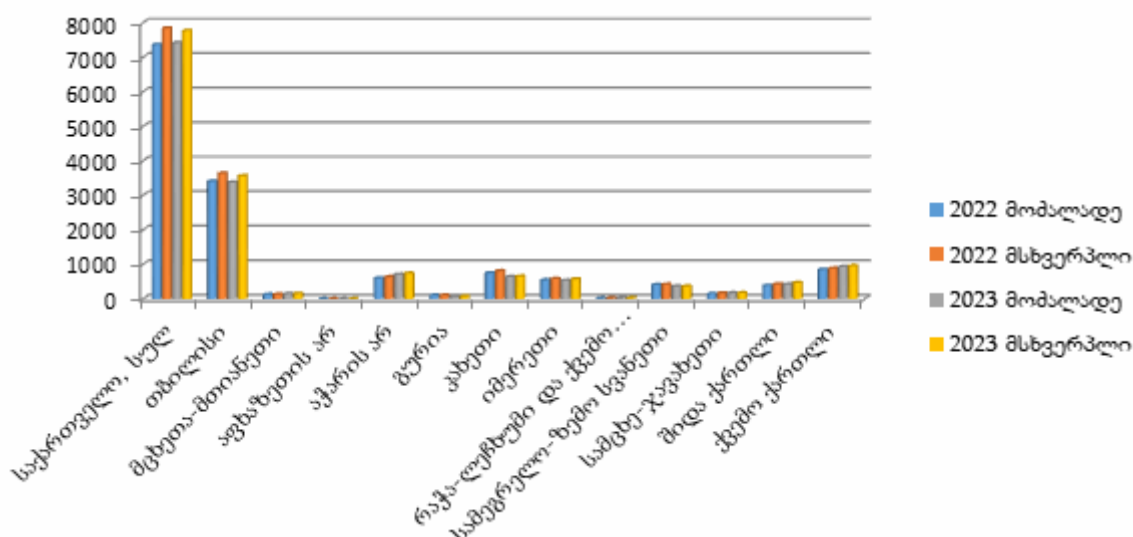

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის PC-AXIS ბაზა

მონაცემების ანალიზმა აჩვენა რომ მოძალადეთა რაოდენობა განსაკუთრებით ბოლო ორი წლის განმავლობაში გაზრდილია რაჭა-ლეჩხუმში, (მატეების ტემპმა შეადგინა 52,9%), აჭარაში (17,5%), მცხეთა-მთიანეთში (16,3%) და ა.შ. შესაბამისად მარტო ერთ, 2023 წელს წინა წელთან შედარებით მსხვერპლის რაოდენობას უპირატესად ამ სამ რეგიონში გაიზარდა. (იხ. დიაგრამა 2)

დიაგრამა 2

ოჯახური ძალადობის მოძალადეებისა და მსხვერპლის რაოდენობა 2022-2023 წელს

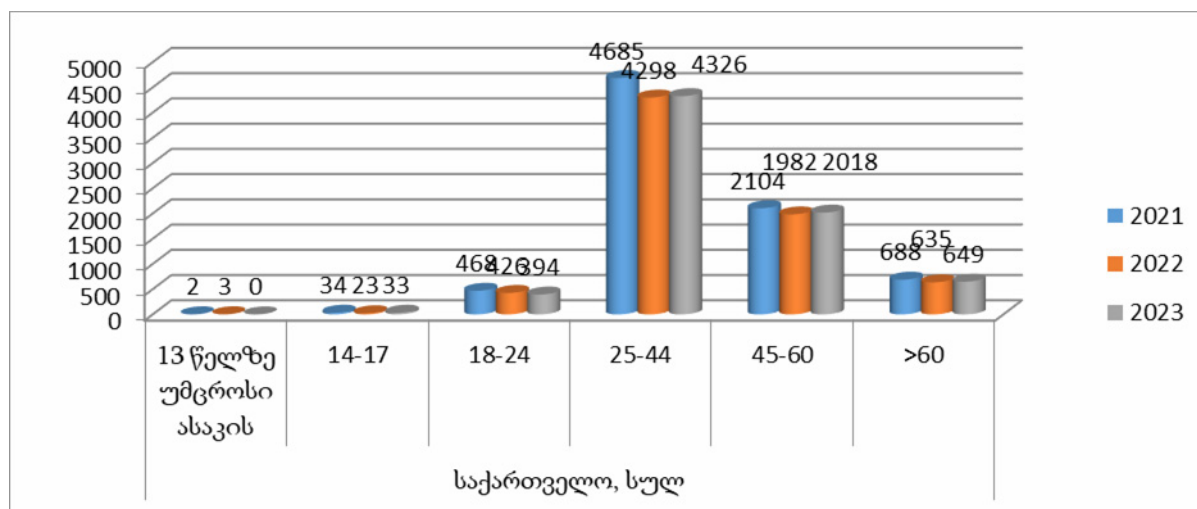
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის PC-AXIS ბაზა

უკანასკნელი სამი წლის განმავლობაში ყველაზე მეტად 25-44 წლის ასაკობრივი ჯგუფის მოძალადეთა რაოდენობის ზრდა ფიქსირდება. ამ პერიოდში მათი

რაოდენობა საშუალოდ 4%-ით გაიზარდა, 45-60 წლის ასაკში კი მატებამ 3%, ხოლო 60 წელზე ზევით მყოფი საქართველოს მოქალაქეების მხრიდან ოჯახური ძალადობის რაოდენობის მატების ტემპმა 3,1% შეადგინა. (იხ. დიაგრამა 3)

დიაგრამა 3

მოძალადეთა დინამიკა ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით

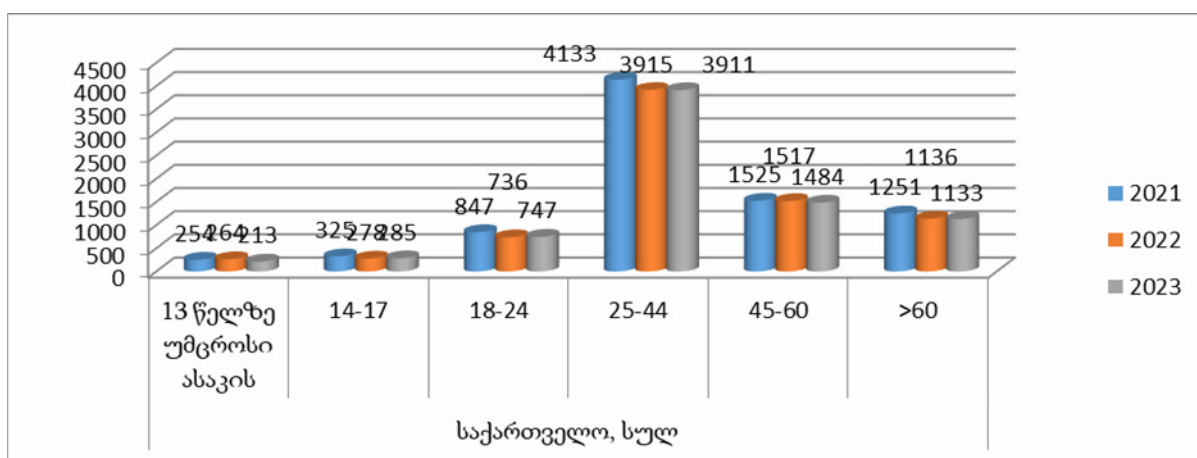

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის PC-AXIS ბაზა

მსხვერპლთა შორის ნახევარზე მეტი 25-44 წლის ასაკობრივ ჯგუფს მიეკუთვნება, რომელთა შორის 91% არის ქალი. შემდეგ 45-60წლის (19%) და 60 წელზე ზევით (14.5%) ასაკის მოსახლეობაა.

ანართი 4

მსხვერპლთა დინამიკა ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით

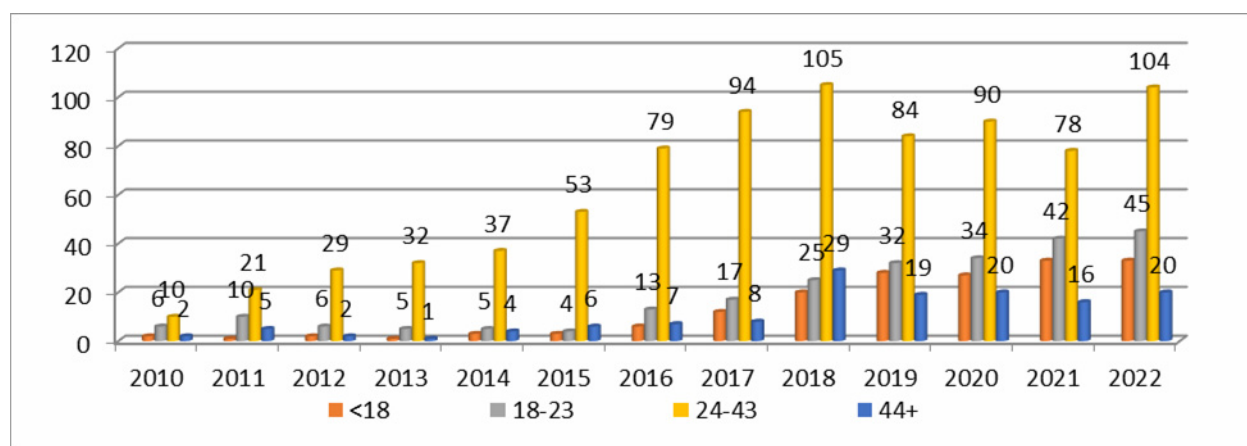

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის PC-AXIS ბაზა

მსხვერპლთა რეგიონულ სტრუქტურის ანალიზმა საქართველოში საინტერესო სურათი გამოავლინა. ზოგადად, 2023 წლისათვის ყველა ასაკობრივი ჯგუფისათვის მოძალადეებისა და მსხვერპლთა რაოდენობის შეფარდებითი პროპორციები თითქმის არ შეცვლილა 2021 წელთან შედარებით, თუმცა მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა რეგიონში, გარდა მცხეთა-მთიანეთის, აჭარისა და ქვემო ქართლისა, მსხვერპლთა რაოდენობა მცირედით, მაგრამ მაინც შემცირებულია.

დანაშაულის გავრცელების მიხედვით, მწვავე და ნაკლებად მწვავე რეგიონების იდენტიფიცირების მიზნით ჩვენს მიერ გაანგარიშებული იქნა დანაშაულის კოეფიციენტები ყოველი 10000 კაცის მიხედვით. როგორც სტატისტიკური მონაცემების ანალიზმა აჩვენა საქართველოში დანაშაულის გავრცელების მასშტაბების მიხედვით კრიმინოგენურად ყველაზე მწვავე რეგიონებს წარმოადგენენ თბილისი, აჭარა და იმერეთი.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელმაც განაპირობა ქალთა ძალადობის ფაქტების გახმაურების გაზრდა, არის თავშესაფარებისა და კრიზისული ცენტრების რაოდენობის გაზრდა. ამიტომ ქალთა მიმართ ძალადობის შეფასების ერთ-ერთ სტატისტიკურ ინდიკატორად შეიძლება მივიჩნიოთ თავშესაფარებში მყოფთა აბსოლუტური რაოდენობა და მის ბაზაზე გაანგარიშებული საშუალო და შეფარდებითი მაჩვენებლები. 2010 წლიდან სისტემატურად იზრდება თავშესაფარში არსებულ მსხვერპლ ქალთა რაოდენობა ყველა ასაკობრივ ჯგუფისთვის. ყველაზე მეტი, 24-43 წლის ასაკის ქალები მიმართავენ თავშესაფარს. საკმარისია აღინიშნოს, რომ 2022 წელს თავშესაფარში მყოფი ქალების 51,4% შეადგენდნენ სწორედ 24-43 წლის ასაკის ქალები და შემდეგ 18-23 წლის ასაკი გოგონები 22,2%-ით. მაგრამ 2018 წლის შემდეგ, როდესაც დაფიქსირდა თავშესაფარებში მსხვერპლი ქალების მიმართვიანობის შემცირება, 2022 წელს გაიზარდა და 13 წლიანი პერიოდის მაქსიმუმს მიაღწია, თითქმის გაუთანაბრდა 2018 წლის პიკურ მაჩვენებელს. საშუალოდ ბოლო 10 წლის განმავლობაში ქალების რიცხვი თავშესაფარში გაიზარდა 17%-ით, კაცების 12%-ით.

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის PC-AXIS ბაზა

ძალადობის ფაქტების გახმაურების ზრდის ტენდენცია, განსაკუთრებით ქალების მხრიდან არის ქალების აქტიურობისა და დამოუკიდებლობის ზრდით გან-

პირობებული. შეიცვალა მათი მსოფლმხედველობა, დამოკიდებულება ძალადობის მიმართ. აღარ განიხილავენ ძალადობის მოთმენის შესაძლებლობას.

ეს დადასტურდა ჩვენ მიერ სოციალური ქსელების დახმარებით, Google Drive-ში ჩაშენებული აპლიკაციით ჩატარებული გამოკითხვითაც.

ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის მონაცემებით, კვლევაში მონაწილე ქალების 20% აცხადებს, რომ ერთხელ მაინც ყოფილა ძალადობის მსხვერპლი.

ძალადობის მსხვერპლ გამოკითხულთა 50%-ზე მეტმა არ შეატყობინა ძალადობის ფაქტი 112 -ს სამსახურს. ძალადობის ფორმებს შორის, კვლევის შედეგად, ყველაზე გავრცელებული ფორმა ფსიქოლოგიური ძალადობაა (70%). მსხვერპლთა დიდი ნაწილი ძალადობის მაპროვოცირებელ გარემოებად ასახელებს ემოციურ მღელვარებას (40%) და ოჯახის გავლენას, სადაც მოძალადე ცხოვრობს/იზრდება (36%). ფაქტების არ გახმაურების მიზეზებს შორის რესპოდენტები ასახელებენ ეკონომიკური დამოკიდებულება მოძალადეზე (15%) და ბავშვების ინტერესებს (13%).

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ოჯახური ძალადობა საქართველოში ჯერ კიდევ საზოგადოების უმნიშვნელოვანეს გამონკვევად რჩება;
- იზრდება 24-საათიანი ცხელი ხაზისა და მოქმედი თავშესაფრებში,/კრიზისული ცენტრებში მსხვერპლთა რაოდენობა;
- მზარდია ოჯახური ძალადობის სტატისტიკა;
- იზრდება ქალთა ეკონომიკური დამოუკიდებლობა;
- ძალადობის სახეებს შორის სჭარბობს ფსიქოლოგიური ძალადობა;
- როგორც მოძალადეებში, ისე მსხვერპლთა შორის სჭარბობს 25-44 წლის ასაკობრივი ჯგუფის მოსახლეობა;
- დანაშაულის მაღალი მაჩვენებლებით გამოირჩევა აჭარა, მცხეთა-მთიანეთი და ქვემო ქართლი.

მიუხედავად მაღალი რიცხობრივი მონაცემებისა მაინც შეგვიძლია ვთქვათ, რომ უკანასკნელ წლებთან შედარებით, სიტუაცია ბევრად უფრო გამოსწორებულია. რადგანაც იზრდება ძალადობის საკითხებში ჩართულობა და მის შესახებ ცნობიერების ამაღლება, რაც ხელს უწყობს ოჯახური ძალადობის პრევენციას და მოძალადეების რაოდენობის შემცირებასა თუ შეჩერებას.

საჭიროა გაგრძელდეს აქტიური კამპანიები ქალების მიმართ ძალადობის შესახებ საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების მიზნით.

გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა

1. აბესაძე, ნ. მაზანიშვილი, თ. დამნაშავეობის სტატისტიკური ტენდენციები საქართველოს რეგიონების მიხედვით VIII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“ შრომების კრებული. თსუ გამომცემლობა თბ. 2023.

2. აბესაძე, ნ. მაზანიშვილი, თ. გლობალიზაცია და კრიმინოგენური მდგომარეობის თანამედროვე სტატისტიკური ტენდენციები საქართველოსაქართველოს ეკონომისტის დღისადმი მიძღვნილი V ეროვნული სამეცნიერო კონფერენციის „საქართველოს ეკონომიკის პოზიციონირება კონფრონტაციული გლობალიზაციის პირობებში“ შრომების კრებული. გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი თბ. 2023.
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის PC-AXIS ბაზა
4. Abesadze, N., Paresashvili, N., & Kinkladze, R. (2019). Are Women's Rights Protected in Georgia? Statistics and Reality. Open Economics.<https://doi.org/10.1515/openec-2019-0011>, 124-138.
5. Abesadze, N., Paresashvili, N., & Kinkladze, R. (2019). Violence Against Women: Stereotyped Or New Challenge Of Society. International Scientific Conference „Contemporary Issues in Business, Management and Economics Engineering", Vilnius, Lithuania.DOI: <https://doi.org/10.3846/cibmee.2019.065>. Vilnius: Vilnius Gediminas University.
6. <https://lasclev.org/ka/what-is-domestic-violence-and-how-can-i-recognize-it/>
7. <https://www.civiceducation.ge/ka/lessons/4-39>
8. <https://legaid.ge/ka/services/180/%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%A8%E1%83%98-%E1%83%AB%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90>
9. <https://gender.geostat.ge/gender/index.php?action=crime>
10. <https://openscience.ge/handle/1/795>
11. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3789678?publication=0>
12. <https://police.ge/ge/projects/odjakhshi-dzaladoba>

საქართველოს შრომის ბაზრის სტატისტიკური შესწავლა

ნინი ჯანგიანი

სტატიაში „საქართველოს შრომის ბაზრის სტატისტიკური შესწავლა“ განხილულია საქართველოს შრომის ბაზრის არსებული მდგომარეობა ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემებით. გამოკვეთილია ის, თუ რა გავლენა აქვს შრომის ბაზრის რეგულირებას ეკონომიკური პროცესების სწორ, ეფექტიან ანალიზზე. სტატიაში მოცემულია არსებული შრომითი რესურსების დაჯგუფება სხვადასხვა ასაკისა და სექტორის მიხედვით. აგრეთვე ვეხებით დასაქმებული ახალგაზრდების, თვითდასაქმებულების, უმუშევრობისა და არაფორმალური დასაქმების სტატისტიკურ ანალიზს. დასკვნის სახით კი წარმოდგენილია მოცემული ინფორმაციისა და მონაცემების შეჯამება და ეკონომიკურად სწორი ანალიზი.

საკვანძო სიტყვები: შრომის ბაზარი, საქართველო, უმუშევრობა, დასაქმება.

შესავალი

შრომის ბაზარი საბაზრო ეკონომიკის მნიშვნელოვანი მამოძრავებელი ძალაა, რმისი მდგომარეობა ბევრის მეტყველია ქვეყნის ეკონომიკურ და სოციალურ საკითხებზე. მოსახლეობის უდიდესი ნაწილისთვის ყოველდღიურ საზრუნავად სამსახურის – შემოსავლის მოძიება, ხოლო დასაქმებულთა უმეტესობისთვის უკეთესი სამუშაო ადგილის და გაუმჯობესებული სამუშაო პირობების მიღება. ფართო გაგებით შრომის ბაზარი მოიცავს ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობას მთლიანად, ანუ დასაქმებულებსა და უმუშევრებს, რომლებიც აყალიბებენ სამუშაო ძალის ერთობლივ მიწოდებას და ერთობლივ მოთხოვნას. სამუშაო ძალის ერთობლივი მიწოდებით და ერთობლივი მოთხოვნით განისაზღვრება შრომის ბაზრის ტევადობა. ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის ერთი ნაწილი დაკმაყოფილებულია სამუშაო ადგილებით, ხოლო მეორე – აქტიურად ეძებს მას. სწორედ ეს უკანასკნელი აყალიბებს შრომის ბაზარს ვიწრო გაგებით.

საქართველოს შრომის ბაზრის სტატისტიკა

საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევას უმუშევრობის შემცირება და შესაბამისად დასაქმების ზრდა წარმოადგენს, რაც ამასთანავე ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი. შრომის ბაზარი საზოგადოებრივი ურთიერთობების, სოციალური ნორმებისა და ინსტიტუტების სისტემაა, რომელიც უზრუნველყოფს მოთხოვნა-მიწოდების კანონის საფუძველზე სამუშაო ძალის კვლავნარმოებას, განაწილებასა და გამოყენებას. შრომის ბაზრის სტატისტიკა შეისწავლის შრომის სტატისტიკის ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებს,

როგორებიცაა: ეკონომიკურად აქტიური და არააქტიური მოსახლეობა, მათი რიცხოვნობა და შემადგენლობა, დასაქმება, დასაქმების დონე და სტრუქტურა პროფესიების, ეკონომიკის სექტორების, დარგების, გენდერულ, ქალაქდსოფლის და რეგიონების მიხედვით და ა. შ. მისი შესწავლის ობიექტია შრომის ბაზარზე მიმდინარე მოვლენები და პროცესები, ხოლო შესწავლის საგანია ამ მოვლენებისა და პროცესების რაოდენობრივი მხარე. შრომის ბაზრის სტატისტიკის ძირითადი მაჩვენებლებია: ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა ეკონომიკურად არააქტიური მოსახლეობა, დასაქმება და უმუშევრობა. ქვეყანაში უმუშევრობისა და დასაქმების დონის შესწავლა და ისეთი სტატისტიკური მაჩვენებლების გაანგარიშება, როგორებიცაა დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური საქმიანობის სახეობების მიხედვით, უმუშევრების განაწილება ასაკისა და განათლების დონის მიხედვით და სხვ., საშუალებას იძლევა დეტალურად გამოვიკვლიოთ შრომის ბაზარი.¹

სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ ახალი მეთოდოლოგიით დათვლილი შრომის ბაზრის სტატისტიკური მაჩვენებლები რეალობას უფრო ობიექტურად ასახავენ, რადგან თვითდასაქმებულთა კატეგორიაში შემავალი საოჯახო მეურნეობაში უსასყიდლოდ მომუშავე პირები ახალი მეთოდოლოგიით გადაკლასიფიცირდებიან და მხოლოდ ტექნიკური მიზეზით აღარ ჩაითვლებიან დასაქმებულებად.

ახალი მეთოდოლოგიის დანერგვის შედეგად შეგვიძლია გამოვყოთ შემდეგი მნიშვნელოვანი ფაქტები:

1. შემცირდა დასაქმებულთა რაოდენობა და დასაქმების დონე;
2. გაიზარდა უმუშევართა რაოდენობა და უმუშევრობის დონე;
3. შემცირდა ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის რიცხოვნობა და ეკონომიკური აქტიურობის დონე. რისი მთავარი გამომწვევი მიზეზიც იყო ის, რომ მეთოდოლოგიის ცვლილების შედეგად თვითდასაქმებულთა ის ნაწილი გადავიდა ეკონომიკურად არააქტიურ ნაწილში, რომლებიც მიუხედავად იმისა, რომ არ არიან დასაქმებულნი, არ ეძებენ სამსახურს და არიან სამუშაო ძალის მიღმა.

კვლევის შედეგები

დასაქმებული – 15 წლის და უფროსი ასაკის პირი, რომელიც გამოკითხვის მომენტის წინა 7 დღის განმავლობაში მუშაობდა (სულ მცირე, ერთი საათი მაინც) შემოსავლის მიღების მიზნით, ეხმარებოდა უსასყიდლოდ სხვა² ინამეურნეობის წევრებს, ან რაიმე მიზეზით არ იმყოფებოდა სამუშაოზე, თუმცა ფორმალურად ირიცხებოდა მომუშავედ. დასაქმებულები იყოფიან ორ დიდ კატეგორიად: დაქირავებულები და თვითდასაქმებულები. დაქირავებული – 15 წლის და უფროსი ასაკის პირი, რომელიც საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში ასრულებდა განსაზღვრულ სამუშაოს ხელფასის ან სხვა სახის ანაზღაურების მიღების მიზნით.

¹ ს. გელაშვილი, ი. მაკალათია, გ. მიქელაძე, ცხოვრების დონის სტატისტიკა, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2022, გვ. 71-74.

აგრეთვე, პირი, რომელსაც აქვს სამუშაო ადგილი, მაგრამ დროებით არ მუშაობს შვებულების, ავადმყოფობის, წარმოების დროებით გაჩერების, სამუშაოდან დროებით დათხოვნის ან მსგავსი მიზეზების გამო. თვითდასაქმებული – მესაკუთრის საქმიანობა საანგარიშო პერიოდში, მოგების ან ოჯახური შემოსავლის მიღების მიზნით, აგრეთვე ოჯახურ საწარმოში/მეურნეობაში უსასყიდლოდ მომუშავე პირი.

თვითდასაქმებულად ითვლება ადამიანი, რომელიც საკუთარ საწარმოში ან საკუთარ მეურნეობაში მუშაობს და გააჩნია საკუთარი შემოსავალი. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მეთოდოლოგიის შესაბამისად, ადამიანი რომ ჩაითვალოს დასაქმებულად, არ არის აუცილებელი, მას ჰქონდეს ხანგრძლივადიანი შრომითი ხელშეკრულება ან დაქირავებული იყოს ვინმეს მიერ. მიუხედავად იმისა, რომ თვითდასაქმებულთა გარკვეული ნაწილის სოციალური მდგომარეობა სახარბიელო არ არის და შესაძლოა ისინი ეძებდნენ დამატებით სხვა სამსახურს, თუ ადამიანი საკუთარი შრომით შემოსავალს იღებს, ის დასაქმებულად უნდა ჩაითვალოს. თვითდასაქმებულთა აბსოლუტური უმრავლესობა დასაქმებულია სოფლად, საკუთარ ფერმერულ მეურნეობაში. მაგალითად, აქვს მიწის ნაკვეთი ან ჰყავს პირუტყვი, რომლიდან მიღებულ პროდუქციას იყენებს როგორც საკუთარი მოხმარებისათვის, ისე გასაყიდად.

დასაქმების დონე გამოითვლება შემდეგი ფორმულით:

$$K_{დასაქ} = \frac{\text{დასაქმებულთა რაოდენობა}}{\text{სამუშაო ძალა}} \times 100$$

ცხრილი 1

დასაქმება და უმუშევრობა საქართველოში, 2017-2023 წლები

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024-I
სამუშაო ძალა, ათასი კაცი	1641.4	1605.2	1572.8	1523.7	1533.6	1551.6	1596.3	1630.5
დასაქმებული, ათასი კაცი	1286.9	1296.2	1295.9	1241.8	1217.4	1283.7	1334.6	1401.9
უმუშევარი, ათასი კაცი	354.5	309.0	276.9	281.9	316.2	267.9	261.7	228.6
უმუშევრობის დონე, პროცენტი	21.6	19.2	17.6	18.5	20.6	17.3	16.4	14.0

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

თვითდასაქმებულთა კატეგორიას მიეკუთვნებიან: ინდივიდუალურად მომუშავე, დამქირავებელი და ოჯახურ საწარმოში უსასყიდლოდ მომუშავე პირები. ინდივიდუალურად მომუშავე, რომელიც დამოუკიდებლად ახორციელებს შრო-

მითი შემოსავლის მომტან საქმიანობას, არ იყენებს დაქირავებულ მომუშავეებს ან იყენებს მათ მხოლოდ ხანმოკლე პერიოდის განმავლობაში;

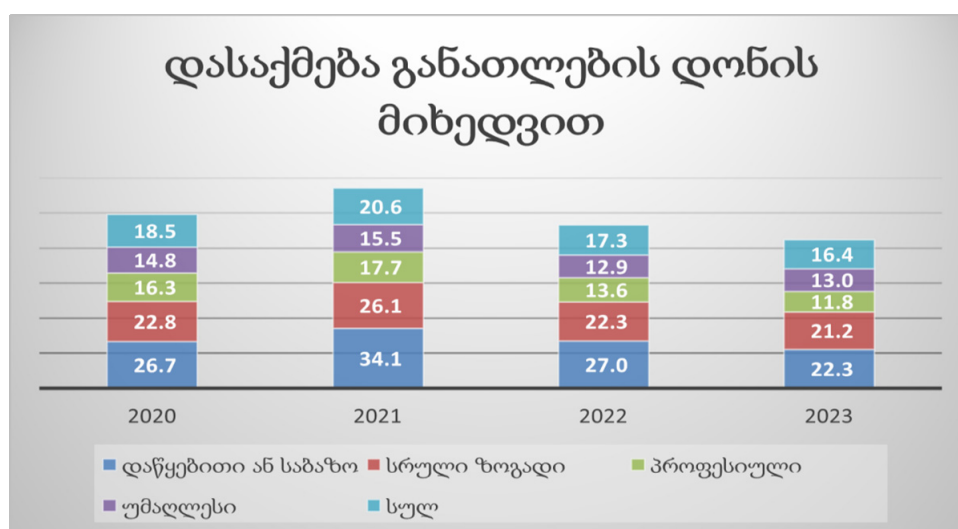
დამქირავებელი, რომელიც მუშაობს დამოუკიდებლად, ერთ ან რამდენიმე პარტნიორთან ერთად საკუთარ საწარმოში და მუდმივად ჰყავს დაქირავებული მომუშავეები;

ოჯახურ საწარმოში უსასყიდლოდ მომუშავე პირი, რომელიც მუშაობს უსასყიდლოდ ოჯახურ საწარმოში ან მეურნეობაში და რომლის მფლობელიც მისი ნათესავია.

დიაგრამა 1-ზე მოცემულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით როგორია ბოლო წლებში დასაქმება განთლების დონის მიხედვით

დიაგრამა 1

დასაქმება განთლების დონის მიხედვით

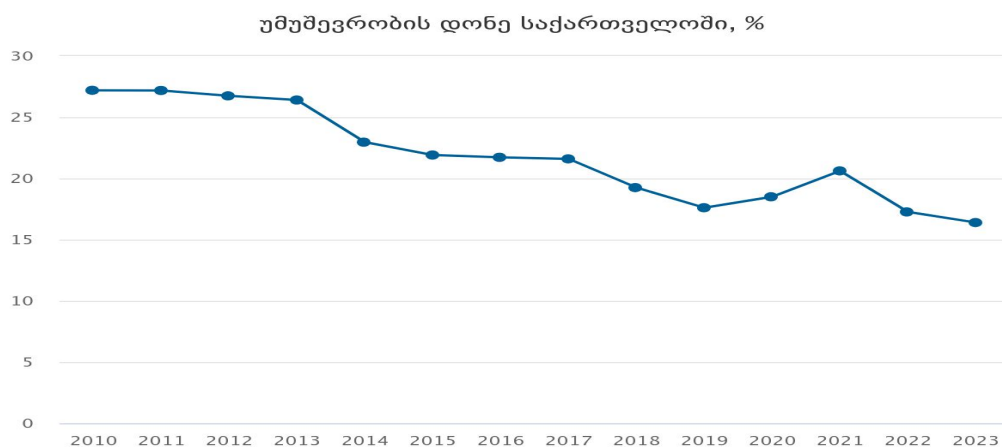

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

უმუშევრობის მაღალი დონე წლების განმავლობაში საქართველოს შრომის ბაზრის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას წარმოადგენს. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლებში უმუშევრობის დონე შემცირების ტენდენციით გამოირჩევა (მხოლოდ კოვიდპანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის წლებში დაფიქსირდა უმუშევრობის დონის ზრდა). დიაგრამა 2-ში მოცემულია უმუშევრობის დონის დინამიკა საქართველოში. მიუხედავად იმისა, რომ ახალი მეთოდოლოგიით დათვლილი უმუშევრობის დონის დროითი მწკრივის მაჩვენებლები გაზრდილი, დინამიკაში უმუშევრობის დონე მცირდება, რისი ერთ-ერთი მთავარი გამომწვევი მიზეზიც ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის კლებაა. 2023 წლის მონაცემებით უმუშევრობის დონე იყო 16.4 %.

დიაგრამა 2

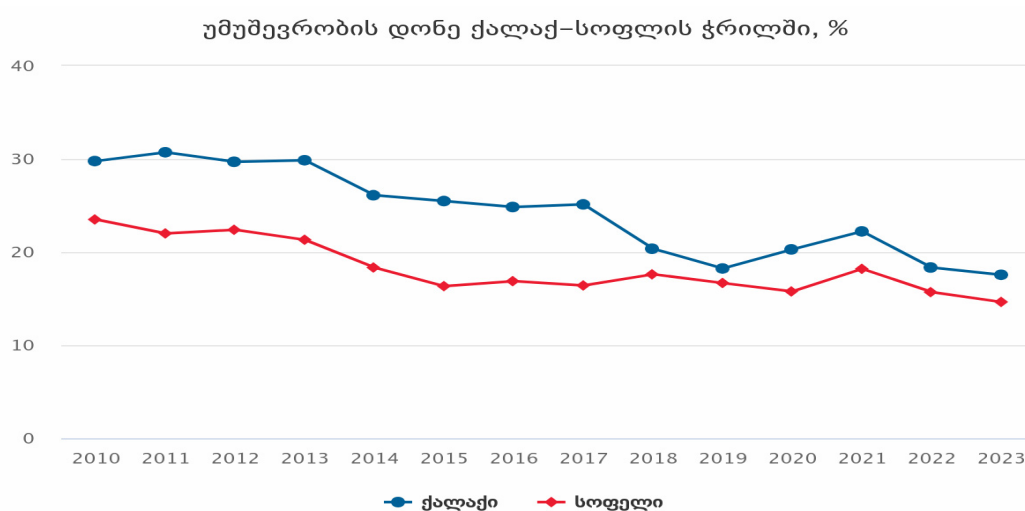
უმუშევრობის დონე საქართველოში, 2010-2023 წლები

უმუშევრობის დონეს გამოითვლიან ქალაქისა და სოფლის მიხედვით, რაც შესაძლებლობას იძლევა, უკეთ გავანალიზოთ ეკონომიკური მდგომარეობა მოცემული ნიშნით. უმუშევრობის დონე ქალაქში გამოითვლება ქალაქში მყოფი უმუშევართა რაოდენობის შეფარდებით ქალაქში მყოფ ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობასთან და 100-ზე გამრავლებული. ანალოგიურად, სოფლად უმუშევრობის დონე გამოითვლება სოფლად მცხოვრებ უმუშევართა რაოდენობის შეფარდებით სოფელში მყოფ ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობასთან და 100-ზე გამრავლებული. დიაგრამა 3-ში ასახულია საქსტატის მონაცემებით უმუშევრობა სოფელსა და ქალაქში.

დიაგრამა 3

უმუშევრობის დონე ქალაქ-სოფლის ჭრილში (%), 2010-2023 წლები

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

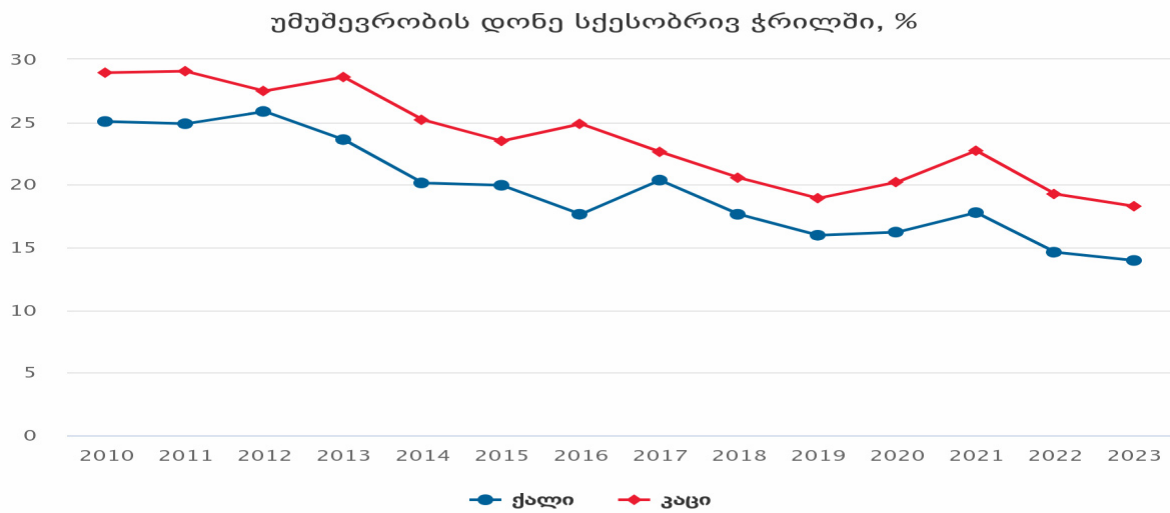
ფრიქციული უმუშევრობა. პროფესიისა და საქმიანობის არჩევის დროს გარკვეული მომუშავეები დროის გარკვეულ მომენტში უმუშევარი აღმოჩნდებიან, ნაწილი ნებაყოფლობით იცვლის სამუშაო ადგილს, ზოგი დროებით კარგავს სეზონურ სამუშაოს და ასევე არსებობს მომუშავეთა კატეგორია – ახალგაზრდები, რომლებიც პირველად ეძებენ სამუშაოს.

სტრუქტურული უმუშევრობა. დროთა განმავლობაში სამომხმარებლო მოთხოვნის სტრუქტურა და ტექნოლოგია იცვლება, რაც, თავის მხრივ, ცვლის სამუშაო ძალაზე ერთობლივი მოთხოვნის სტრუქტურას. ასეთ ცვლილებათა შედეგად მოთხოვნა პროფესიათა ზოგიერთ სახეობაზე (რომლებიც ადრე არ არსებობდა) იზრდება. მოცემულ შემთხვევაში უმუშევრობა წარმოიშობა იმიტომ, რომ სამუშაო ძალა სრულად ვერ პასუხობს ახალ ცვლილებებს სამუშაო ადგილების სტრუქტურაში.

ციკლური უმუშევრობა. ქვეყნების ეკონომიკები ხასიათდება ციკლურობით, გარკვეულ პერიოდში ქვეყნის ეკონომიკა ხასიათდება ზრდის ტემპით ან, პირიქით, გვაქვს ეკონომიკის რეცესია. ამ დროს საწარმოების ბრუნვა და შემოსავლები მცირდება, იწყებენ ხარჯების შემცირებას, რაც აისახება დასაქმებულთა განთავისუფლებაში. სრული დასაქმება. ეკონომიკის ნორმალური ფუნქციონირება სულაც არ ნიშნავს უმუშევრობის აბსოლუტურ არარსებობას. ნებისმიერ შემთხვევაში ფრიქციული და სტრუქტურული უმუშევრობა გარდაუვალია. მაშასადამე, სრული დასაქმება განისაზღვრება როგორც დასაქმება, რომელიც მოიცავს სამუშაო ძალის 100%-ზე ნაკლებს. ზუსტად რომ ვთქვათ, უმუშევრობის დონე სრული დასაქმების დროს 85 ფრიქციული და სტრუქტურული უმუშევრობის დონეთა ჯამის ტოლია. სხვა სიტყვებით, უმუშევრობის დონე სრული დასაქმების დროს იმ შემთხვევაში მიიღწევა, როდესაც ციკლური უმუშევრობა 0-ის ტოლია. უმუშევრობის დონეს სრული დასაქმების პირობებში ასევე უწოდებენ უმუშევრობის ბუნებრივ დონეს.

უმუშევრობის მაჩვენებელი გენდერულ ჭრილში გვიჩვენებს, რომ უმუშევრობის დონე მამაკაცებში აღემატება ქალებისას. ამის ერთ ერთი გამომწვევი მიზეზი სამუშაო ძალაში მამაკაცებისა და ქალების არათანაბარი ჩართულობაა, ანუ უმუშევარი ქალების დიდი ნაწილი დიასახლისია და ეკონომიკურად არააქტიური. დიაგრამა 4-ში ვხედავთ უმუშევრობის დონეს სქესის მიხედვით.

უმუშევრობის დონე სქესობრივ ჭრილში(%), 2010-2023 წლები

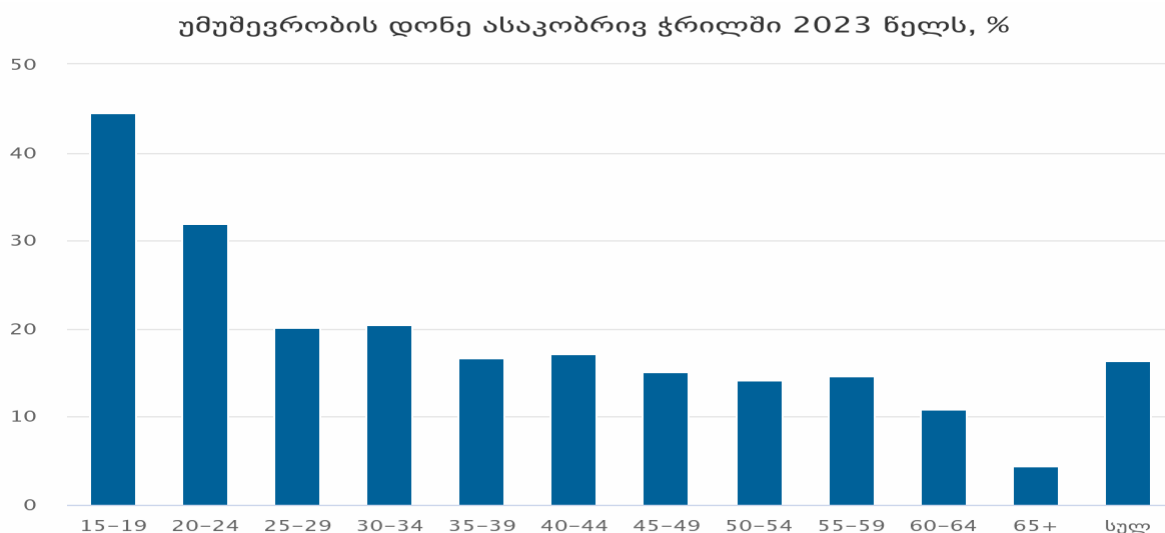

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დასაქმება ასაკობრივ ჭრილში,
დასაქმება ახალგაზრდებში

ქვეყნის განვითარების პროცესში, ახალგაზრდები წარმოადგენენ საზოგადოებრივი ჯაჭვის საჭირო და აუცილებელ რგოლს. შესაბამისად, მათი მონაწილეობა ეკონომიკის წარმოებაში კრიტიკულად მნიშვნელოვანია. თუმცა, ერთია, თუ რა არის მნიშვნელოვანი და აუცილებელი, და მეორეა, თუ როგორია რეალობა. რეალობა კი ისაა, რომ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2022 წლის მონაცემების თანახმად, 15-24 წლის ახალგაზრდების უმუშევრობის მაჩვენებელი 85%-ია, ხოლო 25-29 წლის ახალგაზრდების უმუშევრობის დონე 22%-ს შეადგენს, რაც ჯამურად 81 ათას უმუშევარ ახალგაზრდას უდრის. ეს კი საკმაოდ მაღალი მაჩვენებელია სხვა ასაკობრივ ჯგუფებთან მიმართებით, რადგან 268 ათასი უმუშევრიდან – 187 ათასი კაცი, სწორედ სხვა ასაკობრივ კატეგორიაზე ნაწილდება. უმუშევარი ახალგაზრდების მაღალი მაჩვენებელი ფიქსირდება წინა წლებშიც. მაგალითად, 2021 წელს 316 ათასი უმუშევარი კაციდან 98 ათასი, სწორედ 15-29 წლის ასაკობრივი კატეგორიის ახალგაზრდებზე ნაწილდებოდა. ეს მაჩვენებელი გარკვეულწილად განპირობებულია კოვიდ პანდემიის შედეგად, თუმცა, თუ წინა წლების სტატისტიკასაც გავითვალისწინებთ, უმუშევრობის მაღალი დონე მხოლოდ პანდემიით გამოწვეული არ უნდა იყოს.

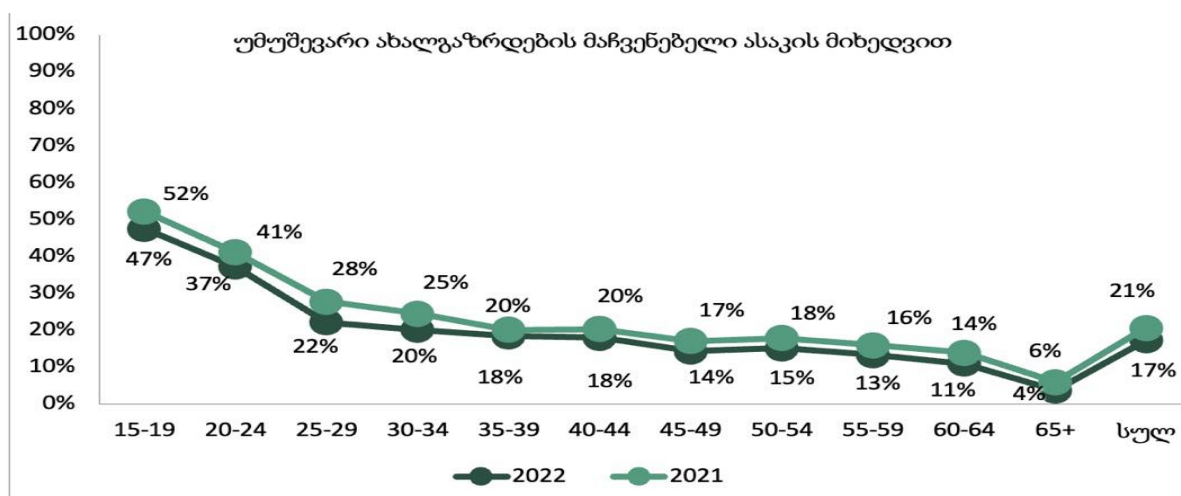
უმუშევრობის დონე ასაკობრივ ჯგუფებში (%), 2023 წელი

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2023 წლის პირველი კვარტლის მონაცემების მიხედვით, საქართველოში უმუშევარი მოქალაქეების რიცხვი 18%-ს შეადგენს, რაც წინ წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით 1%-ით არის შემცირებული. დიაგრამა 5-ზე მოცემულია სამუშაო ძალის მაჩვენებელი ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით.

დიაგრამა 6-ზე მოცემულია დასაქმების დონე ახალგაზრდებში ასაკის მიხედვით.

დიაგრამა 7

საქონლის ტიპი	2022 წლის მნიშვნელობა	ცვლილება (%)
სოფლის, საცხოვრებელი და სავაჭრო საქონლის ჯამი	229.2	-0.5%
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა	192.7	7%
ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი	152.4	11%
მრეწველობა	149.9	3%
განათლება	108.6	15%
მგზავლობა	91.6	-1%
სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა	80.5	5%
სავალდებულო სოფლის სოფლის მეურნეობა	69.9	5%
ტრანსპორტი და დასახლება	193.8	-3%
ჯანდაცვა და სოციალური მომსახურების საქმიანობები		
დანარჩენი საქმიანობები		

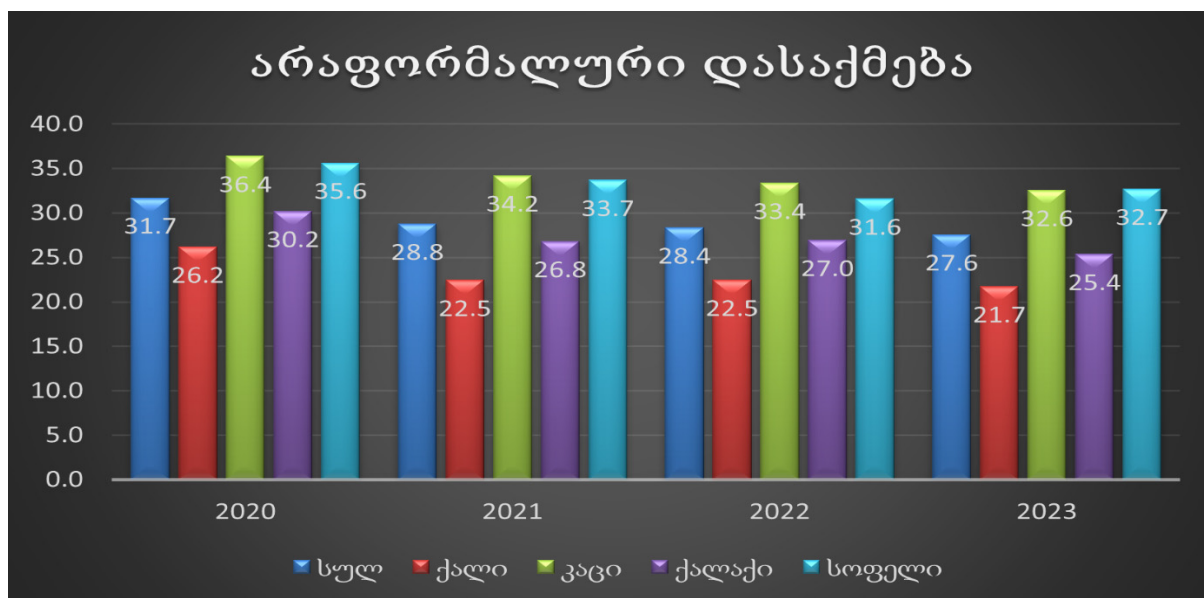
შრომის ბაზრის ფორმირებისა და ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია მთელი რიგი ელემენტების არსებობა: შრომის ბაზრის სუბიექტები, რომლებსაც შეადგენენ დამქირავებლები, დაქირავებული მომუშავეები, დაქირავებით მუშაობის მსურველი უმუშევრები, დასაქმებულების შრომის ბაზრის ნორმალურად ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია საკანონმდებლო აქტები, ნესები, ნორმები, რომლებიც დაარეგულირებენ შრომის ბაზრის სუბიექტებს შორის ურთიერთობებს, ზუსტად განსაზღვრავენ მათ უფლებებს, ხელს შეუწყობენ ხელსაყრელი ეკონომიკური ეკონომიკური პირობების შექმნას, დასაქმების აქტიური პოლიტიკის გატარებას. შრომის ბაზრის კონიუნქტურა შრომის ბაზარზე სამუშაო ძალაზე მოთხოვნასა და მიწოდებას შრომის თანაფარდობაა. აღნიშნული თანაფარდობიდან გამომდინარე, შრომის ბაზრის კონიუნქტურა შეიძლება ხასიათდებოდეს: სამუშაო ძალის დეფიციტით – როცა შრომის ბაზარზე მოთხოვნა ჭარბობს სამუშაო ძალის მიწოდებას. წონასწორობით – როცა სამუშაო ძალაზე მოთხოვნა შეესაბამება მის მიწოდებას. სამუშაო ძალის სიჭარბით – როცა შრომის ბაზარზე სამუ-

შაო ძალის მიწოდება ჭარბობს მოთხოვნას. სწორედ ეს უკანასკნელი თანაფარდობაა დამახასიათებელი ჩვენი ქვეყნის შრომის ბაზარზე. შრომის ბაზრის ინფრასტრუქტურა დასაქმების სამსახურების, პროფორიენტაციის, კადრების პროფესიული მომზადებისა და გადამზადების ცენტრების, სარეკლამო ფირმები, საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და ფონდების, ფირმების საკადრო სამსახურების სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს შრომის ბაზრის ნორმალურ ფუნქციონირებას. სოციალური დაცვის სისტემა თანამედროვე შრომის ბაზრის მნიშვნელოვანი ელემენტია. საბაზრო პირობებში ჩვეულებრივი მოვლენაა მომუშავეთა გარკვეული ნაწილის გამოთავისუფლება და უმუშევრობის არსებობა.

არაფორმალური შრომის ბაზრის სტატისტიკა

არაფორმალური ეკონომიკა გულისხმობს ისეთ ეკონომიკურ აქტივობებს, რომლებიც სხვადასხვა საგადასახადო, საკანონმდებლო თუ ინსტიტუციური მიზეზის გამო სახელმწიფო ორგანოებისგან დაფარულია. საქართველოში არაფორმალური ეკონომიკის პრობლემის არსებობას განაპირობებს ქვეყანაში თვითდასაქმებულთა განსაკუთრებულად დიდი რაოდენობა, რაც ყველაზე მწვავედ რეგიონებში გვხვდება, სადაც სოფლად მცხოვრები ადამიანები საკუთარ მეურნეობებში წარმოებულ პროდუქციას ყიდნიან, იღებენ გარკვეულ შემოსავალს, თუმცა ისინი გადასახადებს არ იხდიან და არაფორმალურ ეკონომიკას მიეკუთვნებიან. თვითდასაქმებულთა მიერ შექმნილი დამატებითი ღირებულება არაფორმალურ ეკონომიკას განეკუთვნება, რადგან საგადასახადო ბაზაში არ აღირიცხება, თუმცა, მათი შრომა, ისევე როგორც არაფორმალური ეკონომიკის უდიდესი ნაწილი, არ მიეკუთვნება დანაშაულებრივ საქმიანობას. შესაბამისად არაფორმალურად დასაქმებულები არიან ადამიანები, რომელთაც არ აქვთ დამსაქმებელთან ოფიციალურად გაფორმებული ხელშეკრულება და შემოსავალს იღებენ სეზონურად, გარკვეული პერიოდით და არა უწყვეტ რეჟიმში კონტრაქტის საფუძველზე. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ გამოქვეყნებულ სტატისტიკურ განსაზღვრებებში არაფორმალური დასაქმება მოცემულია შემდეგი სახით – „არასასოფლო-სამეურნეო სექტორში დასაქმებულები, რომლებიც თავიანთ სამუშაოზე არ იყვნენ ან ნაწილობრივ იყვნენ დაცული ფორმალური შეთანხმებებით ან განსაზღვრავენ საკუთარი დასაქმების სტატუსს, როგორც ოჯახის სანარმოში/მეურნეობაში უსასყიდლოდ მომუშავე, ან უძღვებიან შინამეურნეობის საქმიანობებს, როგორც საშინაო პერსონალის დამქირავებლები, ან მუშაობენ სანარმოში, რომელიც არ არის რეგისტრირებული. დიაგრამა 8-ზე ასახულია არაფორმალური შრომის ბაზრის სტატისტიკა.

არაფორმალური დასაქმება, 2020-2023 წლები

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

დასკვნა

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ შრომის ბაზარს მკაფიო გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ცვლილებაზე. როგორც ყველა ბაზარზეც, შრომის ბაზარზეც მნიშვნელოვანია მოთხოვნა-მიწოდების კანონი, რომელიც უზრუნველყოფს ბაზარის სრულყოფილებას. ასევე განვიხილეთ შრომის ბაზარი ეკონომიკური სფეროების, სქესის, ასაკის, ტერიტორიულობის მიხედვით. მნიშვნელოვანია ასევე, შრომის ბაზრის სტატისტიკა ახალგაზრდებში. ვინაიდან ახალგაზრდები წარმოადგენენ საზოგადოების საჭირო რგოლს, მათი უმუშევრობა-დასაქმება შესაბამისად აისახება ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის გამომწვევად კვლავ რჩება ქვეყნის სწრაფი ეკონომიკური ზრდა, რაც აისახება უშუალოდ საქართველოს შრომის ბაზრის რეგულირებით, სწორი ეკონომიკური გადაწყვეტილებებით და შრომითი რესურსების წონასწორობით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური – https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba?fbclid=IwZXh0bgNhZW0-CMTAAAR3oMFgc-DFIEhS3liwMJf4-Mj0kTHh5wN4xoNEa_himPKu5wY49WrXkVU_aem_ZmFrZWR1bW15-MTZieXRlcw
2. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, შრომის ბაზრის ანალიზი 2023

- https://www.lmis.gov.ge/Lmis/Lmis.Portal.Web/Handlers/GetFile.ashx?Type=UserReport&ID=d9fdc6bf-e949-43f0-b714-e7ac2aa91b16&fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR15mc4j1I86SJULpXdNZAZUK4YUEnKRf-z8fh4O_UTHCMILD2veCMTa4dc_aem_ZmFrZWR1bW15MTZieXRlcw
3. სამეცნიერო ჟურნალი, ახალი ეკონომისტი 2023წ.
http://loi.com.ge/ka/eco/post/103/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR1vrToklnZ1wwtOAFJNncNcKMbCyZ6VEMN_wf0GTe1C2Ew5f9YY3Puc4c4_aem_ZmFrZWR1bW15MTZieXRlcw
4. საქართველოს შრომის ბაზარზე ახალგაზრდების უმუშევრობის დონე, ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFI), 2023 წ.
https://idfi.ge/ge/the_youth_unemployment_rate_in_georgia_s_labor_market?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR101Kx2XwCIAvII8Ssx2VO4MLEHrFICtzW5dmLZX3sl_EHvz7DtBtCubks_aem_ZmFrZWR1bW15MTZieXRlcw
5. ს. გელაშვილი, ი. მაკალათია, გ. მიქელაძე, ცხოვრების დონის სტატისტიკა, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2022
https://www.tsu.ge/assets/media/files/48/nashromebi/Cxovrebi-Donis-Statistika.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR09smPIJtgVxoEUH7dEEnwSqazolZiPo8KkLaa6DQqUj8f3SVxfnjqXvZE_aem_ZmFrZWR1bW15MTZieXRlcw

საქართველოსა და ჩინეთის სავაჭრო ურთიერთობების თანამედროვე მდგომარეობა

ელეონორა არუთიუნიანი

საქართველო-ჩინეთს შორის სავაჭრო ურთიერთობების დამყარება არც ახალია და არც უახლოესი ათწლეულების დამსახურება. ორ ქვეყანას შორის საქონელგაცვლითი ურთიერთობები ჯერ კიდევ ცნობილი ე.წ. „აბრეშუმის გზის“ ფარგლებში მიმდინარეობდა, თუმცა საქართველო-ჩინეთს შორის დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარების თარიღად 1992 წლის 9 ივნისი უნდა მივიჩნიოთ. რჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა ერთ-ერთი პირველი სახელმწიფოა, რომელმაც აღიარა საქართველოს დამოუკიდებლობა, დაამყარა ჩვენს ქვეყანასთან დიპლომატიური ურთიერთობები, ხოლო 1993 წელს რეგისტრირდა საელჩო თბილისში. რაც შეეხება საქართველოს საელჩოს პეკინში, მისი გახსნა შედარებით მოგვიანებით 2005 წელს მოხდა. მსგავსმა ურთიერთობებმარძლიერი სტიმულირმისცარორ ქვეყანას შორის არსებული ისტორიული და კულტურული ურთიერთობების შემდგომ განვითარებას. დღესდღეისობითორი ქვეყნის საგარეო უწყებებს შორის არსებობს რეგულარული პოლიტიკური კონსულტაციების მექანიზმი, რაც წარმოადგენს სხვადასხვა სფეროებში თანამშრომლობას მიმდინარე საკითხთა განხილვის მნიშვნელოვან ფორმატს. მსგავსმა ფორმატმა კი დიდი გავლენა მოახდინა ჩინეთ-საქართველოს დაახლოებაზე სხვადასხვა სფეროში. რბოლო წლების განმავლობაში განხორციელდა ჩინური ინვესტიციების მნიშვნელოვანი ზრდა საქართველოს ეკონომიკაში; 25-მდე ჩინური კომპანია უკვე წარმატებულად საქმიანობს საქართველოში ისეთ სექტორებში როგორიცაა: მშენებლობა, გზები და ინფრასტრუქტურა, ენერგეტიკა, საბანკო სფერო და სხვა. გარდა ამისა, პერიოდულად ჩინეთის მთავრობის მიერ ხორციელდება საქართველოს მიმართ ფინანსური მხარდაჭერა, რამაც დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან – დღემდე ჯამში 65 მლნ აშშ დოლარს გადააჭარბა. რასევე, იზრდება ორმხრივი ვაჭრობა და საქართველოში ჩინელ ვიზიტორთა რიცხვი, რვითარდება ურთიერთობები კულტურისა და განათლების სფეროებში. – რდღეისათვის, რჩინეთი არის საქართველოს ხუთ უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორთა შორის. აღსანიშნავია ისიც, რომ 2009 წელს ჩინეთში ექსპორტის მოცულობა დაახლოებით 6 მილიონი ამერიკული დოლარი იყო, 2010 წლიდან, ორ ქვეყანას შორის ბიზნეს ურთიერთობები უფრო გაღრმავდა, ხოლო, პროექტმა „ერთი სარტყელი ერთი გზა“ არსებული ურთიერთობები უფრო გააძლიერა.

საკვანძო სიტყვები: საქონელგაცვლითი ურთიერთობები, ისტორიული და კულტურული ურთიერთობების განვითარება, დიპლომატიური ურთიერთობები, უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორი.

ქართული პროდუქციის ექსპორტი ჩინეთში

ექსპორტის მაჩვენებლები, მიგვითითებს, რომ ქართული ღვინო არაერთი ქვეყნისთვის არის მიმზიდველი, ჩინეთი ამ ქვეყნების სიას არ ჩამორჩება. OEC-ს მონაცემებით, ჩინეთი მეხუთე ადგილს იკავებს, საქართველოს საექსპორტო მიმართულებებს შორის, საქართველოდან კონკრეტულად ღვინის ექსპორტი კი მეოთხე ადგილზეა.

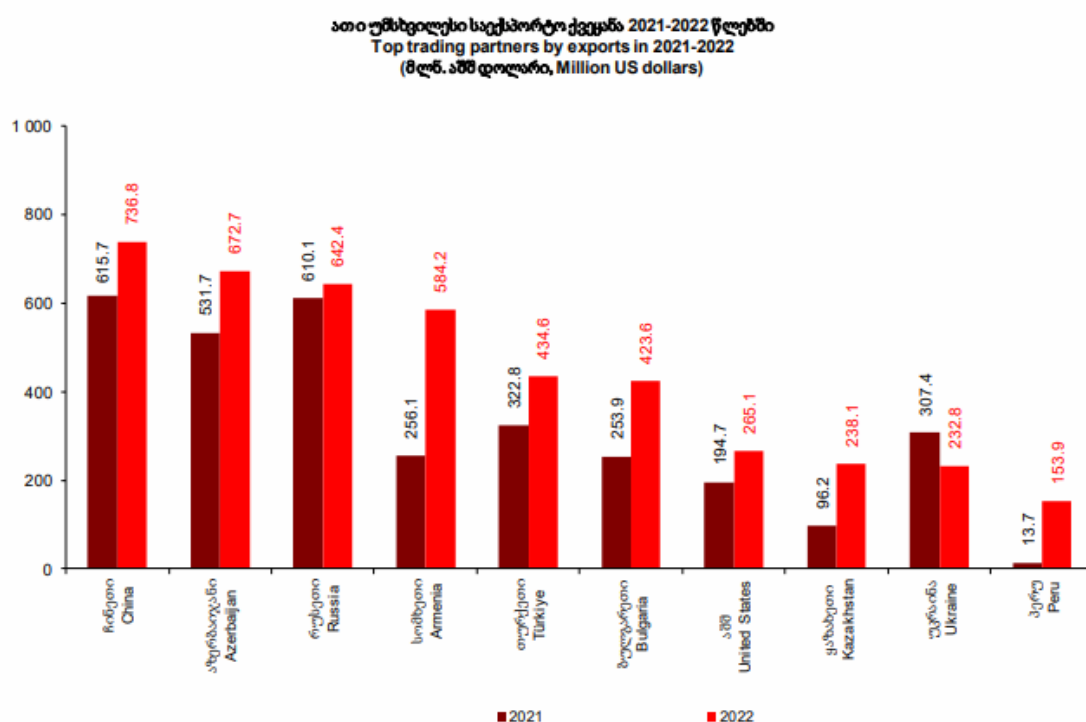
ღვინის ექსპორტი ჩინეთში

2017 წელს ქართული ღვინის ექსპორტის მაჩვენებელი ჩინეთში, 8 მილიონამდე ღვინის ბოთლია. ეს მონაცემები 2016 წელთან შედარებით 43%-ით გაიზარდა, შედეგად ჩინეთი, ქართული ღვინის მესამე იმპორტიორი ქვეყანა გახდა. ქართული ღვინო დიდი წარმატებით ფიგურირებს ჩინეთის ბაზარზე. იმის გარდა, რომ ქვეყანაში ქართული ღვინის სახლები და მუზეუმები იხსნება, ქართული ღვინის კომპანიებს უკვე მესამედ მიეცათ შანსი მონაწილეობა მიეღოს აზიის რეგიონში ერთ-ერთ ყველაზე მასშტაბურ გამოფენაში, რომელიც შანხაიში გაიმართა.

გამოფენაზე კომპანია „გეფერინი“-ს პროდუქცია მოთხოვნადი აღმოჩნდა.

წარმატებული შეთანხმების შედეგად კი ჰონგ-კონგში მათი პირველი მაღაზია გაიხსნა, სადაც ტყავის ჩანთები და საფულეებია წარმოდგენილი.

გარდა ამისა, გამოფენა წარმატებული აღმოჩნდა, ქართული ლუდის კომპანიებისთვისაც, იგეგმება რამდენიმე მილიონი ბოთლის ექსპორტი ჩინეთის სხვადასხვა ქალაქებში.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ გამოქვეყნებული უახლოესი ინფორმაციის საფუძველზე, ჩინეთი 1-ელ ადგილს იკავებს უმსხვილეს საექსპორტო ქვეყნებს შორის. გარკვეული სტატისტიკური გამოთვლების საფუძველზე ჩვენ დავადგინეთ, რომ ექსპორტის აბსოლუტური ზრდა 2022 წელს შეადგენდა 119.7%-ს, ე.ი. 2021 წელთან შედარებით ექსპორტის მთლიანი მატება იყო 19.7%.

კომპანია „ბარამბო“-ს წარმატება ჩინეთის ბაზარზე

კომპანია „ბარამბო“-მ ჩინურ უმსხვილეს კომპანიასთან გააფორმა ხელშეკრულება, რაც ადგილობრივ ქსელურ მარკეტებში ბარამბოს ტკბილეულის განთავსებას გულისხმობს.

აღნიშნულმა გამოფენამ კიდევ ბევრ სხვა ქართულ კომპანიასა და სერვისს აუთო მწვანე შუქი ჩინეთის ბაზარზე, მინერალური წყალი, თხილი, თაფლი, ჩაი, ლუდი, პლასტმასის პროდუქცია, კაბელები, სამკურნალო საშუალებები – ეს ის მცირედი ჩამონათვალია იმ პროდუქციიდან, რომლის ექსპორტიც იგეგმება მომავალში.

ხელშეწყობის მიზნით, საერთაშორისო იმპორტის გამოფენის ფარგლებში, კიდევ ერთი ქართული პავილიონი გაიხსნა, სადაც ქართული აგრო-სასურსათო პროდუქცია იქნება წარმოდენილი, რაც ხელს შეუწყობს ქართული პროდუქციის ცნობადობის ამაღლებას ჩინეთში. პირველ რიგში, ექსპორტისთვის ქართული ზეთუნის ზეთის, ვისკისა და ჩაი მზადდება. უახლესი ინფორმაციით, ჩინეთის ქალაქ გუანჯოუში, „სარტყელისა და გზის საქართველოს ბიზნეს სახლი“ გაიხსნა, რაც ჩინეთის პრეზიდენტის მიერ გაუღებულ ინიციატივას ეხმიანება, სარტყელისა და გზის ერთ პლატფორმაზე გაერთიანების შესახებ.

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო-ჩინეთს შორის დიპლომატიური ურთიერთობები საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვებისთანავე დაიწყო, მჭიდრო ეკონომიკური თანამშრომლობა მხოლოდ ბოლო 5 წლის განმავლობაში დამყარდა და საკმაოდ პოზიტიური დინამიკითაც ხასიათდება. თუმცა, მიუხედავად ინტენსიური ურთიერთობების დამყარებისა ჩინეთიდან შემოსული ფულადი ნაკადები არც თუ ისე დიდია. ჯერ-ჯერობით მათ შორის ჩინელი ტურისტების ნაკადებს, არც ფულად გზავნილებს, არც ინვესტიციებს არ შეაქვთ მნიშვნელოვანი წილი მთლიან მაჩვენებლებში. ხოლო ერთდართი, რომელიც უკვე დღესვე შედარებით ზრდის ტემპით ხასიათდება, არის საქართველო-ჩინეთის საგარეო ვაჭრობა. სხვა მსხვილ პარტნიორებთან შედარებით საქართველოს ეკონომიკას ჩინეთთან არ გააჩნია მიჯაჭვულობა, რაც ჩინეთში შესაძლო კრიზისის შემთხვევაში საქართველოს ეკონომიკას მნიშვნელოვნად ვერ შეაფერხებს. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ 2017 წლის ხელშეკრულების ხელმოწერის შემდეგ ჩინეთისა და საქართველოს ბიზნეს-ურთიერთობები საკმაოდ გაფართოვდა და მჭიდრო სახე მიიღო. ძალზე მნიშვნელოვანია ხაზის გასმა იმაზე, რომ მარკეტიზაციის პრინციპის შესაბამისად, უფრო და უფრო მეტი ჩინური კომპანია საქართველოსთან საინვესტიციო, სამშენებლო, სავაჭრო და სხვა სფეროებში თანამშრომლობს, აფართოებს ორმხრივი თანამშრომლობის არეალს და ორი ქვეყნის მოსახლეობისთვის რეალურ სიკეთეს ქმნის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბრალავა ა. ეროვნული ეკონომიკა და გლობალიზაცია, თბილისი, 2005.
2. ვეშაპიძე შ. „მსოფლიო ეკონომიკა“, თბილისი 2023.
3. სილაგაძე, ა., ჩიკვაძე, თ., ბასილია, თ. პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე. თბილისი, 2001.
4. სილაგაძე ა., ეკონომიკური დოქტრინები. თბილისი, 2010.
5. ფუტყარაძე რ. საერთაშორისო ვაჭრობის განვითარების მიმართულებები გლობალიზაციის პირობებში, ჟ. საქართველოს ეკონომიკა, 2007, 5.
6. საგინაშვილი ნ. ახალი სავაჭრო კავშირები მსოფლიოში და საქართველოს პრაქტიკა. 2020.
7. ინტერნეტ-გაზეთის „Forbes“-ის ინტერვიუ ჩინეთის ელჩთან – ლი იენთან (www.forbes.ge).
8. ჩინეთსა და საქართველოს შორის ბიზნეს ურთიერთობების შესახებ საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური საიტი (www.mfa.gov.cn).
9. საზოგადოებრივი პლატფორმა „სექტორი3“(<https://sector3.ge>).
10. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ოფიციალური საიტი (<http://www.economy.ge/>).
11. ინტერნეტ-გაზეთი „კომერსანტი“(<https://kommersant.ge/>).
12. საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახური (www.geostat.ge).
13. თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმება საქართველოს მთავრობასა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მთავრობას შორის https://www.economy.ge/uploads/files/2017/foreign_trade/-tavisufali_vachrobis_shetanxmeba_georgia_china/shetankhmeba_2018/1_china_georgia_fta_geo.pdf
14. Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld, Marc J.Melitz. International Economics: Theory and Policy (tenth edition). 2012.

მერკანტილიზმი: სავაჭრო პროტექციონიზმი და თანამედროვეობა

თამუნა გრიგალაშვილი

მერკანტილიზმი ბურჟუაზიული ეკონომიკური აზრის პირველ სკოლას წარმოადგენს, რომელმაც მე-16-მე-18 საუკუნეებში დიდი გავლენა მოახდინა ევროპული ერების ეკონომიკურ პოლიტიკასა და პრაქტიკაზე, კერძოდ, კოლონიური გაფართოების, ვაჭრობის რეგულირების, სახელმწიფო ინტერვენციისა და ეკონომიკური ნაციონალიზმის ჩამოყალიბების კუთხით. მიუხედავად იმისა, რომ მერკანტილიზმმა საბოლოოდ გზა მისცა ლიბერალურ ეკონომიკურ თეორიებს, მისი მემკვიდრეობა საუკუნეების განმავლობაში განაგრძობდა გავლენას ეკონომიკურ აზროვნებასა და პრაქტიკაზე. სტატია განიხილავს მერკანტილიზმის ისტორიულ ფესვებს, იკვლევს ვაჭრობის დაცვისა და სახელმწიფოს ჩარევის პრინციპებს, აანალიზებს ძველ და თანამედროვე სავაჭრო რეალობებს შორის რთული ურთიერთქმედების განვითარებას, რომელიც დღესაც სავაჭრო ურთიერთობების განხორციელების ალტერნატივაა. კრიტიკული მიდგომის საშუალებით სტატიაში წარმოდგენილია, თუ როგორ განაგრძობს მერკანტილისტური პოლიტიკა თანამედროვე სავაჭრო დინამიკასთან, ტარიფებიდან და სუბსიდიებიდან დაწყებული სტრატეგიული რესურსების შეძენამდე, ადაპტაციას.

საკვანძო სიტყვები: მერკანტილისტური დოქტრინა, ვაჭრობის დაცვა, სახელმწიფო ინტერვენცია, სავაჭრო პროტექციონიზმის ადაპტაცია.

შესავალი

მერკანტილიზმმა, მე-16-მე-18 საუკუნეებში დომინანტურმა ეკონომიკურმა დოქტრინამ, მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა გლობალური ვაჭრობის, კოლონიური გაფართოების და სახელმწიფოთა ჩამოყალიბების პროცესში. მერკანტილიზმის პრინციპები, მათ შორის სიმდიდრის დაგროვებისკენ სწრაფვა, იყო ეკონომიკური პოლიტიკის საფუძველი, რომელიც განაგრძობს თანამედროვე სამყაროს ჩამოყალიბებას. მოცემული თემის შესასწავლად აუცილებელია იმ ისტორიული კონტექსტის განხილვა, რომელშიც მერკანტილიზმი წარმოიქმნა და ზენიტს მიაღწია. თუმცა რატომ უნდა განვიხილავდეთ საუკუნეების წინანდელ დოქტრინას? რატომ არის მისი გავლენა მნიშვნელოვანი დღევანდელ განვითარებულ, რთულ და მრავალფეროვან ეკონომიკაზე? პასუხი მის მტკიცე მემკვიდრეობითობაშია. თანამედროვე პოლიტიკა ხშირად იყენებს განსხვავებული ეკონომიკური თეორიებისა და იდეოლოგიების ნაზავს. ამიტომ ეს ერთი შეხედვით დრომოჭმული ეკონომიკური დოქტრინა დღესაც არ კარგავს აქტუალობას.

ძირითადი ნაწილი მერკანტილისტთა იდეოლოგია

მერკანტილიზმი ფეოდალიზმიდან კაპიტალიზმზე გარდამავალ პერიოდში აღმოცენდა. მაშინ, როდესაც კაპიტალის დაგროვება, კაპიტალისტური წარმოების წესის მომზადება და განმტკიცება მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა საზოგადოების ცხოვრებაში. მერკანტილიზმის იდეოლოგები დარწმუნებულები იყვნენ, რომ მხოლოდ ფული (ოქრო და ვერცხლი) და განძი განასახიერებს ერის, სახელმწიფოს სიმდიდრეს. მათი ვარაუდით, სიმდიდრის გამრავლება პროტექციონისტულ ღონისძიებებს მოითხოვდა საგარეო ვაჭრობის რეგულირებისთვის, ექსპორტის წახალისებისთვის, იმპორტის შეფერხებისთვის და ეროვნული მრეწველობის ყოველმხრივ მხარდაჭერისთვის. ამასთან ერთად, ჯეროვანი თეორიული შემეცნების არარსებობის გამო, ხალხთმოსახლეობის სფეროში მერკანტილისტები შესაძლოდ თვლიდნენ ხელფასის დაბალი დონის შენარჩუნებას, მოსახლეობის ზრდის (სამუშაო ძალის მიწოდების) წყალობით. მერკანტილისტური კონცეფციის მიხედვით, აქტიური სავაჭრო ბალანსის მიღწევა უშუალოდ უკავშირდება სახელმწიფო ჩარევის ღონისძიებებს, ხოლო სიმდიდრის წყაროდ ითვლება არაექვივალენტური გაცვლა სავაჭრო ურთიერთდამოკიდებულებათა შედეგად სხვა სახელმწიფოებთან.

როგორც ცნობილია, მერკანტილისტები ვერ შეთანხმდნენ ვერც პრინციპებზე და ვერც ზოგად ანალიტიკურ საკითხებზე, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, სამი ასწლეულის მანძილზე ემხრობოდნენ მეცნიერული მსოფლმხედველობის ზოგად „პრინციპებს“. მ. ბლაუგმა, ექვს თეზისში ლაკონურად ჩამოაყალიბა მერკანტილისტური მიდგომები:

1. ოქრო და ნებისმიერი სახის განძი, როგორც სიმდიდრის არსის გამოხატვა;
2. საგარეო ვაჭრობის რეგულირება ქვეყანაში ოქროს და ვერცხლის მოდინების უზრუნველსაყოფად;
3. მრეწველობის მხარდაჭერა იაფი ნედლეულის იმპორტის გზით;
4. პროტექციონისტული ტარიფები იმპორტირებულ სამრეწველო საქონელზე;
5. ექსპორტის წახალისება, განსაკუთრებით მზა პროდუქციისა;
6. მოსახლეობის ზრდა ხელფასის დაბალი დონის შენარჩუნებისთვის. (ბლაუგი, 1997)

ამრიგად, მერკანტილისტთა ძირითად მოთხოვნებად უცვლელად რჩებოდა ექსპორტის გადამეტება იმპორტისადმი, ქვეყნიდან კაპიტალის გატანის სტიმულირება და ოქროს და ფუფუნების საგნების შეტანა უცხოეთიდან, ეროვნულ ეკონომიკაში უცხოური ინვესტიციების დაუშვებლობა.

ადრინდელი და გვიანდელი მერკანტილიზმის სიმდიდრის კონცეფცია

ეკონომიკურ ლიტერატურაში მერკანტილიზმის განვითარებაში ჩვეულებრივ განასხვავებენ ორ ეტაპს – ადრინდელს და გვიანდელს. ერთიც და მეორეც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ფულს ანიჭებდა, მაგრამ განსხვავდებოდა ფულის შოვნის, შენახვის მეთოდები და წესები, ასევე, გვიანდელი მერკანტილიზმის დროს ფულისადმი პრიმიტიული დამოკიდებულება აღმოიფხვრა.

ადრინდელი მერკანტილიზმი წარმოიშვა ჯერ კიდევ დიდ გეოგრაფიულ აღმოჩენებამდე და აქტუალური იყო მე-16 საუკუნის შუახანებამდე. ამ ეტაპზე ქვეყნებს შორის სავაჭრო კავშირები სუსტად იყო განვითარებული და ეპიზოდურ ხასიათს ატარებდა. საქონელბრუნვის გაზრდა, კეთილშობილი ლითონის მიზიდვას მოითხოვდა, რაც ადმინისტრაციული ღონისძიებების დახმარებას საჭიროებდა. საგარეო ვაჭრობაში დადებითი სალდოს მისაღწევად ადრინდელი მერკანტილისტები მიზანშეწონილად მიიჩნევდნენ:

- ექსპორტირებულ საქონელზე მაქსიმალურად მაღალი ფასების დანესება;
- საქონელთა იმპორტის ყოველმხრივ შეზღუდვა;
- ქვეყნიდან ოქროს და ვერცხლის (მათთან გაიგივებული იყო ფულადი სიმდიდრე) გატანის არ დაშვება.

მაშასადამე, ადრინდელ მერკანტილისტთა თეორია შეიძლება შეფასდეს, როგორც „ფულადი ბალანსის“ თეორია.

ამ პერიოდში ინგლისელ ვაჭარს მხოლოდ განსაზღვრულ ადგილებში შეეძლო ვაჭრობა, რის შედეგადაც უცხოურ მანუფაქტურულ ნაწარმს იღებდა. რაც შეეხება უცხოელ ვაჭრებს, ისინი იძულებულნი იყვნენ თავიანთი სრულწონიანი ფული ინგლისურ არასრულწონიან ფულზე გადაეცვალათ ზარაფხანებში ან დამხურდავებელ მოხელეებთან და იმდენს დასჯერებოდნენ, რამდენსაც მისცემდნენ. გარდა ამისა, უცხოელ ვაჭრებს აიძულებდნენ გაუფასურებული მონეტებიც ინგლისური საქონლის შესაძენად გამოეყენებინათ და ქვეყნის გარეთ არ გაეტანათ.

გვიანდელი მერკანტილიზმი მოიცავს პერიოდს მე-16 საუკუნის მეორე ნახევრიდან მე-17 საუკუნის მეორე ნახევრამდე, თუმცა მისი ცალკეული ელემენტები საკუთარი თავის გამოვლენას განაგრძობდნენ მე-18 საუკუნეშიც. ამ ეტაპზე სავაჭრო კავშირები ქვეყნებს შორის განვითარებული და რეგულარული ხდება, რაც დიდ წილად იყო განპირობებული სახელმწიფოს მიერ ეროვნული მრეწველობისა და ვაჭრობის განვითარების ნახალისებით. სწორედ ამ პერიოდში განვითარდა ვაჭრობა საგრძნობლად, გაჩნდა მანუფაქტურები, განვითარდა კრედიტი. აქტიური სავაჭრო ბალანსის მისაღწევად წამოყენებული იყო შემდეგი რეკომენდაციები:

- დავეუფლოთ საგარეო ბაზრებს შედარებით იაფი საქონლის წყალობით (ე. ი. დაბალი ფასებით), და ასევე, რომელიმე ქვეყნის საქონელთა გაყიდვით სხვა ქვეყნებში;
- საქონელთა იმპორტის დაშვებით (გარდა ფუფუნების საგნებისა), ქვეყანაში აქტიური სავაჭრო ბალანსის შენარჩუნებით;

- ოქრო და ვერცხლი გატანილ იქნეს ხელსაყრელ სავაჭრო გარიგებათა, შუამავლობის განსახორციელებლად, ე.ი. მათი მასის გასადიდებლად ქვეყანაში და აქტიური სავაჭრო ბალანსის შესანარჩუნებლად.

გვიანდელმა მერკანტილისტებმა, ადრინდელი მერკანტილისტების „ფულადი ბალანსის“ იდეისადმი „სავაჭრო ბალანსის“ იდეის დაპირისპირებით, აქცენტი მონეტარიზმის თეორიაზე გადაიტანეს.

ოქროსა და ვერცხლისკენ სწრაფვა გაიზარდა, თუმცა მიდგომები შეიცვალა, რაც წინანდელი ქადაგების უგულვებელყოფაში გამოიხატა. „მეტი გავყიდოთ და ნაკლები ვიყიდოთ“ (ხარიტონაშვილი, 2019, გვ.54) ახალ პირობებს აღარ შეესაბამებოდა. მერკანტილიზმმა სამრეწველო პოლიტიკის სახე მიიღო, რადგან წვრილი წარმოება გაიზარდა და მსხვილი წარმოების ფორმირება უკვე აუცილებლობას წარმოადგენდა.

მერკანტილიზმი: არასწორი სახელწოდება

აღამ სმითმა, განმანათლებლობის ეპოქის შოტლანდიელმა ფილოსოფოსმა და თანამედროვე ეკონომიკური მეცნიერების ფუძემდებელმა, თავისი დროის ეკონომიკური პოლიტიკური სისტემა დაახასიათა ერთი რუბრიკით – მერკანტილური სისტემა. მისი აზრით, ეს პოლიტიკა დამახინჯებული იყო, რადგან იგი ინდივიდების „ბუნებრივ თავისუფლებას“ არღვევდა და ინვევდა იმას, რასაც თანამედროვე ეკონომისტები რესურსების არარაციონალურ გამოყენებას უწოდებენ. ძირითადად ბრიტანულ მაგალითებზე დაყრდნობით, ა.სმითმა განაცხადა, რომ პოლიტიკას შეიმუშავებდნენ ვაჭრები და ეკონომიკურ ურთიერთობებში გაუცნობიერებელ მმართველებსა და სახელმწიფო მოღვაწეებს თავს ახვევდნენ. ისევე, როგორც ვაჭრები მდიდრდებიან იმით, თუ რამდენად აღემატება მათი შემოსავალი ხარჯებს, ხალხთა სიმდიდრე დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად აჭარბებს უცხოეთში მათ მიერ გაყიდული მათ მიერვე შეძენილს, ანუ ოქროსა და ვერცხლის სახით გამოხატულ „ვაჭრობის ბალანსზე“. შესაბამისად, ისინი იმ პოლიტიკას უჭერდნენ მხარს, რომელიც ხელს შეუწყობდა ექსპორტს და სანქციებს დააწესებდა იმპორტზე.

ა. სმითის ეპოქალური ნაშრომის „გამოკვლევა ხალხთა სიმდიდრის ბუნებისა და მიზეზების შესახებ“ გამოქვეყნებიდან 100 წლის შემდეგაც მერკანტილურ სისტემას დამამცირებელი მნიშვნელობით გამოიყენებდნენ, თუმცა მე-19 საუკუნის ბოლოს გუსტავ ფონ შმოლერმა და რამდენიმე გერმანელმა ისტორიკოსმა ეს ცნება რადიკალურად შეცვალეს. მათთვის მერკანტილიზმი, უპირატესად, სახელმწიფო მშენებლობის პოლიტიკას წარმოადგენდა. შმოლერის სიტყვებით, მერკანტილიზმი „თავისი არსით არაფერია, თუ არა სახელმწიფოს შექმნა – სახელმწიფოს შექმნა არა ვიწრო გაგებით, არამედ, როგორც ერთდროულად სახელმწიფოს და ეროვნული ეკონომიკის შექმნა. (კურცი ჰ. 2016, გვ.135)

მერკანტილიზმის წარმომადგენლები

მერკანტილიზმის ძირითადი წარმომადგენლები არიან:

- ინგლისში – უილიამ სტაფორდი(1554-1612), თომას მენი(1571-1641);
- საფრანგეთში – ანტუან დე მონკრეტიენი(1576-1612);
- იტალიაში – გასპარ სკარუფი, ანტონიო სერა;
- გერმანიაში – იოჰან ბეჰერი;
- რუსეთში – იური კრიჟანიჩი, ათანასე ორდინ-ნაშოკინი, ივანე პოსოშკოვი.

დასავლეთ ევროპაში ყველაზე მომწიფებული მერკანტილიზმი ინგლისში ჩამოყალიბდა. ადრინდელი მერკანტილიზმის, ესეიგი მონეტარიზმის, თვალსაჩინო წარმომადგენელი იყო უილიამ სტაფორდი, რომელმაც 1581 წელს გამოაქვეყნა თხზულება „ჩვენ თანამემამულეთა ზოგიერთ საჩივართა კრიტიკული გადმოცემა“. უ. სტაფორდის ზრუნვის საგანს ქვეყანაში ფულის შემოსვლა, ხოლო სატყეო ვარს გასვლა წარმოადგენდა. განვითარებული მერკანტილიზმის წარმომადგენელი თომას მენი იყო, რომელის სავაჭრო ბალანსის თეორიის ავტორად ითლება. იგი თვლიდა, რომ ფულის გატანის აკრძალვა უნდა გაუქმებულიყო, თუმცა საგარეო ვაჭრობისას მეტი უნდა გაეტანათ, ვიდრე შემოეტანათ.

საფრანგეთი არის ქვეყანა, სადაც მერკანტილიზმმა ფესვი ღრმად გაიდგა. აქ გაბატონებული სამრეწველო მერკანტილიზმი მონეტარიზმისაგან თავისუფალი იყო და სავაჭრო ბალანსის მისაღწევად დიდ როლს თამაშობდა. მთელი რიგი მერკანტილისტური ღონისძიებები გაატარა მეფე ჰენრიხ მე-4-მ. რიშელიე (1624-1642) და ჟან ბაპტისტ კოლბერი (1661-1683) მხარს უჭერდნენ მერკანტილიზმის თეორიას, რადგან მხოლოდ საგარეო ვაჭრობას შეეძლო მოეტანა სიუხვე ქვეყნისთვის. ამის მიუხედავად, ფრანგული პრაქტიკა საკმარისად მდიდარი ვერ აღმოჩნდა. მერკანტილიზმის ეკონომიკური პროგრამის განვითარებული პროგრამირება მოგვცა ანტუან მონკრეტიენმა (1576-1621). 1615 წელს მან გამოაქვეყნა წიგნი „პოლიტიკური ეკონომიის ტრაქტატი“, რომელშიც პირველად ნახსენები პოლიტიკური ეკონომია.

ა.მონკრეტიენის მიზანი იყო გამოეძებნათ საშუალებები მრეწველობის აღმავლობისთვის, ამისთვის მან შეისწავლა რიგი საკითხებისა: ვაჭრობა, ზღვაოსნობა, სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკა და სხვა. ა. მონკრეტიენის აზრით, პოლიტიკა ეკონომიკაზეა დამოკიდებული, ხოლო სახელმწიფოებრივი ორგანიზმის კეთილდღეობა – მისი შემადგენელი ელემენტების კეთილდღეობაზე. ამიტომ გონიერი მმართველი თავის ქვეშევრდომთა კეთილდღეობაზე უნდა ზრუნავდეს, რაც მის სიმდიდრეს და კეთილდღეობას განაპირობებს. ა.მონკრეტიენის ეროვნული მრეწველობის დარგების განვითარების იდეა მდგომარეობდა შემდეგში:

1. მრეწველობა აუცილებელია სამრეწველო პროდუქტთა დასამზადებლად, „საგანთათვის ფორმის მისანიჭებლად“.
2. მრეწველობის განვითარება ხელს უწყობს და განავითარებს ვაჭრობას.

3. მრეწველობის განვითარება სახელმწიფოს აძლევს შესაძლებლობას ადამიანთა მასები დაასაქმოს.

უკვე მარტივი გასაგებია, რომ ა. მონკრეტიენიც პირველ ადგილზე საქონლის წარმოებასა და სიმდიდრის შექმნას აყენებდა, პროტექციონიზმის მომხრედ გამოდიოდა, ხოლო მისი „ტრაქტატი“ გაჟღენთილია პროტექციონისტული სულისკვეთებით.

საქართველოში სავაჭრო პროტექციონიზმის საკითხებს ეხებოდნენ ისეთი მოაზროვნეები, როგორებიც იყვნენ ალექსანდრე ამილახვარი, ილია ჭავჭავაძე, ნიკო ნიკოლაძე და სხვები, კერძოდ, მე-17 საუკუნეში მერკანტილისტური შეხედულებები ჩამოაყალიბა ალექსანდრე ამილახვარმა(1750-1802). მისი აზრით, ქვეყნის სიმდიდრე, ეკონომიკური აღორძინება და სამხედრო სიძლიერე დამოკიდებულია ვაჭრობაზე. ამიტომ იგი მოითხოვდა მეფის ხელისუფლების გულისხმიერ დამოკიდებულებას ვაჭრებისადმი, შეღავათების მიცემას, მეკობრეებისა და ფეოდალთა თვითნებობისგან მათი დაცვის გაძლიერებას.

1887 წელს ილია ჭავჭავაძემ გამოაქვეყნა ნაშრომი „სატამოჟნო პოლიტიკა ევროპაში, ფრიტრედერობა და პროტექციონობა“, რომელშიც ტარიფები და სავაჭრო პროტექციონიზმი ორპირ მახვილად არის მიჩნეული. იგი, ერთი მხრივ, ზრდის ქვეყნის შემოსავალსა და სიმდიდრეს, თუმცა, მეორე მხრივ, აზიანებს იმ ქვეყნებს, რომელთაც ყველა სახის საქონლის წარმოება არ შეუძლიათ, შესაბამისად, ილიას ეპოქში ძლიერდებოდა „დანუნებული და ანდერძებული“ (ილია ჭავჭავაძე, 1887) პროტექციონიზმი, რომელსაც საზოგადო მოღვაწე პერსპექტიული განვითარების საშუალებად არ მიიჩნევდა. რაც შეეხება ნიკო ნიკოლაძეს, იგი თვლიდა, რომ „სანამ მოსაზიდი მეტი გვექნება, ვიდრე გასაზიდი, მონობას ვერ ავცდებით“. აღსანიშნავია, რომ იგი „თვითმოქმედებას“ უჭერდა მხარს, რაშიც თავისუფალი ეკონომიკური საქმიანობა იგულისხმება.

საგულისხმოა, რომ მერკანტილიზმმა სათავე დაუდო საერთაშორისო ვაჭრობის პოლიტიკის ადრეული და თანამედროვე თეორიების განვითარებას. მათგან აღსანიშნავია: მერკანტილიზმი პროტექციონიზმი, თავისუფალი ვაჭრობა, სუპერ-პროტექციონიზმი, კერძო მონოპოლიური პროტექციონიზმი, კოლექტიური პროტექციონიზმი, ნეოპროტექციონიზმი. საერთაშორისო ვაჭრობასა და განვითარებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ნეოპროტექციონიზმი, რომელიც 80-იანი და 1990-იან წლებიდან იღებს სათავეს. მას ახასიათებს არასატარიფო ბარიერების გამოყენება, როგორიცაა კვოტები, ექსპორტის ნებაყოფლობითი შეზღუდვები, სუბსიდიები და ტექნიკური სტანდარტები შიდა მრეწველობის დასაცავად უცხოური კონკურენციისგან. ნეოპროტექციონიზმის მთავარი არგუმენტია ის, რომ აუცილებელია შიდა მრეწველობის დაცვა ეკონომიკური ზრდისა და სამუშაო ადგილების შესაქმნელად.

სავაჭრო ბარიერების შემოღების სხვადასხვა მოტივებიდან გამომდინარე, შეიძლება გამოიყოს ხუთი სახის პროტექციონიზმი. მე-20 საუკუნეში დომინირებდა „ლობისტების პროტექციონიზმი“ და „ინდუსტრიალისტების“ პროტექციონიზმი“, 2008-2009 წლების ფინანსური კრიზისის შემდგომი დრო ეკონომიკური „გეოსტრა-

ტეგების პროტექციონიზმის“ და „პოპულისტების პროტექციონიზმის“ აყვავების დრო გახდა. საბოლოოდ, ევროკავშირში სასაზღვრო კომპენსაციური ნახშირბადის მექანიზმის დანერგვა შესაძლოა „ბენევოლენტური პროტექციონიზმის“ გავრცელების დასაწყისი გახდეს. მერკანტილიზმი და პროტექციონიზმი მსოფლიოს ქვეყნებისთვის დღესაც სავაჭრო პოლიტიკის განხორციელების ფასეული ალტერნატივაა.

დღესდღეობით მერკანტილიზმის ელემენტების გამოვლინებას ვაწყდებით ისეთ ქვეყნებში როგორცაა ჩინეთი, ამერიკა, ინდოეთი და ა.შ. ეს ელემენტებია:

1. პროტექციონიზმი. ბევრი ქვეყანა იყენებს დაცვის ზომებს სხვადასხვა ხარისხით. მაგალითად, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ტრამპის ადმინისტრაციის ქვეშ განახორციელა ტარიფები ჩინეთიდან და სხვა ქვეყნებიდან იმპორტის შესახებ, როგორც მისი სავაჭრო პოლიტიკის ნაწილი. ინდოეთმა ასევე ისტორიულად გამოიყენა ტარიფები და იმპორტის შეზღუდვები შიდა ინდუსტრიების დასაცავად.
2. ინდუსტრიული პოლიტიკა. ჩინეთის მსგავსმა ქვეყნებმა განახორციელეს სამრეწველო პოლიტიკა, რომელიც მიზნად ისახავს სტრატეგიული ინდუსტრიებისა და ტექნოლოგიური ინოვაციების განვითარებას.

დასკვნები და რეკომენდაციები

მერკანტილიზმის შესწავლისას შეიძლება შემდეგი დასკვნები გაკეთდეს:

1. მერკანტილიზმი არის ბუჟუაზიული ეკონომიკური აზრის პირველი სკოლა, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა სხვა სკოლების წარმოშობასა და ევოლუციას;
2. მერკანტილიზმმა განვითარების ადრეული და გვიანდელი სტადიები გაიარა და მე-16-მე-18 საუკუნეების დასავლეთ ევროპის მიდგომები შეცვალა, კერძოდ, ფულადი ბალანსის პოლიტიკიდან უფრო მეტი ყურადღება გადატანილი იქნა სავაჭრო ბალანსის დაცვაზე;
3. მერკანტილიზმი არის მნიშვნელოვანი შუასაუკუნეების დოქტრინა, რომელიც ადაპტირებას დღესაც ახერხებს, შესაბამისად მისი ღრმათეორიული შესწავლა და გაანალიზება მნიშვნელოვანია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. დათაშვილი ვ., ჯიჯავაძე ნ., ვეშაპიძე შ. (2021). ეკონომიკური აზრის ევოლუცია უძველესი დროიდან ეკონომიკისა და მისი სწავლების თანამედროვე პარადიგმამდე სოციალური ეკონომიკა XXI საუკუნის აქტუალური პრობლემები. №1. გვ. 131-141.
2. ვეშაპიძე შ. ეკონომიკის საფუძვლები დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია, 2015.
3. იადგაროვი ი. ს. ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია, სახელმძღვანელო, აკადემიკოს ავთანდილ სილაგაძის საერთო რედაქციით. თბილისი, 2014.
4. კურცი ჰ. მსოფლიო ეკონომიკის მოკლე ისტორია, 2016, გვ. 135.

5. რეხვიაშვილი ჯ. ნიკო ნიკოლაძე: „ჩემი ღვაწლი და ნაწერი საფლავიდანაც ამოსძახებდა ყველას“, 2019.
6. სამუელსონი პ., ნორდჰაუსი ვ. ეკონომიკა (სახელმძღვანელო, ოთხ ტომად). მთარგმნელი და პასუხისმგებელი რედაქტორი: კარლო ლურწკაია. თბილისი, 2000 წ.
7. სილაგაძე ა. ეკონომიკური დოქტრინები, საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“, თბილისი, 2010.
8. სილაგაძე ა. ეკონომიკური მეცნიერების სათავეებთან, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2018.
9. ჭავჭავაძე ი. სატამოჟნო პოლიტიკა ევროპაში, ფრიტრედეროზა და პროტექციონობა, 1887
10. ჭუმბურიძე მ. ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია (მოკლე კურსი), საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“, თბილისი, 2009.
11. ხარიტონაშვილი ჯ. ეკონომიკური აზრის ისტორია, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2019.
12. Bhattacharjea A. (2023) Industrial policy in India since independence | Indian Economic Review (springer.com).
13. Blaug, M. (1997). Economic theory in retrospect. Cambridge university press.
14. Donald Trump policies: Where does the president stand on key issues? (2020) Donald Trump policies: Where does the president stand on key issues? (bbc.com).

შვეიცარიის ეკონომიკური განვითარების გამოწვევები გლობალიზაციის კონტექსტში

ლიკა გეგია

შვეიცარია მსოფლიოში ერთ-ერთი უმდიდრესი ეკონომიკის მქონე ქვეყანაა, სადაც მშპ 1 სულ მოსახლეზე 93 000 დოლარია. მისი წარმატება ბევრმა ფაქტორმა: პოლიტ-ეკონომიკურმა წყობამ, განათლებისა და სასამართლო სისტემებმა და ზოგადად, ქვეყნის საზოგადოებამ განაპირობა. ალპური მთების პატარა ქვეყანა მწირი წიაღისეულით და შეზღუდული სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალით თავიდანვე ინოვაციებისთვის იყო განწირული. საუკუნეების განმავლობაში შვეიცარია იცავდა გლობალურ საქმეებში შეიარაღებული ნეიტრალიტეტის პოლიტიკას, რამაც მისი პოლიტიკური სტაბილურობა განაპირობა ეფექტური საბაზრო ეკონომიკით. იგი გახდა მსოფლიოს ერთ-ერთი უმდიდრესი ქვეყანა. შვეიცარიის ეკონომიკის გამწევ ძალად და ინოვაციების მთავარ წყაროდ მცირე და საშუალო საწარმოები იქცნენ. ისინი ახალ პროდუქტებს ავითარებდნენ, ხოლო არსებულ პროდუქტებსა და მომსახურებებს მომხმარებელზე მორგებულად ხვეწდნენ. ამ ყოვლისმომცველმა ტენდენციამ შვეიცარია საუკუნეების მიჯნაზე ინდუსტრიულ სახელმწიფოდ აქცია, ხოლო მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პლანეტის უმსხვილეს ექსპორტიორთა შორის დაამკვიდრა.

ეკონომიკურ გლობალიზაციას, როგორც საქონლის, მომსახურების, კაპიტალისა და ადამიანების ქვეყნებსა და რეგიონებს შორის ურთიერთდაკავშირების პროცესს, ხელი ეწყობა, როგორც ბიზნეს გარემოს, საქონლისა და ფინანსური ბაზრების ლიბერალიზაციის საშუალებით, ასევე საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარებით. მსოფლიო ეკონომიკაში ეს პროცესი სულ უფრო მასშტაბურ ხასიათს იძენს.

გლობალიზაციას, ისევე როგორც ყველა თავისუფალი ვაჭრობის პოლიტიკას, გარკვეული უარყოფითი მხარეები გააჩნია. ასე თუ ისე, ამ პროცესში გარკვეული გამოწვევები დგება ქვეყნის დღის წესრიგში. შვეიცარიის ზოგიერთი ინდუსტრია დიდი ზენოლის ქვეშ მოექცა. აქედან გამომდინარე, სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია შვეიცარიის ეკონომიკურ გამოწვევებზე გლობალურ ჭრილში. (ართმელაძე)

საკვანძო სიტყვები: ინდუსტრიული სახელმწიფო, ეკონომიკური გამოწვევები, შვეიცარიის ეკონომიკა, გლობალიზაციის პროცესი, გლობალიზაცია, ეკონომიკური გლობალიზაცია

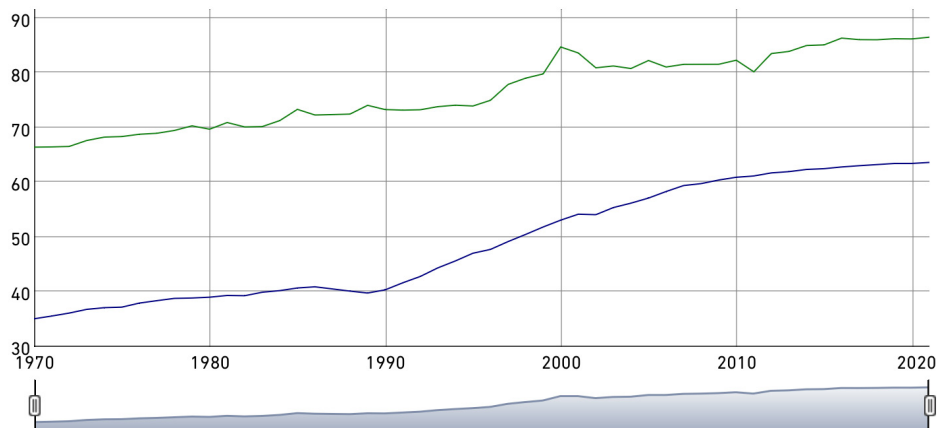
ბოლო რამდენიმე ათწლეული ხასიათდება ეროვნული ეკონომიკების სწრაფი ლიბერალიზაციითა და გლობალიზაციით. მსოფლიოში გლობალიზაციის უამრავი განმარტება მოიძებნება და შესაბამისად, მისი გაზომვის განსხვავებული გზები არსებობს. ციურიხის კვლევითი ცენტრის მიერ შედგენილი ინდექსი 40 ცვლადს და ეკონომიკურ, სოციალურ და პოლიტიკურ ასპექტებს აერთიანებს. სამივე მათგანს თანაბარი წონა ენიჭება. შვეიცარია პირველობას არ თმობს გლობალიზაციის ინდექსის მიხედვით. ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობის მიუხედავად იგი არ არის ევროკავშირის წევრი. ამასთან, 1992 წლის რეფერენდუმზე უმრავლესობამ მხარი დაუჭირა, რომ ქვეყანა არ განეწვერიანებულყო ევროპის ეკონომიკურ ზონაში. ევროინტეგრაციის საკითხი საკამათო რჩება. „ტრადიციონალისტები“ შვეი-

ცარიის საუკეთესო მომავალს მისი ნეიტრალიტეტისა და სუვერენიტეტის ხანგრძლივი პოლიტიკის გაგრძელებაში ხედავენ, ხოლო „მოდერნისტებს“ სურთ, რომ ქვეყანა გახდეს ევროკავშირის წევრი ან მინიმუმ შეინარჩუნოს მჭიდრო კავშირები. (Swiss Democracy: Possible Solutions, Wolf Linder)

გრაფიკი 1

ეკონომიკური გლობალიზაციის ინდექსი 1970-2021 წლებში

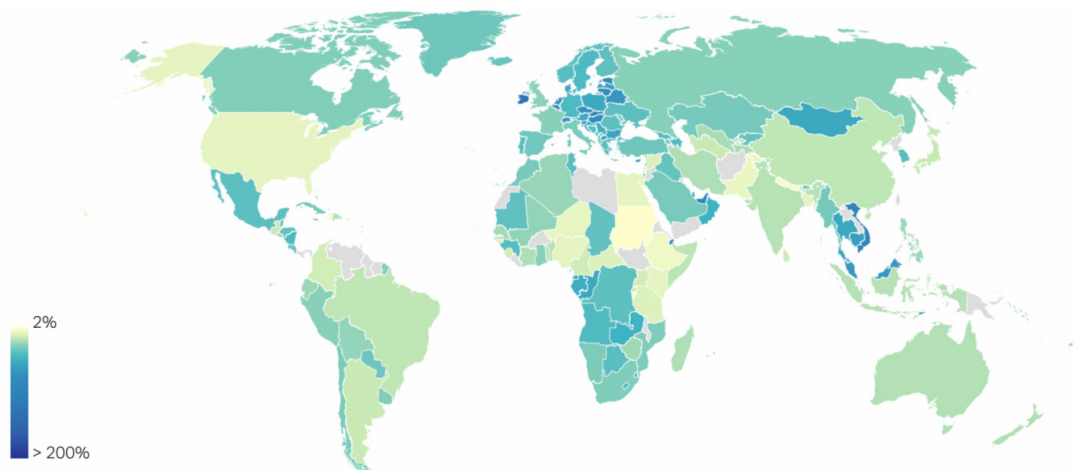
▲ - შვეიცარია
▲ - მსოფლიო

1970 წლიდან გლობალიზაციის მზარდი ტენდენცია შეინიშნებოდა. პროცესის მთავარი მამოძრავებელი იყო საბჭოთა კავშირის დაშლა 1990-იან წლებში. 2007-2008 წლების ფინანსურმა კრიზისმა მრავალი ქვეყანა აიძულა საკუთარ ეკონომიკაზე ორიენტირებულიყო. Covid-19-ის პანდემიამ დიდი ცვლილებები გამოიწვია, რისგანაც შვეიცარია დიდწილად დაცული იყო ფარმაცევტული ექსპორტისა და ვაქცინების წარმოებაში შვეიცარიის ინდუსტრიის როლის წყალობით. უკრაინის ომის შედეგები ჯერ კიდევ არ არის დაფიქსირებული ინდექსით. (Dreher)

რუკა 1

შვეიცარიის ექსპორტის პროცენტული წილი მშპ-ში ქვეყნების მიხედვით (2021)

სავაჭრო დამოკიდებულება: საზღვრების გახსნა ნიშნავს სატარიფო და არა-სატარიფო ბარიერების დასასრულს, რაც სოფლის მეურნეობასა და მცირე ვაჭრობას საერთაშორისო კონკურენციისგან იცავდა. შვეიცარიის საექსპორტო ინდუსტრიისთვის ინტერნაციონალიზაცია ახალი არ იყო. როგორც პატარა, ღია ეკონომიკა, ქვეყანა დიდწილად ეყრდნობა საერთაშორისო ვაჭრობას. მსოფლიო ბანკის მონაცემების მიხედვით, 2021 წელს საქონლისა და მომსახურების ექსპორტმა შეადგინა შვეიცარიის მთლიანი შიდა პროდუქტის 70%-ზე მეტი, რაც საკმაოდ მაღალი მაჩვენებელია. საერთაშორისო სტანდარტებით ევროკავშირში იგივე მაჩვენებელი 50% იყო, ხოლო გლობალურად 30%. ქვეყნის ექსპორტის უმეტესი ნაწილი მოდის ნიდერლანდებზე, ბელგიაზე, უნგრეთზე, ლიეტუვაზე, ესტონეთზე, სლოვაკეთზე, ჩეხეთზე და ა.შ. მშპ-ის 60% შეადგინა ქვეყნის იმპორტმა, რაც ასევე აღემატება შვეიცარიის მეზობელი ქვეყნების საშუალო მაჩვენებლებს (31% საფრანგეთში, 42% გერმანიაში, 47% ევროკავშირში) და მსოფლიოს (28%).

ერთგვარი შერჩევითი პროტექციონიზმის პრაქტიკის მიუხედავად, განსაკუთრებით სოფლის მეურნეობის პროდუქტებზე, შვეიცარიას ერთ-ერთი ყველაზე ღია საგარეო ვაჭრობის ეკონომიკა აქვს გაადასახადების გარეშე. ვაჭრობის ინტენსივობა დიდწილად განპირობებულია მისი გეოგრაფიული ადგილმდებარეობით ევროპის ცენტრში. ათეულში შემავალი ყველა ქვეყანა ევროპულია და, უმეტესწილად, ევროკავშირის წევრია. ისინი დაკავშირებული არიან ეკონომიკურად, სოციალურად და პოლიტიკურად. ურთიერთდამოკიდებულების ასეთი მაღალი დონე განმარტავს, თუ რატომ არის საგარეო ვაჭრობა ასეთი დინამიური. (საერთაშორისო ეკონომიკური ინტეგრაცია)

გლობალიზაციის გამო პროფკავშირებმა, სოფლის მეურნეობის და მრეწველობის, ასევე შიდა ბაზრის სხვა მონაწილეებმა დაკარგეს გარკვეული გავლენა. მზარდი გადასვლა სპეციალიზაციისა და მომსახურების სექტორში იწვევს გარკვეული პროფესიების გაქრობას. ფერმერები, მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები, რომლებიც აწარმოებენ პროდუქციას იმაზე მაღალი დანახარჯებით, ვიდრე მსოფლიო ბაზარზე იწარმოება, მათ პროფესიებთან და სამუშაოებთან ერთად ქრებიან. (Bassam)

საფინანსო სექტორი და ეროვნული ვალუტა: შვეიცარიამ წლები განვლო მძლავრი საფინანსო სექტორის ჩამოყალიბებაში. ქვეყნის საბანკო სექტორს, ეკონომიკის ქვაკუთხედს, ასობით წლიანი გამოცდილება აქვს მსოფლიოს უმდიდრესი ადამიანებისა და ოჯახების სიმდიდრის მართვაში. კერძო ბანკები თავიანთ ფესვებს დაახლოებით 250 წლის წინ იღებენ. დღესდღეობით ისინი 2,2 ტრილიონ დოლარ ოფშორულ სიმდიდრეს ინახავენ. ქვეყნის გლობალიზაციის მთავარი საყრდენი სწორედ მისი ფინანსური ცენტრის საერთაშორისო მიმზიდველობა და ვალუტის სტაბილურობაა. (კრუგმანი, საერთაშორისო ეკონომიკა)

ეჭვგარეშეა, შვეიცარიის საფინანსო სექტორის მნიშვნელობა, რომელსაც ქვეყნის მშპ-ს 9% უჭირავს და მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საერთაშორისო ასპარეზზე. ამის მიუხედავად, საბანკო სექტორი მაინც შეძრა Credit Suisse ბანკმა. გასულ წელს Credit Suisse-ის აქციები თითქმის 30%-ით, რეკორდულად დაბალ

ნიშნულამდე დაეცა, ბანკმა კი თავისი ღირებულების მეხუთედზე მეტი დაკარგა. ბანკის უმსხვილესმა ინვესტორმა, მარეგულირებელი პრობლემების გამო, დამატებით ფინანსურ დახმარებაზე უარი განაცხადა. საუდის არაბეთის ეროვნულმა ბანკმა გადანყვეტილება მიიღო, აღარ შეეძინა დამატებითი აქციები. შვეიცარიის მეორე უმსხვილესი ბანკი ნდობის კრიზისმა მოიცვა. გლობალურ ფინანსურ ბაზარზე გავრცელებული ნდობის კრიზისის შესაკავებლად, შვეიცარიის მთავრობის შუამავლობით, UBS Group-მა თავისივე კონკურენტი, Credit Suisse-ი შეისყიდა 3.3\$ მილიარდად. ამ ფაქტის გამო, 3000-მდე თანამშრომელს მოუწია სამსახური დაეტოვებინა. Credit Suisse-ის ჩაძირვამ გამოიწვია დებატები იმის შესახებ, არის თუ არა მარეგულირებელი სექტორი საკმარისად ძლიერი, რომ დაიცვას შვეიცარიის ეკონომიკა სხვა საბანკო კრიზისებისგან.

შვეიცარიული ფრანკი ითვლება უსაფრთხო ვალუტად, რამაც შეიძლება ექსპორტი უფრო ძვირი და ნაკლებად კონკურენტუნარიანი გახადოს საერთაშორისო დონეზე. კრიპოტოვალუტის სექტორის განვითარება დაეხმარა შვეიცარიას ფეხი აენეო სწრაფად განვითარებადი ციფრული სამყაროს ტემპისთვის. არსებული გლობალური ტრანსფორმაცია მნიშვნელოვან ინვესტიციებთანაა დაკავშირებული ტექნოლოგიის დარგში. ქვეყანას ბალანსის დაცვა მოუწევს მის მაღალტექნოლოგიურ შესაძლებლობებსა და კიბერუსაფრთხოების რისკებს შორის. (Wartburg)

მარეგულირებელი გარემო რუსეთი-უკრაინის ომის ფონზე: შვეიცარია ინარჩუნებს მაღალ მარეგულირებელ სტანდარტებს, განსაკუთრებით ისეთ სექტორებში, როგორცაა ფინანსები, ფარმაცევტული პროდუქტები და წარმოება. მიუხედავად იმისა, რომ რეგულაციები ხარისხს და სტაბილურობას უზრუნველყოფს, ასევე ქმნის ბარიერებს. (ეკონომიკური პოლიტიკა)

ფინანსები განუყოფელ როლს თამაშობს თანამედროვე პოლიტიკურ ამბიციებსა და კონფლიქტებშიც. რუსეთის შეჭრამ უკრაინაში გააჩინა ეკონომიკური და ფინანსური სანქციების მზარდი სია, რომელიც მოითხოვს შვეიცარიული ბანკების შესაბამისობას, რათა შეინარჩუნონ რეპუტაცია, რომელსაც გლობალური ძალა აქვს. რუსი მილიონერები ფულს ახლა ახლო აღმოსავლეთში ინახავენ. შვეიცარია, როგორც სიმდიდრის მენეჯმენტის წამყვანი ცენტრი მსოფლიოში, ძლიერი კონკურენციის წინაშე დგას აზიიდან და ახლო აღმოსავლეთიდან. მიზეზი ეკონომიკური სიძლიერის აღმოსავლეთისკენ სვლაა, რომ აქტივები შეინარჩუნონ მათ ქვეყანასთან ახლოს, რაც დასტურდება არაბთა გაერთიანებულ საემიროებში განთავსებული 100\$ მილიარდით (88 მილიარდი ფრანკი).

ისინი მოექცნენ გადასახადებისგან თავის არიდებისა და ფულის გათეთრების წინააღმდეგ არსებულ რეგულაციებს შორის. მნიშვნელოვანი იყო ევროკავშირისა და EFTA-ში (შვეიცარია, ნორვეგია, ლიხტენშტეინი და ისლანდია) მცხოვრები რუსების ყველა დეპოზიტის დარეგისტრირება, რომელიც აღემატებოდა 100,000 ევროს (95,600 ფრანკი). შვეიცარიის ბანკირთა ასოციაციის შეფასებით, ჯამმა 173 მილიარდი აშშ დოლარი (150 მილიარდი ფრანკი) შეადგინა. შვეიცარიამ 7,5 მილიარდი ფრანკის სანქცირებული რუსული საბანკო აქტივები და დაახლოებით 15 ქონება გაყინა.

ამას გარდა, ზოგიერთი ბანკი და ფინანსური კომპანია იძულებული იყო შეეჩერებინა და გაეუქმებინა რუსული ოპერაციები, მაგრამ ამ ფაქტს არცერთ ბიზნესზე სერიოზული უარყოფითი გავლენა არ მოუხდენია.

ამ ყველაფრის ფონზე ქვეყანა სასონარკვეთილია, რათა ცდილობდა დაეცვა პოლიტიკური ნეიტრალიტეტის პოზიცია, რომელსაც არღვევდა რუსეთის წინააღმდეგ სანქციების დასავლურ ალიანსში გაერთიანება.

შვეიცარიის საფინანსო სექტორზე ზეწოლა: საერთაშორისო რეგულაციები, საგადასახადო გამჭირვალობა, ფულის გათეთრების წინააღმდეგ მიღებული ზომები და სხვა გამოწვევები გავლენას ახდენს ქვეყნის ტრადიციულ საბანკო საიდუმლოებაზე და გარკვეულ რისკებს იწვევს საფინანსო ინსტიტუტების მომგებიანობასთან დაკავშირებით. (Virginie Mangin)

იმიგრაცია და შრომის ბაზარი: შვეიცარია, ისევე როგორც უმეტესობა განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისა, გარკვეულ ძირითად სექტორებში სამუშაო ძალის დეფიციტს განიცდის. ქვეყნის მოსახლეობის დაბერებამ გამოწვევები შეუქმნა შრომის ბაზარს და ეკონომიკურ ზრდას. 2022 წლის ბოლოს შვეიცარიამ 120 000-ზე მეტი თავისუფალი სამუშაო ადგილი გამოაცხადა. ვაკანსიები მოიცავდა ისეთ სექტორებს, როგორიცაა: წარმოება, ჯანდაცვა, ვაჭრობა, სასტუმროები და რესტორნები, მშენებლობა და საინფორმაციო ტექნოლოგიები. Covid-19-ის პანდემიამ უფრო გაამძაფრა მოთხოვნა პერსონალზე. ეს ყოველივე მიუთითებს იმაზე, რომ უცხოური მუშახელის შემოღინება რეალური ეკონომიკური საჭიროებიდან გამომდინარეობს.

იმედები მყარდება ევროპელ მუშახელზე, რომლებიც ავსებენ ისეთ ვაკანტურ ადგილებს, სადაც მუშაობა შვეიცარიელებს არ სურთ. ევროპის მასშტაბით ტრენინგების დონის ზრდასთან ერთად, სულ უფრო მეტად საჭირო გახდება პერსონალის ევროკავშირის გარედან დაქირავება. ევროკავშირის არაწევრი სახელმწიფოებიდან იმიგრაცია მკაცრად რეგულირდება და მხოლოდ მაღალკვალიფიციური მუშახელისთვისაა ნებადართული. ქვეყნის ეკონომიკა სარგებლობს კვალიფიციური სამუშაო ძალით, რომლის დიდი ნაწილიც უცხოელია. ემიგრანტი ახალგაზრდა სამუშაო ძალა ბოლომდე ვერ ანაცვლებს პენსიაზე გასულ მოსახლეობას. არსებობს ტენდენცია, რომ ეს პრობლემა უფრო და უფრო გამწვავდება. ამ მიზეზით, იმიგრაცია წახალისებულია და ბოლო 20 წლის განმავლობაში მოსახლეობა 20%-ით გაზრდილია. ლუქსემბურგის შემდეგ, შვეიცარია მეორე განვითარებული ქვეყანაა მიგრანტი მაცხოვრებლების ყველაზე მაღალი პროპორციით. აქ მცხოვრებთა მეოთხედი უცხოელია და თითქმის 30% უცხოეთშია დაბადებული. აქედან გამომდინარე, საიმიგრაციო პოლიტიკაში ცვლილებებმა შეიძლება გავლენა იქონიოს შრომის ბაზრის დინამიკაზე და ეკონომიკურ ზრდაზე. დემოგრაფიული ძვრები დამატებითი საცხოვრებლების საჭიროებას აჩენს და გავლენას ახდენს ქვეყნის ინფრასტრუქტურაზე, სამშენებლო სექტორზე და სოციალურ ერთიანობაზეც. (შრომითი მიგრაცია)

გლობალიზაციის ზეწოლის ქვეშ, შვეიცარიის ეკონომიკა ექვემდებარება სწრაფ სტრუქტურულ ცვლილებებს, რაც მოითხოვს სამუშაო ძალის უფრო მობილურობას. საჭირო უნარ-ჩვევების მქონე ემიგრანტების მოსაზიდად ქვეყანა მიმ-

ზიდველი უნდა იყოს. ამ დრომდე იგი უდავო უპირატესობით სარგებლობდა მაღალი ხელფასების, ხელსაყრელი სამუშაო პირობებისა და ცხოვრების მაღალი დონის წყალობით. გლობალური კონკურენცია ინოვაციების დაფინანსებაზე და სამუშაო ძალაზე თანდათან უფრო და უფრო ძლიერდება შექმნილი დეფიციტის გამო. გაურკვეველია, შეძლებს თუ არა შვეიცარია მიმზიდველობის შენარჩუნებას მაღალკვალიფიციური მუშახელისთვის, რაც გამოწვევას უქმნის ქვეყანას კონკურენტული უპირატესობის შენარჩუნებაში. (Jaberg)

გარემოსდაცვითი მდგრადობა: მდგრადი პრაქტიკის მიღების გლობალური ზეწოლა გავლენას ახდენს შვეიცარიის ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორზე, წარმოებიდან ფინანსებამდე. როდესაც იზრდება გლობალური ყურადღება გარემოსდაცვით მდგრადობაზე, შვეიცარია გამოწვევის წინაშე დგება, რათა მოარგოს მისი ეკონომიკური საქმიანობა არსებულ მიზნებს. საერთაშორისო გარემოსდაცვითი სტანდარტების დაკმაყოფილება და მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლა გულისხმობს მნიშვნელოვან ინვესტიციებსა და კორექტირებას, კერძოდ, განახლებად ენერგიაზე გადასვლას, ნახშირბადის გამოყოფის შემცირებას და მდგრადი პრაქტიკის ხელშეწყობას ინდუსტრიებში. (Jachim-Gallagher, 2020)

საქართველო-შვეიცარიის სავაჭრო ეკონომიკური ურთიერთობა: EFTA-ს ქვეყნებმა (შვეიცარია, ნორვეგია, ლიხტენშტეინი და ისლანდია) ხელი მოაწერეს საქართველოსთან თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებას ბერნში, შვეიცარიაში 2016 წლის 27 ივნისს. შეთანხმება ძალაში საქართველოსა და შვეიცარიისთვის 2018 წლის 1 მაისს შევიდა. იგი მოიცავს საქონლითა და მომსახურებით ვაჭრობას, ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების დაცვას, სახელმწიფო შესყიდვებს, კონკურენციას, ვაჭრობას და მდგრად განვითარებას. ამ ეკონომიკური ურთიერთობიდან გამომდინარე, EFTA-ქვეყნებში იმპორტირებულმა საქონელმა საქართველოდან 16 მილიონი ევრო შეადგინა, ხოლო ექსპორტირებულმა 116 მილიონი ევრო. შეთანხმების ძალაში შესვლის დღიდან საქონლით ვაჭრობის სფეროში მხარეები თავად აწესებენ გადასახადს სამრეწველო პროდუქტებზე.

არსებული შეთანხმება მოიცავს 13 თავს და 16 დანართს. (მოსახლეობა და მსოფლიო განვითარება)

ძირითადი საკითხები ეხება:

- **საქონლით ვაჭრობას:** მხარეები აუქმებენ ყველა საბაჟო გადასახადს EFTA-ს სახელმწიფოებში ან საქართველოში წარმოებული სამრეწველო პროდუქტების, მათ შორის, თევზისა და ზღვის პროდუქტების იმპორტსა და ექსპორტზე. ორმხრივი შეთანხმების V-VII დანართების მიხედვით, სატარიფო შეღავათები ვრცელდება, როგორც ძირითად, ისე გადამუშავებულ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებზე.
- **წარმოშობის წესებს**
- **ვაჭრობის ხელშეწყობას და საბაჟო ორგანოებს შორის ადმინისტრაციული თანამშრომლობის მეთოდებს:** შეთანხმება შეიცავს დეტალურ დებულებებს მოსაკრებლებზე და გადასახადებზე

- **სანიტარულ და ფიტოსანიტარულ ღონისძიებებს:** თავი შეიკავს დებულებებს, რომელიც ეხება ინსპექტირებას, სერტიფიცირების სისტემებს, აუდიტის სისტემებს, სერტიფიკატებს და იმპორტის შემოწმებებს
- **ვაჭრობის ტექნიკურ ბარიერებს:** მოიცავს მხარეებს შორის საკონსულტაციო მექანიზმს. დებულება ასევე ითვალისწინებს, რომ თუ მხარე შეთანხმდება ევროკავშირის ტექნიკური რეგლამენტების, სტანდარტების უკეთესად მორგებაზე, ასეთი შეთანხმება გავრცელდება სხვა მხარეებზეც
- **მომსახურებით ვაჭრობას:** იგი მოიცავს სატელეკომუნიკაციო მომსახურებას, საზღვაო სატრანსპორტო მომსახურებას, ენერგეტიკასთან დაკავშირებულ სერვისებს
- **ინვესტიციებს და დაფუძნებას:** იმ მხარეებს შორის სამართლებრივი ჩარჩოების გაუმჯობესებას, რომლებიც ინვესტიციებს ახორციელებენ
- **ინტელექტუალური საკუთრების დაცვას:** კერძოდ, სავაჭრო ნიშნებს, საავტორო უფლებებს, პატენტებსა და გეოგრაფიულ აღნიშვნებს
- **სახელმწიფო შესყიდვებს:** შეთანხმება მოიცავს მხარეთა სახელმწიფო შესყიდვებისთვის ბაზრების ორმხრივად გახსნას
- **კონკურენციას**
- **ვაჭრობას და მდგრად განვითარებას:** მხარეები აღიარებენ, რომ ეკონომიკური განვითარება, სოციალური განვითარება და გარემოს დაცვა ურთიერთდამოკიდებულია. ისინი ადასტურებენ თავიანთ ერთგულებას მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი და შრომითი შეთანხმებებისა და პრინციპების მიმართ და იღებენ პასუხისმგებლობას
- **ინსტიტუციური დებულებებს:** აცალიბებს კომიტეტს, რომ განხორციელებდეს ზედამხედველობა და გაკონტროლდეს შემდგომი განვითარება
- **უთანხმოების დარეგულირებას:** მოიცავს წესებსა და პროცედურებს, რომლებიც გამოიყენება ორ მხარეს შორის ნებისმიერი დავის თავიდან აცილების ან გადაწყვეტისთვის. (EFTA)

მოკლედ რომ შევაჯამოთ, შეგვიძლია ოპტიმისტური ვარაუდით, ვთქვათ, რომ შვეიცარია გადალახავს მის წინაშე არსებულ გამოწვევებს. ქვეყანამ დიდი სარგებელი მიიღო გლობალიზაციისგან და ეკონომიკის გახსნისგან. მისი მოქნილობის წყალობით იგი კონკურენტუნარიანობას წარმატებით ინარჩუნებს საერთაშორისო ბაზარზე. დღეს შვეიცარიის მთავარი ამოცანაა, საერთაშორისო ბაზარზე დინამიზმის შენარჩუნებით ხელი შეეწყოს ეკონომიკური გლობალიზაციის სამართლიანობას, თავისუფლების და პასუხისმგებლობის ამაღლებას. გლობალიზაციის პროცესში ქვეყნისთვის მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს, რომ უკეთესად გაიგოს ეკონომიკური გლობალიზაციის სირთულეები, სწრაფად ჩაერთოს მასში და სხვადასხვა ქვეყნებთან მჭიდრო ურთიერთქმედებით დააჩქაროს განვითარების ტემპი ამ პროცესში, რითაც საბოლოო ჯამში გააუმჯობესებს ეკონომიკურ კეთილდღეობას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld, Marc J. Melitz. International Economics: Theory and Policy (tenth edition). 2012
2. აბრალავა ა. ეროვნული ეკონომიკა და გლობალიზაცია, თბილისი, 2005;
3. სილაგაძე, ა., ჩიკვაძე, თ., ბასილია, თ. პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე. თბილისი, 2001;
4. ფუტყარაძე რ. საერთაშორისო ვაჭრობის განვითარების მიმართულებები გლობალიზაციის პირობებში, ჟ. საქართველოს ეკონომიკა, 2007, 5;
5. Bassam, J. (n.d.). *swissinfo*. Retrieved from https://www.swissinfo.ch/eng/business/six-reasons-why-switzerland-is-one-of-the-most-globalised-countries/49100460?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0bve-nQBAhLH1ipgv30867YgMIRydYy7KU9wu1M1hU8OVgJkvkblabfJg_aem_AaeQuoP8-jOpRJlIPtZka3QyKx1vTHPhF8DYZQtPdFwV8o8pzuQh
6. Dreher, A. *kof.ethz.ch*. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>-დან
7. EFTA. <https://www.efta.int/trade-relations/free-trade-network/georgia>-დან
8. Jaberg, S. (n.d.). Retrieved from *swissinfo*: https://www.swissinfo.ch/eng/business/demographic-shifts-cause-swiss-labour-market-crunch/48250862?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0bve-nQBAhLH1ipgv30867YgMIRydYy7KU9wu1M1hU8OVgJkvkblabfJg_aem_AaeQuoP8-jOpRJlIPtZka3QyKx1vTHPhF8DYZQtPdFwV8o8pzuQh
9. Jachim-Gallagher, B. (2020). Retrieved from <https://insights.grcglobalgroup.com/switzerland-as-a-guide-for-environmental-policy/>
10. Linder, W. *Swiss Democracy: Possible Solutions to Conflict in Multicultural Societies*.
11. Swiss Democracy: Possible Solutions, Wolf Linder.
12. Virginie Mangin, H. J. *swissinfo.ch*: https://www.swissinfo.ch/eng/business/the-impact-of-russia-sanctions-on-swiss-banks/48751978?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0bve-nQBAhLH1ipgv30867YgMIRydYy7KU9wu1M1hU8OVgJkvkblabfJg_aem_AaeQuoP8-jOpRJlIPtZka3QyKx1vTHPhF8DYZQtPdFwV8o8pzuQh
13. Wartburg, R. G. (n.d.). *swissinfo.ch*. Retrieved from https://www.swissinfo.ch/eng/banking-fintech/the-key-ingredients-of-the-swiss-financial-sector/49130472?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0bve-nQBAhLH1ipgv30867YgMIRydYy7KU9wu1M1hU8OVgJkvkblabfJg_aem_AaeQuoP8-jOpRJlIPtZka3QyKx1vTHPhF8DYZQtPdFwV8o8pzuQh
14. Wolf Linder, S. M. (2021). *Swiss Democracy*. Retrieved from https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-63266-3_7?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0bve-nQBAhLH1ipgv30867YgMIRydYy7KU9wu1M1hU8OVgJkvkblabfJg_aem_AaeQuoP8-jOpRJlIPtZka3QyKx1vTHPhF8DYZQtPdFwV8o8pzuQh
15. ართმელაძე, რ. მოპოვებული *conferenceconomics*: http://www.conferenceconomics.tsu.ge/?-mcat=0&cat=arq&leng=ge&adgi=588&title=ეკონომიკური%20გლობალიზაცია&fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0bve-nQBAhLH1ipgv30867YgMIRydYy7KU9wu1M1hU8OVgJkvkblabfJg_aem_AaeQuoP8-jOpRJlIPtZka3QyKx1vTHPhF8DYZQtPdFwV8o8pzuQh

ქორწინებისა და განქორწინების თანამედროვე სტატისტიკური თანდენსიებისა ქართვლოს ადმინისტრაციულ რეგიონებში

ანზორ მწარიაშვილი

საქართველოში თანამედროვე ეტაპზე დემოგრაფიული მდგომარეობა მეტად მწვავეა, რაც, პირველ რიგში, მოსახლეობის მთლიანი რიცხოვნობის შემცირებით ვლინდება. ამ ვითარებაზე მრავალი ფაქტორი მოქმედებს, კერძოდ: მოსახლეობის ბუნებრივი და მიგრაციული პროცესები. ბუნებრივი მოძრაობის ორი მთავარი კომპონენტია ქორწინება და განქორწინება. ამ პროცესების სტატისტიკურ ანალიზს შეეხება წარმოდგენილი ნაშრომი, რომლის აქტუალურობაც ეჭვს არ იწვევს.

ჩვენი კვლევის ობიექტია ქორწინება და განქორწინების პროცესები, ხოლო კვლევის საგანია მათი სტატისტიკური ტენდენციები საქართველოში. კვლევის პროცესში მოპოვებული და დამუშავებული იქნა დიდი მოცულობის ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები, რომელთა ანალიზის პროცესში გამოყენებული იქნა მრავალი სტატისტიკური მეთოდი.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ 2010-2022 წლებში საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობის ტენდენცია კლებადი მიმართულებისაა. ასევე, შემცირების ტენდენციით ხასიათდება ქორწინებათა რაოდენობა, ხოლო განქორწინების რიცხვი კი, პირიქით, ზრდის ტენდენციას აჩვენებს. მეტად საყურადღებოა, რომ 2022 წელს 2010 წელთან შედარებით, ქორწინებათა რიცხვი საქართველოში 25%-ით შემცირდა, ხოლო განქორწინებულთა რაოდენობა კი თითქმის 3-ჯერ გაიზარდა.

საკვანძო სიტყვები: მოსახლეობის რიცხოვნობა, ქორწინებათა რაოდენობა, განქორწინების რიცხვი, ბუნებრივი მატება, ტენდენცია.

შესავალი

ნებისმიერი ქვეყნის ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალური კაპიტალი მისი მოსახლეობაა, რომელიც მრავალი არსებითი დემოგრაფიული ნიშნით ხასიათდება. ამავდროულად, საინტერესოა არა მხოლოდ ქვეყნის მთლიანი მოსახლეობა, არამედ მისი გეოგრაფიული განაწილება და ბუნებრივი მოძრაობის პროცესები ადმინისტრაციული რეგიონების მიხედვით. აქედან გამომდინარე, ჩვენი კვლევის მიზანია ქორწინებისა და განქორწინების ტენდენციების გამოვლენა და სტატისტიკური ანალიზი საქართველოს ადმინისტრაციული რეგიონების ჭრილში. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად უნდა გადაწყდეს შემდეგი ამოცანები: მოსახლეობის მთლიანი რიცხოვნობის სტატისტიკის მიმოხილვა, ქორწინების სტატისტიკურ მონაცემთა ანალიზი და სათანადო მაჩვენებლების გაანგარიშება, განქორწინების სტატისტიკურ მონაცემთა ანალიზი და შესაბამისი მაჩვენებლების გაანგარიშება, ქორწინებისა და განქორწინების თანამედროვე ტენდენციების სტატისტიკური შეფასება. ამ ამოცანების გადაწყვეტაში მთავარ როლს ასრულებს სტატისტიკური მეთოდები.

ქორწინების და განქორწინების აღრიცხვის სისტემა საქართველოში

ქორწინებისა და განქორწინების სტატისტიკურ მაჩვენებელთა გასაანგარიშებლად საჭიროა ქორწინებისა და განქორწინების ფაქტების სრულად დაფიქსირება, რასაც სამოქალაქო აქტების რეგისტრაცია ეწოდება. საქართველოში სამოქალაქო აქტების სისტემური რეგისტრაცია 1921 წლიდან დაიწყო. მანამდე ასეთ ჩანაწერებს ეკლესიები ახდენდნენ საეკლესიო წიგნებში, მაგრამ ყველა დაქორწინებულისა და განქორწინებულის ჩანაწერი ზოგჯერ არ კეთდებოდა. დღემდე მოღწეულია 1819-1920 წლების საეკლესიო წიგნები, რაც არქივებშია დაცული.

საქართველოში 2017 წელს სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის კანონმდებლობაში ცვლილებები შევიდა, რამაც განაპირობა ქორწინებისა და განქორწინების აღრიცხვის სისტემის ცვლილება. ამ ცვლილებების მიხედვით, მისი კონტროლი დაევალა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს. ქორწინებისა და განქორწინების შესახებ მონაცემების შეგროვებას, დამუშავებასა და გავრცელებას ახორციელებს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი).

რეგისტრირებული ქორწინებისა და განქორწინების მონაცემებს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი) იღებს საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოდან (სსგს). შემდეგ ხდება ამ მონაცემების დამუშავება, სისტემატიზაცია და აგრეგირებული სტატისტიკური მონაცემების გამოქვეყნება-გავრცელება.

დიაგრამა 1

ქორწინების და განქორწინების აღრიცხვის სისტემა

ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები რეგისტრირებულ ქორწინებებზე და განქორწინებებზე ხელმისაწვდომია 1940 და 1950 წლებისათვის, ხოლო 1960 წლიდან კი – ყოველწლიურად. ანალოგიური მონაცემები საქართველოს რეგიონებისა და საქალაქო-სასოფლო დასახლებების მიხედვით – 1969 წლიდან.

2017 წლიდან სტატისტიკური მონაცემები არ მოიცავს 18 წლამდე ასაკის პირთა რეგისტრირებულ ქორწინებების რიცხვს, რაც განპირობებულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში განხორციელებული ცვლილებებით, რომლის მიხედვითაც, ქორწინება დაიშვება 18 წლის ასაკიდან.

საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა 2010-2022 წლების პერიოდში

2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობამ 3 736.4 ათასი კაცი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელთან შედარებით 1.3 პროცენტით მეტია. მაგრამ მთელი საანალიზო პერიოდისათვის, ანუ 2010-2022 წლებში, ქვეყნის მოსახლეობის რიცხოვნობას შემცირების ტენდენცია ახასიათებს. აღსანიშნავია, რომ 2020-2022 წლებში დაფიქსირდა უარყოფითი ბუნებრივი მატება, რაც იმას ნიშნავს, რომ გარდაცვლილთა რიცხვმა გადააჭარბა დაბადებულთა რიცხვს. მისი მაქსიმალური უარყოფითი სიდიდე იყო 2021 წელს (-13 960). ასევე, 2010-2022 წლებში მიგრაციის სალდო ყოველ წელს უარყოფითია, გარდა 2020 და 2022 წლებში, როდესაც დაფიქსირდა დადებითი მიგრაციული სალდო. ამის მთავარი მიზეზი იყო კორონავირუსის პანდემია, როდესაც საზღვარგარეთ დროებით მცხოვრები საქართველოს მოქალაქეები მასობრივად დაბრუნდნენ, ხოლო 2022 წელს კი რუსეთ-უკრაინის ომის შედეგად, რუსეთის, ბელორუსიისა და უკრაინის ბევრი მოქალაქე შემოვიდა ჩვენს ქვეყანაში. 2022 წელს მიგრაციის დადებითმა სალდომ 54 509 ადამიანი შეადგინა, რამაც წინა წელთან შედარებით განაპირობა მოსახლეობის რიცხოვნობის 1.3 %-ით მატება. კონკრეტული წლების მიხედვით მაჩვენებლები წარმოდგენილია მომდევნო ცხრილში.

ცხრილი 1

მოსახლეობის რიცხოვნობის ცვლილების კომპონენტები

	2010	2015	2019	2020	2021	2022
ბუნებრივი მატება, კაცი	4 164	10 128	1 673	-4 017	-13 960	-6799
მიგრაციის სალდო, კაცი	-30 438	-3 408	-8 243	15 732	-25 966	54 509
მოსახლეობის რიცხოვნობის მატება, %	-0,7	0,1	-0,2	0,3	-1,1	1,3

წყარო: საქსტატი

2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, საქართველოს მოსახლეობის 48.0 პროცენტი კაცი, ხოლო 52.0 პროცენტი ქალია.

0-14 წლის ასაკის კაცების წილი მთლიან მოსახლეობაში ჭარბობს ქალებისას, ხოლო 65 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობაში ქალები ჭარბობენ კაცებს, რაც გამოწვეულია კაცებთან შედარებით ქალების უფრო მაღალი სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობით.

ცხრილი 2

მოსახლეობის რიცხოვნობა სქესისა და ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით
(2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, ათასი)

ასაკობრივი ჯგუფი	სულ	კაცი	ქალი
სულ	3 736	1 793.8	1 942.5
0-14	772.3	401 (52%)	371.3 (48%)
15-64	2 382.6	1 175.4 (49%)	1 207 (51%)
65+	581,1	217,4 (37%)	363,7

წყარო: საქსტატი

2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, საქართველოს მოსახლეობის 60.4 პროცენტი ცხოვრობს საქალაქო დასახლებებში. ამასთან, ქ. თბილისის მოსახლეობა მთლიანი მოსახლეობის თითქმის მესამედს შეადგენს.

მოსახლეობის განაწილების სტატისტიკა თბილისისა და ქვეყნის რეგიონების მიხედვით შემდეგნაირად გამოიყურება:

ცხრილი 3

მოსახლეობის რიცხოვნობა რეგიონების მიხედვით
(2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით)

რეგიონი	მოსახლეობის რიცხოვნობა, სულ	საქალაქო დასახლებები, %	სასოფლო დასახლებები, %
ქ. თბილისი	1 241,7	97,5	2,5
აჭარის ა. რ.	361,4	58,2	41,8
გურია	104,3	29,6	70,4
იმერეთი	463,1	50,0	50,0
კახეთი	306,2	23,2	76,8
მცხეთა-მთიანეთი	93,3	25,0	75,0
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	27,1	24,5	75,5
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	299,3	40,3	59,7
სამცხე-ჯავახეთი	147,4	36,7	63,3
ქვემო ქართლი	442,8	44,6	55,4
შიდა ქართლი	249,0	39,5	60,5
საქართველო, სულ	3736,4	60,4	39,6

წყარო: საქსტატი

საქსტატის მონაცემებით, საქალაქო დასახლებების პროცენტული წილი 2018 წელს 58.7%-ს შეადგენდა. ამ პერიოდის განმავლობაში იგი მუდმივად იზრდებოდა და 2022 წელს 60.4% შეადგინა. როგორც წესი, საქალაქო დასახლებებში შრომის ანაზღაურება, შრომის პირობები, განათლება, ჯანდაცვა და სხვა, უკეთესი ხარისხითაა წარმოდგენილი, ვიდრე სოფლებში. რა თქმა უნდა, ლოგიკურია, რომ ადამიანები უკეთესი ცხოვრებისაკენ მიისწრაფვიან და ოჯახებისთვის ცხოვრების დონის გაუმჯობესების იმედი აქვთ.

ქორწინების თანამედროვე სტატისტიკური ტენდენციები

2022 წელს რეგისტრირებული ქორწინებების რაოდენობამ საქართველოში 26 048 შემთხვევა შეადგინა, ხოლო ქორწინების ზოგადმა კოეფიციენტმა (ქორწინებათა რაოდენობა მოსახლეობის ყოველ 1 000 კაცზე) – 7.0 პრომილე.

2022 წლის მონაცემებით, კაცებისა და ქალების უმრავლესობა, ანუ შესაბამისად, 79.6 და 81.2%, პირველად დაქორწინდა. აღსანიშნავია, რომ დინამიკაში მცირდება რიგით პირველი ქორწინებების წილი, კერძოდ: 2012 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი კაცებისთვის 92.7-ს, ხოლო ქალებისთვის 94.1%-ს შეადგენდა.

2012 წელთან შედარებით, გაზრდილია პირველი ქორწინების საშუალო ასაკი, რამაც 2022 წლის მონაცემებით, კაცებისათვის 31.9, ხოლო ქალებისათვის 29.4 წელი შეადგინა.

ცხრილი 4

რეგისტრირებულ ქორწინებათა რაოდენობა და პროცენტული განაწილება რეგიონების მიხედვით

	2010	2015	2019	2020	2021	2022
ქორწინებათა რიცხვი	34 675	29 157	23 285	16 359	23 155	26 048
კოეფიციენტი, 1000 კაცზე	9,2	7,8	6,3	4,4	6,2	7,0
პირველი ქორწინების წილი (%)						
კაცი	95,6	88,3	82,5	81,8	80,5	79,6
ქალი	96,0	90,1	84,7	83,6	82,0	81,2
საშუალო ასაკი პირველი ქორწინებისას (წელი)						
კაცი	29,5	30,0	30,7	30,7	31,5	31,9
ქალი	25,8	27,1	28,1	28,1	29,0	29,4

წყარო: საქსტატი

2022 წელს ქორწინების ყველაზე მეტი შემთხვევა დაფიქსირდა ქ. თბილისში (30.4 %), რაც ლოგიკურია, რადგან აქ ქვეყნის მთლიანი მოსახლეობის თითქმის მესამედი ცხოვრობს.

ცხრილი 5

რეგისტრირებულ ქორწინებათა რაოდენობა და პროცენტული განაწილება რეგიონების მიხედვით, 2022 წელი

რეგიონი	ქორწინებათა რიცხვი	%
ქ. თბილისი	7 916	30,4
აჭარის ა. რ.	2 458	9,4
გურია	673	2,6
იმერეთი	4 154	15,9
კახეთი	2 091	8,0
მცხეთა-მთიანეთი	516	2,0
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	235	0,9
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	2 164	8,3
სამცხე-ჯავახეთი	905	3,5
ქვემოქართლი	3 216	12,3
შიდა ქართლი	1 720	6,6
საქართველო, სულ	26 048	100

წყარო: საქსტატი

4. განქორწინების თანამედროვე სტატისტიკური ტენდენციები

2022 წელს რეგისტრირებულ განქორწინებათა რაოდენობამ 14 098 შეადგინა, რაც თითქმის 3-ჯერ მეტია 2010 წლის მაჩვენებელზე. განქორწინების ზოგადი კოეფიციენტი კი 3.8 პრომილეა.

2022 წელს განქორწინების საშუალო ასაკი ქალებისთვის 38.2, ხოლო კაცებისთვის 40.8 წელი აღმოჩნდა.

ცხრილი 6

რეგისტრირებულ განქორწინებათა სტატისტიკური მაჩვენებლები საქართველოში

	2010	2015	2019	2020	2021	2022
განქორწინებათა რაოდენობა	4 726	9 112	11 205	7 643	10 654	14 098
კოეფიციენტი, 1000 კაცზე	1,2	2,4	3	2,1	2,9	3,8

განქორწინების საშუალო ასაკი (წელი)						
კაცი	39,4	39,5	40,4	40,1	40,4	40,8
ქალი	36,1	36,4	37,3	37,3	37,9	38,2

წყარო: საქსტატი

2022 წელს განქორწინებების ყველაზე მეტი შემთხვევა დაფიქსირდა თბილისში (35.0 %).

ცხრილი 7

რეგისტრირებულ განქორწინებათა რაოდენობა და
პროცენტული განაწილება რეგიონების მიხედვით, 2022 წელი

რეგიონი	განქორწინებათა რიცხვი	%
ქ. თბილისი	4 934	35,0
აჭარის ა. რ.	1 025	7,3
გურია	368	2,6
იმერეთი	2 509	17,8
კახეთი	1 023	7,3
მცხეთა-მთიანეთი	249	1,8
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	103	0,7
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	1 391	9,9
სამცხე-ჯავახეთი	299	2,1
ქვემო ქართლი	1 283	9,1
შიდა ქართლი	914	6,5
საქართველო, სულ	14 098	100

წყარო: საქსტატი

2010 წლის რეგისტრირებული განქორწინებების მონაცემთა ანალიზმა აჩვენა, რომ ქორწინების საშუალო ხანგრძლივობა განქორწინებისას შეადგენს 11.8 წელს, ამასთან, როგორც ქალებისათვის, ასევე კაცებისათვის, პირველი ქორწინებისას 12.9 წელს, ხოლო განმეორებითი ქორწინებისას – 9,8 წელს კაცების, ხოლო 7,6 წელს ქალების შემთხვევაში. 2022 წლის მაჩვენებლები კი გაუარესებულია, რადგან ქორწინების საშუალო ხანგრძლივობა 0,7 წლით შემცირდა და შეადგინა 11,1 წელი. პირველი ქორწინების საშუალო ხანგრძლივობა ორივე სქესის წარმომადგენლებისთვის თანაბარია და შეადგენს 11,9 წელს, ხოლო მეორე ქორწინების საშუალო ხანგრძლივობა მცირეა და მხოლოდ 3,5 წელი გრძელდება. დინამიკაში ამ მაჩვენებელთა ტენდენციები ნათლად ჩანს შემდეგ ცხრილში:

ქორწინების საშუალო ხანგრძლივობა, წელი

	2010	2015	2019	2020	2021	2022
სულ	11,8	10,4	10,1	11,1	11,1	11,1
პირველი ქორწინება						
კაცი	12,9	11,8	12,3	11,8	11,9	11,9
ქალი	12,9	11,8	12,3	11,7	11,8	11,9
განმეორებითი ქორწინება						
კაცი	9,8	5,8	5,2	4,3	4,6	3,5
ქალი	7,6	4,2	4,2	4,3	4,1	3,5

წყარო: საქსტატი

ცხრილი 8-ის მონაცემების მიხედვით, საანალიზო პერიოდში პირველი ქორწინების ხანგრძლივობის ტენდენცია დაახლოებით უცვლელია, რასაც ვერ ვიტყვით მეორე ქორწინების ხანგრძლივობის ტენდენციაზე, რომელსაც მკაცრად რეგრესული მიმართულება აქვს.

დასკვნა

ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ საქართველოში 2010-2022 წლებში მეტად არასასურველი დემოგრაფიული სიტუაციაა, რაც მის მახასიათებელ მაჩვენებლებში აისახება. ეს, მოსახლეობის რიცხოვნობის შემცირებასთან ერთად, პირდაპირ შეეხება ქორწინებისა და განქორწინების პროცესებსაც. კვლევის შედეგების საფუძველზე შესაძლებელია შემდეგი დასკვნების ჩამოყალიბება:

- საქართველოში ბოლო 20 წლის განმავლობაში მოსახლეობის რიცხოვნობა დაახლოებით 1,7 მილიონი ადამიანი შემცირდა; მოსახლეობის კლება ყველა ადმინისტრაციულ რეგიონში დაფიქსირდა და მხოლოდ ორ დიდ ქალაქში – თბილისსა და ბათუმში – არ შემცირებულა;
- ამჟამად თბილისში ცხოვრობს საქართველოს მთელი მოსახლეობის მესამედი, რაც მრავალი მიზეზითაა გამოწვეული, პირველ რიგში, დასაქმების უფრო მეტი შესაძლებლობა, განათლებისა და სამედიცინო სერვისების უკეთესი პირობები და სხვა;
- 2010-2022 წლებში საქართველოში ქორწინებათა აბსოლუტური რიცხვი და მისი ზოგადი კოეფიციენტიც (ყოველ 1000 კაცზე გაანგარიშებით), ნათლად გამოხატული კლების ტენდენციით ხასიათდება და 2022 წელს 2010 წელთან შედარებით, კლება დიდი სიდიდით დადგინდა;

- 2022 წელს 2010 წელთან შედარებით, განქორწინებულთა აბსოლუტური რაოდენობა 3-ჯერ შემცირდა; რეგისტრირებულ განქორწინებათა ყველაზე მეტი წილი მოდის თბილისზე (35 %), მეორე ადგილზეა იმერეთი (17,8 %), ხოლო მესამეზე – სამეგრელო-ზემო-სვანეთი (9,9 %);
- საქართველოში ურთულესი დემოგრაფიული მდგომარეობის გამოსასწორებლად გადაუდებელი ამოცანაა სახელმწიფოს მხრიდან სათანადო დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გელაშვილი ს., შონია ზ., ქინქლაძე რ. სოციალური სტატისტიკა. თბ., 2020.
2. თოთაძე ა. თბილისის მოსახლეობა. თბ., 2017.
3. თოთაძე ა. საქართველოს დემოგრაფიული განვითარების პროგრამა. თბ., 2018.
4. მელაძე გ. გარე მიგრაციის სტატისტიკური აღრიცხვის პრობლემები საქართველოში. „მიგრაცია“, №9, 2018.
5. საქართველოს რეგიონების დემოგრაფიული და სოციალური სტატისტიკა. ავტორთა ჯგუფი. თსუ გამომცემლობა, თბ., 2022 (ელ. ვერსია).
6. ტუხაშვილი მ. ჰერეთის მოსახლეობა: დინამიკა და ეთნოსტრუქტურა. „მიგრაცია“, №10, 2021.
7. ხმალაძე მ., ჩიტალაძე ქ. დემოგრაფიული სტატისტიკა. თსუ, თბ., 2021 (ელ. ვერსია).
8. საქსტატის მონაცემთა ბაზა: 1994-2014 წლების ძირითადი დემოგრაფიული მონაცემების გადაანგარიშება.
9. საქსტატი (2023) – საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა 2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით.
10. საქსტატი (2023) – 2022 წლის ძირითადი დემოგრაფიული მაჩვენებლები.
11. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მონაცემები.
12. www.geostat.ge

შობადობისა და მოკვდაობის თანამედროვე სტატისტიკური ტენდენციები საქართველოს ადმინისტრაციულ რეგიონებში

ბადრი გელაშვილი

თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში დემოგრაფიული სიტუაცია ძლიერ რთულია, რაც, პირველ რიგში, მოსახლეობის მთლიანი რიცხოვნობის შემცირების გრძელვადიანი ტენდენციით აისახება. ამის გამომწვევი მთავარი ფაქტორებია: მოსახლეობის ბუნებრივი და მიგრაციული პროცესები. ბუნებრივი მოძრაობის ორი მნიშვნელოვანი კომპონენტია შობადობა და მოკვდაობა. სწორედ ამ პროცესების სტატისტიკურ ანალიზს ეძღვნება ჩვენი ნაშრომი, რომლის აქტუალობაც სადავო არ არის.

კვლევის ობიექტია საქართველოში შობადობისა და მოკვდაობის პროცესები, ხოლო კვლევის საგანია მათი სტატისტიკური ტენდენციები. კვლევის პროცესში მოპოვებული იქნა დიდი მოცულობის ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები, რომელთა დამუშავებისა და ანალიზის პროცესში გამოყენებული იქნა არაერთი სტატისტიკური მეთოდი, როგორცაა: შეფარდებითი და საშუალო სიდიდეების, ვარიაციული ანალიზის, დროითი მწკრივების და სხვ.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობის ტენდენცია 2010-2022 წლებში რეგრესული მიმართულებისაა. ასევე, შემცირების ტენდენციით ხასიათდება შობადობის დონე, ხოლო მოკვდაობის დონეს კი, პირიქით, ზრდის ტენდენცია აქვს. საგანგაშო ფაქტია, რომ 2020-2022 წლებში საქართველოში გარდაცვლილთა რიცხვმა გადააჭარბა დაბადებულთა რიცხვს.

საკვანძო სიტყვები: მოსახლეობის რიცხოვნობა, შობადობის დონე, მოკვდაობის დონე, ბუნებრივი მატება, მიგრაციის სალდო.

შესავალი

ნებისმიერი ქვეყნის ყველაზე მნიშვნელოვანი სიმდიდრე მისი მოსახლეობაა, რომელიც მრავალი ნიშნით ხასიათდება და, რა თქმა უნდა, პირველ რიგში, არაერთი დემოგრაფიული მახასიათებლით. ამ შემთხვევაში საინტერესოა არა მხოლოდ ქვეყნის მთლიანი მოსახლეობა, არამედ მისი გეოგრაფიული განაწილება, მიგრაციული და ბუნებრივი მოძრაობის პროცესები, განსაკუთრებით, ადმინისტრაციული რეგიონების მიხედვით. აქედან გამომდინარე, ჩვენი კვლევის მიზანია შობადობისა და მოკვდაობის ტენდენციების გამოვლენა და სტატისტიკური ანალიზი საქართველოს ადმინისტრაციული რეგიონების ქრილში. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად უნდა გადაწყდეს შემდეგი ამოცანები: მოსახლეობის მთლიანი რიცხოვნობის სტატისტიკის

მიმოხილვა, შობადობის სტატისტიკურ მონაცემთა ანალიზი და შესაბამისი მაჩვენებლების გაანგარიშება, მოკვდაობის სტატისტიკურ მონაცემთა ანალიზი და სათანადო მაჩვენებლების გაანგარიშება, შობადობისა და მოკვდაობის თანამედროვე ტენდენციების სტატისტიკური შეფასება. ამ ამოცანების გადაწყვეტაში მთავარ როლს ასრულებს სტატისტიკური მეთოდების ფართოდ გამოყენება.

შობადობისა და მოკვდაობის სტატისტიკურ მაჩვენებელთა გასაანგარიშებლად საჭიროა დაბადებისა და გარდაცვალების ფაქტების დროული დაფიქსირება, რაც სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის სახელითაა ცნობილი. საქართველოში სამოქალაქო აქტების სისტემური რეგისტრაცია 1921 წლიდან დაიწყო. მანამდე ასეთ ჩანაწერებს ეკლესიები ახდენდნენ ე. წ. საეკლესიო წიგნებში, რაც უმეტესად არასრული იყო, ანუ ყველა ახალშობილისა და გარდაცვლილის ჩანაწერი არ კეთდებოდა.

2017 წელს საქართველოში სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის კანონმდებლობაში ცვლილებები შევიდა, რამაც განაპირობა დაბადებისა და გარდაცვალების აღრიცხვის პრაქტიკის ცვლილება. ამ ცვლილებების საფუძველი გახდა აღნიშნულ სისტემაში მონაცემთა ხარისხის გაუმჯობესება, რის კონტროლიც დაევალა საქართველოს ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს. მთელი ქვეყნისა და მისი რეგიონების მიხედვით, დაბადებისა და გარდაცვალების შესახებ მონაცემების შეგროვებას, დამუშავებასა და გავრცელებას ახორციელებს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი).

საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა

2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობამ 3 736.4 ათასი კაცი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელთან შედარებით 1.3 პროცენტით მეტია. აღსანიშნავია, რომ 2020-2022 წლებში დაფიქსირდა უარყოფითი ბუნებრივი მატება, მათ შორის მაქსიმალური იყო 2021 წელს (-13 960), რაც ასევე მაქსიმალური სიდიდეა ბოლო 50 წლის მანძილზე. უნდა აღინიშნოს, რომ 2022 წელს საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდა განაპირობა მხოლოდ დადებითმა მიგრაციულმა სალდომ (54 509 ადამიანი).

ცხრილი 1

მოსახლეობის რიცხოვნობის ცვლილების კომპონენტები

	2010	2015	2019	2020	2021	2022
ბუნებრივი მატება, კაცი	4164	10128	1637	-4017	-13960	-6799
მიგრაციული სალდო, კაცი	-30438	-3408	-8243	15732	-25966	54509
მოსახლეობის ზრდა, %	-0,7	0,1	-0,2	0,3	-1,1	1,3

წყარო: საქსტატის მონაცემთა ბაზა.

2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, საქართველოს მოსახლეობის 48.0 პროცენტი კაცი, ხოლო 52.0 პროცენტი ქალია.

0-14 წლის ასაკის კაცების წილი მთლიან მოსახლეობაში ჭარბობს ქალებისას, ხოლო 65 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობაში ქალები ჭარბობენ კაცებს, რაც გამოწვეულია კაცებთან შედარებით ქალების უფრო მაღალი სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობით.

ცხრილი 2

მოსახლეობის რიცხოვნობა სქესისა და სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით, 2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, ათასი)

ასაკობრივი ჯგუფები	სულ	მათ შორის	
		კაცი	ქალი
სულ	3736,4	1793,8	1942,5
0-14	772,3	401	371,3
15-64	2382,9	1175,4	1207,5
65+	581,1	217,4	363,7

წყარო: საქსტატის მონაცემთა ბაზა.

2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, საქართველოს მოსახლეობის 60.4 პროცენტი ცხოვრობს საქალაქო დასახლებებში. ამასთან, ქ. თბილისის მოსახლეობა მთლიან მოსახლეობის მესამედს, ანუ 33.2 პროცენტს შეადგენს. მეორე ადგილზეა იმერეთის რეგიონი, ხოლო მესამეზე – ქვემო ქართლი.

თბილისსა და რეგიონებს შორის მოსახლეობის განაწილება შემდეგნაირად გამოიყურება:

ცხრილი 3

მოსახლეობის რიცხოვნობა ადმინისტრაციული რეგიონებისა და ქალაქ-სოფლის მიხედვით (2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით)

რეგიონი	მოსახლეობის რიცხოვნობა, ათასი	საქალაქო დასახლებები, %	სასოფლო დასახლებები, %
ქ. თბილისი	1 241,7	97,5	2,5
აჭარის ა.რ.	361,4	58,2	41,8
გურია	104,3	29,6	70,4
იმერეთი	463,1	50,0	50,0
კახეთი	306,2	23,2	76,8

მცხეთა-მთიანეთი	93,3	25,0	75,0
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	27,1	24,5	75,5
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	299,3	40,3	59,7
სამცხე-ჯავახეთი	147,4	36,7	63,3
ქვემო ქართლი	442,8	44,6	55,4
შიდა ქართლი	249	39,5	60,5
საქართველო, სულ	3736,4	60,4	39,6

წყარო: საქსტატის მონაცემთა ბაზა.

როგორც ცხრილი 3-დან ჩანს, საქალაქო დასახლებების მოსახლეობის ნახევარზე მეტი (58,2%), მხოლოდ აჭარის ა. რ.-შია, იმერეთში – 50 პროცენტი, ხოლო ყველა დანარჩენ რეგიონში მნიშვნელოვნად ქარბობს სოფლის მოსახლეობა. ამ მაჩვენებლით, ანუ სოფლის მოსახლეობის წილით, ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი აქვს კახეთს (76.8 %), შემდეგ მოდის რაჭა-ლეჩხუმის და ქვემო სვანეთისა (75.5 %) და მცხეთა-მთიანეთის (75.0 %) რეგიონები. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ თბილისის შემოერთებული სოფლების მოსახლეობის წილი მთლიანად თბილისის მოსახლეობაში მხოლოდ 2.5 პროცენტს შეადგენს.

შობადობის სტატისტიკა

საქართველოში ცოცხლად დაბადებულთა და მკვდრადშობილთა შესახებ ოფიციალური მონაცემები რეგიონებისა და სქესის მიხედვით ხელმისაწვდომიამხოლოდ 1969 წლიდან ყოველწლიურად. აღსანიშნავია, რომ მკვდრადშობილთა შესახებ სტატისტიკური ინფორმაცია საბჭოთა პერიოდში (1969 წლამდე) არ ქვეყნდებოდა და ფართო საზოგადოებისათვის არ იყო ხელმისაწვდომი.

საქართველოში დაბადებულთა რეგისტრაციის ელექტრონული სისტემის დაწერგვამ და მოქმედ კანონმდებლობაში შეტანილმა ცვლილებებმა პრაქტიკულად აღმოფხვრა გვიანი რეგისტრაციის პრობლემა. 2022 წელს, ცოცხლად დაბადებულთა 91.3 პროცენტისათვის დაბადების და რეგისტრაციის თვე არ განსხვავდება ერთმანეთისგან.

2022 წელს ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობამ 42 319 ბავშვი შეადგინა, მათ შორის დაიბადა 21 897 ბიჭი და 20 422 გოგო. აღნიშნული მაჩვენებელი წინა წელთან შედარებით შემცირებულია 7.9 პროცენტით.

ბოლო წლების განმავლობაში, შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი (ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობა მოსახლეობის 1 000 კაცზე) კლების ტენდენციით ხასიათდება და 2022 წელს 11.4 პრომილე შეადგინა. რაც შეეხება შობადობის ჯამობრივ კოეფიციენტს, აღნიშნული მაჩვენებელიც შემცირდა და ერთი ქალის მიერ გაჩენილი ბავშვების საშუალო რაოდენობა 1.8 ბავშვით განისაზღვრა.

ცხრილი 4

ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობა და
ზოგიერთი შეფარდებითი მაჩვენებელი

	2010	2015	2019	2020	2021	2022
ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობა	55230	59249	48296	46520	45946	42319
ბიჭი	28787	30902	25029	24289	23911	21897
გოგო	26443	28347	23267	22231	22035	20422
სქესთა რაოდენობრივი თანაფარდობა დაბადებისას	108,9	109	107,6	109,3	108,5	107,2
შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი, 1000 კაცზე	14,6	15,9	13,0	12,5	12,4	11,4
შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტი	2,0	2,31	2,01	1,97	1,98	1,82

წყარო: საქსტატის მონაცემთა ბაზა.

2022 წლის მონაცემებით, საქართველოში სქესთა რაოდენობრივი თანაფარდობა დაბადებისას შეადგენს 107.2-ს. მათ შორის, ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი დაფიქსირდა სამცხე-ჯავახეთის (119.7), კახეთის (112.9) და ქვემო ქართლის (108.3) რეგიონებში.

ცხრილი 5

ცოცხლად დაბადებულთა რიცხოვნობა სქესისა და სქესთა
რაოდენობრივი თანაფარდობა დაბადებისას
რეგიონების მიხედვით, 2022 წელი

რეგიონი	სულ	ბიჭი	გოგო	სქესთა რაოდენობრივი თანაფარდობა დაბადებისას
ქ.თბილისი	14202	7316	6886	106,2
აჭარის ა. რ.	5267	2716	2551	106,5
გურია	917	492	425	115,8
იმერეთი	5215	2627	2588	101,5
კახეთი	3377	1791	1586	112,9
მცხეთა-მთიანეთი	788	402	386	104,1
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	246	125	121	103,3

სამეგრელო-ზემო სვანეთი	2836	1465	1371	106,9
სამცხე-ჯავახეთი	1678	919	768	119,7
ქვემო ქართლი	5074	2638	2436	108,3
შიდა ქართლი	2710	1406	1304	107,8
საქართველო, სულ	42319	21897	20422	107,2

წყარო: საქსტატის მონაცემთა ბაზა.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ რეგიონებში დაბადებათა რაოდენობით ლიდერობს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა, შემდეგ იმერეთი და ქვემო ქართლი მოჰყვებიან მცირე სხვაობით.

2022 წელს არარეგისტრირებულ ქორწინებაში 16 512 ბავშვი დაიბადა, რაც ცოცხლად დაბადებულების 39.0 პროცენტს შეადგენს.

გარდაცვალების სტატისტიკა

ისევე, როგორც დაბადების სტატისტიკის შემთხვევაში, უწყვეტი მონაცემები გარდაცვალების რიცხოვნობის შესახებ საქალაქო-სასოფლო დასახლებების მიხედვით, ხელმისაწვდომია 1950 წლიდან. 2004 წლამდე გარდაცვლილთა შესახებ შეგროვებული მონაცემებიმოიცავდამხოლოდ გარდაცვლილის სქესს, დაბადებისა და გარდაცვალების თარიღებს, გარდაცვალების ძირითად მიზეზს და მუდმივ საცხოვრებელ ადგილს.

2011 წლიდან მონაცემთა სპექტრი გაიზარდა. კერძოდ, მონაცემთა ბაზებს დამატა გარდაცვალების ადგილი, გარდაცვალების მიზეზების ჩამონათვალი და ასევე, ჩვილ ბავშვთა და 5 წლამდე ასაკის ბავშვთა გარდაცვალების შემთხვევების დამატებითი მონაცემები.

1960-1990 წლებისთვის გარდაცვალების მიზეზების შესახებ დეტალური მონაცემები ხელმისაწვდომი არ იყო. საბჭოთა კავშირის პერიოდში აგრეგირებული მონაცემები გარდაცვალების მიზეზების ძირითადი კლასების (ინფექციური დაავადებები, სიმსივნე, გულ-სისხლძარღვთა დაავადებები, სასუნთქი სისტემის დაავადებები, ძალადობით გამოწვეული გარდაცვალებები) მიხედვით, ქვეყნდებოდა სტატისტიკურ კრებულებში.

ისევე, როგორც დაბადებულთა შემთხვევაში, გარდაცვლილთა რეგისტრაციის ელექტრონული სისტემის დანერგვამ და მოქმედ კანონმდებლობაში შეტანილმა ცვლილებებმა გადაჭრა გვიანი რეგისტრაციის პრობლემა.

2022 წელს, წინა წელთან შედარებით, გარდაცვლილთა რიცხოვნობა 18.0 პროცენტით შემცირდა და 49 118 ერთეული შეადგინა, რომელთა შორის 25 366 კაცი და 23 752 ქალია.

ცხრილი 6

გარდაცვლილთა რიცხოვნობა სქესის მიხედვით
და მოკვდაობის ზოგადი კოეფიციენტი (პრომილი)

	2010	2015	2019	2020	2021	2022
გარდაცვლილთა რიცხოვნობა (კაცი)	51066	49121	46659	50537	59906	49118
კაცი	26360	25198	24019	26211	30156	25366
ქალი	24706	23923	22640	24326	29750	23752
მოკვდაობის ზოგადი კოეფიციენტი, 1000 კაცზე	13,5	13,2	12,5	13,6	16,2	13,2

წყარო: საქსტატის მონაცემთა ბაზა.

როგორც ვხედავთ, 2021 წლის გარდა დანარჩენ წლებში გარდაცვლილთა რიცხოვნობა თითქმის მსგავსი ტენდენციით ხასიათდება, თუმცა, 2021 წელს ეს რყევა შედარებით მაღალია, რაც გამოწვეულია კორონავირუსის პანდემიის შედეგად გაზრდილი სიკვდილიანობით.

ცხრილი 7

გარდაცვლილთა რიცხოვნობა რეგიონების
და სქესის მიხედვით, 2022 წელი

რეგიონი	ორივე სქესი	კაცი	ქალი
ქ. თბილისი	14123	7023	7100
აჭარისა.რ.	3811	2026	1785
გურია	1702	871	831
იმერეთი	8202	4254	3948
კახეთი	4408	2347	2061
მცხეთა-მთიანეთი	1401	782	619
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	715	392	323
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	4873	2464	2409
სამცხე-ჯავახეთი	1932	958	974
ქვემო ქართლი	4528	2402	2126
შიდა ქართლი	3423	1847	1576
საქართველო, სულ	49118	25366	23752

წყარო: საქსტატის მონაცემთა ბაზა.

რა თქმა უნდა, მეტად საინტერესოა გარდაცვალების სტატისტიკა ძირითადი მიზეზების მიხედვით. 2022 წლის მდგომარეობით, საქართველოში გარდაცვალების მიზეზებს შორის დომინირებს სისხლის მიმოქცევის სისტემის დაავადებები (35.9 პროცენტი) და სიმსივნეები (9.2 პროცენტი). გარდაცვალების 5 მთავარი მიზეზის სტატისტიკური მონაცემები წარმოდგენილია შემდეგ ცხრილში:

ცხრილი 8

გარდაცვლილთა რიცხოვნობა გარდაცვალების 5 ძირითადი მიზეზის მიხედვით

№	დასახელება რანჟირებული რაოდენობის მიხედვით	2012	2022
1	სისხლის მიმოქცევის ავადმყოფობები	20019	17641
2	სიმსივნეები	5209	4530
3	სასუნთქი სისტემის ავადმყოფობები	1027	2951
4	ტრავმები, მოწამვლები და გარეგანი მიზეზების ზემოქმედება	1715	1917
5	საჭმლის მომნელებელი სისტემის ავადმყოფობები	1188	1195
1-5 სტრიქონების ჯამი		29158	28234
სულ საქართველოში		49347	49118

წყარო: საქსტატის სოციალური სტატისტიკის სამმართველოს მონაცემები.

გარდაცვლილთა რაოდენობის პროცენტული განაწილება გარდაცვალების მიზეზების ძირითადი კლასების მიხედვით განსხვავებულია სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფებისათვის. 5 წლამდე ასაკის ბავშვებში გარდაცვალების 3 ძირითად მიზეზს წარმოადგენს: პერინატალურ პერიოდში განვითარებული ზოგიერთი მდგომარეობა, თანდაყოლილი ანომალიები, დეფორმაციები და ქრომოსომული დარღვევები და უბედური შემთხვევები.

5-14 წლის ასაკში გარდაცვალების მიზეზებს შორის ჭარბობს უბედური შემთხვევები, ნერვული სისტემის და გრძნობის ორგანოების სხვა ავადმყოფობები და ავთვისებიანი სიმსივნეები.

2022 წელს ორივე სქესისთვის 15-69 წლის ასაკში გარდაცვალების მიზეზებში ჭარბობდა ავთვისებიანი სიმსივნეები და ცერებროვასკულური ავადმყოფობები ორივე ასევე, კაცებს შორის დიდ წილს იკავებს გულის იშემიური ავადმყოფობები (9.7 პროცენტი), ხოლო ქალებს შორის – ახალი კორონავირუსით გამოწვეული დაავადება (7.1 %).

70 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობაში, როგორც მოსალოდნელია, ჭარბობს გულის და სისხლის მიმოქცევის სისტემის დაავადებები.

დასკვნა

ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად გამოვლინდა მეტად საინტერესო და, იმავდროულად, საგანგაშო დემოგრაფიული ტენდენციები, კერძოდ:

- თანამედროვე საქართველოში მოსახლეობის აღწარმოების მარტივი რეჟიმიც კი აღარ არის შენარჩუნებული და ბოლო 20 წლის განმავლობაში მოსახლეობის რიცხოვნობა დაახლოებით 1,7 მილიონი ადამიანით შემცირდა. მოსახლეობისგან თითქმის დაცლილია რაჭა-ლეჩხუმისა და ქვემო სვანეთის რეგიონი;
- ამჟამად თბილისში ცხოვრობს საქართველოს მთელი მოსახლეობის მესამედი, რაც მრავალ ეკონომიკურ, სოციალურ, ეკოლოგიურ და სხვა სახის პრობლემებს უფრო მეტად ამძიმებს;
- საანალიზო პერიოდში (2010-2022 წლები), შობადობის ზოგადი კოეფიციენტი კლების ტენდენციით ხასიათდება და 2022 წელს 11.4 პრომილე შეადგინა. საგანგაშო ფაქტია, რომ 2020-2022 წლებში დაბადებულთა რიცხვი გარდაცვლილთა რაოდენობაზე ბევრად უფრო ნაკლები იყო;
- 2022 წელს, 2010 წელთან შედარებით, გარდაცვლილთა აბსოლუტური რიცხვი შემცირებულია, მაგრამ შეფარდებითი მაჩვენებელი (ყოველ 1000 კაცზე გაანგარიშებით) თითქმის უცვლელია (შესაბამისად, 13,5 და 13,2);
- მძიმე სიტუაციის გამოსასწორებლად გადაუდებელი ამოცანაა სახელმწიფოს მიერ ქმედითი და ადეკვატური დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გელაშვილი ს., შონია ზ., ქინქლაძე რ. სოციალური სტატისტიკა. თბ., 2020.
2. თოთაძე ა. საქართველოს დემოგრაფიული განვითარების პროგრამა. თბ., 2018.
3. თოთაძე ა. თბილისის მოსახლეობა. თბ., 2017.
4. საქართველოს რეგიონების დემოგრაფიული და სოციალური სტატისტიკა. ავტორთა ჯგუფი. თსუ გამომცემლობა, თბ., 2022 (ელ. ვერსია).
5. ტუხაშვილი მ., შელია მ. ქიზიყის მოსახლეობა: დინამიკა, სტრუქტურა, განსახლება. „მიგრაცია“, № 9, თსუ, თბ., 2018.
6. ხმალაძე მ., ჩიტალაძე ქ. დემოგრაფიული სტატისტიკა. თსუ, თბ., 2021 (ელ. ვერსია).
7. საქსტატის მონაცემთა ბაზა: 1994-2014 წლების ძირითადი დემოგრაფიული მონაცემების გადაანგარიშება.
8. საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა 2023 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით. საქსტატი, 2023.
9. 2022 წლის ძირითადი დემოგრაფიული მაჩვენებლები. საქსტატი, 2023.
10. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მონაცემები.
11. www.geostat.ge

საქართველოდან საქონლის ექსპორტის მოცულობის სტატისტიკური ანალიზი

მარიამ ელგენდარაშვილი

ნებისმიერი ქვეყნისთვის და, რა თქმა უნდა, საქართველოსთვის, საგარეო სავაჭრო ურთიერთობების განვითარებას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამ მიმართულებით განსაკუთრებული ადგილი საქონლის ექსპორტის ზრდას უკავია. საქართველოში თანამედროვე ეტაპზე შეიმჩნევა როგორც საგარეო ვაჭრობის მთლიანი ბრუნვის, ისე ექსპორტის მოცულობის ზრდაც, რაც პირდაპირ აისახება ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლებზე. წარმოდგენილი ნაშრომი სწორედ ამ პროცესების სტატისტიკურ ანალიზს შეეხება, რომლის აქტუალობაც ეჭვს არ იწვევს.

ჩვენი კვლევის ობიექტია საქართველოდან საქონლის ექსპორტის დინამიკა 2010-2022 წლებისათვის, ხოლო კვლევის საგანია მისი სტატისტიკური ტენდენციები. კვლევის პროცესში მოპოვებული და დამუშავებული იქნა დიდი მოცულობის ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები, რომელთა ანალიზის პროცესში გამოყენებული იქნა მრავალი სტატისტიკური მეთოდი, როგორიცაა: შეფარდებითი და საშუალო სიდიდეების, დროითი მწკრივების, ვარიაციის და სხვ..

კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ 2010-2022 წლებში საქართველოდან საქონლის ექსპორტის მოცულობას ზრდის ტენდენცია ახასიათებს. სამაგიეროდ, შემცირების ტენდენცია აქვს საქონლის იმპორტის მოცულობას, რამაც უარყოფითი სავაჭრო სალდოს შემცირება გამოიწვია. თუმცა, უარყოფითი სავაჭრო დეფიციტი ჯერ ისევ მაღალი რჩება, რაც მეტად არასასურველი მდგომარეობაა.

საკვანძო სიტყვები: საგარეო ვაჭრობის ბრუნვა, ექსპორტი, იმპორტი, ტენდენცია, ზრდის ტემპი.

შესავალი

საგარეო ვაჭრობა, როგორც საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების ძალზედ აქტიური და მზარდი სეგმენტი, ყოველთვის იყო და დღემდე რჩება სახელმწიფოს მხრიდან განსაკუთრებული ინტერესის სფეროდ. პრაქტიკული ინტერესი კი თავისთავად იწვევს მოცემული სფეროს მეცნიერული შესწავლის, არსებული ტენდენციების გამოვლენის, უპირატესობებისა და ნაკლოვანებების დადგენის, მათი გაუმჯობესების გზების ძიების, მეცნიერულად დასაბუთებული დასკვნების გამოტანისა და მდგომარეობის გამაჯანსაღებელი სათანადო ღონისძიებების შემუშავების აუცილებლობას.

მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების თანამედროვე ტემპებმა და, განსაკუთრებით, ეროვნული ეკონომიკების სწრაფვამ გლობალიზაციისაკენ, რომელიც აძლიერებს სხვადასხვა ქვეყნის ეკონომიკის ურთიერთდამოკიდებულებას, აჩქარებს გლობალური სასაქონლო და საფინანსო ბაზრების ფორმირებას და გაფართოებას. ამან გამოიწვია განსაკუთრებული ინტერესი საგარეო ვაჭრობის შესწავლისადმი.

დღეს საერთაშორისო ვაჭრობაში მსოფლიოს ყველა ქვეყანაა ჩართული, ვინაიდან ვერცერთი მათგანი ვერ შეძლებს იყოს თვითკმარი და მხოლოდ თავისი წარ-

მოების პროდუქციით უზრუნველყოს საკუთარი წარმოება და მოსახლეობა. შრომის საერთაშორისო დანაწილების პირობებში ქვეყანას ყოველთვის ესჭირება რესურსების, სამომხმარებლო პროდუქციისა და მომსახურების იმპორტირება, ხოლო საიმპორტო ხარჯების დაფარვის ძირითადი წყაროა ექსპორტიდან მიღებული შემოსავალი.

წარმოდგენილ ნაშრომში ჩვენ განვიხილავთ: საქართველოს საგარეო ვაჭრობაში ჩამოყალიბებულ ზოგად ტენდენციებსა და ექსპორტის მოცულობის ცვლილებებს, გამოვყოფთ უმსხვილეს საექსპორტო ქვეყნებსა და საქონელს, სხვადასხვა სტატისტიკური მეთოდის საშუალებით მოვახდენთ ექსპორტის დროითი მწკრივების საფუძველზე სათანადო ტენდენციების გამოვლენას.

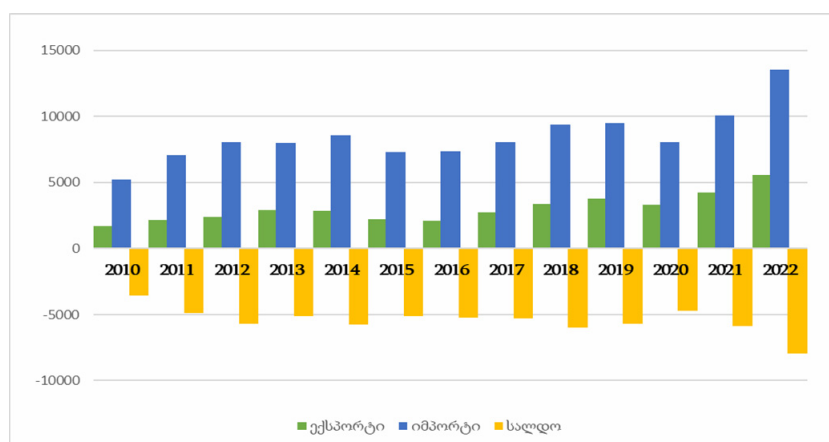
საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ზოგადი ტენდენციები

2022 წელს საქართველოს საქონლით საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ (არადეკლარირებული ვაჭრობის გარეშე) 19131.1 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამის მაჩვენებელს 33.4 პროცენტით აღემატება, ხოლო 2010 წელთან შედარებით კი. აქედან, ექსპორტის მოცულობა შეადგენს 5 583.5 მლნ. აშშ დოლარს, რაც 31.6 პროცენტით მეტია 2021 წლის მაჩვენებელზე, ხოლო პროცენტით მეტი 2010 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელზე.

უარყოფითი სავაჭრო სალდო 36.0 პროცენტით გაიზარდა 7 964.3 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა და სავაჭრო ბრუნვის 41.6 პროცენტი შეადგინა. ამავე პერიოდში ექსპორტმა რეექსპორტის გარეშე 3692.9 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 18.0 პროცენტით აღემატება წინა წლის შესაბამის მაჩვენებელს. საქართველოს საგარეო ვაჭრობაში ჩამოყალიბებულ ზოგად ტენდენციებს ნათლად ასახავს შემდეგი გრაფიკული გამოსახულება:

დიაგრამა 1

საქართველოს საგარეო ვაჭრობის კომპონენტები 2010-2022 წლებში, მლნ. აშშ დოლარი

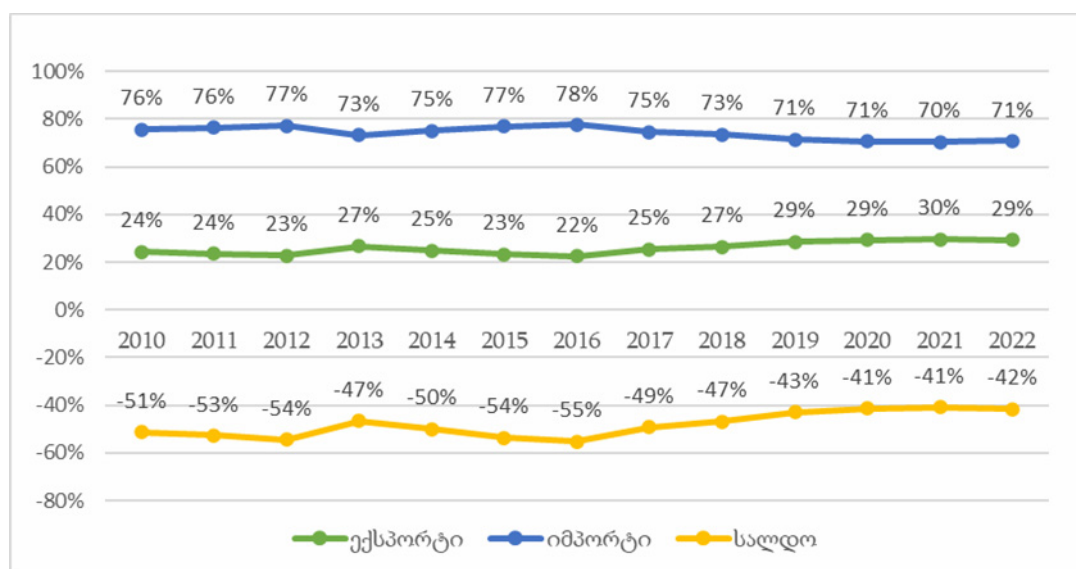
წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

როგორც ამ დიაგრამიდან და ასევე, ქვემოთ მოყვანილი დიაგრამა 2-დან ჩანს, საქართველოს ექსპორტი 2010-2016 წლებში თანდათან, ხოლო 2016 წლიდან აღინიშნება ზრდადი ტენდენცია 2020 წლამდე, კორონავირუსის პანდემიის შედეგად მრავალმა სექტორმა განიცადა შეფერხება, მათ შორის ყველაზე მძიმედ დაარტყა საერთაშორისო ვაჭრობას. როგორც ვხედავთ, 2020 წელს ექსპორტის მოცულობა შემცირდა, თუმცა პანდემიის დასრულების შემდეგ ექსპორტი ხასიათდება მზარდი ტენდენციით. ასევე, სავაჭრო სალდო უარყოფითია, რადგან იმპორტი მნიშვნელოვნად აჭარბებს ექსპორტს, თუმცა უმნიშვნელოდ, მაგრამ მაინც შემცირდა.

დიაგრამა 2 გვიჩვენებს 2010-2022 წლებში საგარეო ვაჭრობის მაჩვენებლების წილს მთლიან ბრუნვაში. როგორც ვხედავთ, იმპორტის ხვედრითი წილი საქონლის საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში გაცილებით მაღალი – 71 პროცენტია, ხოლო 29 პროცენტს შეადგენს ექსპორტი. ბოლო წლებში აღნიშნული მაჩვენებელი ექსპორტის შემთხვევაში შემცირებულია 1 პროცენტით.

დიაგრამა 2

საგარეო ვაჭრობის მაჩვენებლების წილი მთლიან ბრუნვაში, 2010-2022 წლები

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

სტრუქტურის შეფარდებითი მაჩვენებლის დახმარებით გამოვთვალოთ 2022 წელს ექსპორტის ხვედრითი წილი საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში, მივიღებთ:

$$\frac{5\,583}{19\,131.1} \times 100\% \approx 29\%$$

აქ ჩანს, რომ იმპორტისა და ექსპორტის თანაფარდობა უმნიშვნელოდ იცვლება, მათ შორის უარყოფითი სავაჭრო სალდოს სიდიდეც.

შემდეგ ცხრილში მოტანილი მონაცემები დაგვეხმარება საქართველოს ექსპორტის სტატისტიკურ ანალიზში.

საქართველოდან განხორციელებული საქონლის ექსპორტის
მოცულობა 2010-2022 წლებში, მლნ აშშ დოლარი

წლები	მლნ აშშ დოლარი
2010	1677,3
2011	2186,4
2012	2376,6
2013	2910,3
2014	2861,0
2015	2204,2
2016	2117,1
2017	2745,7
2018	3379,7
2019	3798,0
2020	3340,7
2021	4242,5
2022	5583,4

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის
ეროვნული სამსახური

ერთ-ერთი ყველაზე მარტივი სტატისტიკური სიდიდე საშუალო მაჩვენებელია, რომელიც მთელ მონაცემთა ერთობლიობას ერთი განზოგადებული ციფრით გვიხასიათებს. მაგრამ ის ვერ აჩვენებს ვარიაციული მწკრივის ცალკეული ვარიანტების განლაგებას, ნიშნის ვარიაციის ხარისხს და მისი რხევადობის საზღვრებს.

გამოვთვალოთ საშუალო, ვინაიდან ჩვენს ცხრილში მოყვანილი მონაცემები არ მეორდება, ვიყენებთ მარტივი საშუალო არითმეტიკულის ფორმულას:

$$\frac{\sum x_i}{n} = (1677,3 + 2186,4 + 2376,6 + \dots + 3340,7 + 4242,5 + 5583,4) / 13 = 3032,5$$

შესაბამისად, 2010-2022 წლებში საშუალოდ, ყოველწლიურად განხორციელდა 3 032.5 მილიონი აშშ დოლარის ექსპორტი. ასევე, ჩვენ შეგვიძლია გამოვთვალოთ მედიანური სიდიდე არსებული მონაცემების საფუძველზე. ამისათვის, დავალაგოთ ექსპორტის მაჩვენებლები ზრდადობით, ანუ მოვახდინოთ რანჟირება:

1 677,3 2117,1 2186,4 2204,2 2376,6 2745,7 2861,0 2910,3 3340,7 3379,7 3798,0 4242,5 5583,4.

რადგან დინამიკური მწკრივის დონეები კენტი რაოდენობისაა, ამ შემთხვევაში მედიანა შუა წევრია. როგორც ვხედავთ, მედიანას მნიშვნელოვნად აღემატება საშუალო (915.4 მლნ აშშ დოლარით). ამის ერთ-ერთი მიზეზია 2010 წელი, რომლის მონაცემი ამოვარდნილი დონეა და საშუალო სიდიდეს 50%-ზე მეტად ჩამორჩება. თუ ამ დონეს მხედველობაში არ მივიღებთ და საშუალო არითმეტიკულს ხე-

ლახლა გავიანგარიშებთ დანარჩენი მონაცემებისთვის, ის მიუახლოვდება მედიანას: $(\sum X/12) = 3\,145.5$ მლნ აშშ დოლარი).

დინამიკური მწკრივის ცვალებადობის დასახასიათებლად ხშირად ვარიაციის მაჩვენებლებიც გამოიყენება. ვარიაციის მაჩვენებლები გვანვდიან ინფორმაციას მონაცემთა ვარიაციის გაბნევის შესახებ. ვარიაციის ყველაზე მარტივი მახასიათებელია ვარიაციის დიაპაზონი, რომელიც წარმოადგენს ვარიაციული მწკრივის ვარიანტების მაქსიმალურ და მინიმალურ მნიშვნელობათა შორის სხვაობას და აღინიშნება R-ით:

$$R = X_{\max} - X_{\min} = 5\,583,4 - 1\,677,3 = 3\,906,1$$

ვარიაციის დიაპაზონის მთავარი ნაკლი ისაა, რომ ის ახასიათებს მხოლოდ ექსტრემალურ დონეებს და არაფერს გვეუბნება დანარჩენ წევრებზე. ამ ნაკლს ავსებენ საშუალო წრფივი და კვადრატული გადახრები.

საშუალო წრფივი გადახრა ახასიათებს ვარიაციული მწკრივის საშუალოსაგან დანარჩენი ვარიანტების საშუალო გადახრას. იგი წარმოადგენს ერთობლიობის საშუალო არითმეტიკულისაგან ცალკეული ვარიანტების გადახრის აბსოლუტური სიდიდეების საშუალო არითმეტიკულს:

$$\bar{d} = \frac{\sum |X - \bar{X}|}{n} = (|1\,677,3 - 3\,032,5| + \dots + |5\,583,4 - 3\,032,5|) / 13 = 10363,2 / 13 = 797,2.$$

დისპერსია კი ასე გაიანგარიშება:

$$\sigma^2 = \frac{\sum (X - \bar{X})^2}{n} = (|1\,677,3 - 3\,032,5|^2 + |2\,186,4 - 3\,032,5|^2 + \dots + |5\,583,4 - 3\,032,5|^2) / 13 = 10\,152\,408.$$

სტანდარტული გადახრის ფორმულაა:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (X - \bar{X})^2}{n}} = 3\,186,3.$$

ზემოთმოყვანილი იყო ვარიაციის აბსოლუტური მაჩვენებლები, ახლა გამოვთვალოთ შეფარდებითი:

$$\text{ოსცილაციის კოეფიციენტი: } Vr = \frac{R}{X} \times 100 = 3\,906,1 / 3\,032,5 \times 100 = 128,8\%.$$

$$\text{ვარიაციის წრფივი კოეფიციენტი: } V_d = \frac{\bar{d}}{\bar{X}} \times 100 = 797,2 / 3\,032,5 \times 100 = 26,3\%.$$

$$\text{ვარიაციის კოეფიციენტი: } V = \frac{\sigma}{X} \times 100 = 3\,186,3 / 3\,032,5 \times 100 = 105,1\%.$$

ზოგადად, ვარიაციის წრფივ და ვარიაციის კოეფიციენტებს ვადარებთ 30%-ს. ჩვენს მიერ მიღებულ მაჩვენებლებზე დაყრდნობით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ განსახილველი მონაცემები მეტ-ნაკლებად ერთგვაროვანია, რადგან ვარიაციის კოეფიციენტები არც თუ ისე მაღალია და საშუალოს გარშემო გაფანტულობა არ არის დიდი.

ახლა უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ ექსპორტის დინამიკური მწკრივები. დინამიკური მწკრივები გვიჩვენებს მონაცემების ცვლილებას დროში. გავიანგა-

რიშოთ საბაზისო საშუალო წლიური აბსოლუტური მატება და საშუალოწლიური ზრდის ტემპები:

საშუალოწლიური აბსოლუტური მატება: $\bar{\Delta} = \frac{\sum \Delta}{n-1} = (Y_n - Y_1)/(n-1) = (5\,583,4 - 1\,677,3)/12 = 325,5$ (მლნ აშშ დოლარი).

საშუალო წლიური ზრდის ტემპი: $K = \sqrt[n-1]{\frac{Y_n}{Y_1}} = \sqrt[12]{\frac{5\,583,4}{1\,677,3}} = 1.10$ (110%).

საშუალო წლიური მატების ტემპი: $T = 110\% - 100\% = 10\%$

ეს იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს ექსპორტი 2010 წლიდან, საშუალოდ ყოველწლიურად 325,5 მლნ. აშშ დოლარით, ანუ 10%-ით იზრდება.

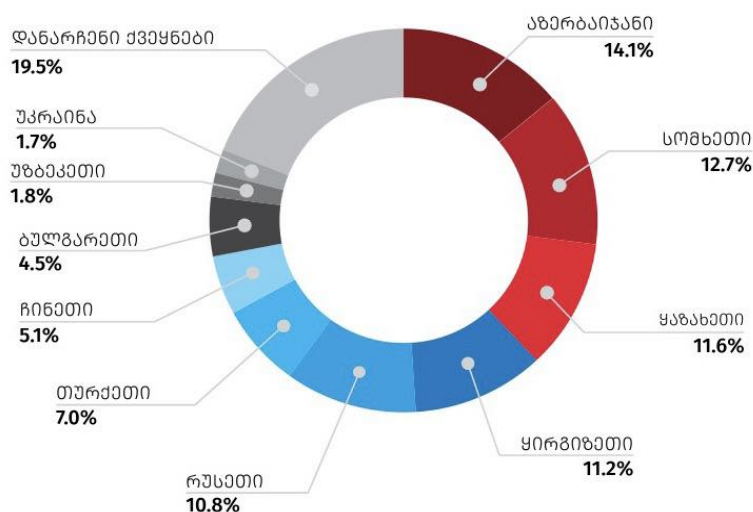
საქართველოდან საქონლის ექსპორტის უახლესი ტენდენციები

2023 წლის (იანვარი-ნოემბერი) ოფიციალური მონაცემებით, უმსხვილესი (გოპ 5) საექსპორტო ქვეყნებია: აზერბაიჯანი (14.1%), სომხეთი (12.7%), ყაზახეთი (11.6%), ყირგიზეთი (11.2%) და რუსეთი (10.8%) (იხ. დიაგრამა 3).

2023 წლის იანვარ-ნოემბერში ათი უმსხვილესი საექსპორტო პარტნიორი ქვეყნის წილმა საქართველოს მთლიან ექსპორტში 80.5 პროცენტი შეადგინა. უმსხვილესი საექსპორტო სამეული შემდეგნაირად ჩამოყალიბდა: აზერბაიჯანი (787.8 მლნ. აშშ დოლარი), სომხეთი (710.7 მლნ. აშშ დოლარი) და ყაზახეთი (649.2 მლნ. აშშ დოლარი).

დიაგრამა 3

**უმსხვილესი საექსპორტო ქვეყნების წილი მთლიან ექსპორტში
2023* წლის იანვარ-ნოემბერში**

*წინასწარი მონაცემები.

წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

2023 წლის იანვარ-ნოემბრის მონაცემებით, საქართველოს უმსხვილესი საექსპორტო პარტნიორი ზერბაიჯანია. აღნიშნულ პერიოდში აზერბაიჯანში 787.8 მილიონი აშშ დოლარის ღირებულების საქონლის ექსპორტი განხორციელდა, რაც წინა წელთან შედარებით 32.3%-ით მეტია. აზერბაიჯანში ძირითადად გაგვაქვს მსუბუქი ავტომობილები და სიგარეტები. აზერბაიჯანის შემდეგ მოდის სომხეთი, რომელთანაც წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით გაიზარდა 43.5%-ით. ექსპორტის მნიშვნელოვანი ზრდა ფიქსირდება ყაზახეთში (223.9%-ით მეტი) და ყირგიზეთში (გაიზარდა 767.4%-ით).

ამ ქვეყნებში ძირითადად გაგვაქვს: მსუბუქი ავტომობილები, მინერალური და მტკნარი წყლები – ყაზახეთში, ხოლო მსუბუქი ავტომობილები და ტრაქტორები – ყირგიზეთში. რუსეთში წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით, ექსპორტი უმნიშვნელოდ გაიზარდა (მხოლოდ 2.7%-ით) და 2022 წლის იანვარ-ნოემბერში ექსპორტის ღირებულებამ 604.8 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. სომხეთში გაგვაქვს ფეროშენადნობები და ყურძნის ნატურალური ღვინოები.

2023 წლის ოფიციალური მონაცემებით, უმსხვილესი სასაქონლო ჯგუფების საექსპორტო ათეულში კვლავაც მსუბუქი ავტომობილების რეექსპორტი ლიდერობს – 1 946,9 მლნ. აშშ დოლარით (ექსპორტის 34.9%). 2021 წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით, ამ სასაქონლო ჯგუფის ექსპორტის 154.6%-იანი ზრდა დაფიქსირდა. მეორე ადგილზეა სპილენძის მადნები და კონცენტრატების ექსპორტი – 472,2 მლნ. აშშ დოლარით (ექსპორტის 8.5%), რაც წინა წლის ანალოგიურ მონაცემთან შედარებით 49.4%-იანი შემცირებაა. შემდეგ მოდის ყურძნის ნატურალური ღვინოები 240,3 მლნ. აშშ დოლარით (ექსპორტის 4.3%) და ეს წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით 3.3%-იანი ზრდაა. მატების ყველაზე მაღალი ტემპი დაფიქსირდა მსუბუქი ავტომობილების რეექსპორტში – 154.6%, ხოლო კლება ტოპ 10-ეული საქონლის ჯგუფებიდან ფეროშენადნობების ჯგუფის ექსპორტს შეეხო (-67.4 %). საანალიზო პერიოდის ბოლოს (2022 წელი) სანყის 2010 წელთან შედარებით, საქონლის ექსპორტი საქართველოდან მნიშვნელოვნად – 333 პროცენტით, ანუ 3,3-ჯერ გაიზარდა.

დასკვნა

საქართველოს საგარეო ვაჭრობის და, მათ შორის საქონლის ექსპორტის სტატისტიკური ანალიზის შედეგად გამოვლინდა ბევრი საინტერესო ასპექტი. დასკვნის სახით მათი წარმოდგენა ასეთნაირად შეიძლება:

- 2010-2022 წლების დროითი მწკრივების მონაცემთა მიხედვით, საქონლის ექსპორტი საშუალოდ ყოველწლიურად იზრდება 325,5 მლნ აშშ დოლარით, ანუ 10%-ით;
- საქართველოს ძირითადი საექსპორტო საქონელია: სპილენძის მადნები, მსუბუქი ავტომობილები და ყურძნის ნატურალური ღვინოები;

- ახალი მონაცემების მიხედვით, საქართველოს ძირითადი სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნების პირველი სამეული ექსპორტის მიმართულებით ასე გამოიყურება: აზერბაიჯანი, სომხეთი და ყაზახეთი;
- საანალიზო პერიოდში საქონლის ექსპორტის ზრდის ტემპი უფრო მაღალია, ვიდრე იმპორტის. თუმცა, უარყოფითი სავაჭრო ბალანსი მხოლოდ უმნიშვნელოდ შემცირდა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ანდერსენი, სვინი, უილიამსი. სტატისტიკა ბიზნესისა და ეკონომიკისთვის (თარგმანი ინგლისურიდან), თსუ-ს გამომცემლობა, თბ., 2015.
2. ბოკუჩავა ბ., გოგენია მ. საქართველოდან ევროკავშირში საქონლის ექსპორტის სტატისტიკური ანალიზი. საიუბილეო სამეცნიერო გამოცემა „სტატისტიკის თეორია და პრაქტიკა საქართველოში“. თბ., 2019, გვ. 77-84.
3. გაბიძაშვილი ბ. სტატისტიკა ეკონომიკაში, ბიზნესსა და მენეჯმენტში. თბ., 2011.
4. გელაშვილი ს. შესავალი სტატისტიკურ პროგნოზირებაში. თბ., 2019.
5. ლალანიძე გ. საექსპორტო სტრატეგიების ფორმირება და ფუნქციონირება თანამედროვე ინდუსტრიული პოლიტიკის საფუძველზე. „ეკონომიკა და ბიზნესი“, ტომი XIV, №4, 2022.
6. საქონლით საგარეო ვაჭრობა <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/765/sakonlit-sagareo-vachroba>
7. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური ვებ-გვერდი: <http://geostat.ge/>.
8. საერთაშორისო ვაჭრობა https://old.tsu.ge/data/file_db/economist_faculty/vachroba1.pdf

კახეთის ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია

ანა კუპატაძე

საქართველოს ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი ადგილი ეკავა სოფლის მეურნეობას მით უფრო ჩვენი ქვეყნის ნიადაგური და კლიმატური მრავალფეროვნების გათვალისწინებით.

მსოფლიოორბანკის შეფასებით, ჯანსაღი, მდგრადი და ინკლუზიური კვების სისტემები გადამწყვეტია მსოფლიო განვითარების მიზნების მისაღწევად. სოფლის მეურნეობის განვითარება არის ერთ-ერთი ყველაზე მძლავრი ინსტრუმენტი უკიდურესი სიღარიბის დასაძლევად, საერთო კეთილდღეობის გასაძლიერებლად და 2050 წლისთვის პროგნოზირებული 9,7 მილიარდი ადამიანის გამოსაკვებად. სოფლის მეურნეობის სექტორის ზრდა ორ-ოთხჯერ უფრო ეფექტურია უღარიბეს ქვეყნებში შემოსავლების ამაღლებისთვის, სხვა სექტორებთან შედარებით. 2016 წელს ჩატარებულმა ანალიზებმა აჩვენა, რომ ღარიბი მოზარდების 65% სოფლის მეურნეობით ცხოვრობს. სოფლის მეურნეობა გადამწყვეტია ეკონომიკური ზრდისთვის: 2018 წელს ის გლობალური მსპ-ს 4%-ს შეადგენდა და ზოგიერთ ნაკლებად განვითარებად ქვეყანაში სოფლის მეურნეობამ შესაძლოა მსპ-ს 25%-ზე მეტი შეადგინოს. ნაშრომში განხილულია კახეთის რეგიონში არსებული მდგომარეობა და განვითარების პერსპექტივები.

2017-2022 წლის მონაცემებით, საქართველოში დასაქმებული მოსახლეობის ყველაზე დიდი წილი მოდის სოფლის მეურნეობაზე. სფეროში დასაქმებულთა მაღალი მაჩვენებელი დამახასიათებელია განვითარებადი ქვეყნებისთვის (ალბანეთი 36%, სომხეთი 24% თურქეთი 18%), რომელთა რიცხვს დღეს საქართველოც მიეკუთვნება. მაღალი განვითარების მქონე ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი დაბალია (ნიდერლანდები 2%, აშშ 1%, გაერთიანებული სამეფო 1%) [The World Bank, 2021].

საკვანძო სიტყვები: სოფლის მეურნეობა, კახეთის რეგიონი, აგრარული პოლიტიკა, ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია

შესავალი

დღევანდელ მსოფლიოში სოფლის მეურნეობაზე ორიენტირებული ზრდა, სიღარიბის შემცირება და სასურსათო უსაფრთხოება საფრთხეშია მრავალი შოკის გამო, კერძოდ: COVID-19-თან დაკავშირებული შეფერხებები, ექსტრემალური ამინდები (გლობალური დათბობით გამოწვეული), მავნებლები, მცენარეთა დაავადებები და სამხედრო კონფლიქტები. განსაკუთრებით აქტუალობას იძენს სასურსათო საფრთხე, ჩვენი რეგიონისთვის, რადგან უკრაინის საზღვაო და რუსეთის სახმელეთო მეზობელია საქართველო. კლიმატის ცვლილების დაჩქარებამ შეიძლება კიდევ უფრო შეამციროს მოსავლიანობა, განსაკუთრებით მსოფლიოს ყველაზე ძლიერ სასურსათო რეგიონებში. უკრაინაში ომის გავლენა რისკს მატებს გლობალურ სასურსათო უსაფრთხოებას, მსოფლიო ბანკის პროგნოზით სურსათის ფასები, სავარაუდოდ, მაღალი დარჩება ახლო მომავალში.

ქვეყნების განვითარების პარალელურად, სოფლის მეურნეობაში მომუშავე მოსახლეობის წილი მცირდება. განვითარებულ ქვეყნებში მოსახლეობის 5%-ზე

ნაკლები მუშაობს აგრარულ სექტორში. ტექნოლოგიურმა პროგრესმა გამოიწვია პროდუქტიულობის უზარმაზარი ზრდა, რაც შესაძლებლობას იძლევა ცოცხალი სამუშაო ძალის შემცირების ფონზე, არა თუ შემცირდეს მოწეული პროდუქციის ოდენობა, არამედ გაიზარდოს უფრო მეტად (Roser, M. 2019).

კვლევის შედეგები

კახეთი გამორჩეული კლიმატისა და რესურსების მქონე კუთხეა. ქვეყნის სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების 38% სწორედ კახეთის რეგიონშია განთავსებული. ვენახების მთლიანი ფართობი 33582,5 ჰა-ს შეადგენს.

კახეთი ქართული მეღვინეობის უმთავრესი რეგიონია. საუკეთესო ხარისხის ყურძნის ვენახები მდებარეობს ალაზნისა და ივრის აუზებში. საქართველოში რეგისტრირებული 25 ადგილობრივი წარმოების ღვინიდან 19 კახეთის რეგიონში იწარმოება. მათგან აღსანიშნავია: თელიანი, ქინძმარაული, წინანდალი, ვაზისუბანი, მანავი და ა.შ.

ზოგადად მსოფლიოში არსებობს 4000 ვაზის ჯიში, რომელთაგან 500 საქართველოში, ხოლო ამ 500-დან 100 კახეთშია გავრცელებული. უშუალოდ ღვინის დასამზადებლად კი აქტიურად 8 ჯიში გამოიყენება. ესენია: რქაწითელი, საფერავი, ხიხვი, ქისი, კახური მცვივანი, მწვანე კახერი, ბუდეშური წითელი და საფენა. კახეთში მოყვანილი ყურძნისგან მაღალი ხარისხის, როგორც ევროპული, ასევე კახური ტრადიციული წესით დაყენებული ღვინო მზადდება. ტრადიციული კახური ღვინის ტექნოლოგიას ანალოგი არ მოეპოვება მსოფლიოში. კახეთმა საუკუნეების განმავლობაში შექმნა და ჩამოაყალიბა სუფრის ღვინის ორიგინალური ტიპი, რომელიც საკმაოდ განსხვავდება მსოფლიოში არსებული ღვინის ამ ტიპისგან. იგი გამოიღაცევა მაღალი ექსტრაქტულობით, ჯიშური არომატითა და გემოთი.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 2023 წელს ქართული ღვინის ექსპორტმა სულ 78,6 მლნ. აშშ. დოლარი შეადგინა. ექსპორტირებული ღვინის უდიდესი ნაწილი კი კახეთზე მოდიოდა. 2022 წელს საქართველომ ექსპორტირებული ღვინის ღირებულებით მე-19 ადგილი დაიკავა.

ღვინის ექსპორტი ბოლო წლებში საგრძნობლად არის გაზრდილი. 2022 წელს ექსპორტირებული ღვინის მოცულობამ 253 ათასი ტონა შეადგინა, რაც თითქმის გაორმაგებული მაჩვენებელია 2018 წლის ანალოგიური მაჩვენებლის. საყურადღებოა 2019 და 2021 წლის მონაცემებიც. ამ წლებში 220 ათას ტონაზე მეტი ღვინო გავიდა ჩვენი ქვეყნიდან ექსპორტზე. უნდა აღინიშნოს პანდემიის გავლენაც ღვინის ექსპორტის მოცულობაზე, 2020-2021 წლებში ღვინის ექსპორტი საქართველოდან შემცირდა.

რეგიონში იწარმოება მინდვრის ოთხი ძირითადი კულტურა – ხორბალი, ქერი, სიმინდი და მზესუმზირა.

კახეთს სამართლიანად უწოდებენ საქართველოს ბელელს, ვინაიდან ის არის ხორბლის უდიდესი მწარმოებელი რეგიონი საქართველოში. კახეთზე მოდის

ხორბლის ნათესების ნახევარი და საქართველოში დამზადებული ხორბლის უმეტესი ნაწილი.

თავთავიანი კულტურებიდან მნიშვნელობით მეორე ადგილზეა ქერი, რომელიც ძირითადად მეცხოველეობის დარგში გამოიყენება საკვებად.

მნიშვნელოვან კულტურას წამოადგენს სიმინდი. საქართველოში სიმინდის მწარმოებელი წამყვანი რეგიონებია იმერეთი და სამეგრელო, თუმცა სიმინდი კახეთის რეგიონისთვისაც მნიშვნელოვანი კულტურაა როგორც ნათესი ფართობის, ასევე მწარმოებელთა რაოდენობის მიხედვით.

კახეთის რეგიონისთვის მეტად მნიშვნელოვანი დარგია მზესუმზირის კულტურის წარმოება – განსაკუთრებით დედოფლისწყაროსა და სიღნაღის მუნიციპალიტეტებში. ამ კულტურის წარმოება მნიშვნელოვანი შემოსავლის წყარო იყო როგორც ფერმერული მეურნეობების, ასევე შინამეურნეობებისთვის. ბოლო 10 წლის განმავლობაში მზესუმზირის ნათესი ფართობები მკვეთრად შემცირდა და დღეს მას მხოლოდ მცირე ფართობი უკავია.

მცენარეული ზეთის ადგილობრივი მწარმოებლები ქართული ბრენდები მხოლოდ ქარვა და ოქროს კანდელია.

დღეს მზესუმზირის ზეთის ადგილობრივი წარმოება ძალიან უმნიშვნელოა იმპორტირებულ ზეთთან შედარებით.

ნატურალური კახური ზეთი სახელწოდებით – „თი ემ თი“ კალიფორნიის ბაზარზე შევიდა.

„თი ემ თი“ კახური ზეთის ხაზია და მან პირველი ხაზი სახელწოდებით – „მიხო პაპა“ ექსპორტზე კალიფორნიასთან ერთად ნიუ-იორკსა და ვაშინგტონში ჯერ კიდევ 2016 წელს გაიტანა. მწარმოებელი – შპს „სიღნაღი“.

კახეთი ბალჩეული კულტურების (მარწყვი, საზამთრო, ნესვი და გოგრა) წამყვანი რეგიონია საქართველოში. სოფლის მეურნეობის დარგებს შორის ბალჩეული კულტურების წარმოება ერთერთი მაღალშემოსავლიანი სფეროა. ამ დარგს, ისე როგორც ბოსტნეულის წარმოებას, კახეთში ძალიან დიდი პოტენციალი გააჩნია.

საზამთრო და ნესვი ძირითადად მხოლოდ ადგილობრივ ბაზარზე იყიდება, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მონაცემებით, ეს ხილი ექსპორტზე უმნიშვნელო რაოდენობით თუ გადის. მაგალითად, 2022 წლის 1-ლი იანვრიდან დღემდე საქართველოდან 800 ტონაზე მეტი საზამთრო და 21 ტონაზე მეტი ნესვი ექსპორტზე მხოლოდ ერთ ქვეყანაში, სომხეთში გავიდა. საქსტატის მონაცემებით ქართული საზამთროს ექსპორტი წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით 143-ჯერ გაიზარდა. პანდემიამდე 2019 წელს კი ადგილობრივი ექსპორტი საერთოდ არ განხორციელებულა. უფრო კონკრეტულად, 2021 წლის 1-ელ 6 თვეში საქართველოდან უცხოეთში ჯამში, ათას 430 ტონა საზამთრო გაიყიდა. აღსანიშნავია, რომ ამ წელს ქართული საზამთროს ექსპორტი მხოლოდ 2 ქვეყანაში – სომხეთსა და რუსეთში განხორციელდა. 7 ათასი დოლარის ღირებულების 4 ტონამდე საზამთროს ექსპორტი განხორციელდა, რაც გასული წლის მაჩვენებელს აღემატება.

საქართველოდან ექსპორტზე 582.15 ტონა გოგრა გავიდა. მთავარი საექსპორტო ქვეყნები კი ასე გამოიყურება: 333 300 აშშ დოლარის 379.52 ტონა გოგრა რუ-

სეთში გავიდა. 157 790 აშშ დოლარის 178,82 ტონა სომხეთში, ხოლო 4760 აშშ დოლარის 23.81 ტონა გოგრის ექსპორტი აზერბაიჯანში განხორციელდა.

2023 წლის პირველ ხუთ თვეში, საქართველოდან 200.9 ტონა ცოცხალი მარწყვის ექსპორტი განხორციელდა, რამაც თანხაში 276 000 აშშ დოლარი შეადგინა. იანვარ-მაისის მონაცემებით, ქართული მარწყვის უმსხვილესი იმპორტიორი სომხეთია. მეორე ადგილზე კი, რუსეთი მცირე წილით (16.53 ტონა). უმეტესწილად, გურჯაანსა და თელავში მოდის. რეგიონში ბოლო ხანებში სულ უფრო მეტი ადამიანი ცდილობს მარწყვი არა ღია ცის ქვეშ, არამედ სათბურში მოიყვანოს, რადგან ღია ცის ქვეშ დარგული მარწყვი თუ აპრილ-მაისში მწიფდება, სათბურში მოყვანილი არამცთუ უფრო ადრე, ზოგი ჯიში ნაყოფს წლის ნებისმიერ სეზონზე იძლევა.

ესპანური სანადრისა ჯიშის მარწყვი აქვს გაშენებული ლაგოდებში, სპეციალურ სათბურში, მარწყვის ნერგები წვეთოვანი სისტემით ირწყვება და მინერალებსაც ამ გზით იღებს. მარწყვს წლის ნებისმიერ თვეში კრეფენ და ყიდიან.

აღნიშნული დარგების განვითარება პირდაპირ კავშირშია კახეთის რეგიონში ტურიზმის განვითარებასთან. გარდა ამისა, მოცემული რეგიონი მდიდარია ისტორიული ძეგლებითა და კულტურული ისტორიული მემკვიდრეობით. კახეთს გააჩნია არაჩვეულებრივი გეოგრაფიული მდებარეობა, ჰავა და კლიმატი, რაც არანაკლებ როლს თამაშობს ტურიზმის განვითარებაში.

განსაცვიფრებელი პეიზაჟები და დაცული ტერიტორიები მთებში ლაშქრობების, საცხენოსნო ტურებისა და ველოტურების მოსაწყობად კარგ შესაძლებლობას ქმნის. რეგიონში მრავლად არის წარმოდგენილი წინაქრისტიანული ძეგლები აქვე აღსანიშნავია იშვიათი მიკროკლიმატის ადგილების კვლევის აუცილებლობა და ტურისტულ მიმართულებებად ჩამოყალიბება.

ბოლო წლებში სოფლის მეურნეობის განვითარების ხელშეწყობის მიზნით რამდენიმე პროექტი განხორციელდა. მათ შორის წარმატებით მიმდინარეობს: შეღავათიანი აგროკრედიტი, აწარმოე საქართველოში, ევროპის სამეზობლო პროგრამა (ENPARD), აგრო დაზღვევა.

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სოფლის განვითარების სააგენტო ახორციელებს პროექტს „შეღავათიანი აგროკრედიტი“, რომლის მიზანია სოფლის მეურნეობის პირველადი წარმოების, გადამამუშავებელი და შენახვა-რეალიზაციის საწარმოო პროცესებისათვის ხელშეწყობა ფიზიკური და იურიდიული პირების იაფი და ხელმისაწვდომი ფულადი სახსრებით უზრუნველყოფის გზით. აღნიშნული პროექტი ხორციელდება 2013 წლის 27 მარტიდან.

„შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტი“ მოიცავს შემდეგ კომპონენტებს:

- შეღავათიანი აგროკრედიტი საბრუნავი საშუალებებისთვის;
- შეღავათიანი აგროკრედიტი ძირითადი საშუალებებისთვის;
- შეღავათიანი აგროლიზინგი.

„აგროდაზღვევა“. აღნიშნული პროგრამის მთავარი მიზანია აგროსექტორში სადაზღვევო ბაზრის განვითარება, სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის ხელშეწყობა, სასოფლო-სამეურნეო სფეროში დასაქმებული პირების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება. აგროდაზღვევა სოფლის მოსახლეობას დაეხმარება სტიქიური მოვლე-

ნებით მიყენებული ზარალის შემცირებაში, რაც სტაბილურს გახდის მათ შემოსავლებს. აგროდაზღვევის ამოქმედება სოფლის მეურნეობის სექტორის მიმართ საფინანსო ინსტიტუტების ინტერესს გაზრდის. ფერმერისათვის ხელმისაწვდომი გახდება ფინანსური რესურსი, რაც დარგის სტაბილურ განვითარებას ხელს შეუწყობს. სახელმწიფოსთან ერთად ჩართულია კერძო სექტორი და არასამთავრობო ორგანიზაციებიც. მთავრობის მიერ განხორციელებული სუბსიდირება 70%-დან 95%-მდე. როცა ხელშეკრულება გაფორმდება, ფერმერი ერთჯერადად გადაიხდის დაზღვევის ერთწლიანი პაკეტის ღირებულების 5-30%-ს. აღნიშნული პროექტები, რა თქმა უნდა კახეთის რეგიონის განვითარებასაც უწყობს ხელს.

დასკვნა

სწორი აგრარული პოლიტიკის ჩამოყალიბება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია განვითარებადი ქვეყნებისათვის, რომელთა ეკონომიკის სტრუქტურულ ტრანსფორმაციაშიც სოფლის მეურნეობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

საქართველოს აგრარულ სექტორს, სახელმწიფოს სწორი პოლიტიკითა და ხელშეწყობით, შეუძლია ადგილობრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება და ასევე წარმატებებს მიაღწიოს და გავიდეს მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი სოფლის მეურნეობის პროდუქციით. მსოფლიო ბაზარზე დღითიდღე იზრდება მოთხოვნა ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციაზე. საქართველოს ბუნებრივ-კლიმატური პირობები ამის განხორციელების სერიოზულ შესაძლებლობას იძლევა. ქართულმა პროდუქციამ პოპულარობა, რაოდენობრივად და ხარისხობრივად, ჯერ ადგილობრივ ბაზარზე, მერე კი, უცხოეთში უნდა მოიპოვოს [ერქომაიშვილი, 2024].

ბოლო წლებში სოფლის მეურნეობის განვითარება პრიორიტეტულ მიმართულებად ითვლება. 2012 წლის მარტში შეიქმნა დოკუმენტი, რომელიც ითვალისწინებდა ათი წლის განმავლობაში სოფლის მეურნეობის უპირატეს განვითარებას, ეფექტიანი, კონკურენტუნარიანი და მდგრადი აგროსასურსათო სექტორის ფორმირების გეგმას, რომელიც დაემყარებოდა საწარმოთა ღირებულებების ჯაჭვის განვითარების ერთიან კომპლექსს.

კახეთის რეგიონში სოფლის მეურნეობის აღორძინებისათვის აუცილებელია წვრილგლეხური მეურნეობების გაერთიანება, მათი სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკით, შხამქიმიკატებით უზრუნველყოფა, მოსავლის დაბინავების და რეალიზაციის უზრუნველყოფა, ასევე გადამამუშავებელი საწარმოების შექმნა.

წარმოებასთან ერთად ერთ-ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი პრობლემაა პროდუქციის რეალიზაცია. როგორც საერთაშორისო პრაქტიკა გვიჩვენებს, თუ თვითონ ფერმერი დაიწყებს პროდუქციის რეალიზაციას ზრუნვას, იგი ვერც თავის მეურნეობას განავითარებს და ვერც რეალიზაცია გამოუვა მომგებიანი. ამ მხრივ საქართველოში სავალალო მდგომარეობაა. წვრილი გლეხები ან წვრილი გადამ-

ყიდვები, ყოველგვარი აღრიცხვის, სურსათის უვნებლობის და სხვა ნორმების დარღვევით ახორციელებენ სოფლის მეურნეობის პროდუქციის რეალიზაციას.

კახეთის რეგიონის აგრარული პოლიტიკა პოსტკრიზისულ პერიოდში მიმართული უნდა იყოს შემდეგი მიზნების მიღწევისაკენ:

- სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალის სრულად ათვისება და პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება;
- ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოება;
- ადგილობრივი პროდუქციით იმპორტის ჩანაცვლება;
- საექსპორტო პროდუქციის გაზრდა და ახალი ბაზრების ათვისება;
- სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის განახლება;
- აგრარული სექტორის ინფრასტრუქტურის განვითარება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ერქომაიშვილი გ., საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიები. თბილისი, „უნივერსალი“, 2024
2. საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021 – 2027 www.mepa.gov.ge
3. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი
4. ჩიხლაძე ნ., კოლუაშვილი პ., (2023). აგრარული პოლიტიკის ფორმირების რეგიონული გამოწვევები საქართველოში. თბილისი.
5. ჩავლეიშვილი მ., (2022). პანდემიის გავლენა საქართველოს სოფლის მეურნეობაზე: გამოწვევები და შესაძლებლობები. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“ შრომების კრებული, 4 ნომბერი, თბილისი.
6. Kharaishvili, E., Suknishvili, M. (2021). Agribusiness development trends in Georgia: modern challenges and solutions. Economics. Ecology. Socium, N5(4). Retrieved from <https://ees-journal.com/index.php/-journal/article/view/1>
7. <https://wine.gov.ge/Ge/News/34971>
8. <https://winiveria.ge/kartuli-megvineoba/>
9. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/geo212904GEO.pdf>
10. <https://travelnews.ge/kaxeti-gadaiqtca-shabat-kviris-mxared-kakhetis-stumarmaspindzlobis-seqtoris-gamowveebi/>

ოფშორული ბიზნესის ფენომენი და საქართველოს გამოწვევები

ირინა ფურელიანი

ნაშრომში განხილულია ოფშორული ბიზნესის ფენომენი და ფუნქციონირების მექანიზმი, ის სირთულეები და შესაძლებლობები, რომელიც ქვეყანაში ოფშორული იურისდიქციის არსებობას ახლავს თან. ფაქტია, რომ იგი თავისი სპეციფიკურობიდან გამომდინარე, აქტუურობას დღემდე არ კარგავს. არარერთმა კვლევამ აჩვენა, რომ ოფშორული ბიზნესის გავრცელება დიდ გავლენას ახდენს გლობალურ ფინანსებზე, მმართველობასა და ეკონომიკურ განვითარებაზე. თანამედროვეობაში დამოკიდებულება ოფშორული ბიზნესის მიმართ არაერთგვაროვანია. საკამათოა მისი როლი კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობაში, ქვეყნისათვის ინვესტიციების მოზიდვასა და ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებაში. ამასთან ოფშორული ზონები ხშირად ხელისშემწყობ ფაქტორად გვევლინება ტერორიზმის, ფულის გათეთრებისა და კრიმინალური საქმიანობისათვის.

საკვანძო სიტყვები: ოფშორული იურისდიქცია, დაბეგვრის ოპტიმიზაცია, საგადასახადო ნავსაყუდელი, კაპიტალის გატანა, კონფიდენციალობა.

შესავალი

ოფშორული ზონების თავისებურებები-ოფშორული ბიზნესით დაკავებულ საქმიან წრეებში დიდი პოპულარობით სარგებლობს ეგრეთწოდებული 5 დროშის კანონი: თუ თქვენი ფირმა რეგისტრირებულია ერთ ქვეყანაში, საქმიანობას მეორე ქვეყანაში ახორციელებს, ხართ მესამე ქვეყნის მოქალაქე, ფიზიკურად მეოთხე ქვეყანაში იმყოფებით, ხოლო აქტივებს მეხუთეში ინახავთ – თქვენი ქონება ხელშეუხებელია. ეს კანონი კარგად ასახავს ამ ტიპის საქმიანობით დაკავებული სუბიექტების მთავარ მოტივაციას, რაც ძირითადად არალეგალური ან საეჭვო გზებით ნაშოვნ ქონებაზე საკუთრების უფლების დაცვაში მდგომარეობს. თავად ტერმინი „ოფშორი“ (off shore-ნაპირების მიღმა) პირველად გამოყენებულ იქნა ერთ-ერთ ამერიკულ გაზეთში, ისეთი ორგანიზაციის მიმართ, რომელმაც სახელმწიფოებრივი კონტროლის თავიდან არიდების მიზნით საქმიანობა საგადასახადო იურისდიქციის საზღვრებს გარეთ გადაიტანა.

თანამედროვე პირობებში ეს ტერმინი უფრო ფართო გაგებით გამოიყენება და აღნიშნავს როგორც ფირმებს, რომლებიც იყენებენ სხვა ქვეყნებს თავისი საფინანსო საქმიანობის დაგეგმვის დროს, ასევე იურისდიქციებს (სახელმწიფო ან ტერიტორია), სადაც უცხოური კომპანიებისათვის მოქმედებს სპეციალური სავალუტო, საგადასახადო და ორგანიზაციული შეღავათები. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია კი (OECD) ოფშორულ ზონებს აღწერს, როგორც ადგილს, რომელიც გვაძლევს საშუალებას, თავი ავარიდოთ გადასახადებს.

იმ სახელმწიფოს სტრატეგიული ინტერესები, რომელიც უშვებს თავის ტერიტორიაზე ოფშორის არსებობას, ჩვეულებრივ, სამ ჯგუფად იყოფა:

1. ეკონომიკური მიზნები: უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა, მთელი ქვეყნის ეკონომიკაში ან მის ცალკეულ რეგიონში სავალუტო შენატანების ზრდა სარეგისტრაციო მოსაკრებლის ხარჯზე.

2. სოციალური მიზნები: მთელი ქვეყნის ან მის შემადგენლობაში მყოფი კონკრეტული ტერიტორიის განვითარების დაჩქარება, მოახლოების დასაქმებისა და შემოსავლის დონის ამაღლება, ორგანიზაციის, მართვის, ფინანსური სფეროს მსოფლიო გამოცდილების შესწავლა და დანერგვის შედეგად მარალკვალიფიციური სამუშაო ძალის ფენის შექმნა.

3. სამეცნიერო-ტექნიკური მიზნები: მოწინავე უცხოური ტექნოლოგიების დანერგვა, უპირველესად, ინფორმაციული, თანამედროვე კავშირგაბმულობისა და საბანკო საქმის სფეროში.

ბევრ წყაროში, ოფშორული ზონა თავისუფალი ეკონომიკური ზონის განსაკუთრებული სახედ განიხილება, თუმცა აუცილებელია გავავლოთ მკაფიო ზღვარი მათ შორის: თავისუფალი ეკონომიკური ზონა ქვეყნის კონკრეტულ ტერიტორიაზე საქმიანობისთვის აწესებს შეღავათებს, რაც მოცემული გეოგრაფიული ერთეულის ეკონომიკურ განვითარებას ემსახურება, მაშინ როდესაც ოფშორული ზონის შეღავათები ძირითადად მთელს იურისდიქციას მოიცავს და ისეთ საქმიანობას ეხება, რომელიც იურისდიქციის გარეთ ხორციელდება.

თანამედროვე მსოფლიოში არსებული ოფშორული ზონების ზუსტი რაოდენობა არაა დადგენილი, მაგრამ საერთაშორისო კლასის ცნობილი კომპანიები 200-ზე მეტ ოფშორული იურისდიქციის არსებობაზე მიუთითებენ, ხოლო სეკრეტარული კომპანიები საუბრობენ დღეისათვის მათ განკარგულებაში არსებული და ხელმისაწვდომ 1000-ზე მეტი ოფშორული ზონის შესახებ.

ოფშორული იურისდიქციები განსხვავდებიან დანესებული შეღავათების ხასიათისა და დონის მიხედვით. მაგალითად, აშშ, გერმანია და შვეიცარია აწესებს მკაცრ მოთხოვნებს ოფშორული კომპანიების მიმართ (დიდი სადამფუძნებლო კაპიტალი, გამკაცრებული ანგარიშგება, ფინანსური ოპერაციების გამჭვირვალობა). ჰიბრალტარში ოფშორული ფირმის გახსნისათვის აუცილებელია წარადგინოთ ბანკში ანგარიშის დამადასტურებელი დოკუმენტები და ბანკის რეკომენდაცია. ბევრი კუნძულოვანი ოფშორული იურისდიქცია, როგორც წესი, მაქსიმალურად ლიბერალურია. ისინი ძირითადად ორიენტირებულნი არიან კომპანიებიდან ყოველწლიური შენატანების მიღებაზე და ხშირად ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოებასაც არ ითხოვენ (ბაჰამის, მარშალის, კაიმანის კუნძულები). ქვეყნების დიდ ნაწილში არსებობს შეზღუდვები არარეზიდენტი კომპანიების საქმიანობაზე. თუ დაცული არ იქნება განსაზღვრული პირობები, მაშინ ოფშორულ ფირმებს მოუწევთ იგივე ოდენობის გადასახადების გადახდა რაც რეზიდენტ კომპანიებს.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია აწარმოებს იმ სახელმწიფოების და ტერიტორიების სიას, რომლებიც არ გასცემენ ინფორმაციას საგადასახადო და ფინანსურ ოპერაციებზე. დღეს ამ სიაში 7 ქვეყანა შედის:

ანდორა, ლიბერია, ლიხტენშტეინი, მარშალის კუნძულები, მონაკო, ნაურუ და ვანუატუ. ამ სახელმწიფოების მიმართ ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოები იყენებენ ფინანსურ და ეკონომიკურ სანქციებს. ფულის გათეთრების წინააღმდეგ საერთაშორისო ჯგუფს შავ სიაში შეაქვს ყველა ის ქვეყანა, რომელიც არ ანხორციელებს აქტიურ ბრძოლას ფულის გათეთრების წინააღმდეგ. დიდი შვიდეულის ქვეყნების მხარდაჭერით შექმნილი ფინანსური სტაბილურობის ფორუმი, რომელიც სისტემატურად აქვეყნებს ოფშორული ზონების საიმედოობის რეიტინგს. მთავარ კრიტერიუმს გამჭვირვალების დონე წარმოადგენს, ანუ საიმედოდ მიიჩნევა ოფშორი, სადაც არ არსებობს საბანკო საიდუმლოება, განვითარებულია მაკონტროლებელი ორგანოები და კანონმდებლობა.

ბოლო პერიოდში ბევრი ოფშორული იურისდიქცია საერთაშორისო ორგანიზაციების ზეწოლით იძულებული გახდა გადაესინჯა პოლიტიკა არარეზიდენტების მიმართ. მთელი რიგი ქვეყნების კანონმდებლობა, რომლებიც ტრადიციულად პოპულარულ ოფშორულ ზონებად ითვლებოდა, მნიშვნელოვნად გამკაცრდა. შესაბამისად ბევრი ფირმა რეგისტრირებული ამ ქვეყნებში იძულებული გახდა შეეცვალა ბაზირების ადგილი.

ოფშორული კომპანიების სპეციფიკა:

გავრცელებულია მოსაზრება, რომ ოფშორული კომპანია მხოლოდ ქალაქდზე არსებული საწარმოა და იგი წარმოადგენს ანგარიშს ბანკში. ამ ანგარიშს ელექტრონული საშუალებებით მართავს ცრუმაგიერი პირი, რომლის სახელზე რეგისტრირებული დოკუმენტები ინახება სეკრეტარულ კომპანიაში. მიუხედავად ამისა, ხშირ შემთხვევაში, ოფშორული კომპანიები ჩვეულებრივი წესით მუშაობენ და სხვა ფირმებისაგან მხოლოდ დაბეგვრისა და კონფიდენციალობის დონით განსხვავდებიან. ამასთან, ოფშორულ კომპანიას შეიძლება ჰყავდეს შვილობილი კომპანიები ქვეყანაში, რომელშიც განახორციელებს რეალურ საქმიანობას.

იურიდიული თვალსაზრისით ოფშორული კომპანია პრინციპულად არაფრით განსხვავდება სხვა საწარმოებისაგან. ის წარმოადგენს სამართლებრივი ურთიერთობების სრულუფლებიან სუბიექტს და შეუძლია დადოს გარიგებები სხვა იურიდიული პირების თანასწორად. მიუხედავად ამისა, ოფშორული კომპანია არ არის იურიდიული ტერმინი. კანონში, რომლის საფუძველზეც ხდება მოცემული ტიპის ფირმების რეგისტრაცია, ისინი შეიძლება განისაზღვროს, როგორც არარეზიდენტები, გადასახადებისაგან განთავისუფლებული ან საერთაშორისო კომპანიები.

მაგალითად, 2020 წლიდან საქართველოში განისაზღვრა „საერთაშორისო საწარმოს სტატუსის“ და ჩამოყალიბდა მისი მინიჭების კრიტერიუმები. საქართველოს მთავრობის გადაწყვეტილებით, ამ სტატუსს იღებენ ის კომპანიები, რომლებიც IT და საზღვაო სფეროში საქმიანობენ და საქართველოდან უცხოეთში აწვდიან IT სერვისს ან ახორციელებენ საზღვაო გადაზიდვებს. ამ სტატუსის კომპანიე-

ბი სპეციალური საგადასახადო შეღავათებით სარგებლობენ. საერთაშორისო კომპანიაში დაქირავებით მუშაობის შედეგად მიღებული შემოსავალი 5%-ით იბეგრება ნაცვლად 20 %-სა, ასევე, საერთაშორისო კომპანიის მოგების გადასახადის განაკვეთი 5%-ია ნაცვლად 15-სა.

იმისათვის, რომ საქართველოს სანარმოს მიენიჭოს საერთაშორისო კომპანიის სტატუსი:

- უნდა ჰქონდეს ნებადართული საქმიანობის არანაკლებ 2 წლის გამოცდილება
- შეიძლება იყოს არარეზიდენტი სანარმოს წარმომადგენელი საქართველოში, თუ ამ არარეზიდენტ სანარმოს აქვს ნებადართული საქმიანობის არანაკლებ 2 წლის გამოცდილება;
- შეიძლება ჰყავდეს 50%-ზე მეტი წილის მქონე პარტნიორი სანარმო/ები და ამ პარტნიორს/ებს აქვს ნებადართული საქმიანობის არანაკლებ 2 წლის გამოცდილება.

საერთაშორისო კომპანიის სტატუსი მქონე ფირმების სია:

- შპს „Integration Point Georgia“
- შპს „მრკტ. კომ“
- შპს „ჯორჯიან სერვის გრუპი-2007“
- შპს „EM კონსულტაციები და პროგრამული უზრუნველყოფა, EMCos“
- შპს „არკას ჯორჯია“
- შპს „სმარტ ჰაბ“
- უცხოური სანარმოს ფილიალი (წარმომადგენლობა) „aMind Georgia the Branch of aMind Solutions LLC“
- შპს „TERO MARITIME AGENCY“
- შპს „ვებიზ ინტერ ნეიშენელი“
- შპს „სინგულარ ჯგუფი“

ოფშორული კომპანიის რეგისტრაციით დაკავებულები არიან სეკრეტარული ფირმები, სარეგისტრაციო აგენტები, ხოლო რეგისტრაციის პროცესისთვის აუცილებელია მითითებული იქნას სასურველი იურისდიქცია, საწესდებო კაპიტალის მოცულობა და ფორმირების მეთოდი, ფირმის სახელწოდება და სხვა მონაცემები, რომლებსაც შემდომში აგენტი ამოწმებს და გადასცემს უცხოური ქვეყნის სარეგისტრაციო პალატაში. ოფშორული ფირმების რეგისტრაციასთან დაკავშირებული მომსახურების განვების განცხადებები შეიძლება ბევრ საქმიან საიტზე, ბლოგსა ან სოციალურ მედიაგვერდებზე ვიხილოთ, ხოლო ფასები ასეთ მომსახურებაზე მნიშვნელოვნად შემცირდა. ოფშორული ფირმის შეძენა საშუალოდ 500 აშშ დოლარად არის შესაძლებელი.

ოფშორული კომპანიები სხვადასხვა მიზნით იქმნება, რომელთაგანაც აღსანიშნავია: დაბეგვრის ოპტიმიზაცია, საერთაშორისო იმიჯის შექმნა, ბიზნესის რეალური მფლობელის შესახებ ინფორმაციის დაფარვა, კაპიტალის საზღვარგარეთ გატანა და მასზე საკუთრების უფლების დაცვა.

1. დაბეგვრის ოპტიმიზაცია – კომპანიის ისეთ იურისდიქციაში შემქმნით, რომელსაც აქვს ხელსაყრელი საგადასახადო კანონები, ფიზიკურ პირს და ბიზნესს შეუძლია კანონიერად შეამციროს საგადასახადო ტვირთი. ეს შეიძლება მიღწეული იქნას სხვადასხვა სტრატეგიების მეშვეობით. ამ დროს ბიზნესმენის მოტივია: „რატომ გადავიხადო მეტი, თუ შემიძლია საერთოდ არ გადავიხადო“. მაგალითად, ერთდღიანი ფირმების გახსნა გადასახადების მინიმიზაციის მიზნით კანონდარღვევაა, ხოლო ოფშორული კომპანიების მეშვეობით ეს სრულიად ლეგალური გზით მიიღწევა. როგორც აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე ლ. ხენდი აღნიშავს – „ყველა ადამიანს აქვს უფლება ისე წარმართოს საქმიანობა, რომ მინიმუმამდე დაიყვანოს გადასახადები და არავინაა ვალდებული, ფინანსთა სამინისტროს ასიამოვნოს საკუთარი ბიზნესის ხარჯზე“.

გარდა ამისა, ოფშორულ კომპანიებს შეუძლიათ ხელი შეუწყონ საგადასახადო დაგეგმვის სტრატეგიებს, როგორცაა გადასახადების გადავადება ან გარკვეული ტიპის გადასახადების თავიდან აცილება. საინტერესო ფაქტია ისიც, რომ გადასახადებისგან თავის დაღწევის მცდელობები შუა საუკუნეებში ფიქსირდება. გადასახადების დაწესების შემდეგ ძველ საბერძნეთში ვაჭრებმა საქმიანობა სხვა კუნძულებზე განაგრძეს. მსგავსი შემთხვევა განმეორდა 15 საუკუნის ინგლისშიც და არაერთ სხვა ტერიტორიაზეც. ვინაიდან ადამიანები ყოველთვის ცდილობდნენ სრული მოგების მაქსიმალურად შენარჩუნებას და დაბეგვრების თავიდან აცილებას.

დღესდღეობითაც ისეთი ცნობილი ფირმები რგორიცაა „BMW“, „Apple“- ცნობილია საგადასახადო ოპტიმიზაციის სტრატეგიით, როგორც „Double Irish with a Dutch Sandwich“. ეს გულისხმობს ირლანდიური შვილობილი კომპანიების მეშვეობით, ირლანდიის დაბალი გადასახადის განაკვეთის გამოყენებასა და საგადასახადო ვალდებულების კიდევ უფრო შემცირებას. კიდევ ერთი მაგალითია „Amazon“, იგი იყენებს სხვადასხვა ოფშორულ საგადასახადო ოპტიმიზაციის სტრატეგიებს, მათ შორის შვილობილი კომპანიების შექმნას საგადასახადო მეგობრულ იურისდიქციებში, როგორცაა ლუქსემბურგი და კაიმანის კუნძულებზე. მას კომპანიის მოგება ამ შვილობილ კომპანიებზე გადააქვს, რითაც ამცირებს მთლიან საგადასახადო ანგარიშს. ამ სიაში სხვა მრავალი კომპანია შედის, მაგალითად: Nike, Walmart, Google, PepsiCo.

დაბეგვრის ოპტიმიზაციის ფირმები აქტიურად იყენებენ ეგრეთწოდებულ ტრანსფერულ ფასწარმოქმნას (transfer pricing). ამ დროს მწარმოებელი კომპანია მაღალი გადასახადების მქონე ქვეყნაში თავის პროდუქციას ოფშორულ ფირმას მიჰყიდის დაბალ ფასად, ოფშორული კომპანია კი შემდგომში რეალურ ფასად გაყიდის საქონელს. ამგვარად, მოგება თავს მოიყრის ოფშორულ ზონაში და დაბალი განაკვეთით იბეგრება. თუ გვსურს ოფშორული ფირმა (მაგალითად, ამერიკული კომპანია დელავერის შტატიდან) გამოვიყენოთ, როგორც გადასახადების ოპტიმიზაციის სქემის რგოლი, აუცილებელია დავარეგისტრიროთ უცხოური შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (FLLC). ამ შემთხვევაში შემოსავლები არ დაიბეგრება აშშ-ის ტერიტორიაზე იმ პირობით, თუ მისი წყარო იმყოფება ქვეყნის იურისდიქციის გარეთ. მაგალითად, თუ თქვენ ყიდულობთ საქონელს

გერმანიაში და ყიდით საქართველოში, ამერიკაში რეგისტრირებული (FLLC) გერმანული ფირმის კონტრაგენტად გამოყენების და შემდეგ საქონლის საქართველოში გაყიდვით მთელი შემოსავალი თავს მოიყრის ოფშორში და არ დაიბეგრება. უნდა აღინიშნოს, რომ დიდი ბრიტანეთის მთავრობის მონაცემებით, „არაკეთილსინდისიერი“ ოფშორების გამო დიდი ბრიტანეთი წელიწადში დაახლოებით 5 მლრდ. ფუნტი სტერლინგის გადასახადებს კარგავს.

2. საერთაშორისო იმიჯის შექმნა. ოფშორული კომპანიების კიდევ ერთი მიზანია საერთაშორისო იმიჯის შექმნა. იმიჯის შექმნას განსაკუთრებით მნიშვნელოვან აქვს იმ ბიზნესებისთვის, რომლებიც ცდილობენ საერთაშორისო კლიენტების, ინვესტორების ან პარტნიორების მოზიდვას. ისინი იმიჯის ასამაღლებლად იყენებენ სხვადასხვა ხერხს. მაგალითად, ფიზიკურ პირს შეუძლია ფირმა დაარეგისტრიროს რომელიმე ოფშორულ იურისდიქციაში, ხოლო ოფისი დაარსოს სხვა ადგილას, მაგალითად ლონდონში და იქვე შექმნას საბანკო ანგარში. ამის შემდეგ ფირმა გარეგნულად გამოიყურება როგორც ბრიტანული. არსებობს იმიჯის ამაღლების სხვა საშუალებებიც. მაგალითად, თანამედროვე სექტორში ოფშორული კომპანიის განთავსება ხდება არა პირველ (ხილულ) დონეზე, არამედ მეორე (შენიშნულ) დონეზე. პირველ დონეზე უნდა ფიგურირებდეს პრეზენტაბელური, საიმედო ქვეყანაში (დანია, ესპანეთი, ინგლისი, კანადა და ა.შ.) რეგისტრირებული ფირმა. ამ პრეზენტაბელური ფირმის მფლობელად გვევლინება ოფშორული კომპანია, რომელიც შეღავათიანი პირობების მქონე ტერიტორიაზეა რეგისტრირებული. ფინანსური ოპერაციები ასეთი პრეზენტაბელური ფირმების მეშვეობით, როგორც წესი, ხორციელდება ოფშორულ კომპანიასთან სააგენტო შეთანხმების საფუძველზე. მიუხედავად მნიშვნელოვანი თანხისა, რომელიც ამ გზით საიმედო ფირმაზე გაივლის, უკანასკნელი გადასახადს იხდის საკომისიოდან, რაც მთლიანი ბრუნვის მხოლოდ რამდენიმე პროცენტს შეადგენს.

3. ბიზნესის რეალური მფლობელის შესახებ ინფორმაციის დამალვა. ოფშორებს ხშირად იყენებენ, როგორც მოქმედი და ყოფილი პოლიტიკოსები, ისე სახელმწიფო მოხელეები, რომლებსაც ბიზნეს საქმიანობა ეკრძალებათ/ეზღუდებათ ან სიმდიდრის გამოჩენა არ უნდათ. ამის ნათელი მაგალითი იყო „საგამოძიებო ჟურნალისტების საერთაშორისო კონსორციუმის“ მიერ 2016 წლის აპრილში გამოქვეყნებული „პანამის დოკუმენტები“. ოფშორული კომპანიების კონფიდენციალური ბაზის დოკუმენტების მოპოვების საფუძველზე, ცნობილი გახდა, რომ ასზე მეტი, მათ შორის მოქმედი პოლიტიკოსი, ოფშორულ კომპანიებს გადასახადებისგან თავის ასარიდებლად და „ფულის გასათეთრებლად“ იყენებდა. აქედან გამომდინარე ოფშორული ფირმების გახსნა ძირითადად ისეთ ქვეყნებში ხდება, სადაც დიდია კორუფციის დონე და ნაკლებადაა ადამიანთა უფლებები დაცული. იმისათვის, რომ დაიმალოს ინფორმაცია მფლობელის შესახებ, ოფშორულ ბიზნესში იყენებენ მართვის ისეთ ხერხებს, რომელიც შესაძლებელს გახდის მთლიანად ან თითქმის მთლიანად ამოიძიკვოს მისი სახელი საბუთებიდან (მაგალითად, აქციები წარმდგენზე). ხშირად ამისათვის იყენებენ ნომინალურ აქციონერებს (თუ ამის საშუალებას იძლევა ოფშორული ტერიტორიის კანონმდებლობა) და ნიშნა-

ვენ ნომინალურ დირექტორებს (პრეზიდენტებს). ნომინალური აქციონერები საბუთებით გვევლინებიან ოფშორული კომპანიის დამფუძნებლებად, მაგრამ არ გააჩნიათ აქციების განკარგვის უფლება. იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული პრეტენზიები ასეთი აქციონერების მხრიდან, მათ ხელი უნდა მოაწერონ დეკლარაციას აქციების განკარგვაზე უარის თქმის შესახებ დამფუძნებლის სასარგებლოდ. ამგვარად, ოფშორული ტერიტორიის კანონმდებლობა დაცული იქნება, ხოლო რეალური მფლობელის სახელი არ შევა რეესტრში. ნომინალური დირექტორის (პრეზიდენტის) თანამდებობაზე ხშირ შემთხვევაში ინიშნება იმ კომპანიის თანამშრომელი, რომელიც ოფშორულ ტერიტორიაზე ანხორციელებს სარეგისტრაციო მომსახურებას. მისივე მონაცემები მიენიჭება სარეგისტრაციო ორგანოს. ნომინალური დირექტორის (პრეზიდენტის) უფლებების შეზღუდვისათვის, როგორც წესი, გამოიყენება „უარის წერილი“ – მის მიერ ხელმოწერილი განცხადება განთავისუფლების შესახებ თარიღის დასმის გარეშე, რომელიც მესაკუთრესთან ინახება. თუ მესაკუთრეს სურს კომპანია მართოს თავისი სახელით, ამ შემთხვევაში მასზე გამოწერენ მინდობილობას. აუცილებლობის შემთხვევაში სეკრეტარულ კომპანიას შეუძლია უზრუნველყოს სრული ნომინალური მომსახურება. ეს მომსახურება გულისხმობს, რომ მის მიერ დაქირავებული ოფშორული ფირმის თანამშრომლები არა მხოლოდ ნომინალურად ირიცხებიან, არამედ რეალურადაც მუშაობენ – ამზადებენ დოკუმენტებს, ხელს აწერენ კონტრაქტებს, ხვდებიან კონტრაგენტებს და ა.შ.

ზოგიერთი ბიზნესმენისათვის ოფშორის გამოყენების მთავარი მოტივატორი კონფიდენციალობა და ფულის წარმომავლობის გადამოწმების დაბალი სტანდარტებია, თუმცა, ეს იმავდროულად ფულის „გათეთრების“ შესაძლებლობასაც ამარტივებს. როგორც უკვე ვახსენე, ოფშორში დარეგისტრირებულ კომპანიების მეშვეობით, პიროვნებებს შეუძლიათ ისე აწარმოონ აქტიური ბიზნეს საქმიანობა, რომ მათი ვინაობა ცნობილი არ გახდეს. „paradise papers“ – ის ცხადჰყო, თუ როგორ ახერხებენ ძლევამოსილი ადამიანები ფინანსური საიდუმლოებებისა და გადასახადების დამალვას. გავრცელებულია ინფორმაცია, რომ ამ მასალებში ბრიტანეთის გაერთიანებული სამეფოს დედოფალის, ელისაბედის, სახელი ფიგურირებდა. აქედან გამომდინარე ოფშორული ბიზნესი ხშირად ზრდის კრიმინალური ფულის ლეგალიზაციის შემთხვევებს, ამით კი საბოლოო ჯამში ზარალდება მრავალი სახელმწიფო და მთლიანად ეკონომიკა.

4. კაპიტალის საზღვარგარეთ გატანა და მასზე საკუთრების უფლების დაცვა. კაპიტალის საზღვარგარეთ გატანა და მასზე საკუთრების უფლების დაცვა. ოფშორული ფირმების გამოყენება მნიშვნელოვნად ამარტივებს დიდი თანხების საზღვარგარეთ გატანის პროცესს. მაგალითად, ქართულ საწარმოს შეუძლია შექმნას ოფშორული კომპანია, გააფორმოს მასთან მომსახურების განევის ან სესხის ხელშეკრულება და რეგულარულად გადარიცხოს მომსახურების ღირებულება ან სესხის პროცენტები. ამას გარდა, აქციების და სხვა აქტივების ოფშორულ კომპანიაზე გაფორმება წარმოადგენს საკუთრების უფლების დაცვის ინსტრუმენტს. ოფშორული ფირმისათვის აქტივების ჩამორთვევა სასამართლო გა-

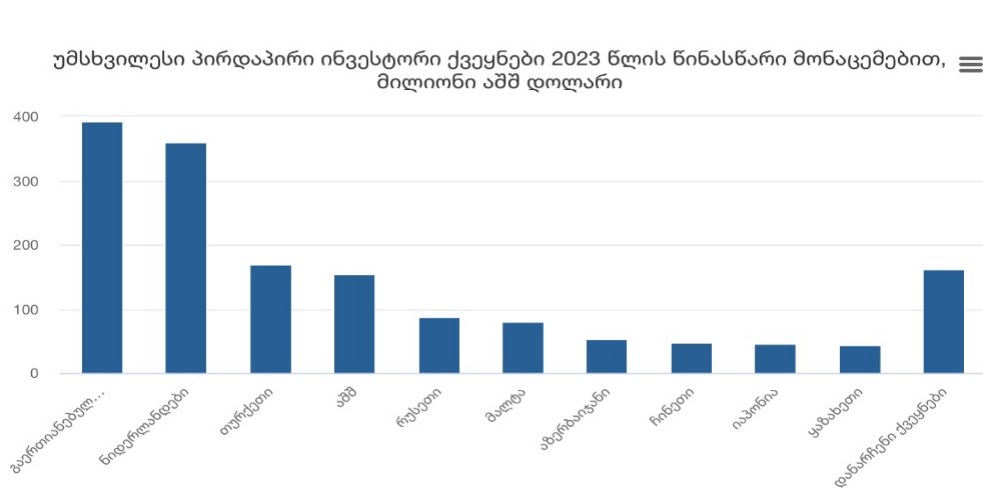
დანყვეტილებითაც კი რთულია. ამისათვის საჭიროა მისი მესაკუთრის დადგენა (ამის გაკეთება, როგორც უკვე აღვნიშნეთ საკმაოდ რთულია), რის შემდეგაც სასამართლო აღმასრულებლებმა უნდა მოძებნონ ის და აიძულონ აქტივები გადასცეს ახალ მფლობელს. ოფშორულ კომპანიებთან სასამართლო დავების წარმოება საზღვარგარეთ არის საჭირო, რაც დამატებით ბარიერს წარმოადგენს. აქტივების დაცვის მიზნით ხშირად იქმნება ოფშორული კომპანიების მთელი ჯაჭვი (ერთი ოფშორული ფირმა ეკუთვნის მეორეს, მეორე – მესამეს და ა.შ.). შედეგად აქტივების რეალური მფლობელის დადგენა და მისთვის პრეტენზიის წარდგენა შეუძლებელი ხდება.

საქართველოს გამოწვევები:

საქართველოში მრავალი ოფშორული ან მისი შვილობილი კომპანია ოპერირებს, რომელთა შორის ბევრი ეკუთვნის მნიშვნელოვან ინფრასტრუქტურის, სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებისა და ენერგეტიკის დარგებს. ოფშორული კომპანიებიდან საკმაოდ მნიშვნელოვანი თანხა შემოდის, როგორც კერძო პროექტებში, ისე სახელმწიფოს დაფინანსებულ პროექტებში. საქსტატის მონაცემებით 2023 წელს საგადასახადო ნავსაყუდლებიდან საქართველოში ყველაზე დიდი პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია შემოვიდა გაერთიანებული სამეფოდან და ნიდერლანდებიდან, ასევე თვალსაჩინოა მალტიდან შემოსული ინვესტიციები. ოფიციალური სტატისტიკიდან რატომღუნდა რთულია ზუსტად გამიჯნო რამდენი შემოდის ოფშორებიდან. მითუმეტეს, როცა მხოლოდ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებია აღრიცხული ქვეყნების მიხედვით და სხვა სახის ინვესტიციებზე მსგავსი ინფორმაცია არ გვაქვს.

დიაგრამა 1

საქართველოში უცხოეთიდან შემოსული პირდაპირი ინვესტიციები

2024 წლის 19 აპრილს საქართველოს პარლამენტმა შეიტანა ცვლილება საგადასახადო კოდექსში. ცვლილება გულისხმობს იმას რომ ოფშორულ ქვეყნებში რეგისტრირებული საწარმოს ეძლევა შესაძლებლობა, ისარგებლოს გარკვეული შეღავათებით, თუკი იგი აქტივებს საქართველოში რეგისტრირებულ საწარმოს გადასცემს. შეღავათების თანახმად კი აქტივების შემომტანი საწარმო ან ფიზიკური პირი გათავისუფლებულია მოგების (15%) ან საშემოსავლო (20%) გადასახადისგან და ასევე, აქტივების შემოტანა თავისუფლდება იმპორტის გადასახადისგან. საქართველოში რეგისტრირებული საწარმო, კი რომელიც აქტივებს მიიღებს, ამ ქონებაზე გათავისუფლდება ქონების გადასახადისგან 2030 წლის 1 იანვრამდე, რომლის განაკვეთიც 1%-ს შეადგენს. ზემოაღნიშნული შეღავათებით სარგებლობის წინაპირობაა, რომ აქტივების შემომტანი პირი ან პირთა ჯგუფი უნდა ფლობდეს, როგორც უცხოური საწარმოს, ასევე საქართველოში რეგისტრირებული საწარმოს 100%-იან წილს. ამ ცვლილების მომხრეები აცხადებენ, რომ გადასახადებისგან ერთჯერადი გათავისუფლება შეღავათიანი დაბეგვრის მქონე ქვეყანაში რეგისტრირებული უცხოური საწარმოდან აქტივების საქართველოში გადმოტანის პროცესს წაახალისებს, რაც საბოლოოდ გაზრდის საქართველოში გამჭირვალობას, ინვესტიციასა და ქონებას. ამ აზრს არ ემხრობა ბევრი ეკონომიკის ექსპერტი და მათ შორის საქართველოს პრეზიდენტიც. სალოზე ზურაბიშვილმა 2024 წლის 3 მაისს ახალ კანონპროექტს ვეტო დაადო. ასევე პარლამენტის ვებგვერდზე გამოქვეყნდა მოტივირებული შენიშვნები.

პრეზიდენტი მიუთითებს, რომ ეს კანონი წარმოშობს მთელ რიგ რისკებს საქართველოს საინვესტიციო სტატუსის შესახებ. შენიშვნებში აღნიშნულია ისიც, რომ დარგის ექსპერტთა აზრით, ეს შეღავათი ოფშორებში გატანილი „შავი ფულის“ გადმოტანის შესაძლებლობას აჩენს და რომ, კანონი აწესებს დისკრიმინაციულ მიდგომას ინვეტორების ადგილწარმოშობის მიხედვით-როდესაც ოფშორული ზონის პირი შეღავათით სარგებლობს, სხვა ქვეყანაში დაფუძნებულ პირებს გადასახადების გადახდა უწევთ. შესაბამისად კანონპროექტის ცვლილებამ ფართო გამოხმაურება გამოიწვია.

ზემოთ ნახსენები ცნობილი „პანამის“ დოკუმენტებით თუ ვიმსჯელებთ, ამ ცვლილებით პოტენციური მოსარგებლეები შეიძლება იყვნენ: პაატა ვადაჭკორია) – International Fuel Service Corp. (მფლობელი); კახაბერ ნინუა (– Adprojects Inc. (საბჭოს წევრი), Iramar Holding Limited (POA); თეიმურაზ გერსამია (01008004463) – Bexerton Ltd (მფლობელი); ზაზა გოდელაშვილი (– LINDOS INTERNATIONAL LTD. (წილის მფლობელი); დავით ხიდაშელი) – INFORMAP WORLDWIDE LIMITED -EX-HESDAN LIMITED (წილის მფლობელი); მიხეილ გოგლიჩიძე HARMON PREMIER LTD. (მფლობელი); მიხეილ ლელაშვილი PERSONAL ADVISERS & CO. (დირექტორი); ბორის თორდია () – H.B.M Global LIMITED (წილის მფლობელი); თეიმურაზ ქორქაშვილი (– FOL TRADING CORP. (წილის მფლობელი); თამაზ კირეულიშვილი – FOL TRADING CORP., DONROY COMPANY INCORPORATED (წილის მფლობელი); თამაზ ჯახუტაშვილი () – ILKLEY OVERSEAS LIMITED, BVI (წილის მფლობელი); ზურაბ ნიჟარაძე (ILKLEY

OVERSEAS LIMITED (წილის მფლობელი); თამაზ ჩხიკვიშვილი () – GRUPO ALIMENTARE S.A. (მფლობელი); გურამ მოქია) – EDENVALE VENTURES LTD. (დირექტორი); გიორგი ლაშხი () – CLAREN VENTURES LTD. (დირექტორი); თამაზ ნიჟარაძე (– ELENCO HOLDINGS INC., DESTON COMPANY S.A. (POA); გიორგი ექვთიმიშვილი) – Rominvest Trading Corp. (POA); ქეთევან ნაცვლიშვილი () – Horizon Group limited, NDI Enterprises Limited – დირექტორი; გოჩა ხანდოლიშვილი (– SAMPOR GLOBAL CORP. (წილის მფლობელი); პაატა ჩხეიძე) – Rominvest Trading Corp. (POA) ნიკოლოზ ასანიძე (– MOOVEN INTERNATIONAL S.A., Velsan Trading Corp. (POA); ალექსანდრე ლაცაბიძე) – Rominvest Trading Corp. (POA); გიორგი ქურდაძე () – FELMARK TRADING INC. (POA); ნიკოლოზ ქურდაძე (– FELMARK TRADING INC. (POA); თეიმურაზ კვერნაძე () – GENOVA MANAGEMENT LTD. (წილის მფლობელი); ილია ცინცაძე) – Deston Company S.A. (წარმომადგენელი); ვაჟა კეჭაყმაძე () – INTERDRILLINGSERVICE LTD (ადმინისტრატორი); ნინო კიკვაძე (1) – PONTOS ENERGY LIMITED (დირექტორი); ალექსანდრე ნიკოლაიშვილი () – BLENVILLE REAL ESTATES LTD. (წილის მფლობელი); ზაზა ლეჟავა) – BETLEY PACIFIC LIMITED (წილის მფლობელი); კობა საძაგლიშვილი () – Smod Equites Corp. (POA); დავით ბერიშვილი (62004011102) – SUPERLINE HOLDINGS LTD; B.V.I. (POA); თეიმურაზ კვერნაძე – GENOVA MANAGEMENT LTD. (წილის მფლობელი); დავით კეჩხუაშვილი – BETLEY PACIFIC LIMITED (დირექტორი). ამ პირთა სია „ფორბსის“ საიტზეა განთავსებული.

დასკვნა

შეიძლება ითქვას, რომ ოფშორული იურისდიქციები ხელს უწყობს გარკვეული წრეებისათვის მოგების გადიდებას კანონის დაურღვევლად, გადასახადების თავიდან აცილების მეშვეობით, ამასთან ხშირად ეკონომიკური განვითარების შემაფერხებლად და შავი ბიზნესის წამახალისებლად გვევლინება. ოფშორული ფირმების გახსნა ძირითადად ისეთ ქვეყნებში ხდება, სადაც დიდია კორუფციის დონე, ეს კი საბოლოოდ კრიმინალური საქმიანობის ხელშემწყობი ხდება. ამიტომ, აუცილებელია, საერთაშორისო ორგანიზაციების რეკომენდაციების გათვალისწინება, რაც საგადასახადო და ფინანსურ გამჭვირვალობას უზრუნველყოფს. ასევე აუცილებელია მთავრობის მხრიდან გადასახადების დამალვისა და ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის რეალური აქტივაცია.

კანონპროექტი, რომელიც ითვალისწინებს ოფშორებიდან შემოტანილი ქონების დაბეგვრისაგან განთავისუფლებას, ვერ უზრუნველყოფს აქტივების რეალურ მოდინებას და შესაბამის ეკონომიკურ ეფექტებს, რადგან ეს აქტივები რეალურად არ იმყოფება მათი რეგისტრაციის ოფშორულ იურისდიქციაში. აღნიშნული კანონპროექტი უზრუნველყოფს მხოლოდ ოფშორული აქტივების რეგისტრაციის ადგილის შეცვლას და მათი მფლობელებისათვის დამატებით შეღავათებს, მეორეს მხრივ არათანაბარ პირობებში ჩააყენებს რეალურ უცხოელ ინვესტორებს,

რომლებსაც რეალური აქტივები, ცოდნა, სამეწარმეო გამოცდილება და წარმატებული ბიზნესმოდელები შემოაქვთ საქართველოში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ოფშორები საქართველოში <https://transparency.ge/ge/blog/opshoruli-kompaniebi-sakartveloshi-biznes-interesebi-da-korupciis-riskebi>,
2. <https://www.transparency.ge/ge/blog/opshorebi-da-sakartvelo>
3. <https://bm.ge/news/romeli-kompaniebi-floben-saertashoriso-kompaniis-statuss---sruli-sia/115655>,
4. <https://www.businessinsider.ge/ka/ofshorebis-shesakheb-sakanonmdablo-tsvlilebebi-parlamentma-me-same-mosmenit-daamtkitsa>
5. <https://bm.ge/news/romeli-kompaniebi-floben-saertashoriso-kompaniis-statuss---sruli-sia/115655>
6. https://en.wikipedia.org/wiki/Panama_Papers#Disclosures
7. Forbes-ქართველები პანამის შავ ყუთში
8. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/191/pirdapiri-utskhouri-investitsiebi>
9. შ. შაბურიშვილი – „ოფშორი – ცრუ კომპანია, თუ ფირმის კონფიდენციალობა“ – ბიზნესი და კანონმდებლობა, ჟურნალი.

მცირე ბიზნესის განვითარების თანდასახიები საქართველოში

თამარ ქობალია

კვლევის მიზანია გავარკვიოთ მცირე და საშუალო ბიზნესის დღევანდელი მდგომარეობა და სამომავლო განვითარების პერსპექტივები საქართველოში, მათი ზემოქმედების დადებითი და ასპექტების გავლენა ქვეყნის ეკონომიკაზე. საქართველოს ეკონომიკურ წინსვლაში მნიშვნელოვან ნაწილს ასრულებს ვიდრე საწარმოთა ერთობლიობა. სწორედ ამ სექტორის ეფექტიან ფუნქციონირებაზე დამოკიდებული საბაზრო კონკურენცია, სამომხმარებლო ბაზრის გაჯერების ხარისხი, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა. მის ასეთ განვითარებას ის გარემოებაც ასტიმულირებს, რომ მცირე ბიზნესი ავლენს მოქნილობას, რაც ხასიათდება ბაზარზე მოთხოვნის სწრაფი რეაგირების უნარს, ცოდნის მაღალ დონეს, რესურსების მობილიზაციას, რათა მიაღწიოს მდგრად და ინოვაციურ განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: მცირე, საშუალო ბიზნესი, პერსპექტივები, ეკონომიკა, საბაზრო კონკურენცია, განვითარება, მოთხოვნა, ინოვაცია

შესავალი

ცნება „მცირე“ ბიზნესთან მიმართებით პირობითია. გაეროს კლასიფიკაციით, საწარმო, ფირმა, რომელშიც დასაქმებულია 500-ზე ნაკლები თანამშრომელი, შეიძლება მივაკუთვნოთ მცირე ბიზნესის კატეგორიას. ამდენად, მცირე საწარმო არის ფირმა, რომელსაც ფლობს დამოუკიდებელი მენარმე, არ წარმოადგენს დარგის დომინანტს და ამ დარგში არსებულ საწარმოებზე უფრო მცირეა.

მაშასადამე, ბიზნესის განვითარებას მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს და მისი საწყისი მცირე ზომებით შემოიფარგლება, რადგანაც თავდაპირველად არ ხორციელდებოდა მასიური წარმოება. ისტორიული წყაროებიდან ვიგებთ, რომ საქართველოში, ისევე როგორც სხვა ქვეყნებში, მენარმეობა მონათმფლობელური წყობილებიდან იღებს სათავეს. შრომის დანაწილების გაღრმავების კვალდაკვალ სულ უფრო მეტი საოჯახო წარმოების ფორმები ჩნდებოდა. საუკეთესო საქონელი საზღვარგარეთაც კი გაჰქონდათ. XII-XIII საუკუნეებში საქართველო ითვლებოდა ევროპა-აზიის მნიშვნელოვან სახელმწიფოდ, რომელსაც სავაჭრო ურთიერთობები ჰქონდა აზიის არაერთ სახელმწიფოსთან. საექსპორტო საქონელს წარმოადგენდა ბამბა, აბრეშუმი, ძვირფასი სამოსელი, ღვინო, თაფლი და ა.შ.

ევროპის ქვეყნებში მცირე ბიზნესის საწარმოები აწარმოებენ მშპ-ის ნახევარზე მეტს. აშშ-სა და გერმანიაში მცირე ბიზნესისი სფეროში იქმნება მშპ-ის 50-52%, საფრანგეთში 55-62%, იტალიაში 57-60%. ევროკავშირის ქვეყნებში-63-67%. არანაკლებ საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ სწორედ მცირე საწარმოზე მოდის დასაქმებულთა მოსახლეობის დიდი ნაწილი.

მცირე ბიზნესის ჩამოყალიბება საქართველოში ეტაპობრივად მიმდინარეობდა. ყველაფერი კი ყოფილ საბჭოთა კავშირში დაიწყო. 1980-იან წლებში სსრკ-ში მიღებულ იქნა კანონი „კორპორაციის შესახებ“ და „ინდივიდუალური საქმიანობის შესახებ“, რამაც ფაქტობრივად დააკანონა კერძო პირთა ინიციატივა და მენარმების საფუძვლები. ამ პერიოდში დაიწყო მცირე საწარმოების წარმოქმნა კოოპერატივების, ამხანაგობების, კერძო ინდივიდუალური საწარმოების და ფერმეულუ მეურნეობების და სხვა მიკროსტრუქტურების სახით.

მცირე ბიზნესის სტრუქტურა და ეკონომიკური დინამიკის მახასიათებლები საქართველოში

სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით საქართველოში 2008 წელს მცირე საწარმოთა 5% სახელმწიფო სექტორში ფუნქციონირებდა, ხოლო 95% კი არასახელმწიფო სექტორზე მოდიოდა. ეს განპირობებულია პრივატიზაციის პროცესის ეტაპობრივი განხორციელებით, რომელიც ჯერ კიდევ არ დასრულებულა. ასევე აღსაღნიშნია ისიც, რომ საქართველოში სახელმწიფო სექტორის მცირე საწარმოთა უმრავლესობა ორიენტირებულია დაცვისა და სოციალური მომსახურების სფეროს განვითარებაზე, ხოლო არასახელმწიფო სექტორს, მცირე საწარმოებიდან მაღალი ხვედრითი წილი უჭირავს ვაჭრობის, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო საქონლისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტის სფეროს.

მიუხედავად იმისა, რომ მცირე ბიზნესის საქმიანობის სფეროები მეტად ფართოა, მისი დიდი ნაწილი მომსახურების სფეროში საქმიანობს (თუმცა წარმოების პროცესში იქმნება ახალი ღირებულება, რაც წარმოადგენს ეკონომიკური წინსვლისა და ქვეყნის გამდიდრების საფუძველს.), მცირე წილი მოდის სოფლის მეურნეობაზე, სამთომოპოვებით მრეწველობაზე, გადამამუშავებელ მრეწველობაზე და მშენებლობაზე.

ზოგადად მცირე ბიზნესის როლი ქვეყნის ეკონომიკაში განისაღვრება ისეთი მაჩვენებლებით, როგორიცაა: მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა წილი, მშპ-ში მცირე ბიზნესის წილი, პროდუქციის წარმოებისა და ბრუნვის მაჩვენებლები მცირე ბიზნესში, მცირე ბიზნესის წილი ექსპორტში და ა.შ. დაკვირვება გვიჩვენებს გვიჩვენებს დინამიკაში მცირე ბიზნესის ისეთი ეკონომიკური მაჩვენებლები როგორიცაა პროდუქციის გამოსვლა, ბრუნვა, შრომის საშვალოთვიური ანაზღაურების ხდონე, მცირე ბიზნესში, ისევე როგორც მსხვილ ბიზნესში ზრდით ხასიათდება.

საქართველოში მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა მაღალი რიცხვი შეინიშნებოდა 2000 წელს, მთელს ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა 33,3%. 2002-2006 წლებში ეს მაჩვენებელი თითქმის უცვლელი იყო, 2007-2008 წლებში კი მკვეთრად დაეცა 18,7%-მდე, 2009 წელს 27%-ით გაიზარდა, 2010 წელს კი 9%-ით შემცირდა. აღნიშნული ცვლილებები არაერთი ფაქტორით იყო განპირობებული. ყველაზე თვალსაჩინო ცვლილება აგვისტოს ომის მიმდინარეობით აიხსნება. [ცეცხლაძე. 2012; 94]

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაში ძირითადი დაინტერესებული მხარეები არიან სახელმწიფო, მცირე და საშუალო მენარმეები, მსხვილი ბიზნესი, მუნიციპალიტეტები, ასოციაციები და სხვ. თითოეულ მათგანს საკუთარი უფლებამოსილების ფარგლებში შეუძლია ხელი შეუწყოს მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას, მის ჩართვას ღირებულებათა შექმნის ქსელში, იზრუნოს ღირებულების ზრდის ხელშეწყობის ბარიერების აღმოფხვრასა და სტაბილურობის გაძლიერებაზე. საქართველოში არსებული მცირე და საშუალო ზომის საწარმოების ბრუნვის დინამიკა მოცემულია ცხრილში. მასში ასახულია საქართველოში 2018-2024 წლებში საწარმოთა ზომის მიხედვით წლიური ბრუნვა.

წლები	საშუალო საწარმოები	მცირე საწარმოები
2018	18,543.2	25,179.1
2019	21,065.5	27,454.2
2020	20,484.6	27,169.3
2021	24,350.3	27,818.7
2022	20,018.4	37,842.7
2023	22,215.3	39,201.4
2024 I კვარტალი	6,152.7	8,235.1

შედარებით ახალი საქსტატის მონაცემებით კი, 2023 წლის IV კვარტალში ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა საშუალო რაოდენობა 741.0 ათასი კაციით განისაზღვრა, რაც გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელზე 6.9 პროცენტით მეტია. დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობიდან 43.1 პროცენტი ქალია, ხოლო 56.9 პროცენტი – კაცი. საქსტატის მონაცემებით, დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის 41.7 პროცენტი მსხვილ ბიზნესზე მოდის, 21.8 პროცენტი – საშუალოზე, ხოლო 36.4 პროცენტი – მცირე ბიზნესზე.

საანგარიშო პერიოდში, დაქირავებულთა მთლიანმა რაოდენობამ 699.5 ათასი კაცი შეადგინა (გასული წლის შესაბამისი პერიოდთან შედარებით 5.3 პროცენტით მეტი), ხოლო საწარმოთა მთლიანი დანახარჯები პერსონალზე 4 086.8 მლნ. ლარით განისაზღვრა (გასული წლის შესაბამისი პერიოდთან შედარებით 25.5 პროცენტით მეტი). 2023 წლის IV კვარტალში, ბიზნეს სექტორში დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალო თვიური ხელფასი 1 911.1 ლარს გაუტოლდა (გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელთან შედარებით გაზრდილია 313.2 ლარით), ხოლო მათ შორის ქალების ხელფასმა 1 487.0 ლარი შეადგინა (გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელთან შედარებით გაიზარდა 244.4 ლარით). საწარმოთა ზომის მიხედვით საშუალო თვიური ხელფასი შემდეგნაირია: საქართველოში შე-

მუშავებული კოდექსი, რომელიც განსაზღვრავს მცირე ბიზნესის კრიტერიუმებს განიმარტება შემდეგნაირად; მიკრობიზნესის სტატუსი ენიჭება მეწარმე ფიზიკურ პირს, რომელიც არ იყენებს დაქირავებულ შრომას, დამოუკიდებლად ეწევა ეკონომიკურ საქმიანობას და რომლის ჯამური ერთობლივი შემოსავალი არ აღემატება 30 ათას ლარს, მიკრობიზნესი თავისუფალია საშემოსავლო გადასახადისგან. საგადასახადო კოდექსში, რომელიც 2018 წელს მიიღეს შესულია ცვლილებები, რომელთა შესაბამისად, მცირე ბიზნესის სტატუსი ენიჭება მეწარმეებს, რომელთა ერთობლივი შემოსავალი წლის განმავლობაში იქნება 500 000 ლარამდე, ნაცვლად დღემდე არსებული 100 000 ლარისა. მცირე ბიზნესის დასაბეგრი შემოსავალი დაიბეგრება მინიმალური, ერთობლივი შემოსავლის 1%-იანი გადასახადით ნაცვლად 5% -ისა.

მცირე ბიზნესის განვითარებისთვის აუცილებელია განვითარდეს სოფლის მეურნეობა, ტურიზმი და მრეწველობა. ამ ბიზნესის განვითარება აუცილებელია ისეთ ადგილებში, სადაც დაუსაქმებელი მუშახელია, ამავე დროს ამ სფეროებს სჭირდება სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერა, რომელიც უზრუნველყოფს წარმოებურობის გაზრდას.

მცირე ბიზნესის განვითარებაში სახელმწიფოს როლი და სტრატეგია

ბოლო წლების განმავლობაში, საქართველომ მნიშვნელოვანი რეფორმები განახორციელა, მათ შორის ეკონომიკური რეფორმები, რომელთა მთავარი მიზანი იყო ბიზნესის დაწყების და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა, ეკონომიკის რიბერალიზაციის, ადმინისტრაციული ბარიერებისა და საგადასახადო ტვირთის შემცირების, სახელმწიფო სერვისების გაუმჯობესების, კორუფციასთან ბრძოლისა და სხვა გზებით. ამ რეფორმების შედეგად, საქართველომ ეკონომიკური ზრდის მაღალ მაჩვენებელს მიაღწია. ამ პროცესში უდიდესი როლი შეასრულა საერთაშორისო ორგანიზაციებმა. რომელთა მიერ მომზადებული რეკომენდაციები, რომლებიც საქართველოში ბიზნესის განვითარებისკენაა მიმართული მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის ზრდის საკითხში, თუმცა საქართველოს ბიზნესი კვლავაც მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დგას.

საქართველოს მთავრობის მიერ განხორციელებული რეფორმების შედეგად მნიშვნელოვნად არის გაუმჯობესებული ქვეყნის საინვესტიციო და ბიზნეს გარემო.

რეფორმები, რომელთა განხორციელების შედეგად მნიშვნელოვნად გამარტივდა ბიზნესის დაწყება და წარმოება:

- **საგადასახადო პოლიტიკა** – ამჟამად საქართველოში მქმედებს 6 გადასახადი, ნაცვლად 2006 წლამდე არსებული 21 გადასახადისა, რამაც შეამცირა გადასახადების რაოდენობა და განაკვეთი.

- **საბაჟო პოლიტიკა** – საბაჟო სფეროში განხორციელებული რეფორმების შედეგად მნიშვნელოვნად გამარტივდა საგარეო ვაჭრობასთან დაკავშირებული პროცედურები და საგრძნობლად შემცირდა შესაბამისი ხარჯები. იმპორტის ტარიფები გაუქმდა პროდუქტების დაახლოებით 85%-ზე და ამჟამად მოქმედებს მხოლოდ 3 სატარიფო განაკვეთი, ნაცვლადადრე მოქმედი 16სა.
- **ლიცენზიები და ნებართვები** – 2005 წლიდან ლიცენზიებისა და ნებართვების რაოდენობა დაახლოებით 90%-ით შემცირდა. ამჟამად, ლიცენზიები და ნებართვები გამოიყენება მხოლოდ მაღალრისკიანი პროდუქციის წარმოებისას და მომსახურების განვითარებას.
- **სახელმწიფო მართველობა** – სახელმწიფო ინსტიტუტებთან ურთიერთობის პროცედურები, მათ შორის, ბიზნესთან დაკავშირებული მომსახურება ხორციელდება „ერთი სარკმლის პრინციპით“. მომსახურების უმრავლესობის მიღება შესაძლებელია ელექტრონულად. ასევე იუსტიციის სახლებში ერთ სივრცეში ხდება დაახლოებით 400 დასახელების მომსახურების მიწოდება.

მიკრო და მცირე ბიზნესის დაბეგვრა

მცირე ბიზნესი იბეგრება 3%-იანი ან 5%-იანი განაკვეთით. მიკრო ბიზნესი გათავისუფლებულია საშემოსავლო გადასახადისგან და მიმდინარე გადასახდელების გადახდისგან. მიკრო და მცირე ბიზნესის სტატუსის შემოღების და შესაბამისი საგადასახადო შეღავათების დაწესების მთავარი მიზანია, ერთი მხრივ, ამგვარი ბიზნესების რეგისტრაციის ხელშეწყობა და მეორე მხრივ საგადასახადო ტვირთის შემცირება. საქართველოს შემოსავლების სამსახურის სტატისტიკის მიხედვით, ახალი საგადასახადო კოდექსის შემოღების შემდეგ დარეგისტრირდა 83 231. რომელთაგან 39 470 არის მიკრო, ხოლო 43 761 არის მცირე საწარმო.

მიკრო, მცირე და საშუალო მენარმეობის მხარდამჭერის ბიზნეს ასოციაციები

- საქართველოში მოქმედებს მცირე და საშუალო მენარმეობის მხარდამჭერის რამდენიმე ორგანიზაცია, მათ შორის: **საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო** პალატა-პალატა დაფუძნებულია დამოუკიდებელი სახელმწიფო უწყების სახით. მისი მთავარი ფუნქციებია ბიზნესებისთვის საინფორმაციო და საკონსულტაციო მომსახურების გაწევა, ბიზნეს უნარების და ბიზნესის დაგეგმვის გაუმჯობესების ხელშეწყობა, ექსპორტის ხელშეწყობა და სხვა.
- **საქართველოს დამსაქმებელთა ასოციაცია:** ასოციაცია აერთიანებს 1000-ზე მეტ მცირე და საშუალო ბიზნესს. ასოციაცია უზრუნველყოფს საკონსულტაციო მომსახურების გაწევას მცირე და საშუალო მენარმეებისთვის და ახორციელებს სხვადასხვა პროგრამას სამენარმეო ცოდნის, სამენარმეო უნარების განვითარებისთვის. ს. ასოციაციის წევრობა ფასიანია და მერყეობს 600 აშშ დოლარიდან 2 000 აშშ დოლარამდე საწარმოს ზომიდან გამომდინარე.

- **საქართველოს მცირე და საშუალო საწარმოთა ასოციაცია:** წარმოადგენს დამოუკიდებელი ორგანიზაციას, რომლის მიზანია მცირე და საშუალო საწარმოთა ინტერესების დაცვა და ადვოკატირება. ორგანიზაცია აქტიურად თანამშრომლობს ბიზნესთან სამეწარმეო უნარების განვითარების, სხვადასხვა მიმართულებით კონსულტაციების გაწევის მიმართულებით და სხვა.

ასოციაციას დღეისთვის 106 წევრი ჰყავს.

3. მცირე და საშუალო მეწარმეობის მხარდამჭერი ინსტიტუტები და პროგრამები

მცირე და საშუალო ბიზნესსზე ზრუნვის თვალსაზრისით საქართველოში ერთ-ერთი პირველი სახელმწიფო უწყებაა „აწარმოე საქართველოში“, რომლის უმთავრეს მიზანს წარმოადგენს სამეწარმეო გარემოს გაუმჯობესება, კერძო სექტორის განვითარება, საქართველოს საინვესტიციო კლიმატის პოპულარიზაცია და ექსპორტის ხელშეწყობა. დინამიური ეკონომიკური განვითარების უზრუნველსაყოფად, სააგენტო აერთიანებს სამ კომპონენტს, ეკონომიკური განვითარების სამ ურთიერთდაკავშირებულ შრეს: ბიზნესს (ადგილობრივ წარმოებას), ექსპორტს და ინვესტიციებს.

„აწარმოე საქართველოში – ბიზნესის“ მიმართულების მიზანია საქართველოში მეწარმეობის განვითარება, მეწარმის მხარდაჭერა, ახალი საწარმოების/სასტუმროების შექმნისა და არსებული საწარმოს/სასტუმროს გაფართოების ან გადაიარაღების ხელშეწყობა. პროგრამას ახორციელებენ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სსიპ-ები – მეწარმეობის განვითარების სააგენტო, საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტო, სახელმწიფო ქონების ეროვნული სააგენტო და საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სსიპ – სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო. 2015 წლიდან დაიწყო „აწარმოე საქართველოში“ მიკრო და მცირე მეწარმეობის ხელშეწყობის მიმართულება, რომლის ძირითადი მიზანია საქართველოს რეგიონებში ეკონომიკური აქტივობის ზრდის ხელშეწყობა. მიკრო და მცირე მეწარმეობის ხელშეწყობის მიმართულება ითვალისწინებს ორ კომპონენტს: ფინანსურ და ტექნიკურ დახმარებას. ტექნიკური დახმარების ფარგლებში, ბენეფიციარები მიიღებენ ბიზნეს და ინდივიდუალურ საკონსულტაციო მომსახურებას და ტრენინგებს. პროგრამის ეფექტიანობის ზრდის, ასევე, შესაძლო ხარვეზების იდენტიფიცირების მიზნით გათვალისწინებულია პროგრამის შეფასება და მონიტორინგი.

დღეს საქართველოს რეგიონებში გვაქვს მცირე ბიზნესის არარაციონალური სტრუქტურა, რაც გამოიხატება რეგიონების, მხარეების, ქალაქებისა და დაბების მიხედვით მათ არათანაბარ განვითარებაში. უპირატესობა ენიჭებათ ისეთ რეგიონებს, სადაც ინფრასტრუქტურა გაცილებით განვითარებულია. თბილისში მცირე საწარმოთა დიდი რაოდენობით კონცენტრირება სწორედ ამით აიხსნება.

საქართველოში, გამომდინარე მისი ეკონომიკის რესურსული მრავალფეროვნების და სამუშაო ძალის ისტორიულად ჩამოყალიბებულ უნარ-ჩვევებიდან, პრი-

ორიტეტულად მიიჩნევა, მცირე ბიზნესის ხელშეწყობა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებისა და გადამამუშავების სფეროში.

საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტო

საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტო შეიქმნა 2014 წელს დაწარმოადგენს ცოდნასა და ინოვაციურ ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული ეკონომიკის განვითარების მხამდარჯერ ძირითად სახელმწიფო უწყებას. სააგენტოს მიზნებს შორისაა ქვეყანაში ინოვაციური ეკოსისტემის შექმნის და მისი განვითარების პროცესის კოორდინაცია ინოვაციების თანამედროვე ტექნოლოგიების, კვლევისა და განვითარების სტიმულირება. მათი კომერციალიზაციისა და გამოყენების ხელშეწყობა. ინოვაციური დამწყები კომპანიების შექმნის და მათი კონკურენტუნარიანობის ამაღლების ხელშეწყობა. და ა.შ

რესურსების შეზღუდულობის პირობებში მცირე ბიზნესს ურთულდება სხვა კომპანიებისა და ბაზრის სუბიექტების გარეშე არსებობა. სწორედ ამიტომ მენარმეები ცდილობენ ქსელურ გაერთიანებათა შექმნას. ამ მიმართულებით კარგი იქნება „კლასტერების“ ჩამოყალიბებისადმი მიდგომების განვითარება საქართველოში. რომლის მიხედვითაც სოფლის მეურნეობის რეგიონს შეეძლება ეფექტური განვითარების მიზნით დამხმარე და მონათესავე დარგების დაჯგუფება და კლასტერების შექმნა.

დღეისთვის საქართველოში მცირე ბიზნესში არსებული მდგომარეობის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ იგი ჯერ კიდევ ფორმირების დაბალ საფეხურზეა. მოთხოვნებს ჩამორჩება მისი ზრდის ტემპიც. ამ სფეროს რადიკალური გარდაქმნა-განვითარებისათვის აუცილებლად გვესახება სახელმწიფო-მარეგულირებელი ფუნქციების გააქტიურება და მასსტაბების გაზრდა.

დასკვნა

რა თქმა უნდა! აქ არის რამდენიმე დამატებითი პუნქტი საქართველოში მცირე ბიზნესის განვითარების პერსპექტივების შესახებ: სტრატეგიული მდებარეობა: საქართველოს მდებარეობა ევროპისა და აზიის გზაჯვარედინზე, წვდომასთან ერთად ძირითად სატრანსპორტო ქსელებთან, როგორიცაა მაგისტრალები, რკინიგზა და პორტები, ხდის მას იდეალურ ადგილს იმ ბიზნესებისთვის, რომლებიც ცდილობენ გააფართოვონ ბაზრის წვდომა ან შექმნან სადისტრიბუციო კვანძები.

მრავალფეროვანი ეკონომიკა: საქართველოს ეკონომიკა მრავალფეროვანია და მოიცავს ისეთ ინდუსტრიებს, როგორიცაა სოფლის მეურნეობა, წარმოება, ლოჯისტიკა, ჯანდაცვა, ტექნოლოგია და გართობა. ეს მრავალფეროვნება საშუა-

ლებას აძლევს მცირე ბიზნესს სხვადასხვა სექტორში იპოვონ თავიანთი ნიშა და განვითარდნენ.

საბოლოო ჯამში საქართველო ცდილობს განავითაროს მცირე ბიზნესი საქართველოში, იმის მიუხედავად რომ შესაძლოა შედეგები არანაყოფიერია, თუმცა ფაქტია, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესის ქვეყნისთვის მნიშვნელობას აცნობიერებს ჩვენი სახელმწიფოს ხელისუფლება და ცდილობს საკმარისი რესურსები და ენერგია ჩადოს ამ მიმართულებით საქართველოს განვითარების საქმეში. ჩემი აზრით, საქართველომ უნდა დააჩქაროს კონკურენტუნარიანობის ეროვნული მოდელების დამუშავება მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმისა და მსოფლიო ბანკის რეინტინგების, რეკომენდაციებისა და დასკვნების გათვალისწინებით, რომელთა გაუმჯობესავენ სწრაფვაც გამოიწვევს საქართველოში არსებული ბიზნეს კლიმატის გაუმჯობესებას, სრულყოფასა და შესაბამისად ბიზნეს სუბიექტებისათვის ხელსაყრელი საქმიანი პირობების შექმნას. მთავრობამ უნდა იზრუნოს, რომ რეგიონებში განავითაროს მენარმეთა შესაძლებლობა წამოიწყონ მხირე ბიზნესი, რათა ადგილობრივ მწარმოებლებსაც მეტი სტიმული მისცენ პროდუქციის წარმოებისა. ხელი შეუწყონ სოფლის მეურნეობას, რომლის საფუძველზეც ჩამოყალიბდება მცირე ბიზნესი. ამდენად, ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლისთვის ბიზნესის განვითარება მტავარ სეგმენტს წარმოადგენ, რომლისთვისაც ყველამ სრულფასოვნად უნდა ვიმუშაოთ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ცეცხლაძე ლ. მცირე ბიზნესის ორგანიზაციისა და მართვის სტრატეგია თანამედროვე საბაზრო სისტემაში. ბათუმი 2012წ.
2. შენგელია თ. ბიზნესის ადმინისტრირების საფუძვლები. თბილისი 2018წ.
3. 2015 ბუკლეტი – საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება.pdf
4. Giorgi Shengelia Samagistro.pdf (მცირე ბიზნესის გაბვითარებაში არსებული მდგომარეობა)
5. ასოცირებული პროფესორი.ხათუნა ბერიშვილის დასკვნები <https://tsu.media/xatuna-berishvili/>
6. საქართველოს განვითარების სტრატეგია file:///C:/Users/tako_/Downloads/1-BA-%E1%83%99%E1-%83%A0%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98-2023-05092023-2222-2222-1_240527_162927.pdf

ღვინის ბიზნესი საქართველოში

თათია ცარციძე

სტატია განიხილავს ღვინის როლს საქართველოსთვის, მის პოპულარიზაციას და აფასებს საქართველოს უნარს ღვინის წარმოებაში.

გამოკვლეულია ფაქტორები, რომლებიც ხელს უწყობს ქართული ღვინის პოპულარიზაციას, რეალიზაციასა და ექსპორტს, საიდანაც ირკვევა, რომ საქართველოში ღვინის ექსპორტს საკმაოდ დიდი წილი უჭირავს და მას მართლაც დიდი პოტენციალი გააჩნია.

საბოლოო ჯამში, სტატიაში მოცემულია კვლევა- ქართული ღვინის პოპულარიზაციის ხელშეწყობი ფაქტორები, ასევე რეკომენდაციები და შეხედულებები ქართული ღვინის ექსპორტის ხელშეწყობის შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: ღვინის ექსპორტი, ღვინის ბაზარი, მცირე ბიზნესი, კონკურენცია, მეღვინეობა.

შესავალი

საქართველოში ვაზი და ღვინო ერის სოციალურ-კულტურული ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი და კეთილდღეობის საშუალება იყო საუკუნეების განმავლობაში. მევენახეობის გავრცელების შესაძლებლობა დაედო საფუძვლად საქართველოს მიწის მთად და ბარად დაყოფას. საგულისხმოა, რომ მევენახეობა-მეღვინეობის სექტორში ღვინის ქარხნები დიდ როლს ასრულებს ევროკავშირის ქვეყნების ეკონომიკაში.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, განისაზღვრა კვლევის ძირითადი მიზანი: **ღვინის ბიზნესი საქართველოში.**

ქართული ღვინის ისტორია და სამარკო ღვინოები

ქვემო ქართლის ტერიტორიაზე არქეოლოგიური გათხრების დროს აღმოჩენილ იქნა ყურძნის წიპნები, რის შედეგადაც დადასტურდა, რომ ჯერ კიდევ ნეოლითის დროს, როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში იცნობდნენ ვაზის კულტურას და მას საკმაოდ დიდი როლი ეკავა ადგილობრივი მოსახლეობის სამეურნეო ცხოვრებაში. არქეოლოგიური მონაცემებით, ქართველების ვაზთან და ღვინოსთან დამოკიდებულება საკმაოდ ადრეული ეპოქებიდან ჩანს. საქართველოში ღვინის დასაყენებლად ფართოდ გამოყენებული ქვევრი, ნეოლითის ჭურჭლის მსგავსია, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ამ რეგიონში ღვინის კულტურას ღრმა ისტორიული ფესვები აქვს და მის უწყვეტობას უსვამს ხაზს. მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნაც, რომ ჩვენ უძველეს დროში დავიწყეთ ღვინის წარმოება და მას დღემდე ვაგრძელებთ. ამის დასტურია ისიც, რომ საქართველოში ღვინის კულტურის არსებობას 8000 წლის წინ ვარაუდობენ, რაც საქართვე-

ლოს ღვინის სამშობლოს სტატუსს ანიჭებს. მეღვინეობის სამშობლოდ აღიარებული საქართველოში ათასობით ყურძნის ჯიშში მოჰყავთ. დაახლოებით 500 სახეობა მთელ მსოფლიოში ცნობილი ყურძნის ჯიშებიდან ქართული წარმომავლობისაა. საქართველო გამოირჩევა ყურძნის ენდოგენური ჯიშების სიუხვითაც, აქ ხარობს 500 ენდოგენურ ჯიშზე მეტი, რაც მსოფლიოში არსებული ყურძნის ჯიშების 20%-ია. ქართული ღვინო ისტორიით ერთ-ერთი უძველესია ევროპაში.

რაც შეეხება ქართულ სამარკო ღვინოებს, ცნობილია სუფრის მშრალი ღვინოებიდან: წინანდალი; მანავი; ბახტრიონი; ციცქა; რქანიტელი; თელიანი; სვირი...

მშრალი ღვინოებიდან ცნობილია: ჰერეთი; გარეჯი; საფერავი; შუამთა...

რაც შეეხება ნახევრად მშრალ ღვინოებს, მათგან ცნობილია: თბილისური; ფიროსმანი; ბარაკონი...

ნახევრადტკბილი ღვინოები: თეთრა; ხვანჭკარა; ოჯალეში; ქინძმარაული; ახაშენი; ალადასტური...

ქართული ღვინო მსოფლიო ბაზარზე, მისი რეალიზაცია და ექსპორტის ოდენობა

თანამედროვე საქართველოსთვის ღვინო ქვეყნის ერთ-ერთი მთავარი საექსპორტო პროდუქციაა. ღვინის ექსპორტით საქართველო მე-19 ადგილზეა. ღვინის ეროვნული სააგენტოს მონაცემებით, საქართველოდან მსოფლიოს 53 ქვეყანაში 86,2 მლნ ბოთლი ღვინოა ექსპორტირებული, რაც ბოლო 30 წლის მანძილზე, ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია.

ექსპორტის ღირებულება აღწევს 203 მლნ აშშ დოლარს. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ თუ ადრეულ წლებში ჩვენი ღვინის 80% რუსეთში გადიოდა, ახლა ის 40-ზე მეტ ქვეყანაში გადის ექსპორტზე. სპეციალისტების შეფასებით, მსოფლიო ბაზარზე ქართული ღვინისადმი მოთხოვნა დღითიდღე იზრდება. და მასზე ინტერესიც ინვესტორების მხრიდან სულ უფრო მზარდია. აღსანიშნავია ისიც, რომ ქართული ღვინო მსოფლიო ბაზარზე კვლავ მოთხოვნადია, გასულ წელს მსოფლიოს 62 ქვეყანაში 107 მილიონი ბოთლი ღვინო გავიდა, დამოუკიდებელი საქართველოს ისტორიაში ეს ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია.

გლობალური ეკონომიკის პირობებში, ვაჭრობა გართულებულია, თუმცა ღვინის ბაზარი საკმაოდ არის გაჯერებული. საქართველოს როლი აღნიშნულ საერთაშორისო ასპარეზზე ბოლო ათწლეულია იზრდება. დღესდღეობით ექსპორტული ღვინის საშუალო ფასი 2.30 დოლარია.

ღვინის სექტორი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. მისი ექსპორტის წილი მთლიან ექსპორტში 5.7%-ია, რაც საკმაოდ სოლიდურია. ამავე მონაცემებზე დაყრდნობით, ღვინო რიგით მეოთხე საექსპორტო პროდუქციაა საქართველოს მთლიან ექსპორტში.

ღვინის ექსპორტის ოდენობას სხვადასხვა წლებში ასეთი სახე აქვს: 2019 წელი – 240 მლნ. 2020 წელი – 216მლნ.

2021 წელი – 107 მლნ. 2022 წელი – 273 მლნ. 2023 წელი – 296 მლნ. თვალსაჩინოა, რომ წლიდან წლამდე ღვინის ექსპორტი იზრდება, რაც ქვეყნის სავაჭრო ბალანსზე დადებითად აისახება. საქართველოში აღწერილია ვაზის 500-ზე მეტი ქართული ჯიშის. ასეთი მრავალფეროვნება ადასტურებს, რომ საქართველოში კულტურული მემკვიდრეობა ათასწლეულებს ითვლის. ცალკე სეგმენტად გამოიყოფა ქართული ქვევრის ღვინო. ქვევრის ღვინის დამზადების უნიკალური წესისა და ტრადიციების პრომოცია ხდება, როგორც გამოფენა-ლონისძიებების, ასევე სხვა საკომუნიკაციო არხების მეშვეობით.

ქართული ღვინის პრობლემები

საქართველოში ყველაზე კარგ მდგომარეობაში ღვინის ბიზნესია, თუმცა მიუხედავად ამისა, ღვინის ბაზარზე პრობლემები მაინც არსებობს:

- 1) მიწის სიმცირე.
- 2) ყურძნის ფასი.
- 3) ქართული კომპანიები ერთიანი ბრენდის ქვეშ ვერ გაერთიანდებიან.
- 4) საქართველოს ამ ეტაპზე არ შეუძლია იაფი და კონკურენტუნარიანი ღვინის წარმოება.
- 5) ტექნოლოგიების, მევენახეობის, მარკეტინგის მენეჯერის დეფიციტია.
- 6) ქართული ღვინის მოხმარების დონე ჯერ კიდევ დაბალია.
- 7) მომხმარებლის მოთხოვნის პრიორიტეტის არასწორი შეფასება.
- 8) შესაბამისი მხარდაჭერის სარეკლამო სიმცირე.
- 9) მარკეტინგული ღონისძიებების სიმცირე.
- 10) ერთიანი სტრატეგიის არქონა.

ქართული ღვინის პოპულარიზაციის ხელშემწყობი ფაქტორები

საერთაშორისო და ადგილობრივ ბაზარზე ქართული ღვინის პოპულარიზაციისა და ექსპორტის ზრდის ხელშემწყობის მიზნით, ღვინის ეროვნული სააგენტო ორგანიზებას უკეთებს დეგუსტაციებს, კონკურსებს, საერთაშორისო ღვინის კონფერენციებს, გამოფენების და მედია-ტურების ჩატარებს.

მარკეტინგული აქტივობა ორ ძირითად მიმართულებას მოიცავს: რეგიონები, სადაც საქართველოს, როგორც ქვეყნის და შესაბამისად ქართული ღვინის ცნობადობა არის დაბალი; და რეგიონები სადაც ცნობადობა არის მაღალი თუმცა საჭიროა ლოიალური სეგმენტის ზრდა.

ქართული ღვინო პროფესიონალებისა და მოყვარეულების წინაშე 3 ძირითადი გზავნილით წარსდგება: „საქართველოს ღვინის აკვანი“ – რაც დაფუძნებულია მრავალ ისტორიულ და არქეოლოგიურ ფაქტებსა და წყაროებზე, რომ საქართველო მემკვიდრეობის ერთ-ერთ უძველეს რეგიონს წარმოადგენს. მნიშვნელოვანი გზავნილია „8 ათასი უწყვეტი რთველი“ – საქართველო ერთადერთი უძველესი ქვეყანაა, სადაც 8 ათასი წლის წინ დაიწყო ღვინის ქარმოება და ამ კულტურას წყვეტა არ ჰქონია. მესამე ძირითადი გზავნილია – „525 უნიკალური ადგილობრი-

ვი ჯიში“ – ვაზის ჯიშების მრავალფეროვნებით საქართველო მართლაც გამორჩეული და უნიკალურია მსოფლიოს მეღვინეობით განთქმულ ქვეყნებს შორის.

ტოპ-5 ღვინის საწარმო 2023-2024 წლის მონაცემებით

აქ წარმოდგენილი არის ყველაზე დიდი ბრუნვის მქონე ღვინის მწარმოებელი 5 საწარმო. საქსტატის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2023 წლის მონაცემებით, ტოპ-5 ღვინის საწარმო ასე გამოიყურება:

- სს ბადაგონი
- სს თელავის ღვინის მარანი
- შპს დუგლაძეების ღვინის კომპანია
- შპს ასკანელი ძმები
- შპს Bolero & Company

კვლევა – ქართულის ღვინის პოპულარიზაციის ხელშემწყობი ფაქტორები

რამდენად მნიშვნელოვანია საქართველოში ვაზის მოვლა- პატრონობა?

- ძალიან მნიშვნელოვანია – **93%**
● მნიშვნელოვანია – **7%**
● ნაკლებად მნიშვნელოვანია – **0%**

რა ხელშემწყობი ფაქტორებია საჭირო, ქართული ღვინის პოპულარიზაციისთვის?

- მარკეტინგული ღონისძიებები-**13%**
● კვალიფიციური კადრები-**16%**
● შესაბამისი ფასი – **2%**
● ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი – **69%**

რამდენად დიდი წილი უჭირავს საქართველოში ღვინის ექსპორტს?

- საკმაოდ დიდი წილი – **49%**
● საშუალო წილი – **40%**
● მცირე წილი – **11%**

რამდენად მისაღებია ღვინის ფასი მსოფლიო ბაზარზე (ფასი წარმოადგენს 2.30\$-ს)

- მაღალი ფასია – **2%**
● ნორმალური, მისაღები ფასია – **53%**
● დაბალი ფასია – **45%**

რა სახის პრობლემებს შეიძლება შევხვდეთ, ღვინის რეალიზაციის დროს

- ღვინის დაბალი ფასი და მიწის ნაკლებობა – **13%**
● მარკეტინგული ღონისძიებების სიმცირე და ერთიანი სტრატეგიის არქონა – **13%**
● ტექნოლოგიების, მევენახეობის, მარკეტინგის, მენეჯერის სიმცირე – **20%**
● ღვინის დაბალი მოხმარების დონე და მომხმარებლის მოთხოვნის არასწორი შეფასება – **3%**
● ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი – **51%**

დასკვნა და რეკომენდაციები

ამდენად, ქართული ღვინო საქართველოს ერთ-ერთი მთავარი ღირსებაა, რომლის მეშვეობითაც ჩვენმა სამშობლომ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში გაიტქვა სახელი. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მეღვინეობა წარმოადგენს საქართველოს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს დარგს, რომელიც ექსპორტზეა ორიენტირებული.

ხანგრძლივი წარმატების მისაღწევად მნიშვნელოვანია კონკურენტული უპირატესობის მოპოვება და იმის განსაზღვრა, თუ რა ქმედებები უნდა განხორციელდეს კონკურენტუნარიანობის ასამაღლებლად. ასევე საკმაოდ მნიშვნელოვანია ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება, რომელიც ქართული ღვინის მწარმოებლებს საერთაშორისო ბაზარზე შესვლას უმარტივებს და აძლევს მუდმივი განვითარების სტიმულს, რაც ქართული ღვინის ხარისხზეც აისახება. ამ ყველაფრის საფუძველზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ დროთა განმავლობაში ქართული ღვინის კონკურენტუნარიანობის ზრდის კვალდაკვალ მსოფლიო ეკონომიკაში ქართული ღვინის წარმოება დიდ მნიშვნელობას შეიძენს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბერიშვილი ხ. მცირე ბიზნესის ანტიკრიზისული რეგულირების მეთოდები, თბ. 2023.
2. შენგელია თ. ბიზნეს ადმინისტრირების საფუძვლები, თბ. 2008.
3. მევენახეობა მეღვინეობის რეგიონები, ღვინის ეროვნული სააგენტო (wine.gov.ge).
4. პროგრამები | ღვინის ეროვნული სააგენტო (wine.gov.ge).
5. ქართული ღვინო – ვიკიპედია (wikipedia.org).
6. ქართული ღვინო: ქართული სამარკო ღვინოები (tsivilashvili.blogspot.com).
7. ქართული ღვინო მსოფლიო ბაზარზე კვლავ მოთხოვნადია – 2012 წელთან შედარებით ექსპორტი 360%-ით გაიზარდა | Rustavi2.
8. ღვინის მწარმოებელი ტოპ-10 საწარმო – ათეულში „ქართული ღვინის სახლმა“ „მეღვინეობა ხარება“ ჩაანაცვლა (commerciant.ge).
9. ღვინის ექსპორტის როლი და გავლენა საქართველოს ეკონომიკურ ზრდაზე • Forbes Georgia.
10. content (tsu.ge).
11. Microsoft Word – Gascorebuli_Dakabadonebuli_Eter xaraishvili.doc (tsu.ge).
12. samagistro elizbarashvili gigi.pdf (openscience.ge).

შრომის ბაზრის განვითარების თანდენციები საქართველოში

საბა ჩახუნაშვილი

ნაშრომში განხილულია შრომის ბაზარი, მისი მონაწილეები, შრომის ბაზრის განვითარების ტენდენციები საქართველოში, დასაქმებისა და უმუშევრობის ტენდენციები. საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის ადეკვატური შრომის ბაზარი ჯერ კიდევ ფორმირების სტადიაშია და ამ პროცესში ბევრი პრობლემა და გამოწვევა არსებობს. ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დაჩქარება, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა და სიღარიბის დაძლევა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული დასაქმების სფეროში აქტიური სახელმწიფო პოლიტიკის გატარებაზე, რაც გულისხმობს შრომის ბაზრის ინფრასტრუქტურის განვითარებას, სამუშაო ძალაზე მოთხოვნა-მიწოდების დაბალანსებას, მომუშავეთა პროფესიული სწავლებისა და დაბალკონკურენტუნარიანი სამუშაო ძალის დასაქმების ხელშეწყობის მხარდაჭერას.

საკვანძო სიტყვები: შრომის ბაზარი, დასაქმება, უმუშევრობა, შრომის ბაზრის განვითარება საქართველოში, სახელმწიფოს როლი შრომის ბაზრის რეგულირებაში.

შესავალი

შრომის ბაზარი წარმოადგენს ეკონომიკის რთულ ელემენტს, ორმხრივ ურთიერთობას და საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური ცხოვრების დინამიკური სფეროს. მასზე ძირითადად ზემოქმედებს ეკონომიკური განვითარების შედეგები და მისი წარმომქმნელი მოვლენები, როგორებიცაა: სოციალური, ეკონომიკური და დემოგრაფიული.

შრომის ბაზარი ესაა ადგილი, სადაც დასაქმებული და დასაქმების მაძიებელი პოულობს და დაასრულებს დასაქმების ხელშეკრულებას. დასაქმების ხელშეკრულების ერთი მხარე არის სამუშაო ადგილის საჭიროების მქონე პიროვნება, ხოლო მეორე, იურიდიული ან ფიზიკური პირი, რომელსაც სჭირდება პროფესიონალი კადრები ან შრომა და მას შეუძლია სამუშაოს მაძიებლის დასაქმება.

როგორც ყველა ბაზარზე, შრომის ბაზარზეც არის საქონელი და ეს საქონელი სამუშაოა. ადამიანი, რომელიც ეძებს სამსახურს, მოქმედებს როგორც მისი ცოდნის, დროის, შესაძლებლობებისა და უნარების გამყიდველი.

შრომის ბაზარი ფართო გაგებით მოიცავს მთლიანად ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობას და არა მხოლოდ დასაქმების მსურველებსა და დამქირავებლებს. მიუხედავად იმისა, რომ დროის გარკვეულ მონაკვეთში ზოგიერთი დამსაქმებელი შეიძლება არ ეძებდეს ახალ მომუშავეებს, ხოლო დასაქმებულები არ აპირებდნენ სამუშაო ადგილის შეცვლას. ისინი მაინც იმყოფებიან საბაზრო კონკურენციის პირობებში და ამ თვალსაზრისით არ განსხვავდებიან მათგან, ვინც აქტიურად მონაწილეობს სამუშაო ძალის ყიდვა-გაყიდვის პროცესში. (ცარციძე, 2020, გვ. 23)

საქართველოში დასაქმების პრობლემა საკმაოდ აქტუალურია, განსაკუთრებით შრომის ბაზრის ფორმირების მიმდინარე პერიოდში. ეფექტიან დასაქმებასთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარება დღემდე გადაუჭრელ პრობლემად რჩება. ამ პრობლემის მთავარი მიზეზი კი სამუშაო ადგილებისა და კვალიფიციური კადრების სიმცირეა. მაღალი უმუშევრობის პირობებშიც კი ხშირად დამსაქმებლებისთვის პრობლემატურია გარკვეული პროფესიების კადრების მოძებნა. სამუშაო ძალაზე მოთხოვნა მიწოდების ბალანსი დარღვეულია.

შრომის ბაზარი და მისი მახასიათებლები

შრომის ბაზრის მთავარი მიზანია მოსახლეობის სრულფასოვანი დასაქმება საწარმოებისა და ორგანიზაციებში. იმ ოდენობის ხელფასით, რაც საჭიროა მათი მოთხოვნებისა და საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად.

ბაზარი ამ ყველაფერს ახერხებს ისეთი ფუნქციების გამოყენებით, როგორებიცაა:

- საწარმოებისა და კონკურენტების წარმომადგენელთა შეხვედრების ორგანიზება;
- ბაზრის მონაწილეთა შორის ჯანსაღი კონკურენციის უზრუნველყოფა;
- წონასწორული ხელფასის განაკვეთების ჩამოყალიბება.

ბაზარზე მიმდინარეობს მოლაპარაკებისა და ხელმოწერის პროცესი ადამიანის შრომის გაყიდვისა და შეძენისათვის. კარგად ჩამოყალიბებული მექანიზმი ხელს უწყობს ხალხის შრომით პოტენციალის სასარგებლო გამოყენების მაქსიმალურად. შრომის ბაზრის ძირითადი ელემენტებია:

- განმცხადებელი და დამსაქმებელი
- მათი თანაფარდობა და მოთხოვნა
- ბაზრის მექანიზმის მარეგულირებელი კანონები
- დასაქმების ორგანიზაცია
- კარიერის კონსულტირება, დასაქმებულთა პროფესიული განვითარების საწარმოები
- დასაქმების დროებითი უზრუნველყოფის ორგანიზაციები (სეზონური მუშაობა, სახლში დაფუძნებული სამუშაოები და ა.შ.)
- სახელმწიფოს ფინანსური მხარდაჭერის სისტემა მოქალაქეებისთვის, რომლებმაც დაკარგეს სამსახური შემცირების გამო ან უბრალოდ უმუშევარია.

თითოეული ქვეყანა ცდილობს, რომ შრომის ბაზარზე დაცული იყოს როგორც დამსაქმებლების, ასევე დასაქმების მსურველთა უფლებები.

შრომის ბაზარზე ბევრი პრობლემაა, ხშირად დასაქმებულთა კვალიფიკაცია არ შეესაბამება მათ სამუშაო ადგილებს. ასევე ზოგჯერ დამსაქმებლებისა და სამუშაოს მაძიებლებისათვის არ არის ხელმისაწვდომი სრულფასოვანი ინფორმაცია კონკრეტული კვალიფიკაციისა და პროფესიის მქონე სამუშაო ძალისა და ვაკანტური სამუშაო ადგილების შესახებ.

საქართველოს შრომის ბაზარზე სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის ზრდის ყველაზე რეალურ გზას სამეწარმეო საქმიანობის ლიბერალიზაციის პროგრამა იძლევა, რომლის განხორციელების პროცესში შექმნილი ახალი სამუშაო ადგილები სამუშაოს მაძიებელთა გარკვეულ კატეგორიას დასაქმებისა და შრომით ასპარეზზე გასვლის საშუალებას მისცემს.

სახელმწიფოს როლი შრომის ბაზრის რეგულირებაში

შრომის ბაზარმა რომ ნორმალურად იფუნქციონიროს საჭიროა სამართლებრივი რეგულირება, საკანონდებლო აქტები, წესები და ნორმები. უმუშევრობისა და დასაქმების პრობლემა ყველაზე აქტუალური სოციალურ-პოლიტიკური და ეკონომიკური საკითხია. დღეისათვის მაკროეკონომიკური პოლიტიკის ამოსავალ წერტილს როგორც განვითარებული ქვეყნებისათვის, ასევე განვითარებადი ქვეყნებისთვის წარმოადგენს შრომის ბაზრის რეგულირება სპეციფიკური ინსტიტუტების მეშვეობით. ინსტიტუტები უზრუნველყოფენ მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრირებასა და მაკროეკონომიკურ სტაბილურობას, კონტრაქტების შესრულებასა და სამეწარმეო საქმიანობის სტიმულირებას, შრომით მომსახურებაზე საკუთრების უფლებების დაცვას და ა.შ. შრომის ბაზარი, როგორც ინსტიტუციური სისტემა უზრუნველყოფს აუცილებელ პირობებს მისი ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის. ინსტიტუციური სისტემის შემადგენელ ელემენტებად შეიძლება განხილული იქნას ისეთი სუბიექტების ურთიერთობა, როგორიცაა დამსაქმებელთა ასოციაციები, სახელმწიფო სტრუქტურები და დასაქმებულთა კავშირები. შრომის ბაზრის აგენტებისთვის ინსტიტუტები წარმოადგენენ ჩამოყალიბებულ გარე მოცულობას, რომელიც შრომითი ურთიერთობების მონაწილეთათვის აწესებს მოქმედების წესებსა და ნორმებს, რომელთა დაცვა აუცილებელ პირობას წარმოადგენს მათთვის. ამრიგად, შრომის ბაზრის ინსტიტუტები წარმოადგენენ ნორმების, წესებისა და პრინციპების მყარ ურთიერთობათა სისტემას, რომლის მიზანია შრომის ბაზრის აგენტების საქმიანობისა და მათ შორის არსებული ურთიერთობების რეგულირება საზოგადოებრივი სტაბილურობისა და კეთილდღეობის დამკვიდრებისათვის. შრომის ბაზრის ფორმალურ ინსტიტუტებში მოიაზრება:

- შრომის დაცვა, მინიმალური ხელფასი;
- შრომითი კანონმდებლობა, ჯანდაცვის პროფესიული პროგრამები, შრომის უსაფრთხოების დაცვის პროგრამები, საპენსიო პროგრამები;
- პროფკავშირები;
- უმუშევრობისგან დაზღვევა, დასაქმების დაცვა, არაპირდაპირი გადასახადები, უმუშევართა შემწეობა.

შრომის ბაზრის ფორმირება არაა მხოლოდ რომელიმე კონკრეტული უწყების ზრუნვის საგანი. საკითხების კომპლექსურობა მოითხოვს სხვადასხვა განშტოებებისა და უწყებების ჩართვას. მაგალითად, როგორიცაა დამსაქმებელთა გაერთიანებები, პროფესიული კავშირები და ასოციაციები. პროფესიული კავშირების

მონაწილეობა შრომის ბაზარზე რეგულირდება საქართველოს „შრომის კოდექსით“, საქართველოს კანონით „პროფესიული კავშირების შესახებ“ და სხვა ნორმატიული აქტებით. პროფკავშირების როლი დიდია დასაქმებულების უფლებების დაცვაში. ისინი ძირითადად მონაწილეობენ სახელმწიფო პოლიტიკის გატარებასა და ღირსეული სამუშაო პირობების შექმნაში. მათ მიერ განეული ყველაზე მნიშვნელოვანი დახმარება დასაქმებულთათვის არის იურიდიული მომსახურება. ყოველდღიურად საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანება ცხელი ხაზის მეშვეობით კონსულტაციებს უწევს დასაქმებულებს.

შრომის ბაზრის განვითარების ტენდენციები საქართველოში

საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე მთავარი გამოწვევა და ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტი დასაქმების ზრდა და უმუშევრობის დონის შემცირებაა. საქართველოს შრომის ბაზარზე სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის ზრდის ყველაზე რეალურ გზას სამეწარმეო საქმიანობის ლიბერალიზაციის პროგრამა იძლევა, რომლის განხორციელებისას შექმნილი ახალი სამუშაო ადგილები სამუშაოს მაძიებელთა ნაწილს დასაქმების შესაძლებლობას მისცემს. საქართველოში შრომის ბაზარი ჯერ კიდევ არ ჩამოყალიბებულა. შრომის ბაზრის ფორმირებასა და ფუნქციონირებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობა, ეკონომიკური ზრდის ტემპი და მაკროეკონომიკური ფაქტორები. მაკროეკონომიკური სტაბილურობისა და ეკონომიკური ზრდის გარეშე შეუძლებელია შრომის ბაზრის ნორმალური ფუნქციონირება, სამუშაო ადგილების და დასაქმების ზრდა.

საქართველომ შრომის ბაზრის ფორმირება და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დაიწყო. ამ დროს ეკონომიკა პარტნიორების არყოლის გამო ფაქტობრივად პარალიზებული იყო. ქვეყანაში ამასთან ერთად დაიწყო სხვადასხვა სახის კრიზისი და დაიწყო ეთნოკონფლიქტები, ასეთ დროს სამუშაო ძალა უფუნქციოდ და უპერსპექტივოდ დარჩა. სამუშაო ასაკში მყოფი მოსახლეობა თავად აღმოჩნდა სოციალურად დაუცველთა კატეგორიაში საქართველოში შრომის ბაზრის განვითარების და ჩამოყალიბების მთავარი წინაპირობა სექტორის ზრდაა.

დღესდღეობით, ჩვენს ქვეყანაში შრომის ბაზარზე ძალიან ბევრი პრობლემაა, მაგალითად:

- ბოლო პერიოდში მკვეთრად შეიცვალა ქვეყნის შრომისუნარიანი მოსახლეობის რაოდენობა, განათლების დონე, შემადგენლობა და სტრუქტურა.
- რეგიონებში უმუშევრობის დონე ხელოვნურად არის შემცირებული სოფლის მეურნეობაში არაეფექტური დასაქმების გამო.
- უმუშევრებს შორის ბევრია უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტი. ეს მაჩვენებელი ფაქტობრივად არ იცვლება და იმის მანიშნებელია, რომ

მიღებული განათლება ვერ უზრუნველყოფს მოქალაქის დაცვას უმუშევრობის რისკებიდან.

- სამუშაო ძალის მიწოდება ბევრად აღემატება მოთხოვნას.
- სამუშაო ძალის დაბალი ღირებულება.
- არაფორმალური დასაქმების მაღალი წილი

დასაქმება და უმუშევრობა საქართველოში

შრომის ბაზრის ძირითადი სუბიექტები დამსაქმებლები, დასაქმებულები და უმუშევრები არიან. დამსაქმებლები სხვადასხვა სახის კომპანიებისა და ორგანიზაციების სახით გვევლინებიან. დასაქმებულები არიან მომუშავეები, რომელთათვისაც ხელფასი შემოსავლის ძირითადი წყაროა. უმუშევრები სამუშაო ძალის ის ნაწილია, რომელსაც არ აქვთ სამუშაო და აქტიურად ეძებენ მას.

უმუშევრობა და დასაქმებულთა სიმცირე საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემაა. თუმცა ამ მხრივ მდგომარეობა დადებითობისკენ იცვლება. ქვეყანაში უმუშევრობა ისტორიულ მინიმუმამდე დასული.

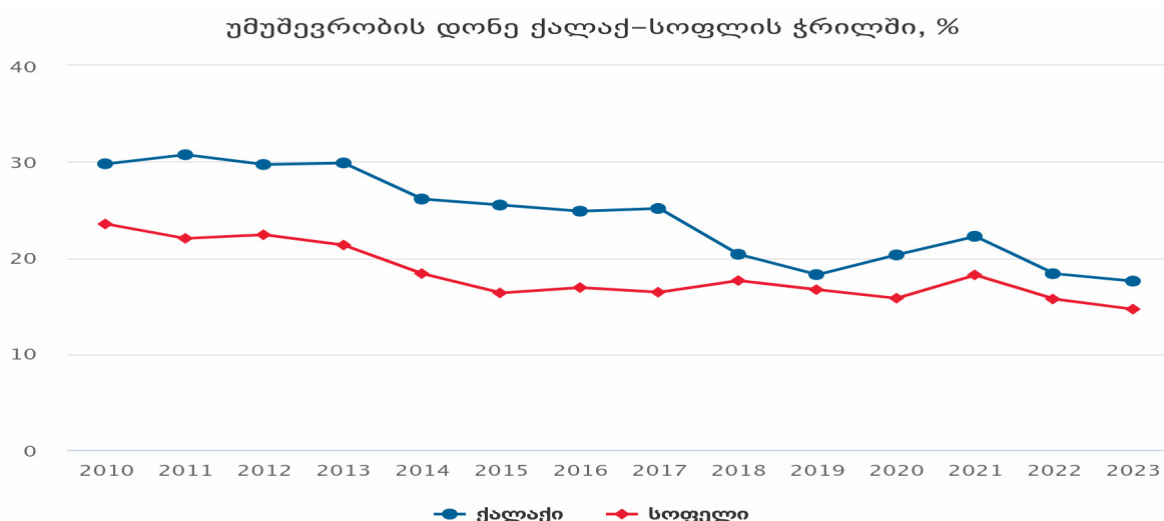
ცხრილი 1

დასაქმება და უმუშევრობა წლების მიხედვით

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024-I
სამუშაო ძალა, ათასი კაცი	1641.4	1605.2	1572.8	1523.7	1533.6	1551.6	1596.3	1630.5
დასაქმებული, ათასი კაცი	1286.9	1296.2	1295.9	1241.8	1217.4	1283.7	1334.6	1401.9
უმუშევარი, ათასი კაცი	354.5	309.0	276.9	281.9	316.2	267.9	261.7	228.6
უმუშევრობის დონე, პროცენტი	21.6	19.2	17.6	18.5	20.6	17.3	16.4	14.0

საქსტატის მონაცემებით, 2024 წლის პირველ კვარტალში უმუშევრობის დონე 14%-ს შეადგენდა, თუ ამ მონაცემებს გასული წლის იგივე კვარტალის მონაცემებს 18%-ს შევადარებთ ადვილი შესამჩნევია რომ უმუშევრობა იკლებს, უმუშევრობის დონე ისტორიულ მინიმუმზეა, დასაქმებულთა რაოდენობა კი იზრდება. გამოქვეყნებული ინფორმაციით ირკვევა, რომ მიმდინარე წლის პირველ კვარტალში 33000-ზე მეტი ადამიანი შემცირებული. ანალიტიკოსები უმუშევრობის შემცირების ტემპს საქართველოს ეკონომიკის ზრდით ხსნიან. ექსპერტები ვარაუდობენ, რომ შრომით ბაზარზე არსებული დინამიკა გრძელვადიანი იქნება.

სამუშაო ძალაზე მოთხოვნით და უმუშევართა სიმცირით დღესდღეობით გამოირჩევა სოფლის მეურნეობა. ამ ყველაფრის მთავარი მიზეზი კი ისაა რომ სოფლის მოსახლეობა ძირითადად დაკავებულია საკუთარ ნაკვეთზე სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობით. ეს ყველაფერი უმუშევრობის დონეს ხელოვნურად ამცირებს, სოფლის მეურნეობაში საქმიანობა დაბალმწარმოებლური და არაეფექტურია, რაც ნათლად აისახება სოფლის მოსახლეობის ეკონომიკურ მდგომარეობაზე. ეკონომიკის სექტორული ანალიზი აჩვენებს ქვეყნის მთლიანი სწრაფი პროდუქტიულობის ზრდის მიუხედავად, მნიშვნელოვნად დაბალია პროდუქტიულობის დონე ისეთ სექტორებში, როგორიცაა სოფლის მეურნეობა. ამის მთავარი მიზეზი კი თვითდასაქმებაა, მთლიანი დასაქმების დიდი ნაწილი სოფლის მეურნეობაზე მოდის, თუმცა მისი წილი მთლიანი შიდა პროდუქტის შემადგენლობაში საკმაოდ მცირეა. ასევე მცირეა სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა ხელფასი. გასულ წელს ის 34%-ით ჩამორჩებოდა ბიზნესსექტორის საშუალო თვიურ ხელფასს, მაგრამ აღსანიშნავია ისიც, რომ სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა ხელფასი მზარდი ტენდენციით ხასიათდება.

დასაქმება ახალგაზრდებისთვის ძალიან დიდ პრობლემას წარმოადგენს, მათი უმეტესობა გამოსავალს ქვეყნის დატოვებაში ხედავს, საგრძნობლად იზრდება ემიგრანტების რაოდენობა, გარე მიგრაციის გამო საგრძნობლად შემცირდა დემოგრაფია. მოსახლეობის ბუნებრივი მატების დაბალი დონე და გარე მიგრაციის დიდი მასშტაბები გარკვეულ შეღავათს აძლევს შრომის ბაზარს, თუმცა ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის ნაწილი გადაუჭრელ პრობლემებს აწყდება და წლების განმავლობაში ვერ ახერხებს სტაბილურ დასაქმებას. ტვინების გადინება ქვეყნის ერთ-ერთ მოუგვარებელ პრობლემად რჩება. სწავლის დასრულების შემდეგ სტუდენტების უმეტესობას უჭირს შესაბამისი სამსახურის პოვნა ამიტომ მათი უმეტესობა სამუშაოს საძებნელად სხვა ქვეყანაში მიდის.

დასკვნა

საქართველოში შრომის ბაზარი ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ ჩამოყალიბებული. ჯერ კიდევ გადასაჭრელია დასაქმებასთან დაკავშირებული საკითხები, უმუშევრობა მიუხედავად კლებადი ტენდენციისა მაინც ერთ-ერთ მნიშვნელოვან და მოუგვარებელ პრობლემად რჩება. შრომის ბაზარზე აუცილებელია მოთხოვნა-მიწოდების დაბალანსება, რადგან ბაზარზე არის უმუშევრობაც და სამუშაო ძალის დეფიციტიც, ამის მოგვარება კი კადრების გადაზმადებით შეიძლება.

შრომის ბაზარზე არამხოლოდ სამუშაო ადგილით უზრუნველყოფა უნდა მოხდეს, არამედ დაცული იყოს უფლებები. დღისათვის მწვავედ დგას დასაქმებულთა შრომის პირობების გაუმჯობესების საკითხი, სანარმოებსა და ორგანიზაციებში სანარმოო ტრამეების შემცირება და დასაქმებულთა შრომის უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის პირობების გაუმჯობესება აუცილებელია.

ასევე მნიშვნელოვანია ახალგაზრდების დასაქმება და ემიგრანტთა რაოდენობის შემცირება. საჭიროა უფრო მეტი სექტორი ჩაერთოს ახალგაზრდების დასაქმებაში.

ოფრო მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს სახელმწიფოს მხრიდან დასაქმების პრობლემების აღმოფხვრას. უნდა შეიქმნას ფაბრიკა-ქარხნები, რომლებიც მეტ მუშახელს საჭიროებს და კარგად იმოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე. რეგიონებს შორის არის მნიშვნელოვანი დისბალანსი სამუშაო ძალის გადანაწილების მხრივ.

საქართველოში დასაქმებულთა უმეტესობა თვითდასაქმებულია. ეს კატეგორია კი ძრითადად სოფლის მეურნეობაშია ჩართული, ხოლო ამ სექტორში პროდუქტიულობა საკმაოდ დაბალია, თვითდასაქმებულთა უმრავლესობა არაფორმალურ დაურეგისტრირებელ საქმიანობას ეწევა, რაც ხელს უშლის სათანადო მაჩვენებლების გამოქვეყნებას.

სახელმწიფო პროგრამები არასისტემურია და მისი მონიტორინგის ნაკლებობა სათანადო შედეგს არ იძლევა.

მიმდინარე ეტაპზე ქვეყნის მთავარ ამოცანას წარმოადგენს მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების პროგრამების შექმნა, რაც სახელმწიფოს საქმეა. მისი დაძლევისთვის მნიშვნელოვანია, შრომის ბაზრის მოთხოვნების და ქვეყნისთვის დამახასიათებელი პირობების გათვალისწინება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მ. ცარციძე. თბილისი 2020. დასაქმება და შრომის ბაზრის რეგულირება.
https://www.tsu.ge/data/file_db/library/tsartsidze_bazar.pdf
2. საქსტატი. დასაქმება და უმუშევრობა <https://www.geostat.ge/ka>
3. საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სტრატეგია
4. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2659895?=&publication=0>
5. შრომის ბაზრის ანალიზი 2023
6. <https://www.lmis.gov.ge/Lmis/Lmis.Portals.Web/Pages/User/UserReports.aspx?ID=91d5e983-1f29-45f7-99b3-22d74947df1c>

მდგრადი განვითარების კონცეფცია და მწვანე ბიზნესი

გვანცა ჭილაძე

მწვანე ეკონომიკა შედარებით ახალი მიმართულებაა, რომელმაც განსაკუთრებული პოპულარობა მოიპოვა ბოლო ათწლეულის მანძილზე. ეს არის ეკონომიკური განვითარების მოდელი, რომელიც დამყარებულია მდგრად განვითარებასა და ეკოლოგიური ეკონომიკის ცოდნაზე. მწვანე ეკონომიკა პირდაპირ აფასებს ქვეყნის ბუნებრივ კაპიტალს, რომელსაც აქვს ეკონომიკური ღირებულება. ამ დარგის განვითარება ხელს უწყობს ბუნებრივი რესურსების გონივრულ გამოყენებას და ამცირებს გარემოზე უარყოფით ზემოქმედებას. მისი ძირითადი მიზანია, მოძებნოს ეკონომიკური გადაწყვეტილების პოზიტიური ალტერნატივა, რაც აფერხებს გარემოს დეგრადირებას და ხელს უწყობს მოსახლეობის კეთილდღეობას. წინამდებარე სტატიაში ყურადღება იქნება გამახვილებული იმ ფაქტორებზე, რაც მწვანე ბიზნესზე ახდენს გავლენას და იმ დადებით და უარყოფით მხარეებზე, რაც მოჰყვება ამ სფეროს.

საკვანძო სიტყვები: მწვანე ბიზნესი, მდგრადი განვითარება, ეკოლოგიური პრობლემები, კლიმატის ცვლილება.

შესავალი

მდგრადი განვითარების პრობლემამ აქტუალობა XX საუკუნის 60-70 წლებიდან შეიძინა, როდესაც კლიმატის ცვლილება გლობალური ეკონომიკური განვითარების დღისწესრიგის მთავარ საკითხად იქცა. 2015 წელს, პარიზში გაეროს წევრმა სახელმწიფოებმა ხელი მოაწერეს ისტორიულ, საყოველთაო შეთანხმებას, რომლითაც ქვეყნებმა აიღეს ვალდებულება, რომ 2030 წლამდე მიაღწევენ 17 რეალურ შედეგს გარემოს დაცვის, სიღარიბის შემცირების, ჯანდაცვის სისტემის გაუმჯობესების, სასურსათო უსაფრთხოებისა და ზოგადად მდგრადი განვითარების მიმართულებით (შაბურიშვილი, 2016). გაეროს წინამორბედი დოკუმენტისაგან განსხვავებით – ათასწლეულის დეკლარაცია, რომელიც 2015 წლამდე მოქმედებდა, მდგრადი განვითარების მიზნები, ითვალისწინებს აქტიურ თანამშრომლობას მთავრობებს, კერძო სექტორსა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის. ინკლუზიური პარტნიორობა ეფუძნება პრინციპებსა და ფასეულობს, საერთო ხედვასა და საერთო მიზნებს, რომელთა ცენტრში ხალხი და პლანეტაა მოქცეული (Starikova, 2017).

გლობალიზაციის პირობებში საზოგადოების სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური პრობლემების საყოველთაო ხასიათს იძენს. ამასთან ტექნოლოგიური და პოლიტიკური გარემოს ცვლილების ხარჯზე იზრდება რესურსების განაწილების, ეფექტიანი გამოყენებისა და სოციალური უთანასწორობის შემცირების შესაძლებლობები. ინტერნეტპორტალ – worldometers.info-ს მონაცემებით 2024 წელს 2506540 ჰექტარმა მიწამ განიცადა ეროზია, 4 296 147 ჰექტარი კი გაუდაბურდა, 3 505 799 ტონა ტოქსიკური ქიმიკატები იქნა გადაყრილი ბუნებაში, ხოლო CO₂-ის ემისია 13 მილიარდს გადაცდა. (Worldometer, 2024).

ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრის კომპლექსურ მექანიზმებს შორის მეცნიერები აქტიურად განიხილავენ მწვანე ბიზნესს. პოპულარობის მიუხედავად, მწვანე ბიზნესი ჯერ კიდევ დაკავშირებულია ტერმინოლოგიურ გაურკვევლობასთან. ამ პრობლემის გადასაჭრელად მკვლევრები უბრუნდებიან თვით „მენარმეობის“ ბუნებას. ჟან ბატისტ სეის, ჯოზეფ შუმპენტერის და პიტერ დრაკერის ნაშრომებზე დაყრდნობით ისინი ასკვნიან, რომ მენარმის ქცევის თავისებურებები, რაც მას ჩვეულებრივი მენეჯერისაგან განასხვავებს, უნივერსალურია. ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრის სიცოცხლისუნარიან გზებს საფუძვლად შეიძლება დაედოს ისეთივე ელემენტები, რაც წარმატებულს ხდის სამენარმეო ინოვაციებს. ნებისმიერი მენარმე ნაცვლად იმისა, რომ დაელოდოს ვინმეს ან შეეცადოს მთავრობა დაარწმუნოს პრობლემის მოგვარებაში, თავად ითვალისწინებს ეკოლოგიურ პრობლემებს საქმიანობის პროცესში. ეს გადაწყვეტილება მისი მხრიდან განიხილება როგორც სამენარმეო აქტიურობის განსაკუთრებული ფორმა. ამიტომ, შემთხვევითი არაა, რომ ბოლო წლებში ტერმინი – „მწვანე ბიზნესი“, სულ უფრო ხშირად გამოიყენება მაშინ, როდესაც მსჯელობენ ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრაზე, ხოლო ტერმინი „მწვანე“, სიტყვათშეთანხმებაში – „მწვანე ბიზნესინ, განსაზღვრავს ამ საქმიანობის მისიას.

ჰენრი ფორდი აღნიშნავდა, რომ „ბიზნესი რომელიც მხოლოდ ფულს აკეთებს, ღარიბი ბიზნესია“. მართლაც, მიუხედავად მოგებაზე ორიენტირებულობისა, მწვანე ბიზნესი ყურადღებას ამახვილებს გარემოზე, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს ეკოლოგიურად განადგურებული სამყაროს კიდევ უფრო მეტად დაზიანებას. მისი საჭიროება და განვითარება საკმაოდ მნიშვნელოვანია. თუ გავითვალისწინებთ, იმ ფაქტს, რომ მსოფლიო მოსახლეობის რაოდენობამ 8 მილიარდს გადააჭარბა, ეს ზრდის მოთხოვნას საარსებო საშუალებებზე. ერთი შეხედვით რაც უფრო მეტი ინარმოება, მით უფრო მეტად შეძლებს ეკონომიკა რომ დააკმაყოფილოს ეს მოთხოვნები, თუმცა აქვე არის მეორე ფაქტორიც. მნიშვნელოვანია, რომ ისე ვანარმოთ მეტი, რომ არ დავაზიანოთ დედამიწა და არ დავაჩქაროთ კლიმატის ცვლილება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ეს კაცობრიობისთვის იქნება დამღუპველი და შედეგად არც მსოფლიო ეკონომიკას და არც განვითარებას აზრი არ ექნება.

მწვანე ბიზნესის განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორები

თანამედროვე ბიზნესის ეკოლოგიზაციის პროცესზე უამრავი ფაქტორი ახდენს გავლენას. მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ეკოლოგიური მსოფლმხედველობის საზოგადოების სხვადასხვა ფენაში შეჭრა და ახალი ფასეულობების ფორმირება, რომელიც მწვანე პროდუქტებზე გლობალური მოთხოვნის ზრდაში ვლინდება. „ბინძურ“ ტექნოლოგიებზე მომუშავე და გარემოსათვის სახიფათო საგნების მწარმოებელი საწარმოები სულ უფრო ხშირად იმსახურებენ საჯარო გაკიცხვას და განიცდიან ბოიკოტს მომხმარებლების მხრიდან, რითაც კარ-

გავენ როგორც საგარეო, ასევე საშინაო ბაზრებს. თანამედროვე მომხმარებლები, როგორც წესი, უარს ამბობენ შეიძინონ ისეთი საქონელი, რომელიც:

- უარყოფით გავლენას ახდენს უშუალოდ მომხმარებელის და მის გარშემო მყოფი ადამიანების ჯანმრთელობაზე;
- ზიანს აყენებს გარემოს წარმოების, გამოყენების, ან უტილიზაციის (განადგურების) პროცესში;
- მოიხმარს დიდი რაოდენობით ენერგიას და ბუნებრივ რესურსებს წარმოების, გამოყენების, ან უტილიზაციის პროცესში;
- წარმოშობს არასასურველ ნარჩენებს გადამეტებული შეფუთვის ან ვარგისიანობის მცირე ვადის გამო;
- დამზადებულია გადაშენების პირას მყოფი ცხოველების ტყავის ან ხორცისაგან.

თანამედროვე ბიზნესის ეკოლოგიურ ორიენტაციაზე ასევე მნიშვნელოვან გავლენას ახდეს ეროვნული და საერთაშორისო მარეგულირებელი ორგანიზაციების მხრიდან გარემოს დაცვაზე მოთხოვნების გამკაცრება. ბიზნესის ეკოლოგიური რეგულირების ინსტრუმენტს განეკუთვნება ადმინისტრაციული (სპეციალური სტანდარტებისა და ნორმების დანესება, ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის ლიცენზირების სისტემა, ეკოლოგიური ექსპერტიზისა და სერთიფიკაციის სისტემების გამოყენება და ა.შ.) და ეკონომიკური (ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობაზე გადასახადების დანესება, ჯარიმები ეკოლოგიური კანონმდებლობის დარღვევაზე, დაზღვევის სისტემის დანერგვა და სხვა) მეთოდები.

ამასთან, თანამედროვე ბიზნესის სამყარო ეკოლოგიური ზედამხედველობის პირდაპირი მეთოდებიდან საბაზრო მართვის მექანიზმებზე გადადის. ამ მხრივ საინტერესოა აშშ-ის გამოცდილება, სადაც ცალკეულ საწარმოებს გადაეცათ გარემოს დაბინძურების უფლება. მეთოდი მდგომარეობს შემდეგში: ეკოლოგიური ზედამხედველობის ორგანოები ფირმებს უმტკიცებენ დასაშვები დაბინძურების კვოტებს, რაც დამოკიდებულია წარმოების ტიპსა და მასშტაბებზე. თუ საწარმო, ნებაყოფლობით, ლიმიტზე დაბლა შეამცირებს ეკოლოგიური დაბინძურების დონეს, მას ეძლევა შესაძლებლობა კვოტის დარჩენილი ნაწილი სხვას მიყიდოს. დღეს უკვე სერიოზულად განიხილება დაბინძურების უფლებების ეროვნული და მსოფლიო ბაზრების შექმნის საკითხი, რადგან უკანასკნელი ფირმებს ასტიმულირებს უფრო სწრაფად გაატარონ ეკოლოგიური რეფორმები.

ბიზნესის ეკოლოგიზაციის კიდევ ერთი ფაქტორია ფინანსური ინსტიტუტების (ბანკები, სადაზღვევო ორგანიზაციები, საპენსიო ფონდები და ა.შ.) მიერ კლიენტების შერჩევისას გამოყენებული დიფერენცირებული მიდგომები. ასეთი დიფერენცირების კრიტერიუმს, უმეტეს შემთხვევაში, წარმოადგენს კონკრეტული პროექტის ეკოლოგიური რისკის დონე. მაგალითად, ბანკები, როგორც წესი, თავს არიდებენ მაღალი ეკოლოგიური რისკის მქონე პროექტების დაფინანსებას.

გაემოზე ზრუნვას მნიშვნელოვანი სარგებელი მოაქვს ცალკეული საწარმოებისათვის. მათ შორის შეიძლება აღინიშნოს:

- ამონაგების ზრდა, ერთი მხრივ, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის უფრო მაღალ ფასად გაყიდვით და მეორე მხრივ, უფრო მეტი პროდუქციის გაყიდვით;
- საგარეო ბაზარზე საიმედო გასვლა;
- შეღავათიან პირობებში ფინანსური რესურსების მიღება.

ექსპერტები ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის მსოფლიო ბაზარს აფასებენ, როგორც ერთ-ერთ ყველაზე ტევადსა და სწრაფად მზარდს. ასევე დიდ იმედებს იძლევა სამეცნიერო გამოკვლევები „მწვანე“ ტექნოლოგიების დარგში. შესაბამისად, საწარმოები, რომლებიც სხვებზე ადრე გააცნობიერებენ თავის ეკონომიკური საქმიანობის სტრატეგიაში ეკოლოგიური ფაქტორის გათვალისწინებასთან დაკავშირებულ ახალ შესაძლებლობებს, მნიშვნელოვნად გაიმარტივებენ კონკურენტული უპირატესობის მოპოვებას როგორც ადგილობრივ, ასევე საგარეო ბაზარზე.

მწვანე ბიზნესის დადებითი და უარყოფითი მხარეები

რატომაა მნიშვნელოვანი მწვანე ბიზნესის განვითარება? ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი არის ის, რომ მომავალში კლიმატის ცვლილება არ გაუარესდეს. მაგალითად: NASA-ს 1951-1980 წლების დედამიწის საშუალო ტემპერატურას 0,89 ცელსიუსით გადააჭარბა 2022 წლის გეოთერმულმა ტემპერატურამ, რაც საკმაოდ მაღალი მაჩვენებელია.

გარდა ამისა, გაეროს ახალი ამბების თანახმად 2010-2019 წლებში დაფიქსირდა ნახშირბადის ემისიების ყველაზე მაღლი დონე მსოფლიოში, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ბუნებრივი კატასტროფები, რომელთა კონტროლიც ფაქტობრივად შეუძლებელია. სწორედ ამიტომ, მწვანე ბიზნესმა ნელ-ნელა მოიპოვა პოპულარობა და გარემოსდაცვითი პროექტები გახდა განსაკუთრებული საზრუნავი ყველა ეკონომიკურ სფეროში.

სათბური გაზების ემისიები საქართველოში 2001 წლიდან 2017 წლამდე ყოველ მეოთხე წელს იკლებდა, თუმცა ამ 3 წლის განმავლობაში მუდმივად იზრდებოდა, რაც ხელს უწყობდა კლიმატის ცვლილებას. ემისიების ყველაზე მაღალი დონე დაფიქსირდა 2016 წელს 18.5 მეგატონა/წელი, ხოლო ყველაზე დაბალი იყო 2001 წელს 9.6.

რა თქმა უნდა, მწვანე ეკონომიკა ბევრ სარგებელს მოუტანს, როგორც დასაქმების სფეროს, ასევე გარემოსაც. განვიხილოთ რამდენიმე მათგანი:

1) მდგრადი განვითარების წახალისება.

მწვანე ეკონომიკა ხელს უწყობს რესურსების მაქსიმალურ გამოყენებას და ისეთი მასალების არჩევას, რომელთა გადამუშავებაც შესაძლებელია. ეს ორივე კი მნიშვნელოვანია იმისთვის, რომ სარგებელი იყოს მაქსიმალურად გრძელვადიანი და ეს ფორმა იყოს ერთგვარი „პასუხისმგებლობა დედამიწის წინაშე“.

2) ბრძოლა კლიმატის ცვლილებასთან.

თუ ქვეყანაში ან რეგიონში წარმატებით განხორციელდება მწვანე ბიზნესის განვითარება, რა თქმა უნდა, იქნება თანამშრომლობა მთავრობასა და კერძო სექტორს შორის გარემოს დაცვის კუთხით. ამ ორ სფეროს შეუძლიათ ერთად იმუშაონ, რათა შეამცირონ ნახშირბადის ემისიები ყველა სამრეწველო და სატრანსპორტო საქმიანობიდან და თავიდან აიცილონ კლიმატის ცვლილების შედეგები.

ამ პროცესთან პირდაპირ კავშირშია ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურება. საქსტატის 2022 ის ოფიციალური კვლევის თანახმად, საქართველოში, უკანასკნელი ათწლეულის მანძილზე ატმოსფერულ ჰაერში გარე შენარევების რაოდენობა ოცჯერ გაიზარდა. ატმოსფეროს ძირითადად აბინძურებენ შავი და ფერადი მეტალურგიის, ქიმიური მრეწველობის საწარმოები, რომლებიც გამოყოფენ გოგირდოვან გაზს, ნახშირორჟანგს, მტვერსა და სხვა ნივთიერებებს. ატმოსფერული ჰაერის გაჭუჭყიანების მნიშვნელოვანი წილი ავტოსატრანსპორტო საშუალებებზე მოდის. ამ უკანასკნელის წინააღმდეგ ბრძოლის ერთ-ერთ საშუალებას წარმოადგენს ავტოსატრანსპორტო საშუალებათა შიდაწვის ძრავების სრულყოფა, ბენზინის ხარისხის გაუმჯობესება, ელექტრომობილების გამოყენება და სხვა.

3) ეკოსისტემის გაუმჯობესება

თუ ქვეყანა ან რეგიონი წარმატებით მიიღებს მწვანე ეკონომიკას, რა თქმა უნდა, ამ რეგიონის ეკოსისტემაც გაუმჯობესდება. ეს არის ბუნების შენარჩუნების შედეგი, რაც მწვანე ეკონომიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პუნქტია მის ყველა საქმიანობაში. მდგრადი ბუნებით, ეკოსისტემის ყველა ცოცხალ არსებას შეუძლია კარგად იცხოვროს.

მაგალითად: ატმოსფერული ჰაერის დაცვის ღონისძიებების განსახორციელებლად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სამრეწველო ობიექტების გამწვანებასა და ტყის მეურნეობის განვითარებას – ერთი ჰა ტყე წლის განმავლობაში 50-70 ტონა მტვერს ფილტრავს. ტყე პირდაპირ კავშირშია ატმოსფერული ჰაერის გაჯანსაღებასა და წყლის რესურსების დაცვასთან, რადგან ჟანგბადის შევსება ძირითადად ფოტოსინთეზის გზით ხდება. 1 ჰა ტყე 10-15- ჯერ მეტ ჟანგბადს გამოყოფს, ვიდრე ნებისმიერი ფიტოცენოზი.

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს კვლევების მიხედვით, 2022 წელს მავნე ნივთიერებების რაოდენობა შედარებით ნაკლები იყო ვიდრე 2015-2021 წლებში. მთლიანად წარმოქმნილი იყო 725.2 ტ, რომელშიც შედიოდა; მყარი ნივთიერებები (652.0), აირადი და თხევადი (73.2), გოგირდოვანი ან ჰიდრიდი (2.1), ნახშირორჟანგი(36.2), აზოტის ჟანგი (13.7), ნახშირწყალბადი (2.7) ხოლო დანარჩენი (18.4). მთლიანი რაოდენობიდან დაჭერილი იქნა 671.1 ანუ დაახლოებით 92,6%, ხოლო გაფრქვეული 54.1.

4) წარმოების და ხარჯების შემცირება, რაც გამოიწვევს ნედლეულის უფრო პასუხისმგებლობით გამოყენებას და ენერგიის ეფექტური მოხმარების გაზრდას;

- 5) ნარჩენების შემცირება იმ პროდუქტების გადამუშავებისა და ხელახალი გამოყენების გზით, რომლებმაც მიაღწიეს სიცოცხლის ციკლის ბოლოს;
- 6) ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა (მაგ. პროექტის მენეჯერები, კონსულტანტები, ინსტალატორები, კოორდინატორები და ა.შ.);
- 7) გაყიდვების გაზრდა, რომელიც ეხება გარემოსდაცვით საკითხებს და პატივს სცემს პლანეტას.

გარდა დადებითისა, ცოტა რამ შეგვიძლია მწვანე ეკონომიკის ნაკლოვანებებზეც ვთქვათ. მაგალითად:

1) მწვანე ეკონომიკაზე ხშირად დანახარჯების ზრდას უკავშირდება.

2021 წელს სოფლიო ბანკის წარმომადგენლის ხელმძღვანელმა ინდონეზიასა და ტიმორ-ლესტეში, სატუ კაჰკონენმა განაცხადა, რომ მთლიანობაში მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლის ღირებულება ძალიან ძვირია და ინდონეზიას დახმარება სჭირდება დაფინანსებაში. შესაბამისად, მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლა გარე დაფინანსების გარეშე საკმაოდ რთულია.

2) საჭიროა საზოგადოების რეალური ტრანსფორმაცია. სამწუხაროდ, ბევრი კომპანია და საზოგადოება არ არის მზად ამ ცვლილებისთვის.

მწვანე ეკონომიკა მოითხოვს კომპანიებისგან, ალიარონ და გააცნობიერონ თავიანთი კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობა, მიიღონ ახალი პროცესები და მაქსიმალურად შეამცირონ გარემოზე ზემოქმედება. ბევრ ქვეყანაში ეს კონცეფცია ჯერ კიდევ შორს არის რეალობად ჩამოყალიბებისგან.

საბედნიეროდ, მსოფლიოს უამრავ რეგიონში გაჩნდა ორგანიზაციები, რომლებიც მხარს უჭერენ კომპანიებს მწვანე და მდგრადი კორპორატიული მიდგომისკენ გადასვლისას. მათ შორის არის მდგრადობის აღრიცხვის სტანდარტების საბჭო, დამოუკიდებელი ამერიკული ორგანო, რომელიც 2011 წლიდან ახორციელებს მდგრადობისადმი ერთგულ კამპანიებს ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით.

3) განვითარებადი ქვეყნები მზარდ ეკოლოგიურ პრობლემებს და მაღალ სიღარიბეს აწყდებიან. ამ რეგიონებში ეფექტური მწვანე ეკონომიკური სისტემის მიღება რთულია და უფრო რთულ ბიოეკონომიკურ ანალიზს მოითხოვს.

დასკვნა

მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლას უამრავი სარგებელი მოაქვს ბიზნესისთვის, საზოგადოებისა და გარემოსთვის. მდგრადი პრაქტიკისკენ გადასვლა არა მხოლოდ ამსუბუქებს გარემოზე ზემოქმედებას, არამედ ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას, სამუშაო ადგილების შექმნას და ინოვაციებს. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს რისკები და გამოწვევები, როგორცაა მაღალი წინასწარი ხარჯები მდგრადი ტექნოლოგიების გამოყენებისთვის, თანამშრომლების გადამზადების-

თვის ან არსებული ინფრასტრუქტურის განახლებაზე. ეს მოითხოვს ფრთხილად დაგეგმვას, სტრატეგიული გადანაცვლებების მიღებას და ფინანსურ ინვესტიციებს. ამ საწყისი ბარიერების დასაძლევად კომპანიებს შეუძლიათ ამ რისკების შერბილება სტრატეგიული დაგეგმვის, რეგულაციების შესაბამისობისა და დაინტერესებული მხარეების ჩართულობით. მნიშვნელოვანია იმის აღიარება, რომ მდგრადი პოლიტიკა და ინვესტიციები ხშირად მოითხოვს დროს, სანამ ისინი მომგებიან ანაზღაურებას მოიტანენ. მთავარი მაგალითია განახლებადი ენერგიის ინფრასტრუქტურის განვითარება. ქარის ელექტროსადგურების, მზის ელექტროსადგურების და ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობა მოითხოვს მნიშვნელოვან წინასწარ ინვესტიციებს და დაგეგმვას. თუმცა, დროთა განმავლობაში, როდესაც ეს პროექტები ამოქმედდება და დაიწყება სუფთა ენერგიის გამომუშავება, ისინი თანდათან ფინანსურად მომგებიანი ხდებიან და უზრუნველყოფენ ინვესტიციების მნიშვნელოვან ანაზღაურებას.

ამრიგად: გარემოსდაცვითი რეგულაციების პროაქტიული შეთანხმებით და მდგრადობის ინიციატივებში აქტიური მონაწილეობით, კომპანიებს შეუძლიათ შეამცირონ მარეგულირებელი რისკები და აჩვენონ თავიანთი ვალდებულება პასუხისმგებელი ბიზნეს პრაქტიკის მიმართ. ამავდროულად, აუცილებელია პოლიტიკის შემქმნელებმა იმუშაონ ისეთ ჩარჩოებზე, რომლებიც წახალისებენ ბიზნესს, უფრო მდგრადი მომავლისკენ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თემები | გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი (eiec.gov.ge)
2. შაბურიშვილი, შ. (2016). მეწარმეობის ეკოლოგიური ორიენტაციის ძირითადი მიმართულებები. *გლობალიზაცია და ბისნესი*, 228-233.
3. Nicholls, A. (2010). The legitimacy of social entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, Vol. 34, Issue 4, 611-633.
4. OECD green growth indicators: <https://www.oecd.org/greengrowth/green-growth-indicators/>
5. Starikova, E. A. (2017). Importance of the concept of sustainable development in the activities of transnational corporations. *Journal of Economics, Entrepreneurship and Law*, 125-136.
6. Understanding the Green Economy: Benefits, Drawbacks, and Pillars (2024) <https://pioneersolarenergy.com/incentives/understanding-the-green-economy-benefits-drawbacks-and-pillars/>
7. UN environment programme: <https://www.unep.org/news-and-stories/story/environmental-costs-fast-fashion>
8. *Worldometer*. (2024, January 30). Retrieved from Worldometer – real time world statistics: www.worldometers.info

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები

საბა პიჩინგაური

ინვესტიცია გულისხმობს რესურსების, როგორცაა ფული, განთავსებას აქტივებში ან პროექტებში შემოსავლის ან მოგების მიღების მოლოდინით. უცხოური პირდაპირი ინვესტიცია (FDI) არის კონკრეტული ტიპის ინვესტიცია, სადაც ფირმა ან ინდივიდი ერთი ქვეყნიდან დებს ინვესტიციას სხვა ქვეყნის ბიზნესინტერესებში, ჩვეულებრივ აქტივების შეძენით, ბიზნეს ოპერაციების დამყარებით ან უცხოურ კომპანიებში წილების ფლობით, გრძელვადიანი გავლენისა და შემოსავლების მიღების მიზნით. ორივე ქვეყნის განვითარებაში ინვესტიცია დიდ როლს თამაშობს.

საკვანძო სიტყვები: ინვესტიცია, რეინვესტიცია, კაპიტალი.

შესავალი

იმისათვის რომ უკეთ გავეცნოთ ამ თემას პირველ რიგში მოკლედ განვიხილოთ თუ რა არის ინვესტიცია. კაპიტალის დაბანდება ეკონომიკურ საქმიანობაში მოგებისა და სოციალური ეფექტის მიღების მიზნით. ფინანსური აქტივების გარდა, ინვესტიცია ასევე შეიძლება გულისხმობდეს დროისა და ძალისხმევის დათმობას პიროვნული განვითარებისთვის, განათლებისა და უნარების შეძენისთვის, რაც გაზრდის მომავალში შემოსავლის პოტენციალს და პიროვნულ ზრდას. ინვესტიციის არსი არის მომავალი სარგებლის მოლოდინი, რაც მას ფინანსური დაგეგმარებისა და ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვან კომპონენტად აქცევს.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები კი არის გრძელვადიანი კაპიტალდაბანდება ბიზნესში, რომელსაც უცხოელი არარეზიდენტი პირი ახორციელებს. ინვესტიცია რომ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციად ჩაითვალოს, არარეზიდენტი პირი ადგილობრივ კომპანიაში უნდა ფლობდეს სანარმოს აქციების ან სანესდებო კაპიტალის მინიმუმ 10%-ს.

რა გავლენა აქვს უცხოურ პირდაპირ ინვესტიციებს ქვეყანაზე?

ქვეყნისთვის სადაც ინვესტირებას ახდენს უცხოელი:

- ხელი შეეწყობა ეკონომიკურ ზრდას ახალი პროექტებისთვის, ინფრასტრუქტურის განვითარებისა და ბიზნესის გაფართოებისთვის კაპიტალის მიწოდებით.
- ინვესტიციები შექმნიან სამუშაო ადგილებს. რაც შეამცირებს უმუშევრობას და ადგილობრივებს საშუალებას მისცემს სამუშაო უნარები და ცოდნა გამოიმუშავონ და დააგროვონ.
- უცხოური ინვესტორებს ხშირად მოაქვთ ახალი ტექნოლოგიები და მართვის პრაქტიკა, რაც ზრდის პროდუქტიულობას და ინოვაციების დანერგვას უწყობს ხელს.

- მთავრობები სარგებლობენ საგადასახადო შემოსავლებით უცხოური კომპანიებისგან, რომლებიც მოქმედებენ მათ საზღვრებში.
- უცხოური ფირმების არსებობა ზრდის კონკურენციას, რაც იწვევს პროდუქციის და მომსახურების გაუმჯობესებას და ფასების დაწევას მომხმარებლებისთვის.
- შეუძლია გააუმჯობესოს ქვეყნის გადახდის ბალანსი, უზრუნველყოფს რა სტაბილურ და გრძელვადიან კაპიტალის წყაროს.
- ინვესტიციები ხშირად იწვევს ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას, როგორცაა ტრანსპორტი, ტელეკომუნიკაციები და კომუნალური მომსახურება. ქვეყნისთვის რომელიც ინვესტიციებს დებს სხვა ქვეყანაში:
- ქვეყნის კომპანიები იღებენ უფრო მაღალ მოგებას თავიანთი უცხოური ინვესტიციებიდან.
- საშუალებას აძლევს კომპანიებს შევიდნენ ახალ ბაზრებზე, რაც ზრდის მათ გლობალურ მიღწევას და კონკურენტუნარიანობას.
- იღებენ წვდომას რესურსებზე, მათ შორის ნედლეულსა და ადამიანურ კაპიტალზე, რომელიც შეიძლება დეფიციტური იყოს ადგილობრივად.
- კომპანიები სარგებლობენ ახალი იდეებისა და პრაქტიკის გაცნობით, რაც ზრდის მათ ინოვაციურ და კვლევით-განვითარებით შესაძლებლობებს.
- მასპინძელ ქვეყანასთან ეკონომიკური კავშირების გამყარება ზრდის ვაჭრობისა და ინვესტიციის შესაძლებლობებს.

უკვე ხსენებული დადებითი მხარეების მიუხედავად, რომელიც შეიძლება მოუტანოს ინვესტიციამ როგორც ინვესტორ ქვეყანას ისე ქვეყანას სადაც ინვესტიციას დებენ, მას ასევე შეიძლება უარყოფითი შედეგები ჰქონდეს. ესენია:

- შეიძლება გამოიწვიოს კულტურული ცვლილებები და გავლენა ადგილობრივ წესებზე და პრაქტიკებზე, რაც ყოველთვის არ არის მისაღები.
- მასპინძელ ქვეყანას შეიძლება გაუჭირდეს უცხოური კომპანიების რეგულირება და კონტროლი, რაც გავლენას ახდენს ადგილობრივ ინდუსტრიებსა და პოლიტიკაზე.
- შეიძლება კაპიტალის გადინება გამოიწვიოს მასპინძელი ქვეყნიდან.
- მასპინძელი ქვეყანა შეიძლება გადაჭარბებულად დამოკიდებული გახდეს უცხოურ კაპიტალსა და ფირმებზე.

ევროკავშირი მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე დიდი ინვესტიციების მიმწოდებელია. ევროკავშირში მოქმედებს ერთიანი შიდა ბაზარი, რომელსაც წევრი სახელმწიფოების კანონთა სისტემა არეგულირებს. ევროკავშირის ძირითადი პოლიტიკის მიზანია ადამიანების, საქონლის, სერვისებისა და კაპიტალის თავისუფალი გადაადგილების უზრუნველყოფა ერთიან, შიდა ბაზარზე; იურისპუდენციული კანონმდებლობისა და საშინაო საქმეების გამოცემა; საერთო პოლიტიკის შენარჩუნება ვაჭრობაში, სოფლის მეურნეობაში, თევზის რეწვასა და რეგიონულ განვითარებაში.

ევროპის საინვესტიციო ბანკი წარმოადგენს ყველაზე მსხვილ და გარემოს დაცვაზე ორიენტირებულ მრავალმხრივ სესხის გამცემს, ევროპის საინვესტიციო ბანკი ეხმარება ეკონომიკებს განვითარდნენ, შექმნან სამუშაო ადგილები და ხელი შეუწყონ თანასწორობას. 1958 წლიდან, ევროპის საინვესტიციო ბანკმა გასცა სესხი და გამოჰყო ექსპერტული მხარდაჭერა ათასობით პროექტისთვის 160-ზე მეტ ქვეყანაში. ევროპის საინვესტიციო ბანკი მხარს უჭერს ევროპის ეკონომიკის აღდგენას სტრატეგიული ინვესტიციების ევროპული ფონდის განხორციელებით, რაც ევროპის საინვესტიციო გეგმის ნაწილს წარმოადგენს.

საქართველოში ევროპის საინვესტიციო ბანკმა ინვესტიცია განახორციელა 23 პროექტში ინფრასტრუქტურის მოწყობის, კერძო სექტორის და კლიმატთან დაკავშირებული ქმედების დასაფინანსებლად 2007 წელს საქმიანობის დაწყებიდან.

ევროპის საინვესტიციო ბანკის მიერ მხარდაჭერილი ზოგი პროექტი მოიცავს:

- 2015 წელს წყალდიდობის შედეგად დაზიანებული თბილისის ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციას;
- აღმოსავლეთ-დასავლეთ მაგისტრალის სხვადასხვა გზის მონაკვეთის გაგრძელებას;
- ქალაქსა და სოფელში მდებარე მიკრო და მცირე საწარმოებისათვის გაცემული მიკროსაფინანსო მომსახურების მხარდაჭერას შემოსავლების მომტანი საქმიანობებისათვის;
- კვებისა და ჯანდაცვის სფეროში მოქმედი მცირე ბიზნესების დაფინანსებას.

ევროპის ერთ-ერთ ყველაზე დიდ ინვესტორ ორგანიზაციას წარმოადგენს ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი. ეს არის საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტი, საინვესტიციო მექანიზმი, რომელიც შეიქმნა 1991 წელს 61 ქვეყნისა და ორი საერთაშორისო კომპანიის (ევროკავშირი, ევროპის საინვესტიციო ბანკი) მიერ, საბაზრო ეკონომიკისა და დემოკრატიის მხარდასაჭერად ცენტრალური ევროპისა და ცენტრალური აზიის 34 ქვეყანაში.

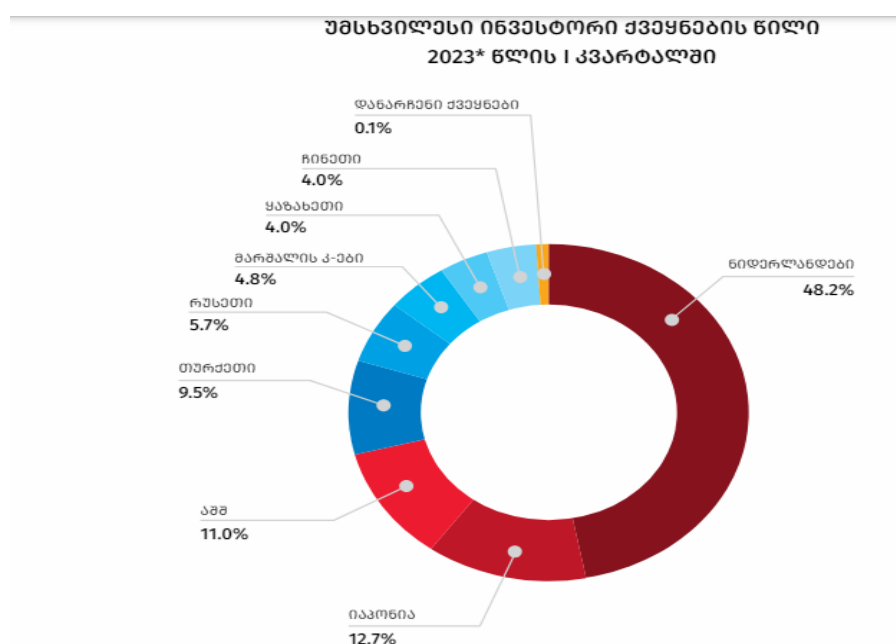
რეკონსტრუქციისა და განვითარების ევროპული ბანკი ერთერთი უმსხვილესი ინვესტორია ამ სექტორში. საკუთარი ფინანსების გარდა მობილიზებას უკეთებს უცხოურ ინვესტიციებს აღმოსავლეთ ევროპისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებისთვის. იმის მიუხედავად რომ მისი მოწოდებები ძირითადად საჯარო სექტორს წარმოადგენენ, ინვესტიციები ძირითადად კერძო სექტორში ხორციელდება. ინვესტიციების დახმარებით იგი ხელს უწყობს სტრუქტურულ და სექტორულ რეფორმებს, კონკურენციის განვითარებასა და პრივატიზაციას, ძლიერი ფინანსური ინსტიტუციებისა და სამართლებრივი სისტემების ჩამოყალიბებას, ინფრასტრუქტურის განვითარებას. ისინი მხოლოდ იმ ქვეყნებთან თანამშრომლობენ, რომლებიც ემყარებიან დემოკრატიულ პრინციპს.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ფინანსური ინვესტიციების მნიშვნელოვანი წყაროა განსაკუთრებით განვითარებადი ქვეყნებისათვის, სადაც შიდა ინვესტიციებს შედარებით ნაკლები წილი უჭირავს მათ შორისაა საქართველოც. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ 11 მარტს გამოქვეყნებუ-

ლი წინასწარი მონაცემებით, 2023 წელს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 1.595 მლრდ აშშ დოლარი იყო, რაც წინა წლის დაზუსტებულ მაჩვენებელზე 24%-ით ნაკლებია. შემცირების გამომწვევ უმთავრეს მიზეზს სავალო ვალდებულებების შემცირება წარმოადგენს.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ინვესტიციების შემცირებას არა მარტო ეკონომიკურ ზრდაზე, ლარის კურსზეც აქვს ნეგატიური გავლენა. თუმცა ეს უკანასკნელი საბოლოო ჯამში ბევრ ფაქტორზეა დამოკიდებული და აქედან გამომდინარე მისი პროგნოზირება რთულია.

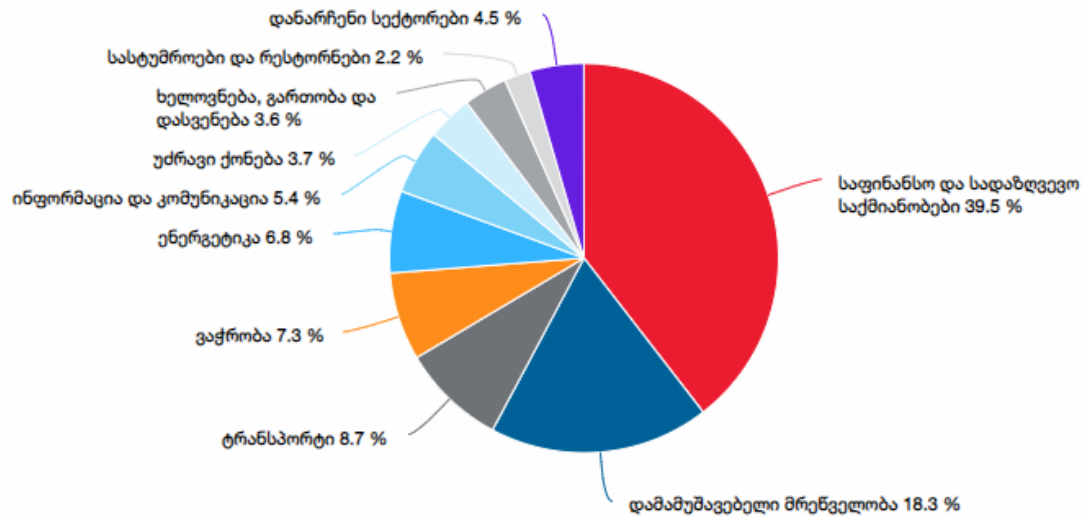
2023 წელს, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ყველაზე დიდი წილი 392 მლნ აშშ დოლარი გაერთიანებულ სამეფოზე მოდიოდა, შემდეგ მოდის ნიდერლანდები 360.5 მლნ აშშ დოლარით და თურქეთი 168.8 მლნ აშშ დოლარით. სამი უმსხვილესი ინვესტორი ქვეყნის წილმა მთლიან პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებში 57.8% შეადგინა. დანარჩენი ქვეყნების წილი პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებში ასე გამოიყურება: აშშ – 153.5 მლნ აშშ დოლარით; რუსეთი – 87.6 მლნ აშშ დოლარით; მალტა – 80 მლნ აშშ დოლარით; აზერბაიჯანი – 53.6 მლნ აშშ დოლარით; ჩინეთი – 47.3 მლნ აშშ დოლარით; იაპონია – 45.5 მლნ აშშ დოლარით; ყაზახეთი – 43.3 მლნ აშშ დოლარით; დანარჩენი ქვეყნები – 162.7 მლნ აშშ დოლარით. საქსტატის ცნობით, 2023 წელს რეინვესტიციის წილმა მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 80.2% შეადგინა.

2023 წელს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ყველაზე დიდი წილი 630.1 მლნ აშშ დოლარი საფინანსო და სადაზღვევო სექტორზე მოდიოდა. შემდეგ მოდიან: დამამუშავებელი მრეწველობა – 291.7 მლნ აშშ დოლარით; ტრანსპორტი – 138.2 მლნ აშშ დოლარით; ვაჭრობა – 116.6 მლნ აშშ დოლარით; ენერგეტიკის სექტორი – 108.5 მლნ აშშ დოლარით; ინფორმაცია და კომუნიკაცია – 85.7 მლნ აშშ

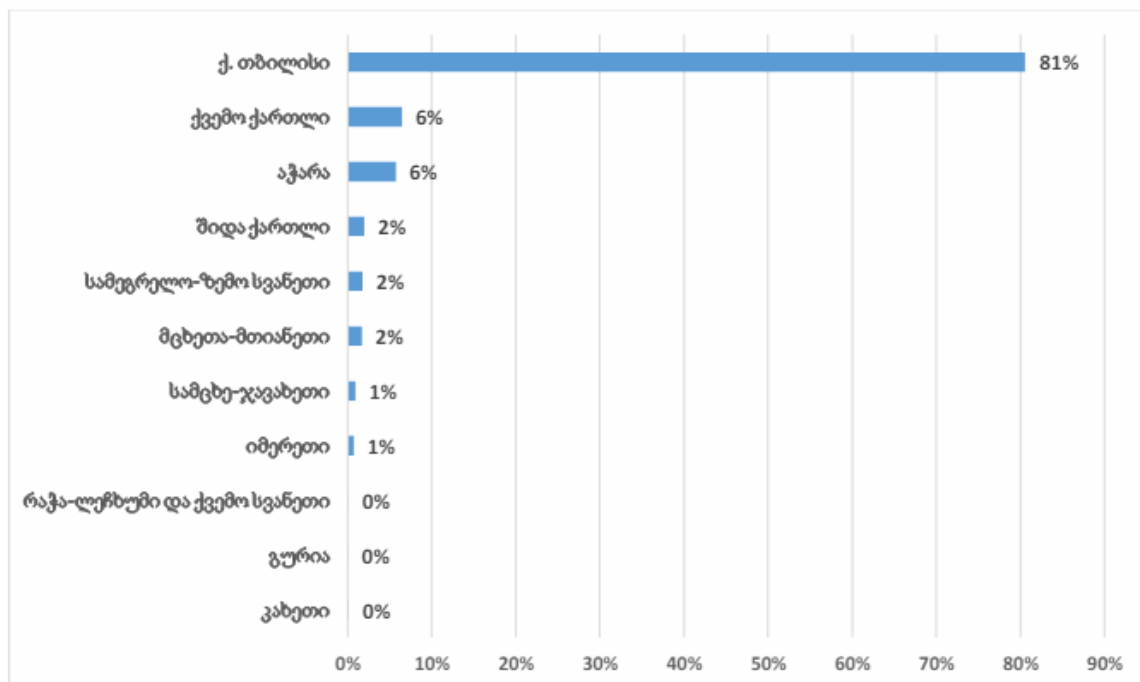
დოლარით; უძრავი ქონება – 59.7 მლნ აშშ დოლარით; გართობა და დასვენება – 57.8 მლნ აშშ დოლარით; სასტუმროები და რესტორნები – 34.6 მლნ აშშ დოლარით; განათლება – 18.2 მლნ აშშ დოლარით.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები უმსხვილესი ეკონომიკის სექტორების მიხედვით 2023 წელს (%), წინასწარი მონაცემებით

საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში განსხვავებული რაოდენობის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ხორციელდება. რაჭა ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში, გურიასა და კახეთში პირდაპირი უცხოური

ინვესტიციები თითქმის არ ხორციელდება. უმეტესობა ინვესტიციებისა დედაქალაქში ხორციელდება.

ინვესტიციების მოზიდვას მრავალი მაჩვენებელი განაპირობებს. პოზიტიური მხარეებია: საკანონმდებლო ბაზრის მუდმივი გაუმჯობესება, ეკონომიკის ლიბერალიზაცია ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერა ევროკავშირთან, საქართველოს ადგილმდებარეობის უპირატესობა. იმის მიუხედავად რომ ჩვენს ქვეყანას არაერთი დადებითი ფაქტორი აქვს ნეგატიურის პოვნაცაა შესაძლებელი. მათ შორისაა: მცირე სამომხმარებლო ბაზარი, ორი კონფლიქტური რეგიონი ქვეყანაში, სამუშაო ძალის არცთუ ისე მაღალი კვალიფიკაცია, ნაკლებად სტაბილური პოლიტიკა.

ამის მიუხედავად მაინც საქართველო რჩება მიმზიდველ ქვეყნად უცხოელებისთვის ინვესტიციის ჩასადებად, თუმცა ძირითადად შემოიფარგლებიან იაფი სამუშაო ძალის გამოყენებით, ადგილობრივი ბაზრის ათვისებით. ნაკლებად უწყობენ ხელს მაღალტექნოლოგიური, ექსპორტზე ორიენტირებული დარგების განვითარებას. ენერგეტიკა, ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა, უძრავი ქონებისა და სამშენებლო ბაზრები, აგრეთვე დამამუშავებელი მრეწველობა. ამ სფეროებში დაინტერესება ინვესტორების მხრიდან შედარებით მაღალია. იმის მიუხედავად რომ საქართველოს სოფლის მეურნეობა ერთერთ პრიორიტეტულ დარგადაა გამოცხადებული, ამ სფეროში ინვესტიციები მაინც დაბალია და 3%-ს არ აღემატება.

თავისუფალი სავაჭრო რეჟიმი ევროკავშირთან საქართველოს გარდა არცერთ მეზობლ ქვეყანას არ აქვს, რაც პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისთვის საქართველოს მიმზიდველ ქვეყანად აქცევს. ადგილობრივი ნედლეულის წარმოების და საქართველოში ინვესტირების შემთხვევაში, შესაძლებლობა ეძლევა ინვესტორს, რომ ევროკავშირის ბაზარზე პროდუქცია გაიტანოს ნულოვანი საბაჟო ტარიფით.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად კი საჭიროა სტაბილური მაკროეკონომიკური გარემო. ინფლაციისა და გაცვლითი კურსის რყევები ხელს უშლის ინვესტიციების მოზიდვას. ამასთან, უმნიშვნელოვანესია სტაბილური პოლიტიკური გარემოს არსებობა. გამართული ინფრასტრუქტურა, საკანონმდებლო ბაზა და კვალიფიციური ადამიანური რესურსები დადებით გავლენას ახდენს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პროცესზე. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ კონცენტრირება ერთ კონკრეტულ სფეროზე და მისი განვითარება წარმატების გარანტია. მაგალითად, ესტონეთმა განსაკუთრებული ძალისხმევა ჩადო ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებაში და დღეს მონინავე ქვეყანაა ამ მიმართულებით. თუმცა, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ყოველთვის სასურველი არ არის. ევროკავშირმა 2019 წლიდან დაიწყო ინვესტიციების „გაფილტვრა“, რაც იცავს ქვეყნებს სახიფათო ინვესტიციების შემოღინებისგან.

აღსანიშნავია ის ფაქტორი, რომ საქართველოს საკმაოდ ხელსაყრელი გეოპოლიტიკური მდებარეობა გააჩნია, რაც შეიძლება მნიშვნელოვანი და გადამწყვეტი ფაქტორი იყოს ინვესტიციების მოზიდვის თვალსაზრისით. თუმცა, გაუმართავი სატრანსპორტო და ლოჯისტიკური ინფრასტრუქტურა აქაც შემაფერხებელ გარემოებას წარმოადგენს. კიდევ ერთი ფაქტორი, რაც საქართველოს საინვესტიციო მიმზიდველობაზე უარყოფითად მოქმედებს, არის კვალიფიციური მუშახელის დეფიციტი.

დასკვნა

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ქვეყანას აქვს პოტენციური მოიზიდოს უცხოური ინვესტიციები და ხელი შეუწყოს ვალუტის სტაბილურობას და უზრუნველყოს ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპები. საქართველო გაფორმებულია ასოცირების ხელშეკრულება ევროკავშირთან, რომლის ფარგლებშიც ევროკავშირის ქვეყნებთან თავისუფალი ვაჭრობა მიმდინარეობს, თავისუფალ ვაჭრობასთან შეთანხმებას მიაღწია ქვეყანამ ჩიეთთანაც მაგრამ ინვესტიციების მოსაზიდად მხოლოდ ეს მაჩვენებლები არ არის საკმარისი. ინვესტორებს მყარი გარანტიები სჭირდებათ, იმისათვის რომ მოახდინონ გრძელვადიანი ინვესტირება და ამაში შედის საკანონმდებლო და სასამართლო და სასამართლო სისტემის მონესრიგებას, სახელმწიფო რეგულაციების შერბილებას, ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას, საექსპორტო პოტენციალის ზრდას, სამუშაო ძალის ხარისხის გაუმჯობესებას და ფინანსური ბაზრის განვითარებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. <https://forbes.ge/ra-aris-pirdapiri-utskhouri-investitsiebi/>
2. <https://forbes.ge/blogs/e1-83-9e-e1-83-98-e1-83-a0-e1-83-93-e1-83-90-e1-83-9e-e1-83-98-e1-83-a0-e1-83-98-e1-83-a3-e1-83-aa-e1-83-ae-e1-83-9d-e1-83-a3-e1-83-a0-e1-83-98-e1-83-98-e1-83-9c-e1-83-95-e1-83-94-e1-83-a1-3/>
3. <http://eugeorgia.info/ka/article/524/pirdapiri-ucxouri-investiciebi---aris-tu-ara-saqartvelo-investorebis-tvis-mimzidveli-qveyana/>
4. <https://www.geostat.ge/media/54150/%E1%83%9E%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%9E%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%A3%E1%83%AA%E1%83%AE%E1%83%9D%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98-2023-%E1%83%AC%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1-I-%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98-%28%E1%83%AC%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%AC%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%29.pdf>
5. <https://www.geostat.ge/ka>
6. <https://www.ebrd.com/home>

ფრანჩაიზინგის ფენომენი თანამედროვე ბიზნესში

ელენე ხურცილავა

ნაშრომში განხილულია თანამედროვე ბიზნესში ფართოდ გავრცელებული სტრატეგიული ალიანსის ფორმა. გაანალიზებულია მისი ცალკეული სახეები, უპირატესობები და ნაკლოვანებები კონკრეტული ქეისის მიხედვით. 90-იანი წლების ბოლოს საქართველოში მნიშვნელოვანი ძვრები განხორციელდა კერძო საკუთრების და მენარმეობის ამოქმედების კუთხით, რამაც ეკონომიკა განვითარების ახალ რელსებზე გადაიყვანა. ფრანჩაიზინგი, როგორც ბიზნესის წარმატების მექანიზმი დიდ როლს თამაშობს, როგორც ბიზნესის წამოწყების ასევე უკვე მსხვილი და ძლიერი კომპანიების შემდგომ განვითარებაში. საქართველოში საბაზრო ურთიერთობების დამკვიდრებასთან ერთად გაჩნდა ფრანჩაიზინგით დაკავებული და ამ სფეროში პოზიტიური გამოცდილების მქონე კომპანიები, რომელთა საქმიანობის სპეციფიკის შესწავლა გაამდიდრებს თეორიულ ცოდნას ამ მიმართულებით. ფრანჩაიზინგით დაკავებული კომპანიების რიცხვის შემდგომი ზრდა კი საქართველოში გააუმჯობესებს ქვეყანაში ცხოვრების დონე, დასაქმების მაჩვენებელს და სტრუქტურას.

საკვანძო სიტყვები: ფრანჩაიზინგი, საერთაშორისო ბაზარი, ბრენდი, ფრანჩაიზინგი საქართველოში.

შესავალი

ფრანჩაიზინგი – ბიზნეს თავისი ოპერირების პერიოდში აქვს განსხვავებული მიზნები, როგორებიცაა: მაქსიმალური მოგების მიღება, შემოსავლის გაზრდა, მომსახურების გაუმჯობესება, თავის ინდუსტრიაში ლიდერობა, საერთაშორისო ბაზარზე ცნობადობის გავრცელება და სხვა. მიზნების მისაღწევად ბიზნესი იყენებს სხვადასხვა სტრატეგიულ ფორმას. ერთერთ ასეთ სტრატეგიულ ფორმას წარმოადგენს ფრანჩაიზინგი, რომელიც მარკეტინგულ კონცეფციას ემყარება და ორგანიზაცია იყენებს, როგორც ბიზნესის ზრდის გარე სტრატეგიას.

ტერმინი ფრანჩაიზინგი ფრანგულ ლიტერატურაში განიხილება როგორც შეღავათი, პრივილეგია, ხოლო ინგლისურენოვალ ლიტერატურაში როგორც უფლების მინიჭება მათთვის ვისაც არ აქვს უფლებები.

ფრანჩაიზინგის ადრეული ისტორიად შეგვიძლია დავასახელოთ რენენსანსი და მიწის ძიების პერიოდი, როცა მთვრობები და კორპორაციები მოგზაურობებს ახალი მიწების აღმოსაჩენად ფრანჩაიზინგის საშუალებით აფინანსებდნენ, ანიჭებდნენ ექსკლუზიურ პრივილეგიას სამოგზაურო და სავაჭრო მარშრუტებზე და ხშირად ქმნიდნენ მონოპოლიას გარკვეული საქონლის გაყიდვაზე, როგორიცაა აბრეშუმი და სანელებლები. აშშ-ში ფრანჩაიზინგის პირველ შესაძლო ვარანტად განიხილავენ ბენჯამინ ფრანკლინს, რომელმაც შექმნა პირველი დოკუმენტირებული ფრანჩაიზი, რომელსაც „თანაპარტნიორობა“ ეწოდა 1731 წელს ფილადელფიაში.

მოცემული სტრატეგიული ალიანსი არის სახელშეკრულებო ურთიერთობათა სისტემა, სადაც ორი იურიდიულად განცალკევებული და შესაძლოა სხვადასხვა ორგანიზაციული სამართლებრივი ფორმის მქონე მონაწილე ერთმანეთთან სარგებლის მისაღებად მუშაობენ.

ხელშეკრულების ორ მხარეს წარმოადგენს გამყიდველი იგივე მსხვილი კომპანია, რომელიც თავის სავაჭრო ნიშნის გამოყენების უფლებას გარკვეული კომპენსაციის სანაცვლოდ აძლევს და მყიდველი იგივე მცირე ან საშუალო კომპანია, რომელიც იღებს სავაჭრო ნიშნით სარგებლობის, საქონლისა თუ მომსახურების წარმოების და გაყიდვის და სერვისების გამოყენების უფლებას, მისი სახელის ქვეშ.

ბაზარი ხასიათდება შესვლის ბარიერებით, რომელთა დაძლევა ახალ, ნაკლებად ცნობილ კომპანიებს უწევს. მაღალ კონკურენციაზე ბაზარზე რთულია უპირატესობის მოპოვება და წარმატების მიღწევა, მაშინ როცა კონკურენტად კარგად ცნობილი, მომხმარებელთა შორის სანდოობით გამორჩეული, დიდი ისტორიის მქონე ორგანიზაციაა, ამიტომ მიმართავენ ფრანჩაიზინგს. შეისყიდებიან ლიცენზიის ძველი, კარგად ცნობილი სასაქონლო ნიშნისა და აწარმოებენ მისი სახელის ქვეშ.

აღსანიშნავია რომ ის არ არის გამდიდრების გარანტია, მაგრამ არის საუკეთესო გზა ბაზარზე ოპერირების შესანარჩუნებლად.

ფრანჩაიზინგის სახეები

არსებობს ფრანჩაიზინგის სამი სახე:

– სავაჭრო ფრანჩაიზინგი, რომლის დროსაც მყიდველი კომპენსაციის სანაცვლოდ ფრანჩაიზერის სავაჭრო ნიშნით სარგებლობს პროდუქტის გასაყიდად. რისი მაგალითიც საქართველოში არის ცნობილი მარკის მანქანები, როგორებიცაა „ტიოთა“, „პორშე“, „აუდი“, „ლენდ როვერი“, რომელთა ოფიციალურ წარმომადგენლებს საქართველოში აქვთ მათი გაყიდვის ექსკლუზიური უფლება და ბენზინ-გასამართ სადგურები, როგორებიცაა რუსული კომპანია „ლუკოილი“, რუმინული კომპანია „რომპეტროლი“, აზერბაიჯანური კომპანია „სოკარი“ და სხვა.

– ფრანჩაიზინგი საქონლის წარმოებაზე, ნიშნავს რომ მყიდველს აქვს უფლება საქონლისა თუ მომსახურების წამოების და მისი გაყიდვის. მისი მაგალითი არის ყველასათვის ცნობილი ბრენდი „კოკა-კოლა“, მას შემდეგ რაც ის 1886 წლის 8 მაისს დოქტორ ჯონ პემბერტონმა წარადგინა, 200-ზე მეტ ქვეყანაში იწარმოება და იყიდება მოსახლეობაზე. პროდუქტის პოპულარობამ განაპირობა მსგავსი ფრანჩაიზინგის არსებობა და საქართველოსაც აქვს უფლება აწარმოოს „კოკა-კოლას“ მარკის ქვეშ მყოფი პროდუქტები 1993 წლის 30 ივნისის შემდეგ, თემურ ჭყონიას ხელმძღვანელობით და გაყიდოს თუნუქის ქილებში ჩამოსხმული სასმე-ლი სომხეთსა და აზერბაიჯანში.

– ფრანჩაიზინგი საქმიანობის სახეზე ნიშნავს ოპერატორის მიერ მოპოვებული უფლება საკუთარი კომპანიის გასახსნელად მფლობელის პროფილითა და სა-

ხელით. ასეთი ტიპის ფრანჩაიზინგი ჭარბობს კვების ქსელში და მის ერთ-ერთ ცნობილ და ტიპურ მაგალითს წარმოადგენს „მაკდონალსი“, რომელიც ქართულ ბაზარს 1999 წლის 5 თებერვალს რუსთველის გამზირზე რესტორნის გახსნით შეუერთდა. ისინი მომხმარებლებს სთვავთ მათ საყვარელ ასორტიმენტს, სარგებლობენ ფრანჩაიზერის სტრატეგიებით, გამოცდილებით, მენიუთი, განლაგებით, განკარგულებებით და ფორმებით. ის წარმოადგენს საქართველოში ფრანჩაიზინგის ერთ-ერთ თვალსაჩინო მაგალითს, რადგანაც ამჟამად 18 ფუნქციონირებადი რესტორანი აქვს, აქედან 12 დედაქალაქში, ერთი რუსთაველაში, ერთი ზუგდიდში, ორი ქუთაისსა და ორი ბათუმში. თითოეულ ტერიტორიულ ერთეულს შესაძლოა სხვადასხვა მენეჯერი ყავდეს, მაგრამ ერთიდაიგივე წესებს იცავენ.

ფრანჩაიზინგის უპირატესობები და ნაკლოვანებები

ფრანჩაიზინგი ხასიათდება როგორც უპირატესობით, ასევე ნაკლოვანებებით. მისი უპირატესობებია:

- ბიზნესის წარუმატებლობის რისკი მცირდება ფრანჩაიზინგით
ახალი საწარმოების გამოცდა და შეცდომები უკვე დაშვებულია, შესაბამისად ოპერატორი იხელმძღვანელებს წარმატებული სტრატეგიებით.
- ინდუსტრიის გამოცდილება არ არის საჭირო
სპეციფიკური გამოცდილების საჭიროება არ არსებობს, რადგან ფრანჩაიზერი გაუწევს ინდუსტრიისათვის დამასასიათებელ ტრენინგებს, რომელიც გამოამუშავებინებს საჭირო უნარებს სამსახურში წარმატების მისაღწევად.
- არსებული მომხმარებლები და ბრენდის ცნობადობა
ფრანჩაიზინგს შეძენისას თან ახლავს არსებული მომხმარებლებთა ბაზა და ბრენდის ცნობადობა, რომელიც ხშირად რთული მისიაა მცირე საწარმოსათვის. მათ ყავთ სამიზნე აქტიური აუდიტორია და ბიზნესის კეთების გადანყვეტილების მიღება ნაკლებ დროს საჭიროებს, ამავდროულად მოგების გამომუშავება მალევე ხდება.
- დაფინანსების მოპოვების შესაძლებლობა
ბანკი კარგი რეპუტაციის მქონე მსხვილი კომპანიის მხარდაჭერის გამო მცირე კომპანიას აძლევს კრედიტს.
- ექსკლუზიური უფლება ხელშეკრულებაში გათვალისწინებულ ადგილას
გამყიდველი ერთ ადგილას ერთზე მეტჯერ არ გაყიდის ფრანჩაიზს, რის გამოც მყიდველს ეძლევა შესაძლებლობა წარმატების შემთხვევაში მფლობელის მხარდაჭერით გაფართოვდეს.
- მფლობელთან ურთიერთობა
გამყიდველთან კომუნიკაცია, იდეებისა და სტრატეგიების გაზიარება, ერთმანეთის მხარდაჭერა ბიზნეს უფრო წარმატებულს გახდის, რადგან მსხვილი კომპანიის რეკომენდაციები დაეხმარება ოპერირებაში.

მისი ნაკლოვანებებია:

- შეზღუდული შემოქმედებითი შესაძლებლობები

აუცილებელია კომპანიის არსებული წესების დაცვა, ამიტომ უნიკალური მარკეტინგული მიქსის შექმნა ან უნიკალური ლოგოს შექმნა არ შეუძლია.

- ფინანსურ ინფორმაციას ფლობს გამყიდველი

შესაძლებლობა იმისა რომ ფინანსური ინფორმაცია მყიდველმა მართოს თავისუფლად შეუძლებელია, რადგან ის ყოველთვის არის გაზიარებული და ხელმისაწვდომია გამყიდველისათვის.

- საწყისი ინვესტიციები და დანებების ხარჯები შეიძლება იყოს ძვირი

ხარჯები შესაძლოა მოლოდინზე მეტი იყოს. შეიძლება ფრანჩაიზის შესაძენის საწყის ხარჯებთან ერთად, მენეჯმენტის უწყვეტი მომსახურების საფაურის გადახდაც მოითხოვონ.

ბიზნესიდან გამომდინარე, საწყისი ინვესტიციები შეიძლება იყოს მაღალი. მაგალითად, სწრაფი კვების ქსელი „მაკდონალდსი“ მოითხოვს მინიმუმ 500,000 აშშ დოლარის ინვესტიციას, „ვენდი“ და „ბურგერ კინგი“ 50 000 აშშ დოლარის, რაც ნიშნავს, რომ ისინი ელიან, ნაღდი ფულს, რომელიც არ არის სესხიდან. ზოგიერთისთვის ასეთი ინვესტიცია შეუძლებელია.

თავდაპირველი ინვესტიციების გარდა, ზოგიერთმა გამყიდველმა შეიძლება დააკისროს ქირა, მაგალითად არსებული ვიტრინის შესყიდვაში მოითხოვენ მარკეტინგის ხარჯების დაფარვას.

- კონტრაქტები არ არის მუდმივი

ფრანჩაიზის შეძენისას, ხელშეკრულებაში მითითებულია საკუთრების ვადა. მისი დასრულების შემდეგ არსებობს შანსები იმისა რომ ლიცენზიის მფლობელმა უარი განაცხადოს კონტრაქტის განახლებაზე, რაც უფრო მეტი დროის და ფულის დახარჯვას ნიშნავს.

ზოგიერთისთვის დროებითი კონტრაქტი შეიძლება იყოს უპირატესობა. როდესაც კონტრაქტი დასრულდება, მიღებული გამოცდილება საკუთარი თავის სასარგებლოდ გამოიყენოს.

ფრანჩაიზინგი საქართველოში

საქართველოში ფრანჩაიზინგის სამართლებრივი ურთიერთობები აღწერილია სამოქალაქო კოდექსში, კერძოდ, სახელშეკრულებო სამართალში.

ფრანჩაიზინგი არის ბიზნესის გაფართოების პროცესი, რომლის დროსაც ფრანჩაიზის მიმცემი ანიჭებს ლიცენზიას დამოუკიდებელ ბიზნესის მფლობელ ფრანჩაიზის მიმღებს, პროდუქციის და მომსახურების ექსკლუზიურად გასაყიდად კონკრეტულ გეოგრაფიულ რეგიონში, გარკვეული თანხის სანაცვლოდ, გარკვეული დროის განმავლობაში.

ქართველთათვის ცნობილმა, ერთ-ერთმა წამყვანმა ბიზნეს ჯგუფმა საქართველოში, „ვისოლ ჯგუფმა“ ფრანჩაიზინგის დახმარებით მიიღო ექსკლუზიურ უფლება აწარმოოს და გაყიდოს ცნობიუხცლი ბრენდების პროდუქტი. BusinessPressNews ვებ-გვერდზე 11 აპრილს განთავსდა სტატია, რომ „ვისოლ ჯგუფმა“

ამერიკული რესტორნების უმსხვილეს ბრენდთან „დანკინ დონატთან“ ექსკლუზიურ ხელშეკრულებას მოაწერა ხელი, რაც ითვალისწინებს რომ მომდენვნო 5-6 წლის მანძილზე საქართველოში „დანკინ დონატის“ 35 რესტორანი გაიხსნება. ისინი მომხმარებლებს შესთავაზებენ მრავალფეროვან დონატებს, სხვადასხვა სენდვიჩებს, ცივ და ცხელ სასმელებს, მაფინებს და ზოგადად რესტორნისთვის დამახასიათებელ პროდუქტებს.

„ვისოლ ჯგუფის“ პრეზიდენტი სოსო ფხაკაზე აღნიშნავს რომ „დანკინ დონატ-სი“ „ვენდის“ შემდეგ მეორე ამერიკული რესტორნის ქსელია, რომელსაც ისინი საქართველოში განავითარებენ. მისი აზრით „ასეთი მასშტაბური, ბრენდების შემოსვლა მნიშვნელოვნად ზრდის ნდობას ჩვენი ქვეყნისადმი, მისი ეკონომიკისა და ბიზნესისადმი“.

„ვისოლ ჯგუფი“ ხელს უწყობს მსხვილი გლობალური ბრენდების წარმატებულ ფუნქციონირებას რეგიონში. მან 2023 წელს „ბაზისბანკის“, ერთ-ერთი უმსხვილესი დამფინანსებელის, რომელიც ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას მასშტაბური პროექტების მხარდაჭერით ეხმარება, დახმარებით შეძლო გლობალური ლიდერის „სუბვეის“ 13 რესტორანი გაეხსნა საქართველოს მასშტაბით. აღსანიშნავია „საბვეი“ 1965 წლიდან ფუნქციონირებს და 100-ზე მეტ ქვეყანაში 37 000-ზე მეტ რესტორანს ფლობს, მათ შორის საქართველოშიც.

ზემოთ აღნიშნულ მაგალითებში საქართველო ვიხილეთ როგორც სავაჭრო ნიშნის ექსკლუზიური უფლების მყიდველი, ახლა ვიხილოთ როგორც სავაჭრო ნიშნის გამყიდველი.

„თეგეტა მოტორსი“ არის პირველი ქართული კომპანია ავტოინდუსტრიაში, რომელიც საქართველოს ფარგლებს გასცდა და ფილიალი გახსნა უცხო ქვეყანაში. მან ბაქოში გახსნა „AZTECH & TEGETA MOTORS“, სადაც ადგილობრივ პარტნიორ კომპანიასთან ერთად 2 000 000-მდე დოლარის ინვესტიცია განახორციელა, ის ადგილობრივ მომხმარებლებს საცალო, კორპორატიული და საბითუმო მიმართულებით, ხარისხიან ავტო-ტექ მომსახურებასა და საავტომობილო პროდუქტების ყველაზე დიდ არჩევანს სთავაზობს. ის რიგით მეორე ფილიალია ბაქოში, რაც 1995 წელს დაფუძნებული კომპანიის თავის ინდუსტრიაში ლიდერობას ერთიორად უნარჩუნებს.

„თეგეტა მოტორსი“ არ არის ერთადერთი ქართული კომპანია რომელიც აზერბაიჯანის დედაქალაქში საკუთარ ფილიალს ფლობს. 2018 წლის ზაფხულში შპს „ბორტმაისტერმა“ შეძლო და მიაღწია შეთანხმებას, რის შედეგადაც მან აზერბაიჯანულ კომპანიას ფრანჩიზი მიყიდა. მსგავსი ხელშეკრულების მიღწევა კომპანიისთვის წარმოუდგენელი იყო, რადგან 2015 წელს შეიქმნა და 2016 წელს პირველი ფილიალი გახსნა, მაგრამ მან შეძლო და დააფიქსირა უპრეცედენტო შემთხვევა ქართულ გასტრო სფეროში.

„ბიბლუს ჯგუფი“, რომელიც 15 წელზე მეტია ბაზარზე ოპერირებს, 2022 წლის ნოემბერში ფრანჩაიზის მეშვეობით ახალი ფილიალი გახსნა. ქართველთათვის ცნობილმა მაღაზიათა ქსელმა, რომელიც მომხმარებლებს სთავაზობს წიგნებს, საკანცელარიო ნივთებს, წიგნის ბაზრის განვითარებასთან ერთად გამოწვეულ

მოთხოვნებს სხვადასხვა რეგიონებიდან ფრანჩაიზის შეთავაზებით უპასუხა. „ბიბლუს ჯგუფის“ დირექტორი ირაკლი გაგნიძე თვლის რომ მათ არ ქონდათ საკმარისი ფინანსური და ადამიანური რესურსი, რათა გაეხსნათ ახალი ფილიალები თავიანთი ხელმძღვანელობით, მაშინ როცა უკვე 70 ფილიალზე მეტს ფლობდნენ, ამიტომ არჩიეს გამოეყენებინათ გამოცდილი მეთოდი, ფრანჩაიზინგი ანუ შეეთავაზებინათ სავაჭრო ნიშანი სხვა კომპანიისათვის, რაც ორივესათვის მომგებიანი იქნებოდა. ის მხოლოდ მის პარტნიორებთან მუშაობს, რომლებიც პერსპექტიულია და შეუძლია წარმატების მიღწევა. ის სთავაზობს ბრენდით და მისი უპირატესობით სარგებლობის საშუალებას გარკვეული კომპენსაციის სანაცვლოდ. ფრანჩაიზის გამცემი, ამ შემთხვევაში „ბიბლუსი ჯგუფი“, ფრანჩაიზის მყიდველს სთავაზობს არამხოლოდ გამართულ ბრენდს, ასევე აქტიურ მხარდაჭერას, მარკეტინგულ და საოპერაციო რეკომენდაციებსა და გზებს, დიზაინს, პროდუქციის განთავსებას და რაც მთავარია ექსკლუზიურ უფლებას იოპერიროს მისი სახელის ქვეშ.

დასკვნა

ფრანჩაიზინგის დროს გამყიდველი საკუთარ სავაჭრო ნიშანს, ბრენდს, ბიზნესის წარმოების და მომსახურების წარმოებას უწევს ლიცენზირებას და მისი დროებითი შესყიდვის უფლებას იძლევა. სავაჭრო ნიშანს აქვს განსაკუთრებული თვისება, არის სპეციალური დანიშნულების მქონე პროდუქტი, შესაბამისად მას არ მოეპოვება შემცვლელი ბაზარზე.

საქართველო განვითარებადი ქვეყნების რიცხვს მიეკუთვნება, მისთვის მნიშვნელოვანია მცირე და საშუალო ორგანიზაციების განვითარება, მათი ზრდა და ეკონომიკური დოვლათის შექმნა.

ბოლო წლების განმავლობაში ფრანჩაიზინგი აქტუალური თემაა, ვცდილობთ მოვიზიდოთ წარმატებული ბიზნესები უცხო ქვეყნებიდან, მივიღოთ მათი სარგებლობის საშუალება, ამაღდროულად გავიტანოთ ჩვენი ბიზნესი საზღვარგარეთ. შევქმნათ მოთხოვნა ქართულ კომპანიებზე, მათ პროდუქტებსა და სერვისებზე, რათა გამოვიყენოთ ფრანჩაიზინგი, როგორც გამყიდველის როლში.

ბოლოს განხილული მაგალითებიდან შეგვიძლია დავასკვნათ რომ ფრანჩაიზინგი განვიხილეთ, როგორც ქართული კომპანიების გლობალური განვითარების საშუალება, მის გასაუმჯობესებლად აუცილებელია სახელმწიფოს მხარდაჭერა, შესაბამისი დოკუმენტ-სახელმძღვანელო, რის საფუძველზეც თითოეული წარმატებული ქართული კომპანია შექმნის განვითარების მოდელს.

ჩვენთვის ცნობილია რომ ფრანჩაიზინგი არის ისეთი ბიზნესურთიერთობა, სადაც ორივე მხარე მოგებულია, შესაბამისად საქართველოს შეუძლია მისი დახმარებით მიიღოს არამხოლოდ ეკონომიკური სარგებელი, არამედ განავითაროს ქვეყანა, რადგან სამშობლოში ბიზნესის განვითარება მის წარმატებულობაზეც მიუთითებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. <https://www.bpn.ge/article/7327-sakartveloshi-dunkin-donuts-is-restornebi-gaixsneba/>
2. <https://geoeconomics.ge/?p=14370>
3. <https://ghn.ge/news/212011-kartuli-brendis-franchaizingi-gaiqideba>
4. <https://gbc.ge/en/news/business-news/wissol-group-opens-13-subway-restaurants-with-the-support-of-basisbank>
5. <https://palitraneews.ge/video/217821-sakme-biblusma-prenshaizis-gaqidva-daicqo/>

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ტენდენციები საქართველოში და მისი ხელშეწყობის პირობები

ეკა ჯანელიძე

კვლევის მიზანია გავარკვიოთ მცირე და საშუალო ბიზნესის მდგომარეობა და როლი საქართველოს ეკონომიკაში, მათი გავლენის დადებითი და უარყოფითი მხარეები, ვინაიდან ვიცით ის, რომ ნებისმიერი ქვეყნის განვითარებისთვის მნიშვნელოვანი პირობაა ბიზნესის განვითარება. ბიზნესი იმაზე მეტია ვიდრე ფულის გამომუშავება. დღევანდელი მსოფლიო კომპანიებს განურჩევლად მათი სიდიდისა იმის მიხედვითაც აფასებს, არიან თუ არა ისინი საზოგადოების კეთილდღეობაზე ორიენტირებული. ხშირ შემთხვევაში სწორედ ეს განაპირობებს ამა თუ იმ კომპანიის წარმატებას ერთ-ერთი წარუმატებლობას. არსებობს სხვადასხვა ფორმის ბიზნესი, თუმცა მათგან ერთ-ერთი სხვებთან შედარებით მეტად მნიშვნელოვანია. მცირე ბიზნესი თანამედროვე სამყაროში ჩამოყალიბდა, როგორც ერთ-ერთი მძლავრი ეკონომიკური სექტორი, რომელიც დადებით გავლენას ახდენს როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკაზე. განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება და პრაქტიკა ცხადყოფს იმას, თუ რაოდენ დიდი ადგილი უკავია მცირე და საშუალო ბიზნესს ეროვნული ეკონომიკების განვითარებაში. ისინი დიდ როლს ასრულებენ უმუშევრობის შემცირების, ინოვაციური ეკონომიკის განვითარების, სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესების, საზოგადოებაში საშუალო ფენის ფორმირების საქმეში. ბუნებრივია ქვეყნებში, როგორიცაა საქართველო, სადაც უმუშევრობა მაღალია, ეკონომიკის განვითარება ნელი ტემპით მიმდინარეობს, მცირე და საშუალო ბიზნესი და მისი განვითარება აქტუალურ პრობლემას წარმოადგენს. ხოლო სახელმწიფოს კეთილდღეობა მძლავრი სამეწარმეო სექტორის გარეშე წარმოუდგენელია, აქედან გამომდინარე აუცილებელია მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობა.

საკვანძო სიტყვები: მცირე და საშუალო ბიზნესი, ეკონომიკური ზრდა, მდგრადი განვითარება, მეწარმეები.

შესავალი

მცირე და საშუალო ბიზნესი გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან განსაკუთრებული აქტუალობის ქვეშ მოექცა. აღნიშნულმა საკითხმა ჩემი დაინტერესება იმიტომ გამოიწვია, რომ ისინი ეკონომიკების განვითარებაში დიდ როლს თამაშობენ. გარდა ამისა, შეიძლება, ვთქვა განსაკუთრებით მცირე ბიზნესი იმითაა გამორჩეული და საინტერესო, რომ ტერმინი მცირე, მის შესაძლებლობებს სათანადოდ ვერ აჩენს. მცირე ბიზნესი დღითიდღე მკვიდრდება და საპატიო ადგილს იკავებს მთლიანად ბიზნეს სექტორში. განვითარებულ ქვეყნებში, მცირე და ინოვაციურ ბიზნესს მხარს უჭერს, როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო ინსტიტუტები. ვინაიდან მათ დადებითი გარეგანი ეფექტი გააჩნიათ ეკონომიკურ განვითარებასა და კეთილდღეობაზე, საქართველოში, სადაც ჯერ კიდევ მაღალია უმუშევრობის დონე და ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი არცთუ ისე მაღალია, მნიშვნელოვანია მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობა.

უნდა აღინიშნოს ის, რომ მცირე ბიზნესი მსოფლიო ეკონომიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია და ის განვითარებულ ქვეყნებში წარსულში და დღესაც აღიარებულია, როგორც ეროვნული ეკონომიკის ხერხემალი. ცნება „მცირე“ ბიზნესთან მიმართებით პირობითია. ის არის საწარმოთა ერთობლიობა, რომელსაც მცირე კაპიტალდაბანდების მიუხედავად, შეუძლია ოპტიმალურად დააკმაყოფილოს მომხმარებელთა მრავალფეროვანი მოთხოვნები. სწორედ ამიტომ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ყველაზე რეალური და ეფექტიანი საშუალება მცირე ბიზნესის ფართოდ გაშლა-განვითარებაა. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს მსხვილი, საშუალო, მცირე და მიკრო საწარმოები, მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას ძალზედ დიდი მნიშვნელობა გააჩნია მთლიანად ეკონომიკის მდგრადი განვითარებისთვის. დღეს მცირედ ითვლება საწარმო, სადაც დასაქმებულია 50 ან ნაკლები ადამიანი და რომლის წლიური ბრუნვა 1,2 მლნ. ლარზე ნაკლებია. მცირე საწარმო არის ფირმა, რომელიც არ წარმოადგენს დარგის დომინანტს და ამ დარგში არსებული ფირმებსა თუ საწარმოებზე უფრო მცირეა. მცირე ფირმები იყოფა ორ განსხვავებულ ტიპად. მათი უმრავლესობა დაახლოებით 80-90% – ეს არის მოკრძალებული საწარმოები, რომლებსაც ზრდის შეზღუდული შესაძლებლობა გააჩნიათ. მათ მეორენაირად საოჯახოს უწოდებენ. ასევე არსებობს მეორე ტიპი, რომელთაც „მცირეს“ მხოლოდ მათი სიახლის გამო უწოდებენ, რეალურად, ეს არის სწრაფად მზარდი ობიექტები, რომლებიც ფართოდ იყენებენ ინვესტიციებსა და დაფინანსების სხვა წყაროებს. ასეთ ფირმებს მართავს არა ერთი კაცი, არამედ ადამიანთა ჯგუფი. რაც შეეხება საშუალო ბიზნესს, იქ დასაქმებულთა რიცხვი მერყეობს 50-დან 250 კაცამდე, ხოლო წლიური ბრუნვა 12 მლნ-დან 60 მლნ ლარამდე.

მცირე ბიზნესის განვითარებას ობიექტური მიზეზები გააჩნია, ესენია:

1. ადამიანის მენტალიტეტი: მოსახლეობა ისწრაფვის საკუთარი ბიზნესისკენ. ამასთანავე, კონკურენციული ბრძოლის შედეგად ბევრი თანამშრომელი კარგავს სამუშაო ადგილს, რაც ინვეს მათ გადადინებას მცირე ბიზნესში.
2. ემანსიპაცია: რამაც გამოიწვია საზოგადოებრივი შრომის პროცესში ქალის ფუნქციის ამაღლება. რის გამოც, ბევრმა ქალმა 80-იანი წლებიდან წამოიწყო საკუთარი ბიზნესი. 2007 წლისთვის მსოფლიოში 45%-ით გაიზარდა იმ ქალების რიცხვი, რომლებმაც საკუთარი ბიზნესი წამოიწყეს.
3. მცირე ბიზნესის განვითარებაზე დიდ გავლენას ახდენს ეკონომიკის ციკლურობა. როგორც წესი, აღმავლობის ხანაში მარტივია მისი წამოწყება.
4. ერთ-ერთი მიზეზი, რომელმაც განსაკუთრებით XXI საუკუნეში ხელი შეუწყო მცირე ბიზნესის განვითარებას არის, მდიდარი კლიენტების მოთხოვნები, ფლობდნენ არასტანდარტულ და ორიგინალურ ნივთებს.
5. მცირე ბიზნესის მფლობელები ნაკლებ ყურადღებას ამახვილებენ ფორმალური განათლების დონეზე. ფინანსური ანგარიშიდან, შეიძლება, დავასკვნათ, რომ მცირე ბიზნესის დაარსებისას და სამუშაო კადრების აყვანისას განათლების დონეს დიდი მნიშვნელობა არ აქვს.

თუმცა უნდა ავლნიშნო, მიუხედავად იმისა, რომ მცირე ბიზნესი ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დარგს წარმოადგენს თანამედროვეობაში, როგორც ყველა ბიზნესს მასაც აქვს თავისი სუსტი მხარეები.

1. წარუმატებლობის მაღალი მაჩვენებელი, რაც გამოწვეულია მენეჯმენტის უნარ-ჩვევების დეფიციტით, ვინაიდან მათ არ ჰყავთ მაღალკვალიფიციური მენეჯერები, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ბიზნესის განვითარებაში.
2. ფინანსური რისკი, ვინაიდან მცირე ბიზნესი არც თუ ისე დიდ კაპიტალს ფლობს, მათ ბანკები სესხებს აძლევენ მაღალი საპროცენტო განაკვეთით, შედარებით მოკლევადიან პერიოდში. გარდა ამისა, მათ არ შეუძლიათ გაყიდონ აქციები ან მიიზიდონ კაპიტალი.
3. არასტაბილური შემოსავალი, განსაკუთრებით პირველ წლებში. ვინაიდან, როცა ბიზნესს წამოიწყებ, აუცილებელია კლიენტების მიზიდვა, ლეგიტიმურობისა და პრესტიჟს მოპოვება, ყოველივე ამას სჭირდება დიდი დრო და ამ დროის განმავლობაში ბიზნესის შემოსავალი შედარებით არასტაბილურია და ისინი ფინანსური მხარდაჭერის გამო ხშირად მიმართავენ ბანკირებს.

მიუხედავად მისი დადებითი თუ უარყოფითი მხარეებისა, მიმაჩნია, რომ მისი განვითარება აუცილებელია, ვინაიდან ის ეკონომიკის დომინანტი დარგია. მისი განვითარება გამოიწვია თანამედროვე გლობალიზაციის პროცესებმა. მათ შორის, თუნდაც ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებამ, ვინაიდან ტურიზმის განვითარებასთან ერთად იზრდება ტურისტების რაოდენობა, თითოეულ მათგანს სჭირდება მომსახურეობა და ისინი აღნიშნული სფეროებით ძალზედ ხშირად სარგებლობენ და რადგანაც მათ სჭირდებათ მომსახურეობა, იხსნება სხვადასხვა ტიპის ობიექტები, რაც თავისთავად ზრდის მცირე ბიზნესის რაოდენობას.

შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვეობაში აუცილებელიც კი არის მისი ხელშეწყობა. განსაკუთრებით ისეთი ქვეყნისთვის, როგორიცაა საქართველო. საქართველოში მცირე ბიზნესის ფორმირება-განვითარება იწყება მე-20-ე საუკუნის 90-იანი წლებიდან და თითქმის 30 წელს მოიცავს.რ

საქართველოში მცირე ბიზნესის სტატუსის განსაზღვრამ, 1990-იანი წლებიდან, შეიძლება ითქვას, უამრავი ქარტეხილი გამოიარა. საქართველოს საგადასახადო კოდექსის თანახმად, მცირე ბიზნესის სტატუსი ენიჭება მეწარმე ფიზიკურ პირს, რომლის ეკონომიკური საქმიანობიდან მიღებული შემოსავალი კალენდარული წლის განმავლობაში არ აღემატება 500 ათს ლარს.

შეიძლება ითქვას, რომ ბიზნესის განვითარებამ საქართველოში ურთულესი პერიოდი განვლო, ვინაიდან სსრკ-ში ბიზნესსა და მეწარმეობას „ებრძოდნენ“ და ის შედეგი, რაც ბიზნესის განვითარების მხრივ გვაქვს, ნამდვილად გასაოცარია. რეფორმების გატარება საკმაოდ ხანგრძლივი პროცესია, რომელიც გასულ საუკუნეში დაიწყო და დღესაც გრძელდება. საქართველოში გატარდა ღონისძიებები ბიზნეს გარემოს ფორმირების მიმართულებით. მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაში ძირითადი დაინტერესებული მხარეები არიან სახელმწიფო,

მსხვილი ბიზნესი, მუნიციპალიტეტები, ასოციაციები და სხვა. საქართველოში მცირე ბიზნესის განვითარების შესწავლა-ანალიზიდან ჩანს, რომ ამ მიმართულებით საკმაოდ ბევრი რამ გაკეთდა, როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო სექტორის წარმომადგენელთა მიერ. ღონისძიებების ძირითადი მიზანი სანაწარმის ეტაპზე ის იყო, რომ მოსახლეობას ბიზნეს იდეები გასჩენოდა. ბიზნესის რეგისტრირების გამარტივების მიმართულებით, ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებით, აღმოსავლეთ პარტნიორობის პროგრამით შემუშავდა 2016-2020 წლების განვითარების სტრატეგიული დოკუმენტი, როგორც რეფორმების გაგრძელებისა და განვითარების სამოქმედო გეგმა. მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანებს გააჩნიათ მნიშვნელოვანი და ინოვაციური ბიზნეს იდეები, ბევრი მათგანი სასურველ საქმიანობას, ანუ საკუთარ, მცირე ბიზნესის წამოწყებაზე უარს ამბობს არასაკმარისი ფინანსების გამო. აქ კი უკვე სახელმწიფო უნდა ჩაერთოს, რათა ხელი შეუწყოს დამწყებ მენარმე-სუბიექტებს ბიზნესის წამოწყებაში, ანუ გაატაროს პოლიტიკა, რომლითაც დაეხმარება მათ. მცირე ბიზნესის განვითარებაში დიდი წვლილი მიუძღვის თვით სახელმწიფოს მიერ გატარებულ პოლიტიკას. შეიძლება ითქვას, რომ ბოლო წლებში საქართველოში ამ მხრივ ბევრი რამ გაკეთდა. საქართველოში მცირე ბიზნესს აქცევენ ყურადღებას გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან, როცა ქვეყანაში პრივატიზების პროცესი დაიწყო საბჭოთა მცირე საწარმოებით. ამით პირველი კერძო მესაკუთრეები საქართველოში მცირე მენარმეები აღმოჩნდნენ. ამის შემდგომ მიღებულ იქნა კანონები, რომლებიც ქვეყანაში სამენარმეო საქმიანობას არეგულირებდნენ: მათგან შეიძლება აღინიშნოს კანონები: „სამენარმეო საქმიანობის საფუძვლების შესახებ“ (1991), „საქართველოს რესპუბლიკაში სახელმწიფო საწარმოთა პრივატიზაციის შესახებ“ (1991), „მენარმეთა შესახებ“ (1994) და მთავრობის დადგენილებები. ამასთანვე აღსანიშნავია 1999 წელს მიღებული „მცირე ბიზნესის მხარდაჭერის შესახებ“, რომლითაც განისაზღვრა მცირე ბიზნესის სტატუსი. 2011 წელს ახალი საგადასახადო კოდექსით განისაზღვრა მიკრო და მცირე ბიზნესის სტატუსი. გადასახადისგან გათავისუფლდა მიკრო ბიზნესი, ხოლო მცირე ბიზნესს დაუწესდა საგადასახადო შეღავათები. 2015 წელს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროში შეიქმნა სსიპ – „აწარმოე საქართველოში“, საქართველოს მთავრობის დადგენილებით. „აწარმოე საქართველოში“ სახელმწიფო პროგრამის მიკრო და მცირე მენარმეობის ნაწილის მიზანია მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარებისთვის, ბიზნესის წამოწყებისათვის აუცილებელი ფინანსური მხარდაჭერა და ტექნიკური დახმარება. პროგრამის ფარგლებში ფინანსური დახმარების განევის გზით, როგორც არსებულ, ასევე პოტენციურ მენარმეებს ეძლევათ შესაძლებლობა წამოიწყო საკუთარი საქმე. მის მიერ გატარებული პოლიტიკა მოიცავს შემდეგ პროგრამებს:

1. **ინდუსტრიული მიმართულების კომპონენტები** – გულისხმობს, ახალი საწარმოების შექმნას, არსებული საწარმოების გაფართოებას.
2. **სასტუმრო ინდუსტრიის განვითარების კომპონენტი** – რომელიც ახალი სასტუმროების შექმნასა და არსებულის გაფართოებას მოიცავს.

3. **მიკრო და მცირე ბიზნესის მხარდამჭერი კომპონენტი** – უზრუნველყოფს მიკრო და მცირე ბიზნესის ხელშეწყობას ფინანსური და ტექნიკური მხარდამჭერის გზით. ფინანსური მხარდამჭერა ითვალისწინებს პოტენციური ბენეფიციარებისათვის მიზნობრივი გრანტის გამოყოფას მაქსიმუმ 30 000 ლარის ოდენობით. პროექტის ფარგლებში მიღებული დაფინანსების არანაკლებ 90% უნდა იქნას გამოყენებული კაპიტალური დანახარჯების ხოლო არაუმეტეს 10% -სა საბრუნავი საშუალებების.
4. **პროგრამა „გადაიღე საქართველოში“** – რომელიც კინონარმოვებით დაინტერესებულ პირებს შესაძლებლობას აძლევს გადაიღონ საქართველოში ფილმი თუ აუდიო-ვიზუალური პროდუქცია და კვალიფიციური ხარჯების 20-25%-მდე უკან დაიბრუნონ. თანხის უკან დაბრუნება ვრცელდება პროგრამით განსაზღვრულ კვალიფიციურ ხარჯებზე, რომელიც უნდა აღემატებოდეს 500000 ლარს მხატვრული ფილმის და სერიალის შემთხვევაში, ხოლო 300000 ლარს დოკუმენტური ფილმის, ანიმაციის, რეკლამის და რეალითი შოუს შემთხვევაში.
5. **საგრანტო პროგრამა „აწარმოე უკეთესი მომავლისთვის“** – ითვალისწინებს გამყოფი ხაზების (აფხაზეთის, ცხინვალის) ორივე მხარეს მყოფი მოსახლეობის ერთობლივი წარმოება და პარტნიორული პროექტების მხარდამჭერა. საგრანტო კონკურსი მეწარმეებს საშუალებას აძლევს მიაწოდონ ბაზარს ახალი პროდუქცია და მომსახურება, განავითარონ რეგიონული ღირებულებათა ჯაჭვი და რეგიონული ეკონომიკის პროდუქტიულობის დონე.
6. **საკრედიტო-საგრანტო მექანიზმი** – გულისხმობს მცირე და საშუალო საწარმოსთვის სესხების გაცემას.
7. **სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო**, პროგრამის „აწარმოე საქართველოში“ ფარგლებში, „შელავათიანი აგროკრედიტის პროექტით“ გასცემს სესხებს შემდეგი მიზნობრიობით: 1. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დაფინანსება; 2. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის გადამამუშავებელი საწარმოების დაფინანსება; 3. ინფრასტრუქტურული საწარმოების (საწყობები, საშრობები, სამაცივრო მეურნეობები) დაფინანსება.

მიკრო და მცირე მეწარმეობის ხელშეწყობის პროგრამა ხელს უწყობს რეგიონული მოსახლეობის გააქტიურებას წამოიწიონ ან გააფართოვონ საკუთარი ბიზნესი. ფინანსური დახმარების განწევის გზით რეგიონის მაცხოვრებლებს ეძლევათ შესაძლებლობა წამოიწიონ საკუთარი საქმე.

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველო აქტიური პოლიტიკის წყალობით, ხელს უწყობს მცირე ბიზნესის განვითარებას, რადგან მცირე ბიზნესი თვის მხრივ ეკონომიკის განვითარებაზე ახდენს გავლენას. ის ხშირად მიჩნეულია, როგორც სანიმუშო მოდელი, ინოვაციების, კონკურენტუნარიანობის, დაბალანსებული სტრუქტურებისა და გლობალური თუ ადგილობრივი (ეროვნული) კრიზისების მიმართ მათი გამძლეობის გამო. პროგრამის „აწარმოე საქართველოში“ ფარგლებში, შე-

მუშავებულია რეგიონში სამეწარმეო საქმიანობის ხელშეწყობაზე ორიენტირებული მიკრო და მცირე მეწარმეობის ხელშეწყობის კომპონენტი. აღნიშნული 2015 წლიდან წარმატებით ხორციელდება და წლევანდელი კონკურსის შედეგების გათვალისწინებით, დაფინანსებულია 9 203 ბენეფიციარი, თანადაფინანსების თანხა კი 47 მლნ. ლარზე მეტია.

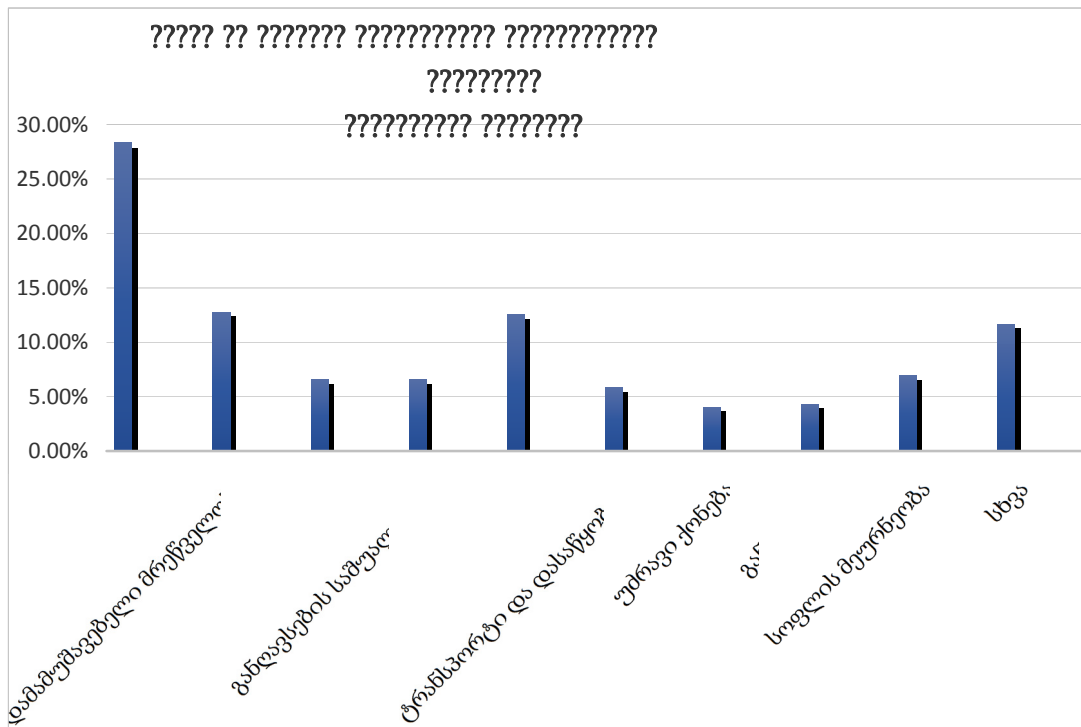
სწორედ ამიტომ, 2018 წელს მნიშვნელოვანი პოლიტიკა გატარდა მის მხარდასაჭერად. 2018 წლის 1 ივლისიდან, მცირე ბიზნესის წახალისებისა და ხელშეწყობის მიზნით, ძალაში შევიდა დაბეგვრის შეღავათიანი პოლიტიკა. ეს გადანაწევტილება 120 ათასამდე მეწარმეს შეეხო. ახალი საგადასახადო რეჟიმმა ერთი მხრივ, დაანება, მინიმალურ საგადასახადო ტვირთს (1%) მცირე ბიზნესისთვის, ხოლო მეორე მხრივ, უზრუნველყო მეწარმეებისთვის გამარტივებული საგადასახადო აღრიცხვის მეშვეობით, მინიმუმამდე შემცირდეს საგადასახადო ადმინისტრირების დანახარჯები. მცირე ბიზნესის სტატუსის მქონე პირის დასაბეგრი შემოსავალი მიმდინარე წლის 1 ივლისიდან იბეგრება 1%-იანი განაკვეთით, ნაცვლად 5%-სა. ამასთან, 500 000 ლარზე გადაჭარბების მიუხედავად, პირს მცირე ბიზნესის სტატუსი უნარჩუნდება 2 კალენდარული წლის განმავლობაში. აღნიშნული რეფორმის შედეგად, მთლიან შიდა პროდუქტში მნიშვნელოვნად გაიზარდა მცირე ბიზნესის წილი. სახელმწიფოს ხელშეწყობა ამ მიმართულებით ნამდვილად შესამჩნევია თითოეული ადამიანისთვის. იმაზე, რომ სახელმწიფო ამ მხრივ ბევრ რამეს აკეთებს მეტყველებს თუნდაც ის ფაქტები, თუ როგორ ეხმარებიან მუნიციპალიტეტები ადგილობრივ მეწარმეებს საკუთარი იდეების განხორციელებასა და ბიზნესის წამოწყებაში.

მცირე და საშუალო საწარმოთა სტატისტიკური მაჩვენებლების ანალიზი

როგორც უკვე აღვნიშნე, მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდამჭერ პროგრამებში აქტიურადაა ჩართული სახელმწიფო, მუნიციპალიტეტები, კერძო სექტორი და თვით მეწარმეები. ამ რეფორმებს გააჩნიათ პოზიტიური შედეგები, რაც შეგვიძლია ვიხილოთ სტატისტიკურ კვლევებსა და მაჩვენებლებში.

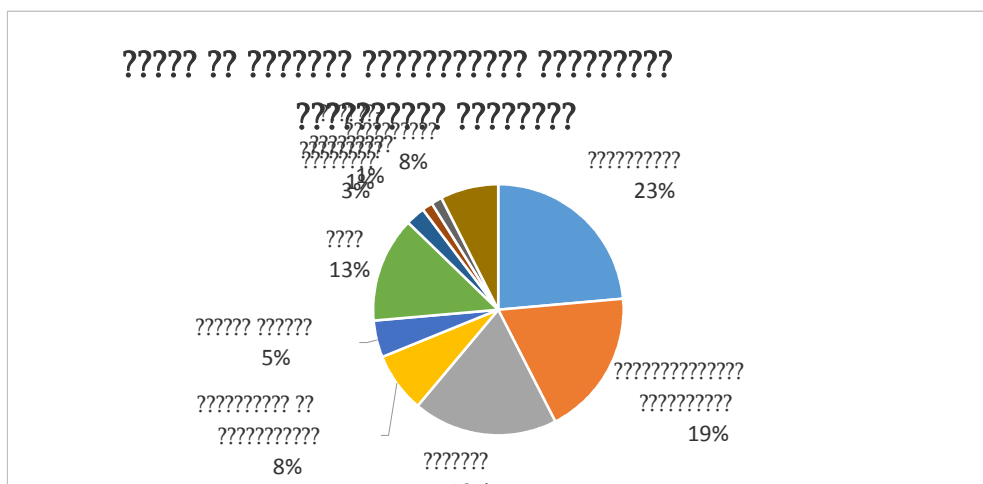
ამ მონაცემების საფუძველზე, შემიძლია, დავასკვნა, რომ დასაქმებულთა მეტი წილი, დაახლოებით, 28.3% მოდის ვაჭრობის სექტორზე, შემდეგ მოწინავე დარგად გვევლინება დამამუშავებელი მრეწველობა და მშენებლობის დარგი. არცაა გასაკვირი ეს მონაცემები, ვინაიდან ვაჭრობა, რომელიც მომსახურეობის სფეროს წარმოადგენს, წარმოების სფეროს შემდეგ მოწინავე დარგს წარმოადგენს მთელს ბიზნესში. ხოლო მშენებლობის ხვედრითი წილის ზრდის ასახსნელად შემიძლია მოვიყვანო ბოლო პერიოდში მშენებლობის გაზრდილი რაოდენობა, რის შედეგადაც გაიზარდა ადამიანების სურვილი გაეხსნათ სამშენებლო კომპანიები, რამაც ამ მაჩვენებლის საგრძნობლად ზრდა გამოიწვია. სავარაუდოდ, შემიძლია ვთქვა, რომ მომავალ პერიოდში აღნიშნული ტენდენცია შენარჩუნდება და ვაჭრობა და მშენებლობა იქნება მოწინავე დარგები.

დიაგრამა 1

წყარო: SME_3.pdf (iset-pi.ge)

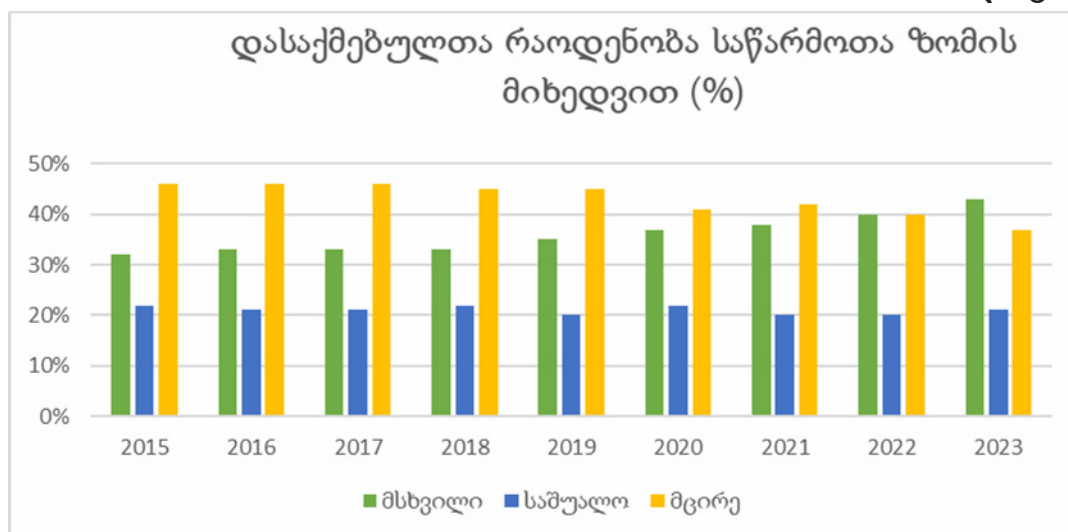
დიაგრამა 2

წყარო: SME_3.pdf (iset-pi.ge)

ვინაიდან, წარმოებისა და მომსახურეობის სფეროს გარეშე ვერ იარსებებს ბიზნესი, არცაა გასაკვირი ის კავშირი, რომელიც არსებობს დიაგრამა 1-სა და დიაგრამა 2-ს შორის. რაც გვაძლევს იმის თქმის საშუალებას, რომ სექტორების მიხედვით გამოშვებაში ლიდერობს მშენებლობა, დამამუშავებელი მრეწველობა და ვაჭრობა. შესაბამისად, დასაქმებულთა რაოდენობასა და გამოშვებას შორის პირდაპირი კავშირია. ანუ, ეს დარგები არიან მონინავენი, როგორც სექტორების მიხედვით გამოშვების, ასევე სექტორების მიხედვით დასაქმებულთა რაოდენობას შორის.

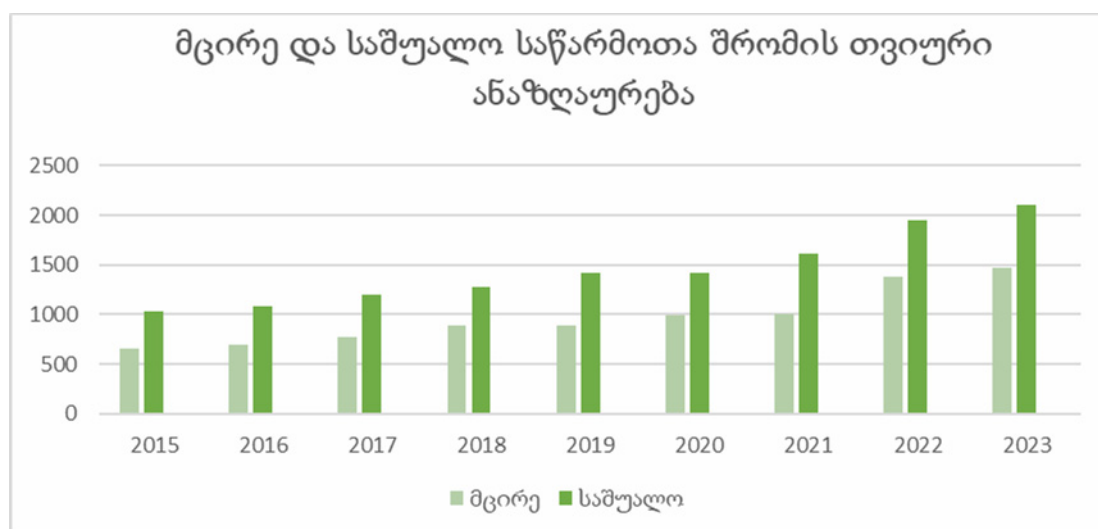
დიაგრამა 3

წყარო: <https://www.geostat.ge>

ამ დიაგრამიდან ჩანს, რომ წლების მანძილზე დასაქმებულთა რაოდენობა საწარმოთა მიხედვით იცვლება, 2015-2017 წლებში ტენდენცია შენარჩუნებული იყო და მცირე და საშუალო ბიზნესში დასაქმებულთა რაოდენობა უცვლელი იყო, ხოლო 2023 წელს 2015 წელთან შედარებით აღიშნული მაჩვენებელი მცირე ბიზნესთან მიმართებაში 9%-ით შემცირდა, ხოლო საშუალო ბიზნესის რაოდენობა 21-22% მერყეობს. საბოლოოდ, შემიძლია ვთქვა, რომ მცირე საწარმოს მიერ დაქირავებულთა რაოდენობა შედარებით მეტია, ვიდრე საშუალო საწარმოს მიერ, თუმცა მცირე და საშუალო ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა ჯამი მნიშვნელოვნად აღემატება მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულთა რაოდენობას. შესაბამისად, შემიძლია ვთქვა, რომ საშუალო ბიზნესი მუდმივობას ინარჩუნებს, მაშინ, როცა მცირე ბიზნესი მუდმივ დინამიკაშია.

დიაგრამა 4

წყარო: <https://www.geostat.ge>

მოცემული დიაგრამებიდან გამომდინარე, ერთი რამის თქმაა შესაძლებელი-მცირე და საშუალო ბიზნესი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ეკონომიკაში, ვინაიდან სამუშაო ადგილების მეტი წილი მათზე მოდის, და შრომის ანაზღაურებაც საკმაოდ მაღალი აქვთ. საწარმოთა საშუალო თვიური ანაზღაურება მეტია საშუალო ბიზნეს-სექტორში, რაც მცირე საწარმოთა ხელფასს საშუალოდ 482 ლარით აღემატება. ორივე ტიპის საწარმოში შრომის თვიური ანაზღაურება ყოველწლიურად იზრდება, რაც საკმაოდ კარგი ნიშნულია.

მოცემული 4 დიაგრამიდან და სხვა წყაროების გაანალიზების საფუძველზე, შემოძლია დავასკვნა, რომ მცირე და საშუალო საწარმოთათვის დამახასიათებელია:

1. სამუშაო ადგილების შექმნა: სამი სამუშაო ადგილიდან ორი მცირე და საშუალო ბიზნესზე მოდის. ისინი ქმნიან სამუშაო ადგილებს, რაც ამცირებს უმუშევართა რაოდენობას და ზრდის მათი ცხოვრების დონეს.
2. ორიგინალურობა: მსხვილი კორპორაციებისგან განსხვავებით, ხშირ შემთხვევაში, მცირე ბიზნესი გთავაზობთ უნიკალურ და მრავალფეროვან პროდუქციას.
3. ინოვაციურობა: მცირე და საშუალო ბიზნესი არის კრეატიულობისა და ინოვაციების კერა. ისინი ხშირად ექსპერიმენტებს ატარებენ ახალ იდეებზე, პროდუქტებსა და სერვისებზე.
4. სამუშაოს მოწოდება: თანამშრომლები ხშირად განიცდიან მეტ კმაყოფილებას. მათ პირდაპირი ურთიერთობა აქვთ თავიანთ უფროსებთან და გრძნობენ, რომ მათ წვლილს მნიშვნელობა აქვს. ეს პირადი კავშირი აძლიერებს მოტივაციას, რაც ზრდის შრომის ნაყოფიერებას და შესაბამისად საწარმოთა მოგებას.
5. წვლილი მშპ-ში: მცირე და საშუალო ბიზნესი ეკონომიკური საქმიანობის მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენს. მათი ხვედრითი წილი მშპ-ში 44% -ს შეადგენს.

დასკვნა

ამრიგად, მცირე და საშუალო საწარმოების ზრდისა და მდგრადობის ხელშეწყობა უმნიშვნელოვანესია ეკონომიკური განვითარებისთვის. მცირე ბიზნესზე შეიძლება ითქვას, რომ ის ეკონომიკის, „ხერხემალია“ და, რომ ტერმინი მცირე მასთან მიმართებით ნამდვილად ფორმალურია. მცირე და საშუალო მეწარმეები უამრავი გამოწვევის წინაშე დგანან, რომელთა შორის კრიტიკული ფინანსებზე შეზღუდული წვდომაა. თუმცა, ამ გამოწვევის გადალახვა შესაძლებელია სწორი პოლიტიკის ჩარჩოს დანერგვით, რაც გააფართოებს მცირე და საშუალო საწარმოების უზარმაზარ პოტენციალს, ხელს შეუწყობს ინოვაციების დანერგვას, შექმნის სამუშაო ადგილებსა და მცირე ბიზნესის ხელშეწყობა ყველა სახელმწიფოსთვის მნიშვნელოვანია, რადგანაც ის ქმნის სამუშაო ადგილებს, ზრდის დასაქმების დონესა და ამცირებს უმუშევრობს. მეტი დასაქმებული კი ზრდის მწარმოებ-

ლურობის უნარს, რომელზეც ცხოვრების დონეა დამოკიდებული. შეიძლება ითქვას, მცირე და საშუალო ბიზნესი ხელს უწყობს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას. საქართველოში აუციელებელია მათი ეფექტიანობის გაზრდა, რადგან ეს ქმნის განვითარებული ქვეყნების მშპ-ს უდიდეს ნაწილს. შესაბამისად, მიმაჩნია, რომ სიღარიბის დამარცხების ერთადერთი თუ არა ყველაზე მნიშვნელოვანი წყაროა მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება და მას ალტერნატივა არ გააჩნია. მათ განვითარებას ხელს უწყობს როგორც სახელმწიფო ასევე კერძო სტრუქტურები. საქართველოს მთავრობის მიერ განხორციელებული რეფორმების შედეგად, მნიშვნელოვნად არის გაუმჯობესებული ქვეყნის ბიზნესგარემო, საბოლოო ჯამში, შემიძლია ვთქვა, მცირე ბიზნესის შესაძლებლობები თანამედროვე სამყაროში, მაშინ, როცა ადამიანის იდეებს საზღვრები არ გააჩნია, მუდმივი განვითარების პროცესშია და დადებით გარეგან ეფექტს ახდენს ეკონომიკური განვითარების გზაზე მდგარ საქართველოზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. შენგელია, თ. (2008) ბიზნესის ადმინისტრირების საფუძვლები.
2. ეთერ კაკულია, ნანა ბიბილაშვილი მცირე ბიზნესის განვითარებაში არსებული და COVID-19-ით გამოწვეული პრობლემები საქართველოში კონფერენცია (tsu.ge)
3. ლიკა ჭაღინაშვილი, ნანა ჭაღინაშვილი, მცირე და საშუალო ბიზნესის როლი და განვითარების პერსპექტივები საქართველოში კონფერენცია (tsu.ge)
4. ვინ ეხმარება მცირე ბიზნესს საქართველოში – საქართველოს ეკონომიკა (geoeconomics.ge)
5. საქსტატმა ბიზნეს სექტორის წარმომადგენლებს სანარმოთა ზომების განსაზღვრის ახალი მეთოდოლოგია გააცნო (geostat.ge)
6. (PDF) საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ინსტიტუციური სისტემის ფორმირების ზოგიერთი ასპექტი (researchgate.net)
7. მცირე_და_საშუალო_ბიზნესის_განვითარების_სტრატეგია.pdf (economy.ge)
8. (PDF) მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარება და საშუალო ფენის ფორმირება საქართველოში – DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTREPRENEURSHIP AND FORMATION OF A MIDDLE CLASS IN GEORGIA (researchgate.net)
9. ეკონომიკური ეფექტები | რეფორმეტრი (iset-pi.ge)
10. Giorgi Shengelia Samagistro.pdf (openscience.ge)
11. Madona Gogitidze Samagistro.pdf (openscience.ge)
12. What Percentage of Businesses are Small Businesses? – NAWBO Expert Reviews
13. 21 Most Important Small Business Statistics in 2023 (myos.com)
14. Business Environment in Georgia – Business Registration – INC.GE
15. 5 Ways Small Businesses Are at a Disadvantage (investopedia.com)
16. SME_3.pdf (iset-pi.ge)

რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტი და ომის შედეგად გამოწვეული ეკონომიკური მდგომარეობა

გიორგი გელაშვილი

მშვიდობა და თავისუფლებისკენ სწრაფვა ადამიანის უპირველესი მიზანია, რომლისთვისაც გამუდმებით ვიბრძვით. სწორედ ეს ინვესტაცია გაუთავებელ ომებს არამარტო ადამიანებს, არამედ სახელმწიფოებს შორის.

ომი და კონფლიქტი ოდიდგანვე დიდ პრობლემას წარმოადგენდა სახელმწიფოებისთვის, რომელიც 21-ე საუკუნეშიც აქტუალურია, მიუხედავად იმისა, რომ კაცობრიობა განვითარდა. მსგავსი დამოკიდებულება ანგრევს სახელმწიფოს ეკონომიკას, რომელიც საბოლოოდ აისახება თავად სახელმწიფოზე და მოსახლეობაზე.

რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტიც 21-ე საუკუნის ერთ-ერთ მწვავე საკითხად იქცა, რომლის შედეგებმაც არამარტო რუსეთსა და უკრაინაზე, არამედ მთელს მსოფლიოზე იქონია გავლენა.

საკვანძო სიტყვები: ომის გავლენა, ექსპორტი, ეკონომიკური შედეგები, სანქცია.

შესავალი

რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტი საბჭოთა კავშირის შექმნიდან არსებობს, როცა რუსეთმა ერთიანი ძმური ოჯახის შექმნის მიზნით, უკრაინა და ბელარუსი საბჭოთა კავშირის, იგივე რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მოაქცია 1922 წელს. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, 1991-92 წლებში საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში მყოფ ქვეყნებს შეექმნათ დამოუკიდებლობის აღდგენის თვითგამორკვევის უფლება. რუსეთი ბუნებრივია არშეეგუებოდა უკრაინის სუვენერიტეტს, ვინაიდან უკრაინის დათმობით ის კარგავდა შავი ზღვის აკვატორიაზე კონტროლს და რუსეთ უკრაინის მუდმივი დაცვის ობიექტს-ყირიმის ნახევარკუნძულს. უკრაინაში 2000-იან წლებში ხავერდოვანმა რევოლუციამ საბჭოთა იდეოლოგია ჩაანაცვლა დემოკრატიული იდეოლოგიით. საბჭოურ ძალებს დაუპირისპირდნენ ლიბერალური ძალები. რომლებიც რუსეთისგან გამიჯნვას და უკრაინის ნატოსა და ევროკავშირში გაერთიანებას ესწრაფოდნენ. რუსეთი თავის მხრივ ესწრაფვოდა გაფართოებას-ყირიმის, ოდესის და სხვა ზღვისპირა ქალაქებზე გავლენის მოპოვებას. პრობლემას ისიც ქმნიდა, რომ ამ ქალაქების დიდი ნაწილი რუს მოსახლეობას შეადგენდა. უკვე 2 წელია მიმდინარეობს რუსეთ-უკრაინის ომი და ღრმავდება. ესაა როგორც ტერიტორიული დავა, ასევე ორ განსხვავებულ იდეოლოგიას, სოციალუსტურ-საბჭოურსა და დემოკრატიულ-ლიბერალისტურ პრინციპებს შორის კონფლიქტი, რაც ინვესტაცია გაუმართლებელ მსხვერპლსა და ზარალს. პოლიტიკურ კრიზისთან ერთად რუსეთის მიერ უკრაინაში შეჭრამ გლობალურად ენერგორესურსებისა და საერთაშორისო ბაზრებზე სასურსათო პროდუქტების მკვეთრი გაძვირება გამოიწვია, რადგანაც ომამდე რუსეთი და უკრაინა

ნა ძირითადი ნედლეულის (ბუნებრივი აირის, სანავთობო რესურსების, მარცვლეულის და ა.შ.) ერთ-ერთი უმსხვილესი ექსპორტიორი ქვეყნები იყვნენ.

ეკონომიკური შედეგები

ომი ძვირი სიამოვნებაა, საქმიანობა რომელიც პირველ რიგში ქვეყნის ეკონომიკურ და ფინანსურ მდგომარეობაზე მოქმედებს. ხანგრძლივი ომი კი, ორმაგი ეკონომიკური რისკების მომტანია, განსაკუთრებით ისეთ შემთხვევაში, როდესაც რუსეთისა და უკრაინის შესაძლებლობების მქონე ქვეყნების ეკონომიკაზე ვსაუბრობთ.

რუსეთ-უკრაინის დაპირისპირებამ არამარტო რუსეთსა და უკრაინას, არამედ მთელს დედამიწას შეუქმნა, როგორც ფინანსური, ამავედროულად მატერიალური პრობლემები. კოვიდ 19-ის შემდგომ, ყველა ქვეყანამ განიცადა გარკვეული პრობლემები. სამყარო ცდილობდა იმ ჩავარდნებიდან, ამოსვლას რომელიც კოვიდ პანდემიამ მოუტანათ სამყაროს. და სწორედ ამ პერიოდში დაიწყო კონფლიქტი რუსეთ-უკრაინას შორის.

უკრაინაში რუსეთის შეჭრამ გამოიწვია სწრაფი სანქციები საერთაშორისო ძალებისგან. რუსული საფონდო ბირჟა დაეცა 39%-ით, რუბლირაშშ დოლართანრმომართებით რეკორდულად გაუფასურდა. რუსეთის ცენტრალურმა ბანკმარდაპონსა პირველი ინტერვენცია ბაზრის დასაბალანსებლად. ანალიტიკოსები ელოდნენ რუბლის სწრაფ გაუფასურებას და ცენტრალური ბანკის ქმედებებს. დღეს-დღეისობით რუსეთში: ინფლაცია-7.7%; საფონდო ბირჟის ქულები-3498; უმუშევრობის დონე-2.7%; მშპ-2240 (მილიარდი USD) შეადგენს. უკრაინაში კი: ინფლაცია-3.2%; საფონდო ბირჟის ქულები-507; უმუშევრობის დონე-10.5%; მშპ-160 (მილიარდი USD) შეადგენს.

უკრაინის ეროვნულმა ბანკმარშეაჩერა ვალუტების გაცვლა. ცენტრალურმა ბანკმა ერთ დღეში მხოლოდ 100 000 გრივნის გამოტანა გახადა დასაშვები უცხოურ ვალუტებში. PFTS საფონდო ბირჟამ განაცხადა, რომ 24 თებერვალს ვაჭრობას წყვეტდა. შეჭრის შედეგად ერთი კასრირნედლი ნავთობი 100 დოლარს 2014 წლის შემდეგ პირველად აცდა. ხორბლის ფასი 2008 წლის შემდეგ უმაღლესი გახდა, რადგან მსოფლო ხორბლის 30% უკრაინიდან და რუსეთიდან მარაგდება. რგაზრდილი ფასები უკვე ტვირთად დააწვა მთელს მსოფლიოსრდა სოციალური უკმაყოფილების მიზეზიც გახდა. იმისდა მიხედვით, რომ რუსეთს უკრაინის ტერიტორიის 18% (74,443 კმ) ოკუპირებული აქვს უკრაინამ დიდი ზარალი განიცადა მინათმოქმედებისა და მეფერმერეობის მხრივ. გაძვირდა ფასები ყველა პროდუქტზე. 2024 წლის მონაცემების მიხედვით, უკრაინამ მიიღო 107 მილიარდი \$ დახმარება, თუმცა ფასებმა მაინც მოიმატა, გაძვირდა პროდუქტების წარმოება, გაძვირდა არამარტო მარცვლეულის, არამედ ხორცის ფასები. მსოფლიო ხორბლის ფასები წინა წელთან შედარებით უკვე 37%-ით გაიზარდა.

ბალტიისპირა ქვეყნების საგარეო საქმეთა მინისტრებმა რუსეთის SWIFT-იდან (მსოფლიო ბანკების ფინანსური გადარიცხვების პლათფორმა) გათიშვა მოითხოვეს.

თუმცა, ევროკავშირის სხვა ქვეყნები ყოყმანობდნენ. ჩეხეთის პრეზიდენტი მილოშ ზემანი და ბორის ჯონსონი დაეთანხმნენ რუსეთის SWIFT-იდან გათიშვას.

დასავლეთის ქვეყნებმა და სხვებმა დაიწყეს ლიმიტირებული სანქციების დაყენება რუსეთზე, როდესაც მან ლუჰანსკისა და დონეცკის დამოუკიდებლობა აღიარა. შეჭრის დაწყებისთანავე გაიზარდა ქვეყნების რაოდენობა, რომლებიც რუსეთს უწესებდნენ სანქციებს. სანქციების მიზანი რუსეთის ეკონომიკის ჩამოშლა იყო. სანქციები მრავლისმომცველი იყო, ისინი უმიზნებდნენ ინდივიდებს, ბანკებს, ბიზნესებს, ვალუტების გაცვლას, საბანკო გადარიცხვებს, იმპორტებსა და ექსპორტებს.

BBC News-მა განაცხადა, რომ მიღებული ზომები ნორმალურისაგან შორს და „ეკონომიკური ომის ფორმა“ იყო. სანქციების მიზანი რუსეთის ღრმა რეცესიაში ჩაშვება იყო, ბანკების ჩამოშლასა დარჰიპერინფლაციასთანრეთად. ასევე BBC-მ განაცხადა, რომ მსგავსი ტიპის ეკონომიკური ზომები არასდროს ყოფილა მიღებული.

სანქციებში შედიოდა რუსული განკების SWIFT-იდან გათიშვაც. თუმცა სანქციები კვლავ ლიმიტირებული იყო ბუნებრივი აირისა და ნავთობის გამო. სანქციებში ასევე შედიოდა რუსეთის ცენტრალური ბანკის 630 მილიარდი აშშ დოლარის ღირებულების აქციების გაყინვა, რათა ცენტრალურ ბანკს არ შესძლებოდა სანქციების წინააღმდეგ ბრძოლა.

სანქციებისა და მოთხოვნების შემდეგ ბევრმა კომპანიამ დატოვა რუსული და ბელარუსული ბაზრები. 2 მარტისათვის Visa-მ, Mastercard-მა და American Express-მა დამოუკიდებლად დატოვეს რუსული ბანკები.

ექსპორტი

იქიდან გამომდინარე რომ EU დამოკიდებული იყო რუსულ ენერგიაზე, მან განიცადა დიდი ზარალი მას შემდეგ, რაც EU რუსეთს განუწესა სანქციები. მოგეხსენებათ რომ 45% გაზის იმპორტისა შემოდიოდა რუსეთიდან. ამან მკვეთრად იმოქმედა არამარტო სანავის არამედ სხვა საკვები პროდუქტების ფასებზე. ეუროსტატის მიხედვით ექსპორტის ფასეულობა რუსეთისთვის 62%-დან (2022 წლის თებერვლიდან 2023 წლის სექტემბრამდე) დაეცა 81%-მდე. რუსეთი 2023 წლის მჩვენებლებით მსოფლიოში მესამე სამხედრო ფასეულობებით რომელიც 109 მილიარდ \$ შეადგენს რაც მშპ-ს 6 % ია. მალევე, რუსული რუბლის რეკორდულად გაუფასურების ფონზე, მიუხედავად მისი შემდგომი გამყარებისა, საგრძნობლად გაიზარდა წლიური ინფლაციის მაჩვენებელი, რომელმაც სექტემბერში 13.7% შეადგინა. პარალელურად გაზრდილ მოლოდინებზე საპასუხოდ, თებერვალში, რუსეთის ცენტრალურმა ბანკმა მონეტარული პოლიტიკის განაკვეთის 20%-მდე გაზრდის გადაწყვეტილება მიიღო, რომელიც, ეტაპობრივად, სექტემბერში 7.5%-მდე ისევ შემცირდა. ასევე აღსანიშნავია, რომ, მარტის ბოლოდან, კაპიტალის

კონტროლის აქტიური გამოყენების შედეგად რუბლის ოფიციალური გაცვლითი კურსი აშშ დოლართან დასტაბილურდა.

ევროპის კომისიამ 2021 წლის შემოდგომაში ივარაუდა მშპს 4.3% ზრდა 2022 წლისთვის ხოლო 2.3%-ით 2023 წლისთვის, თუმცა 2022 წელს 3.5% შეადგინა ხოლო 2023 წელს-0.5%. მსოფლიო ბანკის თანახმად 2024 წელს რუსეთის ეკონომიკა გაიზრდება 1.3% ხოლო 2025 წლისთვის 0.9%. ცხადია მსგავსი სიტუაცია გამოიწვია ინფლაციამ, სანქციებმა, უკრაინასთან საომარმა მოქმედებებმა და მრავალმა ფაქტორმა. დღევანდელი მონაცემებით 1\$=92 რუბლის, რაც რუბლის ისტორიულ გაუფასურებას გულისხმობს. რუსეთში ამავდროულად შეიქმნა პრობლემები დიდი ბრენდებისა თუ კომპანიების საქონელზე, როგორებიცაა: ადიდასი (შენწყვიტა რუსული სპორტული კლუბების სპონსორობა) ეფლი, მაკდონალდსი (მაკდონალდსს რუსეთში დღეს დღისობით სახელი შეეცვალა და „ვკუსნო ი ტოჩკან ჰქვია) ფორდი, ნისანი, ვოლვო და სხვა მრავალმა მანქანის ბრენდებმა. უკრაინელი მოსახლეობისაგან განსხვავებით, რუსი მოსახლეობის 93% ვერ ამჩნევს დიდ პრობლემას ფასების ზრდასთან დაკავშირებით. რუსეთის სანქციები ეხება სხვადასხვა სპორტულ თუ სათავგადასავლო აქტივობებს, მაგალითად: რუსეთი მოხსნეს თითქმის ყველა საერთაშორისო სპორტული ღონისძიებებისაგან და მუსიკალური კონკურსებისგან. მიუხედავად მსგავსი სანქციებისა, რუსეთს მაინც აქვს ყველა ბუნებრივ რესურსსა და მატერიაზე წვდომა, საკუთარი სიდიდისა და მოკავშირეების დახმარებით.

უკრაინის ქალაქები ყოველდღიურად იბომბებოდა 24 თვის განმავლობაში, რის გამოც მრავალმა მაცხოვრებელმა სუიციდი განახორციელა, ზოგიც კი გაფიქდა. 100,000 მოსახლეში 35 სუიციდის შემთხვევა ფიქსირდება.

რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენა და საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ტენდენციები

მსოფლიოში არსებული ეკონომიკური სირთულეებისა და მწვავე გამოწვევების ფონზე, საქართველო აღმოჩნდა გარკვეულწილად მდგრადი და გაგრძელდა ის ეკონომიკური პროგრესი, რაც ორნიშნა ეკონომიკური ზრდით აისახა. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის წინასწარი მონაცემებით, 2022 წელს მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა მიმდინარე ფასებში 71754,2 მლნ. ლარს გაუტოლდა, რაც 19,6%-ით აღემატება წინა წლის შესაბამის მონაცემს, ხოლო რეალური მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდამ წინა, 2021 წელთან შედარებით 10.1% შეადგინა. იმავე მონაცემებით, 2022 წელს წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით ზრდის მიმართულებით მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ტრანსპორტმა და დასაწყობებამ (28,4%), ინფორმაციამ და კომუნიკაციამ (49,9%), ელექტროენერგიის, აირის, ორთქლის და კონდიციონერული ჰაერის მიწოდებამ (38,9%), მშენებლობამ (14,8%), საბითუმო და საცალო ვაჭრობამ; ავტომობილებისა და მოტოციკლეტების რემონტმა (6,1%), დამამუშავებელმა მრეწველობამ (7,8%),

ხელოვნებამ, გართობამ და დასვენებამ (17,3%), განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფისა და საკვების მიწოდების საქმიანობებმა (16,7%), სამთომომპოვებელმა მრეწველობამ (22,8%), ხოლო კლება აღინიშნა შემდეგ დარგებში: უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობები (-4,8%), ჯანდაცვა და სოციალური მომსახურება (-5,7%), სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობები (-2,4%).

დასკვნა

ომის კერის არსებობა, ისეთ დიდ ქვეყანაში, როგორიც უკრაინაა, საფრთხეს შეუქმნის მსოფლიოს. ომის გაჭიანურება მნიშვნელოვნად შეამცირებს ეკონომიკურ ზრდას, ამაღდროულად დააზიანებს ეკოლოგიურ სისტემას. უნდა ვივარაუდოთ, რომ დიპლომატიური მოლაპარაკებები გავლენას იქონიებს, რომ სამომარ აქტივობებში დამატებითი ჩართვა არ მოხდეს და გაუმართლებელი მსხვერპლი არ გაიზარდოს.

ჩვენ შეგვიძლია გამოვყოთ ძირითადი პრობლემები და ცვლილებები რომელიც გამოიწვია ამ ომმა. ესენია: გადაჯგუფებები (ახალი ალიანსების ჩმოყალიბება), უსაფრთხოება (ქვეყნების მხარდაჭერა და სანქცირება), ბირთვული იარაღის გამოყენების საშიშროება, ენერგია და საკვები (ფასების ზრდა და დეფიციტი). თითოეული ეს ფაქტორი ჩვენს ყოველდღიურობაზე მოქმედებს. სიტუაციის მსგავსი განვითარება არავის მოუტანს სარგებელს, რადგან რუსეთი გიგანტური სახელმწიფოა, რომელიც სამუხაროდ მაინც მოქმედებს ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაზე. სიტუაციის მსგავსი განვითარება თითქმის ყველა სახელმწიფოს ეკონომიკაზე ნეგატიურად იმოქმედებს. რუსეთ-უკრაინის დაპირისპირება საჭადრაკო პარტიას ჰგავს, რომლის ერთ მხარეს რუსეთი და მისი მოკავშირე სახელმწიფოებია, ხოლო მეორე მხარეს დანარჩენი სამყარო. ერთი შეხედვით რუსეთი მარცხისთვისაა განწირული, თმცა არის ის რისიც მთელს მსოფლიოს ეშინია, ეს ატომური იარაღია. ეს კოზირი ორივე მხარეს გააჩნია, რომლის გამოყენება ჯერ-ჯერობით არავის სურს, რადგან უამრავი ადამიანი დაიღუპება და პატარა ქვეყნები გაქრება კიდეც, ამიტომაც ინელება სიტუაცია.

რუსეთის აგრესიის შემთხვევაში შეიძლება კონფლიქტის ზონამ ჩვენსკენ გადმოინაცვლოს, რადგან რუსეთი დღემდე იმპერიული გეგმით მოქმედებს და უაღრესად საშიში ძალაა, თან ამას ხელს უწყობს ჩვენი გეოპოლიტიკური მდებარეობა და ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური მდგომარეობა.

რთული სიტუაციაა საქართველოსთვის თუმცა, როგორც იტყვიან, გამოსავალი ყოველთვის არსებობს. მნიშვნელოვანია გონივრულად მოქმედება და მტრის კლანჭებიდან რაც შეიძლება უმტკივნეულოდ გამოსვლა და განვითარება.

ომი კაცობრიობის მარადიული პრობლემაა. ნებისმიერი კონფლიქტი დასასრულს ელის, თუმცა დიპლომატიური ურთიერთობები ამ ეტაპზე სუსტია, რადგან ყოველდღიური მსხვერპლი ახლავს თან. სამყარო დაშინებულია ომის გაფართოებით, რაც პროგრესს ვერ მოიტანს.

გამოყენებული წყაროები

1. ლალი ხიხაძე – „რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენა მსოფლიოსა და საქართველოს ეკონომიკურ განვითარებაზე“
2. EUROPA.EU-EUROPEAN PARLIAMENT SUPPORTING ANALYSIS
3. TRADINGECONOMICS.COM
4. WIKIPEDIA
5. ECONOMICOBSERVATORY.COM
6. EEAS.EUROPE.EU

ბიზნესის მაკროეკონომიკური გარემო და ციფრული ტრანსფორმაცია

გურამ ლაფაჩი

აქტუალობა. ბიზნესის მაკროეკონომიკური გარემო ფოკუსირებულია იმ ძირითად ფაქტორებზე, რომლებიც გავლენას ახდენენ ბიზნესის გადამწყვეტილებებზე. ეკონომიკური თეორიებისა და ემპირიული კვლევების საფუძველზე იკვეთება დინამიკური ურთიერთკავშირი მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებს, მთავრობის პოლიტიკას, ტექნოლოგიურ წინსვლას და გლობალურ ეკონომიკურ ძალებს შორის. ამიტომ, აქტუალურია ბიზნეს ოპერაციებზე, მომხმარებელთა ქცევაზე, მარეგულირებელ ჩარჩოებსა და სამუშაო ძალის დინამიკაზე ციფრული ტრანსფორმაციის გავლენის შესწავლა. სწორედ მაკროეკონომიკურ გარემოზე ციფრული ტრანსფორმაციის სულ უფრო გაზრდილი გავლენის შესწავლის აუცილებლობა განაპირობებს ნაშრომის აქტუალობას.

მიზანი. ნაშრომის მიზანია ციფრული ტრანსფორმაციის დადებითი და უარყოფითი მხარეების განხილვა, რომელიც ბიზნესის წარმართვაზე მაკროეკონომიკური გარემოს ცვლილების გზით მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს.

კვლევის მეთოდები. კვლევის პროცესში გამოყენებულია ანალიზის, სინთეზის, ინდუქციის, დედუქციის, შედარების მეთოდები.

შედეგები. მაკროეკონომიკურ გარემოზე ციფრული ტრანსფორმაციის გავლენის მასშტაბების ზრდის გამო, ბიზნესი კონკრეტულ ნაბიჯებს უნდა დგამდეს მწარმოებლობის დონის შესანარჩუნებლად. ახალ-ახალი ტექნოლოგიური მიღწევების დაჩქარებული დანერგვის აუცილებლობა ცვლის ეკონომიკურ სისტემას და იგი ციფრულ ფორმატში გადაჰყავს, რაც, თავის მხრივ, საქმიან სფეროზეც აისახება. გეოპოლიტიკური ასპექტით განხილული გლობალიზაცია და სავაჭრო პოლიტიკა პირდაპირ თუ არაპირდაპირ ზემოქმედებს როგორც ქვეყნის მაკროეკონომიკურ გარემოზე, ასევე, ადგილობრივი ბიზნესის საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობაზე.

დასკვნები. ეკონომიკური და სოციალურ-პოლიტიკური განვითარებისთვის საკვანძოა „ციფრული ტრანსფორმაციის“ მნიშვნელობის გააზრება. საქართველოში ციფრული ტრანსფორმაცია ეტაპობრივად ხორციელდება. სახელმწიფო თუ კერძო სექტორი უნდა ცდილობდეს ციფრული ტექნოლოგიების უარყოფითი მხარეების შერბილებას, რადგან სამომავლო განვითარების ტენდენციები მის გარეშე წარმოუდგენელია. ინკლუზიური ციფრული განვითარება კაპიტალის ბაზრის სტიმულირებას მოახდენს, რაშიც საკვანძოა სახელმწიფოს როლი. ცვლილებებზე წარმატებული რეაგირება ამცირებს ქვეყნის, დარგის, ფირმის რისკს, ჩამორჩეს თანამედროვე პროცესების დინამიკას.

საკვანძო სიტყვები: მაკროეკონომიკური გარემო, ციფრული ტრანსფორმაცია, ბიზნესის განვითარება, ტექნოლოგია.

შესავალი

მაკროეკონომიკური გარემო გადამწყვეტ როლს ასრულებს ბიზნესის საფუძვლების ფორმირება-განვითარებაში. იგი გავლენას ახდენს სტრატეგიულ გადამწყვეტილებებზე, საინვესტიციო პრიორიტეტებსა და სავარაუდო შედეგებზე. ბიზნესისთვის მაკროეკონომიკური გარემოს შესწავლა აუცილებელია ეკონომიკურ ციკ-

ლებზე ეფექტიანი ნავიგაციისთვის, ბაზრის ტენდენციების განჭვრეტისა და რისკების შემცირებისთვის. მაკროეკონომიკური გარემოს კვლევა, ძირითადი მაკროეკონომიკური ინდიკატორების, სამთავრობო პოლიტიკის, ტექნოლოგიური წინსვლისა და გლობალური ეკონომიკური ძალების შესწავლით, ხაზს უსვამს მის გავლენას ბიზნეს ოპერაციებსა და გადაწყვეტილების მიღებაზე (Dornbusch et al, 2019).

ფუნდამენტური მაკროეკონომიკური ინდიკატორები, როგორიცაა: მთლიანი სამამულო პროდუქტის ზრდა, ინფლაცია, უმუშევრობა, საპროცენტო განაკვეთები და სხვ. ასახავს ეკონომიკის არსებულ მდგომარეობას და გავლენას ახდენს ბიზნეს საქმიანობაზე. მნიშვნელოვანია კავშირების დადგენა არსებულ ინდიკატორებსა და ბიზნესის ფუნქციონირებას, საინვესტიციო გადაწყვეტილებებსა და მომხმარებელთა ქცევას შორის. გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია მაკროეკონომიკური არასტაბილურობისა და გაურკვევლობის გავლენა ბიზნესის დაგეგმვის და რისკის მართვის სტრატეგიებზე. არასტაბილურობის და რისკის შემცირება უკავშირდება მთავრობის პოლიტიკას, რადგან მას წამყვანი ადგილი უჭირავს მაკროეკონომიკური გარემოს ფორმირებაში. მთლიან მოთხოვნაზე, ინვესტიციების სტიმულირებასა და ეკონომიკურ სტაბილურობაზე ფისკალური პოლიტიკის (სახელმწიფო ხარჯების და გადასახადების) გავლენა დადასტურებულია, ანალოგიურად, საკვანძოა მონეტარული პოლიტიკის ინსტრუმენტები: საპროცენტო განაკვეთი და ფულის მიწოდება (Blanchard & Johnson, 2017). ე.ი. სხვადასხვა პოლიტიკის ინსტრუმენტების კოორდინირებულად გამოყენება ზრდის ეკონომიკური გამონევენების დაძლევისა და მდგრადი ზრდის ხელშემწყობი ღონისძიებების ეფექტიანობას.

XXI საუკუნეში მაკროეკონომიკური გარემოს და ბიზნესის დინამიკის შესწავლა წარმოუდგენელი ხდება ციფრული ტრანსფორმაციის გარეშე. ტექნოლოგიური მიღწევები ცვლის არსებულ რეალობას, არღვევს ტრადიციულ ბიზნეს თუ სხვა მოდელებს და აძლიერებს სიახლეების დანერგვის უკუგებას. მეტიც, იგი ითვალისწინებს ციფრული კომერციის, ონლაინ პლატფორმების და ციფრული გადახდის სისტემების შესაძლებლობებსა და გამონევენებს ციფრულ ეკონომიკაში მოქმედი მზარდი ბიზნესებისთვის. ბიზნეს სტრატეგიებზე, მომხმარებლებთან ურთიერთობასა და კონკურენტულ დინამიკაზე გაციფრულების ტრანსფორმაციული ეფექტების გავლენა სულ უფრო შესამჩნევია (Westerman et al, 2014).

გლობალიზაციის პირობებში მაკროეკონომიკურ გარემოსა და ბიზნეს ურთიერთობებზე განსაკუთრებული გავლენა აქვს საერთაშორისო ფაქტორებს. გასაანალიზებელია გლობალიზაციის, სავაჭრო პოლიტიკის და ვალუტის გაცვლითი კურსის ზემოქმედება მიწოდების ჯაჭვებზე, ბაზარზე წვდომასა და ექსპორტის კონკურენტუნარიანობაზე. გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია გეოპოლიტიკური დაძაბულობის, სავაჭრო დავების და ეკონომიკური სანქციების გამონევენების დაძლევა გლობალურ ბაზრებზე მოქმედი ბიზნესისთვის. ასევე, გამოსაკვლევია საერთაშორისო რისკების მართვის სტრატეგიები, ბაზრის ექსპორტის დივერსიფიკაცია და გლობალური შესაძლებლობების გამოყენების მასშტაბები. საჭიროა

წინსვლა ტექნოლოგიური მიმართულებით, თან თავდაპირველ ეტაპზე არც ნახტომისებრი განვითარება იქნება ურიგო.

მაკროეკონომიკურ გარემო. მაკროეკონომიკური გარემო ასახავს ეკონომიკის საერთო მდგომარეობას და ის მნიშვნელოვანია როგორც მსხვილი, ასევე, საშუალო და მცირე ბიზნესის წარმატებით წარმართვისთვის. მაკროეკონომიკური გარემო ფორმირდება ისეთი ფაქტორების საშუალებით, როგორიცაა: მთლიანი სამამულო პროდუქტი ზრდა, ინფლაცია, უმუშევრობა, საპროცენტო განაკვეთი, მთავრობის ფისკალური და მონეტარული პოლიტიკა, საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები და სხვ. (Bernanke & Olenick, 2018). მაკროეკონომიკური გარემო გადამწყვეტიც კი არის ბიზნესისთვის, რადგან ზემოქმედებს სამეწარმეო ოპერაციებზე, სტრატეგიასა და ტაქტიკაზე. მთლიანი სამამულო პროდუქტის ზრდა ეკონომიკის სიჯანსაღის მანიშნებელია. მისი ზრდის მაღალი ნიშნული, როგორც წესი, ნიშნავს მომხმარებელთა დანახარჯებისა და ინვესტიციების გაზრდას, რაც დადებითად მოქმედებს ბიზნესზე; ინფლაციის ზომიერი ტემპი, როცა მდორედ იზრდება ფასების საშუალო დონე, ეკონომიკის მასტიმულირებელია. მაღალი ინფლაცია კი ასუსტებს მსყიდველობით უნარს და ხელს უშლის ბიზნესის დაგეგმვას თუ ფუნქციონირებას. შესაბამისად, ინფლაციის თარგეთირება ფასების დონის მკვეთრ ცვლილებას უშლის ხელს; დაბალი უმუშევრობა და სრული დასაქმება მიუთითებს მაღალ ეკონომიკურ აქტივობაზე, ხოლო გაზრდილი უმუშევრობა კი ეკონომიკურ სისუსტეზე (Mankiw, 2019); ეროვნული (ცენტრალური, ფედერალური) ბანკების მიერ დადგენილი საპროცენტო განაკვეთი გავლენას ახდენს ბიზნესისა და მომხმარებლების მიერ სესხის აღების ხარჯებზე. დაბალი საპროცენტო განაკვეთისას ახდენს მათ სტიმულირებას, ხოლო მაღალი განაკვეთი ასუსტებს ბიზნესის აქტივობას; მთავრობის ფისკალურ (სახელმწიფო ხარჯები და გადასახადები) და მონეტარულ (საპროცენტო განაკვეთები და ფულის მიწოდება) პოლიტიკას მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს ბიზნესზე. კერძოდ, გადასახადების შემცირება ან ინფრასტრუქტურის ხარჯები ინვესტ ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებას, ხოლო მკაცრი მონეტარული პოლიტიკა, ერთი მხრივ, ამცირებს ინფლაციას, მაგრამ, მეორე მხრივ, ანელებს ბიზნესის ეკონომიკური აქტივობას (Mankiw, 2019); ისეთ საერთაშორისო ფაქტორებს, როგორიცაა: გლობალური ეკონომიკური კავშირები, სავაჭრო პოლიტიკა და ვალუტის გაცვლითი კურსი და სხვ., ასევე, ზემოქმედებს ბიზნესზე, განსაკუთრებით მათზე, რომლებიც დაკავებული არიან საერთაშორისო ვაჭრობით ან ფუნქციონირებენ უცხოურ ბაზრებზე.

მაკროეკონომიკური ინდიკატორებისა და ტენდენციების შესახებ კვალიფიციური ცოდნის საშუალებით ბიზნესს შეუძლია უკეთ განჭვრიტოს ცვლილებები მომხმარებელთა ქცევაში, ბაზრის პირობებსა და მარეგულირებელ გარემოში, რაც მას საშუალებას მისცემს ობიექტურად შეაფასოს მაკროეკონომიკური გარემო და ტაქტიკური სვლები მოარგოს არჩეულ სტრატეგიებს.

ციფრული ტრანსფორმაცია. ციფრული ტრანსფორმაცია თანამედროვე ეპოქის თანმდევი. ის გაცილებით მეტია, ვიდრე ციფრული ტექნოლოგიები. ის ბიზნეს-მოდელების განვითარების გარკვეული ეტაპისთვის დამახასიათებელი ძირითადი, კონცეპტუალური შეხედულებების სისტემის განახლებაა, რაც ბიზნეს-სისტემის სუბიექტებს შორის თვისებრივად ახალ ურთიერთქმედებებს აყალიბებს. ციფრული ტრანსფორმაციის პირობებში მაკროეკონომიკურ გარემოს აქვს რამდენიმე უნიკალური მახასიათებელი, რომელიც ბიზნესმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს. ესენია:

- სწრაფი ტექნოლოგიური ცვლილება – ციფრული ტრანსფორმაცია ხასიათდება ისეთი ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარებით, როგორიცაა ხელოვნური ინტელექტი, ავტომატიზაცია და ბლოკჩეინი. ეს მიღწევები მეტ-ნაკლები სისწრაფით არღვევს ტრადიციულ ინდუსტრიებს და ბიზნეს მოდელებს, რაც, თავის მხრივ, ქმნის როგორც გამონეწევებს, ასევე შესაძლებლობებს ბიზნესისთვის (Iansiti & Lakhani, 2017).
- საქმიანი კავშირების გაფართოება – ციფრული ეკონომიკა აძლიერებს ურთიერთკავშირებს მწარმოებლებს, მომხმარებლებს, სხვადასხვა მოწყობილობას შორის. ისინი მეტწილად დაკავშირებულია ინტერნეტით და სხვა ციფრული ქსელებით. მსგავსი კავშირები ზრდის ეფექტიანობას და ინოვაციური სისტემების დანერგვას, მაგრამ ასევე იზრდება კიბერსაფრთხეები და მონაცემთა დაუცველობა.
- მომხმარებლის ქცევის ცვლილებები – ციფრულმა ტრანსფორმაციამ საკმაოდ შეცვალა მომხმარებლის ურთიერთობა ბიზნესთან, მეტი ტრანზაქცია ხდება ონლაინ რეჟიმში ან ციფრული არხებით. ბიზნესი უნდა მოერგოს მომხმარებელთა უპირატესობებს ელექტრონულ კომერციაში, ციფრულ მარკეტინგისა და მომხმარებელთან ურთიერთობის მართვის სისტემებში ინვესტიციების გზით (ხატიაშვილი, 2023).
- მონაცემების, როგორც სტრატეგიული აქტივის აღიარება – ციფრულ ეკონომიკაში მონაცემები გახდა ღირებული სტრატეგიული აქტივი. კომპანიებს შეუძლიათ გამოიყენონ მონაცემთა ანალიზი და მანქანური სწავლება (Brynjolfsson & McAfee, 2014). მომხმარებელთა ქცევის შესახებ ინფორმაციის მოსაპოვებლად, ოპერაციების გამარტივებისა და ინოვაციების გასაუმჯობესებლად. თუმცა, ასევე, გასათვალისწინებელია მარეგულირებელი და ეთიკური მოსაზრებები კონფიდენციალურობისა და მონაცემთა უსაფრთხოებასთან დაკავშირებით.
- გლობალიზაციის და ციფრული ვაჭრობის მასშტაბების ზრდა – ციფრულმა ტრანსფორმაციამ ხელი შეუწყო გლობალურ ვაჭრობას და საშუალება მისცა ბიზნესს შედარებით იოლად შეეღწია ახალ ბაზრებზე. თუმცა, გასათვალისწინებელია ციფრული პროტექციონიზმის გავლენები, ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების დაცვა და სამართლიანი კონკურენციის უზრუნველმყოფი ღონისძიებების გატარება გლობალურ ბაზარზე (Dutta & Lanvin, 2019).

- უნარ-ჩვევების დახვეწა და სამუშაო ძალის გამოწვევები – ციფრული ეკონომიკა მოითხოვს ახალ უნარებსა და კომპეტენციებს, როგორცაა ციფრული წიგნიერება, მონაცემთა ანალიზი და პროგრამირება. ბიზნესს ექმნება გამოწვევები ამ უნარებით მუშაკთა დაქირავებისა და შენარჩუნების კუთხით, ასევე, თანამშრომლების კვალიფიკაციის ასამაღლებლად, რათა მარტივად მოხდეს შეგუება სამუშაო ადგილის მოთხოვნების ცვლილებას.
- მარეგულირებელი და ეკონომიკური პოლიტიკის გავლენა – მთავრობები მთელს მსოფლიოში ცდილობენ ებრძოლონ ციფრული ტრანსფორმაციის მარეგულირებელ შედეგებს, როგორცაა ანტიმონოპოლიური რეგულირება, ციფრული სერვისების დაბეგვრა და მონაცემთა მართვა. ბიზნესებმა უნდა შეინარჩუნონ განვითარებასთან დაკავშირებული რეგულაციები და ამასთან, ჩამოაყალიბონ ინოვაციებისა და კონკურენციის მხარდამჭერი მარეგულირებელი ჩარჩო.

ამდენად, მაკროეკონომიკური გარემო ციფრული ტრანსფორმაციის პირობებში ხასიათდება სწრაფი ცვლილებებით და ინტენსიური კავშირით. ვინც ამ დინამიკას და ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენებას შეეგუება, უკეთეს მდგომარეობაში აღმოჩნდება და ციფრულ ეკონომიკაში წარმატებას მიაღწევს (Bughin et al, 2018). ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესის წარმატებით წარმართვისთვის კი საჭიროა: პარტნიორობის ახალი მოდელების დანერგვა; მენტალური მზაობა; კიბერუსაფრთხოება; „ციფრული საჯარო სიკეთის“ ხელმისაწვდომობა; აუთსორინგის მავნე გავლენის შემცირება და სხვ.

ახალი ციფრული ინსტრუმენტების დანერგვა რთულდება: თუ საჭიროა მათი ინტეგრირება ძველ სისტემებთან, არაა ინვესტირება ტექნოლოგიებსა და ადამიანისეულ კაპიტალში და ა.შ. (McAfee & Brynjolfsson, 2017). ეფექტიანი საკომუნიკაციო არხები და მაღალი ორგანიზაციული კულტურა ბიზნესის მობილიზებას, ინფორმაციული რესურსის რაციონალურად გამოყენებას და ციფრულ ტრანსფორმაციას აჩქარებს.

ტრანსფორმაციის უპირატესობები და ნაკლოვანებები. ციფრული ტრანსფორმაცია და ტექნოლოგიების ინტეგრაცია ფუნდამენტურად ცვლის ფირმის მუშაობას და საკმაო სარგებელი მოაქვს მომხმარებლისთვის. ამიტომაც, აქტიურია ციფრული ტრანსფორმაციის უპირატესობა-ნაკლოვანებების განხილვა, რათა გაიზარდოს მისაღები სარგებელი და შემცირდეს ნაკლოვანებები. გაციფრულების უპირატესობებია:

1. გაზრდილი ეფექტიანობა: გაციფრულება და ავტომატიზაცია აუმჯობესებს ეკონომიკურ და ბიზნეს პროცესებს, ამცირებს მმართველობით შეცდომებს და ზრდის საოპერაციო ეფექტიანობას. დავალებებს, რომლებსაც ოდესღაც საათები ან დღეები სჭირდებოდა, წუთებში სრულდება ციფრული ტექნოლოგიების დახმარებით.

2. კლიენტების მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესება: ციფრული ტრანსფორმაცია საშუალებას აძლევს ბიზნესს მონაცემთა პერსონალიზებული ანალიზის საშუა-

აღებით უკეთ გაიგოს მომხმარებლის საჭიროება და პრეფერენციები (უპირატესობები). ეს იწვევს უფრო მიზანმიმართულ მარკეტინგულ ძალისხმევას, სასურველი პროდუქტის შეთავაზებას და გაუმჯობესებულ მომხმარებელთა მომსახურებას, რაც საბოლოოდ აძლიერებს როგორც ბიზნესს, ასევე, ზრდის მომხმარებლის კმაყოფილებას.

3. ინოვაციების ზრდა: ციფრული ტექნოლოგიები ბიზნესს უზიძგებს განავითაროს ახალი პროდუქტები, სერვისები და ბიზნეს მოდელები ისეთი ტექნოლოგიების გამოყენებით, როგორიცაა ხელოვნური ინტელექტი, ბლოკჩეინი და ნივთების ყიდვა-გაყიდვა ინტერნეტით. ბიზნესს საშუალება ეძლევა შეიმუშაოს ახალი მმართველობითი გადაწყვეტილებები და კონკურენტებს გაასწროს სწრაფად განვითარებად ბაზრებზე.

4. მეტი მოქნილობა და მასშტაბურობა: ღრუბლისებრი გაანგარიშება (Cloud Computing) და ციფრული პლატფორმები ბიზნესს აძლევს მეტი მოქნილობა, საჭიროებისამებრ გააფართოოს ოპერაციები, ინფრასტრუქტურაში მნიშვნელოვანი წინასწარი ინვესტიციების გარეშე. ეს სისწრაფე საშუალებას აძლევს ბიზნესს უფრო ეფექტიანად მოერგოს ცვალებად საბაზრო პირობებს და მომხმარებელთა მოთხოვნებს.

5. ხარჯების დაზოგვა: ციფრული ტრანსფორმაცია მნიშვნელოვნად ზოგავს ხარჯებს განმეორებითი ამოცანების ავტომატიზაციის და ფიზიკურ ინფრასტრუქტურაზე დამოკიდებულების შემცირების გზით. პროცესების ოპტიმიზაციით და ციფრული გადაწყვეტილებების გამოყენებით, ბიზნესს შეუძლია შეამციროს საოპერაციო ხარჯები და გააუმჯობესოს მომგებიანობა (Hess et al, 2016).

რაც შეეხება ნაკლოვანებებს, მათგან აღსანიშნავია:

1. კიბერუსაფრთხოების რისკები: ციფრულ ტექნოლოგიებზე გაზრდილი დამოკიდებულება აჩენს ბიზნესს კიბერუსაფრთხოების საფრთხეებს, როგორიცაა მონაცემთა გადინება, ვირუსული და „გამომძალველი“ პროგრამების შეტევები. კონფიდენციალური ინფორმაციის და კიბერუსაფრთხოების დაცვა მოითხოვს მუდმივ ინვესტიციებს ტექნოლოგიაში, ტრენინგსა და რისკის მართვაში.

2. ციფრული უთანასწორობა: ყველა ბიზნესს არ აქვს თანაბარი წვდომა ციფრულ რესურსებსა და შესაბამის უნარ-ჩვევებზე, რაც იწვევს განსხვავების გაღრმავებას ციფრულად „მოაზროვნე“ ორგანიზაციებსა და მათ შორის, რომლებიც იბრძვიან ტექნოლოგიურ წინსვლისთვის. აღნიშნული აძლიერებს უთანასწორობას ბიზნეს სუბიექტებს შორის და ზღუდავს ზრდისა და ინოვაციების შესაძლებლობებს.

3. ცვლილებებისადმი წინააღმდეგობა: ციფრული ტრანსფორმაცია მოითხოვს ცვლილებებს ორგანიზაციულ კულტურასა და სამუშაო პროცესებში, რაც ხშირად წინააღმდეგობაში მოდის თანამშრომლების ვიწრო ინტერესებთან, იმუშაონ ტრადიციული მეთოდებით. ცვლილებებისადმი წინააღმდეგობის დაძლევა და ინოვაციებისა და ციფრული წიგნიერების კულტურის ამაღლება კრიტიკული გამოწვევაა ბიზნესისთვის.

4. მონაცემთა კონფიდენციალურობის დაცვის პრობლემა: საქმიანი მიზნებისთვის დიდი რაოდენობით მონაცემთა შეგროვება და ანალიზი დაკავშირებულია მონაცემთა კონფიდენციალურობისა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვასთან. ბიზნესმა უნდა იხელმძღვანელოს ისეთი რთული რეგულაციებით, როგორიცაა მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია (GDPR) (General Data Protection Regulation_GDPR, 2016) და უზრუნველყოს მონაცემთა დაცვის კანონებთან შესაბამისობა, რათა თავიდან იყოს აცილებული სამართლებრივი რისკები, ხოლო მომხმარებელთა ნდობა შენარჩუნებული. მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია არის ევროკავშირის რეგულაცია ინფორმაციის კონფიდენციალურობის შესახებ ევროკავშირსა და ევროპულ ეკონომიკურ ზონაში. ის ევროკავშირის კონფიდენციალურობის შესახებ კანონისა და ადამიანის უფლებათა კანონის მნიშვნელოვანი კომპონენტია (კერძოდ, ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის მე-8 მუხლი).

5. ტექნოლოგიაზე დამოკიდებულება: ციფრულ ტექნოლოგიაზე ზედმეტი დამოკიდებულება იწვევს რისკებს ტექნიკური გაუმართაობის, სისტემის გათიშვის ან კიბერშეტევების შემთხვევაში. ბიზნესს ესაჭიროება საგანგებო სიტუაციების გეგმა და სარეზერვო სტრატეგიები, რათა შეამსუბუქოს ტექნოლოგიასთან დაკავშირებული შეფერხებების გავლენა ბიზნეს ოპერაციებსა და მომხმარებელთა მომსახურებაზე.

6. კადრების დეფიციტი: ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა და გაციფრულების საჭიროება უმეტესად წინ უსწრებს კვალიფიციური კადრების მომზადება-გადამზადებას. გასათვალისწინებელია, რომ გლობალიზაცია დისტანციურად დასაქმების შესაძლებლობით შლის გეოგრაფიულ საზღვრებს, რაც ამწვავებს კვალიფიციური კადრების დამაგრებას. აუტოსორსინგი კი, რომელიც ინდივიდუალური პირის ან კომპანიის დაქირავების პროცესია, რათა გარკვეული ბიზნეს საქმიანობა სხვის მაგივრად იყოს შეთავსებული, ჩვეულებრივ ბიზნეს პრაქტიკად აყალიბებს კადრების მოზიდვის მსგავს პრაქტიკას. მცირე და საშუალო ბიზნესი იღებს მომსახურებას, რომლის მიღება უჭირთ ფინანსური და შრომითი რესურსების ნაკლებობის გამო.

7. კაპიტალის ბაზრის განუვითარებლობა: კაპიტალის ბაზარი, ფაქტობრივად, არ გააჩნია ქვეყანას. ერთადერთი და წამყვანი ინსტრუმენტი საბანკო სექტორია, რაც ხშირად საინტერესო არ არის უცხოელებისთვის.

უპირატესობების და ნაკლოვანებების შეჯერების შემდეგ, ცხადად ჩანს, რომ ციფრული ტრანსფორმაცია უამრავი სარგებლის მომტანია ეფექტიანობის, ინოვაციებისა და მომხმარებლის მომსახურების გაუმჯობესების თვალსაზრისით. ბიზნესმა ყურადღებით უნდა მართოს საქმიან ურთიერთობებთან დაკავშირებული რისკები და გამოწვევები, რათა მოხდეს ციფრული ტექნოლოგიების სრული პოტენციალის რეალიზაცია. სტრატეგიული დაგეგმვა, ინვესტიციები კიბერუსაფრთხოებაში, ორგანიზაციული ცვლილებების მართვა და მარეგულირებელ მოთხოვნებთან შესაბამისობა ციფრული ტრანსფორმაციის წარმატებული ინიციატივების აუცილებელი კომპონენტებია.

ციფრული ტრანსფორმაციის ბაზარი 880,28 მილიარდი დოლარია. 2026 წლისთვის ციფრულ ტრანსფორმაციაზე გლობალური დანახარჯები სავარაუდოდ 3,4 ტრილიონ დოლარს მიაღწევს. ორგანიზაციების 74% ციფრულ ტრანსფორმაციას უმთავრეს პრიორიტეტად მიიჩნევს. კომპანიების 97% ამბობს, რომ COVID-19 პანდემიამ დააჩქარა მათი ციფრული ტრანსფორმაციის ინიციატივები (Howarth, 2024).

ციფრული ტრანსფორმაცია საქართველოში. საქართველოში რამდენიმე ორგანიზაცია ცდილობს ციფრული ტრანსფორმაციის კოორდინაციას, ელექტრონული სერვისების დეცენტრალიზებული ეკოსისტემის განვითარებას და ა.შ. აღსანიშნავია სახელმწიფოს საკვანძო როლი ინოვაციური გარემოს შექმნასა და განვითარებაში, ღია ციფრული ეკოსისტემების ფორმირებასა და ინკლუზიურ ციფრულ განვითარებაში.

საქართველოში ციფრული ტრანსფორმაცია სხვადასხვა სექტორში მიმდინარეობს, რაც განპირობებულია ტექნოლოგიების წინსვლისა და გაციფრულების გაზრდილი ძალისხმევით. ესენია:

1. სამთავრობო სერვისები: საქართველოს მთავრობა აქტიურად ახორციელებს სერვისების გაციფრულებას. ონლაინ პორტალები დაინერგა სხვადასხვა ადმინისტრაციულ დანესებულებაში, ამუშავდა საგადასახადო შენატანის ელექტრონული სისტემები და ციფრული იდენტიფიკაციის მექანიზმები, რაც აუმჯობესებს მოქალაქეებსა და სამთავრობო უწყებებს შორის ურთიერთქმედებას.

2. ელექტრონული მმართველობის პლატფორმები (E-Government Platforms): მათი დანერგვა მოქალაქეებს უზრდის წვდომას ონლაინ საჯარო სერვისების ფართო სპექტრზე, მათ შორის ნებართვების მისაღებად, გადასახადების გადასახდელად და საჯარო ჩანაწერების სანახავად. ეს პლატფორმები ბიუროკრატიას ამცირებს, გამჭვირვალობას და სერვისების მიწოდების გაუმჯობესებას კი ზრდის.

3. ელექტრონული კომერცია (E-Commerce): ელექტრონული კომერციის სექტორი საქართველოში სწრაფად იზრდება, უფრო მეტი ბიზნესი იყენებს ონლაინ პლატფორმებს თავისი პროდუქციის გასაყიდად. ციფრული არხებისკენ ეს გადასვლა განპირობებულია მომხმარებელთა უპირატესობების ცვლილებით, ინტერნეტის გაზრდილი წვდომით და ონლაინ ვაჭრობის მოხერხებულობით.

4. ფინანსური სერვისები: ციფრული საბანკო და ფინანსური ტექნოლოგიები (fintech) სულ უფრო პოპულარული ხდება საქართველოში, რაც მომხმარებლებს ფინანსების მართვის მოსახერხებელ და უსაფრთხო მართვის საშუალებას აძლევს. მობილური ბანკის აპლიკაციები, ციფრული გადახდის პლატფორმები და ონლაინ დაკრედიტების სერვისები ხელმისაწვდომია ქართველ მომხმარებლებში.

5. განათლება და ტელემედიცინა: COVID-19-ის პანდემიამ დააჩქარა ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვა განათლებისა და ჯანდაცვის სექტორებში. დისტანციური სწავლების პლატფორმები, ონლაინ კურსები და ვირტუალური საკლასო ოთახები გამოიყენება განათლების უწყვეტობის უზრუნველსაყოფად. ანალოგიურად, ვითარდება ტელემედიცინის სერვისები დისტანციური სამედიცინო კონსულტაციებისა და ჯანდაცვის მიწოდების უზრუნველსაყოფად.

6. „ჭკვიანი“ ქალაქების ინიციატივა: საქართველოში მიმდინარეობს ჭკვიანი ქალაქის რამდენიმე პროექტი, იყენებს რა ურბანული ინფრასტრუქტურის, სატრანსპორტო სისტემების და საჯარო სერვისების გასაუმჯობესებელ ტექნოლოგიებს. „ჭკვიანი“ პარკინგი, საგზაო ნაკადების ინტელექტუალური მართვა და სენსორებზე დაფუძნებული ნარჩენების მართვის სისტემები მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხს აუმჯობესებს.

ყველა სფერო, მათ შორის, სოფლის მეურნეობაც, უკვე ციფრულ ტექნოლოგიებს იყენებს (შაბურიშვილი & ტერტერაშვილი, 2023). საქართველოში რამდენიმე ორგანიზაცია კოორდინაციას უწევს ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესს. კერძოდ: საქართველოს ICT კლასტერი (<https://ictcluster.ge/>) – ყველა სფეროდან აახლოებს ტექნოლოგიებით დაინტერესებულ მხარეებს და საქართველოს ციფრული ტრანსფორმაციის კონსორციუმში (<https://www.digitalgeorgia.org/>) – ავითარებს საქართველოს ციფრულ ტრანსფორმაციასა და ელექტრონული სერვისების დეცენტრალიზებულ ეკოსისტემას.

ქართული IT ბაზარი, ცხადია, მცირეა. თან ცალკეულ დარგებს (ენერგეტიკა, ტელეკომი, გემბლინგი, მედიცინა და სხვ.) ინდივიდუალურად მუშაობის პრაქტიკა აქვთ. აუთოსორსინგმა სიტუაცია კიდევ მეტად გაართულა. ამიტომ, სასურველია ისეთი ნიშის პოვნა, რომელიც განვითარების მეტ საშუალებას მისცემს დარგსა და ქვეყანასაც. სამაგალითოა ტაილანდის გამოცდილება ჩიპების ინდუსტრიასთან მიმართებაში.

საქართველოსთვის ციფრული ტრანსფორმაციის უპირატესობა ის არის, რომ მოწინავე ტექნოლოგიების დანერგვა შედარებით სწრაფად არის შესაძლებელი, რასაც ეკონომიკურ ლიტერატურაში „ჩამორჩენილის უპირატესობა“ ეწოდება. ამ დროს სხვის გამოცდილებას იზიარებს ქვეყანა ინოვაციის დასაწერად. დიდი და განვითარებული ეკონომიკის ქვეყნებს მსგავსი მიდგომა არ გამოადგებათ.

ფაქტობრივად, საქართველოში ციფრული ტრანსფორმაცია განპირობებულია მთავრობის ინიციატივების, კერძო სექტორის ინოვაციებისა და მომხმარებელთა ქცევის ცვლილებით. მიუხედავად იმისა, რომ მიღწეულია მნიშვნელოვანი პროგრესი, ჯერ კიდევ არსებობს შემდგომი განვითარების შესაძლებლობები, რათა ეკონომიკის ყველა სექტორმა სრულად გამოიყენოს ციფრული ტექნოლოგიების პოტენციალი.

ციფრული ბიზნესის ლიდერები საქართველოში. ეკონომიკის სხვადასხვა დარგში რამდენიმე კომპანია ლიდერობს ციფრული ტრანსფორმაციის კუთხით. ასე მაგალითად:

1. სს „საქართველოს რკინიგზა“, რომელიც ახორციელებს ინვესტიციებს ციფრულ ტექნოლოგიებში საქმიანობის მოდერნიზაციისა და ეფექტიანობის გასაუმჯობესებლად. ისეთი ინიციატივები, როგორიცაა ციფრული რკინიგზის მართვის სისტემის დანერგვა, პროგნოზირებადი ტექნიკური მომსახურება IoT (Internet of Things) (Ultimate IoT implementation guide for businesses) სენსორების გამ-

ოყენებით და ონლაინ ბილეთების პლატფორმების შემუშავება, დაეხმარა რკინიგზის სექტორის გარდაქმნას.

2. სს „საქართველოს ბანკი“ ფინანსურ სექტორში ციფრული ტრანსფორმაციის ერთ-ერთი მოწინავეა. იგი კლიენტებს სთავაზობს ციფრული საბანკო მომსახურების ფართო არჩევანს, მათ შორის, ონლაინ და მობილური ბანკის პლატფორმებს, ციფრული გადახდებს და ელექტრონული დოკუმენტების მართვის სისტემებს. „საქართველოს ბანკი“ ინოვაციურმა მიდგომამ ციფრულ საბანკო სივრცეში ლიდერად აქცია.

3. სს „სილქნეტი“ ინტერნეტ, მობილური სატელეფონო კავშირის მომსახურების, რადიო და სატელეკომუნიკაციო კომპანია, ახორციელებს ციფრულ ტრანსფორმაციას 4G და 5G ქსელებში, ახორციელებს რა IoT გადანაცვებებსა და ციფრულ საკომუნიკაციო პლატფორმებში ინვესტირებას. ინოვაციური სერვისების დანერგვამ ხელი შეუწყო საკომუნიკაციო ინფრასტრუქტურის გაციფრულებას.

4. სს „თიბისი ბანკმა“, საქართველოს საბანკო სექტორის კიდევ ერთმა ძირითადმა მოთამაშემ, გამოიყენა ციფრული ტექნოლოგიები მომხმარებელთა მომსახურების გასაუმჯობესებლად და საბანკო პროცესების გამარტივებისთვის. ბანკი კლიენტებს სთავაზობს ციფრული საბანკო გადანაცვებების სპექტრს, მათ შორის, მობილური ბანკის, ონლაინ სესხის და უკონტაქტო გადახდის აპლიკაციებს. ბანკს ციფრული ინოვაციები დაეხმარა ბაზარზე კონკურენტული უპირატესობის შენარჩუნებაში.

5. შპს „აჭარა ჯგუფი“ არის ტურისტული და მასპინძლობის კომპანია, რომელიც აერთიანებს ციფრულ ტექნოლოგიებს თავის საქმიანობაში სტუმრების მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად და ბიზნეს პროცესების ოპტიმიზაციის მიზნით. კომპანია იყენებს ციფრული მარკეტინგის სტრატეგიებს, ონლაინ დაჯავშნის პლატფორმებს და მონაცემთა ანალიზს სტუმრების სერვისების პერსონალიზებისთვის, ოპერაციული ეფექტიანობის გასაუმჯობესებლად და ბიზნესის ზრდის სტიმულირებისთვის.

6. შპს „ჯორჯია ტექნოლოჯი პარკი“, რომელიც არის „BitFury Group“ გლობალური ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების კომპანიის წარმომადგენელი. მას მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის საქართველოში ციფრული ინოვაციების და ბლოკჩეინის დანერგვის ხელშეწყობაში. კომპანიის არსებობამ ხელი შეუწყო საქართველოს გამხდარიყო ბლოკჩეინ ტექნოლოგიებისა და ციფრული მენარმეობის ცენტრი.

7. „Azry“, რომელიც რამდენიმე ახალგაზრდა ქართველი მენარმის გაერთიანებაა პროგრამული უზრუნველყოფის ფირმის სახით. მოკლე დროში, კომპანიამ შეძლო ჩამოყალიბებულიყო, როგორც „დამაკავშირებელი“ კომპანია როგორც საჯარო, ისე კერძო სექტორის დანესებულებებისთვის თუ ფირმებისთვის.

8. „monrem“ წარმოადგენს ფინანსური ტექნოლოგიების კომპანიას, რომლის ძირითადი ბიზნესია ელექტრონული საფულე, გზავნილები და გადახდები.

9. „WANDIO“ კლიენტებს სთავაზობს პროგრამულ უზრუნველყოფას, პროდუქტების დეველოპმენტის აუთსორსს და ინტეგრაციას.

10. „InnoTec“ საქმიანობს საინფორმაციო და სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სფეროში სისტემური ინტეგრაციის კუთხით.

11. „mindworks“ არის საგანმანათლებლოდა საკონსულტაციო კომპანია. რომელიც კერძო, საჯარო და საგანმანათლებლო ორგანიზაციებს ეხმარება ცოდნასა და ინოვაციებთან უკეთესად წვდომაში.

მსგავსი საქმიანობით დაკავებული და სხვა კომპანიებიც ხელს უწყობენ საქართველოში ციფრულ ტრანსფორმაციას და ინოვაციების დანერგვას, გლობალურ ციფრულ გარემოში ქვეყნის ეკონომიკურ და კონკურენტუნარიანობას ზრდას.

დასკვნა

საქართველოს ეკონომიკური და სოციალურ-პოლიტიკური განვითარებისთვის საკვანძოა „ციფრული ტრანსფორმაციის“ მიზანდასახული სტრატეგიის ჩამოყალიბება და ყველა დაინტერესებული მხარის თანამშრომლობა.

ციფრული ტრანსფორმაცია თანამედროვე მსოფლიოს თანმხლები პროცესია, რომელიც ნებისმიერ ქვეყანაში თანდათან ხორციელდება. საქართველოში ციფრული ტრანსფორმაცია წარმატებით მიმდინარეობს და ქვეყანა გლობალური საინფორმაციო ტექნოლოგიების დამნერგველთა რიგშია.

გაციფრულების დადებითი და უარყოფითი მხარეების შედარება აჩვენებს, რომ სახელმწიფო თუ კერძო სექტორი უნდა ცდილობდეს უარყოფითი მხარეების შერბილებას, რადგან სამომავლო განვითარების ტენდენციები ციფრული ტექნოლოგიების გარეშე წარმოუდგენელია.

აუთოსორსინგი ბიზნესს უზრდის ეფექტიანობას და ახდენს ფინანსების დაზოგვას. ადგილობრივი კომპანიების უმეტესობა მას აქტიურად იყენებს, რაც გრძელვადიან პერიოდში სამამულო წარმოების განვითარების ხელშემშლელია. ამიტომ, ჰშიგა ბაზრისთვის აუცილებელია ადამიანისეული კაპიტალის და უნარების განვითარება.

ინკლუზიური ციფრული განვითარება ასტიმულირებს კაპიტალის ბაზარს, სტარტაპს და ა.შ. ტრანსფორმაციის პროცესში სახელმწიფო ხელს უწყობს ინოვაციური გარემოს შექმნა-განვითარებას, ციფრული ეკოსისტემების ფორმირებას, კიბერუსაფრთხოებას, განათლების სისტემის სრულყოფას და ა.შ. რაციფრული ტრანსფორმაცია არ არის მარტივი პროცესი. ის გარკვეულ გამოწვევებთან ჭიდილს და გამარჯვებას გულისხმობს.

ციფრული ტრანსფორმაცია ერთგვარი რეაქციაა იმ ცვლილებებზე, რომლებსაც ტექნოლოგიური ინდუსტრია ქმნის. საზოგადოებამ უნდა გამოიყენოს ყველა არსებული შესაძლებლობა ადაპტაციისთვის და განვითარებისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. შაბურიშვილი, შ., & ტერტერაშვილი, ნ. (2023). აგრობიზნესის ციფრული ტრანსფორმაციის შესაძლებლობები და გამოწვევები საქართველოში. საერთაშორისო კონფერენციის მასალები. თბილისი.
2. ხატიაშვილი, გ. (2023). ციფრული ტრანსფორმაცია და სამომხმარებლო გამოცდილება. <https://www.linkedin.com> წვდომის თარიღი 26.06.2024.
3. Bernanke, B. S., & Olekalns, N. (2018). Principles of macroeconomics (8th ed.). McGraw-Hill Education.
4. Blanchard, O. J., & Johnson, D. R. (2017). Macroeconomics (7th ed.). Pearson Education.
5. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies. W. W. Norton & Company.
6. Bughin, J., Hazan, E., Lund, S., Dahlström, P., Wiesinger, A., & Subramaniam, A. (2018). Digital McKinsey: Transforming businesses in the digital age. McKinsey & Company
7. Dornbusch, R., Fischer, S., & Startz, R. (2019). Macroeconomics (13th ed.). McGraw-Hill Education.
8. Dutta, S., & Lanvin, B. (2019). Global information technology report 2016: Innovating in the digital economy. World Economic Forum.
9. Iansiti, M., & Lakhani, K. R. (2017). The truth about blockchain. Harvard Business Review, 95(1), 118-127.
10. General Data Protection Regulation_GDPR. (2016). <https://gdpr-info.eu/ara>.
11. Hess, T., Matt, C., & Benlian, A. (2016). Digital transformation strategies. Business & Information Systems Engineering, 58(5), 339-343.
12. Howarth, Josh (2024). 47+ Key Digital Transformation Statistics. <https://explodingtopics.com/blog/digital-transformation-stats>. წვდომის თარიღი 26.06.2024.
13. Mankiw, N. G. (2019). Principles of macroeconomics (8th ed.). Cengage Learning.
14. McAfee, A., & Brynjolfsson, E. (2017). Machine, platform, crowd: Harnessing our digital future. W. W. Norton & Company
15. Ultimate IoT implementation guide for businesses. Tech Accelerator <https://www.techtarget.com/iotagenda/definition/Internet-of-Things-IoT>.
16. Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). Leading digital: Turning technology into business transformation. Harvard Business Review Press.

საქართველოს ინტეგრაციის პროცესი ევროკავშირში: შედეგები და გამოწვევები

ანა ტაბატაძე

ნაშრომში განხილულია საქართველოს ევროინტეგრაციის პროცესი და საქართველოს ურთიერთობა ევროკავშირთან, რომელიც ხაზს უსვამს როგორც მიღწევებს, ასევე მის წინაშე არსებულ დაბრკოლებებსა და გამოწვევებს საქართველოს სწრაფვამ ევროკავშირში განეწიანებაზე გამოიწვია მნიშვნელოვანი პროგრესი სხვადასხვა სექტორში, მათ შორის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ რეფორმებში. თუმცა, გამოწვევები რჩება, დაწყებული მოუგვარებელი კონფლიქტებიდან სეპარატისტულ რეგიონებთან დამთავრებული შემდგომი ინსტიტუციური გაძლიერებისა და ევროკავშირის სტანდარტებთან შესაბამისობის საჭიროებამდე.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, ევროკავშირი, ინტეგრაცია, გამოწვევები, რეფორმები.

შესავალი

ევროკავშირი უნიკალური გაერთიანებაა, რომელიც უკანასკნელი 70 წლის მანძილზე უწყვეტად ვითარდება. ევროკავშირი ხელმძღვანელობს შეთანხმებებით, კანონქვემდებარე აქტებით, ევროკავშირის ინსტიტუტების მიერ მიღებული დებულებებით, დირექტივებითა და რეკომენდაციებით, რაც ევროკავშირის ზოგად პოლიტიკასთან ერთად არის იმ გადაწყვეტილებების შედეგი, რომლებსაც იღებენ ევროკავშირის საბჭო (წარმოადგენს ეროვნულ მთავრობებს), ევროპარლამენტი (წარმოადგენს ხალხს), ევროკომისია (ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა მთავრობებისგან დამოუკიდებელი ორგანო და იცავს საერთო ევროპულ ინტერესებს) და სხვა ევროკავშირის ინსტიტუტები და ორგანოები. ევროკავშირი უნიკალური პოლიტიკური და ეკონომიკური გაერთიანებაა, რომელიც მიზნად ისახავს მშვიდობის, კეთილდღეობისა და თავისუფლების უზრუნველყოფას უფრო სამართლიან და უსაფრთხო სამყაროში. იგი ეფუძნება ისეთ ღირებულებებს, როგორიცაა ადამიანის ღირსების, თავისუფლების, თანასწორობის, კანონის უზენაესობის პატივისცემა, აგრეთვე, ადამიანის უფლებების პატივისცემა. ეს ფასეულობები აერთიანებს ევროკავშირის 27 წევრ ქვეყანას რომელსაც ახასიათებს პლურალიზმი, ტოლერანტობა, სამართლიანობა, სოლიდარობა და თანასწორობა მის 446 მილიონ მოქალაქესთან მიმართებაში.

რა თქმა უნდა, ჩვენი ქვეყნისთვის ევროკავშირის წევრი ქვეყნის სტატუსის მოპოვება მნიშვნელოვან მიზანს წარმოადგენს, თუმცა ეს საკმაოდ კომპლექსური პროცედურაა:

- განეწიანების მსურველი სახელმწიფო, პირველ რიგში, აპლიკაციას წარუდგენს ევროკავშირის საბჭოს პრეზიდენტ ქვეყანას. ევროკავშირის საბჭო, თავის მხრივ, მიმართავს ევროკომისიას, აპლიკანტის კოპენჰაგენის

კრიტერიუმებთან თანხვედრის შეფასების მიზნით.კომისიის წინასწარ დასკვნაზე დაყრდნობით ევროკავშირის საბჭო იღებს გადაწყვეტილებას, მიაწიოს თუ არა აპლიკანტ ქვეყანას კანდიდატის სტატუსი,უნდა აღინიშნოს რომ ევროპულმა საბჭომ საქართველოს ევროკავშირის წევრობის კანდიდატი ქვეყნის სტატუსი 2023 წლის 14 დეკემბერს მიანიჭა,რაც დიდი ნაბიჯია ევროპული მომავლისკენ.

- ევროკავშირის საბჭო კომისიის დასკვნის საფუძველზე იწყებს მოლაპარაკებების ეტაპს. მოლაპარაკებების დაწყებისათვის საჭიროა ევროკავშირის მთავრობათა ერთსულოვანი თანხმობა. ამ ეტაპზე არ მიიღება გადაწყვეტილება განვევრიანების შესახებ და ის არ არის გარანტია აუცილებლად დადებითი პასუხის მისაღებად.
- მოლაპარაკებების გახსნის შემდეგ ევროკომისია კანდიდატი ქვეყნის დეტალურ შეფასებას ახდენს, რაც ე.წ. „Screening-ის“ სახელითაა ცნობილი. კომისია შეისწავლის პოლიტიკის თითოეულ სფეროს, რათა განსაზღვროს, რამდენად მზადაა სახელმწიფო წევრობისათვის, რის შედეგადაც ევროკავშირის წევრებს წარუდგენს ანგარიშს. მოლაპარაკებების პროცესში ფასდება 35 სფერო, რომელიც ეხება ისეთ საკითხებს, როგორიცაა, მაგალითად, ეკონომიკური პოლიტიკა, ადამიანის უფლებები, საგარეო პოლიტიკა და ა.შ. მოლაპარაკებების მიზანია კანდიდატი ქვეყნის მომზადება ევროკავშირის წევრობით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებისათვის.
- მას შემდეგ, რაც ყველა სფერო შეფასდება, შესრულდება ყველა კრიტერიუმი და კანდიდატი ქვეყანა განახორციელებს ეროვნული სამართლის რეფორმას, ევროკავშირის სამართალთან შესაბამისობაში მოყვანის მიზნით, იღება განვევრიანების ხელშეკრულება.ხელშეკრულებას მხარი უნდა დაუჭიროს ევროკომისიამ, ევროპარლამენტმა და ევროკავშირის საბჭომ, რის შემდეგაც საჭიროა მისი რატიფიცირება ევროკავშირის თითოეული წევრისა და განმცხადებელი სახელმწიფოს მხრიდან.ქვეყანა ევროკავშირის წევრი გახდება განვევრიანების ხელშეკრულებაში მითითებული თარიღიდან.
- რაც შეეხება გადაწყვეტილების მიღების უშუალო პროცესს, მასში ევროკავშირის ყველა ძირითადი ინსტიტუტია ჩართული. გადაწყვეტილების მიღების გართულებული მექანიზმიდან გამომდინარე, საქართველომ მნიშვნელოვნად უნდა აღიქვას ევროკავშირის კრიტიკა თუ რეკომენდაციები და ორმხრივი კომუნიკაციით პროაქტიულად განახორციელოს იგი.

ევროკავშირისა და საქართველოს პოლიტიკური ურთიერთობა

ევროკავშირისა და საქართველოს შორის კავშირი 25 წელზე მეტს ითვლის და დღეს ჩვენ უფრო ახლოს ვართ ერთმანეთთან, ვიდრე ოდესმე. ევროკავშირი საქართველოს ყველაზე დიდი სავაჭრო პარტნიორია. 2016 წლიდან პარტნიორობა ეფუძნება ევროკავშირისა და საქართველოს შორის ასოცირების შეთანხმებას, რო-

მელიც ორ მხარეს შორის პოლიტიკური ასოცირებისა და ეკონომიკური ინტეგრაციის საფუძველს უზრუნველყოფს. ამ ურთიერთობის მნიშვნელოვან შედეგებს შორის არის შეთანხმება ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის (DCFTA) შესახებ, რომლის შედეგადაც ევროპული ბაზარი გაიღო ქართული ბიზნესისა და პროდუქციისთვის, ხოლო 2017 წლის 28 მარტიდან საქართველოს მოქალაქეებს შეუძლიათ უვიზოდ გადაადგილდნენ შენგენის ზონის ქვეყნებში. 2022 წლის 23 ივნისს ევროპულმა საბჭომ საქართველოს ევროპული პერსპექტივა აღიარა და გამოთქვა მზადყოფნა, საქართველოს კანდიდატი ქვეყნის სტატუსი მიანიჭოს მას შემდეგ, რაც შესრულდება ევროკომისიის დასკვნაში განსაზღვრული 12 პრიორიტეტი ევროკავშირში განეწესების შესახებ საქართველოს განაცხადთან დაკავშირებით. ამ მნიშვნელოვანმა გადაწყვეტილებამ საქართველოს ევროკავშირისკენ გზა გაუხსნა, რადგან უკვე აღიარებულია, რომ საქართველოს ევროკავშირში განეწესების პერსპექტივა გააჩნია. ევროკავშირი აქვეყნებს ყოველწლიურ ანგარიშებს ასოცირების პროცესის განხორციელების შესახებ, ამ მიმართულებით საქართველოს მიერ გადადგმული ნაბიჯების ასასახად.

2023 წლის 8 ნოემბერს, ევროკომისიამ რეკომენდაცია გასწია ევროსაბჭოსთან, საქართველოსთვის კანდიდატი ქვეყნის სტატუსის მინიჭების შესახებ. კომისიამ გამოაქვეყნა ანგარიში ევროკავშირის გაფართოების შესახებ, რომელიც მოიცავდა ძირითად დასკვნებს საქართველოდან მიმართებაში, 2023 წლის კომუნიკაციას ევროკავშირის გაფართოების პოლიტიკის შესახებ, სადაც ასახულია საქართველოს მიერ შესასრულებელი 9 ნაბიჯი (რომელთა შორისაა დეზინფორმაციასთან, უცხოურ საინფორმაციო მანიპულირებასთან და ჩარევასთან ბრძოლა; თავისუფალი, სამართლიანი და კონკურენტუნარიანი საარჩევნო პროცესის უზრუნველყოფა, ადამიანის უფლებების დაცვის სტანდარტების გაუმჯობესება და სხვა)

გარდა ამისა, ევროკავშირი მტკიცედ ერთგული რჩება თავისი პოლიტიკისა საერთაშორისოდ აღიარებულ საზღვრებში საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის მხარდაჭერად, ისევე როგორც კვლავ ჩართულია აფხაზეთის და სამხრეთ ოსეთის თვითგამოცხადებული რეგიონების საკითხებში, გრძელვადიანი კონფლიქტის მოგვარების პროცესის მხარდასაჭერად. 2008 წლიდან ევროკავშირის სადამკვირვებლო მისია ადმინისტრაციული საზღვრების მახლობლად მუშაობს.

გამოწვევები ევროკავშირისკენ მიმავალ გზაზე

საქართველო ევროკავშირთან ინტეგრაციის პროცესში რსერიოზული გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა, ყველა გამოწვევე ურთიერთდაკავშირებულია და მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს პროგრესზე ევროკავშირთან მჭიდრო თანამშრომლობისკენ. ის მოიცავს პოლიტიკურ არასტაბილურობას-ჯერ კიდევ 1991 წელს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ საქართველომ განიცადა რამდენიმე პოლიტიკური გარდამავალი და არასტაბილური პერიოდი, ამ

ცვლილებებმა გავლენა მოახდინა მმართველობაზე, რეფორმებზე და ქვეყნის პროგრესზე.

გამწვევებს შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ტერიტორიული კონფლიქტები, როგორც ცნობილია ქვეყნის 20% ოკუპირებულია, ამ კონფლიქტებმა შეაფერხა საქართველოს პროგრესი ევროკავშირში ინტეგრაციისკენ და მოითხოვა დიპლომატიური ძალისხმევა მშვიდობიანი გადაწყვეტილების მოსაძებნად.

ამ გამოწვევებს შორისაა კორუფცია, რომელი საკითხის მოგვარებაც აუცილებელია გამჭვირვალობის, ანგარშვალდებულებებისა და კარგი მმართველობის გასაუმჯობესებლად. აღსაღნიშნავია ისიც რომ ქვეყანა ამ პრობლემასთან ბრძოლას ცდილობს ანტიკორუფციული ბიურო საქართველოში ზუსტად ერთი წლის წინ შეიქმნა. ახალი უწყება საქართველოსთვის ევროკავშირის წევრი ქვეყნის კანდიდატის სტატუსის მინიჭების აუცილებელი 12 პირობიდან ერთ-ერთი პუნქტის თანახმად.

გამოწვევაა ეკონომიკური რეფორმები, რომლებიც საქართველომ გაატარა სააბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლისა და ევროკავშირის სტანდარტებთან შესაბამისობის მიზნით. ეს მოიცავს რეფორმებს საგადასახადო, ბიზნეს რეგულაციებსა და სავაჭრო პოლიტიკაში კონკურენტუნარიანობისა და ეკონომიკური მდგრადობის გაზრდის მიზნით.

ადამიანის უფლებების დაცვა და დემოკრატიული ღირებულებების ხელშეწყობა არის საქართველოს ევროკავშირთან ინტეგრაციის ძირითადი ასპექტები. ქვეყანა ცდილობს გააუმჯობესოს ადამიანების უფლებების დაცვა, მათ შორის ისეთი საკითხები როგორიცაა სასამართლოს დამოუკიდებლობა და გამოხატვის თავისუფლება.

ინსტიტუციური და საკანონმდებლო ცვლილებები ამ საკითხთან დაკავშირებით აუცილებელია რეფორმების განხორციელება მმართველობის განმტკიცებისთვის, კანონის უზენაესობის უზრუნველსაყოფად და ეფექტური ინსტიტუტების ჩამოსაყალიბებლად. ეს ცვლილებები აუცილებელია ევროკავშირში განწევრიანების კრიტერიუმების დასაკმაყოფილებლად და ევროკავშირის სამათლებრივი ჩარჩოებთან თავსებადობის უზრუნველსაყოფად.

მიუხედავად იმისა, რომ თითოეული გამოწვევა თავისთავად მნიშვნელოვანია, მათი ყოვლისმომცველი და კოორდინირებული რეაგირება აუცილებელია საქართველოს ევროკავშირთან წარმატებული ინტეგრაციისთვის. ამ გამოწვევების დაძლევით საქართველოს შეუძლია გააძლიეროს თავისი დემოკრატიული ინსტიტუტები, ხელი შეუწყოს მდგრად განვითარებას და ხელი შეუწყოს ევროკავშირთან მჭიდრო თანამშრომლობას მისი მოქალაქეებისა და მთლიანად რეგიონის საკეთილდღეოდ.

შედეგები

საქართველოს ევროკავშირთან ინტეგრაციის პროცესმა მნიშვნელოვანი შედეგი და პროგრესი გამოიღო სხვადასხვა სფეროში მათ შორისაა ეკონომიკა ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში საქართველომ მყარი ეკონომიკური ზრდა განიცადა, რომელიც ნაწილობრივ შესაძლო გახდა მიმდინარე ეკონომიკური რეფორმების საშუალებით, რაც მოიცავდა საგადასახადო მოსაკრებლების პროცედურების განახლებას, კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლას, ქვეყნის გახსნას უცხოური ვაჭრობისა და ინვესტიციებისთვის, ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას და ბიზნეს გარემოს გამარტივებას ევროკავშირი მხარს უჭერს საქართველოს მისი ეკონომიკური პოტენციალის განვითარებაში საერთაშორისო თანამშრომლობის მეშვეობით. ეს მოიცავს ევროკავშირის საკანონმდებლო სტანდარტებთან თანხვედრაში დახმარებას.

2014 წლის 27 ივნისს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ხელი მოეწერა შეთანხმება ასოცირების შესახებ, ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის (DCFTA) ჩათვლით. თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ეს შეთანხმება განსაკუთრებული ტიპის შეთანხმებად არის მიჩნეული, რადგან მას აქვს ევროკავშირის შიდა ბაზარში ინტეგრირების ამბიციური ამოცანა. ეს რეჟიმი ზრდის ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ბაზარზე წვდომას უკეთესად მორგებული რეგულაციების საფუძველზე. DCFTA ასოცირების შეთანხმების მთავარი ღერძია და საქართველოს ეკონომიკის მოდერნიზებასა და დივერსიფიცირებას ეხმარება.

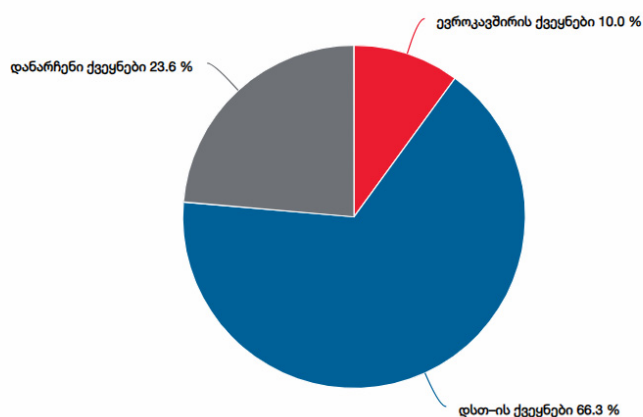
2014 წლის 1 სექტემბერს დაიწყო შეთანხმების ვაჭრობასთან დაკავშირებული დებულებების, მათ შორის DCFTA-ს ამოქმედება. ამ პერიოდისთვის, საქართველო უკვე სარგებლობდა შეღავათების ზოგადი სისტემით, ხოლო 2017 წლის 1 იანვრიდან, დაასრულა ამ პროგრამით სარგებლობა.

საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ვაჭრობა წლების განმავლობაში ვითარდებოდა, დღეს ევროკავშირი საქართველოს მთავარი სავაჭრო პარტნიორია. DCFTA აღრმავებს საქართველოს ეკონომიკურ კავშირებს ევროკავშირთან და მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა სახელმწიფო შესყიდვები, საერთო საბაჟო წესები, სურსათის ტექნიკური და სანიტარული სტანდარტები, ინტელექტუალური საკუთრების საკითხები და კონკურენციის წესები.

ევროკავშირი ხელს უწყობს მთავრობას ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალის გაზრდასა და კონკურენტუნარიანობის მხარდაჭერაში ხარისხის მართვის სისტემების და ხარისხის ინფრასტრუქტურის სისტემების ჩამოყალიბების გზით, რითაც სტანდარტებთან შესაბამისობას უზრუნველყოფს.

ექსპორტი ქვეყნების ჯგუფების მიხედვით

ქვეყნების ჯგუფების წილი მთლიან ექსპორტში 2024* წლის იანვარ-მარტში

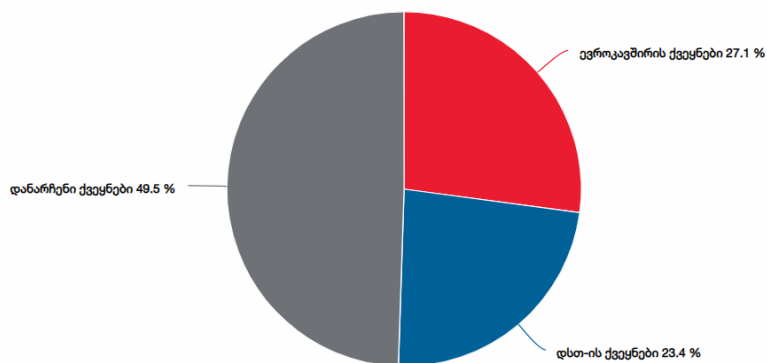
geostat.ge

საქართველოდან ევროკავშირში ექსპორტირებული ძირითადი სასაქონლო ჯგუფები მოიცავს:

- სოფლის მეურნეობის პროდუქტები: ღვინო, თხილი, ხილი, ბოსტნეული.
- ქსოვილები და ტანსაცმელი: ტანსაცმელი, ქსოვილები და ტექსტილის პროდუქტები.
- მინერალური პროდუქტები: სპილენძის მადნები, მანგანუმი, ფეროშენადნობები

იმპორტი ქვეყნების ჯგუფების მიხედვით

ქვეყნების ჯგუფების წილი მთლიან იმპორტში 2024* წლის იანვარ-მარტში

geostat.ge

საქართველოს მიერ ევროკავშირიდან იმპორტირებული ძირითადი სასაქონლო ჯგუფები მოიცავს:

- მანქანები და მონყობილობა: ელექტრომონყობილობა, მანქანები, სამრეწველო მანქანები.
- ფარმაცევტული პროდუქტები: მედიკამენტები, სამედიცინო აღჭურვილობა.
- ქიმიური პროდუქტები: პლასტმასები, სასუქები, ქიმიური ნივთიერებები.

ევროკავშირი არის ლიდერი კლიმატის სფეროში და მისი მიზანია 2050 წლისთვის კლიმატის ნეიტრალიტეტს მიაღწიოს. საქართველოში ევროკავშირი მხარს უჭერს კლიმატის ცვლილების მოგვარების და ადაპტირების მცდელობებს, მათ შორის EU4Climate პროექტის საშუალებით და მრავალი ინფრასტრუქტურული ინვესტიციის დაფინანსებით, რაც ხელს უწყობს სათბური გაზების ემისიების შემცირებას.

გარდა ეკონომიკური პროგრესისა ევროკავშირი ასევე ხელს უწყობს და აჩქარებს ენერგოსექტორის გლობალურ გარდაქმნას. ამ მიზნით, ევროკავშირი მხარს უჭერს საქართველოს ძალისხმევას ენერგოეფექტურობასა და განახლებადი ენერგიის დანერგვის ხელშეწყობასთან დაკავშირებით, მაგალითად, ასობით საჯარო შენობის ენერგოეფექტურობის რეაბილიტაციაში ინვესტიციის განხორციელებით.

ბიომრავალფეროვნება აუცილებელია სიცოცხლისთვის, რადგანაც იგი უზრუნველსაყოფს ჩვენს კვებას, ჯანმრთელობას, მედიკამენტებს, მასალებს, დასვენებასა და კეთილდღეობას. ამ სფეროში ევროკავშირი ეხმარება საქართველოს, მაგალითად, დაცული ტერიტორიების განვითარებაში და წყლის რესურსების დაცვაში წყალგაყვანილობისა და კანალიზაციის ინფრასტრუქტურის სრულყოფის და წყლის ხარისხისა და ნაკადების მონიტორინგისთვის აღჭურვილობის უზრუნველყოფის გზით. ევროკავშირი მხარს უჭერს საქართველოს ექსპერტული ცოდნით, რათა გარემოსდაცვითი კანონმდებლობა ევროკავშირის სტანდარტებს მიუახლოვდეს და ასევე პირდაპირ ეხმარება ბუნებრივი პარკების განვითარებაში, ჰაერის ხარისხის გაუმჯობესებაში, უფრო ეკოლოგიური ზრდის შესაძლებლობების განვითარებაში, ნარჩენების მართვის და წყლის ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებაში და ეკოლოგიური რისკებისა და ზემოქმედების უკეთესი მართვის მექანიზმების შექმნაში. ევროკავშირი აფინანსებს უამრავ ინფრასტრუქტურულ პროექტს წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის, ნარჩენების მართვისა და ეკოლოგიური ტრანსპორტის სექტორებში. ეს ერთობლივი მუშაობა ასევე უშუალოდ ხელს უწყობს სათბურის გაზების ემისიის შემცირებას და კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ ბრძოლას.

ენერგეტიკის სექტორში ევროკავშირი მუშაობს ევროკავშირის ძირითად ენერგეტიკულ კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში მოყვანაზე, ენერგეტიკული ინფრასტრუქტურისა და კავშირების განვითარებაზე და ენერგოეფექტურობისა და განახლებადი ენერგიის წყაროების წინ წამოწევაზე. ეს ხელს უწყობს ელექტროენერგიის გადასახადების შემცირებას, ასევე ხელს უწყობს გარემოს დაცვას და შენობის მომხმარებლებისთვის უკეთეს პირობებს ქმნის. ასოცირების შესახებ შეთანხმება, რომელიც 2016 წელს შევიდა ძალაში და ასოცირების დღის წესრიგი 2021-2027 წლებისთვის, ადამიანის უფლებებისა და დემოკრატიის საკითხებში ევროკავშირსა და საქართველოს შორის თანამშრომლობას განსაზღვრავს.

თუმცა ადამიანის უფლებების კულტურამ ჯერ კიდევ მყარად უნდა გაიდგას ფესვები მთელ ქვეყანაში, ადამიანის უფლებებისა და დემოკრატიის სფეროში არსებითი წინსვლა იყო მიაღწეული. განხორციელდა მნიშვნელოვანი საარჩევნო და

სასამართლო რეფორმები, რამაც შექმნა უფრო მყარი სამართლებრივი საფუძველი ქვეყანაში დემოკრატიის კონსოლიდაციისთვის, თუმცა მნიშვნელოვანი გამოწვევები ორივე სფეროში რჩება.

ევროკავშირის მხრიდან ადამიანის უფლებების, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის მხარდაჭერა განსაკუთრებით არის მიმართული საარჩევნო პროცესის გამჭვირვალობისა და ინკლუზიურობისკენ, სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობისკენ, გენდერული თანასწორობისა და ლგბტი ადამიანების უფლებების, უმცირესობათა წარმომადგენელთა უფლებების, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების და შრომის უფლებების დაცვისკენ. გარდა ამისა, ევროკავშირი საქართველოს ყველაზე მსხვილი დონორია, რომელიც ყოველწლიურად 120 მილიონ ევროს გასცემს გრანტების სახით საქართველოს ამბიციური რეფორმების მხარდასაჭერად. ეს დახმარება ძირითადად მიმართულია ეკონომიკური განვითარებისა და განათლების, კარგი მმართველობის, ადამიანის უფლებებისა და გარემოს დაცვის, აგრეთვე ადამიანებს შორის კონტაქტის განმტკიცებისკენ. დახმარება გაიცემა როგორც მთავრობისთვის პირდაპირი ფინანსური დახმარების, ასევე ტექნიკური მხარდაჭერის პროექტებისა და სამოქალაქო საზოგადოებისთვის გამოყოფილი გრანტების სახით. გარდა ამისა, დახმარების ფარგლებში ქვეყნას შესაძლებლობა ეძლევა მონაწილეობა მიიღოს ევროკავშირის ისეთ პროგრამებში, როგორიცაა „ერაზმუს+“ და „შემოქმედებითი ევროპა“.

პროგრესი აღინიშნა ტურიზმის განხრითაც. 2017 წელს ევროკავშირმა საქართველოს მიანიჭა უვიზო მიმოსვლა, რაც საქართველოს მოქალაქეებს უვიზოდ გამგზავრების უფლებას ანიჭებს ევროკავშირის ქვეყნებში. ეს ნაბიჯი აძლიერებს კულტურულ გაცვლასა და ტურისტულ შესაძლებლობებს საქართველოსა და ევროკავშირს შორის.

დასკვნა

საქართველოს გზა ევროკავშირში ინტეგრაციისკენ გამოირჩევა როგორც პროგრესით, ასევე გამოწვევებით. აქამდე გაწეული ძალისხმევით შედეგები ასახავს ევროპული ღირებულებებისა და სტანდარტებისადმი ერთგულებას. თუმცა, ისეთი გამოწვევები, როგორიცაა პოლიტიკური არასტაბილურობა, რეგიონში მიმდინარე კონფლიქტები და შემდგომი რეფორმების საჭიროება, კვლავ აფერხებს საქართველოს ევროპული მისწრაფებების სრულ რეალიზებას. მიუხედავად ამ დაბრკოლებებისა, საქართველოს მტკიცე გადაწყვეტილებაა შეუერთდეს ევროკავშირს. რეფორმების დღის წესრიგი, რომელიც ფოკუსირებულია კანონის უზენაესობაზე, სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და ანტიკორუფციულ ზომებზე, გვიჩვენებს მჭიდრო ინტეგრაციის გზას. საქართველოს ევროკავშირში ინტეგრაცია არის დინამიური და რთული პროცესი, რომელიც მოითხოვს უწყვეტ ერთგულებასა და თანამშრომლობას. მიუხედავად იმისა, რომ მიღწეულია მნიშ-

ვნელოვანი შედეგები, დარჩენილი დაბრკოლებების გადალახვა მოითხოვს კოლექტიურ ძალისხმევას როგორც საქართველოს, ასევე მისი ევროპელი პარტნიორებისგან. საერთო ღირებულებებისა და ამოცანების ერთგულებით, საქართველოს შეუძლია გადალახოს მომავალი გამოწვევები და მიუახლოვდეს ევროინტეგრაციის მიზანს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. „ევროკავშირი და საქართველო“ (2023) https://www.eeas.europa.eu/georgia/evrokavshiri-da-sakartvelo_ka?s=221#2777
2. Rebecca Leppert, “How exactly do countries join the EU?”(2022)www.pewresearch.org
3. „EU enlargement“: european-union.europa.eu
4. eu4georgia.eu
5. infocenter.gov.ge

საქართველოსა და ჩინეთის თანამშრომლობა საინვესტიციო სფეროში

მარიამ ბუთხუზი

საერთაშორისო ვაჭრობის შესწავლა ეკონომიკური დისციპლინის წარმოშობისთანავე იწყება და დღეს ის ქვეყნების ეკონომიკური განვითარების მოწინავე ფაქტორად იქცა. საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები გადამწყვეტი გახდა არა მხოლოდ მსოფლიოს დიდი ეკონომიკებისთვის, არამედ ისეთი პატარა, მაგრამ დიდი პოტენციალის მქონე ქვეყნებისთვისაც, როგორიცაა საქართველო. დღესდღეობით, საერთაშორისო ვაჭრობაში მსოფლიოს ყველა ქვეყანაა ჩართული, ვინაიდან ვერც ერთი მათგანი ვერ შეძლებს იყოს თვითკმარი და მხოლოდ თავისი წარმოების პროდუქციით უზრუნველყოს საკუთარი წარმოება და მოსახლეობა. შრომის საერთაშორისო დანაწილების პირობებში ქვეყანას ყოველთვის სჭირდება რესურსების, სამომხმარებლო პროდუქციებისა და მომსახურების იმპორტირება, ხოლო საიმპორტო ხარჯების დაფარვის ძირითადი წყაროა ექსპორტიდან მიღებული შემოსავლით.

საკვანძო სიტყვები: ინვესტიცია, ვაჭრობა, განვითარება, რესურსი

შესავალი

ღია ეკონომიკის ფარგლებში სხვადასვა ქვეყნებთან საგარეო ურთიერთობების გამყარებით საქართველოს ეძლევა უდიდესი შესაძლებლობა ეკონომიკური პოლიტიკის ყოველმხრივი განვითარებისათვის. განსაკუთრებული ყურადღება კი უნდა მივანიჭოთ აზიის ერთ-ერთ წამყვან ქვეყანასთან, კერძოდ კი ჩინეთთან არსებულ მჭიდრო და პერსპექტიულ სავაჭრო ურთიერთობებს. ბოლო წლების განმავლობაში საქართველოსა და ჩინეთს შორის საკამოდ გამყარდა დიპლომატიური, საქონელგაცვლითი და კულტურული ურთიერთობები, რომლის ფარგლებშიც განხორციელდა ჩინური ინვესტიციების მნიშვნელოვანი ზრდა საქართველოს ეკონომიკაში. ე.ი. როგორც ვხედავთ, მოცემულ ორ ქვეყანას შორის არსებული საგარეო და სავაჭრო ურთიერთობების საკითხი საკმაოდ აქტუალური და საინტერესოა ეკონომიკური განვითარების ჩრდილში განსახილველად. შესაბამისად, მოცემულ ნაშრომში შევეცდებით მაქსიმალურად გავაანალიზოთ და აღვწეროთ მიმდინარე საკითხი.

ქართული პროდუქციის ექსპორტი ჩინეთში

ექსპორტის მაჩვენებლები, მიგვითითებს, რომ ქართული ღვინო არაერთი ქვეყნისთვის არის მიმზიდველი, ჩინეთი ამ ქვეყნების სიას არ ჩამორჩება. OEC-ს მონაცემებით, ჩინეთი მეხუთე ადგილს იკავებს, საქართველოს საექსპორტო მიმართულებებს შორის, საქართველოდან კონკრეტულად ღვინის ექსპორტი კი მეოთხე ადგილზეა.

2017 წელს ქართული ღვინის ექსპორტის მაჩვენებელი ჩინეთში, 8 მილიონამდე ღვინის ბოთლია. ეს მონაცემები 2016 წელთან შედარებით 43%-ით გაიზარდა, შედეგად ჩინეთი, ქართული ღვინის მესამე იმპორტიორი ქვეყანა გახდა. ქართული ღვინო დიდი წარმატებით ფიგურირებს ჩინეთის ბაზარზე. იმის გარდა, რომ ქვეყანაში ქართული ღვინის სახლები და მუზეუმები იხსნება, ქართული ღვინის კომპანიებს უკვე მესამედ მიეცათ შანსი მონაწილეობა მიეღონ აზიის რეგიონში ერთ-ერთ ყველაზე მასშტაბურ გამოფენაში, რომელიც შანხაიში გაიმართა.

გამოფენაზე კომპანია „გეფერინი“-ს პროდუქცია მოთხოვნადი აღმოჩნდა.

წარმატებული შეთანხმების შედეგად კი ჰონგ-კონგში მათი პირველი მაღაზია გაიხსნა, სადაც ტყავის ჩანთები და საფულეებია წარმოდგენილი.

გარდა ამისა, გამოფენა წარმატებული აღმოჩნდა, ქართული ლუდის კომპანიებისთვისაც, იგეგმება რამდენიმე მილიონი ბოთლის ექსპორტი ჩინეთის სხვადასხვა ქალაქებში.

კომპანია „ბარამბო“-მ ჩინურ უმსხვილეს კომპანიასთან გააფორმა ხელშეკრულება, რაც ადგილობრივ ქსელურ მარკეტებში ბარამბოს ტკბილეულის განთავსებას გულისხმობს.

აღნიშნულმა გამოფენამ კიდევ ბევრ სხვა ქართულ კომპანიასა და სერვისს აუზნო მწვანე შუქი ჩინეთის ბაზარზე, მინერალური წყალი, თხილი, თაფლი, ჩაი, ლუდი, პლასტიკის პროდუქცია, კაბელები, სამკურნალო საშუალებები – ეს ის მცირედი ჩამონათვალია იმ პროდუქციიდან, რომლის ექსპორტიც იგეგმება მომავალში.

ხელშეწყობის მიზნით, საერთაშორისო იმპორტის გამოფენის ფარგლებში, კიდევ ერთი ქართული პავილიონი გაიხსნა, სადაც ქართული აგრო-სასურსათო პროდუქცია იქნება წარმოდგენილი, რაც ხელს შეუწყობს ქართული პროდუქციის ცნობადობის ამაღლებას ჩინეთში. პირველ რიგში, ექსპორტისთვის ქართული ზეთუნის ზეთის, ვისკისა და ჩაი მზადდება. უახლესი ინფორმაციით, ჩინეთის ქალაქ გუანჯოუში, „სარტყელისა და გზის საქართველოს ბიზნეს სახლი“ გაიხსნა, რაც ჩინეთის პრეზიდენტის მიერ გაჟღერებულ ინიციატივას ეხმიანება, სარტყელისა და გზის ერთ პლატფორმაზე გაერთიანების შესახებ.

ჩინეთის ინვესტიციები საქართველოში „და ჰუალინგ“ ჯგუფი

ჩინეთსა და საქართველოს შორის, ბიზნეს ურთიერთობები ორმხრივია, შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ჩინელების ინვესტიციები და პროექტები. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით, ჩინეთის ყველაზე დიდი ინვესტიცია, ჰუალინგ ჯგუფს ეკუთვნის, რომელიც, ერთ-ერთი მსხვილი ინვესტორია საქართველოში. 2016 წელს „ჰუალინგი – თბილისის ზღვის ახალ ქალაქში“ ჩატარდა საზეიმო ღონისძიება ახალი სასტუმროს გახსნის თაობაზე. „ეს სასტუმრო წარმოადგენს ჩინური ინვესტიციების ერთ-ერთ თვალსაჩინო მაგალითს და ასევე ეს რაიონი, რომელიც ამ სასტუმროს გარშემო არის გაშენებული, როგორც პატივცემულმა ელჩმა აღნიშნა, საქართველომ და ჩინეთმა მიი-

ღეს გადაწყვეტილება, რომ დაიწყო თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ მოლაპარაკებები, რაც კიდევ დამატებით იმპულსებს შესძენს ორმხრივ სავაჭრო ეკონომიკურ ურთიერთობებს და გაზრდის ბიზნეს კონტაქტებს და ინვესტიციებს ჩინეთიდან საქართველოში – განაცხადა მიხეილ ჯანელიძემ. „ჰუალინგ ჯგუფი“-მა, სადაც უკვე 3000-ზე მეტი ადამიანია დასაქმებული, 8 პროექტში 500 მილიონი ამერიკული დოლარის ინვესტიცია განახორციელა, (თბილისის ზღვის ოლიმპიური კომპლექსი, სხვადასხვა დანიშნულების შენობა ნაგებობები და ა.შ) 2012 წელს კი „ბაზის ბანკის“ საკონტროლო პაკეტი შეიძინა.

უახლესი ინფორმაციით, რიკოთის საუღელტეხილო გზის, ხევი-უბისას ახალი მაგისტრალის ტენდერის გამარჯვებული ჩინური კომპანია Hunan Road and Bridge Construction Group გახდა.

ერთი შეხედვით ჩანს, რომ პატარა და დიდ ქვეყანას შორის უფრო რთულია წარმატებული ურთიერთობების დამყარება, თუმცა ცხადია, რომ ჩინეთსა და საქართველოს შორის არსებული ბიზნეს ურთიერთობები ყოველ წელს ვითარდება.

მზარდი ჩინური ინვესტიციები საქართველოში

ბოლო ათ წელიწადში ჩინეთის მონაწილეობით ქვეყანაში ათობით ახალი კომპანია დარეგისტრირდა. საქართველო ყველაფერს აკეთებს, რომ ევრაზიის დამაკავშირებელი სატრანსპორტო დერეფანი გახდეს, აქტიურად უწყობს ხელს საავტომობილო გზების, რკინიგზის, გვირაბებისა და სხვა ინფრასტრუქტურის მშენებლობას, ბოლო წლებში დიდ სამშენებლო პროექტებზე ტენდერებს ერთმანეთის მიყოლებით აცხადებს. ჩინურ კომპანიებს ამ სფეროში ტექნიკისა და ღირებულების მხრივ კონკურენტული უპირატესობა აქვთ, ბევრმა მათგანმა მოიგო ტენდერი და ქართულ ბაზარზე შემოვიდა. ამჟამად, ჩინური კაპიტალით დაარსებული 20-მდე კომპანია მეტწილად ინფრასტრუქტურის მშენებლობის, ინვესტიციების, ლოგისტიკის და სხვა სფეროებში ეწევა სამენარმოე საქმიანობას საქართველოში.

საქართველოს ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა, შედარებით სტაბილური მაკროეკონომიკური გარემო და განვითარების უზარმაზარი პოტენციალი აქვს, რაც უცხოელ და, მათ შორის, ჩინელ ინვესტორებს იზიდავს. საქართველო განსაკუთრებით მიმზიდველია სავაჭრო რეჟიმისა და საგადასახადო სისტემის კუთხით, ეკონომიკური ლიბერალიზაციის დონით, ხოლო ბიზნესის კეთების სიმარტივით მსოფლიო რეიტინგებში ერთ-ერთ მონწინავე პოზიციაზეა. სასიხარულოა, რომ, მარკეტიზაციის პრინციპის შესაბამისად, უფრო და უფრო მეტი ჩინური კომპანია საქართველოსთან საინვესტიციო, სამშენებლო, სავაჭრო და სხვა სფეროებში თანამშრომლობს, აფართოებს ორმხრივი თანამშრომლობის არეალს და ორი ქვეყნის მოსახლეობისთვის რეალურ სიკეთეს ქმნის.

უვიზო მიმოსვლა

2024 წლის 10 აპრილს გაიმართა შეხვედრა საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილე ალექსანდრე ხვთისიაშვილისა და საქართველოში ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ელჩ, ჭოი ციენის, რომლებმაც მოაწერეს დოკუმენტს ხელი, რომლის ფარგლებშიც საქართველოს მოქალაქეებს უკვე 2024 წლის 28 მაისიდან საშუალება ეძლევათ, უვიზოდ იმოგზაურონ ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკაში და დაყონ ქვეყანაში ზედიზედ 30 დღე.

აღვნიშნოთ, ისიც, რომ ჩინეთის მოქალაქეებისთვის უვიზო რეჟიმი საქართველოს მხრიდან 2023 წლის 11 სექტემბრიდან ამოქმედდა.რ

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო- ჩინეთს შორის დიპლომატიური ურთიერთობები საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვებისთანავე დაიწყო, მჭიდრო ეკონომიკურმა თანამშრომლობა მხოლოდ ბოლო 5 წლის განმავლობაში დამყარდა და საკმაოდ პოზიტიური დინამიკითაც ხასიათდება. თუმცა, მიუხედავად ინტენსიური ურთიერთობების დამყარებისა ჩინეთიდან შემოსული ფულადი ნაკადები არც თუ ისე დიდია. ჯერ-ჯერობით მათ შორის ჩინელი ტურისტების ნაკადებს, არც ფულად გზავნილებს, არც ინვესტიციებს არ შეაქვთ მნიშვნელოვანი წილი მთლიან მაჩვენებლებში. ხოლო ერთდერით, რომელიც უკვე დღესვე შედარებით ზრდის ტემპით ხასიათდება, არის საქართველო- ჩინეთის საგარეო ვაჭრობა. სხვა მსხვილ პარტნიორებთან შედარებით საქართველოს ეკონომიკას ჩინეთთან არ გააჩნია მიჯაჭვულობა, რაც ჩინეთში შესაძლო კრიზისის შემთხვევაში საქართველოს ეკონომიკას მნიშვნელოვნად ვერ შეაფერხებს. ძალზე მნიშვნელოვანია ხაზის გასმა იმაზე, რომ მარკეტიზაციის პრინციპის შესაბამისად, უფრო და უფრო მეტი ჩინური კომპანია საქართველოსთან საინვესტიციო, სამშენებლო, სავაჭრო და სხვა სფეროებში თანამშრომლობს, აფართოებს ორმხრივი თანამშრომლობის არეალს და ორი ქვეყნის მოსახლეობისთვის რეალურ სიკეთეს ქმნის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld, Marc J. Melitz (2012). *International Economics: Theory and Policy (tenth edition)*
2. აბრალავა ა. ეროვნული ეკონომიკა და გლობალიზაცია, თბილისი, 2005;
3. ვეშაპიძე შ. „მსოფლიო ეკონომიკა“, თბილისი 2023;
4. სილაგაძე, ა., ჩიკვაძე, თ., ბასილია, თ. პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე. თბილისი, 2001;
5. სილაგაძე ა., ეკონომიკური დოქტრინები. თბილისი, 2010;
6. ფუტყარაძე რ. საერთაშორისო ვაჭრობის განვითარების მიმართულებები გლობალიზაციის პირობებში, ჟ. საქართველოს ეკონომიკა, 2007, 5;
7. საგინაშვილი, ნაზი (2020). *ახალი სავაჭრო კავშირები მსოფლიოში და საქართველოს პრაქტიკა.*

8. ინტერნეტ-გაზეთის „Forbes“-ის ინტერვიუ ჩინეთის ელჩთან – ლი იენტან (www.forbes.ge)
9. სტატია ჩინეთსა და საქართველოს შორის ბიზნეს ურთიერთობების შესახებ საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს ოფიციალურ საიტიდან (www.mfa.gov.cn)
10. საგანმანათლებლო და ანალიტიკური პლატფორმა – „სინოლოგია“ (<https://sinologia.ge>)
11. საზოგადოებრივი პლატფორმა „სექტორი3“ (<https://sector3.ge>)
12. სტატია საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ოფიციალური საიტი (<http://www.economy.ge/>)
13. სტატია ინტერნეტ-გაზეთიდან „კომერსანტი“ (<https://commerciant.ge/>)

დამკაბადონებელი
გარეკანის დიზაინერი

ხათუთა ბადრიძე
მარიამ ებრაღიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის გამომცემლობა

თბილისი, 2025

0128 თბილისი, ილია ჭავჭავაძის გამზ. 1
1, Ilia Tchavtchavadze Ave., Tbilisi 0128
Tel 995(32) 225 04 84, 6284/6279
<https://www.tsu.ge/ka/publishing-house>

